

VOL.8 NO.3 SEPTEMBER - DECEMBER 2025

ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2568

JOURNAL OF **MCU**

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์

PHILOSOPHY REVIEW

ISSN 3027-7388 (Online)

Journal of MCU Philosophy Review
Vol.8 No.1 September - December 2025
วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์
ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2568
ISSN: 3027-7388 (Online)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน

ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม

ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ เป็นวารสารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วารสารนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับปรัชญา คือ อภิปรัชญา ญาณวิทยา จริยศาสตร์ หรือปรัชญาประยุกต์กับสาขาวิชาอื่น เช่น ปรัชญาการศึกษา ปรัชญาศาสนา ปรัชญาสังคมและการเมือง เป็นต้น บทความทั้งหมดจะต้องเกี่ยวข้องกับปรัชญา บริสุทธิ ปรัชญาประยุกต์ และการวิจัยทางปรัชญา ผู้เขียนที่ส่งผลงานจะต้องจำแนกต้นฉบับของตน โดยเลือกขอบเขตจากปรัชญาทั้งสองกลุ่มนี้ ดังต่อไปนี้:

กลุ่มที่ 1 ปรัชญาบริสุทธิ ได้แก่ การวิเคราะห์ทางอภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์

1.1 อภิปรัชญา หมายถึง การวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาตะวันออกและตะวันตกที่เกี่ยวข้องกับความจริงสูงสุด ความมีอยู่ ปรากฏการณ์ต่างๆ

1.2 ญาณวิทยา หมายถึง การวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาตะวันออกและตะวันตกที่เกี่ยวข้องกับความรู้ การตรวจสอบความรู้

1.3 จริยศาสตร์ หมายถึง การวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาตะวันออกและตะวันตกที่เกี่ยวข้องกับความดี ความชั่ว ปัญหาทางจริยศาสตร์ เช่น ปัญหาอัมบุญญ ปัญหาการุณยฆาต ปัญหาการทำแท้ง ปัญหาประเพณีกรรมมนุษย์ เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 ปรัชญาประยุกต์ หมายถึง การประยุกต์หลักปรัชญาและศาสนา เพื่อตีความและนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในสังคม ดังตัวอย่างดังต่อไปนี้

2.1 ปรัชญาการศึกษา หมายถึง การวิเคราะห์หลักการ วิธีการศึกษาด้วยทฤษฎีทางปรัชญา เช่น การพัฒนาการเรียนรู้แบบ Active Learning ตามหลักปฏิบัตินิยม การเรียนรู้ตามหลักปัญญานิยมในสังคมพหุวัฒนธรรม เป็นต้น

2.2 ปรัชญาศาสนา หมายถึง การวิเคราะห์และตีความปัญหาทางศาสนาด้วยทฤษฎีทางปรัชญา เช่น การพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้า การแก้ไขปัญหาการอัมบุญญด้วยหลักปรัชญาศาสนา

2.3 ปรัชญาสังคมและการเมือง หมายถึง การวิเคราะห์และตีความปัญหาสังคมและการเมืองด้วยทฤษฎีทางปรัชญา เช่น ปัญหาคนยากจน ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหา

สิ่งแวดล้อม เป็นต้น Journal of MCU Philosophy Review วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์จัดอยู่ในกลุ่มศาสตร์ในด้านสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้เปิดรับบทความที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ลงวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed)

วารสารได้ผ่านการประเมินคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ได้รับการจัดให้อยู่ใน วารสารกลุ่มที่ 2: วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI (1 มกราคม พ.ศ. 2568-31 ธันวาคม พ.ศ.2572) ทั้งนี้ ทางวารสารได้เผยแพร่ผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งผู้สนใจสามารถดาวน์โหลดบทความฉบับสมบูรณ์ได้ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmpr>

บรรณาธิการ

พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.สมภาร พรมทา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.มานพ น้กการเรียน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รศ.ดร.ธีรโชติ เกิดแก้ว

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

พระครูโกศลศาสนบัณฑิต, รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.วรากรณ์ พูนสวัสดิ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหามหวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.สุชาติ บุษย์ชญาณนท์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย, ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ดร.มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

ดร.ศุภฤกษ์ คณิตวานันท์

มหาวิทยาลัยบูรพา

รศ.ดร.มานพ น้กการเรียน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.ประทีป พิษทองกลาง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร. แม่ชีธรรมอริชฐาน พรบันดาลชัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน

เกษริน บุตรา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เจ้าของวารสาร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Email: Khwanchai.hem@mcu.ac.th
online journal: <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tmd/index>

บทบรรณาธิการ

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ฉบับนี้เป็นฉบับส่งท้ายปี เป็นปีที่ 8 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2568 โดยได้คัดเลือกบทความเผยแพร่ในฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 35 บทความ และบทความวิชาการ จำนวน 5 บทความ บทวิจารณ์หนังสือ จำนวน 1 บทความ รวมทั้งหมด 41 บทความ เนื้อหาบทความโดยรวมยังคงเกี่ยวข้องกับปรัชญา การศึกษา หลักการทางศาสนา และแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำความคิดไปใช้ควบคู่กับการพัฒนาแนวคิดสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมได้โดยรวม และแต่ละบทความมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

บทความวิจัย

ชวกร คงกะเรียน และประเสริฐ อินทร์ักษ์ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจวบคีรีขันธ์” แสดงให้เห็นว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจวบคีรีขันธ์อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการกำหนดเป้าหมายและการจัดการเรียนการสอน ซึ่งถือเป็นหัวใจของภาวะผู้นำเชิงวิชาการที่มีคุณภาพ ในขณะเดียวกัน การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาก็อยู่ในระดับมากทุกด้านเช่นกัน โดยเน้นการสร้างพลวัตในการเรียนรู้และการให้อำนาจแก่บุคลากรเป็นลำดับต้น ๆ ผลการศึกษายังพบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งยืนยันว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสถานศึกษาให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนทั้งระบบ

ธนากร ทองศิริ และสงวน อินทร์ักษ์ เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1” 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันในลักษณะคล้อยตามกันอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กมลภพ แก้วศรี ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา ของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร” พบว่า 1) วัฒนธรรมองค์กรของครูและบุคลากรทางการศึกษามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และ 3) วัฒนธรรมองค์กรด้านเอกลักษณ์ ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษามากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการยอมรับในเรื่องความเสี่ยง และด้านความอดทนต่อความขัดแย้ง ตามลำดับ โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พริมสุตา แก้วทอง และคณะ เสนอบทความวิจัยเรื่อง “ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3” จากผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 2) ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.75)

ไชยา แสนแสนยา ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงอรรถวิสัย” ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาเรื่องความดีในทางพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นประเด็นสำคัญที่ได้รับความสนใจทั้งในระดับอภิปรายและจริยศาสตร์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การอธิบายความดีมักถูกนำเสนอในฐานะคุณค่าทางศีลธรรมซึ่งสัมพันธ์กับการกระทำและผลกรรมโดยถือว่ามีมาตรฐานสากลบางประการ อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลังของการศึกษาแนวคิดทางจริยศาสตร์พุทธปรัชญา มีนักวิชาการจำนวนหนึ่งได้ตั้งข้อสังเกตและเสนอว่าความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทควรถูกอธิบายในเชิงอรรถวิสัยมากกว่าทวิสัย ฉะนั้น ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเป็นอรรถวิสัย โดยอาศัยการวิเคราะห์เชิงอภิปราย เจตนา โครงสร้างปฏิกิจสมบูรณ์ และความสัมพันธ์ของเจตนากับกรรม

ขัตติพงษ์ ดวงสำราญ เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การออกแบบสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนของนักศึกษาสาขาออกแบบภายใน” พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนและเสริมสร้างกระบวนการคิดสร้างสรรค์ในสาขาวิชาการออกแบบภายในได้อย่างยั่งยืน “นักออกแบบตกแต่ง (Decorator)” ที่สมบูรณ์แบบ คือ นักออกแบบที่ประสบความสำเร็จไม่ใช่ผู้ที่เชี่ยวชาญเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่คือผู้ที่สามารถ บูรณาการ (Integrate) ทักษะทั้งสามด้านเข้าด้วยกันได้อย่างลงตัว สามารถแปลง ความคิดสร้างสรรค์ (Creative) ให้กลายเป็นจริงได้โดยอาศัยความเข้าใจใน วัสดุ (Material) ผ่าน กระบวนการออกแบบเชิงสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) ที่ตอบสนองต่อผู้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพและศักยภาพของนักออกแบบภายในที่แท้จริง คือความสามารถในการผสาน “ศาสตร์” (กระบวนการและวัสดุ) และ “ศิลป์” (ความคิดสร้างสรรค์และสุนทรียศาสตร์) ให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้อย่างสมบูรณ์

หฤทธิ์ สุกใส ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “แนวคิดมือที่มองไม่เห็นของอดัม สมิธในมุมมองพุทธจริยศาสตร์” ได้เสนอว่า พุทธจริยศาสตร์ให้เหตุผลสนับสนุนแนวคิดมือที่มองไม่เห็นของอดัม สมิธ ว่ามีศักยภาพในการจัดสรรทรัพยากรได้ดี ต้องมีหลักศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมเข้ามากำกับ พุทธจริยศาสตร์เตือนไว้ว่าต้องระมัดระวังไม่ให้ตลาดถูกครอบงำด้วยความโลภหรือความอยากเกินพอดี โดยการสร้างระบบเศรษฐกิจที่สมดุล มีคุณธรรม และยังประโยชน์แก่ทุกฝ่ายในสังคม เพราะการดำเนินการทางเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมือไม่ใช่เป้าหมาย และผู้เขียนได้เสนอองค์ความรู้ใหม่ ที่เรียกว่า “มือที่มองเห็นด้วยจริยธรรม” หมายถึง การใช้หลักจริยธรรมทางพุทธศาสนาเป็นตัวกำกับการทำงานของเศรษฐกิจ ทั้งยังเป็นทางเลือกในการสร้างระบบเศรษฐกิจที่คำนึงถึงความเจริญทางจิตใจควบคู่ไปกับความเจริญทางวัตถุ

ธนิช เศรษฐกุลธำรง เสนอบทความวิจัยเรื่อง “แนวคิดศิลปะของลีโอ ตอลสตอยในมุมมองของพุทธศิลป์” ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ถ้าจะมีการตั้งคำถามว่า แนวคิดศิลปะของลีโอ ตอลสตอยในมุมมองของ

พุทธศิลป์มีจุดที่คล้ายคลึงกันหรือไม่ และมีความแตกต่างกันหรือไม่ งานวิจัยนี้ยืนยันว่ามีจุดที่คล้ายคลึงกันคือการส่งเสริมความรัก ความดี และคุณค่าทางศีลธรรมแก่คนสังคม และความสามัคคีให้แก่มนุษยชาติ และมีจุดที่แตกต่างกันในเรื่องเป้าหมาย กล่าวคือ ในขณะที่พุทธศิลป์มุ่งเน้นการสื่อสารธรรมแห่งชีวิต การอธิบายเรื่องความทุกข์ ชีวิตเป็นทุกข์ การเห็นความเจริญของชีวิต มีหลักการและข้อปฏิบัติของการพ้นทุกข์ เพื่อดับอาภรณ์แห่งความทุกข์สู่ความสงบสุขอย่างสมบูรณ์ แต่ตอลสตอยเน้นเรื่องอารมณ์และความรู้สึก ถ้าจะให้แนวคิดศิลปะของตอลสตอยไปให้พ้นจากการยึดติดอารมณ์และความรู้สึกเพื่อเข้าสู่ระดับจิตใจที่สูงขึ้น งานนี้เสนอว่าควรบูรณาการกับแนวคิดพุทธศิลป์

วราภรณ์ อุดมสุตารักษ์ และคณะ เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ปัจจัยพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร” สรุปได้ว่า พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงานในกรุงเทพมหานครในยุค Next Normal นั้นได้รับอิทธิพลจากหลายปัจจัยทั้งในด้านเทคโนโลยี สังคม และแรงจูงใจภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผสมผสานทั้งชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัวเข้าไว้ด้วยกัน องค์กรและผู้พัฒนานโยบายจึงควรตระหนักถึงปัจจัยเหล่านี้เพื่อนำไปสู่การสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพของบุคลากร และ บุคลากรวัยทำงานในกรุงเทพ ใช้สื่อสังคมออนไลน์มากขึ้นในช่วง Next Normal โดยมีแนวโน้มการใช้งานเพื่อประโยชน์ทั้งในด้านอาชีพและส่วนตัว การเข้าใจพฤติกรรมเหล่านี้จะช่วยให้ องค์กรสามารถวางแผนพัฒนาทักษะดิจิทัล และจัดการทรัพยากรด้านการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อัจฉรา วิบูลย์ณรงค์ และคณะ ได้เสนอบทความวิจัยเรื่อง “ปัจจัยสังคมส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา” สรุปได้ดังนี้ ค่านิยมของประชาชนเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุเริ่มเปลี่ยนแปลงจากอดีตที่เคยมองว่าการส่งผู้สูงอายุไปอยู่สถานดูแลเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมหรือ “ทอดทิ้ง” แต่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ กลับมองว่าการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจากผู้เชี่ยวชาญถือเป็นการมอบสิ่งที่ดีที่สุดให้กับบุพการี トラบใดที่สถานดูแลมีมาตรฐาน มีความปลอดภัย และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้น การตัดสินใจเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุไม่ได้ขึ้นอยู่กับความจำเป็นทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่ผูกพันกับบริบททางสังคมในหลากหลายมิติ ซึ่งนับเป็นฐานข้อมูลสำคัญสำหรับหน่วยงานรัฐและเอกชนในการวางแผนและพัฒนาระบบบริการที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนอย่างแท้จริง

กษพร ภูษงค์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์ เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม” จากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้ ผลการศึกษาได้เสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม โดยมีลักษณะเป็นพหุแนวทาง เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของศูนย์การศึกษาพิเศษและความต้องการของบุคลากรในแต่ละด้านอย่างรอบด้าน

ธนากร บางน้อย และเรืองลดา ปุณณลิขิต เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้แนวคิดเชิงปรัชญาสำหรับการออกแบบศาลพระภูมิในบริบทวิถีชีวิตดิจิทัล” พบว่า การออกแบบศาลพระภูมิในบริบทของวิถีชีวิตดิจิทัลไม่ใช่เพียงการเปลี่ยนรูปแบบทางกายภาพ แต่คือกระบวนการแปรเปลี่ยนความเชื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเทคโนโลยีของคนรุ่นใหม่ ผ่านกรอบแนวคิดเชิง

ปรัชญาประยุกต์ที่ครอบคลุมทั้งสังคม วัฒนธรรม ศาสนา สื่อ และความรู้ การใช้เทคโนโลยี AR และแนวทางการออกแบบร่วมสมัยทำให้ศาลพระภูมิยังสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีความหมายในโลกยุคใหม่ สะท้อนถึงความสามารถของวัฒนธรรมไทยในการปรับตัว โดยไม่ละทิ้งรากเหง้าแห่งความศรัทธาจากผลการทดสอบต้นแบบ พบว่า 85% ของกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า AR ช่วยเสริมประสบการณ์ทางพิธีกรรมและเชื่อมโยงผู้ใช้กับบริบททางวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้ง ขณะที่ 78% ให้ความเห็นว่าโมดูลาร์ดีไซน์ตอบโจทย์พื้นที่จำกัดและสะท้อนแนวคิดความยั่งยืน งานวิจัยจึงสรุปว่า “Contemporary Sacred Space” ไม่ใช่แค่รูปธรรม แต่เป็นกรอบแนวทางเชิงปฏิบัติที่ผสมผสานองค์ความรู้ทางปรัชญาและนวัตกรรมเทคโนโลยีเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เพื่อส่งต่อศรัทธาและคุณค่าทางวัฒนธรรมให้กับคนรุ่นใหม่ได้อย่างยั่งยืน

เกียรติศักดิ์ วงศ์ยะรา และสายสุตา เตียเจริญ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการระบบคุณภาพกับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี” มีความเห็นว่าผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารจัดการระบบคุณภาพในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านบุคลากร ด้านการปฏิบัติการ ด้านการนำองค์กร ด้านกลยุทธ์ ด้านผลลัพธ์ ด้านนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และด้านการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ตามลำดับ 2) คุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทั้ง 2 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน และผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของตามลำดับ 3) การบริหารจัดการระบบคุณภาพกับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พระประเจน กรุตโตโม (ทองเหมะ) เขียนบทความวิจัยเรื่อง “แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท” งานวิจัยนี้จึงเสนอแนวทางใหม่ในการเข้าใจสังสารวัฏผ่านสามมิติหลัก ได้แก่ 1) ศีลธรรม เป็นการมองวัฏจักรแห่งทุกข์ผ่านพฤติกรรมและเจตนาในชีวิตประจำวัน เช่น ความเมตตา นำไปสู่ความสงบในใจ ซึ่งสะท้อนการเวียนเกิด-ดับทางจิต 2) หลักกรรม เป็นการอธิบายเพื่อให้เข้าใจสังสารวัฏในฐานะวัฏจักรของการกระทำและผล โดยไม่ต้องอ้างการกลับชาติมาเกิด เช่น การกระทำที่มาจากโมหะส่งผลเป็นความทุกข์ในชีวิตนี้ทันทีหรือต่อเนื่อง และ 3) หลักเหตุและผล (Cause and Effect) เป็นการใช้เหตุผลสากลที่ตรวจสอบได้ เพื่ออธิบายวัฏจักรของการเกิดผลจากเหตุ และผลนั้นกลับกลายเป็นเหตุใหม่ในวงจรต่อเนื่อง

พระมหาปัญญา ธนปญโญ (บัวทอง) เขียนบทความวิจัยเรื่อง “แนวคิดเรื่องความงามของอานันทะ เค. कुमारาสวามี” ได้เสนอว่า “การปรากฏของความจริงสูงสุด” ไม่ใช่เพียงความพึงพอใจทางประสาทสัมผัส แนวคิดนี้ช่วยรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของศิลปะจากการถูกลดทอนเป็นสินค้า โดยเน้นความกลมกลืนและระเบียบที่สะท้อนคุณค่าเชิงอภิปรัชญา ความงามในทัศนะของ कुमारาสวามีไม่ใช่สิ่งสัมผัส แต่เชื่อมโยงกับสภาวะสูงสุดของจิต ความจริง และความสุขอมตะ ศิลปะจึงมีบทบาทเป็นสะพานเชื่อมมนุษย์กับความจริงสูงสุดในยุคที่ศิลปะถูกครอบงำด้วยตลาด แนวคิดนี้เป็นคำเตือน

วัฒนธรรมสำคัญว่าศิลปะไม่ควรละทิ้งหน้าที่ทางจิตวิญญาณ เมื่อเปรียบเทียบกับเพลโตและอริสโตเติล ความงามของคูมาราสวามีต่างออกไป เพราะไม่ใช่อุดมคติในโลกแห่งแบบหรือคุณสมบัติที่สะท้อนพระเจ้า แต่คือภาวะศักดิ์สิทธิ์ที่แสดงออกผ่านศิลปะเพื่อความหลุดพ้น อย่างไรก็ตาม ทั้งสามต่างเห็นพ้องว่าความงามเป็นสิ่งสมบูรณ์ เชื่อมโยงกับความดี ความจริง และการยกระดับจิตวิญญาณของมนุษย์

จุฬาลักษณ์ ปานติระชัย และศักดิ์พันธ์ ดันวิมลรัตน์ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2” พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง และมีลักษณะคล้ายคลึงกัน

सानิตา แคนโพธิ์ และสงวน อินทร์รักษ์ เขียนบทความวิจัยเรื่อง “สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 5 องค์ประกอบ จำนวน 116 ตัวแปร 1) การวางแผนสู่การปฏิบัติ มีองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1.1) คุณธรรม จริยธรรมของผู้นำ 1.2) การทำงานเป็นทีม 1.3) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ และ 1.4) การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร 2) การพัฒนาตนเอง มีองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 2.1) การมีวิสัยทัศน์ที่ดี 2.2) การมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน 2.3) การติดต่อสื่อสาร และ 2.4) การกำกับ ติดตาม และประเมินผล 3) การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ 4) การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ และ 5) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

มณฑนา รัตนบุรี และศักดิ์พันธ์ ดันวิมลรัตน์ เสนอบทความวิจัยเรื่อง “ทักษะของผู้บริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี” ผลการวิจัย พบว่า ทักษะค่านิยมและจริยธรรมในการเป็นผู้นำ ทักษะในการประเมินผลงานและการบริหารงานบุคคล และทักษะในการวิจัยทางการศึกษา การประเมินผลและการวางแผน 2) การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี เมื่อพิจารณาภาพรวมและรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่ามัธยเทศจากมากไปน้อยได้ดังนี้ การขยายความรู้สู่ผู้ปกครอง การลงมือสร้างความเข้าใจและวางแผนการเรียนรู้ และการสร้างสภาพแวดล้อมและกระตุ้นความกระหายใคร่รู้ในปัญหา 3) ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะของผู้บริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี มีความสัมพันธ์กันในระดับมาก

จิรสุตา เขียวชาญ และสุติเทพ ศิริพิพัฒน์กุล ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนาเรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสงวนหญิง” มีข้อเสนอว่า พระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสงวนหญิง เป็นสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการใช้ประกอบการเรียนการสอนเรื่อง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ส่งผลให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนรายวิชาพระพุทธศาสนามากขึ้น

อีกทั้งยังสามารถพัฒนาคะแนนของนักเรียนให้สูงขึ้น จึงเห็นได้ว่าการใช้สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความ
จริงเสริม มีความสำคัญในการจัด การเรียนรู้ สร้างแรงจูงใจ สอดรับกับการใช้เทคโนโลยีในปัจจุบัน
และสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น

พระปลัดพงศธร ประมวลการ ได้วิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการบริหารการนิเทศภายใน
ของโรงเรียน วัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่" มีข้อเสนอว่า 1. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา
และความต้องการ 2. การวางแผนการนิเทศ 3. การสร้างสื่อและเครื่องมือในการนิเทศ 4. ดำเนินการ
นิเทศ 5. ประเมินผลปรับปรุงการนิเทศ และการสอนในรูปแบบที่ใช้กระบวนการสอนแบบกิจกรรม
เป็นฐาน ABL (Active Base Learning) เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนต้องเรียนด้วยการลงมือทำและ
แก้ปัญหาด้วยกิจกรรมมีกระบวนการคิดที่เป็นระบบมีขั้นตอน 4 ขั้นตอนคือ 1. ขั้นนำ 2. ขั้นกิจกรรม
3. ขั้นอภิปรายและนำไปใช้ 4. ขั้นสรุปและประเมินผล การจัดการเรียนการสอนแบบนี้ครูผู้สอนจะ
ออกแบบกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จากกิจกรรม

พระไพโรจน์ ปภังกร (ทรงจิตร) และมนต์ภา ก้อนดี เขียนบทความวิจัยเรื่อง "รูปแบบ
พิธีกรรมเรื่องชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูในสังคมไทย" ได้เสนอว่า แม้ทั้ง 2
ศาสนาจะมีรากฐานและเป้าหมายที่แตกต่างกัน แต่ในบริบทของสังคมไทย กลับปรากฏการผสมผสาน
และส่งอิทธิพลซึ่งกันและกันอย่างชัดเจน เช่น พิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศล หรือพิธีวันสารทไทยที่มี
ลักษณะคล้ายพิธีศพของฮินดู โดยเฉพาะในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายอินเดียที่ยังคงรักษา
ขนบธรรมเนียมดั้งเดิมควบคู่กับพิธีกรรมแบบไทยพุทธ ทั้งนี้ การผสมผสานดังกล่าวเป็นผลจาก
ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ยาวนานระหว่างพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู
ในภูมิภาค

แพรวไหม แดงบำรุง และนุชนรา รัตนศิริประภา เขียนบทความวิจัยเรื่อง "ภาวะผู้นำ
ดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี" ได้เสนอองค์ความรู้ว่า คู่มือแนวทางดำเนินงาน ประกอบด้วย 1. ผู้เรียน
มีศักยภาพเป็นพลโลก 2. การจัดการเรียนการสอนเทียบเคียงมาตรฐานสากล 3. บริหารจัดการด้วย
ระบบคุณภาพ ฉะนั้นผู้บริหารควรมีภาวะผู้นำ มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในสถานศึกษาให้มีความ
ทันสมัย ทันโลก รวดเร็วและพัฒนาสู่ความเป็นเลิศอย่างมืออาชีพ อีกทั้งนำคุณลักษณะโรงเรียน
มาตรฐานสากลในการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ ที่จะช่วยให้การจัดการจัดการเรียนการสอน
เทียบเคียงมาตรฐานสากลและผู้เรียนมีศักยภาพที่ดียิ่งขึ้น

ฉันทนิก เดชอัมพร และสงวน อินทร์รักษ์ เขียนบทความวิจัยเรื่อง "ทักษะการบริหารกับ
การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
ราชบุรี" ได้เสนอว่าผู้บริหารควรทักษะการบริหาร มีวิธีการ กระบวนการ ขั้นตอน หรือเทคนิคที่
หลากหลายและสามารถแก้ปัญหาในการดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งนำ
ดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษามาใช้ในการบริหารจัดการและวางแผนการ
ดำเนินงานในโรงเรียนและสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ลักขณา แซ่ไข่ และคณะ เขียนบทความวิจัยเรื่อง "กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรค
สัมมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ" ได้เสนอผ่านนโยบายหลักของพรรค 5 ข้อ ได้แก่ ส่งเสริมการสร้าง 1)
อาหารไร้สารพิษ 2) ชีวิตสุขภาพดี 3) มีเศรษฐกิจมั่นคง 4) มุ่งตรงพลังงานพึ่งตน 5) สร้างคนดีให้

สังคม มีกระบวนการขับเคลื่อนที่เรียกว่าบุญญาวุธ 7 ได้แก่ 1) อาหารที่ไม่เบียดเบียน (อาหารมังสวิรัต) 2) ตลาดอารียะ 3) กสิกรรมไร้สารพิษ 4) สุขภาพบุญนิยม 5) การศึกษาบุญนิยม 6) การสื่อสารบุญนิยม และ 7) การเมืองบุญนิยม กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ มีความสอดคล้องกับหลักอริยสัจ 4, หลักอภิธานิยธรรม ๗, หลักสารณียธรรม ๖, หลักอธิปไตย 3, หลักอัมมิกสูตร, และหลักอบายมุข ๖ โมเดลการขับเคลื่อนนโยบายพรรค เป็นโมเดลการพัฒนาที่มีทั้งเชิงลึกและเชิงกว้าง โดยพัฒนาเชิงลึกก่อนแล้วจึงกระจายไปเชิงกว้าง การพัฒนาเชิงลึกคือ การพัฒนาตนเองทั้งภายในและภายนอกไปพร้อมๆ กัน

พระมหาขวัญชัย เขมประไพและคณะ วิจัยเรื่อง "แนวคิดเรื่องท้าวจาดูโลกกับการสื่อสารแบบซอฟต์แวร์ในสังคมไทย" ได้ถูกสื่อสารและส่งผ่านจากคติความเชื่อทางศาสนาสู่การเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ผ่านงานศิลปะและสถาปัตยกรรม ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเชิง ซอฟต์แวร์ ที่สร้างอำนาจทางความเชื่อและค่านิยมในการปกป้องคุ้มครอง การสื่อสารนี้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและปรับเปลี่ยนรูปแบบไปตามยุคสมัย จากการเป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจในโครงสร้างการปกครองแบบจารีต สู่การเป็นทุนศักดิ์สิทธิ์ในเวทีสากล และล่าสุดคือการปรากฏในวัฒนธรรมประชานิยมสมัยใหม่ การสื่อสารในลักษณะนี้ไม่ได้เป็นการบีบบังคับอย่างตรงไปตรงมา แต่เป็นการค่อยๆ ซึมซับและยกระดับความรู้สึกของผู้รับสารให้เข้าถึงความหมายและความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

เสาวลักษณ์ อุดตพงษ์ และศักดิ์พันธ์ ต้นวิมลรัตน์ วิจัยเรื่อง "วัฒนธรรมองค์การกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1" ได้เสนอว่า เมื่อพิจารณาจากวัฒนธรรมองค์การในสถานศึกษารายด้าน กับการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษา โดยภาพรวม โดยเรียงตามลำดับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) จากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ด้านวัฒนธรรมแบบเน้นความเป็นตัวตน มีความสัมพันธ์ในระดับสูง ด้านวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นงานมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ด้านวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาทมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง และด้านวัฒนธรรมองค์การแบบสโมสรมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นความสัมพันธ์

เวชราพรณ์ พรหมฤทธิ์ และศักดิ์พันธ์ ต้นวิมลรัตน์ เขียนบทความวิจัยเรื่อง "การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย" งานวิจัยสะท้อนแนวโน้มการพัฒนางานนิเทศที่ชัดเจนและเชื่อมโยงกับบริบทจริงของสถานศึกษา องค์ความรู้ที่ได้จำแนกออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาผู้เรียน ครูและบุคลากร หลักสูตร การประกันคุณภาพ เทคโนโลยี และการวิจัยนวัตกรรม โดยเฉพาะด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับความสนใจมากที่สุด สะท้อนถึงความสำคัญของการเสริมสร้างสมรรถนะและภาวะผู้นำทางวิชาการ อีกทั้งยังพบแนวโน้มการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการนิเทศมากขึ้น แสดงถึงการปรับตัวของระบบนิเทศให้ทันสมัยและตอบโจทย์ยุคดิจิทัล ผลการสังเคราะห์นี้จึงมีคุณค่าในเชิงวิชาการและเชิงนโยบายสามารถนำไปใช้กำหนดทิศทางการพัฒนางานนิเทศเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

พระภิกษุญาณ สุ่มเงิน และณัฏฐ์ ศรีดี เขียนบทความวิจัยเรื่อง "การศึกษารูปแบบการอยู่ร่วมกันระหว่างคนมีศาสนาและคนไม่มีศาสนา: เปรียบเทียบการอยู่ร่วมกันระหว่างศาสนาเชิงสถาบันและศาสนาเชิงธรรมชาติในสังคมไทย" จากงานวิจัยพบว่า การศึกษารูปแบบการอยู่ร่วมกันระหว่างคน

มีศาสนาและคนไม่มีศาสนา : เปรียบเทียบการอยู่ร่วมกันระหว่างศาสนาเชิงสถาบันและศาสนาเชิงธรรมชาติในสังคมไทย

เพ็ญพรรณ เพื่องฟูลอย และคณะ เขียนบทความวิจัยเรื่อง "นวัตกรรมชุมชน: การสร้างมูลค่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี" ได้เสนอว่า นวัตกรรมชุมชนที่เป็นจิตอาสาชุมชน เริ่มจากกระบวนการพัฒนา นวัตกรรมชุมชน ที่มีจิตสำนึกรักในตัวตน อัตลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ คุณค่าการดำรงชีวิต วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม จากนั้นจึงร่วมกันพัฒนาการคิด การวางแผน การตรวจสอบและการประเมินผลแผนงาน สุดท้ายก็คือการนำข้อบกพร่องจากการดำเนินงานมาปรับปรุง ซึ่งกลุ่มนวัตกรรมชุมชน ที่ได้รับการพัฒนาสามารถสร้างกระบวนการเพิ่มรายได้ชุมชน จากทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง มีความกระตือรือร้น มีความปรารถนาที่จะเห็นชุมชนของตนเองเติบโต มีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ยังคงความเข้มแข็งทางอัตลักษณ์ไว้อย่างยั่งยืน และควรมีการเชื่อมโยงเครือข่ายพัฒนาร่วมกับชุมชนท่องเที่ยว

พระภริญโรจน์ เทชธมโม (ธรรมอนันตพล) และพระครูวิสุทธิมิ่งคณบัณฑิต เขียนบทความวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์สิทธิมนุษยชนของจอห์น ล็อก ตามหลักจริยศาสตร์” จากการวิจัยพบว่า มนุษย์ควรจะต้องจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับความต้องการของตน เกณฑ์การตัดสินด้วยกฎต่างๆ ในเชิงจริยศาสตร์ตามทฤษฎีของลอคมี 3 อย่าง คือ (1) กฎของสวรรค์ (2) กฎของประชาชน และ (3) กฎแห่งสากลนิยม นอกจากนี้ต้องมีการจัดตั้งสังคมและรัฐบาลขึ้นโดยอาศัยสัญญาประชาคมในการกำหนดหลักเกณฑ์ หรือกฎหมายที่เป็นระเบียบในสังคม แต่การตัดสินทางจริยศาสตร์ในทางพุทธจริยศาสตร์ การตัดสินความประพฤติว่าเป็นความดีเป็นสิ่งที่เรียกว่าจริยธรรมในพุทธศาสนานั้น มีเกณฑ์ตัดสินที่เจตนาว่าเป็นตัวกรรม

ฐิตินา ไหมสมเด็จ และฉัตรวิรัช องค์กรสิงห์ บทความวิจัยเรื่อง “แนวทางอาหารการแพทย์วิถีธรรม: ระบบอาหารทางเลือกเพื่อสุขภาพและความยั่งยืนในการผลิตและการบริโภค” จากผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดอาหารการแพทย์วิถีธรรม คือ การบริโภคอาหารที่มาจากพืชผักพื้นบ้านอย่างสมดุล และการฝึกจิตใจให้ร่าเริง จะทำให้เกิดสุขภาพที่ยั่งยืน โดยมีกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาแบบการทำกิจกรรมไร้สารพิษ ผ่านหลักปฏิบัติ 4 ประการ ได้แก่ (1) การพึ่งตนเอง (2) การลดละกิเลส (3) การดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย และ (4) การเสียสละเพื่อส่วนรวม อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 2) การใช้อาหารการแพทย์วิถีธรรมในการดูแลสุขภาพ

พระพุฒินันทน์ รติโย (ธนธรรมโรจน์) และคงสฤษฏ์ แพงทรัพย์ วิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องกรรมในการพยากรณ์ชีวิตที่ปรากฏในโหราศาสตร์และพุทธทำนาย” การศึกษาวิจัยพบว่า องค์สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นการพยากรณ์ด้วยพุทธญาณ อันประกอบด้วยอดีตังสญาณ อนาคตังสญาณ ปัจจุบันนังสญาณ การพยากรณ์ดวงชาตาก็คือการอ่านแผนที่กรรม ผู้ที่ให้คำพยากรณ์ ซึ่งต้องประกอบด้วยคุณธรรม ส่วนศาสตร์ทางโหราศาสตร์ผู้ที่ให้คำพยากรณ์ คือ นักพยากรณ์ โหราจารย์ และหมอดู จัดเป็นการสอดคล้องในด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นพื้นฐานของนักโหราศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงดวงดาว เป็นเครื่องชี้ให้เห็นท่วงทำนอง ของชีวิตเป็นแผนที่ชีวิตเผยให้เห็นเส้นทางจึงทำให้เราทราบถึงจังหวะชีวิตว่า ช่วงไหนขึ้นช่วงไหนลง เพื่อเตรียมตัวรับมือในการวางแผนจัดการกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

นารีนาท เหลียงทอง วิจัยเรื่อง “แนวคิดเรื่องความสุขในมุมมองของอริสโตเติลและพุทธปรัชญา: การวิพากษ์เชิงเปรียบเทียบ” การศึกษาวิจัยพบว่า อริสโตเติลเสนอว่าความสุข (eudaimonia) คือการใช้ชีวิตอย่างมีเหตุผลตามคุณธรรมอันเป็นเลิศ ในขณะที่พุทธปรัชญา ชี้ว่าความสุขที่แท้จริงคือการพ้นทุกข์หรือนิพพาน การวิเคราะห์พบว่าทั้งสองปรัชญามีจุดร่วมในการให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเอง และ การใช้ปัญญา เพื่อบรรลุความสุข อย่างไรก็ตาม มีความแตกต่างกันในเรื่องของเป้าหมายสูงสุด และ วิธีการ โดยอริสโตเติลเน้นการกระทำในโลกนี้ ส่วนพุทธปรัชญาเน้นการละวางจากโลก

ณัฐกานต์ ชัดติโยทัยวงศ์, พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ) และแสง นิลนามะ เสนอวิจัยเรื่อง "ขันติกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน" ตอนหนึ่งว่า ขันติและวิริยะเป็นเครื่องมือจำเป็นในการบำเพ็ญบารมีของโพธิสัตว์ทั้งสองนิกาย ในมหายาน ขันติมี 3 ชั้น โฆชนาคาขันติ อนุโลมิกิกขันติ อนุตปตติกรรมกษานติสอดคล้องกับปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธในเถรวาท ช่วยให้โพธิสัตว์เข้าสู่และเลื่อนโพธิสัตว์ภูมิ ขันติแบบวิริยะเป็นคุณธรรมสากล นำสู่บรรลุธรรมสูงสุด เมื่อถูกนำไปใช้ แม้เป้าหมายต่าง (โพธิญาณ vs วิปัสสนาญาณ) แต่ใช้ขันติเป็นฐานก้าวข้ามอุปสรรค ขันติแบบวิริยะแปรทุกข์เป็นปัญญา เป็นฐานดำรงสติเมื่อถูกทดสอบ สอนให้ยอมรับความจริง ไม่หนีความจริงแม้เผชิญทุกข์ นำสู่การเห็นสัจธรรมแท้จริง ช่วยให้เข้าใจทุกข์ ไม่ใช่แค่ทน แต่เปิดใจผ่านโยนิโสมนสิการ เห็นทุกข์เป็นธรรมดาโลก ช่วยจิตเติบโต ขันติแบบวิริยะไม่มีในศาสนาอื่น เพราะมุ่งบรรลุธรรมหรือตรัสรู้ และเป็นเครื่องมือบูรณาการสรรพสิ่ง เพื่อผลลัพธ์ดีเลิศ

Chen YiRen, Veerawat Sirive and Sone Simatrang presented a research article that this research successfully integrates Taoist philosophical principles with traditional Chinese Kung Fu movements through advanced animation techniques. The findings highlight that multi-dimensional animation significantly enhances audience understanding of philosophical concepts such as Wu Wei, Yin-Yang balance, and Qi. Furthermore, the interdisciplinary fusion of Kung Fu, Taoist philosophy, and modern animation provides deeper cultural and emotional resonance, fostering creative innovation. Recommendations include promoting interdisciplinary curricula, extending animation applications to psychological training, and exploring cross-cultural contexts to enhance global appreciation of Kung Fu and Taoist philosophy.

บทความวิชาการ

อุมาภรณ์ เมธมาลี เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ความพร้อมของผู้สูงอายุไทยต่อการใช้งานเทคโนโลยี AI: ศึกษาเชิงพฤติกรรม” พบว่า การฝึกอบรมให้ผู้สูงอายุรู้เท่าทันสื่อและใช้งานเทคโนโลยีอย่างปลอดภัยเป็นหัวใจที่จะทำให้พวกเขา ไว้วางใจและเปิดรับ AI มากขึ้น หลายหน่วยงานภาครัฐและเอกชนของไทยเริ่มดำเนินโครงการเพิ่มทักษะดิจิทัลแก่ผู้สูงอายุ รวมถึงการพัฒนาแอปพลิเคชันที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ (เช่น ตัวอักษรใหญ่ ใช้งานง่าย ไม่ซับซ้อน) เพื่อให้แน่ใจว่าทุกคนจะไม่ถูกทิ้งไว้ข้างหลังในยุคดิจิทัล ในภาพรวม หากสามารถลดช่องว่างด้านทักษะและสร้างสภาพแวดล้อมการใช้งานที่ผู้สูงอายุรู้สึกสะดวกใจได้แล้ว ผู้สูงอายุไทยก็พร้อมที่จะเป็นอีกแรงขับเคลื่อนหนึ่งในการใช้

ประโยชน์จาก AI อย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ ทั้งเพื่อดูแลตนเองและมีส่วนร่วมในเศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศต่อไป

พระภิกษุชรัสพร, วิ. บทความวิจัยเรื่อง “มโนทัศน์เรื่องภพกับตัวตนในพระพุทธศาสนา มหายาน” ผลการศึกษาพบว่า ภพกับตัวตนในพระพุทธศาสนาถูกอธิบายใน 2 ลักษณะ ประกอบด้วย 1. การอธิบายทางคัมภีร์ผ่านคำสอนหรือพุทธพจน์สื่อถึงภพกับตัวตนนั้นเป็นไปในลักษณะทางจริยศาสตร์ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติต่อกันที่โยงกับความดีและความชั่ว หากทำดีก็จะมีตัวตนและภพที่ดี หากทำชั่วก็จะมีผลชั่วตามมา 2. การอธิบายผ่านคำสอนยุคหลัง เป็นการอธิบายถึงความมีอยู่และตัวตนในแบบที่ต้องการยืนยันว่าเป็นจริงหรือเป็นมายา โดยความเป็นจริงนั้นตรงตามความหมายของการปฏิเสธภพกับตัวตนตามหลักความจริงสูงสุด อีกแง่หนึ่งคือการอธิบายภพและตัวตนที่เป็นความจำเป็นต้องอธิบายให้เข้าใจความหมายจะเกี่ยวข้องกับข้อมูลที่อยู่เหนือความเข้าใจของมนุษย์

เสาวคนธ์ คักดีชัยศรี เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การบริหารองค์กรแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21” เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงควรถูกทำให้เป็นเรื่องปกติ (normalize change) และถูกขับเคลื่อนจากทุกระดับขององค์กร องค์กรที่สามารถผสานแนวคิดทั้งสามประเด็นหลักเข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวมจะมีความได้เปรียบในการแข่งขันระยะยาว ความสำเร็จขององค์กรในศตวรรษที่ 21 มิได้ขึ้นอยู่กับขนาดหรือทรัพยากรเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเรียนรู้ ปรับตัว และนำนวัตกรรมมาใช้ในการขับเคลื่อนองค์กรอย่างเป็นระบบ การเปลี่ยนแปลงจึงมิใช่เป็นเพียง "บริบท" ที่องค์กรต้องเข้าใจเท่านั้น แต่เป็น "แรงผลักดัน" ที่ต้องตอบสนองด้วยการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

มานิตา รักชัยและคณะ บทความวิจัยเรื่อง “คุณลักษณะของคนดีตามหลักค่านิยม 12 ประการ” พบว่า การศึกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน 4 ด้าน ได้แก่ 1. มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง 2. มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง-มีคุณธรรม 3. มีงานทำ-มีอาชีพและ 4. เป็นพลเมืองดี การพัฒนาความเป็นคนดี เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่ดั่งามในโรงเรียนด้วยค่านิยม 12 ประการ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสำคัญ เช่น การจัดการเรียนการสอน บรรยากาศในชั้นเรียน ความสนใจความถนัด สภาพแวดล้อมและการสนับสนุนของสถาบันครอบครัว นักเรียนต้องได้รับความรู้และมีความสุขจากการเรียนรู้ด้วย

กุลธิดา ศุภวาณิชยานนท์ เขียนบทความวิชาการ “การปฏิบัติสมถกรรมฐานในพระพุทธศาสนาและการเข้าเฝ้าในศาสนาคริสต์” ได้เสนอว่า การปฏิบัติสมถกรรมฐาน พบว่า ประการแรก คือต้องชำระศีลให้บริสุทธิ์ ได้แก่ 1) การชำระศีลให้บริสุทธิ์ตามหลักการปฏิบัติสมถกรรมฐาน คือการเจริญสมาธิเพื่อให้จิตสงบและตั้งมั่น ซึ่งจะส่งผลให้การรักษาศีลเป็นไปอย่างบริสุทธิ์และมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยสมถกรรมฐานจะช่วยระงับกิเลสและความฟุ้งซ่านของจิตใจ ทำให้จิตมีความสงบและมีสมาธิ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานและนำไปสู่การดับทุกข์ได้อย่างแท้จริง 2) การฝึกฝนจิตด้วยหลักสมถกัมมัฏฐาน เป็นการปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกฝนจิตใจให้สงบ มีสมาธิ และตั้งมั่น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อลด ละ เลิก กิเลสและความฟุ้งซ่านต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานต่อไป

บทวิจารณ์หนังสือ

พระมหาสมปอน สัจจิตโต (ศรีประเสริฐ) เขียนบทวิจารณ์หนังสือเรื่อง " Classical Indian Philosophy: A Critical Introduction" เสนอว่าในบทที่ 1 ที่ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดของนักคิดกลุ่มหนึ่งเรื่องการปฏิบัติต่อสัตว์ในฐานะเป็นเครื่องมือไปสู่ผลประโยชน์บางอย่างของมนุษย์ไม่ถือว่าผิดจริยธรรม เพราะถือว่า 1) สัตว์ไม่มีสำนึกในความเป็นตัวเอง 2) สัตว์ไม่มีสำนึกทางจริยธรรม และ 3) มนุษย์ไม่มีหน้าที่ทางจริยธรรมที่จะต้องปฏิบัติต่อสัตว์เหมือนที่ปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เมื่อเสนอแนวคิดนี้เสร็จแล้ว จึงนำแนวคิดที่ไม่เห็นด้วยมาโต้แย้ง โดยเฉพาะแนวคิดของสามศาสนาที่เกิดในอินเดียคือฮินดู พุทธ และเชน โดยการชี้ให้เห็นว่าเหตุผลทั้งสามข้อที่กล่าวมานั้นมีจุดแข็งและจุดอ่อนอย่างไร พร้อมทั้งแสดงทัศนะของตนร่วมด้วย ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่านำเสนอได้อย่างเป็นระเบียบ มีการเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหาว่าอะไรควรมาก่อน อะไรมาทีหลัง ทำให้เนื้อหาไม่วกวน อ่านเข้าใจง่าย

พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ. ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	lii
บทความวิจัย	
ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบึงคิรี Instructional Leadership of Administrator and Learning Organization of School under Prachuap Khiri Khan Secondary Education Service Area Office ชวกร คงกะเรียน และประเสริฐ อินทร์ักษ์ Chawakorn Khonggarian and Prasert Intarak	1-14
ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการ ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจำบึงคิรี เขต 1 Transformational Leadership of Administrators and Academic Affairs Administration of school Under Prachuap Khiri Khan Primary Educational Service Area Office 1 ธนากร ทองศิริ และสงวน อินทร์รักษ์ Tanagorn Tongsiri and Sangaun Inrak	15-29
วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการ ศึกษา ของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร Organizational Culture Affecting the Performance of Teachers and Educational Personnel at Mubankru Technological College, Nong Khaem, Bangkok กมลภพ แก้วศรี Kamonpop Kaewsri	30-38
ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 The Effect of Learning Management Using Skills Exercises with KWC Technique on the Mathematical Problem-Solving Ability of Third-Year Primary School Students พริมสุตา แก้วทอง, สมศักดิ์ ลีลา และเก็ตถา บุญปรากการ	39-49

Primsuda Kaewthong, Somsak Lila and Kettawa Boonprakarn แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงอัตวิสัย The Concept of Goodness in Theravada Buddhist Philosophy: A Subjective Reality ไชยา เสนแสนยา Chaiya Sensaenya	50-63
การออกแบบสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนของนักศึกษาสาขาออกแบบภายใน The Design of Classroom Environment for Interior Design Students ขัตติพงษ์ ดั่งสำราญ Khattipong Duangsamran	64-79
แนวคิดมือที่มองไม่เห็นของอดัม สมิธในมุมมองพุทธจริยศาสตร์ The Concept of the Invisible Hand of Adam Smith from the Perspective of Buddhist Ethics หฤทธิ์ สุกใส Harit Suksai	80-94
แนวคิดศิลปะของลีโอะ ตอลสตอยในมุมมองของพุทธศิลป์ Leo Tolstoy's the Concept of Art in the Perspective of Buddhist Art ธนิช เศรษฐกุลธำรง Thanik Setthakulthamrong	95-109
ปัจจัยพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร Determinants of Social Media Usage Behavior Among Working-Age Professionals in the Era of Next Normal in Bangkok วราภรณ์ อุดมสุตารักษ์, นลินี สุรดิษฐ์กุล, ศุภากร สุรดิษฐ์กุล และวิชิต สุร ดิษฐ์กุล Waraporn Udomsudarak, Nalinee Suradinkura, Supakorn Suradinkura and Vichit Suradinkura	110-118
ปัจจัยสังคมส่งผลกระทบต่อทางเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา Social Factors Affecting the Choice of Elderly Care Services in Nakhon Ratchasima Province อัจฉรา วิบูลย์ณรงค์, นลินี สุรดิษฐ์กุล, ศุภากร สุรดิษฐ์กุล และวิชิต สุรดิษฐ์กุล Archara Wiboonronnarong, Nalinee Suradinkura, Supakorn Suradinkura and Vichit Suradinkura	119-129

คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม Quality of Work Life of Personnel in Special Education Center, Region 1 Nakhon Pathom กชพร ภูซงค์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์ Kochaporn Puchong and Prasert Intarak	130-141
การประยุกต์ใช้แนวคิดเชิงปรัชญาสำหรับการออกแบบศาลพระภูมิ ในบริบทวิถีชีวิตดิจิทัล An Application of Philosophical Concepts to the Design of Spirit Houses within the Context of Digital Lifestyles ธนากร บางน้อย และเรืองลดา ปุณยลิขิต Tanakan Bangnoi and Rueanglada Punyalikhit	142-154
การบริหารจัดการระบบคุณภาพกับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี Quality Management System and Student's Quality in World – Class Standard School Under the Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi เกียรติศักดิ์ วงศ์ยะรา และสายสุตา เตียเจริญ Kiattisak Wongyara and Saisuda Tiacharoen	155-168
แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท A Concept of the Round of Birth (Saṃsāra) in Theravada Buddhist Philosophy พระประเจน กรุตตโม (ทองเหมะ) PhraPrajen Karuttamo (Tonghema)	169-183
แนวคิดเรื่องความงามของอานันทะ เค. कुमारาสวามี A Concept of Beauty of Ananda K. Coomaraswamy พระมหาปัญญา ธนปญโญ (บัวทอง) Phramaha Panya Dhanapañño (Bouthong)	184-198
ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูใน สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 Transformational Leadership of School Administrator and Quality of Work Life of Teachers in School Under Ratchaburi Primary Educational Service Area Office 2 จุฬาลักษณ์ ปานทะระชี และศักดิ์พันธ์ ต้นวิมลรัตน์ Julaluck Pantarasee and Sakdipan Tonwimonrat	199-210

สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน The Competency of School Administrator Under the Office of The Basic Education Commission सानิตา แดนโพธิ์ และสงวน อินทร์รักษ์ Sanita Danpho and Sanguan Inruk	211-225
ทักษะของผู้บริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี Administrators' Skills and Active Learning Management of Teacher in Schools Under the Secondary Educational Service Area Office Suphanburi มณฑนา รัตนบุรี และศักดิ์พันธ์ ต้นวิมลรัตน์ Montana Rattanaburee and Sakdipan Tonwimonrat	226-239
การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนาเรื่อง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสงวนหญิง Development of Augmented Reality Learning Media for Buddhist Studies on Significant Buddhist Days for Grade 9 Students at Sanguan Ying School จิรสุดา เชี่ยวชาญ และสุติเทพ ศิริพิพัฒน์กุล Jirasuda Chiewchan and Sutithep Siripipattanakul	240-254
การพัฒนาแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียน วัดช่วงสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ The Development of An Internal Supervision Administrative Model at Wat Khwang Singh School, Muang District, Chiangmai Province พระปลัดพงษ์ธร ประมวลการ Phrapralard Phongsatorn Pramuanakan	255-268
รูปแบบพิธีกรรมเรื่องชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูใน สังคมไทย Ritual Practices Concerning the Afterlife in Buddhism and Hinduism in Thai Society พระไพโรจน์ ปภังกร (ทรงจิตร์) และมนต์ภา ก้อนดี Phra Praiwan Pabhangkaro (Songchit) and Monnapa Korndee	269-282

ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี	283-294
Digital Leadership of Administrators and Characteristics of World-Class Standard School under the Secondary Education Service Area Office Ratchaburi	
แพร่ไหม แดงบำรุง และนุชนรา รัตนศิริประภา Phraemai Daengbamrung and Nuchnara Rattanasiraprapa	
ทักษะการบริหารกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี	295-308
Managerial Skills and Performance of Internal Quality Assurance in School Under Secondary Education Service Area Office Ratchaburi	
ฉันทนิก เดชอัมพร และสงวน อินทร์รักษ์ Chanchanok Detampon and Sanguan Inrak	
กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ	309-323
The Buddhahood Integration of Political Party Policy Driving Process in Case of Sammaa Sovereign Party	
ลักขณา แซ่ไข้ว, เทพประวิณ จันทร์แรง, พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภากรโ)	
และพระครูสิริปริยัตยานุศาสน์ Lakkhana Saesow, Thepprawin Chanraeng, Phrasuthirattanabundit (Sutit Aphakaro) and Phrakrusiripriyatyanusath	
แนวคิดเรื่องท้าวจตุโลกบาลกับการสื่อสารแบบซอฟพาวเวอร์ในสังคมไทย	324-337
The Concept of the Four Guardian Gods as a Form of Soft Power Communication in Thai Society	
พระมหาขวัญชัย เขมประไพ, คงสฤษฏ์ แพงทรัพย์, ไชยา เสนแสนยา, เพ็ญพรรณ เพื่องฟูลอย, เกษริน บุตรา Phramaha Khwanchai Hemprapai, khongsaris Pangthrap, Chaiya Sensaenya Penphan Fuangooloy and Gatesarin buttra	
วัฒนธรรมองค์การกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1	338-349
Organizational Culture and Strategic Management in Schools Under the Bangkok Secondary Educational Service Area Office 1	
เสาวลักษณ์ อดตรพงษ์ และศักดิ์พันธ์์ ตันวิมลรัตน์ Saowalux Uttarapong and Sakdipan Tanwimonrat	

- การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย** 350-361
A Synthesis of Doctoral Thesis on Educational Supervision in Thailand
วะชิราพรณ์ พรหมฤทธิ์ และศักดิ์พันธ์ ต้นวิมลรัตน์
Wachirapun Promrit and Sakdipan Tonwimonrat
- การศึกษาแบบการอยู่ร่วมกันระหว่างคนมีศาสนาและคนไม่มีศาสนา :
เปรียบเทียบการอยู่ร่วมกันระหว่างศาสนาเชิงสถาบันและศาสนาเชิงธรรมชาติใน
สังคมไทย** 362-373
The Study of Coexistence Models Between Religious and Irreligious
People: A Comparison of Coexistence Between Institution Religious and
Natural Religions in Thai Society
พระภิกษุโณ สุ่มเงิน และณัฏฐิ์ ศรีดี
Phra Phinyo Sumngern and Naddhira Sridee
- นวัตกรรมชุมชน: การสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์
กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี** 374-385
The Community's Innovators: A Cultural Tourist Valuation of Ethnic Karen
Tribes in Suphan Buri Province
เพ็ญพรรณ เพ็ญฟูลอย, พระครูสถิตธรรมมาลังการ, พระครูอนุกุลกัลยาณกิจ,
พระครูปริยัติกิตติวงศ์, วิกานดา ศรีศักดิ์ และภาศิณี โกมลมิศร์
Penphan Fuangfooloy, Phrakru Sathitdhammalangkarn, Phrakhr
Anukulkallayanakit, Phrakru Pariyatkittiwong, Wiganda Srisakda and
Pasinee Komolmisr
- วิเคราะห์สิทธิมนุษยชนของจอห์น ล็อก ตามหลักจริยศาสตร์** 386-398
The John Locke's Ethical Analysis of Human Rights
พระภริญโรจน์ เตชธมโม (ธรรมอนันตพล) และพระครูวิสุทธิมงคลบันฑิต
Phrapharanroj Tachatammo (Thamanantapol) and
PhraKhruWisutthiMongkholbandit
- แนวทางอาหารการแพทย์วิถีธรรม: ระบบอาหารทางเลือกเพื่อสุขภาวะ
และความยั่งยืนในการผลิตและการบริโภค** 399-411
Dhamma Medicine Nutrition Approach: An Alternative Food System for
Well-being and Sustainability in Production and Consumption
ฐิติมา ใหม่สมเด็จ และฉัตรวิรัช องค์กร
Titima Maisomdat and Chatwarun Angasinha

การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องกรรมในการพยากรณ์ชีวิตที่ปรากฏในโหราศาสตร์และ พุทธทำนาย	412-425
A Comparative Study of the Kamma in Life Predictions Appearing in Astrology and Buddhist Prediction	
พระพุฒินันท์ รสีโย (ธนธรรมโรจน์) และคงสฤษฏ์ แพงทรัพย์ Phra Phutthinan Rāmsiyo (Thanathammarot) and Khongsaris Pangthrap	
แนวคิดเรื่องความสุขในมุมมองของอริสโตเติลและพุทธปรัชญา: การวิพากษ์เชิง เปรียบเทียบ	426-437
A Concept of Happiness (Eudaimonia) in Aristotle's and Buddhist Philosophical Viewpoint: A Comparative Critique	
นารีนาท เหลียงทอง Nareenath Leangtong	
ขันติกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน	438-453
Khanti and the Attainment of Enlightenment in Theravada and Mahayana Buddhism	
นัฐกานต์ ชัดติโยทัยวงศ์, พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ) และแสง นิลนามะ Nattkarn Ktiyotavongs, Phramaha Khwanchai Kittimetee (Hemprapai) and Sawaeng Nilnama	
Transformation Chinese Kungfu to be New Design Animation and Interpretation Tao Philosophy	454-469
Chen Yiren, Veerawat Sirivesmas and Sone Simatrang	
บทความวิชาการ	
ความพร้อมของผู้สูงอายุไทยต่อการใช้งานเทคโนโลยี AI: ศึกษาเชิงพฤติกรรม	470-483
Readiness of Thai Elderly for AI Technology Usage: A Behavioral Study	
อุมาภรณ์ เมธมาลี Umaporn Methmaolee	
มโนทัศน์เรื่องภพกับตัวตนในพระพุทธศาสนาเถรวาท	484-494
A Concept of Existence and Self in Mahayana Buddhism	
พระภวนาวชิรสุนทร, วิ. (กิตติเชษฐ เปรมสกุล) Phra Bhavanavajirasundon Vi. (Kittichet Premsakul)	
การบริหารองค์กรแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21	495-507
Organizational Management Amid the Dynamics of Social and Technological Change in the 21st Century	

เสาวคนธ์ ศักดิ์ชัยศรี

Saowakhon Sakchaisri

คุณลักษณะของคนดีตามหลักค่านิยม 12 ประการ

508-520

Characteristics of a Good Person According to the 12 Principles of Values

มานิตา รักชัย, สุรชัย แก้วคุณ และพระมหาสมบุญ สุธมโม

Manita Rukchai, Surachai Kaewkoon and Phramaha Somboon

Sudhammo

การปฏิบัติสมถกรรมฐานในพระพุทธศาสนาและการเข้าเงียบในศาสนาคริสต์

521-535

The Practice of Concentration Development in Buddhism and the
Practice of Silence Meditation in Christianity

กุลธิดา ศุภวานิชยานนท์

Kultida Supavanichyanon

บทวิจารณ์หนังสือ

Classical Indian Philosophy: A Critical Introduction

536-544

พระมหาสมปอน สุจิตโต (ศรีประเสริฐ)

Phramaha Sompone Sucitto (Sipaseuth)

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้
ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
ประจวบคีรีขันธ์

Instructional Leadership of Administrator and Learning
Organization of School under Prachuap Khiri Khan Secondary
Education Service Area Office

¹ชวกร คงกะเรียน ²ประเสริฐ อินทรักษ์

¹Chawakorn Khonggarian ²Prasert Intarak

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: chawakorn@treampran.ac.th

Received May 20, 2025; Revised July 1, 2025; Accepted: December 16, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา 2. เพื่อศึกษาการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา และ 3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามสร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดของแมคอีวาน (McEwan) ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ และของมาร์ควาร์ดต์ (Marquardt) ด้านการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ จากการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยวิธีของครอนบาค เท่ากับ .986 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคลากรในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น จำแนกตามสถานศึกษาจำนวน 265 คน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาหรือครูรักษาการแทน และครู และได้รับการตอบกลับคืน จำนวน 190 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 71.69 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัย พบว่า 1. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ 3. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

ประจวบคีรีขันธ์ โดยภาพรวมและรายด้านมีความสัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำทางวิชาการ; องค์กรแห่งการเรียนรู้; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา; ประจวบคีรีขันธ์

Abstract

The purposes of this research were: 1. To study instructional leadership of school administrator, 2. To study learning organization of school and 3. To study relationship between instructional leadership of school administrator and learning organization of school under Prachuap Khiri Khan Secondary Educational Service Area Office. The research instrument was a opinionnaire based on McEwan concept regarding instructional leadership. For the learning organizations based on Marquart concept. The overall reliability of the questionnaire, measured using Cronbach's alpha, was .986. The sample consisted of 265 school personnel, including school administrators or acting directors and teachers, selected using stratified random sampling classified by school. A total of 190 completed questionnaires were returned, accounting for 71.69% of the total distributed. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation and Pearson's product moment correlation coefficient. The results of this research were as follows: 1. The instructional leadership of school administrators under Prachuap Khiri Khan Secondary Educational Service Area Office were at a high level. 2. The learning organization of school under Prachuap Khiri Khan Secondary Educational Service Area Office in overall and each component were rated at a high level. And 3. The Instructional leadership of school administrators was positively correlated with school learning organization both overall and in all components, with a high level of correlation, statistically significant at the .01 level.

Keywords: Instructional Leadership; Learning Organization; Secondary Educational Service Area Office; Prachuap Kiri Khun Province

บทนำ

ในยุค Digital 4.0 ที่เริ่มต้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 2016 เป็นต้นมา เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์ในทุกด้าน โดยเฉพาะการพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาอย่างรวดเร็วและรุนแรง (สุกัญญา แซ่มซ้อย, 2562) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ท้าทายระบบการศึกษาให้ต้องปรับตัวโดยเร่งด่วน ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำองค์กรจึงต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็ง

(Instructional Leadership) สามารถกำหนดเป้าหมาย พัฒนา และสื่อสารนโยบายด้านการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (McEwan, E. K., 1998) โดยเฉพาะในบริบทที่สถานศึกษาต้องทำหน้าที่ไม่เพียงแต่จัดการเรียนรู้ แต่ต้องเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ที่สนับสนุนการเรียนรู้ของบุคลากรในทุกระดับ และใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงทรัพยากรทั้งภายในและภายนอก (ดาร์วรรณ ถวิลการ, 2564) ทั้งนี้ ประเทศไทยได้กำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษาไว้อย่างชัดเจนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ซึ่งต่างมุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเตรียมความพร้อมสู่การแข่งขันในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการ ซึ่งกำหนดไว้เป็นส่วนหนึ่งของมาตรฐานตำแหน่งและวิทยฐานะของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (สำนักงาน ก.ค.ศ., 2564) อย่างไรก็ตาม มูลนิธิ The Asia Foundation ได้รายงานว่า ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับบทบาทของตนในฐานะผู้นำทางวิชาการ โดยให้ความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์เชิงปริมาณ เช่น คะแนนสอบและรางวัล มากกว่าการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (มติชนออนไลน์, 2566) ขณะเดียวกัน รายงานของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้ระบุว่า ผู้บริหารจำนวนไม่น้อยขาดภาวะผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็ง และครูส่วนใหญ่ยังขาดทักษะด้านการจัดการเรียนรู้ การวัดประเมินผลอย่างหลากหลายที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาทั้งในระดับสถานศึกษาและระดับชาติ (จิตติมา วรณศรี, 2564) แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่เสนอโดย Senge ได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวาง โดยเน้นว่าการเรียนรู้ในองค์กรต้องเกิดขึ้นในทุกระดับอย่างต่อเนื่อง เพื่อความอยู่รอดและเติบโตในโลกที่เปลี่ยนแปลง (Smith, M. K., 2024) ขณะที่ Marquardt (2002) ได้เสนอองค์ประกอบหลักขององค์กรแห่งการเรียนรู้ไว้ 5 ประการ ได้แก่ การสร้างพลวัตการเรียนรู้ การปฏิรูปองค์กร การให้อำนาจกับบุคลากร การจัดการความรู้ และการใช้เทคโนโลยี ทั้งหมดนี้ต้องดำเนินควบคู่กับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่สามารถขับเคลื่อนการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงได้จริง (วันชัย ปานจันทร์, 2564; นิรา เวชญาลักษณ์, 2564)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบึงขันธ์มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 โดยมีเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน คือ การยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้สามารถแข่งขันในระดับประเทศและระดับสากล ผ่านวิสัยทัศน์ “ภายในปี พ.ศ. 2570 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบึงขันธ์เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมการศึกษา พัฒนาผู้เรียนคุณภาพสู่สังคม” (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบึงขันธ์, 2566) อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ในทางปฏิบัติยังคงมีข้อจำกัดสำคัญ คือ ในด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ แม้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาจะตระหนักถึงบทบาทของตนในการยกระดับคุณภาพการศึกษา แต่ในทางปฏิบัติยังมีข้อจำกัด เช่น การถ่ายทอดเป้าหมายเชิงนโยบายที่ยังไม่เป็นรูปธรรม การขาดกลไกในเทศและสนับสนุนครูอย่างทั่วถึง เนื่องจากภาระงานที่มาก และการขาดระบบพัฒนาครูให้เป็นผู้นำทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งการสื่อสารวิสัยทัศน์ของสถานศึกษายังไม่สามารถสร้างความเข้าใจร่วมในหมู่ครู ผู้เรียน และผู้ปกครองได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ การ

กำหนดค่าเป้าหมายที่สูงในนโยบายเชิงคุณภาพยังอาจกลายเป็นแรงกดดันหากขาดการสนับสนุนที่เหมาะสม และด้านการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา แม้ว่าสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบริบทจะส่งเสริมแนวทางนี้ในเชิงนโยบายอย่างต่อเนื่อง แต่ในระดับปฏิบัติก็ยังพบข้อจำกัดหลายประการ เช่น การขาดพลวัตในการเรียนรู้ร่วมกัน การปฏิรูปองค์กรที่ยังยึดติดกับโครงสร้างแบบเดิม การบริหารแบบรวมศูนย์ที่จำกัดบทบาทของครู การจัดการองค์ความรู้ที่ยังไม่มีระบบ และความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงและใช้เทคโนโลยีในสถานศึกษาขนาดเล็ก (สพม. ประจำบริบท, 2566)

ดังนั้น จากปัญหาสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง ระบบ และบุคลากร ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาโดยตรง ผู้วิจัยจึงมีความจำเป็นในการวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบริบท เพื่อเสนอแนวทางเชิงนโยบายและแนวปฏิบัติที่สามารถพัฒนาและเสริมสร้างความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาให้สามารถขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้อย่างยั่งยืน พร้อมรองรับความเปลี่ยนแปลงของโลก ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบริบท
2. เพื่อศึกษาการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบริบท
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบริบท

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ บุคลากรในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบริบท จำนวนทั้งสิ้น 837 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้มาจากการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยอ้างอิงตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ซึ่งกำหนดให้มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 265 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาหรือครูรักษาราชการแทน และครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบริบท เลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) พิจารณาแบ่งชั้นตามแต่ละสถานศึกษา เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีความสอดคล้องและเป็นตัวแทนของประชากรอย่างเหมาะสม โดยผู้วิจัยได้รับการตอบกลับคืน จำนวน 190 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 71.69 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

เครื่องมือวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (opinionnaire) จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ และระยะเวลาการปฏิบัติงานในตำแหน่งปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตัวเลือกที่กำหนดคำตอบไว้ให้ (force choice) ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำทาง

วิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวคิดของ แมคอีวาน (McEwan) ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาตามแนวคิดของ มาร์ควาร์ดต์ (Marquardt) ในส่วนของแบบสอบถามในตอนต้นที่ 2 และตอนที่ 3 จะมีลักษณะเป็นแบบจัดลำดับ คุณภาพ 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert's rating scale) โดยผู้วิจัยกำหนดค่าคะแนนของช่วงน้ำหนักเป็น 5 ระดับ (Likert, R., 1992)

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ เป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นบนพื้นฐานของกรอบแนวคิด วัตถุประสงค์ และนิยามเชิงปฏิบัติของตัวแปรตามหัวข้อการวิจัย มีการดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยศึกษาทบทวนเอกสาร แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของแมคอีวาน (McEwan) และแนวคิดการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของมาร์ควาร์ดต์ (Marquardt) รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำมาประกอบการสร้างข้อคำถามในแบบสอบถาม

2. ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แบบสอบถามที่สร้างขึ้นได้นำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความเหมาะสม และนำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พิจารณา จากนั้นผู้วิจัยตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาด้วยการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามของตัวแปร โดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item-Objective Congruence) ซึ่งผลการประเมินได้ค่า IOC อยู่ในช่วงระหว่าง 0.80-1.00 จึงถือว่าแบบสอบถามมีความตรงเชิงเนื้อหาในระดับดี แบบสอบถามฉบับนี้มีจำนวน 79 ข้อ และสามารถใช้ได้ทุกข้อ

3. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (try out) กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพชรบุรี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 แห่ง โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสถานศึกษาละ 3 คน ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสถานศึกษาหรือครูรักษาราชการแทน จำนวน 1 คน และครู จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 30 ฉบับ

4. นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามที่นำไปทดลองใช้แล้วมาหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (reliability) โดยใช้วิธีของครอนบาค (Cronbach) โดยพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α -coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ตอนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา (X) เท่ากับ .954 ตอนที่ 3 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา (Y) เท่ากับ .985 และทั้งฉบับเท่ากับ .986 ซึ่งอยู่ในระดับสูง แสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นเหมาะสมสำหรับการใช้ในการวิจัย (Cronbach, L. J, 1974)

5. การจัดทำเครื่องมือฉบับสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแบบสอบถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและผลการทดลองใช้ จากนั้นจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาหรือครูรักษาราชการแทน และครู ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจวบคีรีขันธ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยจัดทำหนังสือถึงคณบดี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ผ่านภาควิชาการบริหารการศึกษา เพื่อทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดเพชรบุรี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามสำหรับการทดลองใช้ (try out) เครื่องมือ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

2. ผู้วิจัยจัดทำหนังสือถึงคณบดี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ผ่านภาควิชาการบริหารการศึกษา เพื่อดำเนินการขอหนังสืออนุญาตไปยังผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบุรีรัมย์หรือผู้รักษาราชการแทน เพื่อแจ้งขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัด ในการเก็บ

รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างตามที่กำหนดไว้ในงานวิจัย โดยการเก็บข้อมูลนั้นมีการใช้แอปพลิเคชัน google form ส่วนหนึ่ง และส่งแบบสอบถามฉบับเอกสารด้วยตนเองอีกส่วนหนึ่งทางไปรษณีย์และให้ส่งกลับมาให้ผู้วิจัยโดยตรง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ระบุชื่อ ที่อยู่ พร้อมติดแสตมป์ไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว สำหรับสถานศึกษาบางแห่งผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

3. ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลหากพบแบบสอบถามที่กรอกข้อมูลไม่ครบถ้วนหรือไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการติดต่อกับผู้ตอบแบบสอบถามเพื่อให้ดำเนินการแก้ไขหรือเพิ่มเติมข้อมูลให้สมบูรณ์ก่อนนำไปวิเคราะห์

สถิติที่ใช้ในการวิจัย เมื่อได้แบบสอบถามตอบกลับมาถึงผู้วิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลทั้งหมด เพื่อคัดเลือกแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อาจจัดระเบียบลงรหัส และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และมีการใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ และระยะเวลาการปฏิบัติงานในตำแหน่งปัจจุบัน โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2. การวิเคราะห์ระดับของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบุรีรัมย์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่ามัชฌิมเลขคณิต (Arithmetic mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) โดยนำค่ามัชฌิมเลขคณิตของคะแนนที่ได้มาเทียบกับเกณฑ์ (Best, J. W., & Kahn, J. V., 2006)

3. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา ใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient: r_{xy}) โดยแปลความสัมพันธ์ตามระดับของค่าสัมประสิทธิ์ 3 ระดับ (ศิริชัย กาญจนวสี และคณะ, 2559)

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบุรีรัมย์

ตารางที่ 1 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบุรีรัมย์ โดยภาพรวม

(n=190)

ข้อ	ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา	($\bar{x}$)	(S.D.)	ระดับ
1)	การกำหนดเป้าหมายและการดำเนินการจัดการเรียนการสอน	4.33	0.69	มาก
2)	การดูแลและสนับสนุนครู	4.09	0.89	มาก
3)	การสร้างวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนรู้	4.30	0.75	มาก
4)	การสื่อสารวิสัยทัศน์และพันธกิจของสถานศึกษาแก่ครู ผู้เรียน และผู้ปกครอง	4.23	0.80	มาก
5)	การกำหนดค่าเป้าหมายที่สูง	4.32	0.69	มาก
6)	การพัฒนาครูให้เป็นผู้นำทางการศึกษา	4.30	0.75	มาก
7)	การรักษาทัศนคติเชิงบวกต่อผู้เรียน ครู และผู้ปกครอง	4.25	0.79	มาก
รวม		4.26	0.70	มาก

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบึงขันธ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การกำหนดเป้าหมายและการดำเนินการจัดการเรียนการสอน การกำหนดค่าเป้าหมายที่สูง การสร้างวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการพัฒนาครูให้เป็นผู้นำทางการศึกษา การรักษาทัศนคติเชิงบวกต่อผู้เรียน ครู และผู้ปกครอง การสื่อสารวิสัยทัศน์และพันธกิจของสถานศึกษาแก่ครู ผู้เรียน และผู้ปกครอง การดูแลและสนับสนุนครู ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบึงขันธ์

ตารางที่ 2 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบึงขันธ์ โดยภาพรวม

(n=190)

ข้อ	การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา	($\bar{x}$)	(S.D.)	ระดับ
1)	การสร้างพลวัตในการเรียนรู้	4.35	0.69	มาก
2)	การปฏิรูปองค์กร	4.26	0.77	มาก
3)	การให้อำนาจกับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง	4.31	0.73	มาก
4)	การจัดการความรู้	4.31	0.69	มาก
5)	การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี	4.25	0.72	มาก

รวม	4.29	0.68	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาประจำปริมณฑล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าทุก ด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่ามัธยเทศจากมากไปหาน้อย ดังนี้ การสร้างพลวัตในการ เรียนรู้ การให้อำนาจกับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง การปฏิรูปองค์กร การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับ การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประจำปริมณฑล

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประจำปริมณฑล

(n=190)

การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของ สถานศึกษา	การสร้างพลวัตในการเรียนรู้ (Y ₁)	การปฏิรูปองค์กร (Y ₂)	การให้อำนาจกับบุคลากรที่ เกี่ยวข้อง (Y ₃)	การจัดการความรู้ (Y ₄)	การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี (Y ₅)	ภาพรวม (Y _{tot})
ภาวะผู้นำทางวิชาการของ ผู้บริหารสถานศึกษา						
การกำหนดเป้าหมายและการ ดำเนินการจัดการเรียนการสอน (X ₁)	.767**	.753**	.798**	.755**	.763**	.811**
การดูแลและสนับสนุนครู (X ₂)	.734**	.748**	.775**	.705**	.709**	.776**
การสร้างวัฒนธรรมและ สภาพแวดล้อมในสถานศึกษาที่เอื้อ ต่อการเรียนรู้ (X ₃)	.736**	.728**	.783**	.745**	.777**	.797**
การสื่อสารวิสัยทัศน์และพันธกิจของ สถานศึกษาแก่ครู ผู้เรียน และ ผู้ปกครอง (X ₄)	.830**	.828**	.859**	.809**	.812**	.875**
การกำหนดค่าเป้าหมายที่สูง (X ₅)	.774**	.798**	.827**	.811**	.850**	.859**
การพัฒนาครูให้เป็นผู้นำทาง การศึกษา (X ₆)	.849**	.854**	.849**	.859**	.862**	.903**
การรักษาทัศนคติเชิงบวกต่อผู้เรียน ครู และผู้ปกครอง (X ₇)	.861**	.870**	.945**	.876**	.873**	.936**

ภาพรวม (X_{tot})	.867**	.872**	.912**	.868**	.880**	.930**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำปริมณฑล พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมกับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาโดยรวม มีความสัมพันธ์กันทางบวก โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำปริมณฑลโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะผู้บริหารมีศักยภาพในการกำหนดเป้าหมาย พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ และบริหารงานวิชาการอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการบูรณาการหลักสูตรท้องถิ่น การพัฒนาครูผ่านระบบ DPA และการอบรมที่หลากหลายทั้งรูปแบบเข้มและออนไลน์ ทำให้ครูเกิดความมั่นใจทางวิชาชีพ มีแรงจูงใจ และรู้สึกมีส่วนร่วมกับองค์กร (McEwan, E. K., 1998) นอกจากนี้ ผู้บริหารยังส่งเสริมสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัย สนับสนุนกิจกรรมสร้างวัฒนธรรมองค์กร เช่น โครงการโรงเรียนคุณธรรม และผลักดันครูให้ใช้ผลการประเมินทางการศึกษา เช่น O-NET เพื่อปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน การประชุมและสื่อสารวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนทำให้บุคลากรมีทิศทางเดียวกัน ผู้บริหารยังเปิดโอกาสให้ครูมีบทบาทการเป็นผู้นำทางการศึกษา เช่น การเป็นหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และการเข้าร่วมพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องผ่านศูนย์ HCEC ซึ่งส่งผลต่อความก้าวหน้าในวิชาชีพและความเป็นเจ้าของในองค์กร สอดคล้องกับผลงานวิจัยของกรองกาญจน์ อรุณเมฆ ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9” ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 โดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก (กรองกาญจน์ อรุณเมฆ, 2565) และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของธาดา วิภีวรรณ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ระดับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในขั้นพื้นฐานสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานครในภาพรวมอยู่ในระดับมาก(ธาดา วิภีวรรณ และคณะ, 2566)

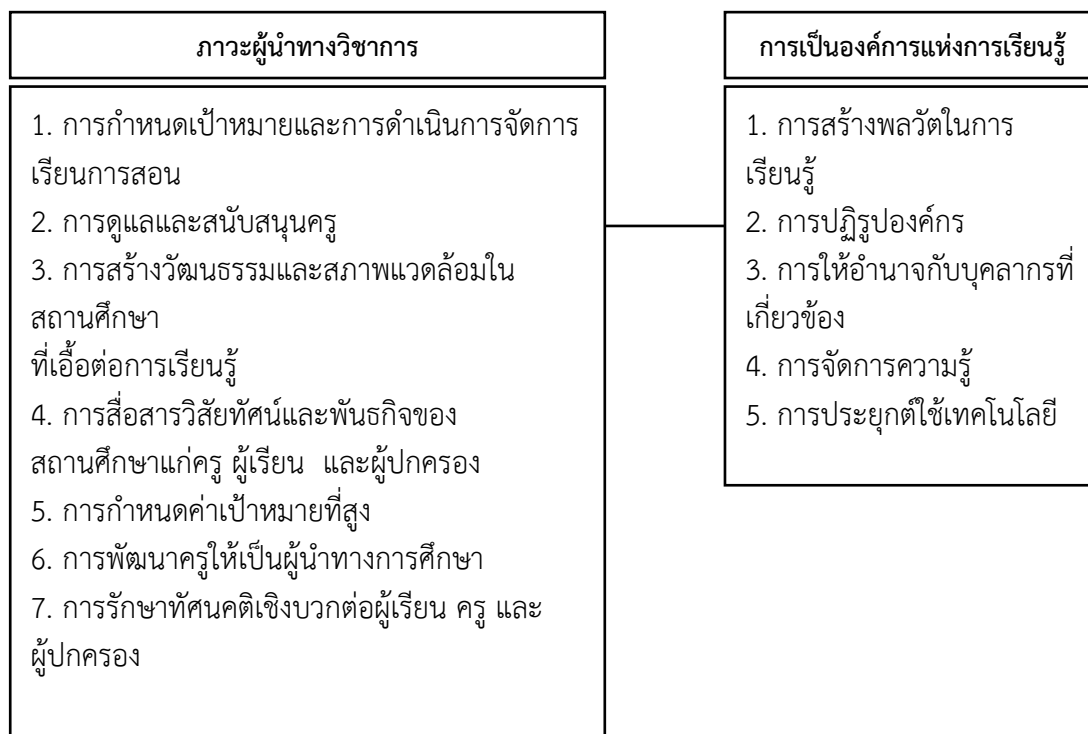
2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ระดับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำปริมณฑลโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะสถานศึกษามีความพร้อมและสามารถพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในมิติของวัฒนธรรม โครงสร้าง และกระบวนการเรียนรู้ภายใน (Marquardt, 2002) สถานศึกษายังส่งเสริมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) การอบรมต่อเนื่อง การจัดหลักสูตรบูรณาการกับบริบทท้องถิ่น และการเรียนรู้จากการทำงานจริง (on-the-job training) ทำให้การเรียนรู้ของบุคลากรมีความต่อเนื่องและสามารถพัฒนาได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังมีการวิเคราะห์

ผลการเรียนรู้และปรับแผนการเรียนการสอนแบบ data-informed ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ สถานศึกษาได้ปรับบทบาทครูจาก "ผู้สอน" ไปสู่ "โค้ช" ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างครอบคลุม เช่น การใช้ LMS, ระบบ SGS, คลังข้อสอบออนไลน์ ซึ่งล้วนเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การเรียนรู้ทันสมัยและยืดหยุ่น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ จุฑาทิพย์ ชัยบัณฑิต ได้วิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษามัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต 16” ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษามัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 16 ในภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก (จุฑาทิพย์ ชัยบัณฑิต, 2559) และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของธรรมรัตน์ เม่งพัฒน์และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1” ผลการวิจัยพบว่า การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (ธรรมรัตน์ เม่งพัฒน์, และคณะ, 2567)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ มีความสัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับมาก และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เพราะภาวะผู้นำทางวิชาการมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะในด้านการกำหนดเป้าหมาย พัฒนาครู และส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็ง จะสามารถส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และการมีส่วนร่วมของครูในทุกกระบวนการ ซึ่งส่งผลให้สถานศึกษาสามารถบรรลุเป้าหมายด้านคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับผลงานวิจัยของปาปาโซกลูและคูตูซีส (Papazoglou and Koutouzis) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการเพื่อการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้: การแสวงหาขอบเขตในบริบทของกรีก” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (SLO) จำเป็นต้องอาศัยภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและการพัฒนาวิชาชีพของครูอย่างจริงจัง เพื่อให้สถานศึกษาสามารถปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (Papazoglou, A., & Koutouzis, M., 2022)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพประกอบ 1 ภาวะผู้นำทางวิชาการ

จากแผนภาพแสดงให้เห็นว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการตามแนวคิดของแมคอีวาน (McEwan) ช่วยกำหนดเป้าหมาย สนับสนุนครู และสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ (McEwan, 1998) ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดของ มาร์ควาร์ดต์ (Marquardt) ที่เน้นพลวัตการเรียนรู้ การปฏิรูปองค์กร การให้อำนาจบุคลากร การจัดการความรู้ และการใช้เทคโนโลยี สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาคนและการเรียนรู้ทั้งองค์กรต้องอาศัยภาวะผู้นำที่เข้มแข็งและยั่งยืน (Marquardt, 2002)

บทสรุป

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจวบคีรีขันธ์อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการกำหนดเป้าหมายและการจัดการเรียนการสอน ซึ่งถือเป็นหัวใจของภาวะผู้นำเชิงวิชาการที่มีคุณภาพ ในขณะเดียวกัน การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาก็อยู่ในระดับมากทุกด้านเช่นกัน โดยเน้นการสร้างพลวัตในการเรียนรู้และการให้อำนาจแก่บุคลากรเป็นลำดับต้น ๆ ผลการศึกษายังพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งยืนยันว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสถานศึกษาให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนทั้งระบบ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 การพัฒนาสถานศึกษา ควรส่งเสริมให้สถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยกำหนดนโยบายและจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายในองค์กร เช่น การพัฒนาระบบฐานข้อมูลความรู้ (Knowledge Management System) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา และการใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งปรับโครงสร้างภายในให้เปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อเสริมสร้างพลวัตในการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

1.2 การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ควรพัฒนาให้มีภาวะผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็งตามแนวทางของแมคอีวาน (McEwan) และสามารถขับเคลื่อนองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ตามแนวคิดของมาร์ควาร์ดต์ (Marquardt) โดยผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพ เช่น การอบรมต่อเนื่อง การนิเทศแบบมืออาชีพ (Executive Coaching) และการสร้างชุมชนผู้บริหารเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงกลยุทธ์ เพื่อให้ผู้บริหารสามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ สร้างแรงจูงใจ และขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในระดับห้องเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 การพัฒนาครูและผู้เรียน ควรส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบผ่านแผนพัฒนารายบุคคล (IDP) การจัดระบบพี่เลี้ยงทางวิชาการ (Mentoring) และกลไกชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อส่งเสริมให้ครูเป็นผู้นำการเรียนรู้ พร้อมทั้งพัฒนาทักษะด้านดิจิทัล การวัดประเมิน และการเรียนรู้เชิงสะท้อน ส่วนผู้เรียนควรได้รับการส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 และมีระบบติดตามผลสัมฤทธิ์ที่สะท้อนศักยภาพที่แท้จริงอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ (องค์ความรู้) ที่สำคัญ คือ ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในทุกด้าน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับ การพัฒนานโยบายและแผนกลยุทธ์ด้านภาวะผู้นำและการเรียนรู้ของสถานศึกษาในระดับพื้นที่และระดับประเทศ โดยควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพผู้บริหารในฐานะผู้นำทางวิชาการที่สามารถขับเคลื่อนองค์กรให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ ปัจจัยที่ส่งเสริมภาวะผู้นำทางวิชาการ การจัดการองค์ความรู้ในสถานศึกษา และรูปแบบการพัฒนาผู้บริหารสู่การเป็นผู้นำแห่งการเรียนรู้ในบริบทของไทย

3. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

3.1 ควรศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบึงพลาญชัย

3.2 ควรศึกษาแนวทางการส่งเสริมภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบึงพลาญชัย

3.3 ควรศึกษาแนวทางการส่งเสริมการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบึงพลาญชัย

เอกสารอ้างอิง

- กรองกาญจน์ อรุณเมฆ. (2565). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. *วารสารวิชาการ สถาบันพัฒนาพระวิทยากร*, 5(3): 14-26.
- จิตติมา วรณศรี. (2564). *การบริหารจัดการศึกษายุคดิจิทัล*. พิษณุโลก: รัตนสุวรรณการพิมพ์.
- จุฑาทิพย์ ชัยบัณฑิต. (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต 16. *การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 7*. หาดใหญ่: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ณิรดา เวชญาติลักษณ์. (2564). *ภาวะผู้นำ แนวคิด ทฤษฎี เพื่อการประยุกต์ใช้ทางการศึกษา*. เชียงใหม่: หจก. วนิดาการพิมพ์.
- ดารุวรรณ ถวิลการ. (2564). *ภาวะผู้นำดิจิทัล*. ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธรรมรัตน์ เม่งพัฒน์, และคณะ. (2567). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1. *วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา*, 7(22): 46-58.
- ธาดา วิภัยวรารณ, และคณะ. (2566). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพมหานคร. *วารสารการพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่*, 8(7): 98-114.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 139 ตอนพิเศษ 258 ง, หน้า 121-131.
- มติชนออนไลน์. (2566). 'บอร์ด กพฐ.' เผยผลวิจัยพบ ผอ.ขาดความเป็นผู้นำทางวิชาการ. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2564, จาก https://www.matichon.co.th/local/education/news_2586691
- วันชัย ปานจันทร์. (2564). *หลักการการพัฒนางานองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Principle of learning organization development)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศิริชัย กาญจนวสี, และคณะ. (2559). *การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบุรีรัมย์. (2565). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566-2570)*. ประจวบคีรีขันธ์: กลุ่มนโยบายและแผน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุกัญญา แซ่ม้อย. (2562). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Best, J. W., & Kahn, J. V. (2006). *Research in education*. (10th ed.). Boston, MA: Allyn and Bacon.

- Cronbach, L. J. (1974). *Essentials of psychological testing*. (3rd ed.). New York: Harper and Row Publisher.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3): 607–610.
- Likert, R. (1992). *New pattern of management*. New York: McGraw–Hill.
- Marquardt, M. J. (2002). *Building the learning organization: Mastering the 5 elements for corporate learning*. California: Davies-Black Publishing.
- McEwan, E. K. (1998). *Seven steps to effective instructional leadership*. California: Corwin Press.
- Papazoglou, A., & Koutouzis, M. (2022). Educational leadership roles for the development of learning organizations: Seeking scope in the Greek context. *International Journal of Leadership in Education*, 25(4): 13.
- Smith, M. K. (2001). *Peter Senge and the learning organization*. Retrieved [2025, June 30], from <https://infed.org/mobi/peter-senge-and-the-learning-organization/>

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการ
ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1

Transformational Leadership of Administrators and
Academic Affairs Administration of school Under Prachuap Khiri
Khan Primary Educational Service Area Office 1

¹ธนากร ทองศิริ ²สงวน อินทร์รักษ์

¹Tanagorn Tongsir ²Sangaun Inrak

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: tongsir_t@su.ac.th

Received May 25, 2025; Revised December 11, 2025; Accepted: December 16, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อทราบ 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 2) การบริหารงานวิชาการ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการของ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 92 แห่ง ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน ครู จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 184 คน สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการ วิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร สถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน ระดับมาก 4 ด้าน คือ 1. การส่งเสริมการปฏิบัติงานให้ผู้อื่น 2. การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน 3. ความท้าทายต่อกระบวนการ 4. การสร้างขวัญกำลังใจ และ 5. เป็นต้นแบบนำทางตามลำดับ 2) การ บริหารงานวิชาการของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ ในระดับมากทุกด้าน คือ 1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2. การวางแผนงานด้านวิชาการ 3. การ พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา 4. การวัดผล ประเมินผล และการ ดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน 5. การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับให้ความเห็นการพัฒนา สารหลักสูตรท้องถิ่น 6. การคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา 7. การส่งเสริมและ สนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานสถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัด การศึกษา 8. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 9. การแนะแนว 10. การจัดการเรียนการสอนใน

สถานศึกษา 11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น 12. การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา 13. การพัฒนาและใช้สื่อนวัตกรรมเพื่อการศึกษา 14. การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ 15. การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ 16. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา และ 17. การนิเทศการศึกษา ตามลำดับ 3) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 โดยมีความสัมพันธ์กันในลักษณะคล้ายตามกันอยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: การบริหารงานวิชาการ; ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง; ประถมศึกษา; จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

Abstract

This research aimed to ascertain: 1) the transformational leadership of school administrators under the Prachuap Khiri Khan Primary Educational Service Area Office 1, 2) the academic administration of schools under the Prachuap Khiri Khan Primary Educational Service Area Office 1, and 3) the relationship between the transformational leadership of administrators and the academic administration of schools under the Prachuap Khiri Khan Primary Educational Service Area Office 1. The sample group consisted of 92 institutions, comprising 1 school administrator and 1 teacher from each institution, totaling 184 individuals. The statistics employed in this research were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, and correlation coefficient analysis. The research findings revealed the following: The transformational leadership of school administrators was, overall, at a high level. When considered by individual aspect, one aspect was found to be at the highest level, and four aspects were at a high level, ordered as follows: 1) Inspiring Others, 2) Building Shared Vision, 3) Challenging the Process, 4) Encouraging the Heart, and 5) Modeling the Way, respectively. The academic administration of schools was, overall, at a high level. When considered by individual aspect, all aspects were found to be at a high level, namely: 1) Curriculum Development, 2) Academic Planning, 3) Development of the Internal Quality Assurance System and Educational Standards, 4) Measurement and Evaluation, and Credit Transfer Operation, 5) Development or Operation Pertaining to Providing Opinions on Local Curriculum Content Development, 6) Selection of Textbooks for Use in Schools, 7) Promoting and Supporting Academic Work for Individuals, Families, Organizations, Agencies, Enterprises, and Other Educational Institutions, 8) Learning Process Development, 9) Guidance Services, 10) Management of Teaching and Learning in Schools, 11) Coordination of Academic Development with Other Schools and Organizations, 12)

Formulation of Regulations and Guidelines concerning Academic Work of the School, 13) Development and Use of Educational Media Technology, 14) Development and Promotion of Learning Resources, 15) Promotion of Academically Strong Communities, 16) Research for Educational Quality Development in Schools, and 17) Educational Supervision, respectively. The transformational leadership of administrators and the academic administration of schools under the Prachuap Khiri Khan Primary Educational Service Area Office 1 were found to be positively correlated at a statistically 0.1 significant high level.

Keywords: Academic affairs administration; Transformational Leadership; Primary Education; Prachuap Khiri Khan Province

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ถือเป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อยกระดับการพัฒนาประเทศให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ผ่านการขับเคลื่อน 6 ยุทธศาสตร์โดยยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ เป็นการพัฒนาคนในทุกด้านและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568-2569 ที่มุ่งมั่นสานต่อนโยบาย “เรียนดี มีความสุข” ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อผู้เรียนเป็นที่ประจักษ์ภายใต้หลักการ “การศึกษาเพื่อความเป็นเลิศ และการศึกษาเพื่อความมั่นคงของชีวิต” ต่อยอดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับให้ทันสมัย และมีมาตรฐานสากล ภายใต้แนวคิด “ปฏิวัติการศึกษาแก้ปัญหาประเทศ” เพื่อพัฒนาคนไทยทุกคนในทุกช่วงวัย ให้ “ฉลาดรู้ ฉลาดคิด ฉลาดทำ” มีศักยภาพและความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ภาวะผู้นำเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำองค์กรหนึ่งๆ ไปสู่ความสำเร็จเนื่องจากการปฏิบัติงานทั้งในและนอกองค์กรต้องใช้ความเชื่อมั่น ศรัทธา ความร่วมมือเพื่อก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงประสานความสะดวกในการดูแลให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือให้ผู้ร่วมงานสามารถปฏิบัติงานได้บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการในการบริหารจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องมีภาวะผู้นำเนื่องจากเป็นผู้มีความสำคัญต่อการอยู่รอดในสังคมและประเทศชาติ แนวคิดนี้ทำให้หน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ล้วนต้องการบุคลากรที่มีภาวะผู้นำที่จะเป็นสินทรัพย์ที่สำคัญแก่องค์กรของตน จึงอาจกล่าวได้ว่าภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของผู้นำในทุกองค์กรเนื่องจากบุคคลที่มีภาวะผู้นำที่เข้มแข็งจะสามารถดึงศักยภาพของผู้ตามของตนให้มุ่งมั่นทุ่มเททำงานเพื่อให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพสามารถนำพาองค์กรไปสู่ตามเป้าหมายให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ (มัทนา วังนอมศักดิ์, 2561) นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาจะมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จบนวิถีแห่งความเปลี่ยนแปลงจะต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญพร้อมรับการปรับเปลี่ยนในบทบาทจากการเป็นผู้ควบคุมมาเป็นผู้ที่วางแนวทางการปฏิบัติงานของบุคลากรมีความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการ

บริหารจัดการเชิงรุก ยึดหลักการมีส่วนร่วมปรับองค์กรให้เป็นองค์กรขนาดเล็กและมีโครงสร้างแนวนราบ และเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการศึกษา ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 จึงต้องมีการแสวงหาความรู้ทั้งเชิงทฤษฎีการปฏิบัติและประสบการณ์ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทตนเองจากเดิมไปสู่ผู้นำที่มีกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์การบริหาร และมีการตัดสินใจที่รวดเร็วเพื่อให้ทันกับเหตุการณ์ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่รวดเร็ว

ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคใหม่ต้องเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ทางการศึกษาเป็นผู้นำทางวิชาการมีทั้งความรู้ความสามารถ และมีความเป็นมืออาชีพที่สามารถบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล สามารถนำสถานศึกษาไปสู่ เป้าหมาย และเชื่อมโยงสภาพปัจจุบันไปสู่อนาคตได้ (วชิรวิทย์ สุราสา, 2565) จึงกล่าวได้ว่าภาวะผู้นำลักษณะนี้ คือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสถานศึกษาให้ก้าวทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ ผู้นำลักษณะนี้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล สร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากร เกิดแรงจูงใจในการทำงาน พร้อมกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาและนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้เพื่อยกระดับการบริหารงานวิชาการอันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่การยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน สร้างความท้าทายในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ผู้บริหารจะต้องมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาองค์กรให้สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เพิ่มขีดความสามารถในเปลี่ยนแปลงตนเอง ที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหในการแก้ไขพัฒนางานการบริหารวิชาการ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน วิเคราะห์สถานการณ์ คาดการณ์แนวโน้มในอนาคต และปรับกลยุทธ์องค์กรอย่างต่อเนื่องเพื่อนำพาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

จากการที่ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 พบว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศยังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ โดยเฉพาะในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนยังคงอยู่ในระดับต่ำกว่าค่าเฉลี่ย และยังคงตามหลังหลายประเทศในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับผลการประเมินโครงการประเมินผลนักเรียนนานาชาติ (PISA) ปี 2022 สะท้อนให้เห็นถึงการลดลงของคะแนนเฉลี่ยในหลายประเทศทั่วโลกเมื่อเทียบกับผลการประเมินในปี 2018 จากผลกระทบของการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลโดยตรงต่อกระบวนการเรียนรู้และการจัดการศึกษาผลการพัฒนายังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ เนื่องจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีคะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยมาก และต่ำกว่าหลายประเทศในแถบเอเชีย ส่วนประเด็นคุณธรรม จริยธรรมของเด็กและเยาวชนยังต้องมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น นอกจากนี้คุณภาพของกำลังแรงงานอายุ 15 ปีขึ้นไป ยังไม่ตรงกับความต้องการของตลาดงาน และผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนปลายประเภทอาชีวศึกษามีสัดส่วนน้อยกว่าประเภทสามัญศึกษา ทำให้มีการขาดแคลนแรงงานระดับกลาง ส่วนแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษามีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปีแต่ไม่ตรงกับความต้องการของตลาดงาน และยังมีสมรรถนะหรือคุณลักษณะอื่น ๆ ที่ไม่ตรงตามความต้องการของสถานประกอบการ ทำให้มีผู้ว่างงานอยู่จำนวนมาก จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนและกำลังแรงงานที่มีทักษะ และคุณลักษณะที่พร้อมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ โดยจะต้องมีการวิเคราะห์ความต้องการกำลังคน เพื่อวางเป้าหมายการจัดการศึกษา ทั้งเพื่อการผลิตกำลังคนเข้าสู่ตลาดงานและการพัฒนากำลังคนเพื่อยกระดับคุณภาพกำลังแรงงานให้สูงขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ทั้งนี้เพื่อให้การศึกษาของ

ประเทศไทยมีคุณภาพมาตรฐานระดับสากลได้รับการพัฒนาศักยภาพสูงสุดในตนเองและมีความรู้เป็นพื้นฐานสำคัญการเรียนในระดับสูงขึ้นไปและการดำรงชีวิตในอนาคตจึงกำหนดนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ.2567 - 2568 และนโยบายระยะเร่งด่วน (Quick Win) ประจำปีงบประมาณ 2567 ในข้อที่ 10.1 ด้านพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา คือ พัฒนาผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรส่วนกลาง ให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงน่านโยบายสู่การปฏิบัติและมีทักษะในการบริหารสถานการณ์ (กระทรวงศึกษาธิการ,2566)

จากผลการศึกษาสภาพปัญหา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 พบว่า การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษายังประสบกับข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังสถานการณ์โควิด-19 ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันในระบบการเรียนการสอน เช่น การเรียนออนไลน์ การใช้ DLTV และการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน ซึ่งล้วนแต่ก่อให้เกิดปัญหาต่อการเข้าถึงของผู้เรียน การขาดปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้เรียน ปัญหาอินเทอร์เน็ตไม่เสถียร และการสนับสนุนจากผู้ปกครองที่ไม่เพียงพอ ซึ่งตรงกับผลการประเมินคุณภาพภายใน สภาพปัญหา และจุดที่ควรพัฒนาของสถานศึกษาที่จัดการศึกษา ที่มีผลการประเมินไม่เป็นไปตามเป้าหมาย เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้ตรงกับความต้องการและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1, 2566) จากผลกระทบบ้างกล่าวสอดคล้องกับในประเทศไทยมีผลการสอบ (PISA) ปี 2022 ผลการประเมินของประเทศไทยตั้งแต่ PISA 2000 จนถึง PISA 2022 พบว่า คะแนนเฉลี่ยด้านคณิตศาสตร์และการอ่านมีแนวโน้มลดลง (กระทรวงศึกษาธิการ,2566) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัญหาด้านการบริหารงานวิชาการส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนลดลงเห็นได้จากผลการทดสอบที่ร่วมกับสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สรุปผลการดำเนินงานและการเปรียบเทียบผลการประเมินคุณภาพผู้เรียน NT ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2565 ระดับเขตพื้นที่ ระดับจังหวัด ระดับศึกษาธิการภาค ระดับสังกัด และระดับประเทศ พบว่า คะแนนเฉลี่ยความสามารถด้านคณิตศาสตร์ ระดับเขตพื้นที่ ต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยทุกระดับ คะแนนเฉลี่ยความสามารถด้านภาษาไทย ระดับเขตพื้นที่ ต่ำกว่าทุกระดับ คะแนนเฉลี่ยรวม 2 ด้าน ระดับเขตพื้นที่ ต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยทุกระดับ และผลการประเมินคุณภาพผู้เรียน NT ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับ สพป.ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ของปีการศึกษา 2565 กับปีการศึกษา 2564 พบว่า จากตารางที่ 2 ผลการประเมินคุณภาพผู้เรียน NT ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เปรียบเทียบ ค่าเฉลี่ย ระดับ สพป.ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ของปีการศึกษา 2565 กับ ปีการศึกษา 2564 พบว่า คะแนนเฉลี่ย ความสามารถด้านคณิตศาสตร์ ปีการศึกษา 2565 ลดลง 6.61 คะแนนเฉลี่ย ความสามารถด้านภาษาไทย ปีการศึกษา 2565 ลดลง 7.85 กว่าคะแนนเฉลี่ย รวม 2 ด้าน ลดลง 7.23 และผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สพป.ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ปีการศึกษา 2564 เปรียบเทียบปีการศึกษา 2565 พบว่า ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6) ของ สพป.ประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ปีการศึกษา 2564 เปรียบเทียบปีการศึกษา 2565 พบว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้ทางด้านภาษาไทย วิทยาศาสตร์ เพิ่มขึ้น กลุ่มสาระการ

เรียนรู้ทางด้านภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์ ลดลง และค่าเฉลี่ยรวม 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ลดลง 0.83 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1, 2566)

จากปัญหาที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาข้างต้นและการศึกษา แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารมีผลต่อคุณภาพของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งด้านครูและบุคลากรทางการศึกษาและคุณภาพของการบริหารการจัดการสถานศึกษาไปถึงระบบของโครงสร้างเป็นปัญหาที่สะท้อนให้เห็นถึงบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาของสถานศึกษาที่ควรที่จะได้รับการปรับปรุงพัฒนาอย่างเร่งด่วน และยังส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญที่จะขับเคลื่อนสถานศึกษาให้มีคุณภาพโดยการใช้ความรู้ ทักษะ กระบวนการ กระตุ้น สนับสนุน และการมีส่วนร่วม เพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่สูงขึ้น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1
2. เพื่อทราบการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1
3. เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ที่มีแผนแบบของการวิจัยลักษณะเป็นแบบกลุ่มตัวอย่างเดียว โดยศึกษาสภาพการณ์ไม่มีการทดลอง ประกอบด้วย

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 จำนวน 118 แห่ง แบ่งเป็น 4 อำเภอ ดังนี้ ประกอบด้วย อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ 35 แห่ง อำเภอทับสะแก 25 แห่ง อำเภอบางสะพาน 36 แห่ง และอำเภอบางสะพานน้อย 22 แห่ง

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 จำนวน 92 แห่ง ที่ได้มาจากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางประมาณการขนาดตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Kreicic and Morgan) และใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งประเภท จำแนกตามอำเภอ

1.3 ผู้ให้ข้อมูลสถานศึกษาละ 2 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน และครู จำนวน 1 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน 184 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร ตามแนวคิดคูทซ์และโพสเนอร์ (Kouzes and Posner) และการ

บริหารงานวิชาการของสถานศึกษาตามแนวคิดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งปัจจุบัน และประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารตามแนวคิด คูทซ์และโพสเนอร์ (Kouzes and Posner)

ตอนที่ 3 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาตามแนวคิด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ โดยแบบสอบถามตอนที่ 2 และ 3 เป็นแบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามแนวคิดของลิเคิร์ต Likert (Likert, 1992)

3. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางการสร้างเครื่องมือ นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แล้วจึงปรับปรุงและพัฒนาเครื่องมือได้รับคำแนะนำตรวจสอบ ภายใต้อำนาจแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content validity) ของแบบสอบถามโดยนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามตัวแปรของการวิจัย ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง โดยจัดทำเป็นข้อคำถามจำนวน 74 ข้อ พิจารณาข้อคำถามที่มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80-1.00

ขั้นตอนที่ 3 นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประถมศึกษาประถมศึกษาประถมศึกษาชั้นต้นเขต 1 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 แห่ง ผู้ตอบแบบสอบถามสถานศึกษาละ 2 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน ครู จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน

ขั้นตอนที่ 4 นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) โดยพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α -coefficient) โดยใช้เกณฑ์มากกว่า 0.7 ซึ่ง โดยค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร คือ 0.936 ส่วนค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา คือ 0.975 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ คือ 0.978 (Cronbach, L. J., 1990)

ขั้นตอนที่ 5 ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือให้สมบูรณ์ และนำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์ไปใช้เก็บข้อมูลการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่าง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการทำแบบสอบถามของผู้ให้ข้อมูลในสถานศึกษากลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

4.1 ผู้วิจัยทำหนังสือถึงภาควิชาการบริหารการศึกษาเพื่อขอความอนุเคราะห์จัดทำหนังสือเสนอต่อผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์เขต 1 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.2 ผู้วิจัยนำหนังสือคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ออกให้ส่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์เขต 1 เพื่อขอความร่วมมือจากผู้อำนวยการสถานศึกษาและครู ช่วยอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้

4.3 ผู้วิจัยดำเนินการจัดส่งและเก็บรวบรวมแบบสอบถามไปยังสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ (Google Form) ส่วนหนึ่งสำหรับสถานศึกษาที่ไม่สะดวกในการเดินทางหรือการส่งแบบสอบถามฉบับเอกสารสำหรับสถานศึกษาที่สามารถดำเนินการได้ จัดเก็บแบบสอบถามฉบับเอกสารด้วยตนเองหรือส่งคืนทางไปรษณีย์แก่ผู้วิจัย

5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ คือ ความถี่ (frequency : f) และร้อยละ (Percentage : %)

5.2 การวิเคราะห์ภาวะผู้นำของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ใช้มัชฌิมเลขคณิต (arithmetic mean : $\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) โดยพิจารณาค่ามัชฌิมเลขคณิตของคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้ให้ข้อมูล แล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best) (Best, J. W. & Kahn, J. V., 2016)

5.3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์เขต 1 โดยใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation-coefficient : r_{xy}) แล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตามแนวความคิด (ศิริชัย กาญจนวาสี และคณะ, 2559)

ผลการศึกษา

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน อยู่ในระดับมาก 4 ด้านโดยเรียงค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1. การส่งเสริมการปฏิบัติงานให้ผู้อื่น 2. การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน 3. ความท้าทายต่อกระบวนการ 4. การสร้างขวัญกำลังใจ และ 5. เป็นต้นแบบนำทาง ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 โดยภาพรวม (X_{tot})

(n = 87)

ด้าน	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร	($\bar{x}$)	(S.D.)	ระดับ
1	เป็นต้นแบบนำทาง (X_1)	4.14	0.23	มาก
2	การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน (X_2)	4.38	0.38	มาก
3	ความท้าทายต่อกระบวนการ (X_3)	4.34	0.36	มาก
4	การส่งเสริมการปฏิบัติงานให้ผู้อื่น (X_4)	4.56	0.40	มากที่สุด
5	การสร้างขวัญกำลังใจ (X_5)	4.17	0.27	มาก
รวม (X_{tot})		4.32	0.22	มาก

2. การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงค่ามัธยเทศจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2. การวางแผนงานด้านวิชาการ 3. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา 4. การวัดผล ประเมินผล และการดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน 5. การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น 6. การคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา 7. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวย องค์กร หน่วยงานสถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา 8. การพัฒนาระบบการเรียนรู้ 9. การแนะแนว 10. การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา 11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น 12. การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา 13. การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 14. การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ 15. การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ 16. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา และ 17. การนิเทศการศึกษา ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่ามัธยเทศขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 โดยภาพรวม (Y_{tot}) (n = 87)

ด้าน	การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา	($\bar{x}$)	(S.D.)	ระดับ
1	การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น (Y_1)	4.40	0.37	มาก
2	การวางแผนงานด้านวิชาการ (Y_2)	4.43	0.39	มาก
3	การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา (Y_3)	4.29	0.38	มาก
4	การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา (Y_4)	4.44	0.41	มาก
5	การพัฒนาระบบการเรียนรู้ (Y_5)	4.38	0.43	มาก
6	การวัดผล ประเมินผล และการดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน (Y_6)	4.40	0.34	มาก
7	การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา (Y_7)	4.16	0.33	มาก
8	การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ (Y_8)	4.18	0.36	มาก

9	การนิเทศการศึกษา (Y ₉)	4.12	0.26	มาก
10	การแนะแนว (Y ₁₀)	4.37	0.41	มาก
11	การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา (Y ₁₁)	4.41	0.36	มาก
12	การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ (Y ₁₂)	4.17	0.32	มาก
13	การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น (Y ₁₃)	4.28	0.42	มาก
14	การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานสถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา (Y ₁₄)	4.38	0.41	มาก
15	การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา (Y ₁₅)	4.23	0.36	มาก
16	การคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา (Y ₁₆)	4.40	0.44	มาก
17	การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (Y ₁₇)	4.21	0.31	มาก
รวม (Y _{tot})		4.31	0.31	มาก

3. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันในลักษณะคล้อยตามกันอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1

ตัวแปร	Y ₁	Y ₂	Y ₃	Y ₄	Y ₅	Y ₆	Y ₇	Y ₈	Y ₉	Y ₁₀	Y ₁₁	Y ₁₂	Y ₁₃	Y ₁₄	Y ₁₅	Y ₁₆	Y ₁₇	Y _{tot}
X ₁	.299**	.333**	.404**	.346**	.334**	.316**	.377**	.397**	.309**	.365**	.372**	.392**	.493**	.433**	.449**	.460**	.548**	.474**
X ₂	.528**	.482**	.587**	.672**	.600**	.636**	.435**	.417**	.457**	.585**	.589**	.453**	.530**	.605**	.521**	.666**	.476**	.667**
X ₃	.321**	.419**	.341**	.452**	.380**	.369**	.615**	.669**	.597**	.315**	.427**	.558**	.432**	.319**	.473**	.432**	.292**	.521**
X ₄	.313**	.335**	.447**	.482**	.321**	.653**	.386**	.370**	.347**	.357**	.356**	.430**	.486**	.560**	.454**	.401**	.468**	.512**
X ₅	.400**	.505**	.462**	.350**	.341**	.325**	.684**	.684**	.715**	.424**	.411**	.630**	.533**	.435**	.596**	.416**	.452**	.586**
X _{tot}	.571**	.629**	.686**	.725**	.611**	.736**	.751**	.760**	.731**	.625**	.662**	.744**	.747**	.726**	.752**	.727**	.666**	.844**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผลการวิจัย

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องด้วยสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 มีการส่งเสริมให้ผู้บริหารพัฒนาแนวคิดในการทำงาน มีส่วนร่วมในการวาง

แผนการทำงานเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาและร่วมกันปรับปรุงคุณภาพการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและการเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยส่งเสริมให้ผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติและทักษะที่หลากหลายเพื่อรับมือกับความท้าทายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษาโดยยึดหลักพระบรมราโชบายด้านการศึกษา เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ยุทธศาสตร์ชาติแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาเด็กปฐมวัย นโยบายและจุดเน้นกระทรวงศึกษาธิการ นโยบาย และจุดเน้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในหลาย ๆ มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษามีการเตรียมความพร้อมเสมอๆโดยผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ครูบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจพัฒนาศักยภาพ มีการบริหารจัดการที่ส่งเสริมให้ผู้บริหาร และบุคลากรสามารถออกแบบคิดค้นทำสิ่งใหม่ๆ มีส่วนร่วมในการทำงานส่งผลทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มตามศักยภาพ จึงส่งผลให้ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุธรรม ธรรมทัศนานนท์ ที่ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก (สุธรรม ธรรมทัศนานนท์,2562) ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของจุฑารัตน์ นิรันดร์ ที่ศึกษาเรื่อง การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน (จุฑารัตน์ นิรันดร์ ,2564)

2. การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องด้วยสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 มีการวางแผนการศึกษาในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน โดยเน้นการบูรณาการออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและทักษะที่ผู้เรียนต้องการในอนาคต ส่งเสริมแหล่งเรียนรู้และบริบทท้องถิ่นในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งด้านสังคม กลุ่มชาติพันธุ์ และด้านวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายบนพื้นฐานของความปลอดภัย การประเมินผลการเรียนการสอนเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครอง เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน และการสร้างโอกาสให้กับผู้เรียนในการแสดงความสามารถในด้านต่าง ๆ จึงส่งผลให้การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุนันทาดี คำมา ที่ศึกษาเรื่อง การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ระดับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 2 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (สุนันทาดี คำมา, 2568)

3. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 โดยรวมมีความสัมพันธ์ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 มีความสัมพันธ์กัน ทั้งนี้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 มีการส่งเสริมศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาองค์กรการศึกษาให้เจริญเติบโตและประสบความสำเร็จ การเสริมสร้างทักษะต่าง ๆ อาทิเช่น การวางแผน การตัดสินใจ การสื่อสาร และการเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ช่วยให้ผู้บริหารสามารถบริหารจัดการสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของทุกฝ่ายได้ดีขึ้น การส่งเสริมศักยภาพของผู้บริหารไม่เพียงแต่เป็นการพัฒนาทักษะทางการบริหาร แต่ยังเป็นการเสริมสร้าง ความสามารถในการจัดการกับความท้าทายในด้านต่าง จึงทำให้การพัฒนาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของทัศนีย์ หม้อทอง ที่ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวกและมีความสัมพันธ์กันระดับสูง (ทัศนีย์ หม้อทอง, 2563)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้ 1) เป็นต้นแบบนำทาง 2) การสร้างแรงบันดาลใจ 3) ความท้าทายต่อกระบวนการ 4) การส่งเสริมการปฏิบัติงานให้ผู้อื่น และ 5) การสร้างขวัญกำลังใจ ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาตามแนวคิดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้จำแนกการบริหารงานวิชาการออกเป็น 17 ด้าน ประกอบด้วย 1) การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น 2) การวางแผนงานด้านวิชาการ 3) การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา 4) การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา 5) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 6) การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน 7) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา 8) การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ 9) การนิเทศการศึกษา 10) การแนะแนว 11) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา 12) การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ 13) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น 14) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา 15) การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา 16) การคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา และ 17) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ภาพประกอบ 1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา

บทสรุป

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันในลักษณะคล้อยตามกันอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ควรส่งเสริมให้ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการทำงานของผู้อื่น โดยเฉพาะการส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้ ทักษะ และความสามารถในการทำงานที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งรวมถึงการเปิดโอกาสให้เรียนรู้ การให้คำแนะนำ การมอบหมายงานที่ท้าทาย มีการติดตาม ตรวจสอบการทำงานอย่างสร้างสรรค์ ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นให้บุคลากรเกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

1.2 สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ควรส่งเสริมให้ผู้บริหารมีการนิเทศที่สามารถสร้างขวัญกำลังใจให้กับครูจะทำให้กระบวนการนิเทศ

ไม่ใช่เพียงการควบคุม แต่เป็นการพัฒนา ส่งเสริม และเสริมสร้างศักยภาพของครู ซึ่งเป็นหัวใจของการบริหารงานวิชาการอย่างแท้จริง

1.3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 ควรส่งเสริมการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการพัฒนาส่งเสริมการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของหลักสูตรและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยสามารถดำเนินการผ่านการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง รวมถึงสนับสนุนการพัฒนาทักษะทางวิชาชีพให้แก่ครูและบุคลากรในทุกระดับ โดยเน้นการสร้างระบบ PLC (Professional Learning Community)

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1

2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1

3. ควรมีการศึกษารูปแบบการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). *การแถลงข่าวผลการประเมิน PISA 2022*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 19

กันยายน 2566 จาก <https://pisathailand.ipst.ac.th/news-21/>

จุฑารัตน์ นิรันดร์. (2564). การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครปฐม เขต 2. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6 (5), 318-319.

ทัศนีย์ หม้อทอง. (2563). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*, 8 (1), 80.

มัทนา วังถนอมศักดิ์. (2561). *ภาวะผู้นำทางการศึกษา: ทฤษฎีและการปฏิบัติ*. นครปฐม: เพชรเกษมพรินติ้ง กรุป.

วชิรวิทย์ สุราสา. (2565, กันยายน – ตุลาคม). ผู้บริหารที่นำสถานศึกษาสู่ความสำเร็จบนวิถีแห่งความเปลี่ยนแปลง. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 5 (2), 200.

ศิริชัย กาญจนวาสี และคณะ. (2559). *การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1. (2566). *รายงานผลแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *ยุทธศาสตร์ชาติ*

ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.

สุธรรม ธรรมทัศน์านนท์. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 30 (1), 183-184.

สุนันทาดี คำมา. (2568). การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 2. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ สถาบันส่งเสริมและพัฒนาวิชาการดอกเตอร์เคน*, 5 (1), 123.

Best, J. W. & Kahn, J. V. (2016). *Research in Education*. (4th ed.). Englewood cliffs: Prentice Hall, Inc.

Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of Psychological Testing*. (5th ed.). New York: Harpercollin College Div.

วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากร
ทางการศึกษา ของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครู เขตหนองแขม

กรุงเทพมหานคร

Organizational Culture Affecting the Performance of Teachers
and Educational Personnel at Mubankru Technological College,
Nong Khaem, Bangkok

กมลภพ แก้วศรี Kamonpop Kaewsri

มหาวิทยาลัยธนบุรี Thonburi University

Corresponding author, e-mail: paphasorn.tos@gmail.com

Received May 5, 2025; Revised May 17, 2025; Accepted: December 18, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวัฒนธรรมองค์กรของครูและบุคลากรทางการศึกษา 2) ศึกษาประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา และ 3) ศึกษาวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครูเขตหนองแขม จำนวน 126 คน ซึ่งได้มาจากการคำนวณขนาดของกลุ่มประชากร 126 คน โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามหลักการหาโรยามาเน่ (Taro Yamane) 1973 : 1088) โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อน 5% ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 95 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างวิธีแบบตามสะดวก (Convenience Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามความคิดเห็น ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .0957 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัย พบว่า 1) วัฒนธรรมองค์กรของครูและบุคลากรทางการศึกษามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และ 3) วัฒนธรรมองค์กรด้านเอกลักษณ์ ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษามากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการยอมรับในเรื่องความเสี่ยง และด้านความอดทนต่อความขัดแย้ง ตามลำดับ โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: บุคลากรทางการศึกษา; ประสิทธิภาพในการทำงาน; วัฒนธรรมองค์กร

Abstract

This research aimed to 1) examine the organizational culture of teachers and educational personnel, 2) study the work performance of teachers and educational

personnel, and 3) investigate the organizational culture that affects the work performance of teachers and educational personnel. This is a quantitative research study, and the sample group consists of 126 teachers and educational personnel from Muang Kham Technology College in the Nong Kham district. The sample size was determined using Taro Yamane's formula (1973) with a confidence level of 95% and a margin of error of 5% , resulting in a sample size of 95 individuals. The sampling method used was Convenience Sampling. The research instrument used was a questionnaire, which demonstrated a reliability coefficient of 0.957. Data analysis was performed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and hypothesis testing through multiple regression analysis. The results of the research indicated that: 1) The organizational culture of the teachers and educational personnel was at a high level, 2) The work performance of the teachers and educational personnel was also at a high level, and 3) The organizational culture in terms of identity had the greatest impact on work performance, followed by acceptance of risk and tolerance of conflict, respectively. The findings were statistically significant at the 0.05 level.

Keywords: Educational Staff; Work Performance; Organizational Culture

บทนำ

วัฒนธรรมองค์กรเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ ที่ช่วยหล่อหลอมให้คนในองค์กรมีความรักความสามัคคี วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่คอยหล่อหลอมให้คนที่อยู่ในองค์กรมีทิศทางในการปฏิบัติตนไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้เกิดความสุขในการทำงาน มีความสุขในการใช้ชีวิตร่วมกัน การที่องค์กรจะประสบความสำเร็จในการบริหารงาน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมและสร้างการยอมรับการเปลี่ยนแปลงให้กับพนักงาน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีรากฐานสำคัญมาจากวัฒนธรรมองค์กร วัฒนธรรมองค์กรเป็นสิ่งที่หล่อหลอมบุคลากรในองค์กรให้มีค่านิยม ความเชื่อ วิธีการทำงาน และพฤติกรรมในองค์กรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน องค์กรจะสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น วัฒนธรรมองค์กรกับตัวบุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กร Cumming & Worley (อัครกิตติ์ พัฒนสัมพันธ์, 2560)

ในการทำงานของบุคลากรหรือพนักงานจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กร ซึ่งจะเป็นตัวบ่งชี้ที่ดีถึงความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของวัฒนธรรมในการบริหารขององค์กร นอกจากนี้ยังสามารถชี้ถึงแนวโน้มของความตั้งใจที่จะอยู่หรือลาออก โยกย้ายจากองค์กร ความตั้งใจในการทำงาน ความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งผู้นำองค์กรสามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางและสามารถ บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรต่อไปได้ (พัชรธรณ์ พุกพบสุข, 2551)

วิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครู เป็นวิทยาลัยที่เปิดทำการสอนแผนกช่างอุตสาหกรรม และแผนกบริหารธุรกิจ มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2512 นับเป็นเวลากว่า 55 ปี ปัจจุบันวิทยาลัยเทคโนโลยีมีครูและ

บุคลากรทางการศึกษา จำนวน 126 คน ซึ่งมีช่วงอายุที่แตกต่างกัน แบ่งเป็น 3 ช่วงอายุ ได้แก่ ครูและบุคลากรทางการศึกษาในยุคแรก ๆ ช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไป ช่วงที่ 2 ได้แก่ ช่วงอายุ 30-50 ปี และช่วงอายุ 20-50 ปี (ที่มา : ข้อมูลบุคลากรจากสำนักประกันคุณภาพ วิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครู, 2568) ซึ่งการมีบุคลากรที่มีช่วงอายุที่แตกต่างกันส่งผลให้แต่ละกลุ่มมีทัศนคติและแนวคิดในการทำงานที่แตกต่างกันไปตามยุคสมัยและประสบการณ์ชีวิตที่สะสมมา ข้อแตกต่างในทัศนคตินี้ทำให้การทำงานร่วมกันเป็นเรื่องที่ท้าทาย และเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับบุคลากรใหม่เข้ามาในองค์กร ซึ่งมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองสูง และมักยึดในอุดมคติและวิธีการทำงานตามประสบการณ์ของตนเอง สิ่งนี้ก่อให้เกิดอุปสรรคในการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามปัจจัยแห่งความสำเร็จในการอยู่รอดขององค์กรนั้น ต้องอาศัยวัฒนธรรมในองค์กร เพราะวัฒนธรรมในองค์กรเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยม ความเชื่อแบบแผนทางพฤติกรรมที่สามารถยอมรับในองค์กร วัฒนธรรมองค์กรที่ช่วยเหลือหลอมให้บุคคลในองค์กรมีความกล้าคิด กล้าทำ และมีความผูกพันในองค์กร สามารถร่วมมือกันพัฒนาองค์กรให้ประสบความสำเร็จ ดังนั้นวัฒนธรรมองค์กรจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดพฤติกรรมและประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยในแต่ละองค์กรจะมีวัฒนธรรมและรูปแบบการบริหารจัดการระบบภายในองค์กรแตกต่างกัน จนอาจเป็นปัจจัยที่ทำให้พฤติกรรมปฏิบัติงานของบุคลากรแตกต่างกัน และส่งผลถึงประสิทธิภาพในการทำงานขององค์กร

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาระดับความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กร ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน และแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครูเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กร และปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับทิศทางของนโยบายในการบริหารงานวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครู ให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมองค์กรของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครูเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครูเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครูเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประกอบด้วย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ แบบสอบถามความคิดเห็นเรื่อง “วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา ของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครู

เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร” โดยทำการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาร์ค โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Tyr Out) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่น .957

ประชากร (population) คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร รวมทั้งสิ้น 126 คน

กลุ่มตัวอย่าง (sample) คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร โดยคำนวณหาขนาดของกลุ่มประชากร 126 คน โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามหลักการทาโรยามาเน่ (Taro Yamane} 1973: 1088) โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อน 5% ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 95 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างวิธีแบบตามสะดวก (Convenience Sampling)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง จากครูและบุคลากร วิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง 95 ชุด และรับสอบถามกลับคืนด้วยตัวเอง ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบในแบบสอบถาม และจัดหมวดหมู่ของข้อมูลแบบสอบถาม เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติตามขั้นตอนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ ใช้สถิติต่างๆ ดังนี้ 1) สถิติพื้นฐานได้แก่ค่าคะแนนเฉลี่ย (Mean) การหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Tandra Deviation) 2) การหาค่าความสอดคล้อง (IOC : Item of Objective Congruence) 3) สถิติการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ได้แก่ การหาค่าความเชื่อมั่นใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Method) 4) สถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ในการทดสอบสมมติฐาน กำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการศึกษา

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาวัฒนธรรมองค์กรของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครูเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของวัฒนธรรมองค์กรของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครูเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

วัฒนธรรมองค์กร	ระดับความคิดเห็นของครูและบุคลากรที่มีต่อวัฒนธรรมองค์กร			
	$\bar{x}$	S.D	แปลความหมาย	ลำดับที่
ด้านเอกลักษณ์	4.24	.575	มาก	1
ด้านการควบคุม	4.18	.573	มาก	2
ด้านการร่วมมือ	4.13	.622	มาก	3
ด้านการสนับสนุนการจัดการ	4.10	.609	มาก	4
ด้านการกำหนดทิศทาง	4.09	.558	มาก	5
ด้านการริเริ่ม	4.05	.671	มาก	6
ด้านแบบของการสื่อสาร	4.04	.703	มาก	7
ด้านการยอมรับในเรื่องความเสี่ยง	3.97	.621	มาก	8

ด้านความอดทนต่อความขัดแย้ง	3.93	.736	มาก	9
ด้านระบบการให้รางวัล	3.64	.868	มาก	10
โดยรวม	4.04	.542	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการศึกษาวัฒนธรรมองค์กรของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.04$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า ด้านเอกลักษณ์ มีระดับความคิดเห็นสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการควบคุม อยู่ในระดับมาก ด้านการร่วมมือ อยู่ในระดับมาก ด้านการสนับสนุน การจัดการ อยู่ในระดับมาก ด้านการกำหนดทิศทาง อยู่ในระดับมาก ด้านการริเริ่ม อยู่ในระดับมาก ด้านแบบของการสื่อสาร อยู่ในระดับมาก ด้านการยอมรับในเรื่องความเสี่ยง อยู่ในระดับมาก ด้านความอดทนต่อความขัดแย้ง อยู่ในระดับมาก และด้านระบบการให้รางวัล อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครูเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

ประสิทธิภาพการทำงาน	ระดับความคิดเห็นของครูและบุคลากรที่มีต่อ			
	ประสิทธิภาพการทำงาน			
	$\bar{x}$	S.D	แปลความหมาย	ลำดับที่
ด้านค่าใช้จ่าย	4.35	.536	มาก	1
ด้านคุณภาพงาน	4.31	.528	มาก	2
ด้านปริมาณงาน	4.21	.561	มาก	3
ด้านเวลาที่ใช้ในงาน	4.19	.523	มาก	4
โดยรวม	4.26	.481	มาก	

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการศึกษาด้านประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า พบว่า ด้านค่าใช้จ่าย มีระดับความคิดเห็นสูงสุด อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านคุณภาพ อยู่ในระดับมาก ด้านปริมาณงาน อยู่ในระดับมาก และ ด้านเวลาที่ใช้ในงาน อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ศึกษาวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครูเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอนของ วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครูเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

รูปแบบ	ตัวทำนาย	R	R ²	R ² _{adj}	R ² _{change}	SE _{est}	F	Sig.

1.	X ₇	.714	.510	.505	.510	.338	96.908	.000
2.	X ₇ , X ₂	.773	.598	.589	.087	.308	68.309	.000
3.	X ₇ , X ₂ , X ₉	.798	.637	.625	.040	.294	53.299	.000

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า จากการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุคูณ พบว่า ตัวแปรวัฒนธรรมองค์กร ทั้ง 10 ตัว ร่วมกันอธิบายความผันแปรของประสิทธิภาพในการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ได้ร้อยละ 63.70 โดยพบว่า วัฒนธรรมองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร คือ ด้านการยอมรับความเสี่ยงด้านเอกลักษณ์ และด้านความอดทนต่อความขัดแย้ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเมื่อพิจารณาตัวแปรอิสระที่มีอำนาจในการทำนายวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครูเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร มากที่สุดคือ ด้านเอกลักษณ์ ด้านการยอมรับความเสี่ยง และด้านความอดทนต่อความขัดแย้งตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยฯ ต่อวัฒนธรรมองค์กร ด้านเอกลักษณ์ได้รับความคิดเห็นในลำดับแรก เนื่องจากครูและบุคลากรมีความภาคภูมิใจในองค์กรของตนเองและพร้อมที่จะปกป้ององค์กรเมื่อถูกวิจารณ์ในทางเสียหาย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่ลึกซึ้งกับวิทยาลัยฯ ที่มีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม ด้านระบบการให้รางวัลได้รับความคิดเห็นในลำดับสุดท้าย เนื่องจากครูและบุคลากรรู้สึกว่าการขาดความชัดเจนและยุติธรรมในเรื่องการขึ้นเงินเดือน การเลื่อนขั้น และตำแหน่ง ซึ่งสร้างความไม่พอใจและทำให้บุคลากรไม่รู้สึกถึงการตอบแทนที่คุ้มค่า ปัญหานี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการปรับปรุงระบบการให้รางวัลที่โปร่งใสและยุติธรรม เพื่อเพิ่มความพึงพอใจในการทำงาน การวิจัยนี้สอดคล้องกับทฤษฎีและงานวิจัยของ Nill and Sehibrowsky ที่ระบุว่า วัฒนธรรมองค์กรมีผลกระทบอย่างมากต่อระบบการให้ผลตอบแทนและการตัดสินใจในองค์กร ซึ่งเป็นการยืนยันว่าการมีระบบการให้รางวัลที่ไม่โปร่งใสสามารถลดความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรได้ (Nill and Sehibrowsky, 2005) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นวรัตน์ เพชรพรหม ที่พบว่า วัฒนธรรมองค์กรและคุณภาพชีวิตในการทำงานส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในบริษัทไปรษณีย์ไทย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างวัฒนธรรมที่ยุติธรรมและตอบแทนที่คุ้มค่าต่อบุคลากรในองค์กร (นวรัตน์ เพชรพรหม, 2562)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ด้านที่ได้รับความคิดเห็นในลำดับแรก คือ ด้านค่าใช้จ่าย เนื่องจากวิทยาลัยมีการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม คำนึงถึงความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากรทั้งด้านบุคลากร วัสดุ เทคโนโลยี และการเงิน ซึ่งมีการนำทรัพยากรที่ใช้แล้วมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ด้านเวลาที่ใช้ใน

งานได้รับความคิดเห็นในลำดับสุดท้าย ซึ่งแสดงถึงปัญหาของการจัดการเวลาในองค์กร บุคลากรรู้สึกว่าการะงานที่มากเกินไปทำให้พวกเขามีเวลาน้อยในการทำงานให้สำเร็จตามที่คาดหวัง การขาดการจัดการเวลาที่อาจเกิดจากการวางแผนงานที่ไม่เหมาะสม หรือการขาดทรัพยากรและเทคโนโลยีในการจัดการเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัญญชิสา ภัทรศิริวิรัชยา ซึ่งพบว่าวัฒนธรรมองค์กรมีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงานในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยเฉพาะในด้านการจัดการเวลาและการทำงานภายใต้ความกดดัน ซึ่งอาจนำไปสู่ความเครียดและผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการทำงาน (อัญญชิสา ภัทรศิริวิรัชยา, 2564)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ตัวแปรวัฒนธรรมองค์กรทั้ง 10 ด้านร่วมกันอธิบายความผันแปรของประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาของวิทยาลัยฯ ได้ถึงร้อยละ 63.70 โดยวัฒนธรรมองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ได้แก่ ด้านเอกลักษณ์ ด้านการยอมรับความเสี่ยง และด้านความอดทนต่อความขัดแย้ง ซึ่งทั้งหมดมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีเอกลักษณ์ชัดเจน การส่งเสริมการยอมรับความเสี่ยงในองค์กร และการจัดการกับความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพ ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร นอกจากนี้ การปรับปรุงระบบการให้รางวัลที่ชัดเจนและโปร่งใส รวมถึงการพัฒนาระบบการสื่อสารภายในองค์กรยังสามารถช่วยเพิ่มความพึงพอใจและกระตุ้นการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีดาภรณ์ บุญเลิศ ซึ่งพบว่าวัฒนธรรมองค์กรส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรในบริษัทอุตสาหกรรมสีเคลือบผิวแห่งหนึ่งในนิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร จังหวัดชลบุรี โดยเฉพาะในด้านการจัดการกับความขัดแย้งและการส่งเสริมการยอมรับความเสี่ยงในองค์กร (ปรีดาภรณ์ บุญเลิศ, 2560)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพประกอบ 1 การพัฒนาองค์กรที่ยั่งยืน

บทสรุป

วัฒนธรรมองค์กรมีบทบาทสำคัญต่อประสิทธิภาพการทำงานของครูและบุคลากร การเสริมสร้างวัฒนธรรมที่แข็งแกร่งและยืดหยุ่น จะช่วยให้องค์กรมีความมั่นคงและสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญสู่การพัฒนาองค์กรที่ยั่งยืน โดยเฉพาะในด้านเอกลักษณ์ขององค์กร, การยอมรับความเสี่ยง, และการจัดการกับความขัดแย้ง ที่มีผลต่อการทำงานร่วมกัน การสร้างระบบการให้รางวัลที่โปร่งใสและยุติธรรม รวมถึงการปรับปรุงการจัดการเวลาและทรัพยากรในองค์กรยังเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน การพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่ชัดเจนและสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงได้ จะช่วยเสริมสร้างความผูกพันของบุคลากร และผลักดันให้ประสิทธิภาพการทำงานสูงขึ้น นอกจากนี้ การส่งเสริมความเข้าใจในความเสี่ยงและการจัดการความขัดแย้งในองค์กรก็เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดีและลดปัญหาความเครียดในที่ทำงาน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. จากการวิจัย พบว่า การให้รางวัลมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด วิทยาลัยควรพัฒนานโยบายการให้รางวัลให้ชัดเจนและโปร่งใส ปรับระบบการประเมินผลให้เป็นธรรม เพิ่มความหลากหลายของรางวัล เปิดโอกาสให้บุคลากรเสนอความคิดเห็น และสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับรางวัลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเพิ่มความพึงพอใจและแรงจูงใจในการทำงาน บุคลากรจะได้รับการยอมรับและมีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น ขณะที่วิทยาลัยจะได้ประสิทธิภาพในการทำงานที่ดีขึ้น และฝ่ายบริหารสามารถใช้ข้อมูลจากการประเมินผลในการพัฒนาองค์กรต่อไป

2. จากการวิจัย พบว่า การจัดการเวลาในการทำงานของครูและบุคลากรที่วิทยาลัยเทคโนโลยีหมู่บ้านครูเขตหนองแขมมีประสิทธิภาพต่ำ วิทยาลัยฯ พบว่า การจัดการเวลาในการทำงานของครูและบุคลากร เพื่อให้ครูและบุคลากร ได้ประโยชน์จากการลดภาระงานที่ไม่จำเป็น ช่วยให้พวกเขาสามารถโฟกัสกับงานที่สำคัญและพัฒนาคุณภาพการสอนได้ดีขึ้น การฝึกอบรมการจัดการเวลาและการใช้เครื่องมือที่เหมาะสมจะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ขณะที่การสนับสนุนสุขภาพจิตและการปรับปรุงการสื่อสารจะลดความเครียดและสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดีขึ้น, ทำให้มีความพึงพอใจในการทำงานมากขึ้นและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาผลกระทบของการปรับปรุงระบบการให้รางวัล เพื่อวิเคราะห์ผลของการเปลี่ยนแปลงระบบการให้รางวัลต่อความพึงพอใจและประสิทธิภาพการทำงาน

2. ควรมีการประเมินความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมองค์กรกับประสิทธิภาพการทำงานในบริบทที่แตกต่าง เพื่อเปรียบเทียบผลกระทบของวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษาหรือองค์กรอื่นๆ ที่มีลักษณะการทำงานที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

- นวรรตน์ เพชรพรม. (2562). วัฒนธรรมองค์กรและคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท ไปรษณีย์ไทย. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต วิชาเอกการจัดการทั่วไป. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ปรีดาภรณ์ บุญเลิศ. (2560). วัฒนธรรมองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรบริษัท อุตสาหกรรมสีเคสโอผิวแห่งหนึ่ง นิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ สำหรับผู้บริหาร. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พัชรธรณ์ พุกพบสุข. (2551). วัฒนธรรมองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท ระยองเพียวริฟายเออร์ จำกัด (มหาชน). สารนิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาการจัดการ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อัญญชิสรา ภัทรศิริวิรัชยา.(2564). วัฒนธรรมองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงาน มหาวิทยาลัย สายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 24(2), 2564.
- Cummings, T. G., & Worley, C. G. (2009). *Organization development and change*. 9th ed. Manson, OH: South-Western Cengage Learning.
- Nill, A., & Schibrowsky, J. A. (2005). The impact of corporate culture, the reward, and perceived moral intensity on marketing students' ethical decision making. *Journal of Marketing Education*, 27(1), 68-80.

ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC
ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

The Effect of Learning Management Using Skills Exercises with
KWC Technique on the Mathematical Problem-Solving Ability of
Third-Year Primary School Students

¹พริมสุดา แก้วทอง ²สมศักดิ์ ลีลา ³เก็ตถวา บุญปรากฏ

¹Primsuda Kaewthong ²Somsak Lila ³Kettawa Boonprakarn

^{1,2,3}คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

^{1,2,3}Faculty of Education and Liberal Arts, Hatyai University

¹Corresponding author, e-mail: primsuda.kae023@hu.ac.th

Received May 18, 2025; Revised May 28, 2025; Accepted: December 18, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 2) ศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงทดลอง กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านโกล๊ะท่อม (ราษฎร์พัฒนา) อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 7 คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 1 ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม โดยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง โจทย์ปัญหาการบวก ลบ คูณ หารระคน ที่จัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC 2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ และ 3) แบบประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วย Dependent Samples t-test ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 2) ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.75)

คำสำคัญ: ความสามารถในการแก้ปัญหา; คณิตศาสตร์; เทคนิค; แบบฝึกทักษะ

Abstract

This research aimed to: 1) compare the mathematical problem-solving abilities of Grade 3 students before and after being taught using skill-based exercises with the KWC technique, and 2) study the students' satisfaction with the learning management using skill-based exercises with the KWC technique. The research employed an experimental design. The sample group consisted of seven Grade 3 students from Ban Lo Thom Ratphipat School, located in Pa Phayom District, Phatthalung Province, during the second semester of the 2024 academic year. The sample was selected using cluster sampling with the school as the sampling unit. The research instruments included: 1) a mathematics learning management plan on word problems involving addition, subtraction, multiplication, and division, using skill-based exercises with the KWC technique; 2) a mathematical problem-solving ability test; and 3) a satisfaction questionnaire on the learning management. Data were analyzed using mean, standard deviation, and hypothesis testing by comparing pre-test and post-test scores using the Dependent Samples t-test. The results revealed that (1) Students' mathematical problem-solving abilities significantly improved after the instruction using the KWC technique, at the .05 level of significance, and (2) Students' overall satisfaction with the instructional approach was at the highest level (mean = 4.75).

Keywords: Problem-Solving Ability; Mathematics; Technique; Skills Exercise

บทนำ

การศึกษาในปัจจุบันนั้นให้ความสำคัญกับการปลูกฝังทักษะการคิดขั้นสูงที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน นั่นคือทักษะในการเรียนรู้ 3R คือ อ่านออก (Reading) เขียนได้ (Writing) และคิดเลขเป็น (Arithmetic) และ 8C ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและสามารถแก้ไขปัญหาได้ ทักษะการคิดอย่างสร้างสรรค์และคิดเชิงนวัตกรรม ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะความเป็นผู้นำ ทักษะในการสื่อสารและการรู้เท่าทันสื่อ ทักษะการใช้คอมพิวเตอร์และรู้เท่าทันเทคโนโลยี ทักษะอาชีพและการเรียนรู้ และทักษะความเมตตากรุณา มีคุณธรรม และมีระเบียบวินัย ซึ่งทักษะ 3R และ 8C ดังกล่าวนั้น จะส่งเสริมให้ผู้เรียนในยุคปัจจุบัน ที่พร้อมจะเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยืดหยุ่นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง (ประภาศ ปานเจียง, 2565) นอกจากนี้ ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน (2554) ได้กล่าวว่า ผู้เรียนในปัจจุบัน ต้องมีคุณสมบัติที่เรียกว่า CCPR model ซึ่งประกอบด้วย 1) การคิดวิเคราะห์ (Critical mind) 2) การคิดสร้างสรรค์ (Creative mind) 3) การมีผลผลิต (Productive mind) และ 4) การมีความรับผิดชอบ (Responsible mind) ผู้เรียนในปัจจุบัน จำเป็นต้องมีความรับผิดชอบ เป็นพื้นฐานของการมีคุณธรรม และจริยธรรมต่อไป คณิตศาสตร์ จึงเป็นอีกวิชาหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จในการเรียนรู้ในปัจจุบัน เนื่องจากคณิตศาสตร์ช่วยให้มนุษย์การเรียนรู้คณิตศาสตร์ ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมี

ความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล เป็นระบบ และมีแบบแผน อีกทั้งยังส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และทักษะในการวิเคราะห์สถานการณ์หรือปัญหาอย่างรอบด้าน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การคาดการณ์ วางแผน ตัดสินใจ และแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ คณิตศาสตร์ยังมีบทบาทสำคัญในฐานะเครื่องมือในการเรียนรู้และวิจัยในสาขาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และศาสตร์แขนงอื่น ๆ จึงถือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ ซึ่งส่งผลต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถแข่งขันในระดับนานาชาติได้อย่างมีศักยภาพ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาคณิตศาสตร์จึงควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และความก้าวหน้าขององค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในยุคโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560)

การจัดการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ได้จัดขึ้นโดยคำนึงถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ในปัจจุบัน เป็นสำคัญนั่นคือ การส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ การใช้วิจารณญาณอย่างรอบคอบ ความสามารถในการแก้ปัญหา รวมถึงความคิดสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ ล้วนเป็นกระบวนการสำคัญในการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัว มีศักยภาพในการแข่งขัน และดำรงอยู่ร่วมกับประชาคมโลกได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืนหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560) อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาด้านคณิตศาสตร์ของประเทศไทยที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จากรายงานผลการประเมินคุณภาพผู้เรียน (NT) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการในปีการศึกษา 2563-2565 พบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีคะแนนคณิตศาสตร์เฉลี่ยร้อยละดังนี้ ปีการศึกษา 2563 มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 41.31 ปีการศึกษา 2564 มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 48.73 และ ปีการศึกษา 2565 มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 48.81 จากการรายงานผลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าผลสัมฤทธิ์ของการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ยังคงอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 50 ทั้งนี้พบว่าโรงเรียนในเครือข่ายพะยอม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 1 ยังมีผลการประเมินคุณภาพผู้เรียน (NT) ที่ยังต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 50 อีกด้วย จะเห็นได้ว่าผลผลการประเมินคุณภาพผู้เรียน (NT) ยังไม่ได้บรรลุผลตามมาตรฐานตัวชี้วัดของตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560) ที่ตั้งไว้ หากไม่มีการแก้ไขก็จะทำให้ข้อบกพร่องทางทักษะแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ ยิ่งเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้นการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระคณิตศาสตร์ จึงจำเป็นต้องจัดเนื้อหาและสาระสำคัญตลอดจนวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ทางคณิตศาสตร์ให้มีความเหมาะสมกับระดับความรู้ความสามารถของนักเรียน ทั้งนี้สถานศึกษาสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างหลักสูตร และวิธีการสอนต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่

2) พ.ศ.2545 มาตรา 24 (2) ที่กล่าวถึงการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ที่จะช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางเรียนคณิตศาสตร์ได้ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ตามแนวคิดของ Hyde (2006) โดยใช้เทคนิค KWC ซึ่งพัฒนามาจากเทคนิค KWL เป็นเทคนิคที่ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะในด้านการอ่าน เนื่องจากทักษะการอ่านเป็นสิ่งจำเป็นต่อการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ หากผู้เรียนมีทักษะด้านการอ่านแล้ว ก็จะนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ และเกิดทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ซึ่งอักษรแต่ละตัวมีความหมายดังนี้ 1) K (What do I know for sure?) ฉันรู้อะไรที่แน่นอนจากโจทย์ที่อ่าน 2) W (What do I want to find out?) ฉันต้องการจะหาอะไร และ 3) C (Are there any special condition, rules or tricks I have to watch out for?) มีเงื่อนไขพิเศษ กฎ หรือเทคนิคใดที่ฉันต้องระวัง

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้โจทย์ปัญหาการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์เรื่อง โจทย์ปัญหาโจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ พบว่า แบบฝึกทักษะเป็นเครื่องมือหนึ่งซึ่งช่วยในการแก้โจทย์ปัญหาช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเนื้อได้ดียิ่งขึ้น สามารถแก้ปัญหาได้ถูกต้อง (ฉวีวรรณ กิตติกร, 2538) แบบฝึกทักษะถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะช่วยให้จดจำเนื้อหาได้อย่างยั่งยืน สร้างทัศนคติที่ดีต่อวิชาที่ศึกษา อีกทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาได้ทั้งในระดับรายบุคคลและรายกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนสามารถใช้แบบฝึกทบทวนเนื้อหาด้วยตนเอง ซึ่งช่วยให้เห็นพัฒนาการและความก้าวหน้าของตนเองอย่างชัดเจน นอกจากนี้ แบบฝึกทักษะยังเป็นเครื่องมือที่ครูสามารถนำมาใช้ในการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม เพื่อพิจารณาว่าผู้เรียนมีความเข้าใจในบทเรียนมากน้อยเพียงใด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสรายุจิต อันพา ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาแบบฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค KWDL ร่วมกับแนวคิด Flipped Classroom เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนและหลังใช้แบบฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหา คณิตศาสตร์ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค KWDL ร่วมกับแนวคิด Flipped Classroom เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแก้ปัญหา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 พบว่าผลการเรียนรู้หลังใช้แบบฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (สรายุจิต อันพา, 2561) ซึ่งแบบฝึกทักษะเป็นเครื่องมือหนึ่งซึ่งช่วยในการแก้โจทย์ปัญหาช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเนื้อได้ดียิ่งขึ้น

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนยังต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะในด้านการแก้โจทย์ปัญหา ซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าเมื่อศึกษาในประเด็นดังกล่าวจะเมื่อศึกษาแล้วสามารถนำผลไปใช้ในการพัฒนาแบบฝึกทักษะที่ช่วยส่งเสริมการอ่านโจทย์และแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับผู้เรียนในบริบทของตนเอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งมีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาตามหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านโหล๊ะท่อม (ราษฎร์พิพัฒน์) กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ที่ 13 โจทย์ปัญหาการบวก การลบ การคูณ การหาร ระคน จำนวน 10 แผนการเรียนรู้

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย 1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวนนักเรียน 213 คน กลุ่มเครือข่ายป่าพะยอม อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง จำนวน 16 โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 1 2) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านโหล๊ะท่อม (ราษฎร์พิพัฒน์) อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 7 คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 1 ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) โดยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

3. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ มีรายละเอียดดังนี้ 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC เรื่อง โจทย์ปัญหา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 10 แผน รวม 10 ชั่วโมง ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านประเมินความเหมาะสม 2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ เรื่อง โจทย์ปัญหา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เป็นแบบทดสอบอัตนัย จำนวน 10 ข้อ ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านประเมินความเหมาะสม 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ต่อแบบฝึกทักษะโดยใช้เทคนิคการสอนแบบ KWC นำแบบสอบถามความพึงพอใจไปให้ประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง Try out จำนวน 30 ตัวอย่าง ทำแล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นจากสูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) แบบสอบถามความพึงพอใจจะต้องมีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาไม่ต่ำกว่า .70 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่มีความเชื่อถือได้ (Cronbach, L.J., 1990)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้ 1) ทดสอบก่อนเรียนกับกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ จำนวน 5 ข้อ 2) ดำเนินการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เทคนิคการสอน KWC ร่วมกับแบบฝึกทักษะ เรื่อง โจทย์ปัญหา การบวก การลบ การคูณ และการหาร ระคน ใช้เวลาทั้งสิ้น 10 ชั่วโมง 3) ทดสอบหลังเรียน ด้วยแบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ จำนวน 5 ข้อ ฉบับเดียวกันกับ

แบบทดสอบก่อนเรียน 4) นักเรียนทำแบบสอบถามวัดระดับความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เทคนิคการสอน KWC ร่วมกับแบบฝึกทักษะ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาค้นคว้าดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบ โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC เรื่อง โจทย์ปัญหาการหาร สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้ Dependent Samples t-test คำนวณโดยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ JASP

ผลการศึกษา

ในการศึกษาการเปรียบเทียบความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ดังปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยการทดสอบค่า t (Paired Samples T-Test)

ก่อนเรียน		หลังเรียน		df	Statistic	p
Mean	SD	Mean	SD	6	-32.99*	.000
12.71	3.4	34.143	2.67			

*มีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า ความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ดังปรากฏตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

ประเด็นพิจารณา	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความ
ด้านการสอน	4.81	0.15	มากที่สุด
ด้านสื่อการสอน	4.79	0.27	มากที่สุด
ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้	4.43	0.19	มากที่สุด
เฉลี่ยรวม	4.75	0.20	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 แสดงว่านักเรียนมีระดับความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.75) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการสอน นักเรียนมีระดับความพึงพอใจเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.81) ด้านสื่อการสอน นักเรียนมีระดับความพึงพอใจเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.79) ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีระดับความพึงพอใจเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.43)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่า หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากเทคนิค KWC จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาสติปัญญา พัฒนาทักษะทางสังคม พัฒนาทักษะและความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ที่ช่วยให้เกิดผลสะท้อนหลายรูปแบบทางคณิตศาสตร์ ซึ่งจะส่งผลให้เป็นนักแก้ปัญหาที่ดี นอกจากนี้ให้นักเรียนพิจารณาจากข้อความหรือคำถามที่กำหนดไว้ให้แล้ว ซึ่งเป็นการกำหนดกรอบความคิดไม่ให้เบี่ยงเบนไปในทิศทางอื่น ยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เปรียบเทียบแยกแยะก่อนหาข้อสรุปด้วยตนเอง และยังช่วยให้นักเรียนอ่อน ปานกลางและเก่งมาก มีโอกาสได้เรียนรู้ ได้รับการฝึกวิธีคิดอย่างมีระบบ ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัย สุพัตรา ศรีวีไล ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ โดยใช้เทคนิค Know Want Condition (KWC) ร่วมกับเทคนิค Think-Pair-Share ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนในเครือข่ายนมมิตร สังกัดคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนสงขลา ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ ก่อนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่จัดการเรียนรู้โดยวิธีปกติและการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค KWC ร่วมกับเทคนิค Think-Pair-Share หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (สุพัตรา ศรีวีไล, 2565) เช่นเดียวกับ งานวิจัยของชวลิต ด้วงเหมือน ได้ศึกษาวิจัยเรื่องผลการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์เรื่อง โจทย์ปัญหาการบวก ลบ คูณ หารระคน ด้วยเทคนิค KWDL ร่วมกับการใช้แผนภาพ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและ ทักษะการแก้โจทย์ปัญหา คณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการแก้โจทย์ปัญหาเรื่องโจทย์ปัญหาการบวก ลบ คูณ หารระคน ไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ร้อยละ 60 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ชวลิต ด้วงเหมือน, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของยุวดี ศรีสังข์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยใช้แบบฝึกทักษะคณิตศาสตร์โดยใช้เทคนิค KWDL เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมดมีความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่อง ร้อยละ ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากการเปรียบเทียบค่าสัมประสิทธิ์การกระจายก่อนและหลังเรียน พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์การกระจายลดลงจาก 0.268 เป็น 0.078 (ยุวดี ศรีสังข์, 2563) แสดงให้เห็นว่าหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์มีความใกล้เคียงกันมากขึ้น โดยนักเรียนในกลุ่มอ่อนมีอัตราการพัฒนาความรู้หลังเรียนสูงขึ้นอย่างชัดเจน ในขนาดที่กลุ่มเก่งและกลุ่มปานกลางมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นเช่นกัน สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของ

กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยลดความแตกต่างระหว่างผู้เรียน ทำให้เกิดการพัฒนาความรู้ในระดับที่สม่ำเสมอมากขึ้นในกลุ่มผู้เรียน

2. ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด และมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านสื่อการสอน ด้านการสอน และด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นได้ลงมือปฏิบัติ มีสื่อการสอนตามความเหมาะสมของผู้เรียน สร้างความพอใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี มีความกล้าแสดงออก มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น มีความรับผิดชอบ และมีความกระตือรือร้นในการเรียน ส่งผลให้นักเรียนสามารถทำงานได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเบญจลักษณ์ ภูสามารถและคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ โดยกิจกรรมการเรียนรู้เทคนิค KWDL ของชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง โจทย์ปัญหาทศนิยม โดยใช้เทคนิค K W D L ในระดับมากที่สุด ($x=4.57$, $S.D.= 0.21$) (เบญจลักษณ์ ภูสามารถและคณะ, 2563) ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค K W D L ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ในการจัดการเรียนรู้ เรื่อง โจทย์ปัญหาทศนิยมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของวสิริกุล ยมจินดา ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค KWDL ร่วมกับเกม เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค KWDL ร่วมกับเกม มีระดับความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M = 2.77$, $SD = 0.10$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านมีระดับความพึงพอใจที่ระดับมาก (สิริกุล ยมจินดา, 2565) สรุปได้ว่าวิธีการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ดีกว่าวิธีการจัดการเรียนรู้แบบปกติ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย

ภาพประกอบ 1 นำเสนอองค์ความรู้ใหม่

จากภาพอธิบายได้ว่ากระบวนการแก้ปัญหาด้วยแบบฝึกทักษะโดยใช้เทคนิค KWC การแก้ปัญหาเป็นทักษะสำคัญที่ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถคิดวิเคราะห์ วางแผน และดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หนึ่งในแนวทางที่ได้รับความนิยมในการฝึกทักษะการแก้ปัญหา คือ การใช้เทคนิค KWC ซึ่งเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมการคิดอย่างมีลำดับขั้นตอน ผ่านการวิเคราะห์โจทย์และสถานการณ์ที่กำหนด โดยกระบวนการนี้ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1) อ่านเนื้อหาหรือสถานการณ์ที่กำหนดมาให้ชัดเจนเริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจบริบทหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหา 2) วิเคราะห์ข้อมูลหรือเงื่อนไขที่โจทย์ให้ (K) ใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์เพื่อแยกแยะข้อมูลและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับโจทย์ 3) ตั้งเป้าหมายหรือกำหนดสิ่งที่ต้องการรู้จากโจทย์ (W) ผู้เรียนต้องตั้งเป้าหมายหรือกำหนดคำถามหลักที่ต้องการหาคำตอบจากโจทย์ 4) คิดวิเคราะห์วางแผนหาวิธีการแก้ไขปัญหานำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาคิดวางแผนและออกแบบวิธีการในการแก้ปัญหาอย่างเป็น 5) ดำเนินการแก้ปัญหาและหาคำตอบ ลงมือปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้ โดยใช้ความรู้และทักษะที่มีในการหาคำตอบหรือวิธีการแก้ไขที่ตรงจุด 6) ทบทวนและตรวจสอบความถูกต้องของคำตอบที่ได้หลังจากได้คำตอบแล้ว และสามารถอธิบายเหตุผลของคำตอบนั้นได้ 7) ความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาขั้นตอนสุดท้ายคือการสะท้อนผลการเรียนรู้ โดยประเมินว่าผู้เรียนสามารถใช้กระบวนการแก้ปัญหานี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญห่อื่น ๆ ได้หรือไม่ เทคนิค KWC นี้จึงเป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ และพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สามารถเผชิญกับปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์

บทสรุป

ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ 1) ผลการทดลองจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 12.71 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3.40 และหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 34.14 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.67 ค่าสัมประสิทธิ์การกระจายของคะแนนหลังเรียนต่ำกว่าก่อนเรียน ความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่า มีความพึงพอใจในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.75) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการสอน นักเรียนมีระดับความพึงพอใจเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.81) ด้านสื่อการสอน นักเรียนมีระดับความพึงพอใจเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.79) ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีระดับความพึงพอใจเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.43)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. จากการศึกษาความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่ามีผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นและความพึงพอใจของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้นควรมีการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค KWC ร่วมกับร่วมกับแบบฝึกทักษะ มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในบทเรียนการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์

2. การจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ครูผู้สอนควรออกแบบโจทย์ปัญหาเหมาะสมกับวัยของนักเรียน และควรเริ่มจากโจทย์ปัญหาย่อยไปหายากเพื่อให้ นักเรียนเข้าใจวิธี ขั้นตอนของกระบวนการแก้โจทย์ปัญหา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิคอื่น ๆ

2. ควรมีการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะด้วยเทคนิค KWC ไปใช้ในการพัฒนาทักษะอื่น ๆ ของนักเรียน เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ฉวีวรรณ กัรรดิกร. (2538). *การส่งเสริมทักษะการคิดคำนวณในระดับประถมศึกษาในการพัฒนาทักษะการคิด คำนวณของนักเรียนในระดับประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- ชวลิต ดั่งเหมือน. (2561). ผลการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์เรื่อง โจทย์ปัญหาการบวก ลบ คูณ หารระคน ด้วยเทคนิค KWDL ร่วมกับการใช้แผนภาพ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการแก้โจทย์ปัญหา คณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. (วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษา). มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เบญจลักษณ์ ภูสามารถ. (2563) การพัฒนาความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ โดย กิจกรรมการเรียนรู้เทคนิค KWDL ของชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหา บัณฑิต สาขาวิชาการหลักสูตรและการเรียนการสอน). มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ประภาศ ปานเจียง. (2565). *จิตวิทยาสำหรับครู*. สงขลา : คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2554). *กลยุทธ์การสอนตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุวดี ศรีสังข์. (2563). การพัฒนาแบบฝึกทักษะคณิตศาสตร์โดยใช้เทคนิค KWDL เพื่อส่งเสริม ความสามารถในการแก้ปัญหา เรื่อง ร้อยละ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- สราญจิต อันพา. (2561). การพัฒนาแบบฝึกทักษะการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค KWDL ร่วมกับแนวคิด Flipped Classroom เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์และเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สิริกุล ยมจินดา. (2565). การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค KWDL ร่วมกับเกม เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุพัตรา ศรีวิไล. (2565). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ โดยใช้เทคนิค Know Want Condition (KWC) ร่วมกับเทคนิค Think-Pair-Share ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนในเครือข่ายนวมิตร สังกัดคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนสงขลา. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
- Hyde, A. (2007). "Mathematics and cognition". *Educational Leadership*, 65: 43-47.
- Cronbach, L.J. (1990). *Essentials of psychological testing*. (5th ed.). New York: Harper & Row.

แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงอัตวิสัย The Concept of Goodness in Theravada Buddhist Philosophy: A Subjective Reality

ไชยา เสนแสนยา

Chaiya Sensaenya

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: chaiya.sen@mcu.ac.th

Received May 6, 2025; Revised December 15, 2025; Accepted: December 21, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์เรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงอัตวิสัย ด้วยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาเรื่องความดีในทางพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นประเด็นสำคัญที่ได้รับความสนใจทั้งในระดับอภิปรัชญาและจริยศาสตร์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การอธิบายความดีมักถูกนำเสนอในฐานะคุณค่าทางศีลธรรมซึ่งสัมพันธ์กับการกระทำและผลกรรมโดยถือว่ามีมาตรฐานสากลบางประการ อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลังของการศึกษาแนวคิดทางจริยศาสตร์พุทธปรัชญา มีนักวิชาการจำนวนหนึ่งได้ตั้งข้อสังเกตและเสนอว่าความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทควรถูกอธิบายในเชิงอัตวิสัยมากกว่าภววิสัย ฉะนั้น ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเป็นอัตวิสัย โดยอาศัยการวิเคราะห์เชิงอภิปรัชญา เจตนา โครงสร้างปฏิจจสมุปบาท และความสัมพันธ์ของเจตนากรรม

คำสำคัญ: แนวคิดเรื่องความดี; พุทธปรัชญาเถรวาท; ความดีในฐานะอัตวิสัย

Abstract

The objective of this article is to investigate and analyze the concept of goodness in Theravada Buddhist philosophy from a subjective perspective. The study was conducted by examining relevant documents and research. The results indicate that the problem of goodness in Theravada Buddhist philosophy has been a significant issue attracting attention at both the metaphysical and ethical levels from the past to the present. The explanation of goodness is often presented as a moral value linked to actions and their karmic results, generally presumed to hold certain universal standards. However, in the later period of studying ethical concepts in Buddhist philosophy, a number of scholars have observed and proposed that goodness in Theravada Buddhist philosophy should be explained more in subjective

rather than objective terms. Therefore, goodness in Theravada Buddhist philosophy is fundamentally subjective, based on an analysis of metaphysics, intention (cetanā), the structure of dependent origination (paṭiccasamuppāda), and the relationship between intention and karma.

Keywords: Concept of Goodness; Critical Study; Theravada Buddhist Philosophy

บทนำ

ในประวัติศาสตร์ของความคิดปรัชญาแนวคิดเกี่ยวกับ ความจริง (Truth) ความดี (Goodness) และ ความงาม (Beauty) ได้รับการยกย่องในฐานะที่เป็นคุณค่าขั้นสูงสุด ทั้ง 3 สิ่งนี้มิได้เป็นเพียงหมวดหมู่ของการประเมินทางจริยศาสตร์หรือสุนทรียศาสตร์เท่านั้น แต่ยังแฝงไว้ด้วยฐานะเชิงอภิปรัชญา กล่าวคือ เป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่แฝงอยู่ในธรรมชาติของสรรพสิ่งทั้งหมดที่ดำรงอยู่

ความดี คืออะไร เป็นปัญหาที่ถกเถียงกันมายาวนานในเชิงปรัชญา โดยเฉพาะนักปรัชญาฝ่ายตะวันตกตั้งแต่ยุคกรีก ที่มักจะคิดถึงประเด็นความเป็นไปของโลก หรือเรื่องที่ว่ามนุษย์เรานั้นควรจะทำตัวอย่างไรจึงจะทำให้สังคมดี ประเด็นเรื่องความดี ความงามและวิถีชีวิตการดำรงอยู่ของมนุษย์ธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนมักแสวงหาสิ่งที่ดี แต่ในการแสวงหาสิ่งที่ดีนั้นต้องมี การปฏิบัติดี ตามหน้าที่ของจิต เรียกว่า “ความดี” และคุณความดีจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในตัวบุคคล หากเขาไม่รู้ว่า เขากำลังทำอะไร ทำทำไม และทำอย่างไร ความรู้จึงเป็นบ่อเกิดของความดี (จันทน์ ทองประเสริฐ, 2518)

ในมุมมองของนักปรัชญาอย่าง เพลโต มองว่าความดีคือแบบอุดมการณ์สูงสุดเหนือสิ่งอื่นใด เป็นแหล่งกำเนิดของความจริงและความรู้ทั้งหมด (Plato, Republic, Book VI) อริสโตเติล มองว่าความดีถูกนิยามว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดที่ทุกสรรพสิ่งใฝ่หา (Aristotle, Nicomachean Ethics, Book I, 1) สำหรับนักปรัชญาคริสต์เช่น โทมัส อควีนาส มองว่าความดีคือสิ่งที่ทุกสิ่งพึงแสวงหา (Aquinas, Summa Theologica, I, q.5, a.1) เขาเสนอว่าความดีมีลักษณะเดียวกับการดำรงอยู่ กล่าวคือ สิ่งใดก็ตามที่ดำรงอยู่ ย่อมดีในระดับหนึ่งตามธรรมชาติของมัน แนวคิดนี้ “ความดี” จึงมิได้เป็นเพียงแนวทางการกระทำที่ถูกต้อง แต่เป็นลักษณะพื้นฐานของสภาวะความเป็นอยู่ หรือกล่าวได้ว่า ความดีมีฐานะเป็นหนึ่งในโครงสร้างของความจริง

เพลโตนักปรัชญาชาวกรีก เคยแย้งทัศนะของนักปรัชญาสำนักโซฟิสต์ที่กล่าวว่า ความดีคือความพอใจ คือความสุขสำราญ ความดี คือสิ่งที่เราชอบ ดังนั้น ความดีจึงเป็นอัตวิสัย ใครชอบอย่างไรก็ทำอย่างนั้น ซึ่งมีนัยยะว่าความดีนั้นมาจากความพึงพอใจ แต่เพลโตสอนให้ทำความดีด้วยเหตุผล (สุวัฒน์ จันทระจันท, 2540) เพราะว่า โดยธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนแล้ว มักจะแสวงหาสิ่งที่ดี แต่สิ่งที่ดีไม่สามารถจะเกิดขึ้นในตัวบุคคลโดยฉับพลันหรือโดยโชค เนื่องจากความดีไม่ได้ดีเพราะธรรมชาติ แต่ได้มาจากการเรียนรู้ เพลโตกล่าวว่า ความรู้คือความดี (Plato, 1968) คนที่ขาดความรู้เหมือนคนตาบอดมองอะไรไม่เห็น (Plato, 1968) เพลโตยอมรับว่า ความดีมีหลากหลาย แต่ในความหลากหลายเขายังเชื่อว่ามีเอกภาพอยู่ เช่นเดียวกันกับความหลากหลายของสีที่มาจากแม่สีนั่นเอง เพลโต ได้กำหนดกรอบคุณธรรมหลัก 4 ประการขึ้น ในลักษณะว่าเป็นรากฐานคุณสมบัติที่จะชี้ให้เห็น

ว่าคนดีควรจะเป็นอย่างไร ในหนังสือ The Republic ว่าด้วยนครรัฐที่ดีต้องประกอบด้วยลักษณะ 1 ประการนี้ (Plato, 1975) ได้แก่ 1) Prudence ความรอบคอบ หมายถึงความชาญฉลาด 2) Justice ความยุติธรรม 3) Temperance อารมณ์ หมายถึงการรู้จักควบคุมอารมณ์และควบคุมตนเอง 4) Courage ความกล้าหาญ หมายถึงความอดทน แต่อริสโตเติล ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของเพลโต เป็นว่าความคิดดังกล่าวยังไม่รัดกุม จึงเพิ่มคุณธรรมเรื่องความใจกว้าง ความนุ่มนวล การใช้สติปัญญาอย่างรอบคอบเข้ามาอีก เพื่อให้เห็นว่า คนดีจะต้องมีคุณธรรมความดี (เพลโต, 2523)

หากจะว่าไปแล้ว นักปรัชญาได้จัดประเภทของความดีไว้ 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มอัตวิสัย หรือจิตวิสัย (Subjectivity) หมายถึง มุมมองหรือความคิดเห็นของบุคคล โดยเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความเชื่อ หรือความต้องการ อีกนัยหนึ่งอาจหมายถึงแนวความคิดส่วนบุคคลที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ (Solomon, Robert C, 2005) กลุ่มนี้ได้แก่ นักปรัชญากลุ่ม “โซพิสต์” เป็นตัวอย่างผู้มีโน้ตัทสน์สอดคล้องกับกลุ่มนี้ที่เห็นว่า “ดี” เป็นเรื่องต่างจิตต่างใจ มีลักษณะอัตนัย หรือเอ็กต์วาท (Individualism) ที่คนแต่ละคนเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง 2) กลุ่มปรวิสัย (Objectivity) หมายถึงความจริงของการมีอยู่บนฐานของข้อเท็จจริง และไม่ได้รับอิทธิพลจากความรู้สึก หรือความเชื่อส่วนบุคคล ในกลุ่มนี้มี “เพลโต” เป็นเจ้าแห่งความคิดที่เห็นแย้งจากโซพิสต์ที่ว่า “ดี” ต้องมีแบบของดีที่แน่นอนตายตัวหรือเป็นสิ่งที่ร่วมกับสิ่งต่างๆ โดยไม่ขึ้นอยู่กับความคิดหรือความรู้สึกที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นสิ่งสากล ที่ถูกค้นพบมากกว่าถูกสร้าง และเป็นจริงเสมอไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน เวลาใดหรือกับบุคคลใด หากความดีเป็นความพึงพอใจของแต่ละคน ไม่มีความดีในตัวเองที่คงที่ถาวร จะมีก็แต่สิ่งที่ดีสำหรับคนนั้น ณ เวลานั้น ก็ยากที่จะหาเกณฑ์ใดมาตัดสินว่าดีของใครคือดีที่สุด ดังกล่าวเพลโตไม่เรียกว่าเป็นการกระทำความดีทางปรัชญา ที่จะต้องรู้ว่าสิ่งที่ตนกำลังทำเป็นสิ่งที่ดี เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายใด (พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต), 2559) และ 3) กลุ่มสัมพัทธวิสัย (Relative subjectivity) หมายถึง ความดีมิได้ขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคลแต่เพียงลำพัง และได้มีมาตรฐานสูงสุดเป็นอุดมคติที่ตายตัว หากแต่ขึ้นอยู่กับความตกลงยอมรับร่วมกันของสังคมหรือกลุ่มบุคคลในแต่ละวัฒนธรรม แต่ละยุคสมัย ความดีจึงเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ตามบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ในกลุ่มนี้มีนักปรัชญาอย่าง โธมัส ฮอบส์ (Hobbes, T., 1651), ฌอง-ฌาค รูสโซ (Rousseau, J-J., 1762) หรือแนวคิดแบบสังคมวิสัยนิยม ซึ่งเห็นว่าความดีเป็นผลผลิตของการสร้างข้อตกลงหรือสัญญาทางสังคม เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและประโยชน์ส่วนรวม

ความดีเป็นเรื่องที่คนไปกำหนดค่าให้ อะไรที่วาทีก้เพราะคนเป็นผู้กำหนดค่าให้ว่าดี ดังนั้นความดีจึงหมายถึงสิ่งที่คนแต่ละคนกำหนด นักปรัชญากลุ่มโซพิสต์ มีหลักที่กล่าวว่า “มนุษย์เป็นเครื่องวัดสรรพสิ่ง” สิ่งใดเป็นจริงก็จริงสำหรับคนนั้น ในเวลานั้น สภาพที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย กับสภาพที่เป็นจริงปรากฏอย่างใดก็เป็นจริงอย่างนั้น โพรแทกอรัสปฏิเสธความดีในตัวเอง หรือความดีอันเป็นที่ยอมรับของคนในทุกสังคม โดยเห็นว่าความดีเป็นเรื่องเฉพาะของบุคคล จึงเป็นไปได้ที่ความดีในสังคมหนึ่ง อาจจะไม่ใช่ความดีในสังคมอื่น (พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต), 2559) ต่างกับแนวคิดของเพลโต ที่กล่าวถึงความมีอยู่ของ “มโนคติแห่งความดี” (Idea of Good) มโนคติ คือ มโนภาพที่มีอยู่จริง ภายนอก ความคิดหรือสิ่งสากลที่เป็นความจริงแบบปรนัย “มโนคติแห่งความดี” จึงเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงอย่างเป็นอิสระ จากจิตและความคิด ไม่ใช่เรื่องอัตวิสัย ไม่ขึ้นกับเวลา สถานที่ และบุคคล ดังคำกล่าวของเพลโตที่ว่า “มโนคติแห่งความดี” ไม่ได้เป็นแค่แก่นแท้เพราะมันมีศักดิ์ศรีและ

อำนาจเหนือกว่าความเป็นแก่นแท้มาก (Plato, 1953) ความดีสูงสุด หรือมโนคติแห่งความดี จึงเป็นความดีในตัวเอง และเป็นความจริงแท้ที่มีอยู่ตายตัว เป็นจุดหมายของการประกอบคุณงามความดีทั้งปวงกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ถือว่าปัญญาหรือความรู้เป็นสิ่งที่ดีที่สุดในตัวของมนุษย์ ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกย่อมมีลักษณะเฉพาะของมัน สิ่งเฉพาะของมนุษย์ คือ ปัญญาที่นำมาซึ่งความรู้ และความรู้ บางอย่างสามารถทำให้เกิดประโยชน์สุขได้แต่ความสุขก็มีใช้สิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรแสวงหา เป็นเพียงสิ่งพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตทั้งมนุษย์และสัตว์ ต่างมีความต้องการเหมือนกัน เช่น ความอยาก ความหิว การสืบพันธุ์ ฯลฯ ความรู้ แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความรู้ที่เกี่ยวกับความจริงของโลกภายนอก เช่น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เป็นความรู้ที่ช่วยให้มนุษย์ได้เสพความพึงพอใจในความสุขทางกาย แต่ความรู้บริสุทธิ์ที่ทำให้คนเป็นคนโดยสมบูรณ์ คือ ความรู้เพื่อความรู้ซึ่งเป็นความรู้ที่เป็นอาหารของจิต (วิทย์ วิศทเวทย์, 2532)

พุทธปรัชญาเถรวาท มองว่า ความดีคือสิ่งที่ เป็นกุศล คือ การฉลาดเลือกที่จะกระทำ แต่ทั้งนี้ต้องดูเงื่อนไขอีกทีว่าผลจากการกระทำนั้น เกิดประโยชน์หรือโทษอย่างไร ดูเหมือนจะสอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มโซพิสต์ที่ใช้ความรู้สึกรับรู้เป็นการตัดสินความดี เช่นกรณีเด็กจับปลาเพราะความสนุกสนาน มีเรื่องเล่าว่า ครั้งที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ในเมืองสาวัตถี ขณะเดินบิณฑบาต ได้เจอเด็กจำนวนมากกำลังจับปลากันอยู่ด้วยความสนุกสนาน จึงตรัสถามว่า “พ่อหนูทั้งหลาย เธอทั้งหลายกลัวความทุกข์ ความทุกข์ ไม่เป็นที่รักของเธอทั้งหลายมิใช่หรือ” เด็กทั้งหลายทูลตอบว่า “อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์ทั้งหลายกลัวความทุกข์ ความทุกข์ไม่เป็นที่รัก ของข้าพระองค์ทั้งหลาย” พระองค์จึงตรัสว่า “ถ้าเธอทั้งหลายกลัวความทุกข์ถ้าความทุกข์ไม่เป็นที่รักของเธอทั้งหลาย ก็อย่าได้ทำบาปกรรมในที่แจ้ง (กรรมชั่วทางกายและทางวาจา) หรือ บาปกรรมในที่ลับ (กรรมชั่วทางใจ) เพราะเธอทั้งหลายจักทำ หรือกำลังทำบาปกรรมอยู่ ถึงจะเหาะหนีไปเธอย่อมไม่พ้นจากความทุกข์ไปได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อที่ 180 หน้าที่ 514 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จากข้อความดังกล่าว ทำให้เห็นว่า หากรู้ว่สิ่งนั้นเป็นสิ่งไม่ดี และจะส่งผลไม่ดีกลับมา เราก็ไม่พึงกระทำ

แต่ความดีในมุมมองของกว้างกว่าทัศนะของกลุ่มโซพิสต์ที่เกินเลยความรู้สึกสามัญทั่วไป ที่เรียกว่าความดีขั้นปรมาตม หรือดีเหนือโลก และไม่ใช้ความดีสากลแบบเพลโต ที่ เป็นความดีแบบอุดมคติที่มีรูปแบบตายตัว เพราะว่าความดีในทางพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น เหมือนจะมีเงื่อนไขบางเป็นตัวแปรให้เป็นไป อย่างกรณีการทำร้ายพระสงฆ์ หรือบิดามารดา หรือบุคคลทั่วไป หรือสัตว์ มีผลต่างกัน หรือการให้ทานกับพระสงฆ์ คนมีศีล คนทุศีล สัตว์ มีคุณค่าต่างกัน แสดงให้เห็นว่า ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นตัวกุศลหรือความฉลาดเป็นเครื่องกำหนดการกระทำ

พระมหาพรชัย สิริวิโร กล่าวว่า ความดีนั้นถูกเชื่อมโยงไปถึงรากของความดีคือกุศล และกุศลถูกอธิบายว่าเป็นรากฐานของการกระทำทุกอย่าง แสดงให้เห็นว่า ที่จริงแล้วกุศลนั้นประกอบกับใจเป็นหลัก ฉะนั้น ใจจึงเป็นฐานของความดี ไม่ใช่การกระทำและคำพูด ถ้าใจดีแล้วจะทำหรือพูดก็ดีตามไปด้วย (พระมหาพรชัย สิริวิโร, 2558) ซึ่งผู้วิจัยนั้นยังข้อมูลสนับสนุนที่ปรากฏในจุฬารากุโลวาทสูตรว่า

เราปรารถนาจะทำกรรมใดด้วยกาย กายกรรมของเราจะไม่พึงเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตน เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น เพื่อเบียดเบียนทั้งตนทั้งผู้อื่น กายกรรมนี้เป็นกุศลมีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก

ดังนี้ไซ้ กรรมเห็นปานนั้นเธอพึงทำด้วยกาย แต่ถ้าเธอพิจารณาอยู่พึงรู้อย่างนี้ว่า เราทำอยู่ซึ่งกรรมใดด้วยวาจา วจิกรรมของเรานี้ย่อมไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง และเพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง วจิกรรมนี้เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก ดังนี้ เธอพึงเพิ่มวจิกรรมเห็นปานนั้น ..แต่ถ้าเธอพิจารณาอยู่พึงรู้อย่างนี้ว่า เราทำอยู่ซึ่งกรรมใดด้วยใจ มโนกรรมของเรานี้ย่อมไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนและผู้อื่นบ้าง มโนกรรมนี้เป็นกุศล มีสุขเป็นกำไร มีสุขเป็นวิบาก ดังนี้ เธอพึงเพิ่มมโนกรรมเห็นปานนั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อที่ 109-111 หน้าที่ 119-124 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่า ใจที่เป็นกุศลเท่านั้นเป็นความดีในพุทธปรัชญาเถรวาท ไม่ใช่การกระทำหรือคำพูด

ถ้าความดีในพุทธปรัชญาเป็นกุศล ถามว่า กุศลเป็นสิ่งที่มนุษย์มองว่าเป็นกุศล จัดเป็นกุศลหรือไม่ และถ้าเป็นอย่างนั้น กุศलय่อมเป็นอติวิสัย หรือถ้ามนุษย์ไม่มองก็ไม่เป็น และถ้ากุศลไม่เป็นสิ่งที่เกิดจากการบอกของมนุษย์ ก็แปลว่า กุศลเป็นปริวิสัย มีอยู่แล้วในโลกแห่งแบบของกุศล ไม่ขึ้นอยู่กับการกำกับของมนุษย์ เราจะเรียกอะไรว่าเป็นกุศลได้ ก็ต่อเมื่อเรานำมาเทียบกับอุดมคติของกุศล เมื่อเทียบและเข้ากันได้ จึงเรียกได้ว่า กุศล การเป็นเช่นนี้ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าใครกำหนด แต่ขึ้นอยู่กับว่ามันสอดคล้องกับแบบแห่งกุศลที่มีอยู่ก่อน

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยยืนยันว่า ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเป็นอติวิสัย การเป็นอติวิสัยนั้นมีนัยที่แตกต่างจากมุมมองของโซพิสต์อยู่หลายประเด็น นอกจากนี้ ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นไม่เป็นปริวิสัยแบบเพลโต เพราะเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินไม่ใช่แบบที่มีอยู่ก่อนเหมือนโลกแห่งแบบหรืออุดมคติ เหตุผลที่ว่าทำไมไม่เป็น และไม่ได้เป็นสัมพัทธวิสัยเหมือนโรมัส ฮอบ เพราะไม่ได้อาศัยเงื่อนไขหรือข้อตกลงยอมรับร่วมกันของสังคมหรือกลุ่มบุคคลในแต่ละวัฒนธรรม จะได้อภิปรายในรายละเอียดต่อไปตามลำดับ

วัตถุประสงค์การวิจัย

ในงานวิจัยนี้ต้องการศึกษาแนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงอติวิสัย

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง “แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทในเชิงอติวิสัย” นี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลแนวคิดเรื่องความดีจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก
2. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิแนวคิดเรื่องความดี จากอรรถกถา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. แยกแยะประเด็นเพื่อวิพากษ์แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทและตรวจสอบเหตุผลที่ใช้อธิบาย
4. สรุปผลของการศึกษา และนำเสนอข้อมูลที่ได้นำมา

ผลการศึกษา

ความดี หรือ กุศล คือ สภาวะที่เกิดขึ้นกับจิตใจ และแสดงออกไปยังการกระทำ ความดี ความงาม สิ่งที่ดี บุญ ฉลาด สิ่งที่ดีความชั่ว กรรมดี กุศล แปลโดยทั่วไปว่า “ดี” เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นในจิตใจเป็นหลัก มีผลต่อ จิตใจก่อนแล้วจึงมีผลต่อ บุคคลิกภาพ แสดงผลออกมาทางภายนอก ซึ่งอาจแยกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ความดีเชิงมโนทัศน์ลักษณะที่เป็นสุข 2) ความดีเชิงปฏิบัติ ซึ่งถูกเรียกว่าเป็น “กุศลธรรม” คือ สิ่งที่ทำให้จิตมีลักษณะเช่นนั้น และลักษณะดังกล่าว เป็นลักษณะของจิตที่ดีงาม “กุศล” เป็นสภาวะอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้น และมีผลต่อจิตใจก่อน แล้วจึงแสดงผลออกมาทางภายนอก (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2556)

ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทสามารถแบ่งออกเป็นหลายมิติ ซึ่งสะท้อนถึงการปฏิบัติทางจิตใจและการกระทำที่มีเป้าหมายในการพัฒนาและหลุดพ้นจากทุกข์ ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้ถูกจำกัดเพียงแค่การกระทำที่ดีในแง่ภายนอกเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการพัฒนาจิตใจและการทำความดีที่ช่วยให้เข้าใจธรรมชาติของทุกสิ่งได้อย่างลึกซึ้ง ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาท มีนัยะตรงกันข้ามกับความชั่ว ที่เรียกกันว่า กุศลกับอกุศล พุทธปรัชญาเถรวาทยอมรับว่า “ดีบางประการ” อาจสัมพันธ์กับสังคม (วิทย์ วิศทเวทย์, 2532) แต่ความดีที่แท้จริง ต้องวัดด้วย เจตนา และ ปัญญา มิใช่เพียงชนบหรือความนิยมทางสังคม ดังนั้น “ดี” ขึ้นอยู่กับสังคมในระดับโลกียธรรม แต่ “ดี” ไม่อาจขึ้นอยู่กับสังคมในระดับโลกุตระธรรม เพราะว่าลักษณะของความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทมิใช่แค่การกระทำที่ดีภายนอกเท่านั้น แต่ยังเป็นการพัฒนาจิตใจที่สะท้อนถึงการเข้าใจธรรมชาติที่แท้จริงของชีวิต การปฏิบัติตามหลักธรรมในชีวิตประจำวัน และการตั้งใจที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์โดยการบรรลุสู่การหลุดพ้นจากกิเลสและการบรรลุความสุขที่แท้จริงความดีในแง่ของหลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทคือการปฏิบัติตามหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำ เช่น การเข้าใจและปฏิบัติตามอริยสัจ 4 การเดินตามอริยมรรค 8 การรักษาศีล การพัฒนาปัญญา และการฝึกปฏิบัติตามหลักพรหมวิหารธรรม ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้จะช่วยให้บุคคลหลุดพ้นจากความทุกข์และบรรลุถึงความสุขที่แท้จริงในชีวิต

ตามหลักพุทธจริยธรรม เจตนาที่ประกอบด้วยความพยายามในการกระทำอันเป็นเหตุเบื้องต้นหรือเป็นความพยายามเพื่อให้การกระทำสำเร็จลงเป็นเกณฑ์ตัดสินคุณค่าเชิงพุทธจริยธรรม ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลายเรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำกรรมด้วยกายด้วยวาจา” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 34 หน้า 536 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เจตนาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินว่า การกระทำใด ดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด เพราะการกระทำทั้งหมดของมนุษย์มีเจตนาเป็นตัวคอยบังคับ เพราะฉะนั้น เจตนาจึงเป็นตัวแท้ของกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 335 หน้า 365 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้น หลักการสำหรับเป็นเกณฑ์วินิจฉัยความดีและความชั่ว ลักษณะที่เป็นข้อตัดสินทางจริยธรรมในทางพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นก็โดยอาศัยการกระทำใน 2 ลักษณะเป็นตัวจำแนก คือ การกระทำใดที่มีรากฐานมาจากกุศลมูล ถือว่าเป็นการกระทำที่ดีมีประโยชน์ มีคุณค่า ส่วนการกระทำที่มีรากฐานมาจากอกุศลมูลถือเป็นการกระทำที่เป็นฝ่ายชั่ว

เกณฑ์ตัดสินความดีสูงสุดในพระพุทธปรัชญาเถรวาทนั่นก็คือ การได้เข้าไปสู่พระนิพพาน แต่สิ่งที่จะใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานในการวัดว่าได้ถึงความดีหรือยังไมถึงนั้น ต้องดูที่หลักของพระศาสนา คือการละสังโยชนทั้ง 10 ประการได้หรือยัง แต่การที่ปุณณคนธรรมดาจะไปตัดสินว่าสิ่งนี้เป็นความดีหรือไม่ใช่ความดีมีหลักเกณฑ์ง่ายๆ คือต้องพิสูจน์ด้วยตัวเองที่เรียกว่า “ปัจจุตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ” อันผู้รู้ทั้งหลายพึงรู้พึงเข้าใจด้วยตนเอง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 89 หน้าที่ 111 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แต่การจะตัดสินว่าถูกต้องได้นั้น ต้องนำหลักการที่พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้แก่ชาวกาลามะ 10 ประการ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 505 หน้าที่ 179 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยที่พระพุทธองค์ได้ทรงประทานเป็นคำแนะนำที่มีคุณค่าที่สุดยอดเยี่ยมที่สุดในประวัติศาสตร์แห่งพุทธปรัชญาเถรวาท

ดังนั้น แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นการมองความดีจากภายในจิตใจที่ผ่านการฝึกฝนและการตระหนักรู้ในธรรมชาติของชีวิต ความดีไม่ได้มุ่งหวังเพียงแค่ผลลัพธ์ที่ดีในโลกนี้ แต่เกี่ยวข้องกับการหลุดพ้นจากทุกข์และการเข้าใจในธรรมชาติของการดำรงชีวิต ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทจึงเป็นการปฏิบัติที่มาจากจิตใจที่บริสุทธิ์ โดยเน้นการฝึกฝนเมตตา การฝึกศีลธรรม การไม่ยึดติดกับผลลัพธ์ และการหลุดพ้นจากความทุกข์และความยึดมั่นในตัวตน

จากข้อถกเถียงเชิงอภิปรัชญาเกี่ยวกับสถานะของ “ความดี” ว่าควรถือเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่โดยไม่ขึ้นกับความเห็น (อัตวิสัย) หรือไม่ แนวทางของพุทธปรัชญาเถรวาทที่แม้จะไม่ได้บัญญัติ “ความดี” ไว้เป็นภาวะถาวร แต่ก็ยืนยันว่ามี “กฎแห่งธรรม” (ธรรมธัมมตา) ที่ความดีต้องอิงตาม กล่าวคือความดีจะต้องสอดคล้องกับเจตนา กรรม และผลแห่งกรรมในทางที่จะนำไปสู่การลดละกิเลสและการบรรลุธรรม อย่างไรก็ตาม ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้มีสถานะเป็น “เป้าหมายสุดท้าย” แต่เป็นเพียง “เครื่องมือ” หรือ “หนทาง” สู่การพ้นทุกข์เท่านั้น ผู้ปฏิบัติธรรมจึงต้องรู้จัก “ใช้” ความดี โดยไม่ “ยึดติด” กับความดี

แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทถือเป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนเชิงอภิปรัชญาและจริยศาสตร์ เพราะมันไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการพฤติกรรมที่ถือว่า “ชอบธรรม” (right conduct) เท่านั้น แต่ยังมียะยะลึกซึ้งถึงสภาวะการดำรงอยู่ (being) และกระบวนการทางจิตวิญญาณของบุคคล (Gethin, 1998) ในขณะที่ปรัชญาตะวันตกแบบเพลโต (Plato) หรือไอควินัส (Aquinas) ถือว่าความดีเป็นภาวะหรือรูปแบบที่มีสถานะสมบูรณ์ในตัวเอง (Plato, Republic, 509b; Aquinas, Summa Theologica, I, q.5) พุทธปรัชญาเถรวาทกลับเสนอว่าความดีเป็นสภาวะที่อิงอยู่กับจิตและปัจจัยที่เกื้อกูลต่อการดับทุกข์ (Bodhi, 2012)

ในเชิงอภิปรัชญา พุทธปรัชญาเถรวาทไม่มองว่าความดีเป็น “สิ่งมีอยู่” ที่แยกขาดจากจิตหรือภาวะของชีวิต แต่เห็นว่าความดีเกิดขึ้นในบริบทของการปฏิบัติ การตั้งเจตนาที่ถูกต้อง และความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการก่อรูปของสภาวะจิตที่ประเสริฐ (Narada, 1988) ความดีจึงมีสถานะเป็น “อัตวิสัย” กล่าวคือ ความดีมีอยู่เพียงเมื่อมีผู้กระทำที่มีสภาวะจิตสอดคล้องกับเส้นทางแห่งการดับทุกข์ (Keown, 2005)

มุมมองนี้นำไปสู่การตั้งคำถามสำคัญทางอภิปรัชญาและจริยศาสตร์ว่า หากความดีมิใช่สิ่งที่ดำรงอยู่โดยตัวของมันเอง แล้วมันจะมีสถานะเชิงความจริงอย่างไร? และความดีจะสามารถมีน้ำหนักทางจริยธรรมได้หรือไม่ ถ้ามันผันแปรตามจิตและเจตนาของแต่ละบุคคล?

ในพุทธปรัชญาเถรวาท แนวคิดเรื่องความดีไม่สามารถแยกออกจากเจตนา และการปฏิบัติของบุคคลได้ เพราะความดีในที่นี้ถูกมองว่าเป็นการกระทำที่มีเจตนาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างขึ้นมา ความดี จึงเป็นสิ่งที่มิมีลักษณะ อัตวิสัย หรือ สัมพัทธ์ ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางจิตใจและสภาพแวดล้อมของผู้กระทำ (Narada, 1988; Gethin, 1998)

1. เจตนา เป็นปัจจัยหลักของความดีในพุทธปรัชญาเถรวาท เจตนา นับว่าเป็นการกระทำที่เกิดจากจิตใจและเป็นตัวกำหนดทิศทางของการกระทำทางกาย วาจา และใจ (Bodhi, 2000) พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าการกระทำทั้งหลายเกิดจากเจตนาเป็นหลัก และเจตนาที่ดีสามารถนำไปสู่ผลที่ดีที่สุดในที่สุด โดยเฉพาะในเชิงจริยธรรม ดังนั้น ความดีจึงไม่ใช่สิ่งที่เป็นสภาพหรือคุณสมบัติที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการตั้งใจทำให้เกิดสิ่งดีด้วยความมุ่งมั่น (Cousins, 1996) ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่สามารถวัดหรือประเมินได้จากพฤติกรรมภายนอกเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับเจตนาที่อยู่เบื้องหลังการกระทำนั้น ๆ การกระทำที่มีเจตนารมณ์เพื่อความหลุดพ้น หรือการช่วยเหลือผู้อื่นในทางที่ถูกต้องย่อมเป็นความดี เช่น การปฏิบัติศีลธรรมตามหลัก “สติ” และ “เมตตา” ที่เจตนาเป็นแรงขับเคลื่อน (Sangharakshita, 2001)

2. การปฏิบัติเป็นกระบวนการของการสร้างความดี ในพุทธปรัชญาเถรวาท การปฏิบัติทางจิตวิญญาณเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการสร้างความดี การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการฝึกฝนจิตใจ เช่น การทำสมาธิ การฝึกสติ และการพัฒนาปัญญา เป็นวิธีที่บุคคลสามารถปลูกฝังความดีได้ (Bodhi, 2012) ในกรอบของการปฏิบัติในพุทธปรัชญาเถรวาท ความดีจะไม่เกิดขึ้นทันทีจากการตั้งใจเพียงอย่างเดียว แต่ต้องผ่านการปฏิบัติที่สม่ำเสมอ เช่น การเจริญวิปัสสนา เพื่อที่จะเข้าใจธรรมชาติของทุกข์ และการดับทุกข์ ดังนั้น ความดีในที่นี้จึงเป็นผลลัพธ์ของการฝึกฝนที่มีเป้าหมายเพื่อการปลดปล่อยจิตใจจากกิเลสและความยึดมั่นในอัตตา (Keown, 2005)

3. ความดีในฐานะการดำเนินไปตามเส้นทางแห่งการหลุดพ้น การปฏิบัติในพุทธปรัชญาเถรวาท ไม่ใช่แค่การกระทำในทางกายหรือวาจาเท่านั้น แต่ยังเป็นการปฏิบัติตาม มรรค ๘ ซึ่งเป็นเส้นทางที่สามารถนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ ความดีในมุมมองนี้มีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับการดำเนินชีวิตตามหลักของการเจริญปัญญาและการละวางจากการยึดมั่นในอัตตา (Narada, 1988) ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท ความดีจึงไม่ใช่สิ่งที่เราสามารถมองเห็นได้โดยตรง แต่เป็นการสร้างขึ้นจากการปฏิบัติที่มุ่งหวังผลลัพธ์ทางจิตวิญญาณ ซึ่งแต่ละบุคคลจะสามารถสร้างความดีได้ผ่านการเจริญสติ, เมตตา, และการลดละกิเลสภายในใจ การสร้างความดีดังกล่าวไม่เป็นเรื่องของการบังคับหรือการมองโลกในมุมมองเชิงวัตถุ แต่เป็นการพัฒนาและสร้างขึ้นจากภายใน (Harvey, 2013)

ดังนั้น ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทจึงสามารถมองได้ว่าเป็นผลผลิตของเจตนาและการปฏิบัติ ที่ขึ้นอยู่กับสภาพจิตใจของบุคคลผู้กระทำ โดยมีเจตนาเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดทิศทางของการกระทำทางกาย วาจา และใจ ความดีจึงไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ในตัวมันเอง แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการฝึกฝนและการปฏิบัติที่มุ่งไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ภายในจิตใจ ความดีในเชิงอัตวิสัยนี้ทำให้ความดีไม่เป็นที่ตายตัว แต่เป็นสิ่งที่มิพลวัตขึ้นอยู่กับการปฏิบัติและเจตนาของแต่ละบุคคลในเส้นทางแห่งการพัฒนา

แนวคิดเกี่ยวกับความดีในพุทธปรัชญาเถรวาท แตกต่างจากแนวคิดในปรัชญาตะวันตก ที่มักจะมองความดีเป็นสิ่งที่เป็วัตถุ หรือ ภาวะที่สมบูรณ์ เช่น ในมุมมองของเพลโต ที่กล่าวถึงความดี

ว่าเป็นอุดมคติ หรือ รูปแบบที่สมบูรณ์ ที่มีอยู่ในภาพที่เหนือกว่า สถานะของความดีในความคิดของเพลโตนั้นเป็นสิ่งที่คงที่และไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก เช่น การกระทำหรือเจตนาของบุคคล (Plato, Republic, 509b) ในทางตรงกันข้าม อรรถวิสัยของความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น ความดีเกิดจากการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติของบุคคล โดยไม่ขึ้นกับสถานะที่สมบูรณ์หรือภาวะที่คงที่ ความดีเกิดขึ้นจาก เจตนา และการกระทำที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามภาวะจิตของบุคคลและกระบวนการทางจิตวิญญาณ (Gethin, 1998) พุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้ถือว่าความดีเป็นสิ่งที่คงที่ แต่เป็นกระบวนการของการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงจิตใจไปในทางที่ดีขึ้น ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาตะวันตกคือการที่พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า ความดีเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับบุคคล และการกระทำของเขา ขึ้นอยู่กับเจตนาและการฝึกฝนจิตใจอย่างสม่ำเสมอ ขณะที่ในปรัชญาตะวันตก ความดีมักถูกมองว่าเป็นสิ่งที่สามารถวัดได้จากภายนอก เช่น จากการกระทำที่ถูกต้องตามค่านิยมของสังคมหรือกฎเกณฑ์ที่ตายตัว

การมองความดีในเชิงกระบวนการทำให้พุทธปรัชญาเถรวาท เน้นการพัฒนาและการฝึกฝนจิตใจ ผ่านการปฏิบัติ เช่น การทำสมาธิ การเจริญสติ การฝึกฝนปัญญา และการปรับเปลี่ยนเจตนาให้มีแนวโน้มที่ดีขึ้นตามหลักของ มรรค ๘ ซึ่งเป็นเส้นทางที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ (Bodhi, 2000) ความดีจึงเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการปฏิบัติที่ต้องใช้เวลาและความตั้งใจที่ต่อเนื่อง โดยที่ ผลของการปฏิบัติ จะสะท้อนให้เห็นในระดับการพัฒนาของจิตใจ ไม่ใช่สิ่งที่สามารถบรรลุได้ในทันทีทันใด ความดีในทางพุทธปรัชญาเถรวาทจึงไม่ใช่ภาวะที่สมบูรณ์หรืออุดมคติที่ต้องไปถึงจุดใดจุดหนึ่ง แต่เป็นการเดินทางที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องนำไปสู่การพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน (Harvey, 2013) โดยที่การพัฒนานี้จะมีความสัมพันธ์กับ ความเข้าใจ ที่เพิ่มขึ้นเกี่ยวกับธรรมชาติของทุกข์ การเข้าใจความจริงของการมีอยู่ และการละการยึดมั่นในอัตตา

การที่แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอรรถวิสัยนั้นเกิดจากหลายปัจจัย ได้แก่ ความเข้าใจในแนวคิดเรื่อง อนัตตา (ความไม่มีตัวตน) การพิจารณาความดีจากการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและการหลุดพ้นจากอุปาทาน (การยึดมั่น) รวมถึงการเน้นการฝึกฝนจิตใจเพื่อเข้าถึงการหลุดพ้นจากทุกข์ ซึ่งจะอธิบายความดีได้จากประสบการณ์ภายในมากกว่าผลลัพธ์ที่สามารถมองเห็นจากภายนอก

แนวคิดของความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเชื่อมโยงกับแนวคิดสำคัญในพุทธปรัชญาคือ อนัตตา ซึ่งเป็นความเข้าใจว่าทุกสิ่งในจักรวาลไม่มีตัวตนที่ถาวรและไม่สามารถยึดมั่นเป็น “ตัวตน” ได้ การที่ไม่มีตัวตนหรืออัตตานี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การมองความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นเรื่องอรรถวิสัย เพราะการตีความความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทต้องขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการรับรู้ส่วนบุคคลที่เข้าใจในธรรมชาติของการมีอยู่และความไม่เที่ยง ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่ใช่การกระทำที่มาจากการมุ่งหวังผลหรือรางวัลจากภายนอก แต่เป็นการกระทำที่เกิดจากการเข้าใจในธรรมชาติของโลกที่แท้จริง ซึ่งเป็นการเข้าใจว่าไม่มีสิ่งใดในโลกนี้ถาวรหรือมีตัวตนที่มั่นคง เมื่อบุคคลหลุดพ้นจากการยึดมั่นในตัวตนและเข้าใจถึงธรรมชาติของอนัตตาแล้ว ความดีจะเกิดขึ้นจากการกระทำที่ไม่ได้ยึดติดกับตัวตนและผลของการกระทำนั้น

การทำความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทมีลักษณะที่แตกต่างจากการทำความดีในจริยศาสตร์ตะวันตกซึ่งมักจะพิจารณาผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัดเจน แต่ในพุทธปรัชญาเถรวาทความดีเกิดจากการ

พัฒนาจิตใจและการหลุดพ้นจากอุปาทาน (การยึดมั่น) ซึ่งหมายถึงการไม่ยึดมั่นในผลของการกระทำ หรือในตัวตน การที่ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอัตวิสัยเกิดจากการที่มันขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของบุคคล เช่น เมื่อบุคคลสามารถปล่อยวางจากอุปาทานและเข้าใจธรรมชาติ ของการมีอยู่ได้ การกระทำที่ดีจะเกิดขึ้นโดยไม่ต้องการผลตอบแทนจากภายนอก นั้นหมายถึง ความดี จะมีการตีความที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ทางจิตใจและการพัฒนาภายในของแต่ละบุคคล ใน ทัศนะนี้ ความดีไม่ใช่สิ่งที่สามารถกำหนดได้จากภายนอกตามมาตรฐานหรือกฎเกณฑ์ของสังคม แต่ เป็นสิ่งที่บุคคลแต่ละคนต้องพัฒนาขึ้นจากการฝึกฝนตนเองและการเข้าใจธรรมชาติของชีวิต

การกระทำที่ดีเกิดจากการเจริญสติและการฝึกฝนจิตใจให้มีความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิต บุคคลที่ทำความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่จำเป็นต้องรอผลตอบแทนหรือการยอมรับจากสังคม การ กระทำที่ดีเกิดขึ้นจากการมีสติรู้เท่าทันความคิดและการกระทำของตนเอง การที่การกระทำดีในพุทธ ปรัชญาเถรวาทเป็นอัตวิสัยก็เพราะว่าไม่สามารถวัดหรือประเมินได้จากภายนอก แต่ต้องพิจารณาจาก การรับรู้ภายในของบุคคล ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับ การฝึกฝนและการเข้าใจในกระบวนการทางจิตใจ ความดี ในเชิงจริยธรรมจึงเป็นเรื่องที่ไม่สามารถตัดสินได้จากภายนอกตามมาตรฐานของสังคม แต่เป็นสิ่งที่เกิด จากการเข้าใจใน ธรรมชาติของการมีอยู่ และ การปล่อยวางจากความยึดมั่นในตัวตน

การที่ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอัตวิสัย อาจถูกวิจารณ์ว่าเป็นแนวคิดที่ยากจะ ประยุกต์ใช้ในสังคมสมัยใหม่ที่มีมุมมองความดีจากผลลัพธ์หรือการกระทำที่สามารถเห็นได้ชัดเจน จากภายนอก ข้อวิจารณ์นี้เกิดขึ้นเนื่องจากสังคมสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับมาตรฐานทางสังคมและ กฎหมายมากกว่าการพิจารณาความดีจากการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจ อย่างไรก็ตาม การที่ความดี ในพุทธปรัชญาเถรวาทเน้นที่การพัฒนาจิตใจและการหลุดพ้นจากการยึดมั่นนั้นยังคงมีคุณค่าในแง่ของ การสร้างความสุขที่ยั่งยืนจากภายใน การวิจารณ์นี้จึงไม่ได้ทำให้แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถร วาทด้อยค่าลง แต่ช่วยให้เห็นว่าแนวคิดนี้สามารถมีบทบาทสำคัญในชีวิตภายในของบุคคลที่ต้องการ หลุดพ้นจากทุกข์และความไม่สมดุลของชีวิต

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงยืนยันว่า ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอัตวิสัย เพราะความดีในพุทธ ปรัชญาเถรวาทไม่ได้ถูกกำหนดจากภายนอก แต่เกิดจากการรับรู้ภายในของบุคคลที่เข้าใจธรรมชาติ ของชีวิต การทำความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเกิดจากการเข้าใจในหลักของอนัตตา และการหลุดพ้น จากอุปาทาน ซึ่งไม่สามารถวัดจากผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัดเจน แต่เป็นการกระทำที่เกิดจากการพัฒนา จิตใจและการเข้าใจธรรมชาติของโลก การที่ความดีเป็นอัตวิสัยทำให้พุทธปรัชญาเถรวาทมีมุมมองที่ แตกต่างจากระบบจริยธรรมของสังคมตะวันตกที่มักจะเน้นการประเมินผลลัพธ์จากการกระทำ แต่ใน พุทธปรัชญาเถรวาทนั้นการทำความดีเป็นผลมาจากการฝึกฝนจิตใจและการเข้าใจธรรมชาติของการมี อยู่ ซึ่งจะนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์และความไม่สมดุลในชีวิต

อภิปรายผลการวิจัย

ความดีในเชิงอัตวิสัย (Subjective) ความดีถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับเจตนาของบุคคลและ การรับรู้ของเขาเป็นหลัก ความดีในที่นี้ไม่สามารถยึดติดกับมาตรฐานภายนอกหรือเกณฑ์ที่ตายตัวได้ แต่จะพิจารณาจากจิตใจและความตั้งใจของผู้กระทำ ดังนั้น ความดีในเชิงอัตวิสัยจึงมีความยืดหยุ่นสูง และขึ้นอยู่กับ การตีความของแต่ละบุคคล การกระทำที่ดูเหมือนดีในบางกรณีอาจไม่ถือเป็นความดี

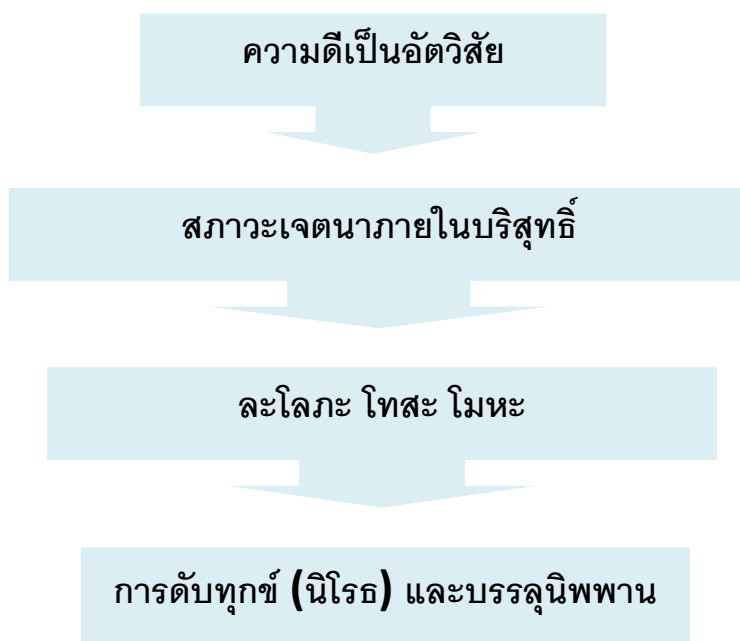

หากเจตนาของบุคคลนั้นไม่บริสุทธิ์ หรือมีจุดประสงค์ซ่อนเร้นเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว และสอดคล้องกับทัศนะของพระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ) และ คงสฤษฏ์ แพงทรัพย์ (2563) ที่กล่าวว่า ความสมบูรณ์ของความดีผ่านจิตใจ เป็นความจริงแท้ที่ไม่หายไป และระบุถึงหน้าที่ที่สัมพันธ์กับความดีนั้น โดยโยงให้เห็นผลที่เกิดขึ้นจากการทำดีว่าทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นที่สัมพันธ์กับความดีนั้นได้อย่างชัดเจน (พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ) และ คงสฤษฏ์ แพงทรัพย์, 2563)

นอกจากนั้น ความดีเชิงอัตวิสัยในพุทธปรัชญามักเกี่ยวข้องกับเจตนา การรับรู้ของแต่ละบุคคล การฝึกฝนจิต และการมองโลกในมุมมองที่มีการปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง การพิจารณาความดีจึงไม่สามารถตัดสินได้จากมาตรฐานเดียว แต่ต้องพิจารณาตามสถานการณ์ ประสบการณ์ส่วนบุคคล และการปฏิบัติที่เป็นไปตามหลักธรรมที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ สอดคล้องกับทัศนะของพระมหาโกมล กมโล และพระเทพสุวรรณเมธี (2559) ที่กล่าวว่า พุทธปรัชญามองการทำความดีจะต้องประกอบด้วย 3 ส่วนคือ ส่วนทางกายเรียกว่า กายกรรม การกระทำทางวาจา เรียกว่า วาจากรรม และการกระทำทางใจเรียกว่า มโนกรรม และมีเจตนาหรือความตั้งใจ เป็นแรงผลักดันที่จะทำให้เกิดความอโลภะ อโทสะ และอโมหะ ซึ่งถือเป็นกุศลมูลหรือรากเหง้าแห่งความดี ในฐานะเป็นกรรมวาทสอนว่าการกระทำย่อมมีผล ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ซึ่งเงื่อนไขของเกณฑ์ความดีจะมีทั้งที่เป็นสมมติ นิยามหรือสังคมบัญญัติขึ้นมา แต่สมมตินิยามจะมีความสัมพันธ์กับกรรมนิยามเสมอ การกระทำที่ไม่เป็นไปเพื่อการเบียดเบียน อันเป็นสิ่งดีเพราะไม่มีโทษอันเป็นเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแล้ว ยังต้องเป็นสิ่งที่บุคคลไม่ติเตียนด้วย จึงจะเรียกว่าดีพร้อม (พระมหาโกมล กมโล และพระเทพสุวรรณเมธี, 2559)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอัตวิสัยในฐานะที่เป็นผลของเจตนา เป็นประสบการณ์จิต เป็นสภาพจิต และเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิต ซึ่งต้องรับรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นข้อเสนอใหม่ที่ชี้ให้เห็นว่า แม้ความดีจะมีโครงสร้างในระดับอภิปรัชญา แต่ระดับคุณค่าของมันเป็นเรื่องอัตวิสัยที่ต้องพิจารณาผ่านเจตนาและภาวะจิตของผู้กระทำเป็นหลัก แสดงให้เห็นว่า ความดีจึงมิใช่เพียงเพื่อประโยชน์ชั่วคราว แต่เป็นการวางเหตุแห่งผลสุขและการดับทุกข์ในระดับจิตวิญญาณ โดยมีองค์ประกอบคือ ความดี เป็นสภาวะเจตนาบริสุทธิ์ ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ โดยเจตนา และด้วยอโลภะ อโทสะ อโมหะ เพื่อความสุขอันยั่งยืนและการพ้นทุกข์ จนถึงนิพพาน ดังแผนภูมิภาพต่อไปนี้

แผนภูมิภาพที่ 1 ความดีเป็นอรรถวิสัย

จากแผนภูมิภาพมีคำอธิบายว่า ความดีคือนั้นสภาวะเจตนาภายใน ที่เน้นองค์ประกอบของจิตที่ทำให้เจตนาในปริสฺสuthi โดยมีเป้าหมายสูงสุดของความดีตามพุทธปรัชญาเถรวาทคือ การดับทุกข์ (นิโรธ) และบรรลุนิพพาน

บทสรุป

แนวคิดเรื่อง “ความดี” ในมุมมองของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น ไม่ได้เป็นปรัวิสัย เพราะมันมิใช่สิ่งที่ถูกกำหนดหรือมีอยู่โดยธรรมชาติอย่างเป็นอิสระจากตัวบุคคล และไม่ใช่ว่าสิ่งที่ดีดำรงอยู่อย่างเป็นมาตรฐานคงที่เหนือกว่าทุกสิ่ง อย่างที่เพลโตเสนอผ่านแนวคิดเรื่อง โลกของแบบ ซึ่งเขาเชื่อว่าความดีเป็นสิ่งดำรงอยู่โดยตัวมันเองในฐานะแบบสูงสุด ที่เป็นอิสระจากโลกนี้ โลกของสังคม และตัวบุคคล

ในขณะเดียวกัน ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทก็ไม่ใช่ สัมพัทธวิสัยกล่าวคือ ไม่ได้เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก สภาพแวดล้อม หรือระบบสังคมที่กำหนดนิยามว่าการกระทำใดดีหรือชั่วตามสถานการณ์ ดังเช่นแนวคิดของโรมัส ฮอบส์ ที่เห็นว่ามาตรฐานศีลธรรมเป็นผลผลิตของข้อตกลงทางสังคม ซึ่งถูกออกแบบขึ้นเพื่อควบคุมสัญชาตญาณแห่งความเห็นแก่ตัวของมนุษย์

แต่ความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นอรรถวิสัย ในความหมายเฉพาะ กล่าวคือ ไม่ใช่ความดีในฐานะความรู้สึกหรือรสนิยมปัจเจกอย่างไรมาตรฐาน ดังที่โซฟิสต์ เสนอว่า “คนแต่ละคนมีมาตรฐานความดีของตน” แต่ในทางพุทธปรัชญาเถรวาท ความดีเกิดจากการพัฒนาจิตของบุคคลผ่านการปฏิบัติธรรม เจริญสติ ฝึกปัญญา และการละกิเลส ซึ่งเป็นกระบวนการภายในของแต่ละบุคคล ความดีจึงเกิดจากการแปรเปลี่ยนภาวะทางจิตที่ลดความเห็นแก่ตัว ลตกิเลส และขัดเกลากายใจสู่ภาวะ

บริสุทธิ์ มันจึงเป็นอวัสัยในความหมายเชิงจริยศาสตร์เชิงปฏิบัติ ที่อยู่บนฐานการปฏิบัติ ไม่ใช่เป็นเพียงรสนิยมหรือการตกลงของสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 การเน้นการพัฒนาจิตใจและการเข้าใจธรรมชาติของชีวิต ควรมุ่งเน้นการสร้างแนวทางในการฝึกฝนจิตใจของบุคคลในชีวิตประจำวัน เช่น การปฏิบัติ สติ และ สมาธิ เพื่อนำไปสู่การเข้าใจความดีที่มาจากภายในจิตใจและไม่ขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ภายนอก

1.2 การปรับแนวคิดความดีให้สอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่ การพัฒนาแนวคิดความดีให้สอดคล้องกับโลกสมัยใหม่ควรจะเน้นที่การสร้างการเรียนรู้และการเข้าใจหลักคำสอนทางพุทธศาสนา เช่น การทำความดีที่ไม่มุ่งหวังผลตอบแทนจากภายนอก โดยการฝึกสติ สมาธิ และการเข้าใจธรรมชาติของการมีชีวิตในสังคมร่วมสมัย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องความดีระหว่างพุทธปรัชญาเถรวาทกับศาสนาอื่น ๆ อาจช่วยขยายขอบเขตความเข้าใจและเปิดโอกาสให้เห็นการประยุกต์ใช้หลักคำสอนทางพุทธปรัชญาเถรวาทในสังคมสมัยใหม่

2.2 ควรศึกษาศึกษาความสามารถในการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย โดยเฉพาะในด้านการสร้างความสงบสุขและการแก้ปัญหาความขัดแย้งทางสังคม จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาแนวทางการสร้างสังคมที่ดี

เอกสารอ้างอิง

- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2518). *ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา.
- พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2559). *ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2556). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลื่องเชียงเพียรเพื่อพุทธศาสน์.
- พระมหาโกมล กมล และพระเทพสุวรรณเมธี. (2559). เกณฑ์การตัดสินความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาอุปนิษัท: วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ. *วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*. 2(1): 90-101.
- พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ) และ คงสุขภูมิจ์ แพ่งทรัพย์. (2563). บทสนทนาเรื่องความดีตามทรรศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*. 5(1): 198-209.
- พระมหาพรชัย สิริวิโร. (2558). พุทธปรัชญาเป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณีธรรม?. *รายงานวิจัย*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2546). *อิทัปปัจจยตา: ธรรมชาติแห่งเหตุและผล*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. เล่มที่ 10, 13, 20, 22, 29. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เพลโต. (2523). *อุดมรัฐ*. แปลและเรียบเรียง โดย ปรีชา ช้างขวัญยืน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวัฒน์ จันทรวงศ์. (2540). *ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุภาพใจ.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2532). *จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Batchelor. (1997). *Buddhism Without Beliefs*. Riverhead Books.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Anchor Books.
- Bodhi. (2005). *In the Buddha's Words: An Anthology of Discourses from the Pāli Canon*. Wisdom Publications.
- Definition of objectivity from the Cambridge Academic Content Dictionary*. Cambridge University Press.
- Hobbes, T. (1651). *Leviathan*. Oxford University Press.
- Plato. (1953). *Republic*. translated by B. Jowett, in *The Dialogues of Plato*. Oxford University Press.
- Plato. (1968). *The Republic of Plato*. Translated with notes and an interpretive essay by Allan Bloom. New York: Basic Book. Inc.
- Plato. (1975). *Republic*. Translated by Desmond Lee. Penguin Books.
- Rousseau, J-J. (1762). *The Social Contract*. Penguin Classics.
- Solomon, Robert C. (2005). *Subjectivity*. in Honderich, Ted. *Oxford Companion to Philosophy*. Oxford University Press.

การออกแบบสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ของนักศึกษาสาขาออกแบบภายใน The Design of Classroom Environment for Interior Design Students

ชัตติพงษ์ ดั่งสำราญ

Khattipong Duangsamran

คณะศิลปกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Faculty of Fine and Applied Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

Corresponding author, e-mail: Khattipong_d@rmutt.ac.th

Received June 2, 2025; Revised December 16, 2025; Accepted: December 23, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบ ของนักศึกษาสาขาออกแบบภายใน 2) ออกแบบสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ที่ส่งผลต่อกระบวนการคิดสร้างสรรค์ 3) ประเมินแบบสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน จากผลงานการออกแบบภายในของนักศึกษา รูปแบบที่ใช้ในการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง กรณีศึกษา สาขาวิชาออกแบบภายใน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1.การสัมภาษณ์ 2.การสังเกต 3.การสนทนากลุ่ม 4.การวิเคราะห์เอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูลจากเครื่องมือในการวิจัยเพื่อได้ถึงความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเพื่อการออกแบบผลการวิจัย พบว่า 1. การออกแบบพื้นที่ ที่มีส่วนช่วยให้เอื้อต่อกระบวนการคิดให้เกิดเป็นความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 1). ปัญหาของการเกิดความคิดสร้างสรรค์ 2). แนวทางการแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการในการออกแบบพื้นที่ 2. ทำการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ที่ส่งผลต่อกระบวนการคิดสร้างสรรค์ ได้ออกแบบทั้งหมด จำนวน 2 ห้องด้วยกันได้แก่ 1).พื้นที่ปฏิบัติงานการออกแบบภายใน 2).พื้นที่สร้างความคิดสร้างสรรค์เชิงประจักษ์ เพื่อเอื้อต่อการรับรู้ของนักศึกษา สาขาวิชาออกแบบภายใน ทั้ง 4 ชั้นปี ส่งเสริมให้นักศึกษาสาขาวิชาออกแบบภายในได้ให้ออกแบบงานตามรายวิชาการเรียนได้ดียิ่งขึ้น 3. ผลการประเมินแบบสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนจากผลงานออกแบบภายในของนักศึกษาสาขาวิชาออกแบบภายใน พบว่าผลงานออกแบบสะท้อนถึงความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในการจัดสรรพื้นที่เพื่อฟังก์ชันการใช้งาน ทั้งความสะดวกสบายในการเข้าถึงอุปกรณ์ การจัดวางพื้นที่อย่างเหมาะสมสำหรับพื้นที่การใช้งาน ซึ่งช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพของนักศึกษา นอกจากนี้ การออกแบบภายในที่คำนึงถึงสุนทรียภาพและความสวยงาม ด้วยโทนสีที่กลมกลืนและวัสดุที่ทันสมัย สร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายและเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการเรียนรู้และสุขภาวะที่ดี โดยคำนึงถึง

การใช้แสงธรรมชาติและแสงประดิษฐ์อย่างเหมาะสมที่สร้างสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนของนักศึกษาสาขาออกแบบภายใน ได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: การออกแบบ; สภาพแวดล้อม; สร้างสรรค์; ออกแบบภายใน

Abstract

This research article aims to: 1) analyze factors influencing design creativity among Interior Design students; 2) design interior classroom environments that foster creative thinking processes; and 3) evaluate this designed classroom environments based on student interior design projects. The research employed a qualitative methodology, focusing on case studies within the Interior Design program, Faculty of Fine and Applied Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi. Research tools included: 1. Interviews; 2. Observation; 3. Focus Group Discussions; and 4. Document Analysis. Data collected from these tools were analyzed to understand the target group's needs for design purposes. The research findings indicate: 1. Designing spaces that facilitate creative thinking encompasses: 1) identifying problems related to generating creativity; and 2) developing solutions through a spatial design process. 2. Two classroom environments were designed to enhance creative thinking: 1) an Interior Design Workshop Area; and 2) a Tangible Creativity Space. These designs aim to facilitate the perception of Interior Design students across all four academic years, encouraging them to excel in their course-related design projects. 3. The evaluation of the classroom environments, based on student interior design projects, revealed that the designs profoundly reflect an understanding of space allocation for functionality. This includes convenient access to equipment and appropriate spatial arrangements for usage areas, which effectively promote student learning and collaborative work. Furthermore, the interior designs emphasized aesthetics and beauty through harmonious color schemes and modern materials, creating a relaxing and conducive learning atmosphere for students. Concurrently, the designs supported learning and well-being by optimizing the use of natural and artificial lighting, thereby creating an appropriate interior classroom environment for Interior Design students.

Keywords: Design; Environment; Creative; Interior Design

บทนำ

โลกปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีนวัตกรรมใหม่ๆ เกิดขึ้นเสมอ มีการใช้เครื่องจักรทดแทนแรงงานมนุษย์ สถานการณ์เปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลต่อการดำรงชีพและการเรียนรู้ จนยากที่จะคาดเดาได้ว่าโลกในอีก 5 ปี 10 ปี ข้างหน้าจะเป็นอย่างไร จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่

จะต้องสอนให้เด็กๆ สามารถรับมือกับอนาคตที่คาดเดาไม่ได้ที่กำลังจะมาถึง ความรู้และทักษะอาชีพที่สอนกันในปัจจุบันอาจไม่เพียงพอต่อความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงในอนาคต อาจมีงานใหม่ ๆ ที่ไม่อาจคาดเดาได้เกิดขึ้น การเรียนการสอนจำเป็นต้องช่วยทำให้เร็วทันโลกด้วยการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้หลากหลายและเติมทักษะที่จำเป็นอยู่ตลอดเวลา สหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศ ได้เพิ่มการตระหนักและการรับรู้ถึงบทบาทของการสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ เป็นทักษะสำคัญในการจ้างงาน เป็นทักษะสำคัญสำหรับพลเมืองแห่งศตวรรษที่ 21 เป็นทักษะสำคัญซึ่งช่วยให้มองปัญหาและสถานการณ์จากมุมมองใหม่ นำไปสู่การสร้างความคิดหรือวิธีแก้ปัญหาที่แปลกใหม่หรือแตกต่างจากวิธีการเดิม เป็นวิธีการใช้กลยุทธ์เพื่อทำให้ก้าวข้ามขีดจำกัดของปัญหาและก้าวข้ามอุปสรรค (ชวรัตน์ เสงฆ์กุล, 2566) ความท้าทายด้านการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในการเตรียมนักเรียนให้พร้อมกับชีวิตในศตวรรษที่ 21 เป็นเรื่องสำคัญของกระแสการปรับเปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง ครูจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ 20 และ 19 โดยทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skill) ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กในศตวรรษที่ 21 นี้ มีความรู้ ความสามารถ และทักษะจำเป็น ซึ่งเป็นผลจากการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการเตรียมความพร้อมด้านต่างๆ ให้นักเรียนแต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเองได้ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) (วิจารณ์ พานิช, 2552). ได้กล่าวถึงทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ดังนี้ สาระวิชาที่มีความสำคัญ แต่ไม่เพียงพอสำหรับการเรียนรู้เพื่อมีชีวิตในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ปัจจุบันการเรียนรู้สาระวิชา (content หรือ subject matter) ควรเป็นการเรียนจากการค้นคว้าเองของศิษย์ โดยครูช่วยแนะนำ และช่วยออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนแต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของตนเองได้

ความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะของความความคิดที่สามารถคิดได้อย่างหลากหลายและคิดได้อย่างคล่องแคล่ว เพื่อแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น ความคิดสร้างสรรค์นั้นอาจแสดงออกมาในรูปของผลผลิตที่เป็นผลงานแปลกๆ ใหม่ๆ ที่เกิดจากความคิดเป็นจินตนาการผสมผสานกับความมุ่งมั่น ความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นผลงานทางปัญญา ซึ่งความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัวของคนทุกคนสามารถส่งเสริมและพัฒนาได้ ความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณสมบัติของบุคคลที่สังคมต้องการ คือ มีความสามารถในการมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ การขยายขอบเขตความคิดออกไปจากกรอบความคิดเดิมที่มีอยู่สู่ความคิดใหม่ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน เพื่อค้นหาคำตอบที่ดีที่สุดให้กับปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม เป็นความคิดที่หลากหลาย คิดได้กว้างไกล หลากแง่หลาหมุม เน้นทั้งปริมาณและคุณภาพ องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ความคิดนั้นต้องเป็นสิ่งใหม่ไม่เคยมีมาก่อน (NEW ORIGINAL) ใช้การได้(WORKABLE) และมีความเหมาะสม (APPROPRIATE) การคิดเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นการคิดเพื่อเปลี่ยนแปลงจากสิ่งเดิมไปสู่สิ่งใหม่ที่ดีกว่า ซึ่งจะได้ผลลัพธ์ที่ต่างไปโดยสิ้นเชิงหรือที่เรียกว่า "นวัตกรรม" (INNOVATION) ซึ่ง (อาร์พินธ์ณ, 2547) ได้กล่าวว่า “ความคิดสร้างสรรค์” นับเป็นความสามารถที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่มีคุณภาพมากกว่าความสามารถในด้านอื่น ๆ และเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะส่งเสริมความ

เจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ ดังนั้น ความคิดสร้างสรรค์ควรส่งเสริมและพัฒนาตั้งแต่วัยเยาว์และกระทำอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงแรกเกิดถึง 6 ปี เพราะการเรียนรู้และทักษะบางอย่างจะเกิดขึ้นได้ดีที่สุดในช่วงเวลาหนึ่งที่เรียกว่า “หน้าต่างโอกาสของการเรียนรู้”

ผู้วิจัยจึงเห็นถึงปัญหาที่ทางการศึกษาที่จะส่งผลกระทบในอนาคต ซึ่งในปัจจุบันสถานะแวดล้อมในห้องเรียนมีลักษณะค่อนข้างทรุดโทรมเนื่องจากอาคารเรียนของคณะศิลปกรรมศาสตร์ไม่ได้มีการบูรณะ ปรับปรุงและซ่อมแซมตัวอาคารเรียนทั้งภายใน และภายนอกของอาคารศิลปกรรมศาสตร์เป็นระยะเวลานาน ซึ่งทำให้สภาวะภายในห้องเรียนไม่เอื้อต่อการเรียนรู้และการรับรู้ เพราะทำให้ไม่เกิดสภาวะน่าสบายในขณะที่เรียน ทำให้นักศึกษาที่เรียนทางด้านออกแบบภายใน ไม่เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเรียนของนักศึกษาเป็นอย่างยิ่งเพราะนักศึกษาจะมีรายวิชาออกแบบภายใน ที่เรียนเต็มวัน ตั้งแต่เวลา 8:00น. - 17:00น. ทำให้ผู้วิจัยเกิดเป็นแนวคิดที่จะทำการวิจัยโดยจะสร้างสรรค์และค้นคว้าวิธีการที่จะทำให้เกิดกระบวนการรับรู้ภายในห้องเรียนของนักศึกษาสาขาออกแบบภายใน ที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการออกแบบ ส่งผลให้นักศึกษาเรียนรู้และมีความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบได้มากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบ ของนักศึกษาสาขาออกแบบภายใน
2. เพื่อออกแบบสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ที่ส่งผลต่อกระบวนการคิดสร้างสรรค์
3. เพื่อประเมินแบบสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน จากผลงานการออกแบบภายในของนักศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้ออกแบบวิธีดำเนินการวิจัยและระเบียบวิธีวิจัย โดยมีขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การคัดเลือกประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้ศึกษาจากข้อมูลของกระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้ขอค้นพบว่ามีสถาบันอุดมศึกษาในภาคีรัฐบาล ที่มีหลักสูตรด้านการออกแบบภายในทั้งหมด 13 แห่ง ได้แก่

- 1.1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ หลักสูตรสถาปัตยกรรมบัณฑิต (สธ.บ.) เรียน 5 ปี สาขาสถาปัตยกรรมภายใน

- 1.2. มหาวิทยาลัยศิลปากรคณะมัณฑนศิลป์ หลักสูตรศิลปบัณฑิต (ศ.บ.) เรียน 4 ปี สาขาออกแบบภายใน

- 1.3. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต (สธ.บ.) เรียน 5 ปี สาขาสถาปัตยกรรมภายในคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและหลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต (ค.อ.บ.) เรียน 5 ปี สาขาครุศาสตร์การออกแบบ วิชาชีพ ค.อ.บ.(ครุศาสตร์ออกแบบ) เรียน 5 ปี สาขาออกแบบสภาพแวดล้อมภายใน วิชาชีพ ค.อ.บ. (ครุศาสตร์สภาพแวดล้อมภายใน) เรียน 5 ปี หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมศาสตร์บัณฑิต

(ค.อ.บ.) ต่อเนื่อง 2 ปี รับผู้จบ ปวส.)สาขาสถาปัตยกรรมภายใน รับวุฒิ ค.อ.บ. (สถาปัตยกรรมภายใน)

1.4. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (บางมด) หลักสูตรภาคภาษาอังกฤษ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต (สธ.บ.) เรียน 5 ปีสาขาสถาปัตยกรรมภายใน

1.5. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ (มจพ.)คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ หลักสูตรศิลปบัณฑิต (ศ.บ.) เรียน 4 ปีสาขาออกแบบภายใน

1.6. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และผังเมือง หลักสูตรสถาปัตยกรรมภายในบัณฑิต (สน.บ.) เรียน 4 ปีสาขาสถาปัตยกรรมภายใน

1.7. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จ.มหาสารคามคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และผังเมือง หลักสูตรสถาปัตยกรรมบัณฑิต (สธ.บ.) เรียน 5 ปีสาขาสถาปัตยกรรมภายใน

1.8. สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ (สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม)คณะศิลปะวิจิตร หลักสูตรศิลปบัณฑิต (ศ.บ.) เรียน 4 ปีสาขาออกแบบตกแต่งภายใน

1.9. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีคณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต (สธ.บ.) เรียน 5 ปีสาขาสถาปัตยกรรมภายใน

1.10. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี (คลอง 6) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต(สธ.บ.) เรียน 5 ปีสาขาสถาปัตยกรรมภายในคณะศิลปกรรมศาสตร์ และหลักสูตรศิลปบัณฑิต (ศ.บ.) เรียน 4 ปีสาขาออกแบบภายใน

1.11. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพ จ.เชียงใหม่คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต (สธ.บ.) เรียน 5 ปีสาขาสถาปัตยกรรมภายใน

1.12. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน จ.นครราชสีมาคณะวิศวกรรมศาสตร์และสถาปัตยกรรมศาสตร์หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต (สธ.บ.) เรียน 5 ปีสาขาสถาปัตยกรรมภายใน

1.13. วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ หลักสูตรศิลปบัณฑิต (ศ.บ.) เรียน 4 ปี สาขาออกแบบภายใน

จากขอบเขตการศึกษาที่ได้กำหนดไว้คือ สถาบันอุดมศึกษาที่เป็นภาครัฐ และมีคณะศิลปกรรมศาสตร์ สาขาวิชาออกแบบภายใน ชั้นปีที่ 1-4 และมีห้องเรียนรวมทั้ง 4 ชั้นปีมีการเรียนในด้านวิชาการออกแบบภายใน จากการศึกษาได้พบว่ามีอยู่ 3 สถาบันอุดมศึกษาได้แก่ 1). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี คณะศิลปกรรมศาสตร์ สาขาวิชาออกแบบภายใน 2). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตเพาะช่าง สาขาวิชาออกแบบภายใน จึงได้ทำการศึกษาทั้ง 2 มหาวิทยาลัยโดยการ 3). มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชาการออกแบบภายใน การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อเป็นกรณีศึกษาตามแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจ (Schiff man & Kanuk, 1994) จึงได้คัดเลือกจาก สถาบันการอุดมศึกษาที่มีศาสตร์ทางด้านศิลปะเยอะที่สุดได้แก่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี คณะศิลปกรรมศาสตร์ เพราะว่าเป็นคณะที่ร่วมภาควิชาที่เป็นศาสตร์

ทางการศึกษาเยอะที่สุด ได้แก่ 1). ภาควิชาศิลปะการออกแบบและเทคโนโลยี 2).ภาควิชาทัศนศิลป์ 3).ภาควิชานาฏศิลป์

ภาพประกอบ 1 รูปภาพแสดงคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

1.14. ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ในการทำวิจัยในครั้งนี้ ใช้กลุ่มตัวอย่างจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ภาควิชาศิลปะการออกแบบและเทคโนโลยี ประกอบไปด้วย นักศึกษาสาขาวิชาออกแบบภายใน ชั้นปีที่ 1 – 4 จำนวน 20 คน และอาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาออกแบบภายในจำนวน 5 คน

2. เครื่องมือในการวิจัย

2.1. การเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นปฐมภูมิ การเก็บข้อมูลภาคสนาม ลงพื้นที่สำรวจข้อคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษาสาขาวิชาออกแบบภายใน และอาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาออกแบบภายในและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลในแง่มุมที่หลากหลายและเป็นปัจจุบันได้มาซึ่งข้อมูลในองค์รวม หรือค้นพบใหม่ในประเด็นที่น่าสนใจเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม สังเกต จดบันทึกและถ่ายภาพ

2.2. การเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นทุติยภูมิ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และบทความวิจัย โดยทำการคัดกรองแนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องของกระบวนการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ เพื่อสร้างกรอบและประเด็นการศึกษา การเลือกพื้นที่ตัวอย่างในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล

2.3. การสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อเก็บข้อมูลโดยตรงจากบุคคลผ่านการสนทนา เน้นการทำความเข้าใจความคิดเห็น ประสบการณ์ ความรู้สึก แรงจูงใจ และมุมมองส่วนบุคคล สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview), สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง/ไม่มีโครงสร้าง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1. ศึกษาข้อมูลและทบทวนวรรณกรรม กระบวนการคิดและวิธีการออกแบบภายใน

3.2. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง งานวิจัย หนังสือหรือตำราวิชาการ วารสารงานวิชาการและงานวิจัย เอกสารประกอบนิทรรศการงานวิจัยระดับชาติและระดับนานาชาติ บทความวิชาการบทความวิจัย และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนของนักศึกษาสาขาวิชาออกแบบภายใน รวมไปถึงข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการของผู้ใช้โครงการ สถานที่ตั้ง ภูมิศึกษา และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบภายใน

3.3. ศึกษาข้อมูลและทบทวนวรรณกรรม จิตวิทยาสภาพแวดล้อมภายใน และลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษาสาขาออกแบบภายใน รวมถึงสัมภาษณ์นักศึกษาที่เรียนสาขาออกแบบภายใน เพื่อนำไปออกแบบสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน

3.4. สำรวจสถานที่ตั้งของโครงการตัวอย่างในการออกแบบพื้นที่สร้างสรรค์ เช่น Thailand Creative & Design Center โดยการจดบันทึก ถ่ายภาพ และวิเคราะห์บริบทสภาพแวดล้อมโดยรอบเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากภาคเอกสารและภาคสนามมาจัดหมวดหมู่ และแบ่งข้อมูลตามความสำคัญของเนื้อหา แยกประเด็นในการศึกษาที่จะหาการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อไม่ให้เกิดความสับสน

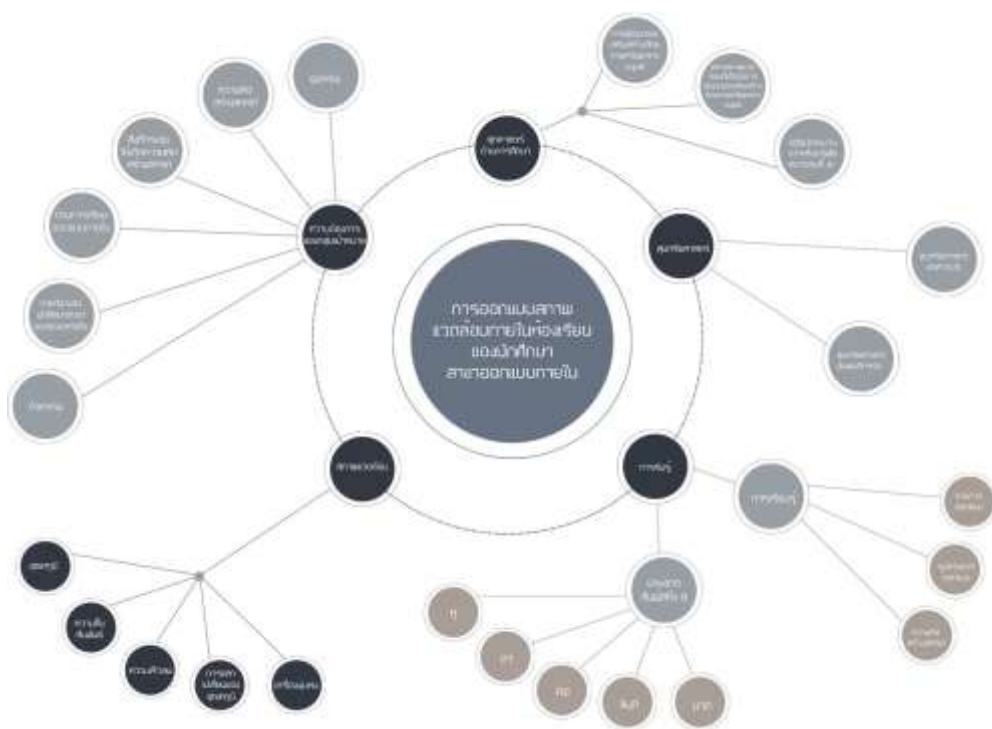
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1. วิเคราะห์ข้อมูลความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากบุคคลที่มีความรู้หรือผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องสัมภาษณ์ผู้ใช้โครงการ โดยการจดบันทึก ถ่ายภาพ และสร้างแบบสอบถามที่เป็นเครื่องมือในการวิจัย เกี่ยวกับความต้องการของผู้ใช้โครงการ โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ นักศึกษาสาขาออกแบบภายใน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี , อาจารย์ที่สอนทางด้านการออกแบบ และผู้ประกอบการบริษัทเอกชน

4.2. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำประเด็นที่เป็นสาระสำคัญมาสรุปเพื่อพัฒนาเป็นแนวความคิดในการออกแบบ

4.3. นำสาระสำคัญที่ได้จากการวิเคราะห์มาแปรรูปในการออกแบบ Programing , Zoning ,Planing , Perspective รูปลักษณะและบรรยากาศภายในและเสนอแบบร่างการออกแบบตามแนวความคิดที่กำหนดไว้ เพื่อให้ตอบสนองการใช้งานของพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบ 2 รูปภาพแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยนี้มีรากฐานจาก ทฤษฎีเชิงประจักษ์ (Empirical Theory) ซึ่งเป็นการสร้างทฤษฎีจากการสังเกตปรากฏการณ์ที่เป็นรูปธรรม เพื่อสังเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางกายภาพกับกระบวนการเรียนรู้โดยกรอบแนวคิดนี้ได้บูรณาการตัวแปรสำคัญ 2 ส่วนหลักเข้าด้วยกันคือ

1. องค์ประกอบพื้นฐานด้านการออกแบบและกายภาพ: ได้แก่ การเลือกใช้วัสดุ, โครงสร้างสถาปัตยกรรม, และกระบวนการออกแบบ-ก่อสร้างขั้นพื้นฐาน
2. หลักการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เน้นการสร้างพื้นที่สำหรับการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการบูรณาการข้ามศาสตร์ (Interdisciplinary Integration)

เป้าหมายสูงสุดคือการออกแบบ "พื้นที่สร้างสรรค์การเรียนรู้" ที่ผสมผสานห้องเรียนและห้องปฏิบัติการเข้าด้วยกัน ให้เป็นสภาพแวดล้อมที่มีความยืดหยุ่น ทันสมัย เอื้อต่อประโยชน์ใช้สอย และสามารถส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เฉพาะทางของนักศึกษาสาขาการออกแบบภายในได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการศึกษา

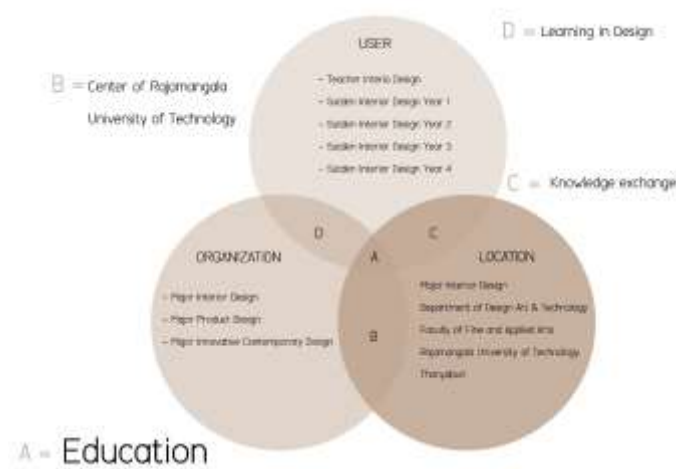
1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผู้วิจัยได้เริ่มทบทวนวรรณกรรมและศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับการออกแบบพื้นที่ ที่มีส่วนช่วยให้เอื้อต่อกระบวนการคิดให้เกิดเป็นความคิดสร้างสรรค์ โดยนำประเด็นต่าง ๆ ไปสอบถามทางด้านอาจารย์ที่สอนทางด้านการออกแบบภายใน , นักศึกษา

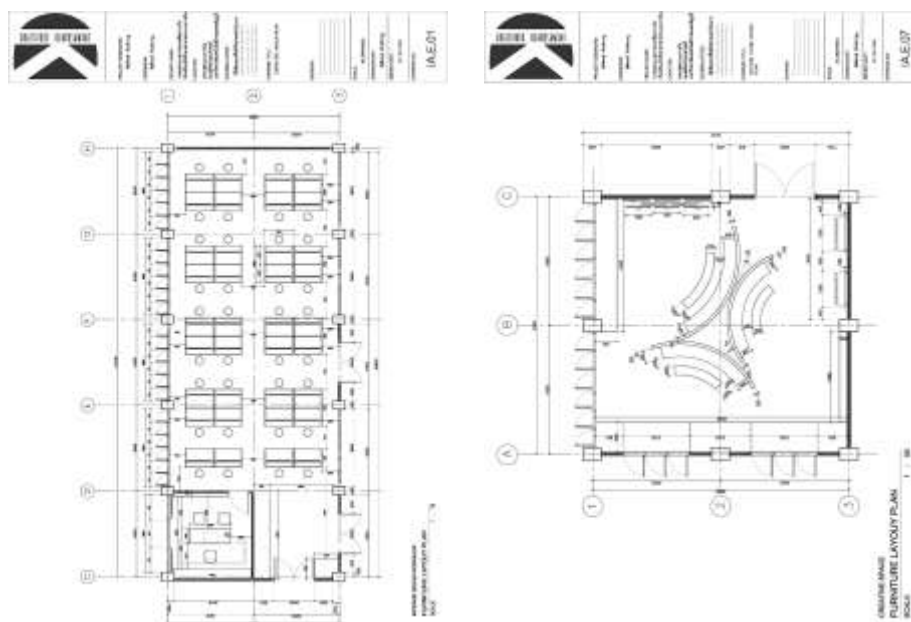
สาขาวิชาออกแบบภายใน ซึ่งได้ข้อสรุปอันเป็นข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย 1). ปัญหาของการเกิดความคิดสร้างสรรค์ 2). แนวทางการแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการในการออกแบบพื้นที่

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ได้ทำการได้ทำการวิเคราะห์จากข้อมูลและเครื่องมือในการวิจัยเพื่อทำการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ที่ส่งผลต่อกระบวนการคิดสร้างสรรค์ ได้ออกแบบทั้งหมด จำนวน 2 ห้องด้วยกันได้แก่ 1).พื้นที่ปฏิบัติงานการออกแบบภายใน 2).พื้นที่สร้างความคิดสร้างสรรค์เชิงประจักษ์ เพื่อเอื้อต่อการรับรู้ของนักศึกษาสาขาวิชาออกแบบภายใน ทั้ง 4 ชั้นปี ส่งเสริมให้นักศึกษาสาขาวิชาออกแบบภายในได้ให้ออกแบบงานตามรายวิชาการเรียนได้ดียิ่งขึ้น

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ได้นำผลจากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 มาเสนอแนวความคิดในการออกแบบภายในพื้นที่ ของนักศึกษาสาขาวิชาออกแบบภายใน และนำผลการออกแบบในครั้งนี้ กลับไปถามกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษาสาขาวิชาออกแบบภายใน มีผู้เข้าร่วมทดลองเป็นนักศึกษาสาขาวิชาออกแบบภายใน ทั้ง 4 ชั้นปี และอาจารย์ประจำสาขาวิชาออกแบบภายใน 3 คน ได้ผลรวมทั้งหมดเป็นที่น่าพึงพอใจมาก เนื่องจากผลงานวิจัยในครั้งนี้ทำให้เห็นถึงประสบการณ์เชิงประจักษ์จากวัสดุและงานออกแบบ ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบภายในจริง ๆ ที่ทำให้นักศึกษาได้เข้าใจในด้านความรู้พื้นฐานในการออกแบบภายในได้เป็นอย่างดี และนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ที่จะทำให้นักศึกษาได้นำความคิดสร้างสรรค์นั้นออกแบบเป็นผลงานการออกแบบภายในให้ดียิ่งขึ้น

ภาพประกอบ 3 รูปภาพแสดงกระบวนการหาความสำคัญ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการออกแบบ

ภาพประกอบ 4 รูปประกอบรูปภาพแสดง Furniture Layout Plan พื้นที่สร้างความคิดสร้างสรรค์เชิงประจักษ์ และ Furniture Layout Plan พื้นที่ปฏิบัติงานการออกแบบภายใน

ภาพประกอบ 5 รูปภาพแสดง ทศนียภาพ พื้นที่ปฏิบัติงานการออกแบบภายใน

การสร้างพื้นที่ปฏิบัติงานการออกแบบภายในคือ Creative ความคิดสร้างสรรค์ ได้ตีความหมายออกมาเป็น การสร้างงานออกมาจากแนวความคิดสร้างสรรค์ทำให้เห็นถึงแนวคิดในการออกแบบภายใน โดยใช้ทฤษฎี Impressionism ทฤษฎีทางปัญญา , Perception Theory การที่เราได้รับรู้ความรู้มาโดยอาศัยประสาทสัมผัส , Art as Representation ศิลปะคือการลอกแบบธรรมชาติจากการใช้ทฤษฎีทั้งหมดเพื่อทำการออกแบบภายในห้องเป็นพื้นที่ปฏิบัติงานการออกแบบภายใน

เพื่อให้นักศึกษาสาขาออกแบบภายในได้ฝึกใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อนำความคิดสร้างสรรค์นั้นมาผลิตผลงานให้ออกมาได้มากที่สุด

ภาพประกอบ 6 รูปภาพแสดง ทักษะภาพ พื้นที่สร้างความคิดสร้างสรรค์เชิงประจักษ์

การสร้างพื้นที่สร้างความคิดสร้างสรรค์เชิงประจักษ์คือ AETHETIC และCONCEPT โดยการแนวคิดในการออกแบบเพื่อสร้างผลงานออกแบบได้ตรงตามหัวข้อที่กำหนดหรือตรงตามความต้องการของผู้ใช้ และการสร้างสรรค์ความงามของงานออกแบบภายในด้วยรูปทรง ได้ใช้ทฤษฎีในการออกแบบได้แก่ Green Design การสร้างสรรค์ออกแบบภายในโดยนำหลักธรรมชาติมาปรับใช้ ผ่านการเลือกวัสดุและวิธีการก่อสร้างที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ส่งผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด จนนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีมากยิ่งขึ้น Color Theory การในสีในงานออกแบบภายใน Symmetrical Balance สมดุลแบบสมมาตรถือว่าเป็นองค์ประกอบ“ส่วนหนึ่งของภาพ” กล่าวคือองค์ประกอบในการวางส่วนประกอบต่างๆ องค์ประกอบต่างๆ Sublime ดียิ่งยิ่ง งามอย่างยิ่ง หรือสามารถให้ความสุขได้ Art as Pure Form รูปทรงเท่านั้นเป็นสิ่งสำคัญและมีคุณค่าทางสุนทรียะรูปทรง Idealism การสร้างสรรค์รูปแบบต่าง ๆ ทางศิลปะจึงเป็นศิลปะแบบอ่อนช้อยนุ่มนวล จึงได้นำทฤษฎีที่ศึกษาทั้งหมดมาทำการออกแบบเป็นพื้นที่สร้างความคิดสร้างสรรค์เชิงประจักษ์ เพื่อให้เห็นถึงความเป็นจริงที่จะสามารถทำการออกแบบภายในได้เห็นถึงวัสดุปิดผิว และข้อจำกัดในการออกแบบ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและออกแบบสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนที่ส่งเสริมกระบวนการคิดสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาการออกแบบภายใน ซึ่งผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การสังเคราะห์กรอบแนวคิดในการออกแบบพื้นที่เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

จากการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ที่ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรม สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และสอบถามความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิได้แก่คณาจารย์และกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาสาขาวิชาการออกแบบภายใน ทำให้สามารถระบุประเด็นสำคัญที่เป็นรากฐานของการวิจัยได้อย่าง

ชัดเจน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึง อุปสรรคและข้อจำกัดในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานของนักศึกษา ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับการขาดสิ่งกระตุ้นที่จับต้องได้ และความท้าทายในการเชื่อมโยงความรู้เชิงทฤษฎีสู่ การปฏิบัติ การวิจัยยังได้ข้อสรุปเกี่ยวกับ แนวทางการแก้ไขปัญหผ่านกระบวนการออกแบบพื้นที่ทาง กายภาพ โดยพบว่าสภาพแวดล้อมที่มีการจัดการอย่างเหมาะสมสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการ กระตุ้นการรับรู้และส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับองค์ความรู้ได้ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ แนวคิดที่ว่า สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ (Learning Environment) มีอิทธิพลโดยตรงต่อกระบวนการ เรียนรู้และพัฒนาการทางปัญญาของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาวิชาที่ต้องอาศัยประสบการณ์ เชิงประจักษ์เช่นการออกแบบภายใน จึงเป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาต้นแบบพื้นที่ใน วัตถุประสงค์ข้อถัดไป สอดคล้องกับงานวิจัย อิทธิพลของปัจจัยและประสิทธิผลของการออกแบบ สภาพแวดล้อมในที่อยู่อาศัย เพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ว่าการออกแบบสภาพแวดล้อมภายใน สามารถส่งเสริมด้านการเรียนรู้ ด้านการรับรู้ และด้านสุขภาพ ได้ด้วยกระบวนการออกแบบ สภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสมต่อพื้นที่นั้น ๆ (อนุชา แพงเพชร.2555)

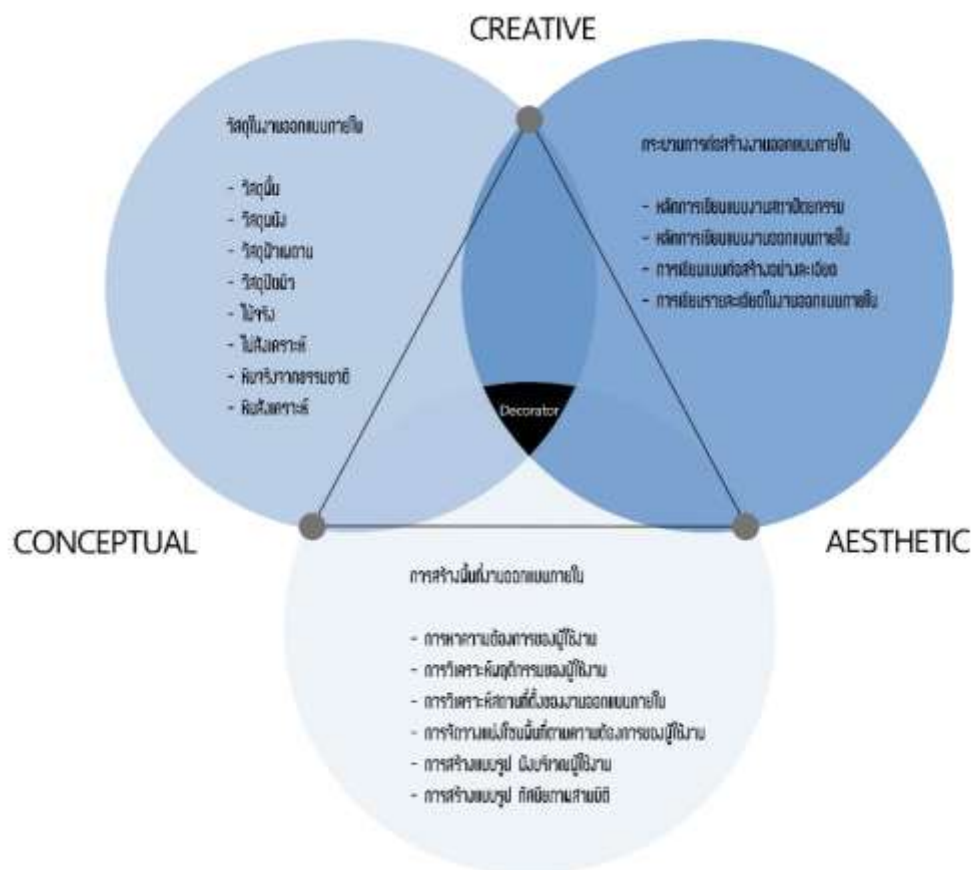
2. การพัฒนาต้นแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดสร้างสรรค์จาก กรอบแนวคิดที่ได้ในวัตถุประสงค์แรก ผู้วิจัยได้ต่อยอดสู่การออกแบบพื้นที่ต้นแบบตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 ซึ่งประกอบด้วย 1) พื้นที่ปฏิบัติงานการออกแบบภายใน (Interior Design Workspace) และ 2) พื้นที่สร้างความคิดสร้างสรรค์เชิงประจักษ์ (Empirical Creativity Space) การออกแบบพื้นที่ทั้ง สองส่วนนี้ไม่ได้เป็นเพียงการจัดสรรพื้นที่ใช้สอย แต่เป็นการแปลงแนวคิดเชิงนามธรรมให้กลายเป็น สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ตอบสนองต่อกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาทุกชั้นปีอย่างมีเป้าหมาย พื้นที่ปฏิบัติงานฯ ได้รับการออกแบบมาเพื่อสนับสนุนกระบวนการทำงานออกแบบตามรายวิชา ขณะที่พื้นที่สร้างความคิดสร้างสรรค์เชิงประจักษ์ถูกออกแบบให้เป็นแหล่งกระตุ้นทางปัญญาผ่านการ สัมผัสและเรียนรู้จากวัสดุจริง (Materiality) และองค์ประกอบการออกแบบที่จับต้องได้ การออกแบบ ดังกล่าวจึงเป็นเสมือน "ห้องปฏิบัติการมีชีวิต" ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อการสอนสามมิติ ช่วยให้นักศึกษา สามารถทดลองและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้น ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-Centered) สอดคล้องกับงานวิจัย ความเชื่อ ความศรัทธา ความหวัง สู่การออกแบบพื้นที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบได้ เพื่อสันติสุข ว่าการสร้างพื้นที่การออกแบบภายในเป็นสิ่งที่ ช่วยกระตุ้นการรับรู้ความรู้สึกให้กับผู้ใช้พื้นที่ได้ตระหนักถึงการเรียนรู้ที่เกิดปัญญาที่มีความเกี่ยวข้อง กับการออกแบบภายใน (เอกพงษ์ ตรีตรง,2566)

3. การประเมินประสิทธิภาพของพื้นที่ต้นแบบและผลกระทบต่อกระบวนการคิดสร้างสรรค์ วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เป็นขั้นตอนการประเมินและยืนยันประสิทธิภาพของพื้นที่ต้นแบบที่ได้ออกแบบ ไว้ ผลการประเมินจากกลุ่มเป้าหมายซึ่งประกอบด้วยนักศึกษาสาขาวิชาการออกแบบภายในทั้ง 4 ชั้น ปี และคณาจารย์ผู้สอน สะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับในระดับที่น่าพอใจอย่างยิ่ง ประเด็นสำคัญที่ได้ จากการอภิปรายผลในขั้นตอนนี้คือ ความสำเร็จของพื้นที่ต้นแบบไม่ได้อยู่แค่ความสวยงามหรือ ประโยชน์ใช้สอย แต่เกิดจากความสามารถในการมอบ "ประสบการณ์เชิงประจักษ์ (Empirical Experience)" ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่นักศึกษาได้สัมผัส รับรู้ และมีปฏิสัมพันธ์กับ วัสดุและรายละเอียดของงานออกแบบจริง ทำให้เกิดความเข้าใจในองค์ความรู้พื้นฐานด้านการ ออกแบบภายในที่ลึกซึ้งกว่าการเรียนรู้จากตำราหรือภาพถ่าย ประสบการณ์ตรงนี้ได้ทำหน้าที่เป็น

ตัวเร่งปฏิกิริยา (Catalyst) ที่จุดประกายและเชื่อมโยงไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานของตนเองได้อย่างมีคุณภาพยิ่งขึ้น ผลลัพธ์ดังกล่าวเป็นการยืนยันสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ได้รับการออกแบบอย่างมีกลยุทธ์ สามารถทลายกำแพงระหว่างความรู้ทางทฤษฎีและการปฏิบัติ และเป็นเครื่องมือสำคัญในการปลดล็อกศักยภาพทางความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับงานวิจัย สุนทรีภาพสภาพแวดล้อมภายในที่อยู่อาศัยภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ว่าการสร้างสภาพแวดล้อมภายในเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างพื้นที่กับการรับรู้ ซึ่งจะช่วยให้เกิดสุนทรีภาพของสภาพแวดล้อมภายในที่สร้างความตระหนักทางด้านความคิดสร้างสรรค์ (เอกชาติ จันอุไรรัตน์, สุวิญ รักสัตย์ และสุเชาว์ พลอยชุม, 2565)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพประกอบ 7 รูปภาพแสดงกระบวนการสร้างแนวคิดในการออกแบบภายในด้านการศึกษา

แผนภาพนี้นำเสนอกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ (Integrated Framework) ที่อธิบายถึงแก่นแท้ของวิชาชีพนักออกแบบตกแต่งภายใน (Decorator/Interior Designer) โดยชี้ให้เห็นว่า ความเป็นเลิศในวิชาชีพนี้เป็นผลลัพธ์ของการสังเคราะห์องค์ความรู้และทักษะที่สำคัญ 3 ด้าน อันได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ (Creative), แนวคิดและวัสดุ (Conceptual), และ สุนทรีศาสตร์และการออกแบบ (Aesthetic)

1. มิติด้านความคิดสร้างสรรค์ (The Creative Dimension) องค์ประกอบนี้หมายถึง กระบวนการคิดและพัฒนาแนวทางในการออกแบบ (Ideation Process) ซึ่งครอบคลุมถึงการต่อยอดแนวคิดเดิม, การเรียนรู้และประยุกต์ใช้, การเชื่อมโยงองค์ความรู้ต่างๆ เข้าด้วยกัน รวมถึงการสังเกตเพื่อหาแรงบันดาลใจใหม่ๆ ภายใต้กรอบแนวคิดที่ตั้งไว้ มิตินี้คือต้นกำเนิดของ "แนวคิดการออกแบบ (Design Concept)" ที่เป็นเอกลักษณ์

2. มิติด้านแนวคิดและวัสดุ (The Conceptual & Material Dimension) มิตินี้หมายถึง องค์ประกอบทางกายภาพและเครื่องมือที่ใช้ในการออกแบบ (Physical Elements & Tools) ซึ่งได้แก่ความรู้ความเข้าใจในคุณสมบัติของวัสดุต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวัสดุพื้น, ผนัง, ฝ้าเพดาน, เพอร์นิเจอร์ และวัสดุตกแต่งอื่นๆ องค์ประกอบส่วนนี้ทำหน้าที่เป็น "ภาษา" ที่นักออกแบบใช้ในการสื่อสารแนวคิดเชิงนามธรรมให้ออกมาเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้

3. มิติด้านสุนทรียศาสตร์และการออกแบบ (The Aesthetic & Design Process Dimension) องค์ประกอบนี้คือ กระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบของนักออกแบบ (Systematic Design Process) ที่ยึดผู้ใช้งานเป็นศูนย์กลาง (User-Centered) ประกอบด้วย การวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้, การแก้ปัญหา, การกำหนดฟังก์ชันและรูปแบบ (Style) ไปจนถึงการตัดสินใจเลือกใช้สีและองค์ประกอบทางสุนทรียศาสตร์อื่นๆ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานที่ตอบสนองทั้งประโยชน์ใช้สอยและความงาม

บทสรุป

ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ในการออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการสร้างประสบการณ์เชิงประจักษ์ เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนและเสริมสร้างกระบวนการคิดสร้างสรรค์ในสาขาวิชาการออกแบบภายในได้อย่างยั่งยืน "นักออกแบบตกแต่ง (Decorator)" ที่สมบูรณ์แบบ คือ นักออกแบบที่ประสบความสำเร็จไม่ใช่ผู้ที่เชี่ยวชาญเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่คือผู้ที่สามารถ บูรณาการ (Integrate) ทักษะทั้งสามด้านเข้าด้วยกันได้อย่างลงตัว สามารถแปลง ความคิดสร้างสรรค์ (Creative) ให้กลายเป็นจริงได้โดยอาศัยความเข้าใจใน วัสดุ (Material) ผ่าน กระบวนการออกแบบเชิงสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) ที่ตอบสนองต่อผู้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพและศักยภาพของนักออกแบบภายในที่แท้จริง คือ ความสามารถในการผสมผสาน "ศาสตร์" (กระบวนการและวัสดุ) และ "ศิลป์" (ความคิดสร้างสรรค์และสุนทรียศาสตร์) ให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้อย่างสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

กระบวนการออกแบบในงานวิจัยนี้ตั้งอยู่บนรากฐานของการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยหลักการทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สร้างสรรค์เป็นแกนหลักในการตัดสินใจ เพื่อให้การออกแบบมีความหนักแน่นและเป็นเหตุเป็นผล การพัฒนาแบบร่างทางเลือก (Alternative Designs) หลายรูปแบบ ทำให้สามารถประเมินภาพรวมของมิติเชิงพื้นที่ ทั้งรูปทรง สี สัน การสัญจร และความสัมพันธ์เชื่อมโยงของพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ได้อย่างครอบคลุม จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

- 1.1. หัวใจสำคัญของการออกแบบคือการผสมผสานแนวคิด "พื้นที่สร้างสรรค์" ให้สอดคล้องกับฟังก์ชันการใช้งานอย่างลงตัว โดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อสร้าง "ประสบการณ์เชิงประจักษ์ (Empirical Experience)" ให้แก่ผู้เรียนผ่านการสัมผัสวัสดุและเฟอร์นิเจอร์ที่ใช้ในงานออกแบบภายในจริง
- 1.2. องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยนี้มีศักยภาพในการนำไปประยุกต์ใช้และต่อยอดกับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ได้ โดยการปรับเปลี่ยนพารามิเตอร์ของกลุ่มเป้าหมายให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละสถาบัน ซึ่งสามารถดำเนินการได้จริงเนื่องจากกรอบแนวคิดนี้อ้างอิงกับกระบวนการออกแบบตกแต่งภายในที่เป็นสากล

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ (องค์ความรู้) วิธีการสร้างพื้นที่สำหรับนักศึกษาสาขาออกแบบภายใน ที่สำคัญ คือ ความคิดสร้างสรรค์ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสถานศึกษาอื่น ๆ โดยควรให้ความสำคัญกับ กระบวนการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ให้นักศึกษา เพื่อมีส่วนร่วมช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษา การเรียนการสอนสาขาการออกแบบภายในที่เน้นการปฏิบัติ ซึ่งส่งผลให้มีผลงานทางกายภาพของนักศึกษา (เช่น แบบร่าง โปสเตอร์ และโมเดล) เกิดขึ้นจำนวนมากในแต่ละภาคการศึกษา สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ ดังนี้

- 2.1 การออกแบบพื้นที่บรรยาย (Lecture Space) ที่มีลักษณะเฉพาะและเอื้อต่อการเรียนการสอนวิชาออกแบบภายในโดยตรง
- 2.2 การออกแบบพื้นที่จัดเก็บและจัดแสดงผลงาน (Project Storage & Archive Area) ขนาดใหญ่ เพื่อรองรับผลงานของนักศึกษาทุกชั้นปีได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- อนุชา แ่งเกสร.(2567). *Dharma-Ja-Ti Appropriated Interior Environment Design*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เอกพงษ์ ตรีตรง.(2566). ความเชื่อ ความศรัทธา ความหวัง สู่การออกแบบพื้นที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบได้ เพื่อสันติสุข. *ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ชฎารัตน์ เสงษฎีกุล.(2566). ความคิดสร้างสรรค์:เกิดขึ้นเองหรือพัฒนาได้. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี*, 13(2), หน้า 122-130.
- เอกชาติ จันอุไรรัตน์, สุวิญ รักสัตย์ และสุเชาว์ พลอยชุม. (2565). สุนทรียภาพสภาพแวดล้อมภายในที่อยู่อาศัยภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 10(5), หน้า 2012-2022.
- อนุชา แ่งเกสร. (2555). *อิทธิพลของปัจจัยและประสิทธิผลของการออกแบบสภาพแวดล้อมในที่อยู่อาศัยเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิจารณ์ พานิช (2552). *การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์: เชาว์ทางปัญญา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

อารี พันธมณี (2547). *ฝึกให้คิดเป็น คิดให้สร้างสรรค์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ไยไหม.

แนวคิดมือที่มองไม่เห็นของอดัม สมิธในมุมมองพุทธจริยศาสตร์ The Concept of the Invisible Hand of Adam Smith from the Perspective of Buddhist Ethics

หฤทธิ์ สุกใส

Harit Suksai

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Harit.suksai15@gmail.com

Received June 2, 2025; Revised August 24, 2025; Accepted: December 23, 2025

บทคัดย่อ

แนวคิดมือที่มองไม่เห็นของอดัม สมิธ เป็นเสมือนกลไกที่ทำให้ตลาดเสรีสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านแรงจูงใจจากผลกำไรส่วนบุคคล ผู้คนจะแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดให้กับตัวเอง กระบวนการนี้ยังทำให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อวิพากษ์วิจารณ์หลายประการ จึงควรมีการตรวจสอบคุณธรรมจริยธรรม เพื่อตอบประเด็นปัญหาที่ว่า การขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยแนวคิดมือที่มองไม่เห็น เป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่สมควรหรือไม่ บทความนี้ได้พิจารณาจากมุมมองพุทธจริยศาสตร์ ที่มุ่งเน้นการลดละความโลภ การทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น การสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมและมีคุณธรรม รวมถึงการทำธุรกิจในมุมมองพุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นเพียงวิธีการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่แท้จริงของมนุษย์ ในการวิเคราะห์พบว่า พุทธจริยศาสตร์ให้เหตุผลสนับสนุนแนวคิดมือที่มองไม่เห็นของอดัม สมิธ ว่ามีศักยภาพในการจัดสรรทรัพยากรได้ดี ต้องมีหลักศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมเข้ามากำกับ พุทธจริยศาสตร์เตือนไว้ว่าต้องระมัดระวังไม่ให้ตลาดถูกครอบงำด้วยความโลภหรือความอยากเกินพอดี โดยการสร้างระบบเศรษฐกิจที่สมดุล มีคุณธรรม และยังประโยชน์แก่ทุกฝ่ายในสังคม เพราะการดำเนินการทางเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมือไม่ใช่เป้าหมาย และผู้เขียนได้เสนอองค์ความรู้ใหม่ ที่เรียกว่า “มือที่มองเห็นด้วยจริยธรรม” หมายถึง การใช้หลักจริยธรรมทางพุทธศาสนาเป็นตัวกำกับการทำงานของเศรษฐกิจ ทั้งยังเป็นทางเลือกในการสร้างระบบเศรษฐกิจที่คำนึงถึงความเจริญทางจิตใจควบคู่ไปกับความเจริญทางวัตถุ

คำสำคัญ: มือที่มองไม่เห็น; พุทธจริยศาสตร์; พุทธเศรษฐศาสตร์

Abstract

Adam Smith's concept of the “invisible hand” is often regarded as a mechanism by which the free market efficiently allocates resources, guided by individual pursuit of profit. While this self-interest can incidentally yield benefits for

society and the economy at large, the concept has drawn ethical scrutiny. This article critically examines the moral legitimacy of such a market-driven economy through the lens of Buddhist ethics, which emphasizes the renunciation of greed, altruistic action, and the cultivation of a just and virtuous society. From this perspective, economic activity is not an end in itself but a means toward the higher purpose of human flourishing. In the analysis, it showed that Buddhist ethics can support the invisible hand's capacity for efficient resource distribution—provided it is constrained by moral principles and social responsibility. Buddhist thought further cautions against markets dominated by unchecked desire, advocating instead for a balanced, ethically grounded economic system that benefits all. The study introduces the notion of the “visible hand of ethics,” a conceptual framework proposing that Buddhist moral principles actively guide economic practices toward both material and spiritual well-being.

Keywords: Invisible Hand; Buddhist Ethics; Buddhist Economics

บทนำ

แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่เสนอโดย อัดัม สมิธ (Adam Smith) นักเศรษฐศาสตร์ชาวสกอตแลนด์ มีหลายแนวคิดที่น่าสนใจ ซึ่งมีแนวคิดหนึ่งที่มีการพูดถึงเป็นอย่างมากนั้นคือ แนวคิดมือที่มองไม่เห็น (Invisible Hand) จากหนังสือชื่อ *The Wealth of Nations* (ความมั่งคั่งของประชาชาติ) ตีพิมพ์ในปี 1776 แนวคิดนี้อธิบายว่า การกระทำที่เห็นแก่ตัวของบุคคลในเศรษฐกิจเสรี อาจนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยไม่จำเป็นต้องมีการควบคุมจากรัฐหรือหน่วยงานส่วนกลาง กล่าวคือ “มือที่มองไม่เห็น” เป็นเสมือนกลไกที่ทำให้ตลาดเสรีสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านแรงจูงใจจากผลกำไรส่วนบุคคล ผู้คนจะแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดให้กับตัวเอง แต่กระบวนการนี้ยังทำให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมอีกด้วย

มีคำที่กล่าวจากหนังสือ *The Wealth of Nations* ว่า “บุคคลทุกคนจำเป็นต้องทำงานหนักเพื่อให้รายได้ประจำปีของสังคมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยทั่วไปแล้ว เขาไม่ได้ตั้งใจที่จะส่งเสริมผลประโยชน์สาธารณะ และไม่รู้ว่าเขากำลังส่งเสริมผลประโยชน์นั้นมากนักเพียงใด ด้วยการให้ความสำคัญกับการสนับสนุนอุตสาหกรรมในประเทศมากกว่าต่างประเทศ เขามุ่งหวังเพียงความปลอดภัยของตนเอง และด้วยการกำกับดูแลอุตสาหกรรมนั้นในลักษณะที่ผลผลิตอาจมีค่ามากที่สุด เขามุ่งหวังเพียงผลประโยชน์ของตนเอง และในเรื่องนี้ เช่นเดียวกับกรณีอื่น ๆ อีกมากมาย เขาถูกจูงมือโดยมือที่มองไม่เห็นเพื่อส่งเสริมเป้าหมายที่ไม่ได้อยู่ในความตั้งใจของเขาการที่สังคมไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของมันก็ไม่ได้เลวร้ายเสมอไป โดยการแสวงหาผลประโยชน์ของตนเอง เขามักจะส่งเสริมผลประโยชน์ของสังคมอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าเมื่อเขาตั้งใจจะส่งเสริมมันจริง ๆ ฉันไม่เคยรู้จักการทำหน้าที่ที่ผู้ที่ย้ายมาค้าขายเพื่อผลประโยชน์สาธารณะทำการเสแสร้ง ซึ่งไม่ค่อยเกิดขึ้นบ่อยนักในหมู่พ่อค้า และแทบไม่ต้องใช้คำพูดใด ๆ เพื่อห้ามปรามพวกเขาจากการกระทำนั้น” (Adam Smith, 1937)

เดวิด ริคาร์โด (David Ricardo, 1951) สนับสนุนแนวคิดเรื่องตลาดเสรีและกลไกการทำงานของตลาด โดยเชื่อว่าตลาดสามารถปรับตัวได้เองหากปราศจากการแทรกแซงจากรัฐ เดวิด ริคาร์โดขยายแนวคิดนี้ไปในเรื่องของการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งเชื่อว่าแต่ละประเทศควรผลิตสินค้าที่ตนมีความได้เปรียบในการผลิต เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันจากการค้า

แนวคิดมือที่มองไม่เห็น (Invisible Hand) ของอดัม สมิธ (Adam Smith, 1937) มีเป้าหมายคือ การจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ เป็นตัวแทนของกลไกตลาดที่นำพาการตัดสินใจของผู้ผลิตและผู้บริโภคไปในทิศทางที่ส่งเสริมผลประโยชน์ส่วนรวม การสร้างความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทานในตลาดที่มีการแข่งขันเสรี การตัดสินใจซื้อและขายของผู้คนจะถูกควบคุมโดยราคาที่สะท้อนอุปสงค์และอุปทานอย่างสมดุล ส่งเสริมผลประโยชน์ส่วนรวม แม้ผู้ประกอบการและผู้บริโภคจะทำการต่าง ๆ เพื่อตอบสนองผลประโยชน์ส่วนตัว แต่ในที่สุดการกระทำเหล่านั้นจะนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

การใช้แนวคิดมือที่มองไม่เห็นของอดัม สมิธ เป็นรากฐานสำคัญของเศรษฐศาสตร์และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจเสรี แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อวิพากษ์วิจารณ์หลายประการที่เกิดขึ้นในระบบทุนนิยม ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เป็นปัญหาการแสวงหากำไรส่วนตัวโดยเสรีอาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เพราะทรัพยากรอาจถูกสะสมอยู่ในมือของคนกลุ่มเล็ก ๆ ในขณะที่คนกลุ่มใหญ่อาจมีรายได้ต่ำและขาดโอกาส การแทรกแซงของรัฐบาลและการควบคุมตลาด อดัม สมิธ เน้นให้รัฐมีบทบาทจำกัด แต่ในความเป็นจริง การไม่แทรกแซงของรัฐในตลาดเสรีอาจทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น การผูกขาด การค้าที่ยุติธรรมไม่ได้ และการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบแรงงาน การแบ่งงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต แต่ในบางกรณี การแบ่งงานอาจนำไปสู่การเอารัดเอาเปรียบแรงงานและเงื่อนไขการทำงานที่ไม่ดี และความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ระบบทุนนิยมที่ให้ความสำคัญกับการแสวงหากำไรอาจไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและมลพิษ (McLellan, David, Marx Before Marxism, 1980)

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่า แนวคิดมือที่มองไม่เห็น ของ อดัม สมิธ จะมีจุดแข็งในการส่งเสริมประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและการสร้างความมั่งคั่งผ่านตลาดเสรี แต่ในความเป็นจริงก็พบปัญหาหลายประการที่เกิดขึ้นในระบบทุนนิยม เช่น ความเหลื่อมล้ำ การผูกขาด การเอารัดเอาเปรียบแรงงาน และความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงและหาแนวทางแก้ไขมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด (บัณฑิต นิจถาวร, ๒๕๖๖)

ในมุมมองของพุทธจริยศาสตร์ แนวคิดเรื่องมือที่มองไม่เห็นแบบพุทธนั้นเสมือนต้นเหตุที่ส่งผลต่อแรงจูงใจจากการแสวงหากำไรส่วนตัว พุทธจริยศาสตร์ มองว่าการกระทำที่ขับเคลื่อนด้วยความเห็นแก่ตัวหรือความโลภ (โลภะ) ถือเป็นบาปกรรม (อกุศลมูล) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 305 หน้าที่ 260 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เพราะอาจนำไปสู่ความทุกข์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น พุทธจริยศาสตร์เน้นการกระทำที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการละความโลภ การแสวงหาประโยชน์ควรเป็นไปในลักษณะที่สร้างประโยชน์ร่วมกัน โดยไม่มีความเห็นแก่ตัว ซึ่งตรงข้ามกับการแสวงหากำไรส่วนตนที่เป็นหลักใน "มือที่มองไม่เห็น" รวมถึงผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ในมุมมองพุทธจริยศาสตร์มองว่าการทำเพื่อประโยชน์ของตนเองมากเกินไปอาจสร้างความทุกข์และ

ความเหลื่อมล้ำให้แก่สังคม พุทธจริยศาสตร์สนับสนุนการทำประโยชน์ร่วมกัน โดยมีหลักการเช่น อริยสัจ 4 ที่มุ่งเน้นการดับทุกข์และสร้างสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน รวมถึงการพัฒนาจิตใจให้เป็นไปตามหลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา) ซึ่งเน้นความกรุณาและความยุติธรรมต่อสรรพชีวิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 34 ข้อที่ 190 หน้าที่ 75 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และการจัดสรรทรัพยากรและความยุติธรรม พุทธจริยศาสตร์มองว่าการจัดสรรทรัพยากรควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมทางศีลธรรม ไม่ใช่เพียงการปล่อยให้ตลาดเสรีทำงาน ซึ่งต่างจากการแสวงหาผลกำไรสูงสุดในระบบทุนนิยม และความพอเพียงและความโลภน้อย พุทธจริยศาสตร์มีหลักการที่เน้นการดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง และการไม่แสวงหาความมั่งคั่งเกินจำเป็น หลักอปริษะ หรือความไม่โลภ ถือเป็นคุณธรรมสำคัญในการดำเนินชีวิต และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล พุทธจริยศาสตร์เน้นความสัมพันธ์ที่มีคุณธรรม โดยยึดหลักการสังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา) ซึ่งสอนให้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมองว่าความสุขของผู้อื่นเป็นความสุขของตนเอง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 140 หน้าที่ 167 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากมุมมองพุทธจริยศาสตร์ มองว่า แนวคิด "มือที่มองไม่เห็น" ของอดัม สมิธมีการเน้นไปที่ผลประโยชน์ส่วนตัวและการปล่อยให้ตลาดทำงานโดยเสรี เป็นเป้าหมายหลักของการทำงานของแนวคิดเศรษฐศาสตร์ ซึ่งอาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำและความทุกข์ในสังคม พุทธจริยศาสตร์มุ่งเน้นการลดละความโลภ การทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น การสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมและมีคุณธรรม รวมถึงการทำธุรกิจตามกฎหมายของพุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นเพียงวิธีการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่แท้จริงของมนุษย์ นั่นคือการบรรลุผลนิพาน

จากประเด็นที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดมือที่มองไม่เห็น เป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจทางเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญ แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อวิพากษ์วิจารณ์หลายประการ จึงควรมีการตรวจสอบคุณธรรมจริยธรรมของแนวคิดมือที่มองไม่เห็น ว่ามีการทำงานอย่างมีความรับผิดชอบ ต่อมนุษย์ ต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมหรือไม่ เพื่อให้คนในสังคมทำงานอย่างมีความสุข และเป็นแนวคิดที่เจริญยิ่งขึ้น ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมือที่มองไม่เห็นของ อดัม สมิธ ในมุมมองพุทธจริยศาสตร์ เพื่อตอบประเด็นปัญหาที่ว่า การขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยแนวคิดเรื่องมือที่มองไม่เห็น เป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่สมควรหรือไม่ เพื่อประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้ในทางวิชาการ ในทางการทำธุรกิจ รวมถึงการดำเนินชีวิตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องมือที่มองไม่เห็นของอดัม สมิธ ในมุมมองพุทธจริยศาสตร์

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง “แนวคิดเรื่องมือที่มองไม่เห็นของอดัม สมิธ ในมุมมองพุทธจริยศาสตร์” นี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลแนวคิดเรื่องมือที่มองไม่เห็นของอดัม สมิธ จากหนังสือ The Wealth of Nations (ความมั่งคั่งของประชาชาติ)

2. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด พุทธเศรษฐศาสตร์ จากหนังสือ พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ , เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) , หนังสือ พุทธเศรษฐศาสตร์ ของ อภิชัย พันธเสน
3. แยกแยะประเด็นเพื่อวิพากษ์แนวคิดเรื่องมือที่มองไม่เห็นและตรวจสอบเหตุผลที่ใช้อธิบาย
4. สรุปผลของการศึกษา และนำเสนอข้อมูลที่ได้มา

ผลการศึกษา

แนวคิดเรื่องมือที่มองไม่เห็น (Invisible Hand) แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่เสนอโดย อדם สมิธ (Adam Smith) นักเศรษฐศาสตร์ชาวสกอตแลนด์ในหนังสือชื่อ The Wealth of Nations (ความมั่งคั่งของประชาชาติ) ตีพิมพ์ในปี 1776 แนวคิดนี้อธิบายว่า การกระทำที่เห็นแก่ตัวของบุคคลในเศรษฐกิจเสรี อาจนำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยไม่จำเป็นต้องมีการควบคุมจากรัฐหรือหน่วยงานส่วนกลาง กล่าวคือ "มือที่มองไม่เห็น" เป็นเสมือนกลไกที่ทำให้ตลาดเสรีสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านแรงจูงใจจากผลกำไรส่วนบุคคล ผู้คนจะแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดให้กับตัวเอง แต่กระบวนการนี้ยังทำให้เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมอีกด้วย

ลักษณะของแนวคิดมือที่มองไม่เห็น (Invisible Hand) คือการให้โอกาสทุกคนได้ตัดสินใจทำในสิ่งที่เขาคิดว่าดีที่สุดสำหรับเขา ความคิดสร้างสรรค์เหล่านั้นจะก่อให้เกิดความมั่งคั่งแก่ประเทศ เป็นการเสนอแนวความคิดแบบปัจเจกชนนิยม (Individualism) ถ้าอธิบายในทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปัจจุบันก็คือ การเกิดประสิทธิภาพในการผลิตและการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเกิดจากกลไกราคา (Price Mechanism) ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งในกลไกตลาดเป็นผู้ดำเนินการ เมื่อตลาดเป็นไปอย่างเสรีผู้ที่มีประสิทธิภาพในการผลิตมากที่สุดจะเป็นผู้เสนอซื้อปัจจัยการผลิตในราคาสูงสุดเพื่อเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตนั้น และนำไปผลิตผลผลิตได้สูงที่สุดบนแนวทางของกลไกตลาดที่ให้กลไกราคาทำงานจะเป็นผู้จัดสรรทรัพยากรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดด้วย มือที่มองไม่เห็นหรือกลไกตลาด ยังเป็นผู้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ โดยที่รัฐบาลไม่ต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยว เพราะจะมีการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพเศรษฐกิจในระยะยาว

อดัม สมิธ มุ่งเน้นถึงองค์ประกอบสำคัญทางด้านอุปสงค์และอุปทาน (Demand and Supply) แนวคิดมือที่มองไม่เห็นอาศัยกลไกของอุปสงค์และอุปทานในการควบคุมตลาด เมื่อผู้บริโภคต้องการสินค้าหรือบริการมากขึ้น (อุปสงค์) ราคาสินค้าจะสูงขึ้น และผู้ผลิตจะเพิ่มการผลิตเพื่อรองรับความต้องการ แต่เมื่ออุปทานล้นตลาด ราคาจะลดลง ทำให้ผู้ผลิตลดการผลิตลง กระบวนการนี้ช่วยให้ตลาดเกิดความสมดุลเอง รวมไปถึง กลไกราคา (Price Mechanism) ราคาทำหน้าที่เป็นตัวชี้้นำสำคัญในการตัดสินใจของผู้ผลิตและผู้บริโภค ถ้าราคาสินค้าสูง ผู้ผลิตจะมีแรงจูงใจในการผลิตมากขึ้น แต่ถ้าราคาต่ำ จะทำให้พวกเขาลดการผลิตหรือออกจากตลาด ในขณะที่ผู้บริโภคจะตัดสินใจซื้อสินค้าตามระดับราคาที่ตนยอมรับได้ และผลประโยชน์ส่วนตัว (Self-Interest) โดย อดัม สมิธ เชื่อว่าบุคคลและธุรกิจต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจต่างดำเนินการเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ผู้ผลิตมุ่งหวังผลกำไรจากการขายสินค้า ในขณะที่ผู้บริโภคต้องการสินค้าที่ตรงกับความต้องการของตน การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัwnี้จะช่วยขับเคลื่อนตลาดไปสู่การจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

การแข่งขันเสรี (Free Competition) การแข่งขันในตลาดเสรีระหว่างผู้ผลิตและผู้ประกอบการจะทำให้เกิดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ ผู้ผลิตต้องปรับปรุงคุณภาพสินค้าและบริการของตนเองเพื่อแข่งขันในตลาด รวมทั้งลดต้นทุนการผลิตเพื่อเสนอราคาที่ดึงดูดผู้บริโภค การแข่งขันนี้ส่งผลให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมและการเพิ่มคุณภาพสินค้าในตลาด ซึ่งทำให้มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient Resource Allocation) ระบบตลาดเสรีที่ขับเคลื่อนด้วยมือที่มองไม่เห็น จะช่วยในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติและทุนต่าง ๆ ไปในทิศทางที่เหมาะสมที่สุด โดยเฉพาะทรัพยากรจะถูกจัดสรรไปยังพื้นที่ที่สามารถสร้างประโยชน์สูงสุดได้ ซึ่งทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน รวมถึงบทบาทที่จำกัดของรัฐบาล (Limited Government Intervention) ตามแนวคิดนี้ รัฐบาลไม่ควรเข้ามาแทรกแซงกลไกตลาดอย่างไม่จำเป็น รัฐบาลควรมีบทบาทแค่การรักษาความสงบเรียบร้อย การบังคับใช้กฎหมาย และการปกป้องสิทธิทรัพย์สินส่วนบุคคล เพื่อให้ระบบตลาดสามารถทำงานได้โดยไม่มีการแทรกแซงที่ขัดขวางกลไกของมือที่มองไม่เห็น และสร้างความสมดุลอัตโนมัติ (Automatic Equilibrium) แนวคิดมือที่มองไม่เห็นเชื่อว่าตลาดจะปรับตัวเองเข้าสู่สภาพสมดุลโดยอัตโนมัติ หากไม่มีการแทรกแซงจากภายนอก ราคาสินค้าจะสะท้อนถึงความต้องการและปริมาณที่มีอยู่ในตลาด ซึ่งจะนำไปสู่การจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสมที่สุด องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้ตลาดทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการตัดสินใจของแต่ละบุคคลที่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัวจะนำไปสู่ผลประโยชน์โดยรวมของสังคม

คุณค่าหลักของแนวคิดเรื่องมือที่มองไม่เห็น ของอดัม สมิธ มุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมระบบตลาดเสรีและการสร้างผลประโยชน์รวมให้กับสังคมผ่านกลไกทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้ ในด้าน เสรีภาพทางเศรษฐกิจ (Economic Freedom) แนวคิดนี้เน้นความสำคัญของเสรีภาพทางเศรษฐกิจ โดยบุคคลและธุรกิจสามารถทำการตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิต การบริโภค และการลงทุนได้โดยไม่ต้องพึ่งพาการควบคุมจากภาครัฐ เสรีภาพนี้เป็นแรงขับเคลื่อนหลักในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและการปรับตัวทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงการจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ (Efficient Resource Allocation) การที่บุคคลและธุรกิจต่าง ๆ แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวจะส่งผลให้ทรัพยากรถูกจัดสรรอย่างมีประสิทธิภาพที่สุดไปยังพื้นที่ที่มีความต้องการและมีประโยชน์มากที่สุดในระบบเศรษฐกิจ โดยไม่จำเป็นต้องมีการควบคุมหรือวางแผนจากภาครัฐ และกลไกราคาเป็นเครื่องมือชี้นำ (Price as a Signal) ราคาที่เกิดขึ้นจากกลไกอุปสงค์และอุปทานเป็นเครื่องมือสำคัญในการชี้นำผู้ผลิตและผู้บริโภคในตลาด ราคาที่เพิ่มขึ้นแสดงถึงความต้องการที่สูงขึ้น ในขณะที่ราคาที่ลดลงแสดงถึงอุปทานที่มากเกินไป สิ่งนี้ทำให้ตลาดสามารถปรับตัวเข้าสู่สมดุลได้เองโดยอัตโนมัติ ซึ่งนำไปสู่ผลประโยชน์ส่วนตัวนำไปสู่ผลประโยชน์ส่วนรวม (Private Interest Leads to Public Good) การที่แต่ละคนมุ่งหวังผลประโยชน์ส่วนตัวในระบบเศรษฐกิจไม่ได้เป็นอันตรายต่อสังคม กลับกัน เมื่อผู้ประกอบการมุ่งหวังทำกำไร พวกเขาจำเป็นต้องผลิตสินค้าที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค ทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมในภาพรวม เช่น การสร้างงานและการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร รวมถึงการลดบทบาทของการแทรกแซงจากภาครัฐ (Minimizing Government Intervention) สมิธเชื่อว่าการแทรกแซงของภาครัฐในตลาดเสรีมักจะทำให้เกิดความไม่มีประสิทธิภาพและข้อจำกัดในการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ รัฐบาลควรมีบทบาทเพียงแค่การปกป้องสิทธิทรัพย์สินและการรักษากฎหมายเพื่อให้ตลาดสามารถทำงานได้อย่างเสรีและ

มีประสิทธิภาพ และสร้างความเชื่อในระบบตลาดเสรี (Faith in Free Market) แนวคิดมือที่มองไม่เห็นสะท้อนถึงความเชื่อมั่นในระบบตลาดเสรี ที่ไม่จำเป็นต้องมีการวางแผนหรือการควบคุมจากส่วนกลาง ตลาดสามารถแก้ไขปัญหาของตัวเองได้ด้วยกลไกธรรมชาติของการแข่งขัน การผลิต การบริโภค และการแลกเปลี่ยนอย่างเสรี และการเพิ่มประสิทธิภาพและนวัตกรรม (Promoting Efficiency and Innovation) การแข่งขันในตลาดเสรีกระตุ้นให้ผู้ผลิตต้องปรับปรุงคุณภาพสินค้า ลดต้นทุน และนำเสนอสิ่งใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนา นวัตกรรมและความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง

ข้อโต้แย้งของแนวคิดมือที่มองไม่เห็นของ อัดัม สมิธ ที่ว่า การใช้แนวคิดมือที่มองไม่เห็นของอัดัม สมิธ เป็นรากฐานสำคัญของเศรษฐศาสตร์และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจเสรี แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อวิพากษ์วิจารณ์หลายประการที่เกิดขึ้นในระบบทุนนิยม ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เป็นปัญหาการแสวงหากำไรส่วนตัวโดยเสรีอาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เพราะทรัพยากรอาจถูกสะสมอยู่ในมือของคนกลุ่มเล็ก ๆ ในขณะที่คนกลุ่มใหญ่อาจมีรายได้ต่ำและขาดโอกาส การแทรกแซงของรัฐบาลและการควบคุมตลาด อัดัม สมิธ เน้นให้รัฐมีบทบาทจำกัด แต่ในความเป็นจริง การไม่แทรกแซงของรัฐบาลอาจทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น การผูกขาด การค้าที่ยุติธรรมไม่ได้ และการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบแรงงาน การแบ่งงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต แต่ในบางกรณี การแบ่งงานอาจนำไปสู่การเอารัดเอาเปรียบแรงงานและเงื่อนไขการทำงานที่ไม่ดี และความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ระบบทุนนิยมที่ให้ความสำคัญกับการแสวงหากำไรอาจไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและมลพิษ

แนวคิดเศรษฐศาสตร์ ในมุมมองของพุทธจริยศาสตร์

เนื่องจากมนุษย์มีตัวตน และอาศัยอยู่ร่วมกันเกิดเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจขึ้น จึงเป็นคำถามที่ว่า กิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจของมนุษย์แบบพุทธนั้นเป็นอย่างไร แน่นอนว่า เศรษฐกิจนั้นมีการทำกำไรสูงสุดเป็นเป้าหมาย แต่ในการนำไปสู่เป้าหมายนั้น มีมนุษย์องค์ประกอบสำคัญ ฉะนั้นต้องมีการนำศีลธรรมเข้ามาตรวจสอบหรือไม่ เพราะอาจทำให้มนุษย์นั้นถูกเอารัดเอาเปรียบ รวมถึงการเอารัดเอาเปรียบธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลต่อความยั่งยืนได้ ฉะนั้นกลับมาสู่จริยศาสตร์เศรษฐกิจกับคำถามที่ว่า เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ การบริหาร หรือการทำธุรกิจนั้น ควรทำตามหลักจริยศาสตร์หรือไม่

ผู้วิจัยคิดว่า เราพอจะกำหนดรูปแบบของเศรษฐกิจตามแนวพุทธธรรมได้ว่าเป็น “ระบบเศรษฐกิจแบบผสม” (mixed economic system) คล้ายกับระบบทุนนิยมที่ใช้กันจริงโดยทั่วไปในปัจจุบันที่มีลักษณะผสมเช่นกัน เพราะพุทธธรรมให้การยอมรับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและเสรีภาพในการใช้ทรัพย์สินของปัจเจกบุคคลเช่นเดียวกับทุนนิยม แต่ก็เห็นความจำเป็นของรัฐในเรื่องเศรษฐกิจ คล้ายกับแนวคิดรัฐนิยม ซึ่งเมื่อผนวกกับการเน้นศีลธรรมและคุณค่าของมนุษย์ เราอาจเรียกระบบเศรษฐกิจแบบนี้ว่าเป็น “ธัมมิกเศรษฐนิยม” ก็ได้ หรืออาจเรียกได้อีกหลายชื่อแล้วแต่จะเน้นจุดใด เช่น ถ้าเน้นว่าเป็นระบบที่ใช้ปัญญาเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญก็อาจเรียกว่า “ปัญญานิยม” อย่างที่อภิชาติ ปันธเสน เรียกก็ได้ ถ้าเน้นว่าเป็นระบบที่มุ่งสร้างบุญหรือลดกิเลสก็อาจเรียกว่า “บุญนิยม” อย่างที่ชาวสันตโตโสภณเรียกก็ได้ และถ้าเน้นว่าเป็นระบบที่ยึดหลักความพอเพียงคล้ายกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็อาจเรียกว่า “เศรษฐศาสตร์พอเพียง” ก็ได้

ดังนั้น แนวคิดทางเศรษฐกิจของพุทธศาสนาจึงอาจเรียกได้หลายอย่าง เช่น “พุทธเศรษฐศาสตร์” “ธัมมิกเศรษฐศาสตร์” “เศรษฐศาสตร์บุญนิยม” หรือ “เศรษฐศาสตร์พอเพียง” ก็แล้วแต่จะเลือกจุดที่จะเน้น (อภิชัย พันธเสน, 2558)

หลักการเศรษฐศาสตร์ตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมหรือความจริงที่ปรากฏตามที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้เนื่องด้วยหลักพุทธธรรมมีทั้งแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกิจกรรม หรือความเป็นไปทางด้านเศรษฐศาสตร์ซึ่งเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ โดยไม่เกี่ยวกับเรื่องศีลธรรมโดยตรง และแนวคิดที่เป็นเรื่องศีลธรรมที่เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์หรือเศรษฐกิจ ซึ่งมีหลักการสำคัญ ดังนี้

การที่สิ่งต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันและต้องอาศัยกัน พระพุทธศาสนามองว่าสิ่งต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันและต้องอาศัยกัน มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติ ล้วนมีความสัมพันธ์และต้องอาศัยกันในการอยู่รอด เศรษฐศาสตร์ กล่าวถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจซึ่งในฐานะเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ก็เช่นกัน ไม่ได้แยกต่างหากจากกิจกรรมอื่น ๆ กิจกรรมทางเศรษฐกิจจึงมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมอื่น ๆ และมีผลกระทบต่อกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งเมื่อพูดกันอย่างกว้าง ๆ กิจกรรมของมนุษย์ก็มีกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้มีความสัมพันธ์และผลกระทบต่อกัน กิจกรรมเหล่านี้จึงมีผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ตลอดถึงโลกโดยส่วนรวมด้วย ความรู้และความชำนาญในด้านต่าง ๆ จึงมีความสัมพันธ์กันด้วย

เศรษฐศาสตร์แนวพุทธจึงสัมพันธ์กับการดำรงอยู่ของมนุษย์ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบ 3 อย่าง คือ มนุษย์ ธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม และสังคม เศรษฐศาสตร์แนวพุทธนั้นต้องมีความสอดคล้องกับกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยอย่างครบวงจร การที่จะสอดคล้องกับกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยอย่างครบวงจรก็ต้องอาศัยความสัมพันธ์ด้วยดีกับองค์ประกอบทุกอย่างในระบบการดำรงอยู่ของมนุษย์ องค์ประกอบทั้ง 3 อย่างนี้ต้องประสานกันและเกื้อกูลกันในการดำรงอยู่ด้วยกันและเดินไปด้วยกัน

เป้าหมายของพุทธเศรษฐศาสตร์ ให้ความสำคัญแก่เรื่องทางจิตวิญญาณและคุณค่าของมนุษย์มากกว่าวัตถุ เป้าหมายทางเศรษฐกิจตามทัศนะพุทธธรรมจึงไม่ใช่กำไรสูงสุดที่เป็นเรื่องวัตถุ แต่เป็นเรื่องทางจิตวิญญาณโดยเฉพาะเรื่องบุญและอิสรภาพทางจิต ตลอดถึงคุณธรรมอื่น ๆ มีความเมตตา กรุณา เป็นต้น การช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมที่เป็นหลักการอย่างหนึ่งที่กล่าวมาแล้ว ก็เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือมิติทางจิตวิญญาณของมนุษย์

พุทธเศรษฐศาสตร์มองว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ได้มีเป้าหมายอยู่ที่วัตถุหรือการหากำไรสูงสุด แต่เป็นเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับต่ำคือความสามารถในการหาหนทางที่ไม่บกพร่อง การพึ่งตนเอง และความขยันอดทน เป็นต้น ไปจนถึงระดับสูงคือความหลุดพ้นเป็นอิสระจากบ่วงแห่งความยึดติดทั้งมวล การทำงานจึงมีคุณค่าในตัวของมันเอง เพราะเป็นการทำหน้าที่ซึ่งเป็นการฝึกฝนพัฒนาตนประการหนึ่ง ดังที่พุทธทาสภิกขุกล่าวว่า การทำงานก็คือการหาหนทาง ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนเรื่องทศ 6 ที่สอนเรื่องหน้าที่ที่พึงกระทำตามความสัมพันธ์ต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจด้วย นั่นคือ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน และความสัมพันธ์ระหว่างนายกับบ่าว ในเรื่องการทำงาน การหาหนทางที่ตามหลักคำสอนเรื่องทศ 6 นี้ยังแสดงถึงการ

ยอมรับความสำคัญของคุณค่าของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์หรือ “มิตรภาพ” ซึ่งจัดเป็นคุณค่าทางจิตวิญญาณที่มีอาจซื้อหาด้วยเงินทอง และมีกฎมองข้ามหากเราเผลอไปมุ่งหากำไรทางด้านวัตถุ

องค์ประกอบสำคัญ อันได้แก่ ความพอเพียง (Sufficiency) การบริหารจัดการทรัพยากรและทรัพย์สินโดยคำนึงถึงความพอเหมาะ ไม่ฟุ้งเฟ้อเกินความจำเป็น และสนับสนุนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและมีจริยธรรม เช่น การหลีกเลี่ยงการบริโภคเกินตัวหรือการใช้ทรัพยากรที่ส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงเรื่องสัมมาอาชีวะ (Right Livelihood) การประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือสร้างความเสียหายต่อสังคม ส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีคุณธรรม เช่น การผลิตสินค้าที่ไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค เป็นต้น การให้ทานและการแบ่งปัน (Generosity and Sharing) การแบ่งปันทรัพย์สินหรือทรัพยากรแก่ผู้ที่ขาดแคลน สนับสนุนการสร้างระบบเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำ เช่น การทำธุรกิจที่ให้ความสำคัญกับสังคมและชุมชน การมีอริยทรัพย์ (Noble Wealth) ความมั่งคั่งที่แท้จริงไม่ได้วัดจากทรัพย์สินภายนอก แต่คือคุณธรรมและจิตใจที่ดี เช่น ศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา แนวคิดนี้กระตุ้นให้มองความมั่งคั่งในเชิงจริยธรรมมากกว่ามูลค่าทางเศรษฐกิจ และการบริหารจัดการตามหลักอุฏฐานสัมปทา (Diligence) การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียรและรอบคอบ เพื่อสร้างรายได้ที่มั่นคง ส่งเสริมการวางแผนการเงินและการใช้จ่ายอย่างมีวินัย และความสมดุลระหว่างวัตถุและจิตใจ เศรษฐกิจในมุมมองพุทธไม่ได้มุ่งเน้นแต่การเพิ่มพูนทรัพย์สิน แต่ต้องสร้างความสงบสุขในจิตใจด้วย การบริโภคที่สมเหตุสมผลและไม่สร้างความทุกข์ต่อตนเองหรือผู้อื่น และมุ่งเน้นไปถึงเรื่อง การพึ่งตนเอง (Self-Reliance) ส่งเสริมให้บุคคลและชุมชนพัฒนาตนเอง โดยไม่พึ่งพาทรัพยากรจากภายนอกเกินไป การพึ่งพาตนเองช่วยลดความเปราะบางทางเศรษฐกิจและเสริมสร้างความมั่นคงในระยะยาว และการมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและธรรมชาติ ส่งเสริมการดำเนินชีวิตที่ช่วยลดการทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

จากการที่พุทธเศรษฐศาสตร์ยึดศีลธรรมเป็นหลักการสำคัญ การดำเนินการทางเศรษฐกิจใด ๆ จึงต้องอยู่ภายในกรอบของศีลธรรม ต้องไม่ผิดจริยธรรมหรือจรรยาบรรณต่าง ๆ อย่างน้อยก็ในระดับที่สังคมยอมรับได้ หรือไม่มีผลกระทบต่อสังคมจนเกิดความเสียหายรุนแรง หลักศีลธรรมหรือความชอบธรรมจึงเป็นหลักสำคัญที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ ดังที่ปัจจุบันนิยมพูดถึง “ธรรมาภิบาล” (good governance) หรือ “บรรษัทภิบาล” (corporate governance) ที่เป็นหลักการบริหารหรือกระบวนการตัดสินใจที่ดีงาม คือดำเนินงานเพื่อสาธารณะและถูกต้องตามหลักศีลธรรมและมนุษยธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนายั่งยืน (sustainable development) ปรีชา ช่างขวัญยืน แสดงความเห็นในประเด็นนี้ไว้ว่า ความสุขที่คนในระบบทุนนิยมกลุ่มหลนนั้นพุทธศาสนายอมรับให้มีได้ในขอบเขตจำกัด และแม้ในระดับที่เป็นความสุขของคฤหัสถ์ พระพุทธเจ้าก็ยังตรัสถึงคุณค่าอื่นที่ยิ่งกว่าการได้เสพสุขทางกาย ดังจะเห็นได้จากพุทธพจน์ที่ว่าด้วยเรื่องสุขของคฤหัสถ์ ๔ อย่าง เพราะสุขจากความมั่งคั่งมีธรรมกำกับก็ต้องเป็นทรัพย์ที่หามาได้ด้วยสุจริต เป็นของชอบธรรม สุขที่เกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ก็คือสุขจากการที่ใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงตน เลี้ยงดูผู้ที่อยู่ในความดูแล ทำสิ่งดีงามและสุขจากความไม่เป็นหนี้ก็ทำให้ไม่เป็นภาระแก่คนรอบข้างที่ จะต้องใช้หนี้ให้หากตัวเองพิการหรือตายไป การดำเนินการทางเศรษฐกิจตามแนวพุทธธรรมจึงประกอบไปด้วยคุณธรรมและความดีงามต่าง ๆ ทั้งเพื่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดองค์รวมของพุทธ

ศาสนา คุณค่าทางจิตวิญญาณจึงเป็นทั้งแรงกระตุ้น และเป็นกรอบหรือหลักการที่ต้องมาคู่กับหลักศีลธรรมสำหรับการดำเนินการทางด้านเศรษฐกิจ (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2545)

ข้อโต้แย้งของแนวคิดมือที่มองไม่เห็น ในมุมมองพุทธจริยศาสตร์ ที่ว่า แนวคิดมือที่มองไม่เห็น ในมุมมองพุทธจริยศาสตร์ มองว่า เปรียบเสมือน “ตัณหา” เป็นหลักธรรมข้อหนึ่งในพุทธศาสนา หมายถึง ความติดใจอยาก ความยินดี ยินร้าย หรือติดในรสอร่อยของโลก ประกอบด้วย ความกำหนดด้วยอำนาจความพอใจ เพลิดเพลินยิ่งนักในอารมณ์นั้น ๆ และ ตัณหาย่อมเจริญแก่ผู้ประพฤติดีประมาท ซ่านไปในอารมณ์ต่าง ๆ ครอบงำบุคคลใด ความโศกทั้งหลายย่อมเจริญแก่บุคคลนั้น ดังนั้น ความทุกข์ย่อมเกิดขึ้นบ่อย ๆ เมื่อบุคคลยังถอนเชื้อตัณหาไม่ได้

ในมุมมองของพุทธจริยศาสตร์ มีความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์โลกผู้ยังมีกิเลส กล่าวคือ トラบใดที่ยังเป็นปุถุชนคนมีกิเลสหนาก็ย่อมมีโอกาสทำกรรมชั่วบ้าง กรรมดีบ้าง ชีวิตก็จะเวียนว่ายตายเกิดและรับผลแห่งการกระทำของตนในสังสารวัฏ เพราะสังสารวัฏไม่มีที่สิ้นสุดแห่งการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์โลก

อภิปรายผลการวิจัย

แนวคิดเรื่องมือที่มองไม่เห็นของอดัม สมิธ ในมุมมองพุทธจริยศาสตร์ นั้นเริ่มจากการวิเคราะห์ตลาดเสรีของอดัม สมิธ เป็นแนวคิดทางเศรษฐกิจที่เน้นการปล่อยให้ตลาดดำเนินการอย่างเสรี โดยอาศัย “กลไกตลาด” ซึ่งขับเคลื่อนด้วยแรงจูงใจส่วนบุคคล เช่น ผลกำไร ความต้องการสินค้า และการแข่งขันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค แนวคิดนี้เชื่อว่าหากทุกคนแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวอย่างมีเหตุผล จะนำไปสู่การพัฒนาความมั่งคั่งและประโยชน์แก่สังคมโดยรวม โดยมีแนวคิดเรื่อง “มือที่มองไม่เห็น (Invisible Hand)” ในมุมมองของพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งเน้นเรื่องคุณธรรมและความสมดุลของชีวิต ตลาดเสรีของอดัม สมิธ มีทั้งข้อดีและข้อจำกัดที่ต้องนำมาปรับให้เข้ากับหลักธรรม ดังนี้

จุดร่วมระหว่างตลาดแนวคิดมือที่มองไม่เห็นกับพุทธจริยศาสตร์ คือการแสวงหาประโยชน์ร่วมกัน โดยตลาดเสรีสนับสนุนให้แต่ละคนสร้างผลประโยชน์ส่วนตน แต่เมื่อดำเนินการอย่างมีจริยธรรมและไม่เบียดเบียนผู้อื่น ก็สามารถสอดคล้องกับหลักพุทธ เช่น สัมมาอาชีวะ (การประกอบอาชีพที่ถูกต้อง) และอัทธจริยา (การช่วยเหลือกันในทางเศรษฐกิจ) หากตลาดดำเนินการโดยยึดหลักทาน (การให้) และกรุณา (ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น) ตลาดเสรีสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยังประโยชน์แก่สังคมโดยรวม และความสำคัญของแรงจูงใจส่วนบุคคล ความคิดของอดัม สมิธ ที่ว่าแรงจูงใจของปัจเจกบุคคลขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สอดคล้องกับหลักพุทธที่ส่งเสริมความพยายามส่วนตัว (วิริยะ) และความรับผิดชอบต่อตนเอง (อัตตานุภเว อูปมัง กเร) เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่และชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งยังมีข้อจำกัดของตลาดเสรีในมุมมองพุทธจริยศาสตร์ คือ ความโลภและการแสวงหากำไรเกินพอดี ตลาดเสรีเปิดโอกาสให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคขับเคลื่อนตลาดด้วย “ความต้องการ” ซึ่งอาจนำไปสู่การส่งเสริม โลภะ (ความโลภ) และตัณหา (ความอยาก) พุทธจริยศาสตร์ชี้ให้เห็นว่าความต้องการที่ไร้ขอบเขตและการบริโภคเกินพอดีอาจนำไปสู่ความทุกข์และปัญหาทางสังคม เช่น ความเหลื่อมล้ำและการเบียดเบียนธรรมชาติ

ในด้านการแข่งขันที่ขาดจริยธรรมในตลาดเสรี การแข่งขันอาจทำให้เกิดการเอาเปรียบ เช่น การหลอกลวงผู้บริโภค การกดราคาแรงงาน หรือการทำลายคู่แข่ง ซึ่งขัดกับหลัก สัมมาสัมมัตตะ

(การกระทำที่ถูกต้อง) และ สัมมาวาจา (การพูดที่ถูกต้อง) พุทธจริยศาสตร์เน้นการทำธุรกิจที่โปร่งใส และเป็นธรรม ซึ่งอาจขัดแย้งกับบางรูปแบบของตลาดเสรีที่มุ่งเน้นแต่ผลกำไร

ในด้านการละเลยสังคมและสิ่งแวดล้อม ตลาดเสรีมักไม่คำนึงถึงผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกินจำเป็น หรือการปล่อยให้เกิดตลาดสร้างความเหลื่อมล้ำ ในมุมมองพุทธจริยศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติเป็นเรื่องสำคัญ และการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจควรตั้งอยู่บนความเมตตาและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

การปรับใช้แนวคิดมือที่มองไม่เห็นในมุมมองพุทธจริยศาสตร์นั้น ตลาดเสรีที่มีคุณธรรม ต้องมีการกำกับดูแลเพื่อป้องกันการเอาเปรียบ การผูกขาด หรือการหลอกลวง เช่น การสร้างระบบที่โปร่งใส การออกกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค และการสนับสนุนผู้ประกอบการที่รับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับตลาดเสรี ตลาดเสรีสามารถสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกัน โดยการลดการบริโภคเกินจำเป็นและส่งเสริมการพึ่งพาตนเองในระดับชุมชน และการสร้างสมดุลระหว่างกำไรและคุณค่า ผู้ประกอบการและผู้บริโภคควรดำเนินการโดยยึดหลัก มัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในระดับที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อม

พุทธจริยศาสตร์เห็นด้วยกับแนวคิดมือที่มองไม่เห็นที่ว่าสามารถดำเนินการได้ โดยมีการควบคุมให้สอดคล้องกับหลักธรรม เช่น สัมมาอาชีวะ ความพอเพียง และความเมตตา ยึดหลัก มัชฌิมาปฏิปทา เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในระดับที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และเพื่อบรรลุเป้าหมายของมนุษย์ คือการหลุดพ้นจากความทุกข์โดยสิ้นเชิง และไม่เห็นด้วยที่ว่าแรงจูงใจจากผลประโยชน์ส่วนตนเพียงอย่างเดียวจะนำไปสู่ความดีงามโดยอัตโนมัติ หากระบบเศรษฐกิจขับเคลื่อนด้วยความโลภ โดยไม่มีศีลธรรมมาควบคุม ก็อาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำ การเอาเปรียบ และความทุกข์ของคนจำนวนมากได้ในที่สุด

พุทธจริยศาสตร์ได้เสนอทางสายกลางในระบบเศรษฐกิจ แทนที่จะพึ่งพา “มือที่มองไม่เห็น” เพียงอย่างเดียว พุทธจริยศาสตร์เสนอแนวทาง เช่น เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ซึ่งเน้นความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน รวมถึง สัมมาอาชีวะ (Right Livelihood) คือการประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และการให้ทาน (Giving) และเมตตาธรรม เป็นแนวคิดที่เสริมสร้างสังคมให้อื้อเพื่อแผ่กันมากกว่าการแสวงหากำไรสูงสุดเพียงอย่างเดียว สอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) อธิบายเรื่องนี้ไว้ว่า “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธไม่แยกโดดเดี่ยวจากความรู้และความจิตเจตนาอื่น ๆ ของมนุษย์ กิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่แยกโดดเดี่ยวจากกิจกรรมด้านอื่น ๆ ในการแก้ปัญหาของมนุษย์ เพราะฉะนั้น เศรษฐศาสตร์ไม่เป็นศาสตร์ที่เสร็จสิ้นในตัวโดยลำพัง แต่อิงอาศัยกันกับวิทยาการด้านอื่น ๆ ในระบบความสัมพันธ์ของชีวิตและสังคม” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545)

ดังนั้น พุทธจริยศาสตร์อาจยอมรับว่าตลาดมีศักยภาพในการจัดสรรทรัพยากรได้ดี แต่ก็เห็นว่าจำเป็นต้องมีหลักศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมเข้ามากำกับ มิฉะนั้นแล้ว “มือที่มองไม่เห็น” อาจกลายเป็น “มือที่มองไม่เห็นของความโลภ” ซึ่งนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมและความทุกข์ในสังคม

ในทัศนะผู้วิจัย มองว่า แนวคิดมือที่มองไม่เห็น แม้จะสะท้อนธรรมชาติด้านหนึ่งของมนุษย์ได้อย่างเป็นจริง แต่ก็ยังมีข้อจำกัดและข้อขัดแย้งกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาอย่างชัดเจน

ในด้านหนึ่ง ผู้วิจัย เห็นด้วย ว่า มนุษย์ในระดับพื้นฐานย่อมมีแรงขับเคลื่อนจากความต้องการส่วนตน ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธจริยศาสตร์ที่ระบุว่ามนุษย์ผู้ยังเป็น “ปุถุชน” ย่อมมีกิเลส ตัณหา และอุปาทานเป็นเครื่องกำกับ ดังนั้น การที่ระบบเศรษฐกิจจะดำเนินไปด้วยแรงจูงใจเหล่านี้จึงไม่ใช่เรื่องผิดธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม การยอมรับความจริงข้อนี้ ไม่ได้แปลว่าควรส่งเสริมหรือให้ความเป็นธรรมกับระบบที่ปล่อยให้กิเลสเป็นตัวกำกับการพัฒนาอย่างไร้ขอบเขต

ผู้วิจัย ไม่เห็นด้วย กับแนวคิดเรื่องมือที่มองไม่เห็นในระดับหลักการ เนื่องจากพุทธจริยศาสตร์ถือว่า การกระทำที่ขับเคลื่อนด้วยความโลภ ความหลง และความเห็นแก่ตัว แม้จะสร้างผลผลิตภายนอกได้ ก็ไม่อาจนำไปสู่ “ความเจริญ” ที่แท้จริงได้ เพราะเป็นการพัฒนาแบบไม่มีจุดหมายทางจิตวิญญาณ ขัดแย้งกับหลัก “มัชฌิมาปฏิปทา” และ “อิทัปปัจจยตา” ที่เน้นการพิจารณาความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัยอย่างมีสติและเมตตา แนวคิดเรื่องมือที่มองไม่เห็นในความหมายของพุทธจริยศาสตร์ จึงอาจเปรียบได้กับ “กระแสของอวิชชา” ที่ชักนำให้มนุษย์หลงใหลในวัตถุ โดยเข้าใจผิดว่านั่นคือความสุข

นอกจากนี้ ระบบตลาดที่ขับเคลื่อนด้วยผลประโยชน์ส่วนตน ยังส่งเสริมการแข่งขัน การบริโภคนิยม และความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นรากเหง้าของความทุกข์ในระดับโครงสร้าง ที่พุทธจริยศาสตร์เรียกว่า “ทุกข์จากระบบ” ไม่ใช่เพียงปัญหาส่วนบุคคล ความเชื่อที่ว่าปล่อยให้แต่ละคนแสวงหากำไรโดยอิสระจะนำไปสู่ประโยชน์รวมโดยอัตโนมัติ นั้น จึงถือเป็นความเข้าใจผิดที่ขาด “ปัญญา” ในเชิงพุทธ

ดังนั้น ในทัศนะของผู้วิจัย สรุปว่า แนวคิด “มือที่มองไม่เห็น” ของอดัม สมิธ อาจมีคุณค่าในเชิงอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ในระบบเศรษฐกิจได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่อาจถือเป็นแนวทางที่เหมาะสมต่อการสร้างสังคมที่เจริญทั้งด้านวัตถุและจิตใจตามแนวทางพุทธจริยศาสตร์ได้ ผู้วิจัยเห็นว่า การพัฒนาเศรษฐกิจควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรม ความพอเพียง และเมตตา มากกว่าการปล่อยให้กิเลสเป็นกลไกหลักของระบบแนวคิด “มือที่มองไม่เห็น” ของอดัม สมิธ สามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้หรือไม่?

แนวคิด “มือที่มองไม่เห็น” (Invisible Hand) ของ อดัม สมิธ เน้นว่าการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนในระบบตลาดเสรีจะนำไปสู่ผลประโยชน์ของสังคมโดยรวมโดยอัตโนมัติ อย่างไรก็ตาม เมื่อนำมาวิเคราะห์ในบริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งต้องคำนึงถึง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จะพบว่าแนวคิดนี้ มีทั้งข้อดีและข้อจำกัด ดังนี้

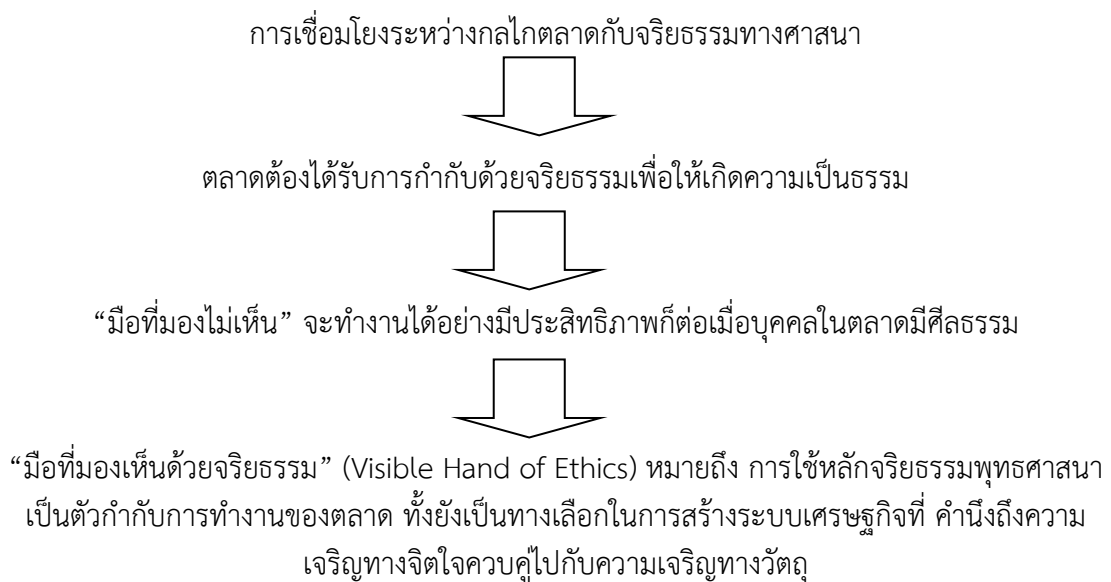
แนวคิดของอดัม สมิธ สามารถส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ในการส่งเสริมกลไกตลาดและนวัตกรรม ช่วยกระตุ้นให้ภาคธุรกิจแข่งขันกันพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ธุรกิจที่ต้องการกำไรสูงสุดอาจลงทุนในเทคโนโลยีสะอาด เช่น พลังงานหมุนเวียน หรือกระบวนการผลิตที่ลดการปล่อยมลพิษ หากตลาดมีแรงจูงใจที่เหมาะสม ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การเติบโตของอุตสาหกรรมพลังงานแสงอาทิตย์และรถยนต์ไฟฟ้า ที่เกิดจากการแข่งขันของภาคเอกชน แต่ก็ยังมีข้อจำกัดของแนวคิด “มือที่มองไม่เห็น” ต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ ตลาดเสรี

อาจไม่สามารถปกป้องสิ่งแวดล้อมได้อย่างเพียงพอ การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม และตลาดเสรี อาจไม่สามารถแก้ไขปัญหาสังคมได้ทั้งหมด

ดังนั้น แนวคิด “มือที่มองไม่เห็น” ของอดัม สมิธ สามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ แต่ต้องมีการกำกับดูแลที่เหมาะสม เพื่อให้แน่ใจว่าตลาดทำงานในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม และสังคม หากปล่อยให้ตลาดทำงานโดยไม่มีการควบคุม อาจเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ความเหลื่อมล้ำ และการละเลยบริการสาธารณะ ซึ่งจะทำให้การพัฒนาไม่ยั่งยืน แต่ถ้ารัฐบาลใช้แรงจูงใจที่เหมาะสม และภาคธุรกิจมีจริยธรรม ตลาดเสรีสามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างยั่งยืน และเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

บทสรุป

พุทธจริยศาสตร์ ไม่ปฏิเสธ ว่าความพยายามของปัจเจกชนสามารถก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมได้ อย่างไรก็ตาม พุทธจริยศาสตร์ ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่าแรงจูงใจจากผลประโยชน์ส่วนตนเพียงอย่างเดียวจะนำไปสู่ความดีงามโดยอัตโนมัติ ในพุทธศาสนา ความโลภ (โลภะ) ถือเป็นกิเลส ดังนั้นหากระบบเศรษฐกิจขับเคลื่อนด้วยความโลภ โดยไม่มีศีลธรรมมาควบคุม ก็อาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำ การเอาเปรียบ และความทุกข์ของคนจำนวนมากได้ในที่สุด พุทธจริยศาสตร์ได้เสนอทางสายกลางในระบบเศรษฐกิจ แทนที่จะพึ่งพา “มือที่มองไม่เห็น” เพียงอย่างเดียว พุทธจริยศาสตร์เสนอแนวทาง เช่น เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ซึ่งเน้นความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน รวมถึง สัมมาอาชีวะ (Right Livelihood) คือการประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และการให้ทาน (Giving) และเมตตาธรรม เป็นแนวคิดที่เสริมสร้างสังคมให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันมากกว่าการแสวงหากำไรสูงสุดเพียงอย่างเดียว ในทัศนะของผู้วิจัย สรุปว่า แนวคิด “มือที่มองไม่เห็น” ของอดัม สมิธ อาจมีคุณค่าในเชิงอธิบายพฤติกรรมของ

มนุษย์ในระบบเศรษฐกิจได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่อาจถือเป็นแนวทางที่เหมาะสมต่อการสร้างสังคมที่เจริญทั้งด้านวัตถุและจิตใจตามแนวทางพุทธจริยศาสตร์ได้ ผู้วิจัยเห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรม ความพอเพียง และเมตตา มากกว่าการปล่อยให้กิเลสเป็นกลไกหลักของระบบ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 การเน้นให้กลไกตลาดเสรีตามแนวคิด “มือที่มองไม่เห็น” ของอดัม สมิธ สามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ละเลยมิติทางจริยธรรมและความเป็นธรรมทางสังคม ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ (สัมมาอาชีวะ, เมตตาธรรม, มัชฌิมาปฏิปทา ฯลฯ) จึงควรมีการออกแบบนโยบายที่ผสมผสานหลักเศรษฐศาสตร์และจริยศาสตร์เข้าด้วยกัน

1.2 การปรับแนวคิดการทำธุรกิจให้สอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่ การพัฒนาแนวคิดความดีให้สอดคล้องกับโลกสมัยใหม่ควรจะเน้นที่การสร้างการเรียนรู้และการเข้าใจหลักคำสอนทางพุทธศาสนา เช่น การทำความดีที่ไม่มุ่งหวังผลตอบแทนจากภายนอก โดยการฝึกสติ สมาธิ และการเข้าใจธรรมชาติของการมีชีวิตในสังคมร่วมสมัย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิเคราะห์ The Wealth of Nations ของอดัม สมิธ เพื่อทำความเข้าใจเจตนารมณ์ดั้งเดิมของแนวคิด “มือที่มองไม่เห็น” และเปรียบเทียบกับการศึกษาในยุคปัจจุบัน การพิจารณาว่า อดัม สมิธไม่ได้มองเฉพาะกลไกตลาดเสรี แต่ยังให้ความสำคัญกับศีลธรรมในสังคม โดยศึกษาร่วมกับงานของเขาก็คือ The Theory of Moral Sentiments

2.2 ควรศึกษาศึกษาความสามารถในการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องมือที่มองไม่เห็นของอดัม สมิธ ในมุมมองพุทธจริยศาสตร์ในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย โดยเฉพาะในด้านการสร้างความสงบสุขและการแก้ปัญหาความขัดแย้งทางสังคม จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาแนวทางการสร้างสังคมที่ดี

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

เล่มที่ 10, 13, 20, 22, 29. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ประยุตโต). (2545). *เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมล คีมทอง.

อภิชัย พันธเสน, (2558). *พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์*

สาขาต่าง ๆ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Adam Smith, 1937. *The Wealth of Nations*. USA: The Modern Library of Random House, Inc.,

ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2545), พุทธนิยมกับพุทธศาสนา. *วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 9(1), หน้า 4-96.

บัณฑิต นิจถาวร. (2566). 300 ปี "อดัม สมิธ" 247 ปีระบบทุนนิยม. *ไทยโพสต์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2568 จาก <https://www.thaipost.net/economy-news/415474/>.

David Ricardo. (1951). *Principles of Political Economy and Taxation*. Piero Sraffa (ed.). *The Works and Correspondence of David Ricardo, Volume 1*. Cambridge University Press,

McLellan, David. (1980). *Marx Before Marxism*. (Second ed.), London: The Macmillan Press Ltd.,

แนวคิดศิลปะของลีโอะ ตอลสตอยในมุมมองของพุทธศิลป์ Leo Tolstoy's the Concept of Art in the Perspective of Buddhist Art

ธนิก เศรษฐกุลธำรง

Thanik Setthakulthamrong

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Sgthanik@gmail.com

Received June 2, 2025; Revised December 16, 2025; Accepted: December 23, 2025

บทคัดย่อ

ในการพูดถึงศิลปะ ตอลสตอย ได้ให้คำนิยามไว้ว่า ศิลปะคือการแสดงออก และศิลปะคือการสื่อสาร ระหว่างศิลปินและผู้ชม โดยมีงานศิลปะซึ่งเป็นภาษาของอารมณ์เป็นสื่อกลาง ศิลปะคือการสื่อสารทางอารมณ์สะท้อนใจไปยังบุคคลอื่น ๆ ที่มีอารมณ์สะท้อนใจแบบเดียวกัน อารมณ์ความรู้สึกยิ่งรุนแรงเพียงใดงานศิลปะก็ยิ่งมีความเป็นศิลปะมากขึ้นเท่านั้น เพราะตอลสตอยถือว่าอารมณ์และความรู้สึกเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำงานศิลปะ ในเรื่องนี้พุทธศิลป์มองว่าศิลปะ คือการถ่ายทอดความสร้างสรรค์ทางปัญญาผ่านงานศิลปะ เพื่อปลูกฝังระบบความคิดทางศีลธรรมและแนวทางข้อปฏิบัติ เข้าถึงคุณค่าความดี ความงาม และความจริงของสังขารรวมเป็นหนึ่งเดียว เพื่อจัดการดับอารมณ์แห่งความทุกข์สู่ความสงบสุขอย่างสมบูรณ์ จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ถ้าจะมีการตั้งคำถามว่าแนวคิดศิลปะของลีโอะ ตอลสตอยในมุมมองของพุทธศิลป์มีจุดที่คล้ายคลึงกันหรือไม่ และมีความแตกต่างกันหรือไม่ งานวิจัยนี้ยืนยันว่ามีจุดที่คล้ายคลึงกันคือการส่งเสริมความรัก ความดี และคุณค่าทางศีลธรรมแก่คนสังคม และความสามัคคีให้แก่มนุษยชาติ และมีจุดที่แตกต่างกันในเรื่องเป้าหมาย กล่าวคือ ในขณะที่พุทธศิลป์มุ่งเน้นการสื่อสารธรรมแห่งชีวิต การอธิบายเรื่องความทุกข์ ชีวิตเป็นทุกข์ การเห็นความเจริญของชีวิต มีหลักการและข้อปฏิบัติของการพ้นทุกข์ เพื่อดับอารมณ์แห่งความทุกข์สู่ความสงบสุขอย่างสมบูรณ์ แต่ตอลสตอยเน้นเรื่องอารมณ์และความรู้สึก ถ้าจะให้แนวคิดศิลปะของตอลสตอยไปให้พ้นจากการยึดติดอารมณ์และความรู้สึกเพื่อเข้าสู่ระดับจิตใจที่สูงขึ้น งานนี้เสนอว่าควรบูรณาการกับแนวคิดพุทธศิลป์

คำสำคัญ: แนวคิดศิลปะ; ศิลปะของลีโอะ ตอลสตอย; พุทธศิลป์

Abstract

In discussing the nature of art, Leo Tolstoy defines art as expression and communication—an affective transmission between the artist and the audience, mediated through the artistic work as the language of emotion. For Tolstoy, genuine

art entails the heartfelt communication of emotional experience, and the more intensely and sincerely these emotions are conveyed, the more artistic value the work possesses. Emotions and feelings are therefore not merely content, but essential instruments in the creation and reception of art. From the perspective of Buddhist aesthetics (*Buddhasilpa*), however, art is conceived not only as expression but as a vehicle of intellectual and moral cultivation—*art as expression and experience*. Here, artistic creation is instrumental in fostering a system of ethical reflection and disciplined practice, aiming toward the realization of goodness (*kusala*), beauty (*subha*), and truth (*sacca*) as an integrated whole. The ultimate goal is the pacification of emotional disturbances and the attainment of inner peace through wisdom-infused creativity. Given this foundation, the present study investigates whether Tolstoy's conception of art bears affinity with the principles of Buddhist aesthetics and, conversely, in what ways they diverge. The research affirms that both perspectives converge on key moral concerns: the promotion of compassion, virtue, and social harmony, as well as the aspiration for the moral elevation of humanity. However, the divergence lies in their respective teloi. While Tolstoy emphasizes the emotional depth and sincerity of artistic experience, Buddhist aesthetics aims toward the revelation of suffering (*dukkha*), spiritual insight, and the cessation of suffering through disciplined contemplative engagement. Thus, for Tolstoy's theory of art to transcend emotional attachment and reach a higher dimension of spiritual awareness, this study proposes an integrative approach that synthesizes his views with the philosophical foundations of Buddhist art.

Keywords: Concept of Art; Leo Tolstoy's Art; Buddhist Art

บทนำ

ในการพูดถึงศิลปะ จะมีคำถามหนึ่งเกิดขึ้นอยู่เสมอ ศิลปะคืออะไร ในสมัยโบราณนักปราชญ์ได้ให้ความหมายของศิลปะ (Art) ไว้ว่า คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นสิ่งที่มิได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ดังนั้นตามความหมายนี้ทิวทัศน์ทะเล ท้องฟ้ายามรุ่งเช้า หรือดวงอาทิตย์ขณะกำลังอัสดงคดลับขอบฟ้าจึงไม่ใช่ศิลปะ เพราะเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติแต่สิ่งที่เป็นศิลปะได้นั้น คือศิลปกรรม จิตรกรรม ปฏิมกรรม เป็นต้นศิลปะเป็นผลผลิตที่ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะซึ่งผลผลิตนั้นมีลักษณะทางสุนทรีย์ และต้องทำขึ้นจากสิ่งมีชีวิตที่มีความรู้สึกสำนึก (Sentient beings) ซึ่งหมายถึงต้องทำขึ้นโดยมนุษย์ที่มีต่อสิ่งที่พบเห็นแล้วสร้างสรรค์ออกมาด้วยความวิริยะอุตสาหะ

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey, 1980) กล่าวว่าศิลปะคือประสบการณ์ (Art as Experience) เกิดจากประสบการณ์ และประสบการณ์ก็มาจากระบวนการเชิงธรรมชาติที่สามารถควบคุมให้ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง การแสดงออกเป็นการทำปฏิกริยาระหว่างสิ่งมีชีวิต และสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะเฉพาะ เจาะจง ในกรณีของศิลปะคล้ายว่าเป็นแรงผลักดันจากสื่อและความพยายามของ

ศิลปินเพื่อที่จะผสมผสานสื่อเข้ากับความรู้สึกของเขา และคอลลิงวูด (R.G.Collingwood) ได้กล่าวไว้ว่าศิลปะคือการแสดงออก (Art as Express emotion) ซึ่งความรู้สึกซึ่งเป็นกระบวนการที่จับสั่นในตัวเองหรือเพื่อตัวเอง มันไม่ได้มีเป้าหมายอันแน่นอนหรือปลุกความรู้สึกของผู้อื่นให้มีเหมือนตัวศิลปิน ศิลปะที่แท้จริงจะต้องศิลปินกับประชาชนสำหรับคอลลิงวูดอยู่ในความคิดไม่ใช่อยู่ในรูปของกายภาพ การแสดงออกซึ่งความรู้สึกที่จับสั่นในตัวเอง หรือเพื่อตัวเองนี้เกิดจากการที่ศิลปินต้องการค้นหา และทำความเข้าใจหรือปลดปล่อยความรู้สึกที่ไม่ชัดเจนอันเก็บกักภายในใจของศิลปินโดยใช้สื่อบางอย่าง เส้น สี เสียง คำพูด เมื่อบรรลุเป้าหมายถือว่าศิลปะได้เกิดขึ้นแล้ว เมื่อความเก็บกักได้ปลดปล่อยศิลปินได้รับความเพลิดเพลิน คอลลิงวูดเรียกกระบวนการนี้ว่ากระบวนการสร้างสรรค์ หรือจินตนาการ (จรรยา โกมูทรตานนท์, 2540)

อย่างไรก็ดีจากการพยายามตอบคำถามนี้ตอลสตอย (Leo Tolstoy, 1960) นักเขียนและนักวิจารณ์ชาวรัสเซีย ได้เข้ามาตอบคำถามว่าศิลปะคืออะไร ศิลปะคือ (Art as Expression) “การแสดงออกคือการสื่อสาร (Art as Communication) ระหว่างศิลปินและผู้ชม โดยมีศิลปะซึ่งเป็นภาษาของอารมณ์เป็นสื่อกลาง ศิลปะคือการแสดงออกซึ่งความรู้สึกเราใช้คำพูดสำหรับสื่อสารความคิด แต่เราใช้ศิลปะสำหรับสื่อสารความรู้สึก (Whereas by words a man transmits his thoughts to another, by art he transmits his feelings) ศิลปะไม่ได้เน้นความพอใจทางประสาทสัมผัส” การสร้างสรรค์ทางศิลปะเป็นกิจกรรมทางใจที่นำเอาอารมณ์ความรู้สึกที่รับรู้หรือเข้าใจ และจะต้องรู้เรื่องเป็นไปตามธรรมชาติไปสู่ความแจ่มชัดของอารมณ์ความรู้สึกหรือความนึกคิดนั้น แล้วสามารถถ่ายทอดให้คนอื่นรับรู้ได้เช่นเดียวกับศิลปินผู้สร้างงาน ตอลสตอยอธิบายความหมายของการแสดงออกซึ่งความรู้สึกในลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์อันแน่นอนระหว่างความรู้สึกของศิลปินและผู้ชมโดยกล่าวว่า “ศิลปะคือกิจกรรมอย่างหนึ่งที่มนุษย์ทำขึ้นอย่างรู้ตัวโดยใช้สื่อที่สัมผัสได้ เส้น สี เสียง คำพูด เพื่อแสดงออกหรือสื่อสารความรู้สึกที่มีอยู่ในตัวเขาไปยังคนอื่นให้ได้รับรู้ และเกิดความรู้สึกเช่นเดียวกับตน” ตอลสตอยได้เสนอแนวคิดศิลปะไว้ในหนังสือสำคัญของเขาเรื่อง What is Art ? ว่าศิลปะคือการสร้างสรรค์ของสุนทรีย์ แต่สุนทรีย์ก็ไม่ได้อยู่เหนือปัญหาทางศีลธรรมแต่อย่างใด ศิลปะคือการสื่อสารทางอารมณ์สะท้อนใจไปยังบุคคลอื่นๆ ที่มีอารมณ์สะท้อนใจแบบเดียวกัน อารมณ์ความรู้สึกยิ่งรุนแรงเพียงใดงานศิลปะก็ยิ่งมีความเป็นศิลปะมากขึ้นเท่านั้น ศิลปะที่แท้จริงย่อมสื่อสารที่ทำให้เกิดความรัก รักมนุษย์ และรักความเป็นพี่น้องร่วมโลก ความก้าวหน้าของศิลปะ ก็คือความก้าวหน้าของมนุษยชาติที่จะนำไปสู่ความสุขสมบูรณ์ ตอลสตอยไม่เห็นด้วยกับแนวคิดศิลปะของจอห์น ดิวอี้ โดยที่ตอลสตอยเน้นเป้าหมายเชิงจริยธรรม คุณค่าทางศีลธรรมที่ชัดเจน ในขณะที่จอห์น ดิวอี้ เน้นประสบการณ์ส่วนตัวที่เกิดจากการมีส่วนร่วมกับการศิลปะ และตอลสตอยเน้นการถ่ายทอดที่ชัดเจนจากศิลปินสู่ผู้ชม ในขณะที่จอห์น ดิวอี้ เปิดกว้างให้ผู้ชมสร้างความหมายของตนเอง ตอลสตอยไม่เห็นด้วยกับแนวคิดศิลปะของคอลลิงวูด ตอลสตอยมองศิลปะว่ามีเป้าหมายทางสังคม จริยธรรมที่ชัดเจน ในขณะที่คอลลิงวูดเน้นในฐานะกระบวนการค้นหาความหมายในอารมณ์ และ ตอลสตอยเน้นความเรียบง่ายเข้าถึงได้ง่าย ในขณะที่คอลลิงวูดเน้นกระบวนการทำความเข้าใจอย่างความลึกซึ้ง

จากที่ได้อภิปรายมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าแนวคิดศิลปะของตอลสตอย คือกิจกรรมที่ใช้สื่ออันหลากหลายในการนำเอาความคิด ประสบการณ์ และอารมณ์ภายในของศิลปินไปสู่คนอื่น เพื่อสร้างความรู้สึกลึกซึ้งและการเข้าใจซึ่งกันและกัน สร้างความเป็นหนึ่งเดียวรวมถึงอีกนัยยะหนึ่ง

ศิลปะคือเครื่องมือของการสื่อสารที่นำพาความรู้สึก และอารมณ์ของศิลปินไปสู่ผู้ฟัง ผู้ดู แล้วก็ทำให้คนแบ่งปันประสบการณ์ และความเป็นหนึ่งเดียว

ในการพูดถึงศิลปะ มีการถามว่าศิลปะคืออะไร นอกจากมีนักปรัชญาศิลปะหลายท่านมาตอบคำถามแล้ว ถ้าเราสามารถนำเอาคำถามนี้ว่าศิลปะคืออะไร มาถามในพุทธปรัชญา คำถามก็คือแนวคิดพุทธศิลป์คืออะไร เนื่องจากพุทธศิลป์มีการให้คำจำกัดความ แต่ไม่ได้ให้แนวคิดของพุทธศิลป์ ผู้วิจัยจึงได้เทียบเคียงกับแนวคิดศิลปะของตอลสตอย ที่ใช้คำว่า (What is art) รวมถึงจะได้ใช้การเทียบเคียงจากบทความ Buddhist Aesthetics ? ของ Richard Gombrich ที่กล่าวไว้ว่าจุดประสงค์ที่แท้จริงของศิลปะคือเพื่อถ่ายทอดข้อความเกี่ยวกับพุทธศาสนาเป็นหลัก เกี่ยวกับปัญญาและความเมตตา กรุณาของพระพุทธเจ้า ศิลปะของพุทธศาสนาแสดงถึงความสงบ (Richard Gombrich, 2013) ในบทความนี้ได้ยกตัวอย่างอธิบายเรื่องทุกข์ให้เข้าใจง่ายขึ้นและตรงไปตรงมา พระไตรปิฎกบาลีมีพระสูตรสั้น ๆ ที่มีชื่อว่าปุณณสูตร 4 ซึ่งเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งที่มีชื่อว่า ปุณณะ ตัดสินใจว่าเขาต้องการไปสู่ถิ่นทุรกันดารทางตะวันตก โดยดูเหมือนว่าจะไปเป็นมิชชันนารีเขามาขอให้พระพุทธเจ้าแสดงธรรมสั้น ๆ พระธรรมเทศนาที่พระองค์แสดงธรรมนั้นเรียบง่ายมาก “มีภาพที่เห็นได้ด้วยตาซึ่งน่ารัก น่าปรารถนา น่าพอใจ เกี่ยวข้องกับความทุกข์ทางประสาทสัมผัสเป็นเครื่องกระตุ้นจิตใจ หากภิกษุยินดีและยึดถือไว้ ความยินดีก็จะเกิดขึ้นเพราะความทุกข์เกิดขึ้น” จากนั้นพระองค์ก็ได้ตรัสตรงกันข้ามต่อไปว่า หากภิกษุไม่พอใจกับการรับรู้เหล่านี้ ความสุขของเขาก็จะหยุดลง และจากการหยุดความยินดีก็ทำให้ความทุกข์หยุดลง นั่นคือพระธรรมเทศนาทั้งหมด ปุณณะดูเหมือนจะพอใจอย่างสมบูรณ์นำไปสู่การบรรลุพระนิพพานโดยอ้อม พระพุทธเจ้าตรัสถึงอันตรายของความทุกข์ทางกายอยู่บ่อยครั้งว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อการจัดการอารมณ์ และการปฏิบัติหลักธรรมสู่ความสงบสุข

Richard Gombrich ได้กล่าวว่าทัศนคติของชาวพุทธต่อศิลปะเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสาร เขาได้กล่าวถึงตอลสตอยที่ตอลสตอยเขียนว่า “ศิลปะเป็นกิจกรรมของมนุษย์ที่ประกอบด้วย การที่คน ๆ หนึ่งรับรู้ถึงความรู้สึกที่ตนเคยประสบมา โดยอาศัยสัญญาณภายนอกบางอย่างและผู้อื่นก็ได้รับผลกระทบจากความรู้สึกเหล่านั้นและสัมผัสถึงความรู้สึกเหล่านั้น” ซึ่งเขามองว่าบางส่วนที่แนวคิดของตอลสตอยมีความใกล้เคียงกันกับแนวคิดศิลปะของพุทธ(Richard Gombrich,2013) และหนังสือ Buddhism and Art Two Lecture on Buddhist Thought Concerning Esthetics and Literature (สมภาร พรหมทา,2015) กล่าวไว้ว่าศิลปะ คือการสร้างสรรคทางปัญญาของมนุษย์เพื่อจัดการกับอารมณ์ของมนุษย์ พุทธศาสนาคิดว่าเราต้องการบางสิ่งบางอย่างเพื่อจัดการกับอารมณ์ของมนุษย์ ไม่ใช่เพื่อปลุกเร้าอารมณ์อย่างมีขอบเขต แต่เพื่อกระตุ้นอารมณ์บางอย่างในจิตใจของมนุษย์ เพื่อปลุกฝังความคิดของพวกเขา ในแง่ศิลปะและศีลธรรมมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิด นัยสำคัญประการหนึ่งของการเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดระหว่างศิลปะและศีลธรรมก็คือ การจะเป็นคนดี คนเราต้องมีความนึกคิดที่สวयงาม ความดีและความงามเป็นสิ่งเดียวกัน หมายความว่า เป็นไปไม่ได้ที่จะมีความงามที่ไม่ดี หรือความดีที่ไม่สวयงาม ชีวิตในทัศนะของพุทธปรัชญาสื่อถึงแนวคิดเรื่องทุกข์ ทุกข์ไม่ได้หมายถึงความเจ็บปวด พระพุทธเจ้าไม่เคยกล่าวว่าชีวิตเป็นทุกข์ ชีวิตมนุษย์ไม่ได้ประสบกับความเจ็บปวดตลอดเวลา จะคงอยู่ในสภาพทุกข์ตลอดเวลาแม้แต่ผู้ที่บรรลุธรรมความสุขสูงสุดก็ยังมีทุกข์ บางประการอยู่ เพื่อทำความเข้าใจอาจพิจารณาทุกข์เป็นแนวคิดหลัก ในขณะที่ความสุขเป็นแนวคิดรอง ความดีเป็นคุณสมบัติหลักของจักรวาลในความหมายนี้ แสงเป็นคุณสมบัติรองของจักรวาล

ก่อนที่ดวงอาทิตย์จะเกิดในจักรวาลความมืดจะพร้อมเสมอความทุกข์เปรียบได้กับความมืด ส่วนความสุขเปรียบได้กับความสว่าง ดังนั้นความสุขจึงเป็นเพียงการหยุดทุกข์ชั่วคราวเท่านั้น

พุทธศิลป์เป็นแนวคิดศิลปะที่ใช้สื่อถึงแนวคิดเรื่องทุกข์ มีบทบาทความสำคัญในปรัชญาศิลปะและปรัชญาสุนทรียศาสตร์ของพุทธศาสนา ความทุกข์จึงเป็นแนวคิดหลัก ความสุขเป็นแนวคิดรองความสุขจึงเป็นเพียงการหยุดความทุกข์ชั่วคราวเท่านั้น ทุกข์ไม่ได้หมายถึงความเจ็บปวด พระพุทธเจ้าไม่เคยกล่าวว่าชีวิตเป็นทุกข์ ชีวิตมนุษย์ไม่ได้ประสบกับความเจ็บปวดตลอดเวลา ชีวิตในทัศนะของพุทธปรัชญาจะคงอยู่ในสภาพทุกข์ตลอดไป แม้แต่ผู้ที่บรรลุความสงบสุขสูงสุดก็ยังมีทุกข์บางประการอยู่ พุทธศิลป์ถูกสร้างขึ้นมาจากศิลปินและกวีที่มีความหลากหลายจากความเชื่อทางศาสนา รวมถึงความศรัทธาในพุทธศาสนา และประสบการณ์ทางศาสนาที่ลึกซึ้งภายในไปสู่ผู้อื่น คำสอนในของพุทธศาสนาดูเหมือนจะเป็นแรงบันดาลใจอันยิ่งใหญ่สำหรับศิลปินและกวี เพื่อแบ่งปันประสบการณ์(สมภาร พรหมทา,2015)

จากที่ได้อภิปรายมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าแนวคิดพุทธศิลป์ คือการถ่ายทอดความสร้างสรรค์ทางปัญญาผ่านงานศิลปะ เพื่อปลูกฝังระบบความคิดทางศีลธรรมและแนวทางข้อปฏิบัติ เข้าถึงคุณค่า ความดี ความงาม และความจริงของสัจธรรมรวมเป็นหนึ่งเดียว เพื่อจัดการดับอารมณ์แห่งความทุกข์สู่ความสงบสุขที่เป็นอิสระอย่างสมบูรณ์

อย่างไรก็ดีแนวคิดพุทธศิลป์ถูกสร้างขึ้นจากศิลปินและกวีที่มีความหลากหลายจากความเชื่อทางศาสนา รวมถึงความศรัทธาในพุทธศาสนา และประสบการณ์ทางศาสนาที่ลึกซึ้งภายในไปสู่ภายนอก คำสอนในพระพุทธศาสนาดูเหมือนจะเป็นแรงบันดาลใจอันยิ่งใหญ่สำหรับศิลปิน และกวี เพื่อแบ่งปันประสบการณ์ เพราะฉะนั้นถือว่าพุทธศิลป์จัดว่าเป็น (Art as Expression) (Art as Experience) การแสดงออกและประสบการณ์นิยมนั้นเอง จากการที่ได้อภิปรายแนวคิดศิลปะของตอลสตอย ตอลสตอยกล่าวถึงศิลปะที่แท้จริงย่อมสื่อสารที่ทำให้เน้นถึงความเรียบง่ายเข้าถึงได้ง่าย เกิดความรัก รักมนุษย์ และรักความเป็นพี่น้องร่วมโลก ความก้าวหน้าของศิลปะก็คือความก้าวหน้าของมนุษยชาติที่จะนำไปสู่ความสุขสมบูรณ์ เน้นเป้าหมายทางสังคม เชิงจริยธรรม และคุณค่าทางศีลธรรมที่ชัดเจน ส่วนของแนวคิดพุทธศิลป์กล่าวถึงการเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดระหว่างศิลปะและศีลธรรมก็คือ การจะเป็นคนดี คนเราต้องมีความนึกคิดที่สวงาม ความดีและความงามเป็นสิ่งเดียวกัน หมายความว่า เป็นไปไม่ได้ที่จะมีความงามที่ไม่ดี หรือความดีที่ไม่สวงาม แต่อย่างไรก็ดีถ้ามองในมุมมองของแนวคิดพุทธศิลป์บางเรื่องมีความใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกันกับแนวคิดศิลปะของตอลสตอยอย่างไร เพราะอะไร ในแง่นี้ทางผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ให้ทราบ

จากที่ได้อภิปรายข้างต้นแสดงให้เห็นว่าแนวคิดพุทธศิลป์ คือการถ่ายทอดความสร้างสรรค์ทางปัญญาผ่านงานศิลปะ เพื่อปลูกฝังระบบความคิดทางศีลธรรมและแนวทางข้อปฏิบัติ เข้าถึงคุณค่า ความดี ความงาม และความจริงของสัจธรรมรวมเป็นหนึ่งเดียว เพื่อจัดการดับอารมณ์แห่งความทุกข์สู่ความสงบสุขที่เป็นอิสระอย่างสมบูรณ์ แนวคิดพุทธศิลป์มีการอธิบายเรื่องความทุกข์ ชีวิตในทัศนะของพุทธปรัชญาจะคงอยู่ในสภาพทุกข์ตลอดไป การเห็นความเจริญของชีวิต มีหลักการและข้อปฏิบัติของการพ้นทุกข์ และการดับทุกข์ได้อย่างลึกซึ้งและสมบูรณ์ จึงไม่เห็นด้วยกับแนวคิดศิลปะของตอลสตอย และไม่เห็นด้วยกับแนวคิดศิลปะของจอห์น ดิวอี้ รวมถึงแนวคิดศิลปะของคอลลิงวูดแต่

อย่างไรก็ดี ศิลปะคืออะไรกันแน่ แนวคิดพุทธศิลป์ไม่เห็นด้วยแนวคิดศิลปะของตอลสตอยที่มีความแตกต่างกันอย่างไร เพราะอะไร งานนี้จะนำมาวิเคราะห์ให้ทราบ

งานวิจัยนี้ยืนยันว่า แนวคิดพุทธศิลป์มีลักษณะหลายอย่างที่มีความใกล้เคียงกันหรือคล้ายคลึงกันกับแนวคิดศิลปะของตอลสตอย เช่น การปลูกฝังคนในสังคมให้เป็นคนดี มีศีลธรรม สร้างความสงบสุขในสังคม รวมถึงการอธิบายเรื่องความทุกข์ ชีวิตในทัศนะของพุทธปรัชญาจะคงอยู่ในสภาพทุกข์ตลอดไป แต่ก็มีหลายเรื่องเช่นกันที่เป้าหมายของศิลปะต่างกัน พุทธศิลป์มีเป้าหมายพื้นที่ของชีวิตที่ไปได้ไกลกว่า โดยการอธิบายเรื่องความทุกข์ ชีวิตในทัศนะของพุทธปรัชญาจะคงอยู่ในสภาพทุกข์ตลอดไป การเห็นความเจริญของชีวิต มีหลักการและข้อปฏิบัติของการพ้นทุกข์ การดับทุกข์ และความสงบสุขที่เป็นอิสระอย่างสมบูรณ์ เมื่อเราได้แนวคิดของพุทธศิลป์ และแนวคิดศิลปะของตอลสตอยแล้ว โดยนำพุทธศิลป์เข้าไปตรวจสอบว่า พุทธศิลป์เห็นด้วยกับการอธิบายแนวคิดศิลปะของตอลสตอยหรือไม่ ถ้าเห็นด้วยก็ประเด็น ถ้าไม่เห็นด้วยก็ประเด็น เพื่อเป็นฐานในการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดศิลปะของตอลสตอยในมุมมองพุทธศิลป์

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดศิลปะของลีโอ ตอลสตอยในมุมมองของพุทธศิลป์

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง “แนวคิดศิลปะของลีโอ ตอลสตอยในมุมมองของพุทธศิลป์” นี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลแนวคิดศิลปะจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก แนวคิดศิลปะของลีโอ ตอลสตอย (Leo Tolstoy) จากหนังสือ What is Art? และ Buddhism and Art Two Lecture on Buddhist Thought Concerning Esthetics and Literature สมภาพ พรหมทา
2. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิแนวคิดศิลปะ จากอรรถกถา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. แยกแยะประเด็นเพื่อวิพากษ์แนวคิดศิลปะของลีโอ ตอลสตอยในมุมมองของพุทธศิลป์ และตรวจสอบเหตุผลที่ใช้อธิบาย
4. สรุปผลของการศึกษา และนำเสนอข้อมูลที่ได้นำมา

ผลการศึกษา

ลีโอ ตอลสตอย (Tolstoy leo) มองศิลปะว่าศิลปินต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม ดังปรากฏในงานเขียนชื่อ What is Art และ My Confession ถึงแม้จะมีจุดมุ่งหมายไปในทางศิลปะสาขาวรรณกรรมอยู่มาก แต่ข้อคิดของเขาก็ครอบคลุมถึงงานศิลปะทุกสาขาซึ่งเป็นหลักสำคัญทางสุนทรียศาสตร์ เขามักตั้งปัญหาต่างๆ ให้ขบคิด เช่น What is Art ? What is good art ? what is beauty ? เขากล่าวว่า “งานศิลปะคือสิ่งที่เป็นภารกิจสำคัญของความเป็นมนุษย์” คำถามทำนองนี้ในปัจจุบันก็ยังคงเป็นปัญหาที่ต้องการคำตอบอยู่

ทฤษฎีการแสดงออกซึ่งความรู้สึกโดย ลีโอ ตอลสตอย นักสุนทรียคนสำคัญได้กล่าวว่า แก่นสารของศิลปะคือการแสดงออกซึ่งความรู้สึก ศิลปะเริ่มต้นเมื่อคนคนหนึ่งแสดงออกซึ่งความรู้สึกด้วยสิ่งขึ้นากายนอก เพื่อจุดประสงค์ในการรวมคน ๆ หนึ่ง หรือหลายคนให้รับรู้ ความรู้สึกอันเดียวกัน โดยหากคนอื่นรับรู้และมีความรู้สึกจากการถ่ายทอด เช่นเดียวกันมากเท่าใดศิลปะย่อมเกิด และเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่ามากขึ้นเท่านั้น กล่าวคือศิลปะ คือกิจกรรมอย่างหนึ่งที่มนุษย์ทำขึ้นอย่างรู้ตัวโดยใช้สื่อที่สัมผัสได้เพื่อแสดงออก หรือสื่อสารความรู้สึกที่มีอยู่ในตัวเขาไปยังคนอื่นให้ได้รับรู้และเกิดความรู้สึกเช่นเดียวกันตน ตัวอย่างที่ง่ายที่สุดในการเกิดขึ้นของศิลปะ (ตัวอย่างของ ตอลสตอย) เช่น ถ้าเด็กคนหนึ่งหลงทางเข้าไปเผชิญกับหมาป่าในป่าแล้วเกิดความรู้สึกหวาดกลัวและตื่นเต้น เมื่อหนีรอดออกมาได้ก็นำไปเล่าให้เพื่อนฟังถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ได้ประสบมา ไม่ว่าจะเป็นสภาพป่าความเป็นคนชั่วร้ายของตัวเอง การปรากฏตัวของหมาป่า และอะไรอื่น ๆ ในทำนองนี้จนผู้ฟังเกิดความรู้สึกหวาดกลัว และตื่นเต้นเช่นเดียวกับที่ตัวเองมีเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วจะถือเป็นศิลปะทันที และไม่ว่าเรื่องที่เกิดขึ้นจะเป็นเหตุการณ์จริง หรือจินตนาการขึ้น ถ้าสามารถทำให้คนฟังมีความรู้สึกเช่นเดียวกับคนเล่า สิ่งนั้นจะถือว่าเป็นศิลปะทั้งสิ้นในทำนองเดียวกัน ถ้าสามารถให้คนฟังมีความรู้สึกบางอย่าง (ความกลัว ความสนุกสนาน ความเศร้า ความยินดี ความสิ้นหวัง ฯลฯ) แล้วแสดงออกซึ่งความรู้สึกเหล่านั้นด้วยสื่อบางอย่าง เพื่อเป้าหมายให้คนอื่นเกิดความรู้สึกเช่นเดียวกับตน トラバโดที่บรรลุลดดังกล่าวสิ่งที่เกิดขึ้นย่อมเป็นศิลปะทันที ถ้าไม่บรรลุลดดังกล่าวศิลปะย่อมไม่เกิดขึ้น ดังนั้น ศิลปะสำหรับตอลสตอยจึงเป็น “การแสดงออกซึ่งความรู้สึกของศิลปินที่มีเป้าหมายอันแน่อนปลุกความรู้สึกแก่ผู้รับรู้ให้เกิดขึ้นเช่นเดียวกับศิลปิน” ในบทความนี้จะได้พิจารณาในแต่ละประเด็นดังนี้

1. แนวคิดศิลปะของลีโอ ตอลสตอย (Leo Tolstoy) วิธีการของแนวคิดศิลปะของลีโอ ตอลสตอย (Leo Tolstoy, 1960) ซึ่งปรากฏชัดเจนในงานของเขา (What is Art?) มีลักษณะสำคัญของวิธีการ และกระบวนการที่เขาใช้ในการตัดสินและพัฒนาศิลปะ ได้แก่ การสื่อสารอารมณ์อย่างจริงใจ (Sincere Communication of Emotion) ตอลสตอยมองว่าศิลปะคือกระบวนการสื่อสารอารมณ์ ที่ศิลปินรู้สึกอย่างแท้จริงไปยังผู้ชมศิลปินต้องซื่อสัตย์กับอารมณ์ที่พวกเขาแสดงออกผ่านศิลปะ หากงานศิลปะไม่สามารถถ่ายทอดอารมณ์เดียวกันไปถึงผู้ชมได้ ถือว่าไม่ใช่ศิลปะที่แท้จริง ตัวอย่าง หากศิลปินรู้สึกถึงความสุขสงบและสร้างงานที่สื่อสารอารมณ์นั้น ผู้ชมต้องสามารถสัมผัสความสุขสงบเช่นเดียวกัน ความเรียบง่ายและเข้าถึงได้ (Simplicity and Accessibility) ตอลสตอยเชื่อว่าศิลปะที่แท้จริงต้องสามารถเข้าถึงได้โดยทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนชนชั้นใดหรือวัฒนธรรมใด ศิลปะที่ซับซ้อนเกินไปจนคนทั่วไปเข้าใจไม่ได้ จะถือว่าเป็น “ศิลปะเทียม” และความเรียบง่ายในงานศิลปะช่วยให้สารของงานส่งไปถึงผู้ชมอย่างชัดเจน ตัวอย่างเขาวิพากษ์วิจารณ์ศิลปะของชนชั้นสูงในยุโรปว่าเต็มไปด้วยความฟุ่มเฟือย และขาดความหมายที่แท้จริง การเชื่อมโยงกับคุณธรรม (Moral Connection) ตอลสตอยมองว่าศิลปะต้องเชื่อมโยงกับคุณธรรม และส่งเสริมความดีงามในสังคม ศิลปะต้องกระตุ้นให้เกิดความรัก ความสามัคคี และความเห็นอกเห็นใจในมนุษย์ งานศิลปะที่ไม่สนับสนุนคุณค่าทางศีลธรรมถือว่าไม่ใช่ศิลปะที่แท้จริง ตัวอย่าง งานศิลปะที่กระตุ้นความรุนแรง หรือความโลภจะถือว่าไร้คุณค่าต่อสังคม ตัวอย่างที่สะท้อนวิธีการของแนวคิดตอลสตอยในส่วนของการสื่อสารอารมณ์อย่างจริงใจ (Sincere Communication of Emotion) ความเรียบง่ายและเข้าถึงได้ (Sincere Communication of Emotion) และการเชื่อมโยงกับคุณธรรม (Moral Connection)

เช่น งานวรรณกรรมของตอลสตอย “สงครามและสันติภาพ” นิยายที่สะท้อนความเรียบง่ายของมนุษย์ ความรัก ความทุกข์ ความปรารถนาสันติภาพ และประสบการณ์ที่ลึกซึ้งผ่านตัวละคร และสถานการณ์ที่หลากหลาย รวมถึงงาน “อานนา คาเรินินา” (Anna Karenina) งานที่เน้นการแสดง ความทุกข์ และผลกระทบจากการกระทำของมนุษย์ถ่ายทอดบทเรียนทางศีลธรรมอย่างมีพลังเป็นต้น

เป้าหมายของแนวคิดศิลปะของตอลสตอย (Leo Tolstoy, 1960) ในงาน What is Art? มีความสำคัญและชัดเจนในหลายแง่มุม โดยเน้นการใช้งานศิลปะเพื่อสื่อสารอารมณ์และสร้างผลกระทบทางจริยธรรมในสังคม ประกอบด้วยเป้าหมายคือ การสร้างความสามัคคีและความเข้าใจระหว่างมนุษย์ ตอลสตอยเชื่อว่าศิลปะคือเครื่องมือในการเชื่อมโยงมนุษย์เข้าด้วยกันผ่านการสื่อสารอารมณ์ที่เป็นสากล งานศิลปะที่แท้จริงต้องช่วยส่งเสริมความรัก ความเห็นอกเห็นใจ และความเข้าใจระหว่างคนในสังคม การเชื่อมโยงทางอารมณ์ระหว่างศิลปินและผู้ชมเป็นเป้าหมายสำคัญของศิลปะ ตัวอย่างเพลงหรือวรรณกรรมที่สร้างความรู้สึกเห็นอกเห็นใจต่อผู้ที่ทุกข์ยาก การยกระดับจิตวิญญาณ และจริยธรรม ตอลสตอยมองว่าศิลปะที่แท้จริงต้องมีเป้าหมายในการยกระดับจิตใจของผู้คน และช่วยให้มนุษย์เข้าถึงคุณธรรม งานศิลปะควรสร้างความตระหนักรู้ในประเด็นสำคัญ เช่น ความเมตตา การเสียสละ และความรักต่อเพื่อนมนุษย์ เขาปฏิเสธศิลปะที่ไม่มีเป้าหมายทางจริยธรรม หรือศิลปะที่สนับสนุนความรุนแรงหรือความเห็นแก่ตัว ตัวอย่างนิยายหรือบทกวีที่กระตุ้นให้ผู้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อสร้างโลกที่ดีขึ้น

การแสดงออกถึงความจริงใจ ศิลปะที่แท้จริงต้องสะท้อนความจริงใจของศิลปิน อารมณ์หรือความคิดที่ถ่ายทอดต้องมาจากความรู้สึกที่แท้จริงงานศิลปะที่สร้างขึ้นเพียงเพื่อตอบสนองตลาดหรือสร้างความเพลิดเพลินโดยปราศจากเนื้อหาที่ลึกซึ้ง ถือว่าเป็นศิลปะที่ไม่สมบูรณ์ในมุมมองของตอลสตอย ตัวอย่างภาพเขียนหรือดนตรีที่สะท้อนความทุกข์ของศิลปินในชีวิตจริง การส่งเสริมความเรียบง่ายและเข้าถึงได้ ตอลสตอยยืนยันว่าศิลปะต้องเป็นสิ่งที่คนทุกคนชั้นสามารถเข้าใจและสัมผัสได้เขาต่อต้านงานศิลปะที่ซับซ้อนหรือพยายามสร้างความเหนือชั้น ซึ่งมักจะจำกัดอยู่ในวงชนชั้นสูงเป้าหมายคือทำให้ศิลปะกลายเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อคนจำนวนมากที่สุด ตัวอย่างเพลงพื้นบ้านที่เรียบง่ายและสามารถสื่อสารความสุขหรือความเศร้าให้คนทั่วไปได้ ตัวอย่างที่สะท้อนเป้าหมายของแนวคิดศิลปะของตอลสตอยในส่วนของการสร้างความสามัคคีและความเข้าใจระหว่างมนุษย์ การยกระดับจิตวิญญาณและจริยธรรม การแสดงออกถึงความจริงใจ การส่งเสริมความเรียบง่ายและเข้าถึงได้ เช่น “สงครามและสันติภาพ” เป็นวรรณกรรมที่สะท้อนชีวิตเกี่ยวพันกับความรัก ความทุกข์ ความเป็นมนุษย์ ท่ามกลางเหตุการณ์สงคราม ตอลสตอยแสดงถึงความจริงของชีวิตและบทเรียนทางศีลธรรมที่เกี่ยวกับความเสียสละและสันติภาพเป็นต้น

ศิลปะที่มีลักษณะสำคัญคือ สื่อสารอารมณ์อย่างจริงใจ ศิลปะที่ดีต้องถ่ายทอดอารมณ์หรือความรู้สึกที่แท้จริงจากศิลปินไปยังผู้ชม ศิลปินต้องเข้าใจและรู้จักอารมณ์ของตนเองอย่างชัดเจนก่อนสร้างงาน ผู้ชมต้องสามารถรู้สึกหรือรับรู้ถึงอารมณ์นั้นได้เหมือนกับที่ศิลปินรู้สึก ตัวอย่างดนตรีที่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกเศร้าเพราะสะท้อนถึงความทุกข์ที่แท้จริงของศิลปิน ส่งเสริมคุณธรรมและความดีงาม ศิลปะที่ดีควรมีเป้าหมายทางจริยธรรม และช่วยเสริมสร้างคุณค่าที่ดีในสังคม ผลงานศิลปะต้องไม่เพียงเพื่อความบันเทิง แต่ต้องกระตุ้นให้เกิดการตระหนักรู้ในคุณธรรม เช่น ความรัก ความเมตตา หรือการเสียสละ ตัวอย่างงานเขียนที่ปลูกฝังแนวคิดเรื่องความเห็นอกเห็นใจต่อผู้ที่ด้อยโอกาส มีความเรียบง่าย

ง่ายและเข้าถึงได้ ศิลปะที่ดีต้องเข้าใจได้ง่าย และส่งต่อความรู้สึกให้คนทุกชนชั้นและทุกวัฒนธรรม งานที่ซับซ้อนเกินไปจนคนทั่วไปไม่สามารถเข้าใจได้ถือว่าไม่ใช่ศิลปะที่แท้จริง

ตัวอย่างเรื่องเล่าพื้นบ้านหรือภาพวาดที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวให้คนทั่วไปเข้าใจ มีความเป็นสากล ศิลปะที่ดีต้องสามารถส่งผลกระทบและสื่อสารไปถึงคนทั่วโลกโดยไม่ถูกจำกัดด้วยภาษา วัฒนธรรม หรือเชื้อชาติ การถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกต้องข้ามขอบเขตของความแตกต่างในมนุษย์ ตัวอย่างดนตรีที่สามารถกระตุ้นความรู้สึกได้โดยไม่จำเป็นต้องมีคำอธิบาย สร้างความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์ ศิลปะที่ดีคือการเชื่อมโยงทางอารมณ์ ระหว่างศิลปินและผู้ชม งานศิลปะต้องทำให้ผู้ชมรู้สึกเหมือนมีส่วนร่วมในอารมณ์หรือประสบการณ์เดียวกันกับศิลปิน ตัวอย่างบทกวีที่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนอยู่ในสถานการณ์เดียวกันกับผู้เขียน กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกต่อสังคม ศิลปะที่ดีต้องมีผลกระทบในเชิงบวกต่อสังคมโดยส่งเสริมความสามัคคีและลดความขัดแย้ง ศิลปะที่ก่อให้เกิดความแตกแยกหรือส่งเสริมความรุนแรงถือว่าไม่ใช่ศิลปะที่ดี ตัวอย่างภาพยนตร์หรือการแสดงละครที่สนับสนุนความยุติธรรมในสังคม ปฏิเสธศิลปะที่สร้างเพื่อความบันเทิงหรือความฟุ้งเฟ้อ ตลอดจนมองว่าศิลปะที่ดีต้องไม่สร้างขึ้นเพื่อความบันเทิงหรือเพื่อตอบสนองรสนิยมของชนชั้นสูง เพียงอย่างเดียว งานที่เน้นความฟุ้งเฟ้อหรือไร้แก่นสารถือว่าไม่ใช่ศิลปะที่ดี ตัวอย่างตลอดการวิจารณ์โอเปร่าหรือศิลปะชนชั้นสูงว่าเป็นเพียงสิ่งที่ทำให้ผู้ชมรู้สึกสนุกสนานชั่วคราว(Leo Tolstoy, 1960)

2. แนวคิดศิลปะของพุทธศิลป์ พุทธศิลป์เกิดจากการพยายามจัดระบบความคิดเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ ที่มาจากพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่ได้ถูกรวบรวมบันทึกไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ซึ่งมี 84,000 พระธรรมขันธ์ เนื้อหาของพระธรรมคำสอนเหล่านี้ มีความสำคัญมาก เพราะล้วนเป็นคำอธิบายเกี่ยวกับความเป็นจริงของโลกธรรมชาติ และชีวิตในแง่มุมของพุทธปรัชญาเถรวาท แนวคิดพุทธศิลป์ คือการถ่ายทอดความสร้างสรรค์ทางปัญญาผ่านงานศิลปะ เพื่อปลูกฝังระบบความคิดทางศีลธรรมและแนวทางข้อปฏิบัติ เข้าถึงคุณค่าความดี ความงาม และความจริงของสังขารธรรมเป็นหนึ่งเดียว เพื่อจัดการดับอารมณ์แห่งความทุกข์สู่ความสงบสุขที่เป็นอิสระอย่างสมบูรณ์

พุทธศิลป์เป็นแนวคิดศิลปะที่ใช้สื่ออันหลากหลายนำเอาประสบการณ์ภายในไปสู่ผู้อื่นเพื่อแบ่งปันประสบการณ์รวมเป็นหนึ่งเดียว จึงทำให้สามารถสรุปได้ว่าพุทธศิลป์ถือว่าเป็น (Art as Experience) ประสบการณ์นิยมนั่นเอง ศิลปะที่เป็นเครื่องมือเผยแผ่ธรรมะ พุทธศิลป์สร้างขึ้นเพื่อเป็นสื่อในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น พระพุทธรูป ภาพจิตรกรรมฝาผนัง และงานประติมากรรมต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดเรื่องราวจากพระไตรปิฎก เช่นพุทธประวัติหรือชาดก ลักษณะเด่นใช้รูปแบบที่สง่างาม สื่อถึงความสงบสุขและปัญญา เน้นการออกแบบให้เชื่อมโยงกับคุณธรรม เช่น ความเมตตาและความเสียสละ ศิลปะที่สะท้อนสังขารธรรมของชีวิต พุทธศิลป์มักสะท้อนถึงไตรลักษณ์(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 305 หน้าที่ 260 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,2539) และแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง เพื่อเตือนใจให้มนุษย์ตระหนักถึงธรรมชาติของชีวิต เช่นภาพวาดที่แสดงวงจรของสังสารวัฏ งานศิลป์ที่แสดงเหตุการณ์สำคัญ เช่น ปางปรินิพพาน ศิลปะเพื่อการปฏิบัติธรรม เป็นต้น

พุทธศิลป์ไม่ได้เน้นเพียงความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ แต่ยังมีหน้าที่เป็นเครื่องมือสนับสนุนการปฏิบัติธรรม เช่นพระพุทธรูปที่ใช้เป็นวัตถุสำหรับการเจริญสมาธิ ศาลาและวัดที่ออกแบบเพื่อสร้างบรรยากาศสงบสำหรับการทำสมาธิและเรียนรู้ธรรมะ ศิลปะเพื่อความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างผู้สร้างและผู้รับ พุทธศิลป์ไม่ได้มุ่งเน้นความสำเร็จของตัวศิลปิน แต่เน้นที่กระบวนการสร้างงานศิลปะที่เป็นการฝึกจิต เช่นการแกะสลักพระพุทธรูปด้วยสมาธิและความตั้งใจ หรือการเขียนภาพจิตรกรรมด้วยความเคารพในคำสอน ศิลปะในฐานะสะพานเชื่อมระหว่างศาสนาและวัฒนธรรม พุทธศิลป์ในแต่ละวัฒนธรรมมีเอกลักษณ์ที่สะท้อนความเป็นท้องถิ่น แต่ยังคงแก่นคำสอนของพุทธศาสนา เช่น พุทธศิลป์แบบอินเดีย เน้นความสง่างามและรายละเอียดเชิงธรรมชาติ พุทธศิลป์แบบไทย เน้นความสงบและความอ่อนช้อย พุทธศิลป์ในแง่มุมเชิงปรัชญาในมิติของอภิปรัชญาและญาณวิทยาพุทธศิลป์สะท้อนถึงความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติและความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่ง โดยใช้ศิลปะเป็นตัวสื่อความหมาย เช่น จักรวาลวิทยา ในงานศิลป์ที่แสดงภูมิ ๓๑ ภูมิ การใช้สัญลักษณ์ เช่น ดอกบัว หมายถึงการพ้นทุกข์ เป็นต้น

ดังนั้นแนวคิดเรื่องพุทธศิลป์มีรากฐานอยู่ที่การเชื่อมโยงศิลปะเข้ากับพระพุทธศาสนา และหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เป้าหมายหลักของพุทธศิลป์คือ การสื่อสาร และส่งเสริมความเข้าใจในพระธรรมคำสอนให้กับผู้ที่เห็น หรือเข้ามาสัมผัสศิลปะนั้น ๆ เช่น พุทธศิลป์มักถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นสื่อกลางในการสักการบูชาพระพุทธรูป การสร้างพระพุทธรูป สถูป หรือวัด เป็นการแสดงถึงความเคารพศรัทธา และการแสดงออกถึงการปฏิบัติธรรม และรูปแบบของพุทธศิลป์มักเน้นความสงบ สันติ และสมาธิ สื่อถึงแนวทางการหลุดพ้นจากความทุกข์ รูปทรง และสัดส่วนของพระพุทธรูป รวมถึงสี รูปแบบ และสัญลักษณ์ที่ใช้ในจิตรกรรมพุทธ ที่ปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น ล้วนออกแบบให้สะท้อนถึงความสงบ และความสมบูรณ์แบบในทางธรรม และมีบทบาทในการเตือนสติ และสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ที่มองเห็นให้ระลึกถึงพระธรรมคำสอน และแนวทางในการใช้ชีวิตตามหลักศาสนา

ในการตรวจสอบพุทธศิลป์ในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น กล่าวได้ว่าศิลปะ หรือพุทธศิลป์นั้น ทั้งมีอยู่และไม่มีอยู่เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วในการพิจารณาเรื่องเกณฑ์การตัดสินคุณค่าเกี่ยวกับความงามในพุทธปรัชญาเถรวาทย่อมมีคำถามเกิดขึ้นว่า สรุปแล้วเกณฑ์ในการตัดสินความงามในพุทธศิลป์มีหรือไม่ว่างไร ในประเด็นนี้เมื่อเราศึกษาพุทธปรัชญาแล้ว ย่อมมีในหลายตอนที่เน้นเรื่อง “คุณค่า” โดยเฉพาะเรื่องทางจริยศาสตร์ อันเกี่ยวกับการพัฒนาจิตของตนเองให้ต้งามสูงส่ง และการมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความสัมพันธ์ที่ดีงามด้วย เรื่องจริยศาสตร์นี้ถือว่า เป็นเรื่องคุณค่า และพุทธปรัชญาเถรวาทก็ยอมรับว่ามีอยู่จริง การยอมรับเรื่องคุณค่าเช่นนี้ ย่อมส่งผลให้ความงามซึ่งเข้าใจกันว่าเป็นคุณวิद्याด้วยก็ต้องมีอยู่จริงเช่นเดียวกัน

การศึกษาเรื่องความงามในพุทธปรัชญาเถรวาทนี้ เป็นการศึกษาคุณค่าในเชิงจริยศาสตร์นั่นเอง การพิจารณาเรื่องคุณค่าเราจะมองในแง่ของการใช้สอย อันเป็นแนวทางในการบรรเทาทุกข์เป็นขั้นตอนสำหรับฝึกปฏิบัติและขัดเกลาใจไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจ เช่นเดียวกันในการพิจารณาคุณค่าความงาม เราย่อมต้องพิจารณาว่ามีประโยชน์อย่างไรกับชีวิตหรือการดำเนินชีวิต คุณค่างานศิลป์หรือสุนทรียะก็เช่นเดียวกันต้องมีประโยชน์ต่อชีวิตเราคุณค่าดังกล่าวนี้แบ่งได้ ๒ ประเภท(พระราชวรมณี (ประยูรธปยุตโต),2545) ตามชนิดของความต้องการคือคุณค่าแท้ หมายถึงคุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งต่าง ๆ ในแง่ที่เป็นการสนองความต้องการของชีวิต หรือสิ่งที่มนุษย์

นำมาใช้แก้ปัญหา เพื่อความดีงาม ความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิต หรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งตนเองและผู้อื่น คุณค่าลักษณะนี้อาศัยปัญญาเป็นเครื่องตีค่า หรือกล่าวได้ว่าคุณค่าที่สนองปัญญาก็ได้ เช่นอาหารมีคุณค่าอยู่ที่ประโยชน์สำหรับหล่อเลี้ยงร่างกาย ให้มีชีวิตอยู่ได้ มีสุขภาพแข็งแรง มีความสุข มีแรงกำลังในการทำหน้าที่การงาน คุณค่าพอกเสริมหรือคุณค่าเทียม หมายถึงคุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์พอกพูน หรือเพิ่มให้แก่สิ่งนั้น ๆ เพื่อบำรุงปรนเปรอการเสพเวทนา หรือเพื่อเสริมราคาขยายความมั่นคงยิ่งใหญ่ให้กับตัวตนที่ยึดถือไว้ คุณค่าแบบนี้อาศัยตัณหาเป็นเครื่องตีค่า หรือจะเรียกว่าคุณค่าสนองตัณหาก็คือได้ เช่น อาหารมีคุณค่าอยู่ที่ความเอร็ดอร่อย เสริมความสนุกสนาน เป็นเครื่องแสดงฐานะความโก้หรูหรา รถยนต์เป็นเครื่องวัดฐานะ แสดงความมั่งคั่ง มุ่งเอาความสะดวก สบายงามและความเด่น เป็นต้น

แม้พุทธปรัชญาได้กล่าวถึงคุณค่า ๒ ระดับคือ คุณค่าแท้ และคุณค่าเทียม อีกทั้งได้ให้ความสำคัญกับคุณค่าทั้ง ๒ นั้น แต่หากพิจารณาถึงความจริงหรือเป้าหมายสูงสุดทางพระพุทธศาสนา แล้ว สิ่งที่เป็นจริงสูงสุดคือพระนิพพานนั้น น้ำหนักเรื่องคุณค่าทั้งสองนี้ คุณค่าแทೆಯ่อมเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งกว่า เพราะพุทธปรัชญาซึ่งมีพื้นฐานแห่งศาสนาที่เน้นการปฏิบัติเรื่องการฝึกฝนอบรมตน เพื่อให้เข้าถึงความจริง ความดี ความงามอันสูงสุดด้วยการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ ตัวอย่างพุทธศิลป์ที่ดี เช่น ชาติกรุงพระมหาชนก เป็นวรรณกรรมที่สะท้อนถึงความ پاکเพียร ความอดทน และการเสียสละ และพระพุทธชินราช ซึ่งเป็นตัวแทนของพุทธศิลป์ที่แสดงถึงความศรัทธา และความงามอันล้ำค่าที่สมบูรณ์

อภิปรายผลการวิจัย

การวิเคราะห์แนวคิดศิลปะของลีโอ ตอลสตอยในมุมมองของพุทธศิลป์ที่มีจุดร่วม มาจากแนวคิดศิลปะของลีโอ ตอลสตอยกับพุทธศิลป์ มีจุดร่วมกัน และมีความคล้ายคลึงกันหลายมิติ แม้จะมาจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมและปรัชญาที่แตกต่างกัน โดยสามารถสรุปได้ดังนี้ ในด้านเป้าหมายของศิลปะเพื่อส่งเสริมจิตวิญญาณ ทั้งตอลสตอยและพุทธศิลป์มองว่าศิลปะไม่ใช่เพียงสิ่งที่สร้างความบันเทิง แต่ต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อยกระดับจิตใจและช่วยพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ ลีโอ ตอลสตอยมองว่าศิลปะที่แท้จริงควรมีหน้าที่สื่อสารความจริง และเชื่อมโยงมนุษย์เข้าด้วยกันบนพื้นฐานของความรักและศีลธรรม และในมุมมองของพุทธศิลป์ มุ่งเน้นการสื่อสารธรรมแห่งชีวิต เช่น ความไม่เที่ยง (อนิจจัง) และการดับทุกข์ เพื่อให้ผู้คนเกิดปัญญาและหลุดพ้นจากกิเลส โดยมีจุดร่วมกันคือ ศิลปะในทั้งสองแนวคิดถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการหลุดพ้นทางจิตวิญญาณหรือความทุกข์ ในด้านการสื่อสารผ่านความเรียบง่ายและความจริงแท้ ลีโอ ตอลสตอย เชื่อว่าศิลปะควรเข้าถึงได้ง่าย ไม่ซับซ้อน และสื่อสารความรู้สึกรู้สึหรือแนวคิดที่จริงแท้ ในมุมมองของพุทธศิลป์นั้น ใช้รูปแบบที่เรียบง่าย เช่น พระพุทธรูปที่สื่อถึงความสงบและปัญญา หรือการใช้ภาพวาดและเสียงสวดมนต์เพื่อกระตุ้นสมาธิและการไตร่ตรอง โดยมีจุดร่วมกันทั้งสองแนวคิดหลีกเลี่ยงความซับซ้อนที่ไม่จำเป็น โดยเน้นการสื่อสารความจริงที่ตรงไปตรงมาเพื่อให้เข้าถึงทุกคน การให้ความสำคัญของศีลธรรมในศิลปะ ลีโอ ตอลสตอยยืนยันว่าศิลปะที่ดีต้องส่งเสริม ศีลธรรม และช่วยสร้างความเข้าใจและความรักระหว่างมนุษย์ ในมุมมองของพุทธศิลป์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อปลูกฝังศีลธรรมในชีวิตประจำวันและกระตุ้นให้มนุษย์เห็นคุณค่าของความดี ความเมตตา และความกรุณา โดยมีจุดร่วมกันทั้งสองแนวคิดมองว่าศิลปะที่

ปราศจากศีลธรรมไม่ใช่ศิลปะที่แท้จริง รวมไปถึงการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สอดคล้องกับจุลทรรศน์ พยาฆรานนท์ ที่เสนอว่าพุทธศิลป์ มีหลายด้านที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสร้างประสบการณ์ทางจิตวิญญาณให้แก่ผู้ชม อันได้แก่ การสื่อสารและเผยแพร่หลักธรรม ส่งเสริมการบูชาและศรัทธา เป็นเครื่องเตือนสติและสร้างแรงบันดาลใจ สร้างบรรยากาศสงบสุข อนุรักษ์และถ่ายทอดวัฒนธรรม และเสริมสร้างความหมายทางจิตวิญญาณ (จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์, 2551)

ส่วนการวิเคราะห์แนวคิดศิลปะของ ลีโอ ตอลสตอยในมุมมองของพุทธศิลป์ที่มีจุดที่แตกต่างมาจากแนวคิดศิลปะของลีโอ ตอลสตอยกับพุทธศิลป์ มีหลายมิติที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ วิธีการ และมุมมองทางจิตวิญญาณของศิลปะ ดังนี้ มุมมองต่อธรรมชาติของศิลปะ ในแนวคิดของลีโอ ตอลสตอย มองว่าศิลปะคือการถ่ายทอด "ความรู้สึก" ของศิลปินไปยังผู้รับ เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน (Empathy) โดยศิลปะต้องสร้างผลกระทบทางอารมณ์ที่ชัดเจน ในมุมมองของพุทธศิลป์ เน้นการสื่อสาร "ความจริง" หรือ "ธรรมะ" ผ่านศิลปะ โดยมุ่งเน้นความสงบทางจิตใจและปัญหาที่นำไปสู่การพ้นทุกข์ ความแตกต่างที่ ตอลสตอยเน้นการเชื่อมโยงทางอารมณ์ ขณะที่พุทธศิลป์เน้นการพัฒนาปัญญาและความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิต อีกทั้งวัตถุประสงค์ของศิลปะของตอลสตอยนั้น มีเป้าหมายของศิลปะคือการส่งเสริมความรัก ความดี และคุณค่าทางศีลธรรมในสังคม เพื่อสร้างความสามัคคีในมนุษยชาติ ขณะที่พุทธศิลป์ มุ่งเน้นการขึ้นสู่การปล่อยวาง ลดความยึดมั่นในตัวตน และบรรลุถึงการพ้นทุกข์ ข้อแตกต่างคือ ตอลสตอยเน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม ส่วนพุทธศิลป์เน้นการเปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจก เพื่อให้หลุดพ้นจากวัฏสงสาร และ การประเมินคุณค่าของศิลปะตอลสตอย มองว่าศิลปะที่ดีต้องเข้าถึงคนทุกชนชั้น เป็นของสากล และส่งเสริมคุณธรรม หากศิลปะไม่สื่อสารความดี ถือว่าไร้ค่า ในขณะที่พุทธศิลป์ มองว่าการประเมินศิลปะขึ้นอยู่กับความสามารถในการนำพาผู้ชมให้เข้าถึงธรรมะและปลูกฝังสติ สมาธิ และปัญญา จุดต่างคือตอลสตอยใช้ "ศีลธรรมและความรัก" เป็นเกณฑ์ ส่วนพุทธศิลป์ใช้ "ความจริงตามหลักธรรม" เป็นเกณฑ์ สอดคล้องกับกาญจนา ภาคสุวรรณที่เสนอว่าเป้าหมายของพุทธศิลป์ มีหลายด้านที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสร้างประสบการณ์ทางจิตวิญญาณให้แก่ผู้ชม เป้าหมายหลัก ๆ ของพุทธศิลป์มีดังนี้ สื่อสารและเผยแพร่หลักธรรม พุทธศิลป์ถูกสร้างขึ้นเพื่อถ่ายทอดและเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในพุทธศิลป์ เช่น พระพุทธรูป ธรรมจักร ดอกบัว หรือจิตรกรรมฝาผนัง มักสื่อถึงหลักธรรม เช่น ความเมตตา ความสงบ และการหลุดพ้นจากความทุกข์ ส่งเสริมการบูชาและศรัทธา พุทธศิลป์มีบทบาทสำคัญในการสร้างความศรัทธาและความเคารพต่อพระพุทธเจ้าและหลักธรรมคำสอน พระพุทธรูปและวัตถุศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการบูชา ช่วยให้ผู้ศรัทธามีโอกาสเชื่อมโยงกับศาสนาและสร้างความใกล้ชิดกับพระธรรม เป็นเครื่องเตือนสติและสร้างแรงบันดาลใจ งานพุทธศิลป์มักถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องเตือนสติผู้พบเห็นให้ระลึกถึงธรรมะและปฏิบัติตามหลักธรรม เช่น จิตรกรรมฝาผนังที่เล่าเรื่องราวชาดก ช่วยให้ผู้ชมเข้าใจหลักธรรมได้ง่ายขึ้น และพระพุทธรูปที่แสดงท่าทางหรือปางต่าง ๆ ช่วยเตือนใจให้มีสติและปฏิบัติตามคำสอนสร้างบรรยากาศสงบสุข (กาญจนา ภาคสุวรรณ, 2541)

วิธีการสร้างสรรค์ศิลปะตอลสตอย เน้นการใช้ความเรียบง่ายและความจริงใจของศิลปินเป็นตัวกลางในการสร้างงาน เพื่อให้เกิดการสื่อสารโดยตรงกับผู้ชม ซึ่งในพุทธศิลป์ใช้สัญลักษณ์ที่ลึกซึ้ง

เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ ภาพชาดก หรือการจัดวางรูปแบบที่ช่วยกระตุ้นสติ มีจุดต่างกันคือ ตอลสตอยเน้นอารมณ์และการเข้าถึงง่าย ในขณะที่พุทธศิลป์เน้นการใช้สัญลักษณ์และความหมายที่สัมพันธ์กับธรรมะ และสุดท้ายคือการมองเป้าหมายสูงสุดของศิลปะ ตอลสตอย มองว่าเป้าหมายสูงสุดของศิลปะคือการสร้างสังคมที่ปรองดองและมีคุณธรรมผ่านการแบ่งปันความรู้สึก ในขณะที่พุทธศิลป์ มองว่า เป้าหมายสูงสุดของพุทธศิลป์คือการนำผู้คนไปสู่การพ้นทุกข์และเข้าถึงนิพพานนั่นเอง ตัวอย่างเปรียบเทียบงานศิลปะตอลสตอย เช่น วรรณกรรม "What is Art?" และ "Anna Karenina" ที่สะท้อนความขัดแย้งทางอารมณ์และศีลธรรมในสังคม และงานพุทธศิลป์พระพุทธรูปปางมารวิชัยหรือภาพเล่าเรื่องชาดก ที่เน้นการกระตุ้นสติและสมาธิ เป็นต้น ดังนั้น ตอลสตอยและพุทธศิลป์จะมีเป้าหมายร่วมในการยกระดับจิตใจมนุษย์ แต่จุดเน้นที่ต่างกันคือ ตอลสตอยมุ่งเน้นความรักและการเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์ในบริบทสังคม ส่วนพุทธศิลป์เน้นความสงบและการปล่อยวางในระดับปัจเจก เพื่อให้พ้นจากทุกข์ตามหลักธรรม

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพประกอบ 1 แนวคิดศิลปะของลีโอ ตอลสตอยในมุมมองของพุทธศิลป์

บทสรุป

แนวคิดศิลปะของตอลสตอยว่า ศิลปะคือ (Art as Expression) การแสดงออกคือการสื่อสาร (Art as Communication) ระหว่างศิลปินและผู้ชม โดยมีศิลปะซึ่งเป็นภาษาของอารมณ์เป็นสื่อกลาง ศิลปะคือการสื่อสารทางอารมณ์สะท้อนใจไปยังบุคคลอื่น ๆ ที่มีอารมณ์สะท้อนใจแบบเดียวกัน อารมณ์ความรู้สึกยิ่งรุนแรงเพียงใดงานศิลปะก็ยิ่งมีความเป็นศิลปะมากขึ้นเท่านั้น ศิลปินต้องมีความรับผิดชอบต่องาน ศิลปะที่ดีมีลักษณะสำคัญคือ สื่อสารอารมณ์อย่างจริงใจ ศิลปะที่ดีต้องถ่ายทอดอารมณ์หรือความรู้สึกที่แท้จริงจากศิลปินไปยังผู้ชม ศิลปินต้องเข้าใจและรู้จักอารมณ์ของตนเองอย่างชัดเจนก่อนสร้างงาน ผู้ชมต้องสามารถรู้สึกหรือรับรู้ถึงอารมณ์นั้นได้เหมือนกับที่ศิลปินรู้สึก การเสนอแนวคิดศิลปะของตอลสตอยสามารถหาความจริงแค่ไหน โดยทุกศาสตร์มุ่งไปสู่การค้นพบความจริงหรือการแสดงความจริง ถ้าทุกศาสตร์มุ่งไปที่การแสดงความจริงหรือค้นพบความจริง ถ้าจะมีการตั้งคำถามว่าแนวคิดศิลปะของตอลสตอยสามารถที่จะอธิบายความจริงได้ทุกมิติหรือไม่ เพราะศิลปะคือศาสตร์ประเภทหนึ่ง ในขณะที่แนวคิดพุทธศิลป์ คือการถ่ายทอดความสร้างสรรค์ทางปัญญาผ่านงานศิลปะ เพื่อปลูกฝังระบบความคิดทางศีลธรรมและแนวทางข้อปฏิบัติ เข้าถึงคุณค่าความดี ความงาม และความจริงของสังขารรวมเป็นหนึ่งเดียว เพื่อจัดการดับอารมณ์แห่งความทุกข์สู่ความสงบสุขที่เป็นอิสระอย่างสมบูรณ์ พุทธศิลป์เป็นแนวคิดศิลปะที่ใช้สื่ออันหลากหลายนำเอาประสบการณ์ภายในไปสู่ผู้อื่นเพื่อแบ่งปันประสบการณ์รวมเป็นหนึ่งเดียว

ถ้าจะมีการตั้งคำถามว่าแนวคิดศิลปะของลีโอ ตอลสตอยในมุมมองของพุทธศิลป์สามารถหาความจริงได้ทุกมิติหรือไม่ มีจุดที่คล้ายคลึงกันหรือไม่ และมีความแตกต่างกันหรือไม่ งานวิจัยนี้ยืนยันว่าแนวคิดศิลปะของตอลสตอยสามารถหาความจริงในมิติของศิลปะที่ดีในการถ่ายทอดอารมณ์หรือความรู้สึกได้เป็นอย่างดีที่สุด และมีจุดที่คล้ายคลึงกันคือการส่งเสริมความรัก ความดี และคุณค่าทางศีลธรรมในสังคม และความสามัคคีในมนุษยชาติ และมีจุดที่แตกต่างกันในเรื่องเป้าหมายในขณะที่พุทธศิลป์มุ่งเน้นการสื่อสารสังขารแห่งชีวิต การอธิบายเรื่องความทุกข์ ชีวิตเป็นทุกข์ การเห็นความเจริญของชีวิต มีหลักการและข้อปฏิบัติของการพ้นทุกข์ เพื่อจัดการดับอารมณ์แห่งความทุกข์สู่ความสงบสุขที่เป็นอิสระอย่างสมบูรณ์ ควรมุ่งเน้นศิลปะที่สะท้อนสังขาร ถ้าจะให้แนวคิดศิลปะของตอลสตอยมีการพัฒนาจิตใจจะต้องโดยสอดคล้องกับธรรมะ เข้าใจสังขารหรือความจริงแท้ ลดความยึดติดในอารมณ์หรือวัตถุ โดยสร้างศิลปะเพื่อปัญญา สมาธิ และการหลุดพ้นจากทุกข์ในระดับจิตวิญญาณ นี่เป็นจุดที่พุทธศิลป์สามารถต่อยอดและเสริมคุณค่าของแนวคิดศิลปะของตอลสตอยได้อย่างสมบูรณ์ โดยคำนึงถึงเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักธรรม และหลีกเลี่ยงข้อจำกัดของแนวคิดที่อาจจะขัดแย้งกับหลักธรรมในพุทธศาสนา และ ศิลปะในทั้งสองแนวคิดถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการหลุดพ้นทางจิตวิญญาณหรือความทุกข์ หลีกเลี่ยงความซับซ้อนที่ไม่จำเป็น โดยเน้นการสื่อสารความจริงที่ตรงไปตรงมาเพื่อให้เข้าถึงทุกคน และศิลปะที่ปราศจากศีลธรรมไม่ใช่ศิลปะที่แท้จริง รวมไปถึงการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และได้เสนอองค์ความรู้ใหม่ เช่นหลักการร่วมของศิลปะเพื่อจริยธรรม และการหลุดพ้นเป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 การเน้นการพัฒนาจิตใจและการเข้าใจธรรมชาติของชีวิต เสนอแนะแนวทางเชิงนโยบาย ที่ช่วยให้ศิลปะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคม จริยธรรม และจิตสำนึกทางศีลธรรม

1.2 การปรับแนวคิดความดีให้สอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่ สามารถช่วยให้ศิลปะไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือทางสุนทรียศาสตร์แต่ยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนา “จิตสำนึกทางจริยธรรมและจิตวิญญาณ” ของสังคม ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยั่งยืน โดยใช้ศิลปะเป็น ศูนย์กลางในการเสริมสร้างสติ เมตตา และปัญญา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องศิลปะร่วมกับนักปรัชญาท่านอื่น ๆ อาจช่วยขยาย ขอบเขตความเข้าใจและเปิดโอกาสให้เห็นการประยุกต์ใช้ศิลปะในสังคมสมัยใหม่ และรูปแบบใหม่ ๆ

2.2 ควรศึกษาศึกษาความสามารถในการประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องศิลปะในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย โดยเฉพาะในด้านการสร้างความสุขและการแก้ปัญหาความขัดแย้งทางสังคม จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาแนวทางการสร้างสังคมที่ดี

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา ภาคสุวรรณ และคณะ, (2541). *ศิลปะกับชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช.
- จรรยา โกมรรัตนานนท์. (2540). *สุนทรียศาสตร์ ปัญหาเบื้องต้นในปรัชญาศิลปะและความงาม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยรังสิต.
- จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์. (2551). *ลักษณะไทย*. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- พระราชวรมณี (ประยุทธ์ปยุตโต). (2555). *พุทธธรรม*, ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ 32. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. เล่มที่ 10, 13, 20, 22, 29. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- John Dewey. (1988). *Art as Experience*. New York: The Berkley Group.
- Leo Tolstoy. (1960). *What is Art*. Translated by Almyer Maude. United States of America: The Bobbs-Merrill Company, Inc.
- Richard Gombrich, (2013). *Buddhist Aesthetics?*, Journal of the Oxford Centre for Buddhist Studies, 5: 136-160.

ปัจจัยพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร

Determinants of Social Media Usage Behavior Among Working-Age Professionals in the Era of Next Normal in Bangkok

¹วราภรณ์ อุดมสุदारักษ์ ²นลินี สุรดิษฐ์ ³ศุภากร สุรดิษฐ์ ⁴วิชิต สุรดิษฐ์
¹Waraporn Udomsudaraks ²Nalinee Suradinkura ³Supakorn Suradinkura
⁴Vichit Suradinkura

^{1,2,3,4}ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

^{1,2,3,4}Master of Arts in Development Management, Suan Sunanda Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: wayojang@gmail.com

Received May 23, 2025; Revised June 25, 2025; Accepted: December 23, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง บุคลากรวัยทำงานที่อาศัยอยู่ใน กรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม การเก็บรวบรวม ข้อมูล สถิติที่ใช้ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการใช้สื่อ สังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงานยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร ทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านวัตถุประสงค์การใช้งาน ใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อ ติดต่อสื่อสารกับครอบครัวหรือเพื่อน ($\bar{X} = 4.26$) และเพื่อติดตามข่าวสารและข้อมูล ($\bar{X} = 4.24$) ซึ่ง อยู่ในระดับ มากที่สุด รองลงมาคือ การใช้เพื่อการศึกษาและเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.18$) ด้านปัจจัยทางด้าน เวลา ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในแต่ละครั้งนาน 30 นาที - 1 ชั่วโมง ($\bar{X} = 4.12$) และมากกว่า 2 ชั่วโมง ($\bar{X} = 3.92$) โดยช่วงเวลาที่มีการใช้งานมากที่สุด คือช่วงเย็น (16:00 - 00:00 น.) ($\bar{X} = 4.17$) รองลงมาคือช่วงกลางวัน (08:00 - 16:00 น.) ($\bar{X} = 4.03$) และ ด้านความต้องการด้านความบันเทิง อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.76) การเลือกแพลตฟอร์มสื่อบันเทิงที่ใช้ และเชื่อว่าการใช้สื่อ ออนไลน์เพื่อความบันเทิงช่วยให้ผ่อนคลายจากความเครียดได้ดี ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 4.17$) รองลงมาคือ การใช้แพลตฟอร์มเพื่อความบันเทิงเป็นประจำทุกวัน ($\bar{X} = 4.13$) ตามลำดับ

คำสำคัญ: พฤติกรรม; สื่อสังคมออนไลน์; บุคลากรวัยทำงาน; ยุค Next Normal

Abstract

The objective of this research is to study the social media usage behavior of working-age individuals in the Next Normal era. The research employed a

quantitative research methodology. The sample consisted of 400 working-age individuals residing in Bangkok. The research instrument used was a questionnaire. Data were collected and analyzed using percentage, mean, and standard deviation. The study found that the overall social media usage behavior of working-age individuals in Bangkok during the Next Normal era was at a high level across all three aspects. When examined in detail, it was found that in terms of usage purposes, the most common reasons were communicating with family or friends ($\bar{X} = 4.26$) and following news and information ($\bar{X} = 4.24$), both at the highest level, followed by educational and learning purposes ($\bar{X} = 4.18$). In terms of time-related factors, most individuals used social media for 30 minutes to 1 hour per session ($\bar{X} = 4.12$), and more than 2 hours ($\bar{X} = 3.92$), with the most active time period being in the evening (16:00–00:00) ($\bar{X} = 4.17$), followed by the daytime (08:00–16:00) ($\bar{X} = 4.03$). For the entertainment-related needs, the overall usage was at a high level ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.76). Respondents reported that choosing entertainment platforms and believing that social media helps relieve stress had the same mean score ($\bar{X} = 4.17$), followed by regular daily use of entertainment platforms ($\bar{X} = 4.13$), respectively.

Keywords: Behavior; Social Media; Working-age Professionals; Next Normal Era

บทนำ

ในปัจจุบัน เทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของคนไทย โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตซึ่งได้กลายเป็นสื่อใหม่ที่แตกต่างจากสื่ออื่น ๆ ด้วยความสามารถในการเชื่อมต่อเครือข่ายคอมพิวเตอร์ทั่วโลก ทำให้ผู้ใช้สามารถสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและสะดวก การแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้เร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในยุค "Next Normal" สื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นส่วนสำคัญในชีวิตประจำวัน ไม่เพียงแต่การติดต่อสื่อสาร แต่ยังเป็นเครื่องมือในการทำงานร่วมกัน รวมถึงการเรียนรู้ การเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น Facebook, Instagram, Line และ TikTok ทำให้การทำงานและการใช้ชีวิตสะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนี้ สื่อสังคมออนไลน์ยังเป็นช่องทางในการสร้างแบรนด์ ทำการตลาดออนไลน์ และการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายของธุรกิจ โดยผู้ใช้สามารถติดตามข่าวสาร สร้างเครือข่ายทางธุรกิจ รวมถึงแบ่งปันข้อมูลและทรัพยากรต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว (ณิกุล เสนาวงษ์, 2564) สถานการณ์โควิด-19 ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตสู่ "ชีวิตวิถีใหม่" หรือ "New Normal" เช่น การทำงานจากที่บ้าน การซื้อของออนไลน์ และการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไปเพื่อความปลอดภัย เมื่อโลกเริ่มเปิดประเทศ "ชีวิตวิถีถัดไป" หรือ "Next Normal" ได้ก้าวเข้ามาแทนที่เป็นการปรับตัวต่อเนื่องจากชีวิตวิถีใหม่ "New Normal" โดยเน้นที่ความสะดวกจากเทคโนโลยี เช่น การทำงานจากทุกที่ การช้อปปิ้งออนไลน์ที่รวดเร็ว และการเดินทางที่ปลอดภัยยิ่งขึ้น อีกทั้งการ

คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการลดความเสี่ยงจากอุบัติเหตุหรือโรคภัยต่าง ๆ โดยในยุค Next Normal (Krungsri The COACH, 2566)

พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในยุค Next Normal มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับบุคลากรวัยทำงานในกรุงเทพฯ เนื่องจากส่งผลกระทบต่อชีวิตหลายด้าน เพราะการใช้สื่อสังคมออนไลน์มากเกินไปนั้นอาจทำให้สูญเสียเวลาในการทำงาน การพักผ่อน และการใช้เวลากับครอบครัว รวมถึงเพิ่มภาระงานนอกเวลาผ่านการตอบอีเมลหรือทำงานผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ (ณิชากุล เสนา วงษ์, 2564). นอกจากนี้ การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตและร่างกาย เช่น ความเครียดจากการได้รับการแจ้งเตือนอย่างต่อเนื่อง ความต้องการตอบกลับทันที และการเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่น อาจทำให้เกิดความรู้สึกด้อยค่า เกิดแรงกดดัน รวมถึงส่งผลกระทบทางกาย เช่น อาการปวดหลังจากการนั่งหน้าจอานาน ๆ ในด้านของความสัมพันธ์ สื่อสังคมออนไลน์อาจลดความสัมพันธ์กับครอบครัวและเพื่อนสนิทลง เนื่องจากใช้การสื่อสารทางเทคโนโลยีแทนการพบปะต่อหน้า (ชนาภา ศรจิตติโยธิน, 2565) จากที่มาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาข้อมูลปัจจัยพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร เพื่อวางกลยุทธ์จัดการเวลาอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงานยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Method) ปัจจัยพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยใช้วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ผ่านทาง Google Form เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เนื่องจากเป็นช่องทางที่ในปัจจุบันนั้นถือว่ามีความสะดวก และสามารถทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามเข้าถึงได้โดยง่ายสามารถลดระยะเวลา และประหยัดค่าใช้จ่ายในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการตอบแบบสอบถามนั้นเพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมายที่ตรงกลุ่ม จะมีการคัดกรองก่อนการตอบแบบสอบถาม คือ เป็นกลุ่มวัยทำงานที่มีอายุ 15-59 ปี ทำงานอยู่ในกรุงเทพมหานคร และมีพฤติกรรมในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการทำงาน ผู้ตอบแบบสอบถามจะสามารถทำแบบสอบถามในส่วนถัดไปได้ แต่ถ้าไม่เคยเข้าใช้บริการจะถือว่าจบแบบสอบถาม และจะไม่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีรายละเอียดและขั้นตอนดังนี้

1. ขอบเขตเนื้อหา สถานที่ และเวลา คือ 1) ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประกอบไปด้วยพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนวัยทำงานยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ วัตถุประสงค์ในการใช้งาน ปัจจัยทางด้านเวลา และความต้องการด้านความบันเทิง 2) ขอบเขตด้านสถานที่ และเวลา การวิจัยครั้งนี้ศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน ธันวาคม 2567 - กุมภาพันธ์ 2568

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรวัยทำงานที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 1,227,187 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2567) 2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรวัยทำงานที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครในช่วงอายุ 15-59 ปี โดยใช้วิธีการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973) ซึ่งเป็นตารางสำหรับการประมาณสัดส่วนของประชากร เพื่อใช้ในการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการหาจำนวนกลุ่มตัวอย่าง (Sample size) ที่เหมาะสมที่จะใช้เป็นตัวแทนของประชากรสำหรับการศึกษา ได้ขนาดตัวอย่างที่ครอบคลุมสถิติที่ใช้ในการวิจัย เท่ากับ 400 ตัวอย่าง

3. ขั้นตอนการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

3.1. ศึกษา ค้นคว้า หาข้อมูลสำหรับการวิจัย และการตั้งคำถาม

3.2. นำความรู้ที่ได้ศึกษามาตั้งประเด็นคำถามสำหรับสำหรับแบบถามกับกลุ่มเป้าหมายภายใต้วัตถุประสงค์ของการศึกษา

3.3. กำหนดขอบเขตของข้อคำถามจากตัวแปรที่จะศึกษาตามกรอบการวิจัย คือ พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน และผลกระทบต่อชีวิตส่วนตัวของคนวัยทำงานยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร

3.4. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัย และพิจารณาตรวจสอบโครงสร้างคำถาม การใช้ภาษา และความครอบคลุมในเนื้อหาสาระ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ เพื่อที่จะนำไปใช้จริง

3.5. นำแบบสอบถามที่ปรับแก้ไขแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้พิจารณาตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหาจากวิธีการหาความถูกต้องเชิงเนื้อหา โดยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับจุดประสงค์ (Index of Item - Objective Congruence: IOC) เกณฑ์การคัดเลือกข้อคำถามจะต้องมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 - 1.00 โดยผลการวิเคราะห์หาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม มีค่าเฉลี่ยของดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00

3.6. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 30 คน แล้วนำมาหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของ Cronbach โดยที่ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha) คือ ค่าการตรวจสอบคุณภาพของมาตรวัดโดยรวมจะต้องมีค่าไม่ต่ำกว่า 0.70 และมีค่าสูงสุดอยู่ที่ 1.0 ผลการทดสอบการตรวจสอบคุณภาพของมาตรวัดโดยรวมพบว่า ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.828 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านค่าความเชื่อมั่น ด้านวัตถุประสงค์การใช้งาน 0.791 ด้านปัจจัยทางด้านเวลา 0.861 ความต้องการด้านความบันเทิง 0.868

3.7. นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดลองใช้ และปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามมีวิธีการดำเนินการดังนี้

4.1 ผู้วิจัยขอความร่วมมือในการกรอกแบบสอบถาม

4.2 ทำการรวบรวมแบบสอบถาม ตรวจสอบความเรียบร้อยของแบบสอบถาม และนำไปวิเคราะห์เพื่อหาค่าสถิติในโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

5. การวิเคราะห์ผลการศึกษา ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS For Windows

สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม, พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงานยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร โดยใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความถี่ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา

การศึกษาปัจจัยพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุอยู่ระหว่าง วัยทำงานตอนกลาง (30-44 ปี) ระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพพนักงาน/ลูกจ้างเอกชนมีสถานภาพโสด รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,000 - 30,000 บาท

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงานยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร ด้านวัตถุประสงค์การใช้งาน อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.18$, S.D. = 0.72) โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อติดต่อกับครอบครัวหรือเพื่อน ($\bar{X} = 4.26$) และเพื่อติดตามข่าวสารและข้อมูล ($\bar{X} = 4.24$) ซึ่งอยู่ในระดับ มากที่สุด รองลงมาคือ การใช้เพื่อการศึกษาและเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.18$) และใช้เพื่อทำงานหรือธุรกิจ และเพื่อความบันเทิง เช่น ดูหนัง ฟังเพลง เล่นเกม ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 4.12$)

ด้านปัจจัยทางด้านเวลา อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = 0.77) โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในแต่ละครั้งนาน 30 นาที - 1 ชั่วโมง ($\bar{X} = 4.12$) และมากกว่า 2 ชั่วโมง ($\bar{X} = 3.92$) โดยช่วงเวลาที่มีการใช้งานมากที่สุด คือช่วงเย็น (16:00 - 00:00 น.) ($\bar{X} = 4.17$) รองลงมาคือช่วงกลางวัน (08:00 - 16:00 น.) ($\bar{X} = 4.03$) และช่วงเช้า (00:00 - 08:00 น.) ($\bar{X} = 3.66$)

ด้านความต้องการด้านความบันเทิง อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.76) โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการเลือกแพลตฟอร์มสื่อบันเทิงที่ใช้ และเชื่อว่าการใช้สื่อออนไลน์เพื่อความบันเทิงช่วยให้ผ่อนคลายจากความเครียดได้ดี ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 4.17$) รองลงมาคือการใช้แพลตฟอร์มเพื่อความบันเทิงเป็นประจำทุกวัน ($\bar{X} = 4.13$) การเพิ่มความสุขสนุกสนานในชีวิตประจำวัน ($\bar{X} = 4.12$) และการรู้สึกว่าเป็นการใช้เวลาที่คุ้มค่า ($\bar{X} = 4.11$)

ตารางที่ 1 ระดับพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนวัยทำงานยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร

พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนวัยทำงานยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านวัตถุประสงค์การใช้งาน	4.18	0.72	มาก
1. ท่านใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อติดต่อสื่อสารกับครอบครัว/เพื่อน	4.26	1.03	มากที่สุด
2. ท่านใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อติดตามข่าวสารและข้อมูล	4.24	0.96	มากที่สุด
3. ท่านใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อทำงานหรือธุรกิจ	4.12	1.05	มาก
4. ท่านใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อความบันเทิง (ดูหนัง ฟังเพลง เล่นเกม)	4.12	1.03	มาก
5. ท่านใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการศึกษาและเรียนรู้	4.18	0.95	มาก
2. ด้านปัจจัยทางด้านเวลา	3.98	0.77	มาก
1. ท่านใช้สื่อสังคมออนไลน์ในแต่ละครั้งนาน 30 นาที - 1 ชั่วโมง	4.12	1.13	มาก
2. ท่านใช้สื่อสังคมออนไลน์ในแต่ละครั้งนานมากกว่า 2 ชั่วโมง	3.92	1.08	มาก
3. ท่านใช้สื่อสังคมออนไลน์ในช่วงเช้า (00:00 - 08:00 น.)	3.66	1.25	มากที่สุด
4. ท่านใช้สื่อสังคมออนไลน์ในช่วงกลางวัน (08:00 - 16:00 น.)	4.03	1.06	มากที่สุด
5. ท่านใช้สื่อสังคมออนไลน์ในช่วงเย็น (16:00 - 00:00 น.)	4.17	1.03	มากที่สุด
3. ความต้องการด้านความบันเทิง	4.14	0.76	มาก
1. ท่านใช้แพลตฟอร์มสื่อออนไลน์ (เช่น Facebook, Instagram, TikTok, Line, YouTube) เพื่อความบันเทิงเป็นประจำทุกวัน	4.13	1.05	มาก
2. ท่านมีความพึงพอใจในการเลือกแพลตฟอร์มสื่อบันเทิงที่ท่านใช้ (เช่น Facebook, Instagram, TikTok, Line, YouTube)	4.17	1.00	มาก
3. ท่านเชื่อว่าการใช้สื่อออนไลน์เพื่อความบันเทิงช่วยให้ท่านผ่อนคลายจากความเครียดได้ดี	4.17	0.97	มาก
4. ท่านรู้สึกว่าการใช้สื่อออนไลน์เพื่อความบันเทิงช่วยเพิ่มความสนุกสนานในชีวิตประจำวันของท่าน	4.12	1.04	มาก

พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนวัยทำงานยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
5. ท่านรู้สึกว่าการใช้เวลาในการใช้สื่อออนไลน์เพื่อความบันเทิง เป็นการใช้เวลาที่คุ้มค่า	4.11	1.10	มาก
รวม	4.10	0.68	มาก

อภิปรายผลการวิจัย

พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนวัยทำงานยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านวัตถุประสงค์การใช้งาน เนื่องจากว่า ในสังคมปัจจุบันนี้มีผู้คนที่ต้องการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะว่าสังคมยุค Next Normal ผู้คนต้องการเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร การติดต่อสื่อสาร และความบันเทิงได้อย่างรวดเร็วและสะดวกมากยิ่งขึ้น การทำงานที่มีความยืดหยุ่น (Flexible Work) การทำงานแบบ Work from Home รวมถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ชีวิต ล้วนส่งผลให้คนวัยทำงานหันมาใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางหลักในการสื่อสารกับเพื่อน ครอบครัว เพื่อนร่วมงาน และเพื่ออัปเดตสถานการณ์รอบตัวอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ (ณัฐสรिता จันทน์น้อย ,2565) ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์การใช้งานเป็นการใช้งานของผู้ที่มีพฤติกรรมของการใช้สื่อออนไลน์โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการสื่อสารและเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้ใช้ในสื่อออนไลน์ ซึ่งผู้ใช้สื่อออนไลน์สามารถใช้งานตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในบ้าน ร้านกาแฟ ในรถ เพื่อการสืบค้น การหาข้อมูลตามความต้องการของผู้ใช้สื่อออนไลน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (ณิชากุล เสนาวงษ์. ,2564). ทำการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนเจนเนอเรชั่นแซต ในยุค New Normal ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อสื่อสังคมออนไลน์ของคนเจนเนอเรชั่นแซตในยุค New Normal อยู่ในระดับมาก และพบว่าปัจจัยด้านการรับรู้ประโยชน์, ปัจจัยด้านการเข้าใจง่ายในการใช้งาน และปัจจัยด้านทัศนคติต่อการใช้งานมีผลต่อพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนเจนเนอเรชั่นแซตในยุค New Normal ที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนเจนเนอเรชั่นแซตในยุค New Normal แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จากงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมของการใช้สื่อสังคมออนไลน์มีวัตถุประสงค์ในการใช้งานในแต่ละวันเป็นจำนวนมาก และเป็นส่วนสำคัญสำหรับบุคคลาวัยทำงาน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพประกอบ 1 พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงานยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร

จากภาพสามารถอธิบายได้ว่า บุคลากรวัยทำงานยุค Next Normal ใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวและการสื่อสารกับครอบครัวหรือเพื่อนร่วมงาน โดยนิยมใช้แพลตฟอร์มยอดนิยม เช่น LINE, Facebook และ Microsoft Teams เพื่อการทำงานและสร้างเครือข่ายสังคมในองค์กร มีความสามารถในการปรับตัวเข้าสู่โลกดิจิทัลอย่างรวดเร็ว และใช้สื่อออนไลน์เพื่อสร้างตัวตน (Personal Branding) นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและรูปแบบการทำงานในยุคดิจิทัลที่เน้นความยืดหยุ่นและความเชื่อมโยงทางสังคม.

บทสรุป

การศึกษาของบทความวิจัยในครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงานในกรุงเทพมหานครในยุค Next Normal นั้นได้รับอิทธิพลจากหลายปัจจัยทั้งในด้านเทคโนโลยี สังคม และแรงจูงใจภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผสมผสานทั้งชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัวเข้าไว้ด้วยกัน องค์กรและผู้พัฒนานโยบายจึงควรตระหนักถึงปัจจัยเหล่านี้เพื่อนำไปสู่การสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพของบุคลากร และบุคลากรวัยทำงานในกรุงเทพ ใช้สื่อสังคมออนไลน์มากขึ้นในช่วง Next Normal โดยมีแนวโน้มการใช้งานเพื่อประโยชน์ทั้งในด้านอาชีพและส่วนตัว การเข้าใจพฤติกรรมเหล่านี้จะช่วยให้องค์กรสามารถวางแผนพัฒนาทักษะดิจิทัล และจัดการทรัพยากรด้านการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. องค์กรเอกชน และองค์กรภาครัฐ คนวัยทำงานยุค Next Normal มีวัตถุประสงค์ต่อการเล่นสื่อสังคมออนไลน์มากเกินไป อาจจะทำให้มีผลกระทบต่อการทำงาน ควรที่จะใช้วัตถุประสงค์ต่อการเล่นสื่อสังคมออนไลน์ ไม่ให้เกิดผลกระทบต่อการทำงาน

2. องค์กรเอกชน และองค์กรภาครัฐ คนวัยทำงานยุค Next Normal ใช้เวลาในการเล่นสื่อสังคมออนไลน์ในช่วงเช้า ซึ่งเป็นเวลาการทำงาน ควรที่จะเล่นเฉพาะช่วงกลางคืน และพักผ่อนให้มีความเพียงพอต่อการทำงาน ไม่ควรที่จะเล่นช่วงเช้า

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรที่จะมีการศึกษาในพื้นที่อื่น อาทิ นนทบุรี ปทุมธานี เพื่อที่จะได้ครอบคลุมต่อการศึกษางานวิจัย เพราะการใช้สื่อสังคมออนไลน์นั้นมีทั่วไป ทุกจังหวัด การทำวิจัยในกรุงเทพมหานคร นั้น เป็นเพียงเขตที่จำกัด

2. การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเพียงเชิงปริมาณเท่านั้น อาจจะยังไม่เพียงพอต่อการผลการวิจัย ดังนั้น ควรที่จะทำวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการสัมภาษณ์แบบยกกลุ่มเพื่อที่จะได้ครอบคลุมต่อการทำวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- ชนาภา ศรีจิตติโยธิน. (2565). *ล่องยุคศาสตร์ ขับเคลื่อนอุตสาหกรรมยุค Next Normal*. สืบค้นเมื่อ 9 กันยายน 2567, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/business/980407>.
- ณัฐสรिता จันทน์น้อย. (2565). พฤติกรรมการแบ่งปันเนื้อหาลูกบนสื่อสังคมออนไลน์ของพ่อแม่คนไทย. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชานิติศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*
- ณิซกุล เสนาวงษ์. (2564). การศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนเจนเนอเรชันแซดใน ยุค New Normal ในกรุงเทพมหานคร. *การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการตลาด. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม*.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2567). *รายงานสถิติรายปีประเทศไทย พ.ศ. 2567*. สืบค้นเมื่อ 9 กันยายน 2567, จาก https://e-purchase.nso.go.th/product_details/Ld
- Krungsri The COACH. (2566). *เปิดประเทศแล้ว ได้เวลาใช้ชีวิต Next Normal ให้สนุก ด้วย 3 ตัวช่วยดีๆ*. สืบค้นเมื่อ 9 กันยายน 2567, จาก <https://www.krungsri.com/th/krungsri-the-coach/life/family-insurance/3-tips-enjoy-next-normal-life>.

ปัจจัยสังคมส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา Social Factors Affecting the Choice of Elderly Care Services in Nakhon Ratchasima Province

¹อัจฉรา วิบูลย์ณรงค์ ²นลินี สุรดิษฐ์ ³ศุภากร สุรดิษฐ์ ⁴วิชิต สุรดิษฐ์

¹Archara Wiboonronnarong ²Nalinee Suradinkura ³Supakorn Suradinkura

⁴Vichit Suradinkura

^{1,2,3,4}ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

^{1,2,3,4}Master of Arts in Development Management, Suan Sunanda Rajabhat University

¹Corresponding author, e-mail: wibulyrnngkhxacchra@gmail.com

Received May 23, 2025; Revised June 28, 2025; Accepted: December 23, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาระดับปัจจัยด้านสังคม และการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา (2) ศึกษาปัจจัยสังคมที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ รูปแบบที่ใช้ในการวิจัย เป็นรูปแบบเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุ ตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าร้อยละ (%) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ผลการวิจัยพบว่า (1)ระดับปัจจัยด้านสังคมที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$, S.D = 0.64) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ปัจจัยด้านสังคมด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ด้านครอบครัว ส่วนการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา อยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การดูแลด้านจิตใจและอารมณ์ของผู้สูงอายุ ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.81$, S.D = 0.85) รองลงมา ความเต็มใจของผู้สูงอายุ ในการรับบริการและทำตามแผนการดูแล (2) ปัจจัยด้านสังคมส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ เมื่อพิจารณาตัวแปรอิสระที่ส่งผลในการทำนายได้ดีที่สุด คือด้านครอบครัว และด้านวัฒนธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: ปัจจัยสังคม; ผู้สูงอายุ; จังหวัดนครราชสีมา

Abstract

This research aims to (1) study the level of social factors and the decision to use elderly care services in Nakhon Ratchasima Province, and (2) examine the social factors influencing the decision to use elderly care services. The research employed

a quantitative approach. The sample group consisted of 400 elderly individuals aged 60 years and over residing in Nakhon Ratchasima Province. The research instrument was a questionnaire. The statistical methods used for data analysis included mean ($\bar{x}$), percentage (%), standard deviation (S.D.), and multiple regression analysis. The research findings revealed that: (1) Social factors influencing the decision to use elderly care services in Nakhon Ratchasima Province were at a high level overall ($\bar{x}$ = 3.78, S.D. = 0.64). When considered by category, it was found that cultural social factors had the highest mean, followed by family-related factors. (2) The decision to use elderly care services in Nakhon Ratchasima Province was also at a high level. When examined by item, the aspect with the highest average score was emotional and psychological care for the elderly ($\bar{x}$ = 3.81, S.D. = 0.85), followed by the elderly's willingness to receive services and comply with care plans.

Keywords: Social factors; Elder; Nakhon Ratchasima Province

บทนำ

การกำหนดทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2566 - 2570) ฉบับที่ 13 ในส่วนของโครงสร้างประชากรของประเทศ พบว่าสังคมไทยเข้าสู่การเป็น สังคมสูงวัย มาตั้งแต่ปี 2548 โดยในปี 2563 มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุรวมกว่า 11.6 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 17.57 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สวนทางกับประชากรวัยเรียนและวัยแรงงานที่มีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะกลุ่มอายุ 3-21 ปีที่จะมีสัดส่วนลดลงอย่างต่อเนื่องจนเหลือเพียงร้อยละ 20.66 ของประชากรทั้งหมดในปี 2570 หรือลดลงกว่า 715,000 คน ภายในช่วงระยะเวลาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 ทั้งนี้ การเข้าสู่สังคมสูงวัยอาจส่งผลกระทบต่อปัญหาความเหลื่อมล้ำในประเทศทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุจะมีความเหลื่อมล้ำทางรายได้สูงกว่ากลุ่มผู้มีอายุน้อย และการที่ประชากรวัยแรงงานที่มีสัดส่วนลดลงอย่างต่อเนื่อง อาจนำมาซึ่งปัญหาขาดแคลนกำลังแรงงานในประเทศ ตอกย้ำความจำเป็นในการพึ่งพาแรงงานต่างชาติมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมต่อประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจความสามารถในการแข่งขัน และผลิตภาพแรงงาน รวมถึงความต้องการงบประมาณเพื่อเป็นสวัสดิการรองรับวัยเกษียณ จากอัตราการพึ่งพิงของผู้สูงอายุต่อวัยแรงงานและภาระทางการคลังในด้านการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น. (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

ประเทศไทยนั้นจะได้มีการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 จากการที่มีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีมากถึง 10% ของประชากรทั้งประเทศ สำหรับสถิติจำนวนผู้สูงอายุ พ.ศ. 2567 ข้อมูล ณ วันที่ 30 มิ.ย. 2567 พบว่าในจำนวนประชากรทั้งหมด 65,982,984 คน แยกเป็นจำนวนประชากรไทยทั้งหมด 64,989,504 คนมีจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด 13,450,391 คน หรือร้อยละ 20.70 ผู้สูงอายุทั้งหมด แยกเป็นกลุ่มผู้สูงอายุชาย 5,948,010 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 44.22 และ กลุ่มผู้สูงอายุหญิง 7,502,381 คน คิดเป็นร้อยละ 55.78 ของกลุ่มผู้สูงอายุ (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2567) ซึ่งถือได้ว่าภายในอนาคตต่อไปจะมีผู้สูงอายุมากขึ้น ซึ่ง

บางครอบครัวนั้นอาจจะมิบุตรหลานคอยให้ความดูแลอยู่บ้าน แต่ทว่าผู้สูงอายุมีไม่น้อยที่ไม่มีบุตรหลานคอยดูแล ผลสุดท้ายของผู้สูงอายุที่ไม่มีคนดูแลนั้นต้องได้พึ่งพิงศูนย์สถานบริการดูแลผู้สูงอายุ

ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุมีบทบาทและหน้าที่ ที่สามารถดูแลผู้สูงอายุ สำหรับครอบครัวใดก็ตามที่ไม่มีความสามารถหรือไม่มีความพอที่จะดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว ก็สามารถนำผู้สูงอายุเหล่านั้น มาเข้ารับบริการกับศูนย์ดูแลผู้สูงอายุได้ตามความต้องการ ฉะนั้นปัจจัยในการเลือกใช้บริการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้เลือกใช้บริการมองหาหลักๆคือ คุณภาพของการให้บริการ (Service Quality) ซึ่งผู้ให้บริการก็ต้องมีปัจจัยด้านจิตวิทยาในการดำเนินงานด้วยเช่นกันและมีจิตใจที่พร้อมให้บริการ (เกษรา วิจิตชะจิ, 2566) ซึ่งมีความสอดคล้อง ปณณรัตน์ ธนโชคชัยวงศ์. (2567) พบว่าด้านสภาพสิ่งแวดล้อมการบริการ ที่ผู้สูงอายุเข้ามาใช้บริการศูนย์การดูแลมากที่สุด สืบเนื่องจากว่าการบริการของศูนย์ดูแลนั้นมีความพร้อมต่อการดูแลผู้สูงอายุไม่ว่าจะเป็นบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับการฝึกฝนรับมือกับความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง สำหรับศูนย์ดูแลผู้สูงอายุถือว่าเป็นธุรกิจที่มีการเติบโตมากขึ้นเนื่องจาก ประชากรผู้สูงอายุมีมากขึ้น บางแห่งลงทุนเปิดเป็นโรงเรียนสอน เพื่อผลิตบุคลากรให้มีความรู้ในการบริการผู้สูงอายุ เริ่มต้นหลักการดูแลผู้สูงอายุความรู้พื้นฐานการพยาบาลและการแพทย์การช่วยเหลือผู้ป่วยฉุกเฉิน การกายภาพบำบัด แต่การบริการสถานบริบาลดูแลผู้สูงอายุถึงมีมากขึ้นแต่ก็ยังไม่มีเพียงพอต่อความต้องการ เนื่องจากปริมาณของผู้สูงอายุในประเทศไทยมีการเพิ่มจำนวนมากขึ้นในทุกๆปี เหตุผลส่วนใหญ่นำมาใช้บริการอันดับแรกเพราะไม่มีเวลา อันดับสองไม่มีความรู้ความชำนาญในการดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ในระยะพักฟื้น โดยเฉพาะกรณีป่วยเป็นโรคหรือเป็นอัมพาต ต้องให้อาหารผ่านทางสายยาง บางหลายติดเครื่องช่วยหายใจติดตัวหลังจากออกจากโรงพยาบาล ถึงเวลาที่แพทย์อนุญาตให้กลับมาพักอาศัยที่บ้าน บุตรหลานหรือญาติก็ยังไม่มีความชำนาญ ความพร้อม อุปกรณ์พอที่จะสามารถดูแลผู้สูงอายุได้ (จุฑามณี สายยี่ด, 2561)

สถานการณ์ของผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา มีจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี การแก้ไขปัญหาโดยการสำรวจจำนวนผู้สูงอายุที่เป็นจริงและผู้สูงอายุต้องเข้าถึงสิทธิการรักษาอย่างทั่วถึงสำหรับการดำเนินชีวิตต่างจากเดิม ก่อให้เกิดโรคติดต่อเพิ่มขึ้นมากในแต่ละปีการแก้ไขปัญหา โดยการให้ความรู้ในการป้องกันโรคต่างๆตลอดจนส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมการออกกำลังกายที่เหมาะสม มีภูมิต้านทานในผู้สูงอายุลดลง เกิดปัญหาในโรคติดต่อ เช่น วัณโรค ไข้หวัด ไข้หวัดใหญ่ ปอดบวม เป็นต้น การแก้ไขปัญหา ทำได้โดยการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุออกกำลังกายตามความเหมาะสม มีปัญหาเรื่องการเดินทาง การแก้ไขปัญหา บางพื้นที่มีรถสำหรับ รับ-ส่งผู้สูงอายุในการไปพบแพทย์ ณ โรงพยาบาลชุมชน หรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อผู้สูงอายุ แนวทางการแก้ไขปัญหาปรับภูมิทัศน์ให้เหมาะสม เอื้อต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ (ณปภัช นฤคนธ์, 2567)

จากข้อมูลข้างต้นที่ได้กล่าวมานั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยสังคมส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพในการพัฒนาสถานดูแลผู้สูงอายุให้ตอบสนองปัญหาทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุและเพื่อให้เกิดความพึงพอใจสูงสุดในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับปัจจัยด้านสังคม และการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยสังคมที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีกระบวนการดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุ ตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 338,570 คน (สำนักงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา, 2567)

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุ ตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป จังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญร่วมกับการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และใช้วิธีคำนวณหากลุ่มตัวอย่างจากสูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และมีค่าความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ จำนวน 400 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นปัจจัยด้านสังคมที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา ประกอบไปด้วย (1) ด้านสังคมและชุมชน (2) ด้านครอบครัว (3) ด้านวัฒนธรรม โดยใช้การวัดข้อมูลประเภทมาตรวัดอันตรภาคหรือช่วง (Interval) และมีลักษณะคำถามแบบประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามมาตรฐานวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) จำนวน 15 ข้อ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่พัฒนาแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาและความสอดคล้อง (Validity) ของคำถามให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์เพื่อมาวิเคราะห์หาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและภาษาได้ค่า IOC (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยรวมทั้งฉบับเท่ากับ 1.000 ซึ่งถือเป็นที่ยอมรับได้ และค่าทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มประชากรจำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการวัดความคงที่ภายใน (Internal Consistency) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) หรือค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (α - Coefficient) ซึ่งเกณฑ์ของค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ที่เหมาะสมจะต้องมีค่ามากกว่า 0.80 ขึ้นไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามจำนวน 400 ชุด ไปแจกจ่ายกับกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ในการตอบแบบสอบถามผู้วิจัยสอบถามถึงอายุ และความสนใจในการตอบแบบสอบถาม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในการบรรยายลักษณะกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติพื้นฐาน แจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย และการหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ วิเคราะห์เชิงอนุมาน (Inferential Statistics Analysis) เป็นสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการศึกษา

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ระดับปัจจัยด้านสังคมที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.78$, S.D. = 0.64) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{x} = 3.88$, S.D. = 0.69) รองลงมา ด้านครอบครัว ($\bar{x} = 3.75$, S.D. = 0.70) และ ด้านสังคมและชุมชน ($\bar{x} = 3.72$, S.D. = 0.74) ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับปัจจัยด้านสังคมที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา โดยรวม

ด้านสังคมที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
ด้านสังคมและชุมชน	3.72	0.74	มาก	3
ด้านครอบครัว	3.75	0.70	มาก	2
ด้านวัฒนธรรม	3.88	0.69	มาก	1
รวม	3.78	0.64	มาก	

ด้านสังคมและชุมชน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า บุคคลรอบข้างเช่น เพื่อนบ้าน ผู้นำชุมชน มีส่วนช่วยให้คำปรึกษาในการตัดสินใจเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาได้แก่ ชุมชนมีการสนับสนุนหรือมีโครงการต่างๆ เพื่อดูแลผู้สูงอายุ (เช่น ศูนย์ดูแลกลางวัน, กิจกรรมสังคม) ครอบครัวที่มีฐานะดีทำให้สมาชิกครอบครัวตัดสินใจเลือกสถานบริการดูแลผู้สูงอายุ ความพร้อมของสถานบริการในชุมชน ทำให้ครอบครัวใช้บริการ ดูแลผู้สูงอายุ และ ชุมชนยอมรับความจำเป็นของการใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ ตามลำดับ

ด้านครอบครัว อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า สมาชิกของครอบครัวที่มีความสามารถในการดูแลผู้สูงอายุ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกสถานบริการดูแลผู้สูงอายุ และสมาชิกในครอบครัวมีความคิดเห็นตรงกัน มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้สถานบริการดูแล มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากัน รองลงมาได้แก่ สมาชิกในครอบครัวและผู้สูงอายุที่มีความใกล้ชิดกันมีผลต่อการตัดสินใจเลือกสถานบริการดูแลผู้สูงอายุครอบครัวให้ความสำคัญร่วมกันในการตัดสินใจเลือกสถานบริการดูแลผู้สูงอายุ ครอบครัวสามารถให้การสนับสนุนด้านค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้สูงอายุ ตามลำดับ

ด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครอบครัวสามารถให้การสนับสนุน ด้านค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้สูงอายุ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาได้แก่ สมาชิกในครอบครัวและผู้สูงอายุที่มีความใกล้ชิดกันมีผลต่อการตัดสินใจเลือกสถานบริการดูแลผู้สูงอายุ สมาชิกของครอบครัวที่มีความสามารถในการดูแลผู้สูงอายุ มีผลต่อการตัดสินใจเลือกสถานบริการดูแลผู้สูงอายุ ครอบครัวให้ความสำคัญร่วมกันในการตัดสินใจเลือกสถานบริการดูแลผู้สูงอายุ และการยอมรับสถานบริการดูแลผู้สูงอายุทำให้ครอบครัวเลือกใช้บริการ ตามลำดับ

2. วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการศึกษาปัจจัยสังคมส่งต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ จังหวัดนครราชสีมา ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา

การเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1. ความสะดวกในการเดินทางไป - กลับ หรือ การอยู่ใกล้บ้าน	3.65	0.82	มาก	6
2. ความเชี่ยวชาญของบุคลากรผู้ให้บริการด้านสุขภาพ (เช่น พยาบาล นักกายภาพบำบัด)	3.67	0.79	มาก	5
3. ค่าใช้จ่ายในการดูแล (เช่น ค่าบริการรายเดือน, ค่าอาหาร, ค่ายา)	3.58	0.81	มาก	8
4. รูปแบบการบริการ กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ (เช่น มีการทำกิจกรรมบำบัด, กายภาพบำบัด, กิจกรรมสันทนาการ)	3.64	0.82	มาก	7
5. ความปลอดภัยของสถานบริการ (เช่น มีระบบกล้องวงจรปิด, มีใบอนุญาตถูกต้อง)	3.64	0.82	มาก	7
6. สภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก (เช่น ห้องพักผ่อน, โครงสร้างอาคารเอื้อต่อผู้สูงอายุ, อาหารที่เหมาะสม)	3.65	0.80	มาก	6
7. ชื่อเสียงหรือการแนะนำจากผู้ที่ใช้บริการ มีผลต่อการเลือกใช้บริการ	3.79	0.79	มาก	3
8. ความเชื่อมั่นในการดูแล (เช่น การดูแลแบบประคับประคอง, การฟื้นฟูสุขภาพ)	3.78	0.84	มาก	4
9. การดูแลด้านจิตใจและอารมณ์ของผู้สูงอายุ	3.81	0.85	มาก	1
10. ความเต็มใจของผู้สูงอายุ ในการรับบริการและทำตามแผนการดูแล	3.80	0.83	มาก	2
รวม	3.70	0.53	มาก	

จากตารางที่ 2 พบว่า การเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.70$, S.D = 0.53) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การดูแลด้านจิตใจและอารมณ์ของผู้สูงอายุที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.81$, S.D = 0.85) รองลงมา ความเต็มใจของผู้สูงอายุในการรับบริการและทำตามแผนการดูแล ($\bar{x} = 3.80$, S.D = 0.83) ชื่อเสียงหรือการแนะนำจากผู้ที่ใช้บริการ มีผลต่อการเลือกใช้บริการ ($\bar{x} = 3.79$, S.D = 0.79) ความเชื่อมั่นในการดูแล (เช่น การ

ดูแลแบบประคับประคอง, การฟื้นฟูสุขภาพ) ($\bar{x}$ = 3.78, S.D = 0.84) ความเชี่ยวชาญของบุคลากรผู้ให้บริการด้านสุขภาพ (เช่น พยาบาล นักกายภาพบำบัด) ($\bar{x}$ = 3.67, S.D = 0.79) ความสะดวกในการเดินทางไป - กลับ หรือ การอยู่ใกล้บ้าน ($\bar{x}$ = 3.65, S.D = 0.80) รูปแบบการบริการ กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ (เช่น มีการทำกิจกรรมบำบัด, กายภาพบำบัด, กิจกรรมสันทนาการ) และ ความปลอดภัยของสถานบริการ (เช่น มีระบบกล้องวงจรปิด, มีใบอนุญาตถูกต้อง) ($\bar{x}$ = 3.64, S.D = 0.82) ค่าใช้จ่ายในการดูแล (เช่น ค่าบริการรายเดือน, ค่าอาหาร, ค่ายา) ($\bar{x}$ = 3.58, S.D = 0.81) ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ระดับปัจจัยด้านสังคมที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะจังหวัดนครราชสีมามีประชากรผู้สูงอายุจำนวนมาก และมีรูปแบบการดูแลที่ยังพึ่งพาครอบครัวเป็นหลัก จึงส่งผลให้ปัจจัยด้านวัฒนธรรมและบทบาททางสังคมมีอิทธิพลสูงในการเลือกใช้บริการมี ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ (ณรงค์ เสงี่ยมประชา, 2562) กล่าวว่า จารีต วัฒนธรรม วั้วว่า เป็นแบบแผนความประพฤติที่ผู้บริโภคมักปฏิบัติในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยผู้ที่ละเมิดฝ่าฝืนจะได้รับการต่อต้านจากสมาชิกในสังคมอย่างจริงจัง เนื่องจากมีผลกระทบต่อระบบสัมพันธ์ของสมาชิกเป็นส่วนรวมซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประวิทย์ สัพพะเลข ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการกิจการการดูแลผู้สูงอายุหรือผู้มีภาวะพึ่งพิงในอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการกิจการการดูแลผู้สูงอายุหรือผู้มีภาวะพึ่งพิงในอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ด้านวัฒนธรรมที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (ประวิทย์ สัพพะเลข ,2566) อย่างไรก็ตามผลการศึกษาที่แตกต่างกันของ เกษรา วิจิตชะจี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานครเรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ปัจจัยด้านจิตวิทยาด้านทัศนคติ ปัจจัยด้านจิตวิทยาด้านการเรียนรู้ คุณภาพการให้บริการด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ ปัจจัยด้านจิตวิทยาด้านความเชื่อถือข้อค้นพบนี้สามารถนำไปใช้ในการวางแผนบริการของภาครัฐหรือเอกชน โดยเฉพาะในด้านการทำกิจกรรม เช่น การออกแบบกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตใจในศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น (เกษรา วิจิตชะจี ,2565)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การดูแลด้านจิตใจและอารมณ์ของผู้สูงอายุ อาจจะเป็นเพราะว่าผู้สูงอายุมีสภาวะจิตใจที่ค่อนข้างอ่อนไหว การดูแลจิตใจของผู้สูงอายุ จึงมีส่วนสำคัญมาเป็นอันดับต้นๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ , 2562) กล่าวว่า ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว บอกว่ารู้สึกเหงา รวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิตก็เปลี่ยนไป เพราะเกษียณอายุจากการทำงาน มีกิจกรรม และการมีส่วนร่วมทางสังคมลดลง ทำให้เกิดความรู้สึกสูญเสียบทบาท ในคุณค่าของตัวเองลดลง ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปณณรัตน์ ธนโชคชัยวงศ์ ได้

ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุของประชาชนวัยทำงาน อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัย 1) การตัดสินใจเลือกใช้บริการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ พบว่า การดูแลทางด้านจิตใจและอารมณ์อยู่ในระดับสูง และระดับปานกลาง ถึงแม้ว่าจะมีงานวิจัยที่สนับสนุน (ปิ่นรัตน์ ธนโชคชัยวงศ์ ,2567) แต่ก็ยังงานวิจัยที่มีความแตกต่าง คือ ไพโรจน์ ทิพมาตร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยส่วนบุคคลและส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกบ้านพักคนชราของผู้สูงอายุ(1) ด้านสินค้าหรือบริการ ผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับระบบความปลอดภัยที่ได้มาตรฐาน (2) ด้านราคา ต้องการบ้านพักคนชราที่มีหลายระดับราคาให้เลือก (3) ด้านสถานที่ ต้องการบ้านพักที่อยู่ใกล้สถานพยาบาลมากที่สุด (4) ด้านส่งเสริมการตลาดต้องการรับข้อมูลที่ชัดเจนและสามารถเยี่ยมชมบ้านตัวอย่าง (5) ด้านบุคลากร ต้องการบุคลากรทางการแพทย์พยาบาลวิชาชีพและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านคอยดูแล (6) ด้านองค์ประกอบทางกายภาพ ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความไว้วางใจและความน่าเชื่อถือต่อผู้ประกอบการมากที่สุด (7) ด้านกระบวนการให้ความสำคัญกับการอำนวยความสะดวกในการติดต่อสถานพยาบาลเมื่อเกิดกรณีฉุกเฉินมากที่สุด ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกบ้านพักคนชราของผู้สูงอายุ (ไพโรจน์ ทิพมาตร์ ,2564)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง ปัจจัยสังคมส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา สามารถสรุปตามแผนภาพได้ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 2 ปัจจัยสังคมส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา

ที่มา : สังเคราะห์โดยผู้วิจัย

จากภาพอธิบายได้ว่า ในด้านสังคมและชุมชน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจ และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าถึงบริการดูแลอย่างมีคุณภาพ การจัดกิจกรรมในชุมชน เช่น การประชุม ชี้แจง การเยี่ยมบ้าน หรือการมีเวทีให้ผู้สูงอายุได้แสดงความเห็น เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นการ ตัดสินใจใช้บริการดูแลได้ดียิ่งขึ้น ด้านครอบครัว ความเข้าใจของสมาชิกในครอบครัวต่อความจำเป็น ในการดูแลผู้สูงอายุ รวมถึงการมีทัศนคติเชิงบวกต่อการใช้บริการจากภายนอก จะช่วยเสริมสร้างความมั่นใจให้กับผู้สูงอายุในการเปิดรับบริการเหล่านั้นมากยิ่งขึ้น และ ด้านวัฒนธรรมก็มีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมการเลือกใช้บริการของผู้สูงอายุอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในสังคมไทยที่ยังคงยึดถือ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ เช่น การให้ความเคารพต่อผู้ สูงวัย การยึดมั่นในความกตัญญู หรือแม้แต่การเลือกบริการที่ไม่ขัดกับวิถีชีวิตดั้งเดิม ล้วนเป็นเงื่อนไข สำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการพัฒนาบริการดูแลที่เหมาะสม

บทสรุป

จากการวิจัย สามารถสรุปได้ว่า โครงสร้างครอบครัวแบบดั้งเดิมที่เน้นการพึ่งพาอาศัยกัน หลายรุ่นในครอบครัวเดียวกัน เริ่มลดบทบาทลง โดยเฉพาะในพื้นที่เมืองและชานเมืองของจังหวัด นครราชสีมา ครอบครัวส่วนใหญ่เปลี่ยนเป็นแบบครอบครัวเดี่ยว ซึ่งสมาชิกในบ้านมักต้องออกไป ทำงานนอกบ้านทั้งวัน ทำให้ขาดเวลาและทรัพยากรในการดูแลผู้สูงอายุ ส่งผลให้ครอบครัวเหล่านี้เริ่ม มองหาทางเลือกในการใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจากภายนอกมากขึ้น ทั้งในรูปแบบสถานดูแลชั่วคราว หรือถาวร รวมถึงบริการดูแลถึงบ้าน นอกจากนี้ ยังพบว่า ค่านิยมของประชาชนเกี่ยวกับการดูแล ผู้สูงอายุเริ่มเปลี่ยนแปลงจากอดีตที่เคยมองว่าการส่งผู้สูงอายุไปอยู่สถานดูแลเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม หรือ “ทอดทิ้ง” แต่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ กลับมองว่าการเลือกใช้บริการดูแล ผู้สูงอายุจากผู้เชี่ยวชาญถือเป็นการมอบสิ่งที่ดีที่สุดให้กับบุพการี トラบใดที่สถานดูแลมีมาตรฐาน มี ความปลอดภัย และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้น การตัดสินใจเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุไม่ได้ขึ้นอยู่กับ ความจำเป็นทางกายภาพเพียงอย่างเดียว แต่ผูกพันกับบริบททางสังคมในหลากหลายมิติ ซึ่งนับเป็น ฐานข้อมูลสำคัญสำหรับหน่วยงานรัฐและเอกชนในการวางแผนและพัฒนาระบบบริการที่สอดคล้อง กับบริบทของชุมชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ด้านสังคมและชุมชน การสร้างความตระหนักในชุมชนเกี่ยวกับบริการดูแลผู้สูงอายุ แม้ว่า ปัจจัยด้านสังคมและชุมชนจะมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้บริการในระดับหนึ่ง แต่ยังพบว่าการยอมรับการ ใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจากชุมชนมีข้อจำกัด ดังนั้น ควรมีการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูล เกี่ยวกับความสำคัญของศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่ครอบครัวและชุมชน จังหวัดนครราชสีมา
2. ด้านครอบครัว เนื่องจากรายได้เฉลี่ยของครอบครัวผู้สูงอายุอยู่ในระดับต่ำ และค่าใช้จ่าย ในการใช้บริการศูนย์ดูแลถือเป็นภาระสำคัญ จึงควรมีนโยบายหรือโครงการสนับสนุนค่าใช้จ่าย เช่น

การให้เงินอุดหนุนหรือการจัดทำแพ็คเกจค่าบริการในราคาประหยัด เพื่อให้ครอบครัวสามารถเข้าถึงบริการได้มากขึ้น และลดความกังวลของผู้สูงอายุในด้านการเงิน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ค้นพบ องค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้บริการของผู้สูงอายุที่สำคัญสำหรับดูแลผู้สูงอายุ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดูแลผู้สูงอายุในบ้าน โดยควรให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุมาเป็นอันดับแรก สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

1. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงแนวโน้มพฤติกรรมทางเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ แนะนำให้ดำเนินการวิจัยเปรียบเทียบข้อมูลในอดีต ปัจจุบัน และในอนาคต เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมทางเลือกใช้บริการในกลุ่มผู้สูงอายุ รวมถึงศึกษาผลกระทบจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

2. เครื่องมือในการศึกษาครั้งนี้เป็นแบบสอบถามปลายปิด เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ ดังนั้นควรใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติม เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก หรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ร่วมกับการใช้แบบสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนความต้องการ แรงจูงใจ และความคิดเห็นของผู้สูงอายุและครอบครัวอย่างแท้จริง

3. ขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมมากขึ้น ควรเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่าง หรือเปรียบเทียบหลายพื้นที่ในจังหวัดใกล้เคียง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถเปรียบเทียบเชิงพื้นที่ และนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายในระดับภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2562). *การเปลี่ยนแปลงผู้สูงอายุ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2567, จาก <https://dsdw.go.th>.
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2567). *สถิติจำนวนผู้สูงอายุ พ.ศ. 2567*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2567, จาก <https://www.amarintv.com/news/social/230883>.
- เกษรา วิจิตชะจี. (2566). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร. *ค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง*.
- จุฑามณี สายยัด. (2561). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในเขตประเวศ. *ค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง*.
- ณภัช นฤคนธ์. (2567). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตามนโยบายการขับเคลื่อนโครงการ "ครอบครัวมั่นคง สังคมสุขภาพดี" จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารการแพทย์โรงพยาบาลศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์*. 39(1), หน้า 249 – 262.
- ณรงค์ เส็งประชา. (2562). *สังคมวิทยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิชัยอักษร
- ปณณรัตน์ ธนโชคชัยวงษ์. (2567). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุของประชาชนวัยทำงาน อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร. *Singburi Hospital Journal*, 32(3), หน้า 67 -76.

ประวิทย์ สัพพะเลข. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการกิจการการดูแลผู้สูงอายุ หรือผู้มีภาวะพึ่งพิงในอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(10), หน้า 1151 – 1168.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2566 - 2570)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2567. ,จาก https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_20230307173518.pdf.

สำนักงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา. (2567). *จำนวนประชากรของจังหวัดนครราชสีมา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2567., จาก <https://nkrat.nso.go.th/>.

คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ

เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม

Quality of Work Life of Personnel in Special Education Center, Region 1 Nakhon Pathom

¹กชพร ภูขงค์ ²ประเสริฐ อินทร์รักษ์

¹Kochaporn Puchong ²Prasert Intarak

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding, Author E-mail: PUCHONG_K2@su.ac.th

Received June 2, 2025; Revised June 14, 2025; Accepted: December 23, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม 2) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม รูปแบบที่ใช้ในการวิจัยคือเชิงพรรณนา (descriptive research) กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม จำนวน 63 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งประเภท เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามความคิดเห็น ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .977 และการสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ได้แก่ การเชื่อมโยงความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและดีต่อสุขภาพ วิถีปฏิบัติขององค์กร การประสานสัมพันธ์ภายในองค์กร ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน ความสมดุลของชีวิตการทำงาน การพัฒนาความสามารถของบุคคล และผลตอบแทนที่เหมาะสมและยุติธรรม และ 2) แนวทางในการปรับปรุง ได้แก่ การส่งเสริมรายได้เสริมและสวัสดิการเพื่อลดภาระค่าใช้จ่าย จัดบริการนักจิตวิทยาและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตและกายอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจผ่านกิจกรรมชุมชนวิชาชีพ ระบบพี่เลี้ยง และการหมุนเวียนงานอย่างเหมาะสม กำหนดเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพ จัดทำแผนพัฒนารายบุคคลและติดตามผลอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เท่าเทียม เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี สร้างความโปร่งใสและไว้วางใจ ผู้บริหารควรบริหารภาระงานอย่างสมดุล ใช้เทคโนโลยีช่วยลดงานซ้ำซ้อน

หลีกเลี่ยงการส่งงานนอกเวลา ส่งเสริมการใช้สิทธิลาพักผ่อน และสร้างความภาคภูมิใจในงานผ่านการแสดงผลงานและการเชิดชูเกียรติ เพื่อสร้างแรงจูงใจและความผูกพันกับองค์กรอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิตการทำงาน; บุคลากร; ศูนย์การศึกษาพิเศษ; จังหวัดนครปฐม

Abstract

The purposes of this research were to identify: 1) the quality of work life of personnel in Special Education Centers under Educational Service Area 1, Nakhon Pathom Province, and 2) the guidelines for improving their quality of work life. This research employed a descriptive research design. The sample consisted of 63 personnel from the Special Education Centers under Educational Service Area 1, Nakhon Pathom Province, selected by stratified random sampling. The research instruments included an opinionnaire, which had a reliability coefficient of .977, and focus group discussions. The data were analyzed using frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, and content analysis. The findings revealed that: 1) The overall quality of work life of personnel was at a high level. All aspects were rated highly, ranked from highest to lowest mean as follows: Social Relevance, Safe and Healthy Environment, Constitutionalism, Social Integration, Growth and Security, Total Life Space, Development of Human Capacities, and Adequate and Fair Compensation. And 2) Guidelines for improvement include promoting supplementary income and welfare programs to reduce financial burdens; providing ongoing access to psychologists and continuous mental and physical health promotion activities; encouraging participation in decision-making through professional learning communities, mentorship programs, and appropriate job rotation; defining career advancement pathways, developing individual development plans, and implementing systematic monitoring; promoting a culture of organizational equity, allowing freedom of expression, and fostering transparency and trust; ensuring that workload is managed fairly by leaders, utilizing technology to reduce redundant tasks, avoiding after-hours assignments, encouraging the use of vacation leave, and fostering pride in work through recognition and opportunities to showcase achievements, in order to build long-term motivation and organizational commitment.

Keywords: Quality of Work Life; Personnel; Special Education Center; Nakhon Pathom Province

บทนำ

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัล ไม่ว่าจะเป็นสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี ล้วนมุ่งเน้นพัฒนาประเทศโดยมี "คน" เป็นศูนย์กลาง คุณภาพของคนจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง โดยการศึกษา นับเป็นกลไกหลักในการพัฒนาคน ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ว่า "การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ค่านิยม และคุณธรรมของแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดพลเมืองที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ" (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2553) ทั้งนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ได้เน้นการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม ความรู้รอบด้าน สุขภาวะที่ดี และสามารถพึ่งพาตนเองได้ เพื่อสร้างสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของคนและประเทศให้ก้าวทันโลกยุคใหม่

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษเป็นการส่งเสริมสิทธิและโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดให้เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม รวมถึงผู้ด้อยโอกาส มีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยไม่ค่าใช้จ่าย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและการดำรงชีวิตในสังคม ศูนย์การศึกษาพิเศษจึงถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อดูแลและส่งเสริมพัฒนาการเด็กกลุ่มนี้ผ่านบริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม (EI) การจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล (IEP) รวมถึงการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ระบบการศึกษาและชุมชนอย่างเหมาะสม บุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษเผชิญกับภาระงานที่ซับซ้อนและความท้าทายสูง ทั้งการสอน ดูแลพฤติกรรมเด็ก ประสานงานกับครอบครัว และหน่วยงานต่างๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตการทำงานระยะยาว (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2567)

คุณภาพชีวิตการทำงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสุขและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของครู หากครูมีรายได้และสวัสดิการที่เหมาะสม จะช่วยเพิ่มความมั่นใจและความพึงพอใจในการทำงาน (Efraty & Sirgy, 1990) แต่ในปัจจุบันมีปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านค่าตอบแทนระหว่างครูบรรจุใหม่และครูอาวุโส ส่งผลต่อขวัญกำลังใจและอาจทำให้ครูอาวุโสลาออก ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาและเพิ่มภาระงานแก่ครูที่เหลือ (กองบรรณาธิการของสำนักข่าว TNN Thailand, 2568) นอกจากนี้ภาระงานที่มากเกินไปยังเป็นสาเหตุของความเครียดและภาวะหมดไฟในครูทั่วโลก ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและประสิทธิภาพการสอน (UNESCO, 2025)

สำหรับศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม มีปัญหาด้านการบริหารบุคลากรที่ไม่เพียงพอ ขาดผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง และสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ไม่ปลอดภัย ทั้งทางกายและจิตใจ รวมถึงความเหลื่อมล้ำค่าตอบแทนและสวัสดิการซึ่งส่งผลกระทบต่อขวัญกำลังใจของครู (งานศูนย์ข้อมูลและระบบสารสนเทศ, 2567) ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม เพื่อประเมินระดับคุณภาพชีวิตและหาแนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐมให้เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยและระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. **ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย** คือบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม จำนวน 73 คน จำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ ฝ่ายบริหารซึ่งประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 คน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา 2 คน และฝ่ายปฏิบัติการสอน ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการครู 56 คน พนักงานราชการ 14 คน เมื่อเปิดตารางประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 63 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งประเภท (Stratified Random Sampling)

2. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** แบ่งออกเป็น 2 ประเภท 1) แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) ประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Checklist) ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน และประสบการณ์การทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน และตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม ตามกรอบแนวคิดของวอลตัน (Walton, 1974) มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) มีจำนวน 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert, 1961) จำนวน 40 ข้อ และ 2) การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม พิจารณาจากคำสัมภาษณ์ชนิดที่ต่ำที่สุดของแต่ละด้านมาเป็นประเด็นในการสนทนากลุ่ม โดยมีผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มคือ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มบริหารวิชาการ หัวหน้ากลุ่มบริหารงานบุคคล และศึกษานิเทศก์ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลการจัดการศึกษาของศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม รวมทั้งสิ้น จำนวน 6 คน

3. **การสร้างและพัฒนาคุณภาพของเครื่องมือ** แบ่งออกเป็น 2 ประเภท 1) แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) มีขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาวรรณกรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตการทำงานตามกรอบของWalton ขั้นที่ 2 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตั้งโครงสร้างและพัฒนาแบบสอบถามรูปแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) ขั้นที่ 3 ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โครงสร้าง และรูปแบบของแบบสอบถาม โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67- 1 ขั้นที่ 4 นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีบริบทใกล้เคียงกัน จากศูนย์การศึกษาพิเศษ

ประจำจังหวัดสมุทรปราการ รวมจำนวน 30 คน และขั้นที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูลจากการทดลองใช้ เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, 1974) โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α – coefficient) เท่ากับ .977 และ 2) การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) นำผลจากการตอบแบบสอบถามที่มีค่ามัธยฐานเลขคณิตต่ำที่สุดในแต่ละด้าน มาใช้เป็นประเด็นในการสนทนากลุ่มเพื่อหาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรของศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขออนุญาตหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อทำหนังสือขอความร่วมมือจากผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม ในการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม โดยส่งแบบสอบถามรูปแบบ Google Forms ให้กลุ่มตัวอย่าง และติดตามรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์สนทนากลุ่มด้วยตนเองเพื่อหาข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากร

5. การวิเคราะห์ข้อมูล หน่วยการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) คือบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม จำนวน 63 คน ไม่รวมผู้วิจัย โดยดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม จัดระบบข้อมูล และรวบรวมคะแนน จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) มัธยฐานเลขคณิต (arithmetic mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) พร้อมนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย ส่วนข้อมูลจากการสนทนากลุ่มจะวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการศึกษา

1. จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษเขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐมจำแนกรายด้านและภาพรวม มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 ค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐมในภาพรวม

ด้าน	คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1	ผลตอบแทนที่เหมาะสมและยุติธรรม	3.73	0.67	มาก
2	สิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและดีต่อสุขภาพ	4.13	0.69	มาก
3	การพัฒนาความสามารถของบุคคล	3.98	0.67	มาก
4	ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน	4.10	0.69	มาก
5	การประสานสัมพันธ์ภายในองค์กร	4.10	0.65	มาก
6	วิถีปฏิบัติขององค์กร	4.10	0.61	มาก
7	ความสมดุลของชีวิตการทำงาน	4.02	0.73	มาก
8	การเชื่อมโยงความรับผิดชอบต่อสังคม	4.21	0.63	มาก
รวม		4.05	0.67	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.05, S.D. = 0.67) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านการเชื่อมโยงความรับผิดชอบต่อสังคม ($\bar{X}$ = 4.21, S.D. = 0.63) ด้านสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและดีต่อสุขภาพ ($\bar{X}$ = 4.13, S.D. = 0.69) ด้านวิถีปฏิบัติขององค์กร ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.61) ด้านการประสานสัมพันธ์ภายในองค์กร ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.65) ด้านความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน ($\bar{X}$ = 4.10, S.D. = 0.69) ด้านความสมดุลของชีวิตการทำงาน ($\bar{X}$ = 4.02, S.D. = 0.73) ด้านการพัฒนาความสามารถของบุคคล ($\bar{X}$ = 3.98, S.D. = 0.67) และด้านผลตอบแทนที่เหมาะสมและยุติธรรม ($\bar{X}$ = 3.73, S.D. = 0.67) ตามลำดับ

2. จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม ในประเด็นที่มีค่ามัธยฐานเลขคณิตต่ำในแต่ละด้าน ดังนี้ ด้านผลตอบแทนที่เหมาะสมและยุติธรรม เสนอว่า ศูนย์การศึกษาพิเศษควรส่งเสริมโอกาสสร้างรายได้เสริมแก่บุคลากรผ่านกิจกรรมหรือโครงการพิเศษ เช่น การอบรม การผลิตสื่อการเรียนการสอน และควรมีค่าตอบแทนสำหรับผู้มีผลงานดีเด่น ด้านสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและดีต่อสุขภาพ เสนอว่า ศูนย์การศึกษาพิเศษ ควรจัดให้มีนักจิตวิทยาประจำศูนย์ เพื่อให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิต พร้อมจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย นันทนาการ หรือการฝึกเจริญสติ เพื่อลดความเครียดและส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดีของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ด้านการพัฒนาความสามารถของบุคคล เสนอว่า ศูนย์การศึกษาพิเศษ ควรส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับงานของตนเอง โดยใช้กิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ รวมถึงจัดระบบพี่เลี้ยงให้แก่บุคลากรใหม่ กำหนดขอบเขตงานที่ชัดเจน เปิดโอกาสให้วางแผนและตัดสินใจตามความเหมาะสม และจัดระบบหมุนเวียนงานเพื่อพัฒนาทักษะตามความถนัด ด้านความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน เสนอว่า ศูนย์การศึกษาพิเศษควรวางเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพอย่างชัดเจน สนับสนุนให้สอบบรรจุราชการหรือเลื่อนวิทยฐานะ มอบหมายงานที่ท้าทายและเปิดโอกาสแสดงศักยภาพ พร้อมทั้งติดตามผลการปฏิบัติงานด้วยข้อเสนอแนะอย่างสร้างสรรค์ รวมถึงจัดทำแผนพัฒนารายบุคคล (ID Plan) และสนับสนุนการอบรม ศึกษาต่อ หรือศึกษาดูงาน ด้านการประสานสัมพันธ์ภายในองค์กร ศูนย์การศึกษาพิเศษ ควรปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรที่เคารพและเท่าเทียม ไม่เลือกปฏิบัติ โดยจัดกิจกรรมสร้างความร่วมมือ และกิจกรรมสันทนาการ เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตรและลดความเหลื่อมล้ำภายในองค์กร ด้านวิถีปฏิบัติขององค์กร เสนอว่า ศูนย์การศึกษาพิเศษควรเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกระดับแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ โดยใช้แบบสอบถามหรือกล่องเสนอแนะที่ไม่ระบุตัวตน เพื่อสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่เปิดกว้าง โปร่งใส และไว้วางใจในการบริหารงาน ด้านความสมดุลของชีวิตการทำงาน เสนอว่า ศูนย์การศึกษาพิเศษ ควรจัดการมอบหมายงานให้มีความเหมาะสมตามศักยภาพของบุคลากร กระจายภาระงานอย่างเป็นธรรม ใช้เทคโนโลยีเพื่อลดงานซ้ำซ้อน หลีกเลี่ยงการส่งงานนอกเวลาราชการ และสนับสนุนให้บุคลากรใช้สิทธิลาพักผ่อนอย่างเต็มที่ และด้านการเชื่อมโยงความรับผิดชอบต่อสังคม เสนอว่า ศูนย์การศึกษาพิเศษควรเสริมสร้างความภาคภูมิใจในบทบาทของบุคลากรโดยเน้นย้ำความสำคัญของการ

ทำงานเพื่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เปิดโอกาสให้แสดงผลงานผ่านเวทีต่างๆ และจัดกิจกรรมเชิดชูเกียรติอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะศูนย์การศึกษาพิเศษให้ความสำคัญต่อการดูแลและพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรอย่างรอบด้าน ทั้งในเรื่องสวัสดิการและผลตอบแทนที่เหมาะสม มีการจัดสภาพแวดล้อมการทำงานที่สะอาด ปลอดภัย และเอื้อต่อสุขภาพกายและใจ รวมถึงส่งเสริมให้บุคลากรได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากการเข้าร่วมอบรมนอกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในองค์กร และการได้รับคำแนะนำหรือการแนะแนวเพื่อความก้าวหน้าในสายอาชีพอย่างเหมาะสม ศูนย์การศึกษาพิเศษยังสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตร สนับสนุนความร่วมมือระหว่างบุคลากรทุกระดับ เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำงานอย่างโปร่งใส ซึ่งช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ ความรู้สึกมีส่วนร่วม และความผูกพันต่อองค์กร นอกจากนี้ ศูนย์การศึกษาพิเศษ ยังให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการภาระงานอย่างเหมาะสม โดยใช้เทคโนโลยีช่วยลดงานเอกสารซ้ำซ้อน หลีกเลี่ยงการส่งงานนอกเวลา และส่งเสริมให้บุคลากรใช้สิทธิลาพักผ่อนอย่างแท้จริง เพื่อฟื้นฟูสุขภาพและลดความเครียดจากการทำงานส่วนในด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ศูนย์การศึกษาพิเศษ ได้จัดกิจกรรมที่สะท้อนบทบาทในการช่วยเหลือและสนับสนุนชุมชน เช่น การออกพื้นที่ค้นหาเด็กที่ยังเข้าไม่ถึงการศึกษา การจัดนิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ รวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมจิตอาสา ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ส่งผลให้บุคลากรเกิดความภาคภูมิใจในงานมีแรงจูงใจ และรู้สึกผูกพันกับองค์กรมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของแจ่มศรี บุญทองจันทร์ ได้ศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในโรงเรียนโสตศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยมีลำดับเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ความรวดเร็วในการปฏิบัติงาน ลักษณะงานประจำ ภาระงานและหน้าที่ ความเป็นอิสระทางวิชาการ การประสานงานกับบุคลากรอื่น และโอกาสความก้าวหน้าในวิชาชีพ แสดงให้เห็นว่าปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในสถานศึกษาที่ดูแลเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ มีแนวโน้มคล้ายคลึงกันในหลายพื้นที่ (แจ่มศรี บุญทองจันทร์, 2558) เช่นเดียวกับงานวิจัยของ เกวลิณ ฒ นคร ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษาพิเศษจังหวัดเพชรบุรี พบว่า คุณภาพชีวิตการทำงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก และยังพบความสัมพันธ์เชิงบวกกับความผูกพันต่อองค์กร แสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในการทำงานอย่างรอบด้านสามารถส่งผลต่อความรู้สึกผูกพันและแรงจูงใจของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษได้อย่างมีนัยสำคัญ (เกวลิณ ฒ นคร, 2562) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของนิล และโซคอร์โร (Nil and Socorro) ได้ศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในเมืองมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ พบว่าคุณภาพชีวิตในการทำงานอยู่ในระดับมาก สะท้อนว่าในบริบทที่มีการดูแลด้านสิ่งแวดล้อมการทำงาน ความสมดุล

ระหว่างชีวิตและงาน รวมถึงการลดความเครียดจากงาน จะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานโดยรวม เช่นเดียวกับในบริบทของศูนย์การศึกษาพิเศษในเขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม ที่ให้ความสำคัญกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และการสนับสนุนบุคลากรในด้านต่างๆ อย่างรอบด้าน (Nil and Socorro, 2025)

2. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม ในประเด็นที่มีค่ามัธยฐานเลขคณิตต่ำในแต่ละด้าน ดังนี้ 1) ด้านผลตอบแทนที่เหมาะสมและยุติธรรม ควรส่งเสริมโอกาสสร้างรายได้เสริม เช่น กิจกรรมระดมทุนหรือจำหน่ายสินค้าฝีมือบุคลากร รวมทั้งพิจารณาให้ค่าตอบแทนพิเศษแก่ผู้ที่มีผลงานดี พร้อมพัฒนาสวัสดิการภายในศูนย์ เช่น กองทุนออมทรัพย์และตลาดนัดภายในองค์กร 2) ด้านสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและดีต่อสุขภาพ ควรจัดให้มีนักจิตวิทยาประจำศูนย์เพื่อให้คำปรึกษาสุขภาพจิต พร้อมจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพทั้งทางกายและจิต เช่น การออกกำลังกาย นันทนาการ และการฝึกเจริญสติ 3) ด้านการพัฒนาความสามารถของบุคคล ควรส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับงาน โดยจัดกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง จัดระบบพี่เลี้ยง กำหนดขอบเขตงานชัดเจน เปิดโอกาสให้วางแผนและตัดสินใจตามความเหมาะสม จัดระบบหมุนเวียนงาน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อพัฒนาทักษะและสร้างความผูกพัน 4) ด้านความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน ควรจัดทำเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพอย่างชัดเจน สนับสนุนการสอบบรรจุราชการ เลื่อนวิทยฐานะ และพัฒนาตนเอง สนับสนุนการพัฒนาตนเอง ควบคู่กับการมอบหมายงานท้าทายและให้ข้อเสนอแนะอย่างสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาทักษะและความมั่นใจ 5) ด้านการประสานสัมพันธ์ภายใน องค์กรควรปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรที่เคารพและเท่าเทียม ไม่เลือกปฏิบัติ พร้อมจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์ข้ามฝ่ายอย่างสม่ำเสมอ 6) ด้านวิถีปฏิบัติขององค์กร ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกระดับแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระผ่านแบบสอบถามหรือกล่องเสนอแนะที่ไม่ระบุตัวตน เพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้าง โปร่งใส และไว้วางใจ 7) ด้านความสมดุลของชีวิตการทำงาน ควรมอบหมายงานตามศักยภาพและกระจายภาระอย่างเป็นธรรม ใช้เทคโนโลยีลดงานซ้ำซ้อน หลีกเลี่ยงการส่งงานนอกเวลาราชการ พร้อมสนับสนุนให้บุคลากรใช้สิทธิลาพักผ่อนเต็มที่ เพื่อรักษาสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวและงาน และ 8) ด้านการเชื่อมโยงความรับผิดชอบต่อสังคม ควรสร้างความภาคภูมิใจในบทบาทของบุคลากร โดยเปิดโอกาสให้แสดงผลงานและจัดกิจกรรมเชิดชูเกียรติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของลฎาภา มาตผุย ได้ศึกษาแนวทางการส่งเสริมความสุขในการทำงานของครูสำหรับผู้บริหาร ศูนย์การศึกษาพิเศษ ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาสวัสดิการ การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี และการเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ส่งผลต่อแรงจูงใจและความผูกพันต่อองค์กรอย่างมีนัยสำคัญ (ลฎาภา มาตผุย, 2564) สอดคล้องกับงานวิจัยของสังข์วร บรรจงวานิช ได้ศึกษาเรื่อง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูศูนย์การศึกษาพิเศษ ส่วนกลาง ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจมากที่สุดคือ ความมั่นคงในงาน และโอกาสก้าวหน้าในงาน แสดงให้เห็นว่าการมีความมั่นคงในอาชีพและช่องทางการเติบโตอย่างชัดเจน สามารถส่งเสริมแรงจูงใจในการทำงานของครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สังข์วร บรรจงวานิช, 2566) สอดคล้องกับงานวิจัยของบุญญพัฒน์ จินะ ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของคุณภาพชีวิตการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอนในศูนย์การศึกษาพิเศษ ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์

ที่ดีภายในองค์กร การส่งเสริมความภูมิใจในบทบาท และการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กร (บุญญพัฒน์ จินะ, 2567) สอดคล้องกับงานวิจัยของณชบงกช รื่นริด และคณะ ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของครูเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 ผลการวิจัยพบว่า การจัดสมดุลระหว่างชีวิตงานและส่วนตัว ช่วยเพิ่มความพึงพอใจและลดความเครียดจากการทำงาน (ณชบงกช รื่นริดและคณะ, 2567) และสอดคล้องกับงานวิจัยของศรีวิธาวา และ คานพั (Srivastava and Kanpur) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตของการทำงานในส่วนองค์ประกอบและผลกระทบ ผลการวิจัยพบว่า การสนับสนุนสุขภาพจิตและความเป็นอยู่ที่ดีของบุคลากร ส่งผลต่อประสิทธิภาพและคุณภาพชีวิตในการทำงาน (Srivastava & Kanpur, 2014)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพประกอบ 1 แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม

จากภาพอธิบายได้ว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม ควรมีลักษณะบูรณาการ ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม จิตใจ และการพัฒนาอาชีพ ศูนย์การศึกษาพิเศษควรดำเนินอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ครอบคลุมการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ เน้นการส่งเสริมรายได้เสริมและสวัสดิการเพื่อลดภาระค่าใช้จ่าย สร้างความมั่นคงทางการเงิน รวมถึงการดูแลสุขภาพกายและจิตใจผ่านการจัดบริการนักจิตวิทยาและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเสริมสมดุลชีวิตและลดความเครียด นอกจากนี้ ยังควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรในกระบวนการตัดสินใจผ่านกิจกรรมชุมชนวิชาชีพ ระบบพี่เลี้ยง และการหมุนเวียนงานอย่างเหมาะสม เพื่อเพิ่มทักษะและความร่วมมือทางวิชาชีพ ในด้านการพัฒนาอาชีพ ควรกำหนดเส้นทางความก้าวหน้า จัดทำแผนพัฒนารายบุคคล และ

ติดตามผลอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างแรงจูงใจและเป้าหมายในการทำงาน พร้อมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เท่าเทียม เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี สร้างบรรยากาศของความโปร่งใสและความไว้วางใจ ซึ่งจะช่วยเสริมความผูกพันระหว่างบุคลากรและผู้บริหาร โดยผู้บริหารต้องมีบทบาทเป็นผู้นำเชิงรุก รับฟังและเปิดกว้างต่อความคิดเห็นของบุคลากร พร้อมเป็นแบบอย่างในการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงาน องค์ความรู้ใหม่นี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานอย่างรอบด้านและบูรณาการ จะช่วยเสริมสร้างความพึงพอใจ ความผูกพันต่อองค์กร และพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานอย่างมีคุณค่าและมีความสุขอย่างยั่งยืน

บทสรุป

จากการศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้ ผลการศึกษาได้เสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม โดยมีลักษณะเป็นพหุแนวทาง เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของศูนย์การศึกษาพิเศษและความต้องการของบุคลากรในแต่ละด้านอย่างรอบด้าน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ด้านผลตอบแทนที่เหมาะสมและยุติธรรม ศูนย์การศึกษาพิเศษควรศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบผลตอบแทนและสวัสดิการที่เหมาะสม เช่น การจัดกิจกรรมหารายได้เสริมภายในศูนย์ และการส่งเสริมระบบกองทุนออมทรัพย์ เพื่อช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของบุคลากร
2. ด้านสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและดีต่อสุขภาพ ศูนย์การศึกษาพิเศษควรส่งเสริมการจัดบริการด้านสุขภาพจิต เช่น การมีนักจิตวิทยาประจำศูนย์ และจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกายใจ เช่น การออกกำลังกาย หรือกิจกรรมสันทนาการที่เหมาะสมกับบริบทของศูนย์
3. ด้านการพัฒนาความสามารถของบุคคล ศูนย์การศึกษาพิเศษควรส่งเสริมการพัฒนาทักษะและศักยภาพบุคลากรผ่านกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ และระบบพี่เลี้ยงสำหรับบุคลากรใหม่ รวมถึงการจัดหมุนเวียนงานเพื่อเพิ่มทักษะตามความถนัด
4. ด้านความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน ศูนย์การศึกษาพิเศษควรศึกษาการสร้างเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพที่ชัดเจน และสนับสนุนให้บุคลากรเข้าร่วมอบรมหรือศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง
5. ด้านการประสานสัมพันธ์ภายในองค์กร ศูนย์การศึกษาพิเศษควรส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เท่าเทียมและความสัมพันธ์ที่ดีภายในศูนย์ ด้วยการจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์และเวิร์กช็อปด้านความหลากหลาย เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตร
6. ด้านวิถีปฏิบัติขององค์กร ศูนย์การศึกษาพิเศษควรส่งเสริมช่องทางเปิดรับความคิดเห็นของบุคลากร เช่น การใช้กล่องเสนอแนะหรือแบบสอบถามไม่ระบุตัวตน เพื่อสร้างความโปร่งใสและบรรยากาศการทำงานที่เปิดกว้าง

7. ด้านความสมดุลของชีวิตการทำงาน ศูนย์การศึกษาพิเศษควรจัดการมอบหมายงานให้เหมาะสมตามศักยภาพของบุคลากร และหลีกเลี่ยงงานล่วงเวลาที่ไม่จำเป็น รวมถึงสนับสนุนให้บุคลากรใช้สิทธิลาพักผ่อนอย่างเต็มที่ เพื่อส่งเสริมความสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวและการทำงาน

8. ด้านการเชื่อมโยงความรับผิดชอบต่อสังคม ศูนย์การศึกษาพิเศษควรเสริมสร้างความภาคภูมิใจและความผูกพันของบุคลากรกับงาน ผ่านกิจกรรมเชิดชูเกียรติ และเปิดโอกาสให้แสดงผลงานในเวทีต่างๆ ภายในศูนย์ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและความรู้สึกว่าการทำงานมีความหมาย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรที่ส่งผลต่อคุณภาพของการศึกษา
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในศูนย์การศึกษาพิเศษที่อื่นๆ
3. ควรมีการศึกษาปัจจัยเชิงลึกที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากร เช่น ความเครียดจากงาน ความพึงพอใจในองค์กร และแรงจูงใจในการทำงาน

เอกสารอ้างอิง

- กองบรรณาธิการของสำนักข่าว TNN Thailand. (2568). *ไขข้อข้องใจ! ปรับโครงสร้างเงินเดือนข้าราชการครูกระทบใครบ้าง*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2565 จาก <https://www.tnnthailand.com>
- เกวลิน ณ นคร. (2562). คุณภาพชีวิตในการทำงานของเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษาพิเศษ จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. 6(1): 63–77.
- งานศูนย์ข้อมูลและระบบสารสนเทศ. (2567). *สารสนเทศสถานศึกษา ปีการศึกษา 2567*. นครปฐม: ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 1 จังหวัดนครปฐม.
- แจ่มศรี บุญทองจันทร์. (2558). คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในโรงเรียนโสตศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. *วารสารบริหารการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. 12(23): 129–137.
- บุญญพัฒน์ จินะ. (2567). ความสัมพันธ์ของคุณภาพชีวิตการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอนในศูนย์การศึกษาพิเศษ เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพ ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. *วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา*. 2(1): 140–151.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2553). พระราชดำรัสด้านการศึกษา. *วารสารข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา*. 30(2).
- ลฎาภา มาตผุย. (2564). แนวทางการส่งเสริมความสุขในการทำงานของครูสำหรับผู้บริหาร ศูนย์การศึกษาพิเศษ เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพศูนย์การศึกษาพิเศษกลุ่มเครือข่ายที่ 7 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. *CMU Journal of Education*. 5(2): 1–14.
- สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. (2567). *คู่มือการให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่รับบริการที่บ้าน*. พิษณุโลก: ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 7 จังหวัดพิษณุโลก.

- ณชบงกช รื่นริด, และคณะ. (2567). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของครูเครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 6 สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. *วารสารลวะศรี*. 8(2): 13-26.
- สังข์วร บรรจงวานิช. (2566). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูศูนย์การศึกษาพิเศษ ส่วนกลาง. *วารสารการเรียนรู้และพัฒนาสมัยใหม่*. 8(8): 211-219.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-2570)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- Cronbach, L. J. (1974). *Essentials of psychological testing* (3rd ed.). New York: Harper and Row.
- Efraty, D., & Sirgy, M. J. (1990). The effects of quality of working life on employee behavioral responses. *Social Indicators Research*. 22(1): 31-47.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Journal for Educational and Psychological Measurement*. 30(3): 608.
- Likert, R. (1961). *New pattern of management*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Srivastava, S., & Kanpur, R. (2014). A study on quality of work life: Keynts & its implications. *IOSR Journal of Business and Management (IOSR-JBM)*. 16(3), Ver. I: 54.
- UNESCO. (2025). *Teacher well-being and mental health: Global priorities*. Accessed April 6 2025 from <https://www.unesco.org>
- Walton, R. E. (1974). Improving the quality of work life. *Harvard Business Review*. 52(3): 12.

การประยุกต์ใช้แนวคิดเชิงปรัชญาสำหรับการออกแบบศาลพระภูมิ ในบริบทวิถีชีวิตดิจิทัล

An Application of Philosophical Concepts to the Design of Spirit Houses within the Context of Digital Lifestyles

¹ธนากร บางน้อย, ²เรืองลดา ปุณยลิขิต

¹Tanakan Bangnoi, ²Rueanglada Punyalikhit

^{1,2}คณะมัณฑนศิลป์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: think.like.m@gmail.com

Received June 4, 2025; Revised June 28, 2025; Accepted: December 24, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการปรับเปลี่ยนความเชื่อและคุณค่าทางพิธีกรรมของศาลพระภูมิให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตดิจิทัล 2) พัฒนารอบปรัชญาประยุกต์ 4 มิติ (สังคม-วัฒนธรรม, ศาสนา, สื่อ, ญาณวิทยา) สำหรับการออกแบบศาลพระภูมิในยุคดิจิทัลและ 3) ประเมินประสิทธิผลของโมเดลโมดูลาร์ควadruple ระบบ AR ต่อการสื่อสารมิติทางวัฒนธรรมและข้อจำกัดพื้นที่ที่อยู่อาศัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสานวิธี โดยใช้การทดลองต้นแบบ และการสำรวจกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม สัมภาษณ์เชิงลึก และบันทึกพฤติกรรมผ่านระบบ AR ส่วนสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าสถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ร้อยละ 85 ของผู้ทดสอบรับรู้ถึงคุณค่าทางพิธีกรรมและมิติทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น ขณะที่ร้อยละ 78 เห็นว่าโมเดลโมดูลาร์ช่วยแก้ปัญหาข้อจำกัดด้านพื้นที่อยู่อาศัยยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ บทความจึงนำเสนอ Contemporary Sacred Space Model และ AR-Enabled Rituals Protocol ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ศาลพระภูมิสามารถดำรงสถานะเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ร่วมสมัยได้ทั้งเชิงสัญลักษณ์และเชิงปฏิบัติในสังคมไทยยุคดิจิทัล

คำสำคัญ: ปรัชญาประยุกต์; วิถีชีวิตดิจิทัล; ศาลพระภูมิ

Abstract

This article aims to: 1) examine the transformation of ritual beliefs and values associated with spirit houses in order to align them with the conditions of contemporary digital life; 2) develop an integrated four-dimensional applied philosophical framework—encompassing socio-cultural, religious, media, and

epistemological domains—for the design of spirit houses in the digital era; and 3) assess the effectiveness of a modular spirit house model combined with an augmented reality (AR) system in mediating cultural expressions and addressing spatial constraints in modern residential environments. The research employs a mixed-methods approach, combining Design-Based Research (DBR) with Purposive Sampling to select participants who fit specific cultural and demographic criteria. Data collection instruments include structured questionnaires, in-depth interviews, and AR-based behavioral observation. The collected data were analyzed using descriptive statistics (mean, percentage) and thematic analysis, allowing for both quantitative insight and qualitative depth. The findings reveal that 85% of participants reported an increased recognition of ritual significance and cultural dimensions after engaging with the prototype, while 78% perceived the modular design as an effective solution to spatial limitations inherent in contemporary urban living. Based on these outcomes, the study proposes two key conceptual contributions: the Contemporary Sacred Space Model and the AR-Enabled Rituals Protocol. These models demonstrate the viability of spirit houses as contemporary sacred sites, functioning meaningfully in both symbolic and practical terms within Thailand's evolving digital society.

Keywords: Applied philosophy; Digital lifestyles; Spirit house

บทนำ

ในบริบทของสังคมไทยร่วมสมัย ความเชื่อเรื่อง “ศาลพระภูมิ” ยังคงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่แฝงอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คน โดยเฉพาะในการดำรงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีบทบาทเป็นผู้ดูแลสถานที่พักอาศัย อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างเมือง วิถีชีวิตดิจิทัล และข้อจำกัดด้านพื้นที่ในเขตเมืองใหญ่ โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ส่งผลให้การตั้งศาลพระภูมิแบบดั้งเดิมลดลงอย่างมีนัยยะ ทั้งในด้านรูปแบบ พิธีกรรม และความหมายทางวัฒนธรรม (อมร ทองสุข, 2566) สอดคล้องกับผลสำรวจของ Pew Research Center (2020) ที่ชี้ให้เห็นว่าคนไทยกลุ่มวัยทำงานมีแนวโน้มลดการยึดถือศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมลง โดยเฉพาะเมื่อความเชื่อเหล่านั้นไม่ตอบโจทย์วิถีชีวิตที่เน้นความสะดวก รวดเร็ว และเน้นเหตุผล

พื้นที่วิจัยในครั้งนี้อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยกลุ่มเป้าหมายคือคนไทยช่วงอายุ 25–35 ปี ที่อาศัยอยู่ในคอนโดมิเนียมและทาวน์โฮม ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมบริโภคเนื้อหาและประสบการณ์ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น AR และ VR เป็นประจำ ผู้วิจัยเคยมีประสบการณ์ทำเวิร์กช็อปออกแบบกับกลุ่มผู้อาศัยในคอนโดฯ และพบว่า คนรุ่นใหม่หลายคนยังให้ความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่รู้สึกว่าการตั้งศาลพระภูมิแบบเดิมไม่เหมาะสมกับพื้นที่จำกัดและไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตเชิงเทคโนโลยี (ธนากร บางน้อย, 2565) ปัจจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างของการตีความระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับสื่อใหม่ที่ควรได้รับการออกแบบและพัฒนาอย่างมีแนวทาง

งานวิจัยนี้จะศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับศาลพระภูมิของคนในวัยทำงานเปลี่ยนไปตามความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การสื่อสาร อิทธิพลจากประเทศตะวันตก พื้นที่อยู่อาศัยที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย ออกแบบรูปแบบตัวเลือกที่มากขึ้นเพื่อเป็นภูมิความคิดให้แก่ผู้ประกอบการ นำส่งต่อสู่ตัวเลือกให้ผู้บริโภคใหม่ที่ต้องการตัวเลือกศาลพระภูมิให้เข้ากับพื้นที่และค่านิยมรูปแบบของสื่อบันเทิง หรือการสื่อสารเชิงโครงสร้าง การตลาด เพื่อผู้ใช้ประโยชน์ยุคใหม่กับมุมมองความเป็นไปได้ด้านการขายในรูปแบบใหม่ในการเป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาต่อยอดให้ศาลพระภูมียังคงอยู่ในวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปตามเวลา

โดยคาดหวังว่างานวิจัยนี้จะเป็แนวทางในการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นและความเชื่อเข้ากับเทคโนโลยีร่วมสมัย เพื่อสืบสานความศรัทธาในรูปแบบที่สอดคล้องกับสังคมยุคดิจิทัล ทำให้เกิดการตลาดแบบใหม่ที่ปรับตัวตามยุคสมัยให้ผู้ค้าไม่จำเป็นต้องเอาสินค้าไปหาผู้บริโภคโดยตรง หรือจะขยายขอบเขตพื้นที่การแสดงคุณลักษณะของสินค้าทางวัฒนธรรมได้มากขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนความเชื่อและคุณค่าทางพิธีกรรมของศาลพระภูมิให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตดิจิทัล
2. เพื่อพัฒนารอบปรัชญาประยุกต์ 4 มิติ สังคม-วัฒนธรรม, ศาสนา, สื่อ, ญาณวิทยา สำหรับการออกแบบศาลพระภูมิในยุคดิจิทัล
3. เพื่อประเมินประสิทธิผลของโมเดลโมดูลาร์ควบคุมระบบ AR ต่อการสื่อสารมิติทางวัฒนธรรมและข้อจำกัดพื้นที่อยู่อาศัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยวิจัยเชิงปฏิบัติ (Action Research ผสมผสานกับเชิงทดลอง (Design-Based Research) เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงของความเชื่อเกี่ยวกับศาลพระภูมิในบริบทของสังคมไทยยุคดิจิทัล และนำผลการศึกษามาประยุกต์ออกแบบศาลพระภูมิรูปแบบใหม่ที่ตอบโจทย์วิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มคนไทยช่วงอายุ 25-35 ปี เป็นผู้ที่อยู่อาศัยในประเทศไทยและคนไทยในต่างประเทศ คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเน้นกลุ่มที่ใช้ชีวิตในเมือง และมีพื้นที่อยู่อาศัยจำกัด เช่น คอนโดมิเนียม ทาวน์โฮม เป็นต้น จำนวน 20 คน

เครื่องมือในการใช้วิจัย แบบสอบถาม ความเชื่อและความต้องการด้านศาลพระภูมิ (ทั้งแบบเปิดและปิด) การสัมภาษณ์เชิงลึก (Voice & Video Interview) กับกลุ่มเป้าหมาย และผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตศาลพระภูมิ ภาพร่างต้นแบบ / โมเดลต้นแบบ ศาลพระภูมิรูปแบบใหม่ เทคโนโลยี AR (Augmented Reality) สำหรับทดลองนำเสนอศาลพระภูมิในบริบทดิจิทัล แบบประเมินความคิดเห็นและความพึงพอใจ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาทฤษฎีพื้นฐานและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและช่างฝีมือ

2. สำนวณภาคสนามและสอบถามกลุ่มตัวอย่าง- ช่วงอายุ 25-35 ปี เนื่องจากเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่อยู่ในช่วงวัยทำงาน ซึ่งเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านระหว่างการศึกษาเดิมและการปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตยุคดิจิทัล จึงสะท้อนแนวโน้มความเชื่อและพฤติกรรมได้ชัดเจน

3. ออกแบบและสร้างต้นแบบโมดูลาร์ (วัสดุไม้-เหล็ก) พร้อมโครงสร้างโปร่ง ประกอบง่าย

4. พัฒนา AR Prototype ให้ผู้ใช้สแกน QR code ได้ต่อบกับโมเดล 3 มิติ

5. ทดสอบต้นแบบและ AR with 30 participants, เก็บแบบสอบถามและสัมภาษณ์ลึก

6. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Descriptive Statistics) และเชิงคุณภาพ (Thematic Analysis) พร้อม Triangulation

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 การปรับเปลี่ยนความเชื่อและคุณค่าทางพิธีกรรมของศาลพระภูมิให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตดิจิทัล พบว่า ความเชื่อเรื่องศาลพระภูมิปรากฏในความเชื่อเรื่องพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในทางศาสนาจะพบวิธีการปฏิบัติจะพบได้จากการสร้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้เพื่อการปกป้องคุ้มครอง ซึ่งจะพบหลักฐานทางรูปธรรมคือการสร้างพระสฤปเจดีย์ที่บรรจุพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า รวมถึงรูปทรงเป็นสัญลักษณ์ของเขาสุเมรุที่เป็นศูนย์กลางจักรวาลในคติของฮินดู-พุทธที่รับมาจากอิทธิพลจากอินเดีย การสร้างพระสฤปเจดีย์ให้เป็นศูนย์กลางชุมชนนี้หากเป็นอิทธิพลของมหายานและศาสนาฮินดูจะนิยมสร้างปราสาทซึ่งเป็นความแตกต่างกันระหว่างธาตุกับปราสาท (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2560) ในแง่ของคุณค่าที่ปรากฏจะพบวิธีการนำเสนอผ่านการไหว้และการบูชาสถานที่เหล่านี้ในฐานะเป็นผู้ปกป้องรักษา โดยในวิถีชีวิตปัจจุบันนั้นเกี่ยวข้องกับระบบชีวิตในยุคดิจิทัลที่มีการนำเสนอให้เห็นการเปลี่ยนโครงสร้างความเชื่อเหล่านี้ให้กลายเป็นสื่อดิจิทัลมากขึ้นอันมาจากการออกแบบและสร้างต้นแบบโมดูลาร์ โดยใช้โครงเหล็กเส้นผสมไม้เนื้อแข็ง ผ่านกระบวนการร่างภาพสเก็ตซ์เชิงโครงสร้างและผลิตชิ้นส่วนระบบ knock-down ที่ถอดแยกและประกอบได้ซ้ำหลายครั้ง พร้อมทดสอบความแข็งแรงและความแม่นยำของข้อต่อไม่ให้คลาดเคลื่อนเกิน ± 2 มม. ต่อมาใน อีกทั้งมีการพัฒนาและทดสอบต้นแบบผ่านเทคโนโลยี AR ที่วิจัยได้ใช้แพลตฟอร์ม Unity สร้างแอปพลิเคชัน AR ที่เชื่อมโยงโมเดลสามมิติของศาลพระภูมิเข้ากับ QR code เมื่อสแกนหน้าจอจะปรากฏภาพเคลื่อนไหวประกอบเสียงสวดมนต์และคำอธิบายประวัติศาสตร์พิธีกรรม พร้อมบันทึก interaction logs และวิดีโอหน้าจอเพื่อเก็บพฤติกรรมผู้ใช้ ทั้งนี้ กระบวนการเก็บข้อมูลพิจารณาเชิงปริมาณจากแบบสอบถามมาตราส่วนลิเคิร์ต และเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตการณ์ (ธนากร บางน้อย, 2025) จนเกิดการจำลองพิธีกรรมการแสดงออกถึงความเชื่อดังกล่าวต่อศาลพระภูมิแบบดิจิทัล

วัตถุประสงค์ที่ 2 การใช้ปรัชญาประยุกต์ 4 มิติ สังคม-วัฒนธรรม, ศาสนา, สื่อ, ญาณวิทยา สำหรับการออกแบบศาลพระภูมิในยุคดิจิทัล กรอบแนวคิดเชิงปรัชญาที่พัฒนาขึ้นสามารถอธิบายการแปรเปลี่ยนของศาลพระภูมิจากพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ดั้งเดิมไปสู่ “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ร่วมสมัย” ได้อย่างครอบคลุม โดยมีแกนแนวคิด 4 มิติ ได้แก่ 1) สังคม-วัฒนธรรม ที่สะท้อนพฤติกรรมผู้บริโภคเมือง 2) ศาสนา ซึ่งยังคงคุณค่าทางจิตวิญญาณแต่เปิดรับการตีความใหม่ 3) สื่อ โดยเฉพาะ AR ที่เป็นสื่อกลางในการสื่อสารศรัทธา และ 4) ญาณวิทยาเชิงวิพากษ์ ซึ่งช่วยวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงเชิงอำนาจของ

ความเชื่อ บูรณาการทฤษฎีปรัชญาสื่อของ McLuhan M. ที่เสนอว่าสื่อคือสาร และมีผลต่อการสร้างความหมาย (McLuhan M., 1964) แนวคิด “re-enchantment” ของ Jackson P. A. ที่ชี้ให้เห็นว่าโลกดิจิทัลสามารถคืนชีวิตให้พิธีกรรมได้ผ่านการตีความใหม่ (Jackson P. A., 1999) แนวคิดจริยศาสตร์ปฏิบัตินิยมของ James (James W., 1902) ที่ชี้ว่าความเชื่อมีคุณค่าหากก่อผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ และแนวคิดญาณวิทยาเชิงวิพากษ์ของ Foucault ที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ อำนาจ และการสร้างความจริงในบริบททางสังคม (Foucault M., 1972)

จากข้อมูลทางทฤษฎีและการสัมภาษณ์จึงประเมินได้ถึงรูปแบบเดิมของศาลไม่เหมาะสมกับบริบทชีวิตในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ออกแบบศาลพระภูมิในรูปแบบใหม่โดยใช้วัสดุร่วมสมัย เช่น เหล็กและไม้ พร้อมโครงสร้างโมดูลาร์ที่สามารถประกอบและติดตั้งได้ง่ายในพื้นที่จำกัด จากนั้นนำเสนอโมเดลผ่านเทคโนโลยี AR (Augmented Reality) ซึ่งทำให้ผู้ใช้สามารถสแกน QR code แล้วเห็นแบบจำลอง 3 มิติของศาลพระภูมิปรากฏในพื้นที่จริงผ่านหน้าจอสมาร์ทโฟน การทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างพบว่า ผู้ใช้งานส่วนมากมีท่าทีตอบรับเชิงบวก โดยเฉพาะในด้านความน่าสนใจของเทคโนโลยี ความยืดหยุ่นของการติดตั้ง และความรู้สึกว่าเป็นการสื่อสารความเชื่อในรูปแบบที่เข้ากับยุคสมัย นอกจากนี้ ยังพบว่าคนไทยในต่างประเทศ เช่น ผู้ที่อาศัยอยู่ในรัฐเคนทักกี สหรัฐอเมริกา แสดงความสนใจต่อการนำเสนอศาลพระภูมิผ่าน AR โดยระบุว่าช่วยให้รู้สึกเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมไทย แม้จะอยู่ห่างไกลจากบริบทดั้งเดิม กลุ่มตัวอย่างบางส่วนเห็นว่าศาลพระภูมิ AR อาจกลายเป็นของตกแต่งภายในบ้านที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์และตอบโจทย์เชิงศรัทธาได้พร้อมกัน

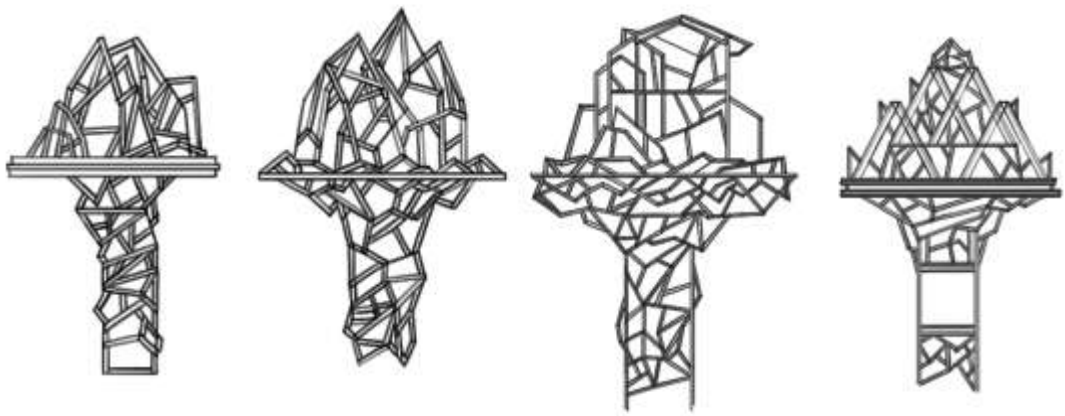
การวิเคราะห์กรณีตัวอย่างเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าการออกแบบศาลพระภูมิยุคใหม่ไม่ใช่เพียงการลดทอนพิธีกรรมดั้งเดิม แต่เป็นการสื่อสารความเชื่อผ่านสื่อและรูปแบบที่กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึง เข้าใจ และรู้สึกเชื่อมโยงได้จริง นี่คือหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนข้อเสนอในบทความว่าศาลพระภูมิในยุคดิจิทัลสามารถดำรงอยู่ในฐานะพื้นที่แห่งความหมาย และกลายเป็น 'พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ร่วมสมัย' ที่เจรจาได้กับชีวิตของคนรุ่นใหม่

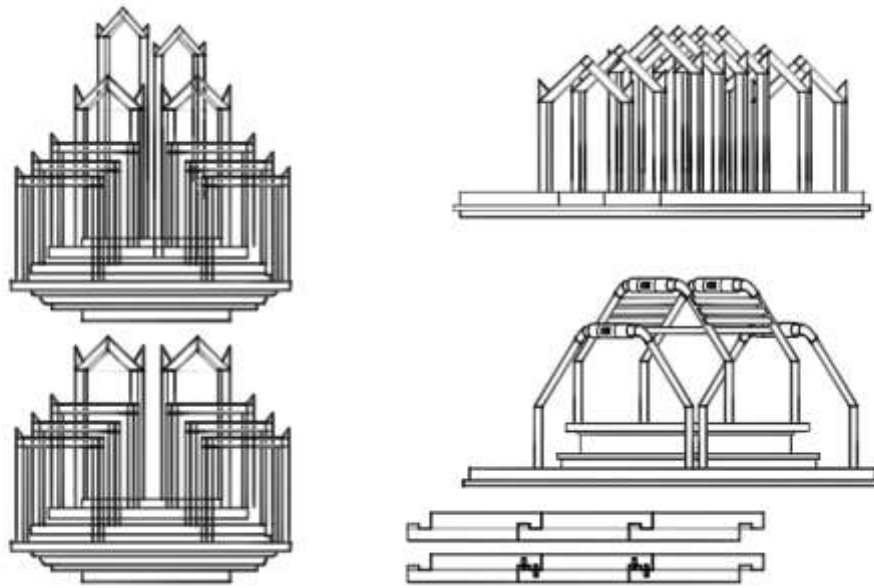
ภาพประกอบ 1 ต้นแบบโครงสร้างศาลโดยสลับไม้ไปมา

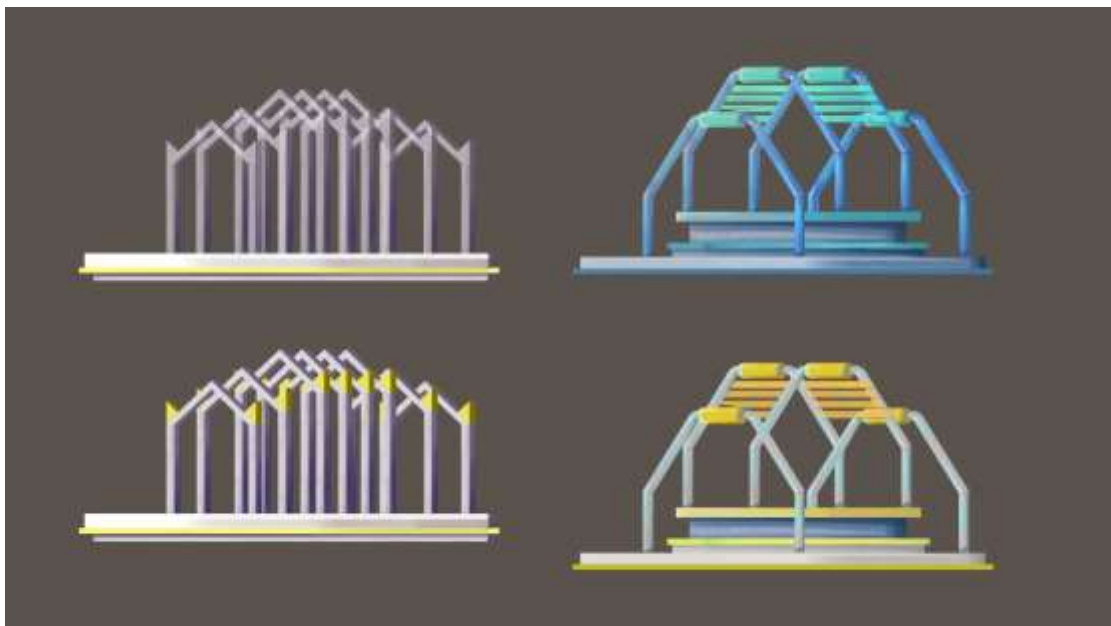
ภาพประกอบ 2 ต้นแบบโครงสร้างจากเศษไม้และเหล็กเส้น

ภาพประกอบ 3 ภาพร่างโครงสร้างศาลโดยสลับไม้ไปมา

ภาพประกอบ 4 ภาพสเกตโครงสร้างแบบโปร่ง และคาดการณ์วัสดุกับสีในยุคใหม่ๆ

ภาพประกอบ 5 ภาพสีโครงสร้างแบบโปร่ง และคาดการณ์วัสดุกับสีในยุคใหม่ๆ

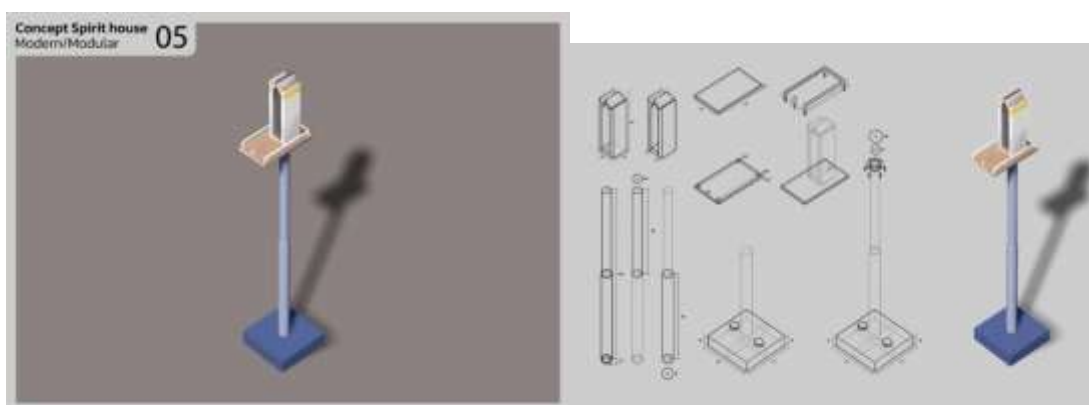
วัตถุประสงค์ที่ 3 การประเมินประสิทธิผลของโมเดลโมดูลาร์ควบคุมระบบ AR ต่อการสื่อสารมิติทางวัฒนธรรมและข้อจำกัดพื้นที่ที่อยู่อาศัย พบว่า ผลการสำรวจความคิดเห็นหลังการใช้ระบบ AR กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน พบว่าส่วนใหญ่ (85%) ให้คะแนนสูง (4–5 บนสเกล 5 คะแนน) ต่อคำถามเรื่อง “การรับรู้ความเชื่อมโยงกับประเพณีพิธีกรรม” ขณะที่ร้อยละ 78 ระบุว่าโครงสร้างโมดูลาร์ของศาลพระภูมิช่วยตอบโจทย์ข้อจำกัดด้านพื้นที่ได้เป็นอย่างดี และร้อยละ 72 ให้ความเห็นว่าการติดตั้งและเคลื่อนย้ายทำได้สะดวก (ธนากร บางน้อย, 2025) ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการ

สัมภาษณ์ลึกซึ้งว่า การนำเสนอพิธีกรรมผ่าน AR-enabled Rituals ช่วยให้ผู้ผู้ใช้เกิด “ประสบการณ์พิธีกรรมเสมือนจริง” ซึ่งกระตุ้นให้เกิดความเข้าใจในที่มาและคุณค่าทางวัฒนธรรมของศาลพระภูมิ ไม่ใช่เพียงภาพจำลอง แต่เป็นการนำวิถีปฏิบัติทางจิตวิญญาณมาเชื่อมต่อกับชีวิตปัจจุบันอย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยจึงสรุปว่าการผสาน โมเดลโมดูลาร์ กับ เทคโนโลยี AR สามารถสร้าง Contemporary Sacred Space ได้จริง ทั้งในแง่คุณค่าทางพิธีกรรม คุณธรรม และความเป็นมิตรกับพื้นที่อยู่อาศัยยุคดิจิทัล

การออกแบบศาลพระภูมิโมดูลาร์ควบคู่ระบบ AR สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มตัวอย่างได้อย่างมีประสิทธิภาพ โครงสร้างโมดูลาร์ช่วยให้สามารถติดตั้งศาลพระภูมิในพื้นที่จำกัดได้จริง ทั้งนี้ กลุ่มเป้าหมายในต่างประเทศ เช่น ผู้ที่อาศัยในรัฐเคนทักกี ประเทศสหรัฐอเมริกา ยังแสดงความสนใจต่อระบบ AR ที่ช่วยเชื่อมโยงศรัทธากับความเป็นไทยในต่างแดนได้อย่างมีนัยสำคัญ ข้อมูลที่ได้สนับสนุนแนวคิดศาลพระภูมิยุคใหม่ไม่เพียงเป็นสัญลักษณ์เชิงวัตถุ แต่ยังเป็นพื้นที่แห่งความหมายที่แสดงออกผ่านการออกแบบร่วมสมัยและเทคโนโลยีเชิงปฏิสัมพันธ์อีกด้วย

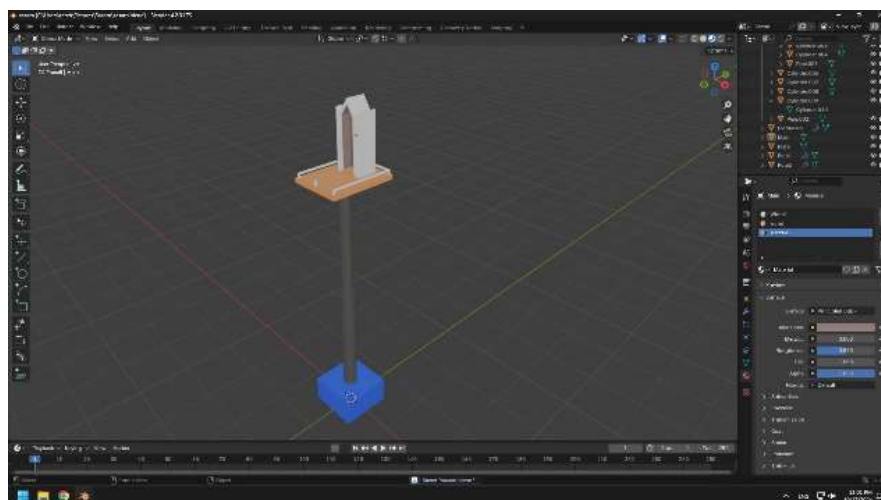
ภาพประกอบ 6 ทดลองแว่น VR Meta

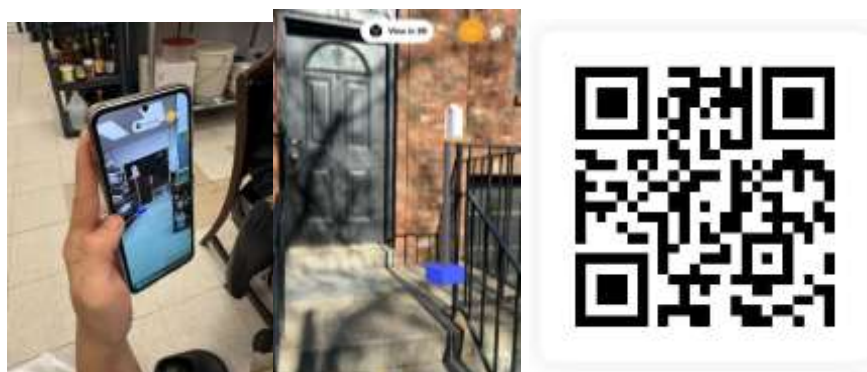
ภาพประกอบ 7 Concept Sketch Spirit house 05 for AR

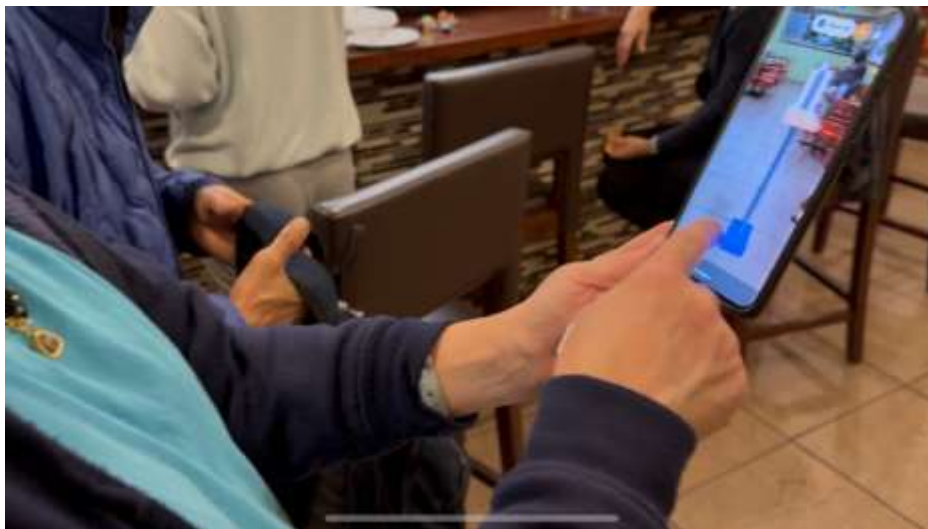
ภาพประกอบ 8 Concept 5 – ตัวอย่างการแยกส่วนในบรรจุภัณฑ์

ภาพประกอบ 9 งานโมเดล 3D ในโปรแกรม Blender

ภาพประกอบ 10 ทดสอบแกนทั้งระบบ ios และ Android กับพื้นที่แบบ Real-time QR AR
 โมเดลศาลพระภูมิ

ภาพประกอบ 11 คนไทยในประเทศอเมริกา รัฐเคนทักกี ทดสอบศาลพระภูมิในระบบ AR

อภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับศาลพระภูมิในเชิงสัญลักษณ์และจิตวิญญาณ แต่มีความรู้สึกที่รูปแบบศาลแบบดั้งเดิมไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบททางกายภาพของที่อยู่อาศัยยุคใหม่ ทั้งนี้เพราะพื้นที่จำกัดและรูปแบบชีวิตเร่งรีบในสังคมเมืองทำให้พิธีกรรมแบบเดิมถูกลดบทบาทลง อีกทั้งการออกแบบศาลพระภูมิที่ไม่ยืดหยุ่นกับการใช้งานในปัจจุบันยังส่งผลให้คนรุ่นใหม่มีแนวโน้มหลีกเลี่ยงการติดตั้งศาลฯ ในที่พักอาศัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอมร ทองสุก ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในเมืองสมัยใหม่ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อวัตถุพิธีกรรมทางวัฒนธรรม (อมร ทองสุก, 2566) และรายงานของ Pew Research Center ที่พบว่าคนรุ่นใหม่ในกลุ่มวัยทำงานลดการยึดถือพิธีกรรมดั้งเดิมอย่างต่อเนื่อง (Pew Research Center, 2020)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กรอบแนวคิดเชิงปรัชญาที่พัฒนาขึ้นในงานวิจัยนี้สามารถอธิบายการแปรเปลี่ยนของความเชื่อดั้งเดิมสู่ความเชื่อร่วมสมัยได้อย่างครอบคลุมและมีมิติเชิงวิพากษ์ ทั้งนี้เพราะการบูรณาการแนวคิดจากหลากหลายแขนงรูปแบบเดิมของศาลไม่เหมาะสมกับบริบทชีวิตในปัจจุบัน จึงนำไปสู่การออกแบบศาลพระภูมิในรูปแบบใหม่โดยใช้วัสดุร่วมสมัย สอดคล้องกับสอดคล้องกับงานของ Latour ที่เสนอว่าเราไม่เคยอยู่ในยุคสมัยใหม่อย่างแท้จริง เนื่องจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความเชื่อยังคงสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง (Latour B.,1993)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ต้นแบบศาลพระภูมิแบบโมดูลาร์ที่ผนวกกับเทคโนโลยี AR ได้รับการตอบรับอย่างดีจากกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้เพราะโครงสร้างที่สามารถถอดประกอบได้ง่ายทำให้เหมาะสมกับพื้นที่จำกัดในเมือง ขณะที่การใช้ AR ช่วยสร้างประสบการณ์พิธีกรรมเสมือนจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ สะท้อนให้เห็นว่าสื่อใหม่ไม่เพียงทำหน้าที่เป็นช่องทางในการสื่อสาร แต่ยัง สามารถเปลี่ยนแปลงรูปแบบความเชื่อและการรับรู้ได้อย่างมีนัยสำคัญ (Baudrillard, 1994) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Sukhoverkhov, Klimenko และ Tkachenko ที่กล่าวถึงการผสมผสานความเคลื่อนไหวของกังฟูในสื่อดิจิทัลแบบไร้การบีบบังคับ (Sukhoverkhov, A., Klimenko, A. A., &

Tkachenko, A. S., 2021) และแนวคิดของ Jackson ที่อธิบายว่าเทคโนโลยีสามารถปลุกความศรัทธาให้กลับคืนมาในรูปแบบใหม่ผ่านสื่อเสมือนจริง (Jackson P. A., 1999)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพประกอบ 13 ผังมโนทัศน์ “ศาลพระภูมิในยุคดิจิทัล”

แผนภาพนี้แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์การออกแบบศาลพระภูมิในยุคดิจิทัล ผังมโนทัศน์ “ศาลพระภูมิในยุคดิจิทัล” ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบคือ

1. บริบทดิจิทัล (Digital Context)
2. การเปลี่ยนแปลงความเชื่อ (Belief Transformation)
3. การออกแบบร่วมสมัย (Contemporary Design)
4. เทคโนโลยีสื่อ (Media Technology)

ซึ่งทั้งหมดนี้ส่งผลต่อ “ศาลพระภูมิในยุคใหม่” ในฐานะพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ร่วมสมัย แนวคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงการปรับตัวของความเชื่อดั้งเดิมภายใต้เงื่อนไขของสังคมยุคใหม่ โดยไม่ละทิ้งคุณค่าทางจิตวิญญาณ แต่แปรเปลี่ยนวิธีการแสดงออกผ่านการออกแบบและเทคโนโลยีที่เข้าถึงคนรุ่นใหม่โดยไม่ละทิ้งคุณค่าทางจิตวิญญาณ ศาลพระภูมิในยุคใหม่ หมายถึง พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ร่วมสมัย (Contemporary Sacred Space) ที่เชื่อมอดีตกับปัจจุบันผ่านการออกแบบและเทคโนโลยี มิติ จริยศาสตร์ (ethics) และ ปรัชญาประยุกต์ ตอกย้ำว่าการออกแบบศาลพระภูมิยุคใหม่ต้องคำนึงถึงผลลัพธ์เชิงคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม การใช้ AR และการดีไซน์มินิมัล-โมดูลาร์ไม่ได้

มุ่งหวังเพียงความสวยงามหรือการตลาดเท่านั้น แต่ต้องส่งเสริมประสบการณ์ที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติรู้สึกสงบ สำนึกถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม และหลีกเลี่ยงการรบกวนโดยขาดการพิจารณาอย่างมีปัญญา

บทสรุป

บทความนี้บ่งชี้ว่าการออกแบบศาลพระภูมิในบริบทของวิถีชีวิตดิจิทัลไม่ใช่เพียงการเปลี่ยนรูปแบบทางกายภาพ แต่คือกระบวนการแปรเปลี่ยนความเชื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเทคโนโลยีของคนรุ่นใหม่ ผ่านกรอบแนวคิดเชิงปรัชญาประยุกต์ที่ครอบคลุมทั้งสังคม วัฒนธรรม ศาสนา สื่อ และความรู้ การใช้เทคโนโลยี AR และแนวทางการออกแบบร่วมสมัยทำให้ศาลพระภูมิยังสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีความหมายในโลกยุคใหม่ สะท้อนถึงความสามารถของวัฒนธรรมไทยในการปรับตัวโดยไม่ละทิ้งรากเหง้าแห่งความศรัทธา จากผลการทดสอบต้นแบบ พบว่า 85% ของกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า AR ช่วยเสริมประสบการณ์ทางพิธีกรรมและเชื่อมโยงผู้ใช้กับบริบททางวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้ง ขณะที่ 78% ให้ความเห็นว่าโมดูลาร์ดีไซน์ตอบโจทย์พื้นที่จำกัดและสะท้อนแนวคิดความยั่งยืน งานวิจัยจึงสรุปว่า “Contemporary Sacred Space” ไม่ใช่แค่รูปธรรม แต่เป็นกรอบแนวคิดเชิงปฏิบัติที่ผสมผสานองค์ความรู้ทางปรัชญาและนวัตกรรมเทคโนโลยีเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เพื่อส่งต่อศรัทธาและคุณค่าทางวัฒนธรรมให้กับคนรุ่นใหม่ได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 หน่วยงานภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวัฒนธรรม อาทิ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด หรือเทศบาลในเขตเมือง อาจพิจารณานำกรอบแนวคิดเชิงปรัชญาและต้นแบบศาลพระภูมิร่วมสมัยจากงานวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับบริบทวิถีชีวิตในยุคดิจิทัล

1.2 นักออกแบบผลิตภัณฑ์ หรือนักสร้างสรรค์ในภาคธุรกิจอุตสาหกรรมวัฒนธรรม อาจนำแนวทางการออกแบบศาลพระภูมิแบบโมดูลาร์ควบคู่เทคโนโลยี AR ไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบเพื่อรองรับตลาดผู้บริโภครุ่นใหม่ ทั้งในประเทศและกลุ่มคนไทยในต่างประเทศ

1.3 สถาบันการศึกษาในสาขากการออกแบบ ศิลปกรรม หรือเทคโนโลยีสร้างสรรค์ อาจใช้กรณีศึกษานี้เป็นตัวอย่างประกอบการเรียนการสอนเชิงบูรณาการ เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาพัฒนาทักษะการคิดเชิงปรัชญาและออกแบบอย่างมีมิติร่วมสมัย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ (องค์ความรู้) ที่สำคัญ คือ กรอบแนวคิดเชิงปรัชญาประยุกต์ที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการออกแบบศาลพระภูมิให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีและวิถีชีวิตใหม่ โดยไม่ละทิ้งคุณค่าทางจิตวิญญาณ องค์ความรู้นี้อาจนำไปต่อยอดในการออกแบบพิธีกรรมหรือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อื่นๆ ที่ต้องการตีความใหม่ในบริบทสังคมร่วมสมัย โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนเมืองหรือชุมชนในต่างประเทศ

สำหรับการวิจัยในอนาคต อาจพิจารณาเปรียบเทียบประสิทธิภาพของเทคโนโลยี AR, VR และ XR ในการถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรม ตลอดจนศึกษาผลกระทบระยะยาวของการใช้เทคโนโลยีดังกล่าว ต่อความเข้าใจ ความศรัทธา และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในเชิงลึกยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- อมร ทองสุก. (2566). *การเปลี่ยนผ่านของพิธีกรรมในพื้นที่เมือง: ศรัทธา สื่อ และสภาวะร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิถีสันติ.
- ธนากร บางน้อย. (2025). *รูปลักษณ์ของมิติความเชื่อทางพื้นที่ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต*. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2560). *พุทธศาสนาและความเชื่อในสังคมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- Baudrillard, J. (1994). *Simulacra and simulation*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Foucault, M. (1972). *The archaeology of knowledge and the discourse on language*. New York: Pantheon Books.
- Jackson, P. A. (1999). *Markets, media, and magic: Re-enchantment in Thai cultural flows*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- James, W. (1902). *The varieties of religious experience: A study in human nature*. London: Longmans, Green, and Co.
- Latour, B. (1993). *We have never been modern* (C. Porter, Trans.). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- McLuhan, M. (1964). *Understanding media: The extensions of man*. New York: McGraw-Hill.
- Pew Research Center. (2020). *Global religiosity and assuredness survey*. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2568, จาก <https://www.pewresearch.org>
- Sukhoverkhov, A., Klimenko, A. A., & Tkachenko, A. S. (2021). Daoist philosophy and martial arts performance: A conceptual review. *Journal of Philosophy of Sport*, 48(2), 235–246.

การบริหารจัดการระบบคุณภาพกับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี

Quality Management System and Student's Quality in World – Class Standard School Under the Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi

¹เกียรติศักดิ์ วงศ์ยะรา, ²สายสุดา เตียเจริญ

¹Kiattisak Wongyara, ²Saisuda Tiacharoen

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: wongyara_k@su.ac.th

Received June 14, 2025; Revised December 17, 2025; Accepted: December 24, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) การบริหารจัดการระบบคุณภาพในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี 2) คุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี 3) ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการระบบคุณภาพกับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนมาตรฐานสากลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี จำนวน 24 โรง ผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 6 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน และครู จำนวน 3 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 144 คนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการระบบคุณภาพ และคุณภาพผู้เรียนจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารจัดการระบบคุณภาพในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านบุคลากร ด้านการปฏิบัติการ ด้านการนำองค์กร ด้านกลยุทธ์ ด้านผลลัพธ์ ด้านนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และด้านการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ตามลำดับ 2) คุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทั้ง 2 ด้าน เรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหา

น้อย ดังนี้ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน และผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของ ตามลำดับ 3) การบริหารจัดการระบบคุณภาพกับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: การบริหารจัดการระบบคุณภาพ; คุณภาพผู้เรียน; โรงเรียนมาตรฐานสากล

Abstract

The purposes of this research were to determine 1) the quality system management in world-class standard school under The Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi 2) the student quality in World – Class Standard School under The Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi and 3) the relationship between quality management system and student's quality in World – Class Standard School under The Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi. This research is descriptive research. The sample of this research consisted of 24 World – Class Standard Schools under The Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi. The 6 respondents from each school consisted of 3 a school director and three teachers, with the total of 144. The research instrument was opinionnaire about the quality management system, based on Office of the Basic Education Commission Concept and student quality, based on Office of the Basic Education Commission. The statistical analysis was frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation and Pearson's product moment correlation coefficient. The results of this research were as follows: 1) The quality system management in World-Class Standard school under The Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi, as a whole and each aspect were at a high level, ranking from the highest to the lowest by arithmetic mean; people, Operations, Results, Leadership, Strategy, Students and Stakeholders, and Measurement, Analytics and Knowledge Management, respectively. 2) The student quality in World – Class Standard School under The Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi, as a whole and each aspect were at a high level, ranking from the highest to the lowest by arithmetic mean; desirable characteristics of learners and the academic achievement of students respectively. 3) quality management system and student's quality in World – Class Standard School under The Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi. were positive moderate level of correlation, with .01 significance level.

Keywords: Quality system management; Student quality; International standard schools

บทนำ

จากกระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านวิทยาการ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ นั้นทำให้แต่ละประเทศไม่สามารถดำรงอยู่โดยลำพัง ต้องร่วมมือและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การดำรงชีวิตของประชากรในแต่ละประเทศ มีการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกันมากขึ้น มีความร่วมมือในการปฏิบัติการกิจและแก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันมากขึ้น และในขณะเดียวกัน สังคมโลกในยุคปัจจุบันเต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสาร ทำให้คนต้องคิดวิเคราะห์ แยกแยะ และมีการตัดสินใจที่รวดเร็ว เพื่อให้ทันกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม ที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น สิ่งเหล่านี้นำไปสู่สภาวะการณ์ของการแข่งขันทางเศรษฐกิจการค้า และอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้หลายประเทศพัฒนาการศึกษา ดังนั้นคุณภาพของการจัดการศึกษาจึงเป็นตัวบ่งชี้สำคัญประการหนึ่ง สำหรับความพร้อมในการเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 และศักยภาพในการแข่งขันในเวทีโลกของแต่ละประเทศ ประเทศที่จะอยู่รอดได้ หรือคงความได้เปรียบก็คือประเทศที่มีอำนาจทางความรู้และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งในยุคปัจจุบันเป็นยุคแห่งโลกไร้พรมแดนคนต่างชาติจะเข้ามาทำงาน และประกอบอาชีพในประเทศไทยมากขึ้น ขณะเดียวกันคนไทยก็มีโอกาสไปทำงานและประกอบอาชีพในต่างประเทศมากขึ้นด้วยเช่นกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565)

จากการศึกษาโรงเรียนมาตรฐานสากล พบปัญหาต่างๆ จากการกำกับติดตามการดำเนินงานของโรงเรียนในโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล ในปีการศึกษา 2553 - 2554 พบปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติบางประการ อันได้แก่ การจัดสาระเพิ่มเติมในหลักสูตรของสถานศึกษาหลายแห่ง ยังไม่สอดคล้องกับโครงสร้างเวลาเรียนที่กำหนดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ผลการทดสอบความถนัดทั่วไป (GAT) และผลการทดสอบความถนัดทางวิชาการและวิชาชีพ (PAT) ของนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับต่ำและมีการกระจายสูง ยังไม่เป็นที่พึงพอใจ ผลการเข้าร่วมโครงการประเมินผลนักเรียนนานาชาติ (Programme for International Student Assessment: PISA) จัดโดย Organization for Economic Co-operation and Development : OECD มีประเทศเข้าร่วมโครงการประมาณ 70 ประเทศ(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) ผลการประเมินของประเทศไทย ตั้งแต่ PISA 2000 จนถึง PISA 2022 พบว่า คะแนนเฉลี่ยด้านคณิตศาสตร์และการอ่านมีแนวโน้มลดลง ส่วนด้านวิทยาศาสตร์ถือว่าไม่เปลี่ยนแปลงทางสถิติ คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนไทยต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยของนานาชาติมาก ส่วนผลการเข้าร่วมโครงการการศึกษาแนวโน้มนการจัดการศึกษาด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ระดับนานาชาติ (Trended in International Mathematics and Science Study : TIMSS) จัดโดย The International Association for the Evaluation of Educational Achievement : IEA มีประเทศเข้าร่วมโครงการประมาณ 60 ประเทศ คะแนนของนักเรียนไทยโดยเฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของนักเรียนนานาชาติมากเช่นกัน (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2568)

จากการศึกษาผลการติดตามและประเมินผลการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ตามตัวชี้วัดแผนปฏิบัติการของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Action Plan : AP) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น

พื้นฐาน พบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี มีตัวชี้วัดของผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ระดับดีขึ้นไป อยู่ในระดับดี ซึ่งแตกต่างกับ ตัวชี้วัดของสถานศึกษาที่สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้รับการเตรียมความพร้อม (ด้านการอ่าน คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ในการประเมินระดับนานาชาติตามโครงการ PISA) ตัวชี้วัดของสถานศึกษาที่สามารถจัดการเรียนการสอนตามพหุปัญญา ตัวชี้วัดของนักเรียนที่ได้รับการคัดกรองเพื่อพัฒนาพหุปัญญารายบุคคล ตัวชี้วัดของครูสอนภาษาอังกฤษในระดับชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษาได้รับการพัฒนาและยกระดับความรู้ภาษาอังกฤษโดยใช้ระดับการพัฒนาทางด้านภาษา (CEFR) ตามเกณฑ์ที่กำหนด และจากการศึกษาพบว่าแสดงผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระดับเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยร้อยละปีการศึกษา 2565 กับ ปีการศึกษา 2566 จะพบว่า ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละและพัฒนาลดลงจากปีการศึกษาที่ผ่านมา ได้แก่ ภาษาไทย (-4.27) วิทยาศาสตร์ (-3.47) , ภาษาอังกฤษ (-2.38) และคณิตศาสตร์ (-1.01) ตามลำดับ และ แสดงผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ระดับเขตพื้นที่เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยร้อยละปีการศึกษา 2565 กับ ปีการศึกษา 2566 พบว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละปีการศึกษา 2566 เพิ่มขึ้นจากปีการศึกษา 2565 เรียงตามลำดับดังนี้ภาษาอังกฤษ (2.23) และ วิทยาศาสตร์ (0.43) และกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละปีการศึกษา 2566 ลดลงจากปีการศึกษา 2565 ได้แก่ ภาษาไทย (-2.42) , คณิตศาสตร์(-1.28) และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (-0.09) ตามลำดับ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี, 2567)

จากข้อมูลผลการสอบ O-NET นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตั้งแต่ปี 2565 ถึงปี 2566 ใน ภาพรวมพบว่ามีค่าเฉลี่ยรวมที่ลดลงแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพนักเรียนด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของนักเรียนลดลงและมีค่าคะแนนที่ลดลงในแต่ละปี ดังนั้นผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับคุณภาพของผู้เรียนมากขึ้น พร้อมทั้งหาแนวทางในการบริหารจัดการระบบคุณภาพของการศึกษา เพื่อให้การพัฒนานักเรียนให้ผลการสอบเป็นไปในทิศทางที่พัฒนาขึ้น ต้องมีความรู้ความเข้าใจต่อการบริหารจัดการระบบคุณภาพที่เพียงพอ ผู้บริหารจึงต้องมีการบริหารจัดการระบบคุณภาพเพื่อนำไปใช้ในการบริหารโรงเรียน พัฒนาผู้เรียนให้มีผลการเรียนที่พัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องจากความสำคัญและปัญหาเรื่อง การบริหารจัดการคุณภาพกับคุณภาพผู้เรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี จะทำให้เห็นว่าเรื่องการบริหารคุณภาพนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมากเพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้ในสถานศึกษาเพื่อในคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนสามารถพัฒนาขึ้นได้ในระดับชาติ และนานาชาติ ผู้วิจัยจึงตระหนักและในเรื่งดังกล่าวเพื่อสามารถนำไปปรับใช้ให้การบริหารจัดการระบบคุณภาพการจัดการศึกษาทัดเทียมกับนานาชาติได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบการบริหารจัดการระบบคุณภาพในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี
2. เพื่อทราบคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี

3. เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่าง การบริหารจัดการระบบคุณภาพกับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ จำนวนทั้งสิ้น จำนวน 26 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ จำนวน 24 โรงเรียน ซึ่งได้จากการเปิดตารางประมาณการกำหนดขนาดตัวอย่างของ เครซี่ และมอร์แกน (Kreicic & Morgan, 1970) กำหนดผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 6 คน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน และครู จำนวน 3 คน จากโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ จำนวน 24 โรงเรียน รวมผู้ให้ข้อมูล 144 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามความคิดเห็น จำนวน 1 ฉบับ แบ่งเป็น 3 ตอน มีรายละเอียดดังนี้ ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถามในเรื่อง เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน ประสบการณ์การทำงาน มีลักษณะเป็นแบบตัวเลือกที่กำหนดคำตอบไว้ให้ (Forced choice) ตอนที่ 2 สอบถาม เกี่ยวกับการจัดการระบบคุณภาพ ตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตอนที่ 3 สอบถาม เกี่ยวกับคุณภาพผู้เรียนตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยแบบสอบถามตอนที่ 2 และตอนที่ 3 มีลักษณะเป็นแบบสอบถาม แบบประเมินค่า 5 ระดับ (rating scale) ของลิคเคิร์ต (Likert, 1992) ซึ่งมีผลการวิเคราะห์ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.8 – 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยผลการวิเคราะห์ พบว่า แบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) เท่ากับ .980 โดยแบบสอบถามการบริหารจัดการระบบคุณภาพมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) เท่ากับ .959 และแบบสอบถามคุณภาพผู้เรียนตามมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) เท่ากับ .980

3.การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

3.1 ผู้วิจัยจัดทำหนังสือถึงคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรถึง ผู้อำนวยการโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ จำนวน 24 แห่ง เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล

3.2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามแจกจ่ายกลุ่มตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองหรือใช้แบบสอบถามออนไลน์ (Google form) จากโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์

4. สถิติที่ใช้ในการวิจัยในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์สถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ ความถี่ (frequency) และร้อยละ (percentage)

4.2 การวิเคราะห์ระดับการบริหารจัดการระบบคุณภาพและคุณภาพผู้เรียน ที่ได้จากการตอบแบบสอบถามนำมาวิเคราะห์โดยใช้หาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (arithmetic mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

(standard deviation) และนำมัชฌิมเลขคณิตของคะแนนที่ได้จากแบบสอบถาม ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของเบสต์ (Best, 2016)

4.3 การวิเคราะห์การความสัมพันธ์ระหว่างบริหารจัดการคุณภาพกับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's product - moment correlation coefficient) (ไพศาล วรคำ, 2566)

ผลการศึกษา

1. ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การบริหารจัดการระบบคุณภาพในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.42) และเมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 7 ด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านบุคลากร ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.45) ด้านการปฏิบัติการ ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.46) ด้านการนำองค์กร ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.51) ด้านกลยุทธ์ ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.48) ด้านผลลัพธ์ ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.50) ด้านนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = 0.49) และด้านการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = 0.49) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารจัดการระบบคุณภาพในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวม (X_{tot})

(n=144)

ด้าน	การบริหารจัดการระบบคุณภาพในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี (X_{tot})	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1	การนำองค์กร (x_1)	4.35	0.51	มาก	3
2	กลยุทธ์ (x_2)	4.34	0.48	มาก	4
3	นักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (x_3)	4.33	0.49	มาก	6
4	การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ (x_4)	4.31	0.49	มาก	7
5	บุคลากร (x_5)	4.35	0.45	มาก	1
6	การปฏิบัติการ (x_6)	4.35	0.46	มาก	2
7	ผลลัพธ์ (x_7)	4.34	0.50	มาก	5
	รวม	4.34	0.42	มาก	

2. ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า คุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} =$

3.82, S.D. = 0.53) และเมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ($\bar{X}$ = 3.88, S.D. = 0.59) และ ด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน ($\bar{X}$ = 3.78, S.D. = 0.51) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้านของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านสุขภาวะทางร่างกาย และจิตสังคม ($\bar{X}$ = 3.90, S.D. = 0.58) , ด้านความภูมิใจในท้องถิ่นและความเป็นไทย ($\bar{X}$ = 3.89 , S.D. = 0.62) , ด้านการมีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีตามที่สถานศึกษากำหนด ($\bar{X}$ = 3.88 , S.D. = 0.63) และด้านการยอมรับที่จะอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและหลากหลาย ($\bar{X}$ = 3.87 , S.D. = 0.61) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้านของผลสัมฤทธิ์ทางการวิชาการของผู้เรียน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ($\bar{X}$ = 3.84 , S.D. = 0.60) , ด้านมีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ ($\bar{X}$ = 3.83 , S.D. = 0.60) , ด้านมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{X}$ = 3.79 , S.D. = 0.53) , ด้านมีความสามารถในการสร้างนวัตกรรม ($\bar{X}$ = 3.77 , S.D. = 0.56) , ด้านมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแก้ปัญหา ($\bar{X}$ = 3.76 , S.D. = 0.54), ด้านมีความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสารและการคิดคำนวณ ($\bar{X}$ = 3.69 , S.D. = 0.53) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวม (y_{tot})

(n=144)

ข้อ	คุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ราชบุรี (y_{tot})	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1	ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน (y_1)	3.78	0.51	มาก	
1.1	มีความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสารและการคิดคำนวณ ($y_{1.1}$)	3.69	0.53	มาก	10
1.2	มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมี วิจารณญาณ อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแก้ปัญหา ($y_{1.2}$)	3.76	0.54	มาก	9
1.3	มีความสามารถในการสร้างนวัตกรรม ($y_{1.3}$)	3.77	0.56	มาก	8
1.4	มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร ($y_{1.4}$)	3.84	0.60	มาก	5
1.5	มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตร สถานศึกษา ($y_{1.5}$)	3.79	0.53	มาก	7
1.6	มีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่องาน อาชีพ ($y_{1.6}$)	3.83	0.60	มาก	6

ข้อ	คุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ราชบุรี (Y _{tot})	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
2	คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน (y ₂)	3.88	0.59	มาก	
2.1	การมีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีตามที่ สถานศึกษากำหนด (y _{2.1})	3.88	0.63	มาก	3
2.2	ความภูมิใจในท้องถิ่นและความเป็นไทย (y _{2.2})	3.89	0.62	มาก	2
2.3	การยอมรับที่จะอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและ หลากหลาย (y _{2.3})	3.87	0.61	มาก	4
2.4	สภาวะทางร่างกาย และจิตสังคม (y _{2.4})	3.90	0.58	มาก	1
	รวม (Y _{tot})	3.82	0.53	มาก	

3. ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการระบบคุณภาพ กับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ราชบุรี พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเป็นความสัมพันธ์เชิงบวก ในระดับปานกลาง ($r_{xy} = 0.630$) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการระบบคุณภาพและคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี

การบริหารจัดการระบบ คุณภาพ	คุณลักษณะที่พึงประสงค์												ภาพรวม (Y _{tot})
	คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน (y ₁)	มีความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสารและการคำนวณ (y _{1.1})	มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปราย แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ และรับผิดชอบ (y _{1.2})	มีความสามารถในการร่วมกิจกรรม (y _{1.3})	มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยี (y _{1.4})	มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดี (y _{1.5})	มีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่อภาษาไทย (y _{1.6})	คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน (y ₂)	การมีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีตามที่สถานศึกษากำหนด (y _{2.1})	ความภูมิใจในท้องถิ่นและความเป็นไทย (y _{2.2})	การยอมรับที่จะอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและหลากหลาย (y _{2.3})	สภาวะทางร่างกาย และจิตสังคม (y _{2.4})	
การนำองค์กร (x ₁)	.547**	.348**	.439**	.560**	.578**	.490**	.563**	.598**	.561**	.591**	.561**	.590**	.586**
กลยุทธ์ (x ₂)	.522**	.429**	.466**	.545**	.534**	.460**	.525**	.558**	.540**	.518**	.548**	.540**	.565**
นักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วน เสีย (x ₃)	.513**	.419**	.433**	.528**	.455**	.477**	.492**	.464**	.432**	.456**	.465**	.433**	.506**
การวัด การวิเคราะห์ และ การจัดการความรู้ (x ₄)	.529**	.429**	.465**	.540**	.489**	.486**	.482**	.446**	.422**	.391**	.480**	.423**	.507**
บุคลากร (x ₅)	.546**	.363**	.469**	.547**	.518**	.534**	.551**	.542**	.530**	.520**	.545**	.487**	.560**
การปฏิบัติการ (x ₆)	.529**	.377**	.452**	.529**	.490**	.505**	.535**	.504**	.470**	.493**	.506**	.471**	.533**
ผลลัพธ์ (x ₇)	.568**	.375**	.488**	.577**	.552**	.539**	.567**	.564**	.530**	.544**	.556**	.539**	.583**
ภาพรวม (X _{tot})	.619**	.469**	.527**	.628**	.594**	.572**	.609**	.603**	.572**	.577**	.601**	.572**	.630**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อพิจารณาการบริหารจัดการระบบคุณภาพรายด้าน กับคุณภาพผู้เรียนโดยภาพรวม พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 ในลักษณะคล้อยตามกันทุกคู่ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลางทั้งหมด โดยสามารถเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ภาพรวม จากมากไปน้อย ดังนี้ การนำองค์กร ($r_{xy}=0.586$) ผลลัพธ์ ($r_{xy}=0.583$) กลยุทธ์ ($r_{xy}=0.565$)

บุคลากร ($r_{xy}=0.560$) การปฏิบัติการ ($r_{xy}=0.533$) การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ($r_{xy}=0.507$) และนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($r_{xy}=0.506$)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การบริหารจัดการระบบคุณภาพในโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า การบริหารจัดการระบบคุณภาพในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้บริหารในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี มีทักษะในการบริหารที่สูงทั้งด้านการบริหารบุคลากรภายในโรงเรียนให้มีความรู้ ทักษะความสามารถในการทำงานในหลากหลายด้านทำให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ของโรงเรียน โดยบริหารมีการจัดการเกี่ยวกับวิธีการที่ผู้บริหารโรงเรียนขึ้นนำการกำหนด วิสัยทัศน์ ค่านิยม ผลการดำเนินการที่คาดหวังของโรงเรียน วิธีการที่ผู้บริหารสื่อสารกับ บุคลากรภายในโรงเรียน การสร้างบรรยากาศที่จะส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่ดีมีจริยธรรมภายในโรงเรียน การบริหารจัดการเกี่ยวกับแผนปฏิบัติการของโรงเรียน การถ่ายทอดวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการไปสู่การปฏิบัติต่างๆ เพื่อจัดสรรทรัพยากรให้เพียงพอที่จะทำให้แผนปฏิบัติการบรรลุผลสำเร็จ ผู้บริหารมีการจัดการเกี่ยวกับการสร้างความผูกพันกับครูและนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รับฟังความคิดเห็น ความต้องการของนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อความสำเร็จด้านการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน มีการรวบรวม วิเคราะห์ จัดการและปรับปรุงข้อมูล สารสนเทศ และสินทรัพย์ทางความรู้ และการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อผลักดันให้เกิดการปรับปรุงผลการเรียนรู้ของผู้เรียน มีการการพัฒนาและการจัดการบุคลากร เพื่อให้มีการใช้ศักยภาพของ บุคลากรอย่างเต็มที่รวมถึงการประเมินขีดความสามารถและอัตราค่าจ้างและการสร้างสภาพแวดล้อมการปฏิบัติงานที่จะก่อให้เกิดผลการดำเนินงานที่ดีรวมถึงมีการปรับปรุงกระบวนการที่สำคัญเพื่อนำระบบงานไปใช้สร้างคุณค่าให้ครูและนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและโรงเรียนประสบความสำเร็จ รวมทั้งการเตรียมพร้อมต่อภาวะฉุกเฉินต่างๆ ภายในโรงเรียน และมีการบริหารจัดการเกี่ยวกับการประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนและการปรับปรุงในด้านที่สำคัญเพื่อประเมินปรับปรุงกระบวนการจัดการศึกษาและบริการ โดยมีความสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันกับกลยุทธ์ของโรงเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิพวัลย์ ชันติตย์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับการบริหารระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน (ทิพวัลย์ ชันติตย์, 2560) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภวรรณ จันติ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนวัดมะเกลือ (กาญจนลักษณ์วิทยา) ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนวัดมะเกลือ (กาญจนลักษณ์วิทยา) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ศุภวรรณ จันติ, 2561) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิวาภรณ์ เพ็ชรคงทอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 ผลการวิจัยพบว่าการบริหาร

จัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน (ศิวาภรณ์ เพ็ชรคงทอง, 2562)

2. ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า คุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสราขบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า คุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสราขบุรี อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนมาตรฐานสากลใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสราขบุรี ให้ความสำคัญกับคุณภาพของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ รวมถึงทักษะที่เกิดขึ้นภายในตัวของผู้เรียน ตามเป้าหมายหรือมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้นักเรียนสามารถมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามที่หลักสูตรที่ได้กำหนดไว้ โดยสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสราขบุรี อาจมุ่งเน้นที่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ 2 ด้าน ได้แก่ ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และด้านคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ของผู้เรียน โดยด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน จะมุ่งเน้นเรื่อง ให้ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสารและการคิดคำนวณ ผู้เรียนมีทักษะในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ มีความสามารถในการสร้างนวัตกรรม ผู้เรียนมีความสามารถในการรวบรวมความรู้ได้ด้วยตัวเองและการทำงานเป็นทีม ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา ความรู้ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะพื้นฐานในการจัดการ เจตคติที่ดีพร้อมที่จะศึกษาต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้น การทำงานหรืองานอาชีพ ส่วนด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน จะมุ่งเน้นผู้เรียนด้านให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีตามที่สถานศึกษากำหนด ผู้เรียนมีพฤติกรรมเป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีความภูมิใจในท้องถิ่นและความเป็นไทย ผู้เรียนมีความภูมิใจในท้องถิ่น เห็นคุณค่าของความเป็นไทย ยอมรับที่จะอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและหลากหลาย ผู้เรียนยอมรับและอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างระหว่างบุคคลในทุกๆ ด้าน มีสุขภาวะทางร่างกาย และจิตสังคม ผู้เรียนมีการรักษาสุขภาพกาย สุขภาพจิต อารมณ์และสังคม และแสดงออกอย่างเหมาะสมในแต่ละช่วงวัยสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุข เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพที่สมบูรณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ จันทรทิพย์ จามิตร โสภณ เพ็ชรพวง และบรรจง เจริญสุข ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 11 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 11 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า คุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (จันทรทิพย์ จามิตร โสภณ เพ็ชรพวง และบรรจง เจริญสุข, 2562) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิรัตน์รัตน์ เสือจอย ได้ทำการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารกับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสิงห์บุรี อ่างทอง ผลวิจัยพบว่า คุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสิงห์บุรี อ่างทอง โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก (วิรัตน์รัตน์ เสือจอย, 2564)

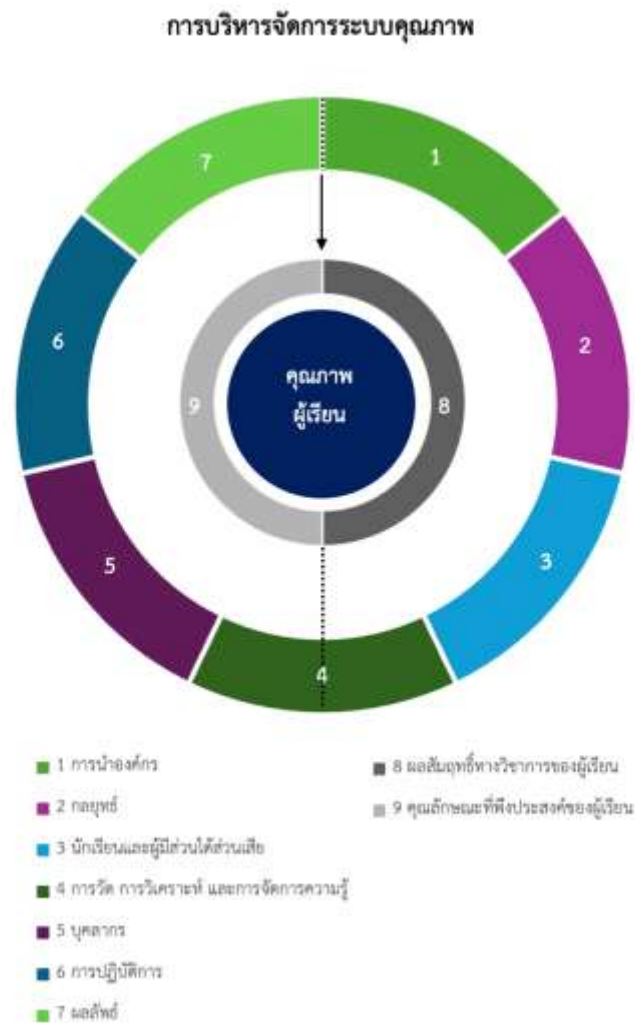
3. ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการระบบคุณภาพกับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี เป็นผู้ที่ตระหนักในความสำคัญของการบริหารจัดการระบบคุณภาพ ที่เป็นกลไกสำคัญในการผลักดันการพัฒนาโรงเรียนสู่มาตรฐานสากล ซึ่งจะทำให้เกิดคุณลักษณะ ต่อการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อนักเรียนอันเป็นเป้าหมายปลายทางของการจัดการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนขึ้นำการกำหนด วิสัยทัศน์ ค่านิยม ผลการดำเนินการที่คาดหวังของโรงเรียนของผู้ในระดับสูงรวมทั้งระบบธรรมาภิบาลของโรงเรียน และการดำเนินการเกี่ยวกับจริยธรรมกฎหมาย และความรับผิดชอบต่อชุมชน วิธีการที่ผู้นำระดับสูงสื่อสารกับ บุคลากร การพัฒนาผู้นำในอนาคต การวัดผลการดำเนินงานในระดับองค์กรและการสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่มีจริยธรรม และ วิธีปฏิบัติที่แสดงถึงความเป็นพลเมืองดี การบริหารจัดการเกี่ยวกับการจัดทำวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการของโรงเรียน การถ่ายทอดวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการไปสู่การปฏิบัติ การจัดสรรทรัพยากรให้เพียงพอที่จะทำให้แผนปฏิบัติการบรรลุผลสำเร็จ การจะปรับเปลี่ยนแผนเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงวิธีการวัดความสำเร็จ และการรักษาความยั่งยืนของโรงเรียนในระยะยาว การบริหารจัดการเกี่ยวกับการสร้างความผูกพันกับผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อความสำเร็จด้านการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนในและครอบคลุมวิธีการสร้างวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรวมถึงวิธีการที่โรงเรียนรับฟังความคิดเห็น ความต้องการของนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และใช้สารสนเทศนี้เพื่อปรับปรุงและค้นหาโอกาสในการสร้างนวัตกรรม การพัฒนาและการจัดการบุคลากร เพื่อให้มีการใช้ศักยภาพของ บุคลากรอย่างเต็มที่ และสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกับ พันธกิจ กลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการโดยรวมของโรงเรียนรวมถึงการประเมินขีดความสามารถและอัตรากำลังและการสร้างสภาพแวดล้อมการปฏิบัติงานที่จะก่อให้เกิดผลการดำเนินงานที่ดี เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ โดยผลวิจัยพบว่าการบริหารจัดการระบบคุณภาพในโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี อยู่ในระดับมาก ก็จะทำให้คุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ตามไปด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัทมา รุ่งสิทธิวรรณ ได้ทำการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการระบบคุณภาพโรงเรียนมาตรฐานสากลกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา การบริหารจัดการระบบคุณภาพโรงเรียนมาตรฐานสากลกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 มีความสัมพันธ์กัน ในระดับสูงโดยภาพรวม ($r_{xy} = .780$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ปัทมา รุ่งสิทธิวรรณ, 2559)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาการบริหารจัดการระบบคุณภาพ อันประกอบด้วย 1) การนำองค์กร 2) กลยุทธ์ 3) นักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4) การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ 5) บุคลากร

6) การปฏิบัติการ และ 7) ผลลัพธ์ ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน อันประกอบด้วย 1) ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน และ 2) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ตามแนวคิดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ภาพประกอบ 1 การบริหารจัดการระบบคุณภาพ

บทสรุป

การบริหารจัดการระบบคุณภาพในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียน มาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน และการบริหารจัดการระบบคุณภาพกับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี มีความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเป็น ความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรีมีทักษะในการบริหารบุคลากรที่สูง ควรส่งเสริมและมีการสร้างบรรยากาศ ในการทำงานที่เกื้อหนุนการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ส่งผลให้การทำงานของโรงเรียนบรรลุผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้ มีการจัดบริการ และสิทธิประโยชน์ให้เหมาะสมกับความต้องการของบุคลากร มีระบบในการจัดการผลการปฏิบัติงานของบุคลากรและการพัฒนาบุคลากร เพื่อสร้างความสามารถและกระตุ้นให้บุคลากรทุกคนปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเต็มความสามารถ มีการพัฒนาความสามารถของบุคลากรในโรงเรียนให้สอดคล้องกับสมรรถนะหลักของโรงเรียนทำให้บรรลุความสำเร็จทั้งในปัจจุบันและอนาคต

1.2 ผู้บริหารในโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ควรส่งเสริมนักเรียนให้มีสุขภาพทางด้านร่างกาย และจิตสังคมอยู่ในเกณฑ์ที่ดี ส่งเสริมให้นักเรียนมีการรักษาสุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขภาพทางอารมณ์และสังคม และมีกาแสดงออกอย่างเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย พร้อมทั้งสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุข มีความเข้าใจผู้อื่น ไม่มีความขัดแย้งกับผู้อื่นในสังคม

1.3 ผู้บริหาร และครูในโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ควรส่งเสริมด้านผลลัพธ์ของผลการดำเนินการด้านนักเรียนและ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทำให้เกิดความพึงพอใจ และความผูกพันต่อโรงเรียนในระยะยาว ผลลัพธ์ด้านบุคลากรในการสร้างและรักษาสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เพิ่มผลิตภาพ ทำให้บุคลากรมีความเอื้ออาทร ความผูกพันต่อกัน และเกิดการเรียนรู้ได้อย่างดี ควรเพิ่มเติมผลลัพธ์ด้านการบริหารจัดการที่ดี และการมีจริยธรรม ควรส่งเสริมให้มีความรับผิดชอบต่อชุมชนของโรงเรียน ชุมชนเกิดความมั่นใจกับโรงเรียน ควรส่งเสริมด้านการบริหารจัดการเงินอย่างมีธรรมาภิบาล ทำให้เกิดความมั่นคงทางการเงิน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพผู้เรียน โดยอาจจัดการส่งเสริมการอ่าน การเขียน การสื่อสารและการคิดคำนวณ การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแก้ปัญหา ให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสร้างนวัตกรรม มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา และมีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่อแรงงานอาชีพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาแนวทางเกี่ยวกับการบริหารจัดการคุณภาพโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี และในพื้นที่อื่น ๆ

2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี และในพื้นที่อื่น ๆ

3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการคุณภาพที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี และในพื้นที่อื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- จันทร์ทิพย์ จามิตร และคณะ. (2562). การศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างประสิทธิภาพ. การบริหารงานวิชาการกับคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 11 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 11(2), 10-19.
- ทิพวัลย์ ชันติศย์. (2560). การศึกษาการบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11. *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ไพศาล วรคำ. (2566). *การวิจัยทางการศึกษา*. มหาสารคาม: ตักศิลาการพิมพ์.
- ปัทมา รุ่งสิทธิวรรณ. (2559). การบริหารจัดการระบบคุณภาพโรงเรียนมาตรฐานสากล กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา. *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิรัตน์รัตน์ เสือจอย. (2564). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสิงห์บุรี อ่างทอง. *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศุภวรรณ จันติ. (2561). การบริหารจัดการระบบคุณภาพของโรงเรียนวัดมะเกลือ (กาญจนลักษณ์วิทยา). *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.). (2568). *แถลงข่าวผลการประเมิน PISA 2022*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 20 พฤษภาคม 2568. จาก <https://pisathailand.ipst.ac.th/news-21/>
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี. (2567). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปี ประจำปีงบประมาณ 2567*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 22 เมษายน 2568. จาก <https://sesaorb.go.th/web/o09/>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). “*แนวทางการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมาตรฐานสากล ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2565)*”. กรุงเทพมหานคร: โอเดีย แอนด์พริ้นติ้ง.
- Best, J. W. & Kahn, J. V. (2016). *Research in Education (4th ed.)*. Englewood cliffs. Prentice Hall, Inc.

แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท

A Concept of the Round of Birth (Saṃsāra) in Theravada Buddhist Philosophy

พระประเจน กรุตตโม (ทองเหมะ)

PhraPrajen Karuttamo (Tonghema)

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Prajen.19thm@gmail.com

Received June 2, 2025; Revised December 17, 2025; Accepted: December 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาข้อถกเถียงว่าด้วยแนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท และ 3) เพื่อวิพากษ์แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่ศึกษาและรวบรวมจากพระไตรปิฎก ผลการวิจัยพบว่าสังสารวัฏประกอบด้วย 1) ศีลธรรม 2) กรรม และ 3) Cause and Effect มีวิธีการเข้าใจด้วยวิธีการ 3 อย่างคือ 1) การเข้าใจวัฏฏะแห่งการเกิดดับของทุกข์ ผ่านพฤติกรรมและเจตนาในชีวิตประจำวันด้วยหลักศีลธรรม ช่วยให้มองเห็นวงจรของสังสารวัฏในมิติจิตใจ มากกว่าการเน้นเพียงชาติภพ เช่นพบว่า ชาติ ภพ ที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันหนึ่งหลาย ๆ หน 2) การเข้าใจสังสารวัฏผ่านกระบวนการของการกระทำและผลกระทบ การมองกรรมแบบนี้ทำให้เห็นว่าสังสารวัฏคือวัฏจักรแห่งการกระทำและผลซึ่งเกิดซ้ำๆ ไม่จำเป็นต้องอาศัยการกลับชาติมาเกิด เช่น การกระทำที่ขาดสติ ทำให้เกิดความทุกข์ในทันที หรือในอนาคต และ 3) หลักเหตุและผลเป็นหลักสากลที่เข้าใจง่าย ความเป็นเหตุเป็นผล ไม่จำเป็นต้องอ้างอิงสิ่งเหนือธรรมชาติ เมื่อเรายอมรับว่า ทุกสิ่งล้วนมีเหตุที่ก่อให้เกิดผล และผลเหล่านั้นสามารถกลายเป็นเหตุของผลอื่นอีก นี่คือนิยามของสังสารวัฏ

คำสำคัญ: กรรม; สังสารวัฏ; พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

This research article aims to fulfill three primary objectives: 1) to examine the concept of Saṃsāra in Theravada Buddhist philosophy; 2) to investigate the debates surrounding the concept of Saṃsāra within Theravada Buddhist philosophy; and 3) to provide a critical analysis of the concept of Saṃsāra in Theravada Buddhist

philosophy. This study employs a qualitative documentary research methodology, analyzing data synthesized from the Tipiṭaka. The research findings indicate that Saṃsāra comprises three integral components: 1) Morality (Sīla), 2) Karma, and 3) Cause and Effect. Understanding Saṃsāra can be achieved through three approaches: 1) understanding the cycle of the arising and cessation of suffering (Dukkha) through daily behaviors and intentions based on moral principles; this approach emphasizes the psychological dimension of Saṃsāra rather than focusing solely on rebirth across lifetimes, acknowledging that birth (Jāti) and becoming (Bhava) occur multiple times within a single day; 2) understanding Saṃsāra through the process of action and its consequences; this perspective views Saṃsāra as a repetitive cycle of deeds and results that does not necessarily rely on reincarnation—for instance, unmindful actions lead to immediate or future suffering; and 3) the principle of Cause and Effect as a universal and rational framework that functions without recourse to supernatural explanations. By accepting that every phenomenon arises from a cause and that such effects can, in turn, become causes for further results, the cyclical nature of Saṃsāra is elucidated.

Keywords: Karma, Saṃsāra; Theravāda Buddhist philosophy

บทนำ

พุทธปรัชญามีทัศนะที่ว่า มนุษย์ถ้ายังมีกิเลสก็จะต้องเวียนว่ายตายเกิดไม่มีสิ้นสุด แนวคิดสังสารวัฏแสดงให้เห็นว่าการที่สิ่งมีชีวิตเวียนตายเวียนเกิด คือ เกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิดใหม่ แล้วตายอีกแล้วเกิดใหม่อีกวนเวียนอยู่อย่างนี้ไม่มีวันจบสิ้น นี่คือการท่องเที่ยวเป็นวงกลม หรือสังสารวัฏตามความหมายของพุทธปรัชญาเถรวาทที่เรียกว่าเป็นการท่องเที่ยวไปก็เพราะการมีชีวิตอยู่เปรียบเสมือนการเดินทางนับตั้งแต่ปฏิสนธิขึ้นในครรภ์จนกระทั่งออกมาสู่โลกภายนอก ภาวะทางกายและทางจิตของมนุษย์ไม่เคยอยู่กับที่ แต่ก้าวไปข้างหน้าทุกขณะจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตนี้ ก็ผ่านจากภพนี้ไปสู่ภพอื่น เมื่อสิ้นสุดชีวิตในภพอื่นก็ผ่านไปสู่ภพอื่นต่อไป และต่อๆ ไปไม่มีที่สิ้นสุด (สุนทร ณ รัชชี, 2548) ตามทัศนะทางพุทธปรัชญาก็มีกล่าวถึงสังสารวัฏ เกี่ยวกับเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดอยู่หลายพระสูตรด้วยกัน สังสารวัฏนี้มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกหลายแห่ง เช่น “สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะอย่างนี้มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า ความหมดจดย่อมมีได้ด้วยสังสารวัฏ สารีบุตร ก็สังสารวัฏที่เราไม่เคยท่องเที่ยวไป โดยกาลยืดยาวช้านานนี้ เว้นแต่เทวโลกชั้นสุทธาวาส เป็นสิ่งที่หาไม่ได้ง่ายนัก สารีบุตร ถ้าเราพึงท่องเที่ยวไปในเทวโลกชั้นสุทธาวาส เราก็จะไม่พึงมาสู่โลกนี้อีก” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 189 หน้า 111 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรืออีกตอนหนึ่งว่า “เพราะไม่ได้ตรัสรู้ ไม่ได้แทงตลอดอริยสัจ 4 เราด้วย เธอทั้งหลายด้วย จึงแล่นไป ท่องเที่ยวไปยังสังสารวัฏนี้ตลอดกาลนานอย่างนี้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 1698 หน้า 428 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สังสารวัฏในที่นี้จึงเกี่ยวข้องกับสถานที่คือภพ ภูมิ

และเวลา ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสเน้นย้ำว่าสัตว์ทั้งหลายถูกอวิชชาปิดกั้นและถูกตัณหาผูกไว้ให้ต้องเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏ อันไม่ปรากฏเบื้องต้นและเบื้องปลาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 16 ข้อที่ 132 หน้าที่ 223 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีมิติ หากศึกษาข้อมูลเรา จะพบหลักการอยู่ 3 ประการ คือ 1) มิติด้านคำสอนทางศีลธรรม 2) มิติด้านหลักกรรม แล 3) มิติด้านหลัก Cause and Effect คือความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล เมื่อเป็นเช่นนั้น ปัญหาของสังสารวัฏที่พุทธปรัชญาเถรวาทประสบคือการที่พุทธปรัชญาอธิบายการเวียนว่ายตายเกิดในมิติภพภูมิที่เลยผัสสะอย่างการกล่าวถึงความไม่มีที่สุดแห่งสัตว์โลกทั้งหลายที่เป็นไปตามไตรวัฏหรือวัฏฏะนั้นพุทธปรัชญาได้อธิบายด้วยการนำเสนอเรื่องของภพภูมิ คือ โลกเป็นที่อยู่ของสัตว์ ทั้งภพและภูมิหมายถึงสถานที่เกิด 31 ภูมิ ภพภูมิของสัตว์โลกทั้ง 31 ภูมิ เป็นภูมิที่สัตว์ทั้งหลายต้องไปอุบัติหลังจากสิ้นชีวิตในอภัพภูมินั้นๆ แล้ว ตามแต่กุศลกรรมหรืออกุศลกรรมที่แต่ละชีวิตได้กระทำไว้ วนเวียนอยู่ในสังสารวัฏ อย่างมีรู้จบสิ้นตราบไต่ที่ยังมีบรรลุมรรคผลนิพพาน วัฏฏะก็ยังพาดำเนินต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ยาวนานจนไม่สามารถรู้เบื้องต้นเบื้องปลาย

พุทธปรัชญาถือว่าสังสารวัฏหรือการเวียนว่ายตายเกิดมีจริง เกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิดวนเวียนอยู่เรื่อยไป ธรรมทั้ง 3 มีความสัมพันธ์กัน คือ วิบากย่อมมีได้เพราะกิเลสทำให้กระทำความดีและกรรมชั่วที่สัตว์ได้ทำไว้ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ไปเกิดในภูมิต่างๆ ที่สมควร ถ้ายังมีกิเลสและกรรมเป็นปัจจัยอยู่ วิบากก็เกิดซ้ำซาก ในประเด็นดังกล่าวมานี้พุทธปรัชญาได้เสนอหลักการที่ขัดแย้งกับลัทธิต่างๆ ของอินเดียในยุคนั้น คือมีแนวความคิดที่ขัดแย้งกับบางลัทธิที่มีความเชื่อว่ามนุษย์ตายแล้วสูญ (อุจเฉททิฎฐิ) หรือลัทธิที่มีความเชื่อว่าตายแล้วไม่สูญ (สัสสตทิฎฐิ) ดังปรากฏในอานันทสูตรว่า “อานนท์เมื่อเราถูกวินิจฉัยโคตรปริพาชกถามว่า อัตตามีอยู่หรือไม่ ถ้าตอบว่า อัตตามีอยู่ คำตอบนั้นก็จักไปตรงกับลัทธิของพวกสมณพราหมณ์ผู้เป็นสัสสตทิฎฐิ (ความเห็นว่าเที่ยง) และเราถูกวินิจฉัยโคตรปริพาชกถามว่า อัตตาไม่มีหรือไม่ ถ้าตอบว่า อัตตาไม่มี คำตอบนั้นก็จักไปตรงกับลัทธิของพวกสมณพราหมณ์ผู้เป็นอุจเฉททิฎฐิ (ความเห็นว่าขาดสูญ)” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 18 ข้อที่ 419 หน้าที่ 493 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เมื่อพุทธปรัชญากล่าวเรื่องหลักกรรมว่าเป็นอนิจจัง ทำให้มีปัญหาว่าเราจะนำหลักญาณวิทยาไปพิสูจน์แนวคิดเรื่องสังสารวัฏตามหลักกรรมได้อย่างไร และเราจะรู้ได้อย่างไรว่า แนวคิดเรื่องสังสารวัฏเกี่ยวข้องกับหลัก Cause and Effect คือความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลอย่างไร ผู้วิจัยมองว่าเมื่อเราศึกษาหลักศีลธรรม หลักของการทำงานของกรรม และหลักความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลแล้วพบว่า เป็นวิธีที่สามารถใช้พิสูจน์สังสารวัฏที่มีอยู่ในปัจจุบันได้ ต่างจากสังสารวัฏแบบข้ามภพข้ามชาติซึ่งพิสูจน์ได้ยากเพราะอยู่ภายใต้กฎความจริงตามธรรมชาติที่ควบคุมความจริงของสรรพสิ่ง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสภาพแวดล้อม การดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิต สภาพการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ หรือผลของกรรม ทุกสิ่งล้วนเป็นไปตามกฎธรรมชาติที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้าเราทำความเข้าใจ เรื่องศีลธรรม เรื่องกรรม และเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล เราก็จะเข้าใจเรื่องสังสารวัฏ ถ้าเข้าใจสังสารวัฏ ก็เข้าใจเรื่องศีลธรรม เรื่องกรรม และเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลตามกฎทางธรรมชาติ

ดังนั้น สิ่งที่ต้องนำไปใช้คือการกระทำบนพื้นฐานเหตุและผลภายใต้ของกฎศีลธรรม งานวิจัยนี้ผู้วิจัยยืนยันว่า สังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเป็นหลักการที่สัมพันธ์กันระหว่างเหตุผลและผล คือ เมื่อกิเลสเกิดขึ้น ย่อมทำให้สร้างกรรม และเมื่อทำกรรมย่อมส่งผลให้เกิดผลตามการกระทำ และหมุนเวียนกันไปจนกว่าจะสิ้นสุดกรรม ส่วนจะมีรายละเอียดอย่างไรนั้น จะได้อภิปรายในรายละเอียดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาข้อถกเถียงว่าด้วยแนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท
3. เพื่อวิพากษ์แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง “แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท” นี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาแนวคิดและข้อถกเถียงเกี่ยวกับสังสารวัฏจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source)
2. รวบรวมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท จากขั้นตอนแรกมาวิเคราะห์ สังเคราะห์
3. รวบรวมประเด็นข้อถกเถียงว่าด้วยแนวคิดสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อนำไปสู่กระบวนการวิพากษ์แนวคิดสังสารวัฏในประเด็นมิติคำสอนทางศีลธรรม มิติด้านหลักกรรม มิติด้านหลัก Cause and Effect
4. การสรุปผลการศึกษาค้นคว้า โดยผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาสรุปผลการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบต่อไป

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อ 1 แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า คำว่า สังสารวัฏ หมายถึง การเวียนเกิดในภพใหม่ การกลับมาเกิดอีก การวนเวียนอยู่ในภพ ในขุททกปิฎกกล่าวถึงเรื่องเทวดาทูลถามพระผู้มีพระภาคถึงความยุ่งว่า “หมุ่สัตว์ยุ่งทั้งภายใน ยุ่งทั้งภายนอก ถูกความยุ่งพาให้ยุ่งนั่งแล้ว ข้าแต่พระโคตม เพราะฉะนั้น ข้าพระองค์ขอทูลถามพระองค์ว่า ใครพึงแก้ความยุ่งนี้ได้” พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “นรชนผู้มีปัญญา เห็นภัยในสังสารวัฏ ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญจิตและปัญญา มีความเพียร มีปัญญาเครื่องบริหาร นั้นพึงแก้ความยุ่งนี้ได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 15 ข้อที่ 23 หน้าที่ 26-27 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สังสารวัฏจึงมีความหมายตามตัวอักษรว่า การท่องเที่ยวไปเป็นวงกลม พุทธปรัชญาเถรวาทอธิบายว่าสังสารวัฏ คือการที่สรรพสิ่งทั้งหมดล้วนตกอยู่ภายใต้ลักษณะ ดังนี้ 1) ไม่มีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุดโดยธรรมชาติ พุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้ระบุว่าไม่มีจุดเริ่มต้นของสังสารวัฏที่แน่นอน เพราะกรรมและอวิชชาทำให้สัตว์เวียนว่ายในภพภูมิต่าง ๆ โดยไม่มีจุดสิ้นสุด 2) ถูกขับเคลื่อนโดยกฎแห่งกรรม สรรพสัตว์เวียนว่ายในสังสารวัฏตาม

ผลของกรรมที่กระทำไว้ในอดีต กรรมดีนำไปสู่การเกิดในภพภูมิที่ดี กรรมชั่วนำไปสู่ภพภูมิที่ต่ำกว่า 3) เป็นภาวะแห่งทุกข์ พระพุทธเจ้าเห็นว่า “สังสารวัฏเป็นทุกข์” (ทุกข์เวทนา) เพราะต้องเผชิญกับการเกิด แก่ เจ็บ และตายซ้ำแล้วซ้ำเล่า 4) สามารถพ้นจากสังสารวัฏได้ การบรรลุนิพพาน เป็นการดับตัณหาและอวิชชา ซึ่งเป็นสาเหตุของการเวียนว่ายตายเกิด ทำให้สิ้นสุดสังสารวัฏโดยสมบูรณ์

พระพุทธองค์สอนเรื่องกรรมอันเป็นเหตุแห่งการเวียนว่ายตายเกิด กรรมเท่านั้นเป็นตัวนำสรรพสัตว์ให้ไปเกิดในที่ดีหรือไม่ดี แต่คำว่า กรรม ในที่นี้หมายถึงกรรมที่เกิดจากการกระทำของตนเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นกรรมในอดีตหรือในปัจจุบันแต่ก็สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ เช่น ในอดีตชาติเราทำกรรมชั่ว พอมาในชาตินี้ผลของกรรมชั่วตอบสนอง เราก็ทำกรรมดีเพื่อบรรเทาผลของกรรมชั่วในอดีตให้อ่อนกำลัง แต่กรรมดีในชาตินี้ จะเป็นอุปนิสัยปัจจัยในชาตินี้และชาติหน้าต่อไป การเกิดใหม่ด้วยอำนาจผลของกรรมนั้น ไม่ว่าจะเป็นเกิดในโลกมนุษย์ โลกสวรรค์ และโลกนรกถือว่าเป็นความทุกข์ทั้งสิ้น สรรพสัตว์ทั้งหลายต้องวนเวียนอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ชาติแล้วชาติเล่า เนื่องมาจากกรรมนั่นเอง ดังพระพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรมบุคคลคิดแล้วจึงกระทำด้วยกายวาจาและใจ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 334 หน้าที่ 422 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พุทธปรัชญามีความเชื่อในสังสารวัฏหรือการเวียนว่ายตายเกิด และถือว่าคนเราทุกคนล้วนเกิดมาแล้วทั้งสิ้นนับชาติไม่ถ้วน และเกิดในภพในภูมิที่ดีบ้าง ไม่ดีบ้าง ตามกฎแห่งกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งดีและชั่ว ถ้ายังมีกิเลสเปรียบเหมือนยางเหนียวในพืชมียู่ตราบใด ก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ตราบนั่น จิตที่ได้รับการอบรมแล้ว ถ้ายังไม่สิ้นกิเลสก็ย่อมนำไปเกิดในภพภูมิที่ประณีต มีความสุขประเสริฐ และสูงขึ้น แต่ถ้าจิตไม่ได้รับการฝึกอบรม ปล่อยไว้ตามสภาพที่มันเป็น ปล่อยให้สกปรก เศร้าหมอง เพราะถูกกิเลสจับ นอกจากจะก่อความทุกข์ ความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและสังคมในชาตินี้แล้ว ยังจะให้ภพชาติต่ำทรมาลงไป ต้องประสบความทุกข์ ความเดือดร้อนมากในชาติต่อ ๆ ไป ซึ่งในมุมมองพุทธปรัชญาก็คือความเกิดดับ เหมือนความตาย ส่วนในสังขยวัฏศสูตรกล่าวไว้ว่า ความจุติ ความเคลื่อนไปจากหมู่สัตว์นั้น ๆ การเกิดดับขาดสูญแห่งชีวิตอินทรีย์ของสัตว์เหล่านั้น ๆ ซึ่งสามารถอธิบายความหมายของนิยามข้างต้นได้ว่า จุตี คือจิตที่เคลื่อนออกจากกาย ไปเกิดหรือปฏิสนธิใหม่ตามผลแห่งกรรม ภาวะที่เคลื่อน หมายถึงจิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 372 หน้าที่ 419 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พุทธทาสภิกขุได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการเกิดแบบข้ามภพข้ามชาติว่า ชาตินั้นมีอยู่ที่นี่เดี๋ยวนี้ ในวันหนึ่ง ๆ ไม่ต้องตายแล้วไปเกิดใหม่ เดี่ยวนี้ ภพ หรือชาติในภาษาธรรมมีวันหนึ่งหลายหนคือ เกิดตัวกูของกูหนึ่ง ก็เรียกว่ามีภพมีชาติหนึ่งแล้ว เดือนหนึ่งก็มีได้หลายร้อยหน ปีต่อไปก็มีหลายพันหน หลายพันภพชาติ แล้วตลอดชาตินี้ก็มีหลายหมื่นหลายแสนภพชาติ ฉะนั้นจะต้องรู้จักสิ่งที่เรียกว่า ภพ ว่าชาติ ที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันหนึ่งหลาย ๆ หน (พุทธทาสภิกขุ, 2545)

สรุป แนวคิดสังสารวัฏหรือการเวียนว่ายตายเกิดตามที่ปรากฏในพุทธปรัชญา ไม่ใช่การเวียนว่ายเวียนเกิดแบบชั่วขณะจิตแน่นอน แม้การเวียนตายเวียนเกิดจะสามารถอธิบายในช่วงสั้นแบบชั่วขณะจิตได้ แต่การปฏิเสธการเวียนว่ายตายเกิดแบบข้ามภพข้ามชาติย่อมเท่ากับปฏิเสธหลักคำสอนเรื่อง มรรค ผล นิพพานไปด้วยตามทฤษฎีของพุทธปรัชญา พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า สังสารวัฏ คือ การที่สรรพสิ่งทั้งหมดล้วนตกอยู่ภายใต้ลักษณะ คือ 1) ไม่มีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุดโดยธรรมชาติ

พุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้ระบุว่ามียุติเริ่มต้นของสังสารวัฏที่แน่นอน เพราะกรรมและอวิชชาทำให้สัตว์เวียนว่ายในภพภูมิต่าง ๆ โดยไม่มีจุดสิ้นสุด 2) ถูกขับเคลื่อนโดยกฎแห่งกรรม สรรพสัตว์เวียนว่ายในสังสารวัฏตามผลของกรรมที่กระทำไว้ 3) เป็นภาวะแห่งทุกข์ เพราะต้องเผชิญกับการเกิด แก่ เจ็บ และตายซ้ำแล้วซ้ำเล่า และ 4) สามารถพ้นจากสังสารวัฏได้ การบรรลุนิพพาน เป็นการดับตัณหาและอวิชชา ซึ่งเป็นสาเหตุของการเวียนว่ายตายเกิด ทำให้สิ้นสุดสังสารวัฏโดยสมบูรณ์

วัตถุประสงค์ ข้อ 2 ข้อถกเถียงว่าด้วยแนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่าหลักศีลธรรม หลักกรรม และหลัก Cause and Effect มาเป็นหลักในการอธิบายดังนี้

1. ข้อถกเถียงในมิติคำสอนทางศีลธรรม พุทธปรัชญาเถรวาทจึงนำเสนอหลักศีลธรรมเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่ดีงามของมนุษย์ที่เชื่อมโยงทั้งปัจจุบันชาติและอนาคตคือชาติหน้านั่นเอง ทั้งยังเป็นการตอบปัญหาทางจริยธรรมที่ว่า มนุษย์ควรใช้ชีวิตอย่างไรจึงคุ้มค่าของการเกิดมาเป็นมนุษย์ และอะไรคือความดีสูงสุดซึ่งมนุษย์ควรประพฤติปฏิบัติ หรืออุดมคติอันสูงสุดของมนุษย์ควรเป็นเช่นไรที่สุดแล้วมนุษย์ควรจะทำประพฤติปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะบรรลุถึงอุดมการณ์นั้นได้ ซึ่งเกณฑ์ในการตัดสินความดีและความชั่วของมนุษย์นั้น พุทธปรัชญาเถรวาทใช้เจตนาหรือแรงจูงใจและผลของการกระทำเป็นเกณฑ์หลักในการตัดสินว่า การกระทำใดเป็นความดีหรือการกระทำใดเป็นความชั่ว แต่ก็ยังให้ความสำคัญแก่เจตนาเป็นประการสำคัญ

2. ข้อถกเถียงด้านหลักกรรม การอธิบายหลักกรรมเป็นการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่าง การกระทำและผลลัพธ์ ในประเด็นว่าด้วยกฎแห่งกรรมที่เชื่อมโยงกับการเกิดใหม่ในสังคมปัจจุบันอาจ ประสบกับคำถามที่ว่า เมื่อมนุษย์ตายแล้วไปเกิดอีกจริงไหม ถ้าไปเกิดจริงเป็นคนเดิมหรือคนใหม่ จากคำถามดังกล่าวพุทธปรัชญาเถรวาทได้ประนีประนอมระหว่างแนวคิดสุดโต่งสองสายและเสนอคำตอบว่า “จะว่าเป็นคนเดิมก็ไม่ใช่ จะว่าเป็นคนใหม่ก็ไม่เชิง” พุทธปรัชญาเถรวาทได้นำเสนอกรรมและการเกิดใหม่ในรูปแบบใหม่กล่าวคือพุทธปรัชญาเถรวาทใช้หลักแห่งความสืบต่อ (สันตติ) เข้ามาช่วยในการอธิบายกับปัญหาที่ว่าหลังจากตายแล้วจิตหรือวิญญาณนั้นไปไหน ไปได้อย่างไร พุทธปรัชญาเถรวาทแสดงหลักการเวียนว่ายตายเกิดว่าเป็นไปตามกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย กล่าวคือการเกิดใหม่ของสัตว์นั้นต้องอาศัยกรรมไปเกิด กรรมที่เป็นเหตุให้สัตว์ไปเกิดตามเหตุปัจจัย

3. ข้อถกเถียงด้านหลัก Cause and Effect คือการอธิบายหรือการวิเคราะห์ที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์หนึ่ง (สาเหตุ) กับเหตุการณ์อีกหนึ่ง (ผล) โดยเฉพาะหลักกรรมกับสังสารวัฏ เป็นหลักคำสอนที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อที่ว่า การกระทำของเราจะมีผลกระทบต่อประสบการณ์ในชีวิต ซึ่งเป็นแนวทางในการพิจารณาการทำความดีหรือร้ายในแต่ละวัน เพื่อให้เกิดชีวิตที่ดีขึ้นและลดการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏลงได้

วัตถุประสงค์ข้อ 3 วิพากษ์แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า

1. **วิพากษ์แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในมิติด้านศีลธรรม** ประเด็นปัญหาของการรับรู้สังสารวัฏแบบปัจจุบันชาตินี้ อาจก่อให้เกิดความสับสนในด้านข้อมูลที่ปรากฏในพระไตรปิฎกหลายแห่ง ยกตัวอย่างเช่นในอัครคัมภีร์สุตตรแสดงให้เห็นว่าเมื่อโลกเสื่อมไปแล้วได้เจริญขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง ก็มีสัตว์ชั้นอาภัสสรพรหมมาเกิด ซึ่งก็เป็นมนุษย์จากโลกเก่าที่เสื่อมไปในอดีตนั่นเอง โดยที่การเกิดเป็นมนุษย์นั้นมีสาเหตุมาจาก “กิเลส” ของพรหมชั้นอาภัสสรที่ติดใจในภวนดิน และเกิดเป็นมนุษย์เพศชายหญิงขึ้นในที่สุดก็มีการเสพอสังขารและให้กำเนิดบุตรหลาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11

ข้อที่ 119-126 หน้า 88-92 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งการที่เราจะเข้าใจสังสารวัฏให้แจ่มแจ้งนั้นได้นำไปสู่การอธิบายสังสารวัฏแบบข้ามภพข้ามชาติดังปรากฏเป็นความเชื่อของชาวพุทธส่วนใหญ่นั่นเอง

ประเด็นปัญหาของการรับรู้สังสารวัฏแบบข้ามภพข้ามชาติ กล่าวคือสังสารวัฏที่มีการเคลื่อนไปมาระหว่างภพหนึ่งสู่อีกภพหนึ่งสิ่งทั้งหลายในสังสารวัฏตกอยู่ในกระแสความเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่งคงที่ สัตว์ทั้งหลายที่เวียนว่ายในสังสารวัฏโดยมีอวิชชาและตัณหาคอยขับเคลื่อนไม่ได้ตั้งมั่นอยู่ในภพใดภพหนึ่งอย่างเที่ยงแท้ เพราะการดำรงอยู่ของสัตว์ทั้งหลาย นอกจากจะถูกจำกัดโดยกำหนดเวลาในภพนั้นๆ แล้วยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ ที่อาจส่งผลให้ชีวิตในภพๆ นั้นต้องสิ้นสุดลง การเป็นสภาพที่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ ทำให้ภพภูมิ ของสัตว์เปลี่ยนแปลงไปด้วย กล่าวคือ สังสารวัฏประกอบด้วยภพที่เป็นสுகุติ เช่น การเกิดเป็นมนุษย์ หรือการเกิดเป็นเทวดา และภพที่เป็นทุคติ เช่น การเกิดในนรก หรือ การเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน การเกิดในภพเหล่านี้เป็นไปตามกฎแห่งกรรมและถูกจำกัดด้วยเวลา เมื่ออายุขัยของสัตว์ในภพใดภพหนึ่งสิ้นสุดลง กรรมที่สัตว์นั้นได้ทำไว้จะหนุนส่งให้มีการเกิดในภพใดภพหนึ่งที่เหมาะสมต่อไป ดังข้อความพุทธพจน์ข้างต้นที่ว่า สัตว์ทั้งหลาย วนเวียนท่องเที่ยวไปบางคราวจากโลกนี้ไปสู่โลกอื่น บางคราวก็จากโลกอื่นมาสู่โลกนี้ ข้อความนี้แสดงให้เห็นว่า ชีวิตของสัตว์ผู้ยังมีอวิชชาและตัณหาไม่ได้จบสิ้นลงที่ความตาย เชื่อแห่งอวิชชาและตัณหาจะนำสัตว์นั้นไปสู่การถือปฏิสนธิในภพอื่นๆ ต่อไปตามสมควรแก่กรรม

ความจริงคือสิ่งที่ปรากฏอยู่หรือมีอยู่ หรือเป็นอยู่ตามธรรมชาติอย่างไม่มีวันเปลี่ยนแปลง สิ่งที่เราทุกคนต้องการรู้อย่างยิ่งก็คือ ความจริง ถ้าเรารู้จักความจริงในทุกๆ อย่างก็จะทำให้เราเป็นผู้รู้แจ้งเห็นจริงในทุกๆ เรื่องหรือในทุกๆ สิ่ง ซึ่งในความเป็นจริงไม่เป็นเช่นนั้นคือเรายังไม่รู้ความจริงในหลายๆ เรื่อง โดยเฉพาะความจริงในเรื่องที่สำคัญ เช่น เรื่องชีวิตมาจากไหน? และเมื่อตายแล้วจะเป็นอย่างไร ? รวมทั้งเรื่องอะไรคือสิ่งสูงสุดที่ชีวิตควรจะได้ ? เป็นต้น ความจริงนั้นต่างจากความรู้ตรงที่ความรู้คือความเชื่อที่ได้รับการตรวจสอบ ส่วนความจริงนั้นบางอย่างเป็นคุณสมบัติของข้อความเหมือนความรู้แต่บางอย่างไม่เกี่ยวกับภาษา คือ ความรู้เป็นคุณสมบัติของข้อความ ส่วนความจริงเป็นได้ทั้งคุณสมบัติของข้อความและสิ่งของหรือปรากฏการณ์ อันที่จริงความรู้ก็เป็นคุณสมบัตินอกภาษาได้ ที่กล่าวว่าความรู้เป็นคุณสมบัติของข้อความเรามักหมายความว่าความรู้ที่ศึกษาค้นคว้าหากันอยู่ในวงวิชาการ ด้านต่างๆ เช่น วิทยาศาสตร์ ศาสนา ปรัชญา คณิตศาสตร์ เป็นต้น ปรัชญาทั้งหลายยังจัดว่าเป็นแค่ “ความเชื่อ” เท่านั้น ส่วนความเห็นแจ้งจะจัดว่าเป็น “ความจริง” ซึ่งความเชื่อกับความจริงไม่ใช่สิ่งเดียวกัน เพราะความเชื่อยังเป็นเพียงแค่การคาดคะเนตามคนอื่นบ้าง ตามตำราบ้าง ตามเหตุผลบ้าง ตามสามัญสำนึกของเราเองบ้าง โดยที่ตัวของเรายังไม่ได้พิสูจน์ให้เกิดความเห็นแจ้งจริงๆ จนกว่าความเชื่อนั้นจะได้รับการพิสูจน์จนเกิดความเห็นแจ้งขึ้นมาจริงๆ แล้วเท่านั้น ความเชื่อนั้นจึงจะกลายมาเป็นความจริงสำหรับเรา

2. วิพากษ์แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในมิติด้านหลักกรรม การวิพากษ์แนวคิดเรื่องสังสารวัฏ ในมิติด้านหลักกรรม เป็นการพิจารณาและวิเคราะห์แนวคิดพุทธศาสนาที่เชื่อมโยงระหว่างวัฏสงสารกับการกระทำของบุคคลอย่างลึกซึ้ง ซึ่งสามารถแจกแจงและวิพากษ์ได้ดังนี้

2.1 วิพากษ์แนวคิดที่ 1 กฎแห่งกรรมยุติธรรมจริงไหม กฎแห่งกรรม กฎแห่งการกระทำ เป็นกฎแห่งเหตุและผล เป็นกฎของธรรมชาติ คือ ธรรมฝ่ายใดเกิดขึ้นในใจก็ทำกรรมฝ่ายนั้น เกิดกุศลธรรมก็ประกอบกุศลกรรม เกิดอกุศลธรรมก็ประกอบอกุศลกรรม อย่างนี้เรียกว่า ธรรมชาติ

ความเชื่อในกฎแห่งกรรมในสังคมไทยมีส่วนทำให้เกิดความมั่งงาย กฎหมายไม่ศักดิ์สิทธิ์ และความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยชี้ให้เห็นว่าการตีความกฎแห่งกรรมตามคัมภีร์อรรถกถาและการสอนของพระสงฆ์บางรูปส่งเสริมลัทธิชลาชญาและการทำบุญเพื่อหวังผลตอบแทน ซึ่งนำไปสู่ปัญหาต่างๆ ในสังคม ในสังคมปัจจุบันได้เกิดปัญหาความคลาดเคลื่อนทางศีลธรรมด้วยการเข้าใจผิดในนิยามของคำว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว คืออะไร ซึ่งเราอาจจะเคยได้ยินวลียอดฮิตของคนในสังคมปัจจุบันที่กล่าวว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” จากประเด็นกฎแห่งกรรมยุติธรรมจริงไหม ความซับซ้อนของการให้ผลของกรรม โดยอาจจะมียุติธรรมบางคนเข้าใจผิดหลักกฎแห่งกรรมว่า ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป ปัจจุบันการตีความ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ในสังคมไม่ถูกต้องตามความหมายดั้งเดิมของพุทธทาสเถร เพราะการให้ผลของกรรมนั้นเป็นเรื่องซับซ้อน ดังนั้น การด่วนสรุปว่าหลักกรรมไม่ถูกต้อง ไม่ยุติธรรม และนำมาเป็นผลว่าไม่ควรทำความดี หันกลับไปทำความชั่วจะเป็นอันตรายต่อการดำเนินชีวิต และเข้าใจเรื่องการให้ผลของกรรมไม่ถูกต้อง เพราะว่าเห็นไม่ครบวงจร เห็นเป็นบางส่วน แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเห็นไปถึงต้นเหตุ ทำดีได้ดีเป็นคำพูดที่สื่อถึงความเชื่อว่าเมื่อเราทำดีหรือทำสิ่งที่ถูกต้องเรา จะได้รับผลดีเป็นความสุข เป็นความเจริญในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นในด้านจิตใจ ความสัมพันธ์ หรือแม้แต่ว่าผลประโยชน์ทางสังคม ในบางกรณี คนที่ทำดีมักจะได้รับการตอบแทนในรูปแบบต่างๆ เช่น กำลังใจจากผู้อื่น ความรัก หรือการสร้างสังคมที่ดีขึ้น แต่ในความเป็นจริงผลลัพธ์อาจไม่เป็นไปตามที่คาดหวังเสมอไป และมีบางครั้งที่ความดีไม่ส่งผลในทันทีหรืออาจถูกมองข้ามไป “ทำชั่วได้ชั่ว” สื่อถึงแนวคิดที่ว่า การทำผิดหรือทำสิ่งไม่ดีมักจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ไม่ดีตามมา คือได้ผลในเชิงลบ ได้ความเดือดร้อน เป็นความตกทุกข์ได้ยากทั้งทางกายทางใจ

จากแนวคิดนี้ทำให้คนกระตือรือร้นในการทำกรรมในวันนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากความคิดที่มาจาก การที่เกิดมามีโชคดีในชาตินี้ เนื่องจากกรรมดีในอดีตส่งผล และผลของกรรมในอดีตได้ส่งผลมาถึง ปัจจุบันแล้ว เมื่อต้องการให้ผลในอนาคตมีความโชคดีจึงต้องปฏิบัติตามกรรมดีในวันนี้ เพื่อให้กรรมดีส่งผลให้โชคดีในวันหน้า คนจึงต้องสร้างกรรมดีเพิ่ม เพื่อมิให้ผลแห่งกรรมดี คือบุญที่สั่งสมอยู่ในใจมาตั้งแต่ อดีตต้องขาดช่วง หรือหมดลง ควรชวนชวนทำแต่กรรมดีกระทำอย่างต่อเนื่อง เพราะการทำวันนี้ให้ดีที่สุดก็คือการทำอนาคตให้ดี พระธรรมคำสอนต่างๆ ที่มีอยู่ในพุทธปรัชญานี้เป็นการสอนให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง ในเรื่องกฎแห่งกรรมดีและกฎกรรมชั่ว เพื่อให้ประชาชนสามารถวิเคราะห์และแยกแยะได้ว่า การกระทำใดเป็นการดี กรรมดี และ การกระทำใดเป็นการชั่วกรรมชั่ว เพื่อให้ประชาชนสามารถเลือกกระทำกรรมดี หรือ กรรมชั่วตามวิจลณญาณของตนพร้อมกันกับรับผลของกรรมที่ตนเองได้กระทำไป

2.2 วิพากษ์แนวคิดที่ 2 กฎแห่งกรรมสัมพันธ์กับการเกิดหรือไม่ กฎแห่งกรรม เป็นแนวคิดที่สำคัญในศาสนาพุทธและศาสนาฮินดู ซึ่งกล่าวถึงการกระทำของบุคคลว่าจะส่งผลต่อชีวิตในปัจจุบัน และอนาคต หากมองจากมุมมองทางจิตวิญญาณและศาสนา หลายคนเชื่อว่ากรรมมีจริงและส่งผลต่อการดำเนินชีวิต ในทางวิทยาศาสตร์ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนยืนยันว่ากฎแห่งกรรมมีอยู่จริง เพราะมันเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาและปรัชญา ไม่สามารถตรวจสอบได้ด้วยวิธีการทาง

วิทยาศาสตร์ ในเรื่องการเกิดและตายนี้นับเป็นปัญหาที่มีมายาวนาน ในยุคของพระพุทธเจ้าพระองค์ที่ประสพกับทฤษฎีและแนวทศนะในการมองโลกและชีวิตที่แตกต่างมากมาย พุทธปรัชญามีทัศนะต่อธรรมชาติของสรรพสิ่งที่ปรากฏขึ้นจะต้องเป็นไปตามอำนาจเหตุปัจจัย การที่มันจะเกิดขึ้นมาเป็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ได้ ก็ต้องอาศัยเหตุปัจจัยทำให้เกิดขึ้น เมื่อเกิดมาแล้วมันดำรงอยู่ได้ก็เพราะมีเหตุปัจจัยให้มันดำรงอยู่ และเมื่อมันเสื่อมสลายลงก็มีปัจจัยทำให้มันเสื่อมสลาย ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นอย่างลอยๆ โดยปราศจากเหตุปัจจัย จึงเกิดแนวคิดในเรื่องสังสารวัฏหรือการเวียนว่ายตายเกิด การเกิดใหม่เป็นกระบวนการธรรมชาติอย่างหนึ่งของชีวิต เพื่อวิญญานจักได้มีประสบการณ์ด้านต่างๆ ก่อนจะออกจากโลกเข้าสู่โลกุตระภาวะและไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดในภพไหนๆ อีกต่อไป (วศิน อินทสระ, 2555)

พุทธปรัชญากล่าวว่าการเกิดขึ้นของชีวิตมนุษย์ เป็นไปตามหลักปฏิจจนสมุปบาท(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 16 ข้อที่ 1 หน้าที่ 2-3 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นเหตุปัจจัยกันและกันตั้งแต่อดีตชาติกระทั่งเกิดในครรภ์มารดา พระพุทธเจ้าตรัสว่ากำเนิดของมนุษย์มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) บิดามารดามีเพศสัมพันธ์กัน 2) มารดาอยู่ในวัยที่ยังมีระดู 3) มีคันธัพพะมาเกิดในครรภ์มารดา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 408 หน้าที่ 443 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในองค์ประกอบ 3 ประการนี้ การเกิดเป็นมนุษย์นั้นมิปรากฏขึ้นตั้งแต่จิตดวงแรกปรากฏในครรภ์มารดา ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สัตว์เกิดนับตั้งแต่จิตดวงแรกวิญญานดวงแรกเกิดปรากฏขึ้นในครรภ์ของมารดา” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 124 หน้าที่ 191 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ภาวะแห่งการมีชีวิตของมนุษย์นั้นเกิดจากการรวมตัวกันขององค์ประกอบก่อเป็นรูปชีวิตขึ้นเรียกว่า “ขันธ 5” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 315 หน้าที่ 299-300 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พุทธปรัชญาถือว่าการเกิดใหม่เป็นไปตามกระบวนการของเหตุปัจจัยหรือกฎแห่งเหตุและผลเท่านั้นเองซึ่งได้แก่ “กรรม” กรรมเป็นปัจจัยให้สัตว์ที่ตายจากหนึ่งสืบต่อกันในฐานะสมาชิกสายกรรมเดียว กล่าวคือเมื่อคนเราใกล้ตายจิตแสดงอาการเคลื่อนคือพราจากร่างกายลักษณะนี้เรียกว่า “จิตจित” พอจิตดับปฏิสนธิจิตก็เกิดขึ้น ปฏิสนธิจิตนี้ปรากฏหรือยึดเหนี่ยวอารมณ์อย่างเต็มที่ จิตนั้นยึดอยู่แล้วก็ดับไปในภพหน้า ดังแสดงในอภิธรรมมัตถสังคหะว่า “ในเวลาใกล้ตายจิตยึดกรรมหรือกรรมนิमितหรือคตินิमितเป็นอารมณ์แล้วน้อมไปสู่ภพใหม่ อันกรรมที่เป็นกุศลและอกุศลเป็นเจ้าพนักงานปรุงแต่งให้ไปเกิดในสุคติภพและทุคติภพแล้ว ที่สุดแห่งปัจจุบันชาตินี้กำหนดด้วยจิตจิตดวงนั้น ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้นปรารถนาอารมณ์อย่างเดียวกันอันชนกรรมเป็นกุศลและอกุศลปรุงแต่งให้ปฏิสนธิในโลกหน้า ปฏิสนธิจิตนั้นมีอวิชชาแวดล้อมแล้วมีต้นเหตุเป็นมูลเหตุ มีสังขาร (กรรม) ปรุงแต่งให้เกิดมีเจตสิกธรรมคอยประคองค้ำชูปฏิสนธิจิตนั้นจึงหมายเอาวิปากจิตเพราะสืบต่อภพหน้า” พุทธปรัชญาได้นำเสนอกรรมและการเกิดใหม่ในรูปแบบใหม่ กล่าวคือพุทธปรัชญาใช้หลักแห่งความสืบต่อ (สันตติ) เข้ามาช่วยในการอธิบาย กับปัญหาที่ว่าหลังจากตายแล้วจิตหรือวิญญานนั้นไปไหน? ไปได้อย่างไร? พุทธปรัชญาได้ปฏิเสธความจริงแท้แน่นอนของสรรพสิ่ง พุทธปรัชญามองว่าทุกสรรพสิ่งมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปเป็นธรรมดา ในเรื่องการเกิดใหม่ก็เช่นเดียวกันพุทธปรัชญาได้ให้ทัศนะว่า จิตที่เคลื่อนหรือที่เรียกว่าปฏิสนธิจิตนั้นเมื่อเคลื่อนจากภพหนึ่งก็จะทำการปฏิสนธิหรือเกิดขึ้นทันที

ในปัญหานี้ก็เกิดคำถามตามมาอีกว่าไปเกิดที่ไหน? ซึ่งพุทธปรัชญาอธิบายคำถามนี้ด้วยเรื่องของกรรม จิตที่ใกล้จะเคลื่อนนั้นยึดติดในเรื่องใด เช่น เมื่อใกล้ตายคนผู้นั้นคิดถึงเรื่องไม่ดีที่เคยทำ

มาแล้ว จิตดวงนั้นก็จะไปถือปฏิสนธิในสุคติภพ หากจิตของผู้ใกล้ตายคิดถึงเรื่องดีที่ตนทำ จิตก็จะไปถือปฏิสนธิในสุคติภพ เป็นต้น เรื่องของกรรมและวิบากกรรมมีอธิบายในหนังสือมิลินทปัญหา ใจความว่า พระเจ้ามิลินทได้ตรัสถามว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ! พระผู้เป็นเจ้าไม่สามารถจะชี้ที่อยู่แห่งกรรมวิบากได้จริงๆ หรือ แล้วโยมนี้อาจรู้ได้อย่างไรเล่าว่า กรรมที่บุคคลพากันกระทำอยู่เสมอในโลกนี้ ผลแห่งกรรมไปอยู่เสียที่ไหน ถ้าพระผู้เป็นเจ้าชี้ให้ดูตัวกรรมวิบากหรือผลแห่งกรรมได้ ก็จะเป็นการดี พระนาคเสนทูลว่า ชี้ไม่ได้ ขอถวายพระพร พระเจ้ามิลินท ตรัสถามว่า เหตุไร จึงชี้ไม่ได้ ? ขอให้พระผู้เป็นเจ้า จงอ้างเหตุผลมาให้โยมนี้นายสงสัยสักหน่อยเถิดเป็นไร ? พระนาคเสนทูลว่า ขอถวายพระพร บพิตรพระราชสมภาร ! เปรียบปานดอกรุกขาลดาวัลย์ทั้งหลายที่ยังมิได้ผลิดอกออกผลนั้น ผลของมันไปหลบซ่อนอยู่เสียที่ไหนเล่า บพิตรพระราชสมภารเจ้าอาจจะชี้บอกแก่อาตมภาพได้บ้างหรือไม่ว่าผลของมันไปหลบซ่อนอยู่เสียที่ไหน พระองค์จะทรงชี้บอกดังนี้ได้หรือไม่ได้ พระเจ้ามิลินท ตรัสว่า พระผู้เป็นเจ้าจะมาให้โยมนี้อันยังไม่มีผล ว่าผลมันนั้นอยู่ที่ไหน โยมนี้อาจจะปัญญามีอาจที่จะชี้ให้พระผู้เป็นเจ้าดูได้ พระนาคเสนทูลว่า ขอถวายพระพร บพิตรพระราชสมภาร ! พระองค์ไม่ทรงสามารถที่จะชี้ ซึ่งต้นไม้มันยังไม่ผลิดอกออกผลมีแต่ต้นเปล่าๆ ว่าดอกผลแห่งต้นไม้นั้นมันหลบซ่อนอยู่ที่ไหนได้ อุปมานี้เป็นประการใด อาตมภาพ นี้ก็มีอาจที่จะชี้ซึ่งตัวกรรมวิบาก แห่งบุคคลผู้กระทำความกรรมทั้งหลายว่า กรรมวิบากหรือผลแห่งกรรมนั้นๆ ไปตั้งอยู่ในที่นั้นๆ ได้ จะได้ก็แต่เพียงว่าเมื่อบุคคลกระทำความอันใดลงไปแล้ว จึงจะปรากฏออกมาให้ผลแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมเปรียบเหมือนดอกและผลแห่งต้นไม้มัน เมื่อถึงฤดูกาลได้โอกาสแล้ว จึงจะโผล่ผลออกมาให้เห็นฉะนั้น (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2556)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพุทธปรัชญาสอนเรื่องเหตุและผล ซึ่งเหตุและผลดังกล่าวเป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้เนื่องจากมีผลในเหตุดังเช่นดอกผลแห่งต้นไม้มันที่อยู่ที่ต้นไม้นั้น กฎแห่งกรรมตามที่คณะพุทธปรัชญาแยกพิจารณา ออกเป็น 2 ประเด็น คือ กฎแห่งกรรมในฐานะกฎแห่งธรรมชาติ และกฎแห่งกรรมในฐานะเป็นกฎแห่งศีลธรรม กฎแห่งกรรม คือ กฎธรรมชาติ ข้อหนึ่ง ที่ว่าด้วยการกระทำและผลแห่งการกระทำซึ่งการกระทำและผลแห่งการกระทำนั้นย่อมสมเหตุสมผลกัน เช่น ทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว เป็นต้น พุทธปรัชญาแสดงหลักการเวียนว่ายตายเกิดว่าเป็นไปตามกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย กล่าวคือ การเกิดใหม่ของสัตว์นั้นต้องอาศัยกรรมเป็นเหตุนำไปเกิด

จะเห็นได้ว่า หลักกรรมเป็นกลไกสำคัญที่อธิบายการดำรงอยู่ของสังสารวัฏ โดยเน้นว่ากรรมคือเจตนาที่กระทำทางกาย วาจา และใจ ส่งผลต่อวิบากทั้งในชาตินี้และชาติหน้า แนวคิดนี้ช่วยเสริมสร้างความรับผิดชอบส่วนบุคคล และสร้างหลักในการดำรงชีวิตอย่างมีจริยธรรม แม้ว่า แนวคิดเรื่องกรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทมักถูกวิพากษ์ว่าโน้มเอียงไปในทางการมองความดีและความชั่วในระดับปัจเจก โดยละเลยบริบทโครงสร้างสังคม เช่น การเกิดมาในครอบครัวยากจนหรือทุพพลภาพ อาจถูกตีความว่าเป็นผลของกรรมเก่า ซึ่งเสี่ยงต่อการทำให้เกิดการโทษเหยื่อ และละเลยบทบาทของความช่วยเหลือและความเป็นธรรมในเชิงสังคม

3. วิพากษ์แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในมิติด้าน Cause and Effect คนทั่วไปใครๆ ก็คุ้นเคยกับคำว่าเหตุผล และใช้คำว่าเหตุกันอย่างฟุ่มเฟือยเกือบทุกเรื่องจนไม่แน่ใจว่าผู้ที่ใช้คำว่าเหตุผลนั้นเข้าใจความหมายของคำว่าเหตุผลอย่างไร เข้าใจตรงกันหรือไม่ ตามที่กล่าวมานี้อาจเรียกได้ว่าเป็นเหตุผลระดับชาวบ้าน แต่ในอีกระดับหนึ่ง คือเหตุผลระดับวิชาการ ความหมายของเหตุผลที่ปรากฏใน

พุทธปรัชญา เรามักจะได้ยินหรือพูดกันเสมอว่าพุทธปรัชญาเป็นคำสอนที่มีเหตุผลหรือประกอบด้วยเหตุผล หรือบางที่ก็กล่าวว่าพุทธปรัชญาสอนอย่างมีเหตุผล ฉะนั้นประเด็นที่เราจะพิจารณากันในที่นี้ก็คือ วิธีการหรือเหตุผลที่พระพุทธองค์ทรงนำมาใช้จัดอยู่ในประเภทเหตุผลเชิงข้อเท็จจริงแต่อาจจะเป็นข้อเท็จจริงที่ใกล้เคียงหรือไม่ได้เกิดขึ้นกับคู่สนทนาโดยตรงทุกเรื่องแต่ก็เป็นข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ที่รู้ ๆ เห็น ๆ กันอยู่ทั่วไป เมื่อพูดถึงเรื่องเหล่านี้ทุกคนก็สามารถเข้าใจได้ทันทีและเข้าใจได้ตรงกัน (สุเขาวรรณ พลอยชุม, 2558)

ในประเด็นที่ว่าสังสารวัฏมีอยู่จริงไหม คนทำกรรมดีเมื่อตายแล้วไปเกิดบนสวรรค์จริงไหม ? คนทำกรรมชั่วต้องไปตกนรกแน่นอนหรือไม่ ทศนะในพุทธปรัชญาเป็นการกล่าวถึงเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดผล โดยกล่าวว่าการเกิดเป็นเหตุให้มนุษย์ต้องตาย แต่เหตุในพุทธปรัชญาอาจส่งผลได้หลายกรณี เช่น ชาตินี้เกิดเป็นมนุษย์ชาติหน้าอาจเกิดเป็นอย่างอื่นก็ได้ ดังปรากฏในพระไตรปิฎก พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ สีหนาทวรรค ที่กล่าวว่า “ตถาคตรลิกถึงชาติก่อนได้หลายชาติ คือ 1 ชาติบ้าง 2 ชาติบ้าง 3 ชาติบ้าง... เป็นต้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 148 หน้า 146-147 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ดังนั้น แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในมิติด้าน Cause and Effect คือการอธิบายวัฏสงสารผ่านห่วงโซ่เหตุปัจจัย 12 ประการ ตามหลักปฏิจจสมุปบาท และเน้นว่าทุกสิ่งเกิดขึ้นโดยอาศัยเหตุและปัจจัย มิได้มีตัวตนถาวร (อนัตตา) แม้จะมีความซับซ้อนทางอภิปรัชญา แต่หลักเหตุปัจจัยนี้ช่วยขยายความเข้าใจว่าสังสารวัฏมิใช่การเวียนว่ายของดวงวิญญาณ หากแต่เป็นกระแสของเหตุและผลที่สืบเนื่องกัน อย่างไรก็ตาม การอธิบายแบบนี้อาจขัดกับความเข้าใจทั่วไปของพุทธศาสนิกชน ที่ยังมีความเชื่อในตัวตนหรือจิตวิญญาณที่เวียนว่ายตายเกิด ซึ่งนำไปสู่การตีความคลาดเคลื่อน และทำให้เกิดช่องว่างระหว่างแนวคิดปรัชญาและศรัทธามหาชน

แม้แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทจะมีบทบาทสำคัญในเชิงจริยธรรมและอภิปรัชญา แต่เมื่อพิจารณาในแต่ละมิติ พบว่า มีข้อวิพากษ์สำคัญที่ต้องพิจารณาอย่างรอบด้าน ทั้งเรื่องการตั้งคำถามต่อระบบศีลธรรมที่ยึดติดกับผลกรรม การวิพากษ์มุมมองแบบปัจเจกนิยมในหลักกรรม และความเข้าใจคลาดเคลื่อนต่อหลักเหตุปัจจัย การทบทวนและตีความแนวคิดสังสารวัฏใหม่ในบริบทโลกปัจจุบันจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการรักษาแก่นพุทธธรรมโดยไม่หลงอยู่ในกรอบคำสอนแบบดั้งเดิมเพียงอย่างเดียว

จะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่อง สังสารวัฏ ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีเป้าหมายเพื่อการพ้นทุกข์และหลุดพ้นจากวัฏจักรการเวียนว่ายตายเกิด อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเชิงวิพากษ์ในสามมิติ ได้แก่ ศีลธรรม กรรม และ Cause and Effect พบทั้งคุณค่าและข้อจำกัด ดังนี้ 1) มิติศีลธรรม อธิบายสังสารวัฏเชื่อมโยงกับการทำความดีเพื่อผลในชาติหน้า ส่งเสริมจริยธรรมส่วนบุคคล แต่เสี่ยงต่อการเพิกเฉยต่อปัญหาสังคมและเน้นผลกรรมมากกว่าเจตนา 2) มิติกรรม เป็นการอธิบายชีวิตด้วยกรรม อาจละเลยปัจจัยโครงสร้างทางสังคม และนำไปสู่การโทษเหยื่อ ซึ่งขัดกับหลักเมตตาในพุทธธรรม และ 3) มิติเหตุปัจจัย (Cause and Effect) เป็นการใช้หลักปฏิจจสมุปบาทอธิบายสังสารวัฏช่วยลบล้างแนวคิดอัตตาถาวร แต่อาจยากต่อความเข้าใจทั่วไป และห่างไกลจากความเชื่อพื้นฐานของพุทธศาสนิกชนจำนวนมาก

ดังนั้น แนวคิดสังสารวัฏในพุทธปรัชญามีคุณค่าในการชี้ทางจริยธรรมและการพัฒนาตน แต่ควรตีความอย่างวิพากษ์ในบริบทสมัยใหม่ เพื่อไม่ให้กลายเป็นข้อจำกัดต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมและความเข้าใจที่มีเหตุผล

อภิปรายผลการวิจัย

ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีการอธิบายสังสารวัฏว่าเป็นการเวียนว่ายตายเกิดของจิตที่ยังติดอยู่ในตัณหาและอวิชชา พระพุทธเจ้าทรงตรัสในธรรมจักรกัปปวัตตนสูตร ว่า “ชาตินั้นแลเป็นทุกข์” โดยมีอวิชชา (ความไม่รู้แจ้งในอริยสัจ) เป็นเหตุให้เกิด สังขาร และนำไปสู่ชาติ (การเกิดใหม่) ตามลำดับในปฏิจจสมุปบาท เป้าหมายสูงสุดของพุทธปรัชญาเถรวาทคือการหลุดพ้นจากวัฏฏะนี้ ไปสู่นิพพานอันเป็นสภาพที่สิ้นสุดความยึดมั่น ถือมันและตัณหา

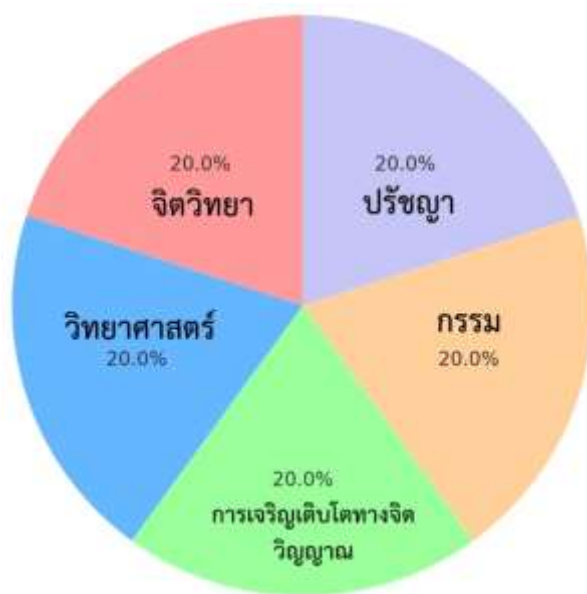
ในส่วนที่เห็นด้วย คือประเด็นเกี่ยวกับประสบการณ์ทางจิตวิญญาณ เพราะว่าผู้ที่ฝึกสมาธิและเจริญวิปัสสนาในระดับลึก มักจะกล่าวถึงประสบการณ์ของ “ชาติปางก่อน” หรือการระลึกชาติ ซึ่งสอดคล้องกับพุทธพจน์ในมหาสติปัฏฐานสูตร ว่า “ระลึกชาติได้หลายชาติ” (ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ) และในประเด็นนำไปเป็นเครื่องมืออธิบายความทุกข์ในชีวิตมนุษย์ เพราะว่าแนวคิดเรื่องสังสารวัฏให้คำอธิบายแก่ความทุกข์และความไม่เท่าเทียมในโลก เช่น คนเกิดมารวยหรือจน เจ็บป่วยหรือสุขภาพดี ด้วยผลของกรรมจากชาติปางก่อน ถือเป็นระบบอธิบายที่มีตรรกะในตนเองและช่วยให้มนุษย์มีความหวังในกรรมดี สอดคล้องกับพุทธพจน์ที่ว่า “สรรพสัตว์มีกรรมเป็นของของตน” ซึ่งเห็นกรรมและผลกระทบต่อเนื่องข้ามชาติ ยืนยันด้วยทฤษฎีกรรม

ในประเด็นที่ไม่เห็นด้วย เพราะว่า แนวคิดเรื่องจิตที่เวียนว่ายเกิดใหม่ยังขาดหลักฐานทางวิทยาศาสตร์สนับสนุนอย่างชัดเจน จิตไม่สามารถวัดหรือพิสูจน์ได้ด้วยเครื่องมือปัจจุบัน หลายฝ่ายจึงมองว่าแนวคิดเรื่องชาติภพหรือการเวียนว่ายนั้นคล้ายความเชื่อมากกว่าความรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของคาร์ล ป็อปเปอร์ ที่กล่าวถึงหลักการ falsifiability ที่ว่าความรู้จะเป็นวิทยาศาสตร์ได้ต้องสามารถพิสูจน์ว่าผิดได้ ซึ่งสังสารวัฏยังไม่ผ่านเกณฑ์นี้ และในประเด็นเรื่องความไม่จำเป็นในทางจริยศาสตร์ สอดคล้องกับแนวคิดของนักปรัชญา เสนอว่าการเน้นเรื่องวัฏสงสารมากเกินไปอาจทำให้ผู้คนละเลยความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงสังคมในปัจจุบัน เพราะเชื่อว่ากรรมและผลกระทบต้องรอไปชาติหน้าจึงอาจลดแรงจูงใจในการสร้างคุณธรรมในชาตินี้ ดังนั้นแนวคิดนี้ เป็นเพียงความเชื่อมากกว่าความรู้ สอดคล้องกับบุชราภรณ์ บุญเอียด, พระเมธีวชิราภิต และสุปรีชา ชำนาญพุฒิพรที่เสนอว่ากรรม การเกิดใหม่และสังสารวัฏตามหลักพุทธปรัชญา พบว่า กรรม การเกิดใหม่และสังสารวัฏ มีการทำงานตามหน้าที่ ตามลำดับ และตามระยะเวลาในการให้ผลของกรรมที่ชัดเจน แต่การส่งผลของกรรมนั้นมีความละเอียดโดยเฉพาะสถานที่ ที่ต้องไปรับผลของกรรมในภพภูมิต่าง ๆ นั้น มีความซับซ้อนในการให้ผลของกรรมมาก ทำให้คนที่มองเรื่องกรรม การเกิดใหม่ และสังสารวัฏ ไม่อาจเข้าใจเรื่องกรรมอย่างแจ่มแจ้งโดยตลอด การนำเรื่องกรรม การเกิดใหม่ และสังสารวัฏตามหลักพุทธปรัชญาที่ถูกต้องเผยแพร่แก่สาธารณชนเพื่อเป็นเครื่องยืนยันและสนับสนุนให้ผู้ที่ยังไม่เข้าใจ ในเรื่องกรรม การเกิดใหม่และสังสารวัฏ ได้พิจารณาเพื่อให้เกิดปัญญาขึ้นกับตนเอง และผู้อื่นสามารถเข้าใจในเรื่องกรรม การเกิดใหม่และสังสารวัฏได้อย่างถูกต้องตามหลักพุทธปรัชญา (บุชราภรณ์ บุญเอียด, พระเมธีวชิราภิต และสุปรีชา ชำนาญพุฒิพร, 2567)

จะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทมีมิติที่คนเห็นด้วยและวิพากษ์วิจารณ์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมุมมองของแต่ละบุคคลและบริบททางวัฒนธรรม ในมุมมองด้วยแนวคิดนี้ช่วยอธิบายความยุติธรรมของกรรมและส่งเสริมจริยธรรม ส่วนในมุมวิพากษ์ แนวคิดนี้ขาดหลักฐานทางวิทยาศาสตร์และอาจลดบทบาทการเปลี่ยนแปลงสังคม อย่างไรก็ตาม การตีความใหม่ให้เหมาะสมกับยุคสมัย อาจทำให้สังสารวัฏยังคงเป็นแนวคิดที่ทรงคุณค่าต่อการพัฒนาชีวิตและจิตใจของมนุษย์

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

สังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทได้ขยายขอบเขตไปสู่การเชื่อมโยงกับทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ จิตวิทยา และปรัชญาสมัยใหม่ ทำให้การทำความเข้าใจเรื่องสังสารวัฏไม่ใช่แค่การมองในแง่ศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นการมองถึงความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจ สังคม และโลกแห่งสภาพแวดล้อม รวมถึงกระบวนการเรียนรู้ทางจิตวิญญาณที่มีผลต่อการหลุดพ้นจากสังสารวัฏ ซึ่งแสดงเป็นแผนภูมิภาพได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กระบวนการสังสารวัฏ

แผนภูมิแสดงให้เห็นถึงความรู้ 5 ส่วนหลัก ได้แก่ จิตวิทยา ปรัชญา วิทยาศาสตร์ กรรม และการเจริญเติบโตทางจิตวิญญาณ ซึ่งแต่ละส่วนต่างมีความสำคัญและเกี่ยวเนื่องกันในการพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับสังสารวัฏในพุทธปรัชญาเถรวาทและการเชื่อมโยงระหว่างสาขาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้นในปัจจุบัน

บทสรุป

การทำความเข้าใจ "สังสารวัฏ" ตามแนวคิดดั้งเดิมที่เน้นการเวียนว่ายตายเกิดข้ามภพชาติ มักเผชิญปัญหาในบริบทของคนยุคใหม่ที่เน้นการพิสูจน์เชิงประจักษ์และเหตุผล เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวต้องอาศัยเวลา ประสบการณ์ และอายุที่ยืนยาว ซึ่งยากต่อการตรวจสอบเชิงประสบการณ์จริง

งานวิจัยนี้จึงเสนอแนวทางใหม่ในการเข้าใจสังสารวัฏผ่านสามมิติหลัก ได้แก่ 1) ศีลธรรม เป็นการมองวัฏจักรแห่งทุกข์ผ่านพฤติกรรมและเจตนาในชีวิตประจำวัน เช่น ความเมตตานำไปสู่ความสงบในใจ ซึ่งสะท้อนการเวียนเกิด-ดับทางจิต 2) หลักกรรม เป็นการอธิบายเพื่อให้เข้าใจสังสารวัฏในฐานะวัฏจักรของการกระทำและผล โดยไม่ต้องอ้างการกลับชาติมาเกิด เช่น การกระทำที่มาจากโมหะส่งผลเป็นความทุกข์ในชีวิตนี้ทันทีหรือต่อเนื่อง และ 3) หลักเหตุและผล (Cause and Effect) เป็นการใช้เหตุผลสากลที่ตรวจสอบได้ เพื่ออธิบายวัฏจักรของการเกิดผลจากเหตุ และผลนั้นกลับกลายเป็นเหตุใหม่ในวงจรต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่า แนวทางนี้ช่วยให้การเข้าใจสังสารวัฏไม่ต้องพึ่งพาความเชื่อเหนือธรรมชาติ แต่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ตรงในชีวิต เป็นเหตุเป็นผล และสามารถพัฒนาได้ จึงสอดคล้องกับวิถีคิดแบบวิทยาศาสตร์และจริยธรรมสมัยใหม่ออย่างมีนัยสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 การนำเสนอแนวคิดเรื่องกรรมและผลของกรรมในรูปแบบที่สามารถอธิบายได้ด้วยหลัก เหตุและผลทางพฤติกรรม อาจช่วยให้ผู้คนเข้าใจและนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

1.2 แนวคิดเรื่องสังสารวัฏ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการอธิบายวงจรของปัญหาสังคม เช่น ความเหลื่อมล้ำ ความยากจน และความอยุติธรรม ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า การใช้หลักคำสอนเรื่องการพ้นทุกข์ ในการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อาจช่วยให้สังคมก้าวข้ามปัญหาต่าง ๆ ได้ โดยเน้นไปที่การพัฒนาสติปัญญาและความเมตตา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

2.1 ควรศึกษาการบูรณาการกับปรัชญาตะวันตกและแนวคิดสมัยใหม่ โดยนำแนวคิดเรื่องสังสารวัฏมาเปรียบเทียบกับแนวคิดเรื่อง “Eternal Return” ของนิทเช่ หรือ ทฤษฎีวงจรของเวลาในปรัชญาตะวันตก เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและร่วมสมัยมากขึ้น

2.2 ควรศึกษาเรื่องผลกระทบทางจิตวิทยาของความเชื่อเรื่องสังสารวัฏ กรณีศึกษาว่าความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดมีผลต่อสภาวะจิตใจของผู้คนอย่างไร เช่น ช่วยลดความกลัวตาย หรือกระตุ้นให้ทำความดีหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

บุษราภรณ์ บุญเอียด, พระเมธีวชิราภรณ์ และสุปรีชา ชำนาญพุฒิพร. (2567). กรรม การเกิดใหม่และสังสารวัฏตามหลักพุทธปรัชญา. *วารสาร มจร ล้านนาวิชาการ*, 13(1), หน้า 128-138.

- พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต). (2559). *ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- พุทธทาสภิกขุ. (2555). *อิทัปปัจจยตา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อรุณวิทยา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2557). *กรรมเห็นๆ เป็นวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท ตาตาพับลิเคชั่น จำกัด.
- พุทธทาสภิกขุ. (2545). *ปฏิจจนูปบาท หลักปฏิบัติอริยสัจที่สมบูรณ์แบบ*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 4, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 22, 25*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย. (2556). *มิลินทปัญหา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย.
- วสิน อินทสระ. (2555). *หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด*. กรุงเทพมหานคร: ชมรมกัลยาณธรรม.
- สุนทร ณ รัชชี. (2545). *ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนทร ณ รัชชี. (2548). *พุทธปรัชญาเถรวาท*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Charence Burton Day. (1962). *Philosophers of China*. New York: Philosophical Library, Inc.
- Leonard Shihlien Hsu. (1975). *The Political Philosophy of Confucianism*. London: Curzon Press.
- Lin Yu Tang. (1938). *The Wisdom of Confucius*. New York: The Modern Library.
- วิบูลย์พงศ์ พันธนนท์. (2562). แนวคิดเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดกับพุทธปรัชญา. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*. 3(2), หน้า 34.
- สุเชาว์ นพอยชุม. (2558). การใช้เหตุผลในพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารบัณฑิตศาสตร์ มจร*. 13(1), หน้า 25-26.

แนวคิดเรื่องความงามของอานันทะ เค. คูมาราสวามี A Concept of Beauty of Ananda K. Coomaraswamy

พระมหาปัญญา ธนปญโญ (บัวทอง)

Phramaha Panya Dhanapañño (Bouthong)

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: panyabouthong@gmail.com

Received June 21, 2025; Revised December 17, 2025; Accepted: December 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความงามของอานันทะ เค. คูมาราสวามี ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษา พบว่า ความงามเป็นคุณค่าอย่างหนึ่งที่มนุษย์รับรู้ได้ และมีการถกเถียงในวงวิชาปรัชญามานาน นักปรัชญาคนสำคัญ เช่นเพลโตมองว่า ความงามเป็นความงามที่ต้องมีแบบของความงาม ที่ดำรงอยู่อย่างแท้จริงในโลกแห่งแบบ ความงามที่เห็นในโลกนี้เป็นเพียงเงาสะท้อนของความงามแท้จริงในโลกอุดมคติ ความงามเชื่อมโยงกับความดีและความจริง และ โธมัส อควินัสมองว่า ความงามเป็นคุณลักษณะหนึ่งของสิ่งที่ดี และเกี่ยวข้องกับพระเจ้าในฐานะ จุดสูงสุดของความดีและความงาม อานันทะ เค. คูมาราสวามี ถือว่าความงาม คือหนึ่งในคุณลักษณะของความจริงสูงสุด หรือที่ในปรัชญาอินเดียเรียกว่า สัต (ความมีอยู่แท้) จิต (ความรู้แจ้ง) อานันทะ (ความสุขอันเป็นอมตะ) ท่านดำหนิศิลปะสมัยใหม่และทัศนคติตะวันตกที่ยกย่องความแปลกใหม่ และความพึงพอใจทางอารมณ์ ท่านถือว่านี้คือการบิดเบือนเจตนารมณ์ดั้งเดิมของศิลปะซึ่งเคยเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ ท่านเสนอว่า ความงามมิใช่สิ่งสัมผัสทางอารมณ์หรือรสนิยม ความงามคือการปรากฏของความจริงสูงสุด ในมิติสัมผัส ศิลปะต้องเป็นการสื่อสารเชิงจิตวิญญาณ ไม่ใช่เพื่อความเพลิดเพลินเพียงผิวเผิน ความกลมกลืนและระเบียบคือหัวใจของความงาม ในงานนี้ผู้วิจัยเห็นด้วยกับอานันทะ เค. คูมาราสวามี เพราะแนวคิดของท่านให้ความเข้าใจเรื่องความงามในระดับลึกซึ้งทางจิตวิญญาณ โดยไม่ลดทอนความงามให้เป็นเพียงวัตถุแห่งความพึงพอใจทางประสาทสัมผัสหรือความรู้สึกส่วนบุคคลเท่านั้น ตรงกันข้าม ท่านมีทัศนะว่าความงามคือการปรากฏของความจริงสูงสุด ในเชิงสัมผัส และเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับโครงสร้างของจักรวาล ถ้าพิจารณาเรื่องนี้ ก็แสดงว่า แนวคิดเรื่องความงามของคูมาราสวามี มีความคล้ายกันกับแนวคิดเรื่องความงามของเพลโต เพราะเป็นสัมบูรณ์นิยม

คำสำคัญ: ความงาม; สุนทรียศาสตร์; อานันทะ เค. คูมาราสวามี

Abstract

The purpose of this article is to analyze Ananda K. Coomaraswamy's conception of beauty. The study employs a documentary research method, drawing upon relevant texts and scholarly works. The findings reveal that: - beauty is a value that can be perceived by humans and has long been a subject of philosophical debate. Prominent philosophers such as Plato regarded beauty as something that must correspond to an ideal Form of Beauty, which truly exists in the World of Forms. The beauty perceived in this world is merely a reflection of the true beauty found in the ideal realm. Beauty, in Plato's view, is intrinsically linked to goodness and truth. Similarly, Thomas Aquinas considered beauty as a characteristic of the good, relating it to God as "the ultimate source of goodness and beauty. Ananda K. Coomaraswamy regarded beauty as one of the attributes of the ultimate reality, which in Indian philosophy is referred to as *Sat* (absolute being), *Cit* (pure consciousness), and *Ananda* (eternal bliss). He criticized modern art and Western perspectives that emphasize novelty and emotional gratification, viewing such tendencies as distortions of the original intent of art, which was once sacred. Coomaraswamy proposed that beauty is not merely a matter of emotional response or personal taste; rather, it is the manifestation of the ultimate truth in the sensory dimension. Art, therefore, must serve as a medium of spiritual communication, not merely for superficial enjoyment. Harmony and order, according to him, are the essence of beauty. In this study, the researcher aligns with the views of Ananda K. Coomaraswamy, as his perspective offers a profound spiritual understanding of beauty. This approach does not reduce beauty to an object of sensory pleasure or personal sentiment; rather, it affirms beauty as "the manifestation of the ultimate truth" in perceptible form, intimately connected to the structure of the cosmos. When considered from this perspective, Coomaraswamy's conception of beauty appears to resonate with Plato's—both reflecting a form of absolutism.

Keywords: Beauty; Aesthetics; Ananda K. Coomaraswamy

บทนำ

ความงามเป็นคุณค่าอย่างหนึ่งที่มนุษย์รับรู้ได้ และมีการถกเถียงกันมายาวนาน ในวงวิชาปรัชญาควบคู่กับการสนใจเรื่องความจริง และความดี สาขาของปรัชญาที่สนใจศึกษาเรื่องความงามคือ สุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ที่ศึกษาว่าความงามคืออะไร อย่างไรจึงเรียกว่างาม เราจะเข้าถึงหรือสร้างความงามดังกล่าวได้อย่างไร ความงามดังกล่าวมุ่งไปที่งานศิลปะ ไม่ใช่ความงามโดยธรรมชาติ สุนทรียศาสตร์จึงศึกษาใน 2 ส่วนคือ แนวความคิดเรื่องความงาม และเรื่องศิลปะทั้งในส่วนที่เป็นจิตรกรรม (Painting) ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม (ดนตรีและนาฏกรรม (Music

and Drama) สุนทรียศาสตร์ยังแสวงหานัยความงาม ประสบการณ์เกี่ยวกับความงาม พร้อมการแสวงหาคำตอบให้กับความงามและสร้างเกณฑ์การตัดสินที่ว่างงามและคุณค่าความงาม ที่น่าแปลกคือ สุนทรียศาสตร์ถูกประเด็นเรื่องความงามอยู่ 3 ประเด็นกว่า 400 ปี ได้แก่ 1) ความงามในฐานะปรีชาหรือวัตถุวิสัย อันเป็นพรสวรรค์อย่าง Leonardo da Vinci ที่สร้างเสน่ห์งามสง่าชวนมอง สร้างพลังอารมณ์ ท่ามกลางบรรยากาศม่านหมอก ครุ่นคิดท่ามกลางบรรยากาศเจียบสงบ (Renaissancesism) หรือผลงานของ Michael Angelo. แสดงให้เห็นแนวคิดของลัทธิมนุษยนิยมตามหลักเพลโตที่ให้ ความสำคัญในคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (กัจจกร สุนพงษ์ศรี, 2556) ความงามเป็นเรื่องส่วนบุคคล ที่ให้คุณค่ากับงานศิลปะ (Subjectivity) และศิลปินเองก็แสดงความสามารถตามความเห็นของตนเองเป็น การแสดงออกของศิลปินล้วน ๆ เช่น ผลงานของ Vincent van Gogh กลุ่ม Expressionism เพื่อการแสวงหาความหมายของ "ความรู้สึกมีชีวิตชีวา" (Being alive) และประสบการณ์ทางอารมณ์แทน ความเป็นจริงทางวัตถุ ศิลปินกลุ่มนี้มีแนวโน้มจะบิดเบือนความเป็นจริง เพื่อที่จะแสดงผลที่มีต่อ อารมณ์และเป็นรูปแบบศิลปะอัตวิสัย (Subjective art form) และ ๓) ความงามเป็นเรื่องของสังคม และประโยชน์เพื่อรับใช้สังคม นั่นคือ ความงามต้องมีองค์ประกอบสังคมและชนชั้นทางสังคมเข้ามา เกี่ยวข้องด้วย เช่น พระราชวังแวร์ซาย พระราชวังเคมลิน วัดพระแก้ว ภาพยนตร์กัลปพฤกษ์ วัดพระ แก้ววังหน้าโดยนายมนัสนาถไวยสมัยรัชกาลที่ 4 (เป็นการบรรยายถึงสังคมและชนชั้นที่มีการแย่งชิงกัน

อานันท์ เค. คูมาราสวามิ กล่าวว่า “ไร้ศิลปก็ไร้บรรดาประโยชน์ ศิลปะที่ขาดความถูกต้องตาม ครรลองคลองธรรมก็ไร้บรรดาประโยชน์เช่นกัน ช่างศิลป์จึงผลิตงานศิลป์เพื่อการใช้สอย ความปิติสุข เพียงอย่างเดียวนำไปใช้สอยไม่ได้” (Coomaraswamy, Ananda K., 2022) สุนทรียภาพจะหมด คุณสมบัติทางวิชาการ หากเราใช้ความชอบ-ความไม่ชอบ ตัดสินหรือตีความ หรือนึกเองว่า มนุษย์คน อื่นคิดเรื่องสุนทรียภาพเหมือนกับเรา หรือทุก ๆ คนมีแรงจูงใจจากความงาม หรือกำลังแสดงออกทาง สุนทรียภาพ แต่เราต้องพิจารณาทฤษฎีสุนทรียภาพ เพื่อ 1) ทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เป็น องค์ประกอบให้กับสุนทรียภาพ 2) เพื่อตั้งคำถามถึงมุมมองทางด้านความงามว่า ต่างจากเราหรือไม่ ซึ่งอาจจะไม่จริงไปกว่ามุมมองของเรา แม้จะต่างจากมุมมองของเราเอง (Coomaraswamy, Ananda K., 2022) อานันท์ เค. คูมาราสวามิ มีทัศนะว่า ศิลปะดั้งเดิมเน้นจุดประสงค์สองประการคือ ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน หรือ “ความพึงพอใจของความต้องการในปัจจุบัน” การอนุรักษ์ ประการ หลัง การถ่ายทอดคุณค่าทางศิลปกรรมและคำสอนทางจิตวิญญาณที่ ปรากฏในขนบธรรมเนียม ประเพณี ความชัดเจนของศิลปะและงานฝีมือแบบดั้งเดิมนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความรู้ที่อ่อนไหวไม่มาก ก็น้อยและพบในศิลปะสมัยใหม่เช่นกัน อานันท์ เค. คูมาราสวามิ ให้คำเปรียบเทียบสุนทรียภาพหรือ ความงามไว้ว่า “... มหาวิหารไม่ได้สวยงามเท่าเครื่องบิน เพลงสวดมนต์ (Hymn) ไม่งามกว่าสมการ ทางคณิตศาสตร์ ดาบที่ตีขึ้นอย่างดี ไม่ได้งามไปกว่ามีดผ่าตัด (Scalpel) ที่ผลิตมาเป็นอย่างดี แม้ว่า ความคมของดาบจะนำไปใช้เพื่อฆ่าฟัน แต่ความคมของมีดผ่าตัดนำไปใช้เพื่อรักษาคนป่วย งานศิลปะ มีทั้งดีหรือไม่ดี สวยงามหรือไม่ดี สบายหรือไม่ดี สบายหรือไม่ดีและทำขึ้นมาเองกับมือ คือ แสดงออกหรือไม่แสดงออก หรือสมหรือไม่สมวัตถุประสงค์...” (Coomaraswamy, Ananda K., 1977) เขาเห็นว่าความงามเป็นมากกว่าความบันเทิงและความเพลิดเพลินทั่วไป แนวคิดเรื่องความ งามของเขายังเกี่ยวข้องและจำเป็นต่อการตระหนักรู้ของผู้คนในโลกปัจจุบัน ไม่ใช่แค่เพราะ สุนทรียภาพศักดิ์สิทธิ์และจิตวิญญาณเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ด้วย

ดังนั้น ความงามจึงก้าวข้ามอุปสรรคทั้งหมดของการแบ่งความงามและความน่าเกลียดของสังคมปัจจุบัน ความงามอยู่ในตัวเรา หากเรามองโลกและผู้คนในโลกด้วยหัวใจและวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของเรา โลกก็จะดูสวยงามสำหรับเราเสมอ เพราะความงามที่แท้จริงนั้น แม้นักพรตผู้นั่งสมาธิย่อมรับรู้ได้ ส่วนผู้เพลิดเพลินกับความละม่อมย่อมรับรู้ไม่ได้ ดังนั้น ทางเลือกจึงอยู่ที่ตัวเราว่าเราจะทำให้โลกนี้และชีวิตของเราสวยงามได้หรือไม่ ทางเลือกที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับเราที่ต้องสร้างบ้านหรือที่อยู่อาศัยที่สมบูรณ์แบบและมีชีวิตที่สวยงาม เขามีทัศนะว่า 1) ความงามเป็นสภาวะ (Beauty is State) 2) ความงามเป็นอัตวิสัย (Subjectivity) 3) ความงามเป็นอชัฏตักญาณ (Intuition) และ 4) ความงามเป็นอรรถประโยชน์ (Utility) อานันท์ เค. कुमारาสวามีเทียบให้เห็นว่ารูปพระผู้เป็นเจ้ายังช่วยในการทำจิตให้สงบ เพื่อไตร่ตรองเหตุการณ์ เรื่องราวและสิ่งต่าง ๆ เหมือนกับหมอน้ำช่วยในการขนส่งน้ำ (A. Raghuramaraju, 2023)

จะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องความงามของอานันท์ เค. कुमारาสวามีนั้นมีทั้งส่วนที่เหมือนกันและแตกต่างกันจากนักปรัชญาตะวันตก ทำให้ผู้วิจัยประสงค์จะศึกษาให้ลึกลงไปรายละเอียดเกี่ยวกับแนวความคิดเรื่องความงามของอานันท์ เค. कुमारาสวามีจะได้อภิปรายในรายละเอียดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความงามของอานันท์ เค. कुमारาสวามี

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง “แนวความคิดเรื่องความงามของอานันท์ เค. कुमारาสวามี” นี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความงามของอานันท์ เค. कुमारาสวามี จากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) คือ หนังสือ (1) That Beauty Is a State in The Dance of Shiva, 2019. (2) The Dance of Shiva: Fourteen Indian Essays., 1957. (3) Traditional Art and Symbolism, 1977. (4) Forgotten Books (formerly titled Why Exhibit Works of Art), first published, 1956.
2. ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความงามของอานันท์ เค. कुमारาสวามี ได้แก่ เอกสารประเภทตำราและหนังสือวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการจากวารสารและสื่อออนไลน์
3. เรียบเรียง วิเคราะห์เนื้อหาและแนวคิดตามวัตถุประสงค์
4. สรุปผลของการศึกษา แล้วนำเสนอเป็นงานวิจัยต่อไป

ผลการศึกษา

อานันท์ เค. कुमारาสวามี มีทัศนะว่า ศิลปะคือ คุณสมบัติของศิลปินที่เป็นความรู้และทักษะประเภทหนึ่ง ที่ตัวศิลปินรู้และไม่ใช้สิ่งที่ควรทำ แต่จะเป็นจินตนาการถึงรูปร่างของศิลปะและความงาม/สุนทรียภาพที่จะต้องทำนั้นจะทำได้อย่างไร? จะทำให้รูปแบบเหล่านี้ปรากฏขึ้นได้อย่างไร? เพื่อให้เข้ากับวัสดุที่เหมาะสมและเพื่อจะได้ในสิ่งประดิษฐ์ที่อาจต้องนำไปใช้ เช่น ช่างต่อเรือ มิได้สร้างเรือเพื่อความสวยงาม แต่เพื่อให้ลูกเรือแล่นเรือบนน้ำได้ แท้ที่จริงแล้ว เรือที่สร้างด้วยฝีมือจะต้อง

สวยงาม แต่ช่างต่อเรือไม่ได้ต่อเรือเพื่อความสวยงาม อันที่จริงแล้ว เรือที่สร้างจากช่างยอดฝีมือ (Well-made icon) จะสวยงามโดยปริยาย กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ผู้ใช้จะปิดเมื่อเห็นเรือ ส่วนช่างหล่อกำลังหล่อทองสัมฤทธิ์ของตนเพื่อใช้สอยเป็นหลัก ไม่ใช่หล่อเป็นแท่นวางเครื่องประดับ หรือเพื่อเอาไว้จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ (Coomaraswamy) ดังที่อานันทะ เค. คูมาราสวามี กล่าวว่า

.. มหาวิหารไม่ได้สวยงามเท่าเครื่องบิน เพลงสวดมนต์ (Hymn.) สวยงามกว่าสมการทางคณิตศาสตร์ ดาบที่ดีขึ้นอย่างดี ไม่ได้สวยงามไปกว่ามีดผ่าตัด (Scalpel.) ที่ผลิตมาเป็นอย่างดี แม้ว่าความคมของดาบเล่มหนึ่งจะนำไปใช้เพื่อสังหาร แต่ความคมของมีดผ่าตัดนำไปใช้เพื่อรักษาโรค งานศิลปะมีทั้งดีหรือไม่ดี สวยงามหรือน่าเกลียดอยู่ในตัวมันเอง ตามที่สร้างมาดีหรือไม่ดีและทำขึ้นมาเองกับมือ คือ แสดงออกหรือไม่แสดงออก เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม จากวัตถุประสงค์ (Coomaraswamy, Ananda K., 1977)

ภาพรวมความงามหรือสุนทรียภาพในมุมมองของอานันทะ เค. คูมาราสวามี นั้น ความงามหรือสุนทรียภาพเป็นสภาวะ (That Beauty Is a State) คือ “ทุก ๆ คนเลือกสิ่งที่ตนรักจากสิ่งที่งดงามตามรสนิยมของตนเอง” ความงามหรือสุนทรียภาพเป็นอัตวิสัย (Objectivity) แม้ว่าพระผู้เป็นเจ้าเป็นองค์ศิลปินพระองค์แรก แต่ไม่ได้หมายความว่าพระองค์สร้างสภาวะที่ไม่น่ารัก ไม่น่างดงาม อย่างช่างปั้นหม้อที่ทำหม้อหลุดมือ (Coomaraswamy, Ananda K., 2019) อานันทะ เค. คูมาราสวามี มองความงามหรือสุนทรียภาพเป็นอัตวิสัย เป็นความงามหรือสุนทรียภาพ ที่เราเห็นและสัมผัสได้ถึงความงามหรือสุนทรียภาพ เราได้เห็นและได้เป็นหนึ่งเดียวกับองค์พระผู้เป็นเจ้า 1) ความงามหรือสุนทรียภาพเป็นอชฌัตติกญาณ ในส่วนที่เป็นศิลปินต้นกำเนิดภาพ เช่น กวีหรือผู้สร้างสรรค์ชิ้นงานศิลปะ 2) การแสดงให้เห็นสัทธานุภาพภายใน เช่น ผู้สร้างสรรค์ชิ้นงานศิลปะ หรือผู้สร้างสรรค์วิสัยทัศน์แห่งความงาม หรือสุนทรียภาพ 3) การบ่งชี้ถึงการแสดงให้เห็นสัทธานุภาพภายใน จากสัญลักษณ์ภายนอกเช่น ภาษาเพื่อการสื่อความ หรือกิจกรรมทางเทคนิค ท้ายสุดความงามหรือสุนทรียภาพและความจริง อานันทะ เค. คูมาราสวามี สรุปความงามหรือสุนทรียภาพไว้ว่า “หากเรามองเห็นรูปแบบที่งดงาม นั่นคือ ภาพสะท้อนขององค์พระผู้เป็นเจ้า ที่สาดส่องผ่านเข้ามา” (Coomaraswamy, Ananda K., 2019) อานันทะ เค. คูมาราสวามีกล่าวว่า ในประเด็นที่เรามีสิทธิ์ชอบธรรมที่จะพูดถึงความงาม/สุนทรียภาพที่สมบูรณ์ (Absolute Beauty) และพิสูจน์ความงาม หรือสุนทรียภาพของพระผู้เป็นเจ้า เรามีได้หมายความว่า พระผู้เป็นเจ้า (โดยที่พระองค์มิได้มีส่วนเกี่ยวข้อง) มีสภาวะภาพของพระองค์ที่น่ารัก ที่สามารถเป็นองค์ความรู้ในแง่ที่เราเห็นและสัมผัสได้ถึงความงามหรือสุนทรียภาพ เราได้เห็นและได้เป็นหนึ่งเดียวกับองค์พระผู้เป็นเจ้า แม้ว่าพระผู้เป็นเจ้าเป็นองค์ศิลปินพระองค์แรก แต่ไม่ได้หมายความว่า พระองค์สร้างสภาวะที่ไม่น่ารัก ไม่น่างดงาม อย่างช่างปั้นหม้อที่ทำหม้อหลุดมือ (Coomaraswamy, Ananda K., 2019) อานันทะ เค. คูมาราสวามี มองความงามหรือสุนทรียภาพเป็นอัตวิสัย

ความงามในมุมมอง อานันทะ เค. คูมาราสวามี ประกอบด้วยความงามหรือสุนทรียภาพเป็นสภาวะ ความงาม/สุนทรียภาพในมุมมองของเขาเป็นอัตวิสัย ความงามหรือสุนทรียภาพในมุมมองของอานันทะ เค. คูมาราสวามี เป็นอชฌัตติกญาณ ความงามหรือสุนทรียภาพเป็นอรรถประโยชน์และอานันทะ เค. คูมาราสวามี ไม่รับ “รส” เป็นองค์ประกอบของความงาม

อานันทะ เค. คูมาราสวามี นิยามศิลปะว่า เป็นคุณสมบัติของศิลปินที่เป็นความรู้และทักษะ เพื่อสร้างจินตนาการรูปทรงและความงามให้ปรากฏ ในวัสดุที่ใช้เพื่อให้ได้ผลงานสำหรับนำไปใช้ หรือนำไปแสดง ดังที่ อานันทะ เค. คูมาราสวามี กล่าวว่า “มหาวีหารไม่ได้สวยงามเท่าเครื่องบิน ... เพลงสดมภ์ (Hymn) สวยงามกว่าสมการทางคณิตศาสตร์ ... เป็นต้น (Coomaraswamy, Ananda K., 1977) โดยภาพรวม อานันทะ เค. คูมาราสวามี มีทัศนะว่า ความงามเป็นสภาวะ (That Beauty (Rasa) Is a State) หมายถึง เราเลือกสิ่งที่เรารักจากรสนิยมของเราเอง ความงามเป็นอัตวิสัย (Subjectivity) ความงามที่เห็นและสัมผัสได้ ความงามเป็นอรรถกถา (Tuition) ศิลปะจากการเป็นศิลปินมือแรก การแสดงให้เห็นสัทธานุภาพภายนอกและภายใน ท่าที่สุดคือ ความงามและความจริง (Beauty and Truth) เขาสรุปความงามไว้ว่า “หากเรามองเห็นรูปแบบที่งดงามคือ รูปแบบที่สะท้อนความงามขององค์พระผู้เป็นเจ้า...” (Coomaraswamy, Ananda K., 2019) มีข้อพิจารณา ดังนี้

1. ความงาม เป็นสภาวะ อานันทะ เค. คูมาราสวามี มีทัศนะว่าความงามคือ สภาวะ (Coomaraswamy, Ananda K., 1957) นักวิชาการยอมรับกันว่า วัตถุตามธรรมชาติ เช่น มนุษย์ สัตว์ หรือภูมิทัศน์และสิ่งประดิษฐ์ เช่น โรงงาน สิ่งทอ หรือศิลปะที่บรรจงทำอย่างงดงาม หรือนำเกลียดได้ แต่ไม่เคยมีหลักการโดยรวมที่จะชี้แยกแยะสิ่งดังกล่าวได้ ที่ว่าสิ่งที่งดงามสำหรับคน ๆ หนึ่ง กลับน่าเกลียดสำหรับอีกคนหนึ่ง หากความงามเป็นสภาวะหรือภาวะ หรือสิ่งที่มีอยู่และเป็นอยู่ หรือสภาพการณ์แล้วนั้น จุดแข็งของความงามอยู่ที่เสรีภาพในการเลือก ที่จะชอบหรือเลือกที่จะไม่ชอบ โดยไม่มีใครบังคับได้ แต่จุดอ่อนหรือความเอนเอียงอยู่ที่เราจะไม่ค่อยมีโอกาสหาความงามและศิลปะไม่กี่ชิ้นที่จะเลือก มีสภาวะหรือภาวะหรือสิ่งที่มีอยู่และที่เป็นอยู่ หรือมีสภาพการณ์ไม่มากนักที่จะเลือก แนวคิดที่ว่าความงามคือ สภาวะมีความสมดุลทางแนวคิด ดังที่ Wordsworth's กล่าวว่า ในการไตร่ตรองประเด็นสุนทรียศาสตร์เหมือนกับความรักและความรู้ ความงามจึงไม่มีระดับ ไม่ว่าจะซับซ้อนและ/หรือไม่ซับซ้อน อยู่ในสถานะเดียวกัน เหมือนกับเพลงโซนาตา ไม่งดงามหรือไพเราะไปกว่าบทเพลงพื้นบ้านธรรมดา หรือภาพวาด อันงดงามกว่าลายเส้น เพียงเพราะความประณีตบรรจงมากกว่า ศิลปะอารยะไม่ได้สวยงามไปกว่าศิลปะไร้อารยะ เพียงเพราะว่าอารมณ์ภาพน่าดึงดูดใจมากกว่า (Coomaraswamy, Ananda K., 2022) หากความงามเป็นสภาวะหรือภาวะ หรือสิ่งที่มีอยู่ และเป็นอยู่ หรือสภาพการณ์แล้วนั้น มีทัศนะว่า อานันทะ เค. คูมาราสวามี คิดวิเคราะห์ไว้ดีแล้ว แม้จะมีแนวคิดอื่น เช่น แนวคิดความงามแบบคลาสสิก หรือแนวคิดความงามอุดมคตินิยม หรือจิตนิยม หรือแนวคิดความงามแบบรักและโหยหา (Love and Longing) หรือแนวคิดความงามแบบบริติชนิยม (Hedonist Conceptions) หรือแนวคิดแบบการใช้สอยได้หรือไร้ประโยชน์ (Use and Uselessness) ดังที่อานันทะ เค. คูมาราสวามี อ้างสุภาษิตของติตัส ลูเครติอุส คาร์สที่ว่า “ลางเนื้อชอบลางยา” นัยสำคัญของแนวคิดความงามที่ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยเฉพาะการนำไปใช้กับโรงงานอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าเข้าสู่ตลาด จะขาดศิลปะและความงามไม่ได้เด็ดขาด เพราะผลิตภัณฑ์ต้องมีความงาม ต้องสนองความต้องการผู้บริโภค รสนิยมและอรรถประโยชน์ในการใช้สอยของลูกค้า เรียกสั้นๆ ว่า ถูกใจลูกค้า ไม่ว่าจะเป็นกาลเวลาใด แต่เมื่อนำไปปฏิบัติในด้านกายภาพ อาจมีปัญหาทางด้านรูปทรงที่ต้องสนองการใช้สอย แต่ในทางจิตก็ต่างจิตต่างใจ ส่วนในการแก้ไขปัญหาด้านกายภาพต้องมีการลงมติด้านรูปทรง หรือความเหมาะสมในการใช้สอย แต่ทางด้านจิตใจ

นั้น ไม่มีการบังคับ แนวคิดเรื่องความงามที่เป็นสภาวะนั้นไม่มีความจำเป็นต้องปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลง แต่จำเป็นต้องมีการศึกษาเชิงลึกเพื่อสนองความต้องการทางด้านจิตใจ เพราะรูปแบบสมบูรณ์ มีอุดมคติ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เราประสบได้สมบูรณ์แบบอย่างที่ดี

2. ความงาม เป็นอัตวิสัย พระผู้เป็นเจ้า (ในศาสนาคริสต์) เป็นองค์ศิลปินพระองค์แรก แต่ไม่ได้หมายความว่า พระองค์สร้างสภาวะที่ไม่น่ารัก ไม่น่างดงาม (Coomaraswamy, Ananda K., 2019) ในแง่นี้ อานันท์ เค. คูมาราสวามี มองความงามเป็นอัตวิสัย ดังที่ David Hume (Hume, David, 1894) กล่าวว่า “ความงามไม่อยู่ในตัวของเอง แต่อยู่ในจิตใจที่ใคร่ครวญถึงสิ่งนั้นในบุคคลนั้น ๆ อัตวิสัยเป็นกลุ่มของการรับรู้ ประสบการณ์และความเข้าใจส่วนตัว หรือโดยเฉพาะต่อวัฒนธรรมประเพณี แนวปฏิบัติรวมถึงความเชื่อมโยงต่อปรากฏการณ์ภายนอก จุดแข็งของแนวคิดเรื่องความงามเป็นอัตวิสัย อยู่ที่การรับรู้ความงามรอบข้างหรือเป็นผู้สร้างสรรค์ความงามเอง แต่จุดอ่อนของความงามเชิงอัตวิสัยอยู่ที่ความงามรอบข้าง อาจมิใช่ความจริง แต่มาจากจินตนาการ หรือเราไม่มีความรู้ด้านศิลปะและความงาม แต่หลงใหลใช้ตนเองเป็นบรรทัดฐานในการวัดความงาม น่าเชื่อถือได้น้อยเพราะอารมณ์ ความชอบและความไม่ชอบของมนุษย์ มักเป็นอุปสรรคระดับต้น ๆ ในการตัดสินสิ่งต่าง ๆ ความงามเป็นอัตวิสัยนั้นไม่สมดุล เพราะชาวอัตวิสัย ความที่จะสมดุลต้องมีการประเมินทั้งด้านบวกและด้านลบ (อัตวิสัย กับ วัตถุวิสัย) เพราะเราตัดสินจิตใจใครไม่ได้ อีกทั้งความงามมิใช่เป็นเพียงอัตวิสัย แต่เป็นทั้งวัตถุวิสัยด้วยที่ทำให้เราได้เห็นความงามภายนอก ได้เห็นคุณค่า ได้สัมผัส ได้ชื่นชมจากสายตา ได้พบความปิติ หากชื่นชอบศิลปะกับความงาม ฯลฯ นัยสำคัญของความงามที่เป็นอัตวิสัย ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวนั้นคือ ทำให้ผู้ชมมีทัศนะว่า ความงามไม่อยู่ในตัวของเอง หรือทำให้ลดละเลิกวัตถุนิยม แต่ต้องใคร่ครวญด้านดี ด้านเสียของสิ่งนั้นจากการรับรู้ ทดสอบเพื่อให้ได้ประสบการณ์และความเข้าใจส่วนตัว โดยเฉพาะต่อวัฒนธรรมประเพณี เมื่อนำมาเชื่อมโยงสู่วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นปรากฏการณ์ภายนอก ย่อมมีปัญหา หากขาดการรับรู้ การเรียนรู้ ประสบการณ์ ความเข้าใจในพื้นฐานปรากฏการณ์ภายนอกและเพื่อเอาชนะปัญหาดังกล่าวเหล่านี้ ก่อนอื่นต้องปรับทัศนคติของตนเอง ยอมรับว่าตัวเราหรือสังคมแบบเรา หรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่เรา มีไหมแต่เรา เราต้องปรับทัศนคติพร้อมเรียนรู้สังคมและขนบธรรมเนียมประเพณีอื่น ๆ ที่มีความงามไม่แพ้ของเรา ความงามแบบอัตวิสัยทำให้เราปรับทัศนคติการรับรู้และการมองแบบนักสุนทรียศาสตร์นั้น ไม่ได้เป็นเพียงกระบวนการทางความรู้ความเข้าใจ เท่านั้น แต่ยังรวมถึงความรู้สึกที่ต้องศึกษาด้วย ดังที่ อินเนส ชินด์เลอร์ และคณะ (Schindler I, Hosoya G, 2023) ได้สรุปไว้เป็นเครื่องมือใหม่ที่มีความละเอียดและประยุกต์ใช้ได้หลากหลายบริบทมันช่วยให้เราเรียนรู้ “ลายเซ็นต์อารมณ์” ของการรับรู้ความงามได้อย่างละเอียด ครอบคลุมทั้งความงดงาม ความตื่นเต้น ความสนใจ ความสุข หรือแม้แต่ความเบื่อและความง

3. ความงาม เป็นอชฌัตติกญาณ/สหัชญาณ อานันท์ เค. คูมาราสวามี กล่าวว่า ความงามต้องมีทั้งเสน่ห์ต่อความตั้งใจและต้องเหมาะสมแก่การนำไปใช้สอย ซึ่งมาจาก 4 ประเด็นได้แก่ 1) สหัชญาณสุนทรียศาสตร์ อันเป็นต้นกำเนิด 2) การแสดงให้เห็นสหัชญาณภายใน สามารถสร้างสรรค์วิสัยทัศน์แห่งความงาม 3) การบ่งชี้ถึงการแสดงให้เห็นสหัชญาณภายใน เห็นได้จากสัญลักษณ์ภายนอก ภาษาและกิจกรรม 4) ผลจากการกระตุ้น ด้วยการวิพากษ์ เพื่อให้เกิดการต่อยอดสหัชญาณตามประเพณีนิยม หรือเพื่อประเมินบางสิ่งบางประการ (Coomaraswamy, Ananda K., 2019)

อานันท์ เค. คูมาราสวามี ยอมรับว่าความงามอยู่ทุกหนทุกแห่ง แต่มีใช้หาได้ในทุกหนทุกแห่ง” สามารถทำให้ผู้ชมเกิดอรรถกถาญาณได้ ข้อดีของความงามเป็นอรรถกถาญาณ/สหัชญาณ (Intuition) ทำให้เราเห็นแหล่งที่มาของอรรถกถาญาณในตัวเราเอง ทำให้เราสามารถสร้างวิสัยทัศน์ในประเด็นความงาม ทำให้เรารู้ว่า เรามีอรรถกถาญาณด้านใด ช่วยให้เราปรับปรุงตนเองได้ ส่วนข้อเสียของความงามเป็นอรรถกถาญาณคือ หากต้นกำเนิดเป็นพิษย่อมจะให้ผลเป็นพิษ (Phramaha Yota Payutto (Chaiworamankul), 2014) สิ่งตามมาคือ วิสัยทัศน์ที่เป็นพิษ ความคิดที่เป็นพิษและพัฒนาตนเองแบบสร้างแต่พิษคล้ายนักบริโภคนิยม (Hedonists) แนวคิดความงามเป็นอรรถกถาญาณ ขาดคุณภาพทางความคิดเพราะเราพบความงามได้ แต่มักตกเป็นทาสความน่ารักที่อาบไปด้วยเสน่ห์ทางเทคนิคอย่างเช่น นักบริโภคนิยม (Hedonists) ดังนั้น อย่าได้หลงอยู่กับความงามเป็น อรรถกถาญาณ แต่ต้องเสริมความรู้อื่น ๆ ทั้งภายใน-ภายนอก เพราะความรู้ทำให้งานและผลงานสวยงาม ความงามคือคุณสมบัติของการมีสติปัญญาดี (Intelligibility) และความงามมีความสว่างเจิดจ้าในตัวเอง (Coomaraswamy, Ananda K.,1956) ส่วนพระพุทธศาสนา พบว่า อรรถกถาญาณ/สหัชญาณ เป็นความรู้ในจิตใจของความรู้ที่เกิดขึ้นทันทีและทำให้ใช้คำว่า อรรถกถาญาณ/สหัชญาณ อยู่เหนือกระบวนการทางจิตเหนือการคิดที่มีสติ เนื่องจากความคิดที่มีสติ ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลของจิตได้สำนึก หรือทำให้ข้อมูลดังกล่าวเป็นรูปแบบที่สื่อสารกันได้ (Ajahn Sumedho, 2023)

4. ความงาม เป็นอรรถกถาประโยชน์ อานันท์ เค. คูมาราสวามี ยกย่องความจริงแต่ไม่เคยคิดว่า ความงามเทียบเท่าความจริงได้แต่มีทัศนะว่าความงามคือ ความจริงที่มีเสน่ห์ มีความงาม มีความจริงและมีความดี ซึ่งล้วนเป็นส่วนหนึ่งของหลักการเดียวกัน โดยแยกจากกันไม่ได้ (Alisha Ibkar, 2014) สำหรับอานันท์ เค. คูมาราสวามี เน้นว่าหลักความงามต้องประกอบด้วย 1) งานศิลปะ (ที่สวยงาม) ที่อธิบายความเป็นจริงและแสดงออกในรูปแบบสำคัญ ๆ 2) รูปแบบและเนื้อหาของงานศิลปะ (ที่สวยงาม) ไม่ได้อยู่เพียงการมองเห็น แต่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างความคิดในอุดมคติ ซึ่งนำไปสู่การสื่อสารถึงความจริง หากความงามคือ ความจริงที่มีเสน่ห์ มีความงาม เป็นความจริงและความดี รวมถึงหลักความงามต้องอธิบายถึงความเป็นจริงในรูปแบบสำคัญต่าง ๆ พร้อมสร้างความคิดในอุดมคติ ซึ่งนำไปสู่การสื่อสารถึงความจริง แล้วนับว่าแนวคิด ความงามและความจริงขัดแย้งทางกฤษฎมูล แต่ในทางตรงกันข้ามจุดอ่อนของความงามนั้นขึ้นอยู่กับความชอบของแต่ละคน เสน่ห์ของคนเอเชียต่างจากเสน่ห์ของชาวยุโรป แม้กระทั่งความดี หากต่างกันที่พื้นฐาน ยังต่างกันให้คำนึงถึงความดี ยิ่งประเด็นความจริงแล้วที่เราอยากยกย่องว่า ความจริงเป็นสิ่งที่ไม่ตาย แต่คนพูดความจริงอาจตายได้ เช่น อาชีพแพทย์ที่ต้องอดใจอดใจอธิบายแบบขี้น้ำเลียบเมือง (ไม่กล้าบอกความจริงกับคนไข้ เช่น คนไข้เป็นโรคมะเร็ง เป็นต้น) ดังนั้นแนวคิดความงามและความจริง ไม่น่าจะมีความสมดุลเพราะความงามเป็นนางเอกขอลางยา ส่วนความจริงนั้นเป็นเลิศจิต แต่บ่อยครั้งคนพูดความจริงอาจอันตรายถึงแก่ชีวิตหากพูดนอกบริบท ตัวเลือกที่ควรนำมาพิจารณาคือ ความงามกับความดี ด้วยความงามเป็นสภาวะเป็นอรรถกถาญาณและเป็นอรรถกถาญาณ ส่วนความดีนั้นนอกจากผู้มีศีลธรรมและมีจริยธรรมเท่านั้น ที่จะทำความดี ผู้ดำเนินชีวิตตามกฎทอง จงกระทำต่อผู้อื่นเหมือนท่านต้องการให้คนอื่นกระทำต่อตัวท่าน แนวคิดความงามและความจริงให้คุณประโยชน์ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ทั้งยังให้สังคมมนุษย์ไม่ประสบวิกฤติทางสังคม หรือหากเผชิญกับปัญหาที่รุนแรง และทุกๆ สถาบันในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะนักการเมืองในทุก ๆ ประเทศ

5. ความงาม เป็นความจริงและความงาม ประสบการณ์ของมนุษย์จากอินเดียโบราณ จนถึงปัจจุบัน แม้จะมีความหลากหลายทางปรัชญา แต่ก็เป็นที่น่าแปลกใจระดับหนึ่งเกี่ยวกับความสอดคล้องในประเด็นธรรมชาติและความสำคัญของสุนทรียศาสตร์ พร้อมทั้งความพึงพอใจทางสุนทรียศาสตร์ เรื่อง “รส” ดังที่กล่าวข้างต้น คล้ายกับ “ความจริง” และ “ความดี” (Goodness) “รส” คือ ความงาม และเป็นส่วนหนึ่งของเหตุผล ความสัมพันธ์ของ “รส” กับความจริงยังคงเป็นเนื้อหาหลักในการพิจารณา ถึงแม้บทบาทเฉพาะของ “รส” จะแสดงออกในจิตวิญญาณของมนุษย์ ซึ่งขึ้นอยู่กับสมมุติฐานทางอภิปรัชญา (Metaphysics) ไม่ว่าจะเป็นปรัชญาทวินิยมหรือไม่เกี่ยวกับทวินิยมก็ตาม (เช่น เอกนิยม) ฯลฯ “รส” เป็นเรื่องของคุณค่าชั้นสูง เป็นศูนย์กลางเกี่ยวกับประสบการณ์ของมนุษย์ ซึ่งรวมเอาเรื่องเพศเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เรื่องดังกล่าวมีแนวทางของตนท่ามกลางเรื่องอื่น ๆ ด้านจิตวิญญาณ “รส” ความปลาบปลื้มพึงใจทางสุนทรีย์เคล้าคลอไปกับความรู้สึกซาบซึ้งในการร่ำรำและการละคร ได้รับการกล่าวถึงในคัมภีร์อุปนิษัท (Upanishads) และบางครั้งถูกอ้างในเชิงเปรียบเทียบได้กับ “ความเข้าใจหรือเข้าถึงความจริงระดับอันติมะ [ความจริงอันสูงสุด] ความแตกต่างระหว่าง “รสทางสุนทรียศาสตร์” กับ “การเข้าถึงพรหมมันเกี่ยวกับรูปลักษณ์ของสิ่งสมบูรณ์” กลายเป็นประเด็นปัญหาทางปรัชญาที่สำคัญ “รส-ลีลา” ของพระกฤษณะ การร่ำรำด้วยความรักของพระองค์กับพระนางราธา คือ คำตอบหนึ่งของปัญหาทั้งหลายเหล่านี้และน้อมนำสู่การพัฒนาทางปรัชญาเกี่ยวกับประเภทต่าง ๆ ของความรัก ความเพลิดเพลินดังกล่าวนำไปใช้กับรสชาติอาหาร “รสชาติ” ที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการอย่างเหมาะสม ด้วยส่วนผสมและคุณภาพของเครื่องปรุงและส่วนผสมต่าง ๆ อันที่จริง “รส” ในเชิงทฤษฎี คือ สิ่งที่มีได้มีการสนทนาออกมาเป็นคำ ๆ อย่างได้ใจความ จึงไม่น่าจะก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างกระจ่างชัดนัก ตามที่บรรดาผู้ประพันธ์ต้องการหรือมีความรู้ รวมทั้ง “โดยนำเอาความรู้ลึกในทางศาสนาเกี่ยวกับภาวะสันติ/สงบ โดยเฉพาะ ซึ่งเกิดขึ้นจากภาวะ ความเหนื่อยหน่ายเกี่ยวกับความสุขทางกาม หรือความเพลิดเพลินสนุกสนานทางโลก

6. วิเคราะห์เกณฑ์การตัดสินความงามของ อานันทะ เค. คูมาราสวามิ ในเกณฑ์การตัดสิน “ความงาม” อานันทะ เค. คูมาราสวามิ กล่าวว่า การตัดสินชิ้นงานขึ้นอยู่กับการศึกษา 4 ประเด็น ได้แก่ 1) สหัชญาณด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic intuition) 2) การแสดงให้เห็นสหัชญาณภายใน 3) การบ่งชี้ถึงการแสดงให้เห็นสหัชญาณภายในและสัญลักษณ์ภายนอก และ 4) ผลจากการกระตุ้นด้วยการวิพากษ์ที่จริงจัง (Coomaraswamy, Ananda K., 1957) อานันทะ เค. คูมาราสวามิ เน้นว่า ศิลปะและความงาม นั้น ดึงตามประเภทของตัวศิลปะเอง และท้ายที่สุดอยู่ที่ผู้รับชม เพราะ “มนุษย์เป็นผู้วัด (ตรวจสอบ) ในทุก ๆ สิ่ง (Mark, Joshua J., 2023) แต่อานันทะ เค. คูมาราสวามิ มีทัศนะว่าเอาศีลธรรมมาตัดสินศิลปะและความงามไม่ได้ เพราะศิลปะไม่ใช่การกระทำ แต่เป็นความรู้หรืออำนาจประเภทหนึ่ง ที่สามารถสร้างสิ่งต่าง ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นทางดี หรือในทางชั่ว ศิลปะที่ใช้สร้างประโยชน์ใช้สอย ตัดสินด้วยศีลธรรมไม่ได้ แต่เป็นความรู้แบบหนึ่ง (Coomaraswamy, Ananda K., 1956) จุดแข็งของเกณฑ์การตัดสินความงาม อานันทะ เค. คูมาราสวามิ คือให้ตัดสินที่ต้นกำเนิด (สหัชญาณด้านสุนทรียศาสตร์) การแสดงให้เห็นสหัชญาณภายใน หรือความรู้แจ้ง ความสัมพันธ์การรู้แจ้งภายในกับความรู้ภายนอกรอบกายและการวิพากษ์ เพื่อพัฒนาความงามต่อไป แต่จุดอ่อนของเกณฑ์การตัดสินความงาม (มีเสน่ห์ มีความงาม มีความจริงและความดี) จะต้องยอมรับวัตถุดิบของ

แต่ละบุคคล ทั้งยังไม่นำเอาแง่ศีลธรรมมาพิจารณาประกอบด้วย ทั้งที่ความงามต้องมีความจริงและความดีที่บังเกิดจากความรู้อย่างภายในที่บริสุทธิ์

จากประเด็นดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เกณฑ์การตัดสินความงามของ อานันท์ เค. คูมาราสวามี ยังขาดความสมดุลโดยน่าจะพิจารณานำเอากฎเกณฑ์ของ St. Thomas Aquinas เข้ามาด้วย ซึ่งได้แก่ ทัศนภาพ (Actuality) สัดส่วน (Proportion) ปรากฏความอัมเิบ (Radiance) และเอกภาพ (Wholeness/ความครบถ้วนบริบูรณ์) รวมถึงความประณีต (Sublimity) ความสง่างาม (Grace) ความสละสลวย (Elegance) และความน่ารัก (Prettiness) ของเพลโตและอริสโตเติล ในช่วงปี ค.ศ. 2005 แบร์รี่ เก้าท์ (Berys Gaut) ได้นำมาประยุกต์เป็น 10 เกณฑ์การตัดสินได้แก่ 1) มีคุณสมบัติด้านสุนทรียภาพเชิงบวก ซึ่งประกอบด้วยความงามและอนุพันธ์ความงาม 2) แสดงให้เห็นถึงอารมณ์ 3) ทำลายสติปัญญา 4) มีความซับซ้อนและสอดคล้องกันตามตำรา 5) มีความสามารถในการถ่ายทอดความหมายที่ซับซ้อน 6 แสดงให้เห็นมุมมองส่วนตัว 7) เป็นการฝึกจินตนาการเชิงสร้างสรรค์ 8) เป็นสิ่งประดิษฐ์หรือผลงานอันเป็นผลผลิตของทักษะระดับสูง 9 อยู่ในรูปแบบศิลปะที่จัดตั้งเกณฑ์ขึ้นและ 10) เป็นผลผลิตของความตั้งใจที่จะสร้างผลงานศิลปะ (Gaut, Berys, 2022) หากพิจารณาในภาพรวม เกณฑ์การตัดสินความงามของ อานันท์ เค. คูมาราสวามี ยากที่จะทำได้เพราะเป็นอัตวิสัยและการรู้แจ้งเรื่องความงาม มิใช่ทำได้ง่ายเว้นแต่ผู้เชี่ยวชาญทั้งงานความงามและงานศิลปะเท่านั้น เพราะผู้ไม่มีประสบการณ์หรือเชี่ยวชาญ อาจถอดใจง่าย เพราะผลงานจะไม่ตรงตามใจที่ปรารถนา ดังนั้น ผู้สนใจความงามและศิลปะ จำต้องเข้าเรียนและศึกษาเป็นการเฉพาะ ท้ายที่สุดแนวคิดเกณฑ์การตัดสินความงามของอานันท์ เค. คูมาราสวามี ควรมีการหยิบยกขึ้นมาพิจารณาใหม่ เพื่อปรับปรุงแก้ไขและทำการวิจัยเพิ่มเติมต่อไป

7. วิเคราะห์อรรถประโยชน์ในแนวความคิดความงามของ อานันท์ เค. คูมาราสวามี

อานันท์ เค. คูมาราสวามี กล่าวว่า “มหาวิทยาลัยไม่ได้สวยงามเท่าเครื่องบิน... เพลงสวดมนต์ (Hymn.) สวยงามกว่าสมการทางคณิตศาสตร์ ... แสดงออกหรือไม่แสดงออก เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม วัตถุประสงค์ [ศิลปะที่มีความงามในแต่ละชั้นมีวัตถุประสงค์ในตัวของมันเอง]” (Coomaraswamy, Ananda K., 1977) ประโยชน์ของความงามทำให้แนวคิดเรื่อง 'การนำไปใช้ประโยชน์' สมบูรณ์และครอบคลุมไม่เพียงแต่การปฏิบัติงานจริงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการลงมือทำอย่างสุดฝีมือและทำด้วยความพอใจเป็นพิเศษ (Coomaraswamy, Ananda K., 1977) อานันท์ เค. คูมาราสวามี (Coomaraswamy, Ananda K., 2016) เขาเห็นด้วยกับ St. Thomas Aquinas โดยกล่าวว่า หากขาดศิลปะ (และความงาม) ย่อมหาประโยชน์ใด ๆ อะไรไม่ได้ หมายความว่า ศิลปะ (และความงาม) ที่สร้างสรรค์ไม่ดี ไม่เหมาะสมก็ไร้ประโยชน์ จุดแข็งของอรรถประโยชน์ตามแนวความคิดในความงามของ อานันท์ เค. คูมาราสวามี อยู่ที่ความเชื่อที่ว่า ศิลปะมีความงามในแต่ละชั้น มีวัตถุประสงค์ในตัวของมันเองอย่างสมบูรณ์และครอบคลุม เช่น โบสถ์ เครื่องบิน บทสวด สูตรคณิตศาสตร์ ดาบ มีดผ่าตัด ฯลฯ แต่จุดอ่อนของอรรถประโยชน์ตามแนวความคิดในความงามของ อานันท์ เค. คูมาราสวามี มีอยู่ที่การใช้ศิลปะและความงามผิดวัตถุประสงค์ เช่น โบสถ์ใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ (คนพาล) เครื่องบินนำไปใช้ทิ้งระเบิดกับคนต่างลัทธิกัน บทสวดนำไปดัดแปลงให้กับลัทธิเต๋าเถรวาท สูตรคณิตศาสตร์นำไปสร้างการขโมยข้อมูล ดาบนำไปใช้ประหารคนที่เห็นต่างไป มีดหมอนำไปเชือดภรรยา หรือสามี คนดีมีศีลธรรมของตน เราควรพิจารณาว่า เราต้องเลือกทบทวนภาพความ

รุนแรงที่ก่อให้เกิดความรุนแรง (Journal Editor, 1918) แต่เราต้องสร้างผลงานความงาม ความจริง และความดี เพื่อให้เกิดความงาม ความจริงและความดี นัยสำคัญในอรรถประโยชน์แนวความคิดความงามของ อานันทะ เค. คูมาราสวามี ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ควรเป็นความงามความเป็นธรรมชาติที่สัมผัสได้ (Organic Tactility Orientedness) สร้างหรือกระตุ้นหน้าที่นิยม (Empathetic Functionalism Catalyst) เป็นความงามที่เป็นชีวประดิษฐ์ (Bionic Beauty Orientedness) เพื่อสร้างความเป็นธรรมและมีจริยธรรม (Moral and Ethical Mind Construct) และศิลปะและความงามย่อมต้องสำเนียงถึงความจำเป็นและมีอรรถประโยชน์เพื่อการใช้สอย หากศิลปะและความงามไร้ประโยชน์ แต่กลับทรูทร่า ย่อมละเลยหน้าที่สูงสุดของตนโดยสิ้นเชิง เพราะไม่สนใจคุณค่าอันทรงอัจฉริยภาพของศิลปะและความงาม แต่ผู้วิจัยมีทัศนะว่าไม่มีครุฑท่านใด จะละเลยคุณค่าอันทรงอัจฉริยภาพของวิชาศิลปะและความงามและคงไม่เลียนแบบศาสนาอีกเฉพาะในวันอาทิตย์ หรือวันโกวันพระ หรือจะสวดซาร่าห์ (นามาซ/ละหมาด) ของอิสลามวันละ 5 ครั้งเพียงเท่านั้น ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นด้วยกับอานันทะ เค. คูมาราสวามี ที่ว่า มายาของศิลปะสมัยใหม่นั้น กลับเป็นฐานความอยากที่อยู่เหนือเหตุผลและความเห็นแก่ตัว (Coomaraswamy, Ananda K., 2016) ดังนั้นอรรถประโยชน์แนวความคิดในความงามของ อานันทะ เค. คูมาราสวามี ต้องการให้มีการหยิบยกขึ้นมาพิจารณาใหม่และต้องมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

แนวความคิดเรื่องความงามของ อานันทะ เค. คูมาราสวามี (Ananda K. Coomaraswamy) ถือเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดปรัชญาศิลปะเชิงจิตวิญญาณที่ผสมผสานความคิดตะวันออกและตะวันตกเข้าด้วยกัน โดยมุ่งเน้นศิลปะในฐานะการแสดงออกทางจิตวิญญาณของมนุษย์ มิใช่เพียงเพื่อความบันเทิงหรือความงามภายนอกเท่านั้น แนวความคิดนี้ได้รับข้อวิจารณ์จากหลากหลายแง่มุม ดังนี้

1. อุดมคตินิยม (Idealism) เกินขอบเขตของศิลปะ คูมาราสวามี (Coomaraswamy, A. K., 1908) มีทัศนะว่าความงามแท้จริงคือ “ความจริง” หรือ “ความดี” ในเชิงจิตวิญญาณที่ปรากฏผ่านงานศิลปะ แนวคิดนี้ถูกวิจารณ์ว่าเป็นอุดมคตินิยมที่อาจละเลยบริบททางสังคม วัตถุประสงค์ทางศิลปะที่หลากหลาย และความงามที่ไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กับศาสนาหรือจิตวิญญาณเสมอไป นักวิจารณ์ เช่น Herbert Read มองว่าศิลปะมีความหลากหลายมากกว่าเพียงการสะท้อน “สัจจะนิรันดร์” ตามแนวทางจิตวิญญาณ (Read, H., 1931).

2. ความเป็นเอกภาพนิยมทางวัฒนธรรม (Cultural Essentialism) เข้ามักเปรียบเทียบศิลปะของยุคโบราณหรือตะวันออกว่า “สูงส่ง” กว่าศิลปะตะวันตกสมัยใหม่ ซึ่งอาจนำไปสู่การมองว่าวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งมีคุณธรรมเหนือกว่าวัฒนธรรมอื่นอย่างไม่เป็นธรรม (Coomaraswamy, A. K., 1923) ในประเด็นนี้ Arthur Danto ตั้งข้อสังเกตว่า คูมาราสวามีอาจมองศิลปะในกรอบ “อารยธรรมตะวันออก” ด้วยความโรแมนติก จนขาดการวิเคราะห์พลวัตทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงภายในของวัฒนธรรมนั้นๆ (Danto, A. C., 1997)

3. การปฏิเสธความเป็นปัจเจกและศิลปะสมัยใหม่ เขาค่อนข้างวิจารณ์ศิลปะสมัยใหม่ (Modern Art) และแนวคิดของ “ศิลปะปัจเจก” ว่าเป็นผลของความวิบัติทางวัฒนธรรม แนวคิดนี้ถูกมองว่าปิดกั้นการแสดงออกของมนุษย์ในเชิงสมัยใหม่ ซึ่งศิลปะอาจไม่จำเป็นต้องมีจุดมุ่งหมายทาง

ศาสนาหรืออิงโครงสร้างศีลธรรมแบบดั้งเดิม นักทฤษฎีเชิงสังคมบางคน เช่น John Berger อาจแย้งว่า ศิลปะยุคใหม่สะท้อนความขัดแย้งและภาวะวิกฤตของมนุษย์ในยุคอุตสาหกรรม ซึ่งก็มีคุณค่าในตัวเอง (Berger, J., 1972)

4. การเน้น “หน้าที่ทางศาสนา” ของศิลปะ कुमारาสวามีมองว่างานศิลปะควรทำหน้าที่ในการนำพามนุษย์กลับคืนสู่ความจริงทางจิตวิญญาณ ข้อวิจารณ์คือ การมองเช่นนี้อาจตีกรอบศิลปะในมิติศาสนาเท่านั้น และละเลยศักยภาพของศิลปะในฐานะเครื่องมือในการวิพากษ์ วิจารณ์ หรือสร้างสรรค์ทางสังคม (Read, H., 1960)

5. มุมมองเชิงอนุรักษ์นิยม แนวคิดของเขาได้รับการมองว่าอนุรักษ์นิยมสูง เช่น การยกย่องศิลปะในยุคก่อนอุตสาหกรรมว่าเป็น “ของแท้” ในขณะที่ศิลปะสมัยใหม่ถูกตำหนิว่าเป็นของปลอม ข้อวิจารณ์นี้ชี้ให้เห็นถึงความไม่ยืดหยุ่นในการเข้าใจวิวัฒนาการของวัฒนธรรมและศิลปะร่วมสมัย (Danto, A. C., 1997)

จะเห็นได้ว่า แนวความคิดเรื่องความงามของ कुमारาสวามีมีคุณูปการอย่างมากต่อการฟื้นคืนคุณค่าทางจิตวิญญาณของศิลปะในโลกสมัยใหม่ โดยเฉพาะในบริบทตะวันออกและศาสนา แต่ก็มีข้อจำกัดจากการเน้นจิตวิญญาณและศาสนาเป็นหลัก โดยละเลยพลวัตทางสังคมและความหลากหลายของวัฒนธรรมร่วมสมัย ทำให้ถูกวิจารณ์ว่าเป็นแนวคิดแบบอุดมคตินิยมและอนุรักษ์นิยม

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพประกอบ 1 ความงามของ อานันท์ เค. कुमारาสวามี

จากแผนภาพแนวความคิดด้านบน มีอธิบายดังนี้

1. การตีความศิลปะในฐานะ “เครื่องมือทางสังคม” ควบคู่กับ “เครื่องมือทางจิตวิญญาณ” แม้ कुमारาสวามีจะเน้นมิติทางจิตวิญญาณของศิลปะเป็นหลัก การวิพากษ์แนวคิดของเขาทำให้เกิดองค์

ความรู้ใหม่คือ การยอมรับว่าศิลปะสามารถมีบทบาททั้งในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และในฐานะเครื่องมือของการสื่อสารสังคม

2. ความงามในเชิงพุทธวัฒนธรรมและปัจเจกนิยม แนวคิดของคุมาราสวามีจุดประกายให้เกิดการตั้งคำถามว่า “ความงามคืออะไร” ในโลกที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการนิยามตนเองของศิลปิน องค์ความรู้ใหม่คือการมอง “ความงาม” ว่าไม่ใช่สิ่งสัมบูรณ์ หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างและกำหนดตามบริบททางวัฒนธรรม ปัจเจก และประวัติศาสตร์

3. การพัฒนาแนวคิด “ความงามร่วมสมัย” ข้อถกเถียงกับคุมาราสวามีส่งผลให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในเชิงแนวคิด “ความงามร่วมสมัย” ซึ่งเน้นการรับรู้ของผู้ชม บริบททางสังคม วัตถุประสงค์ของศิลปิน และระบบการผลิตในศิลปะ ความงามจึงไม่ใช่ “แก่นแท้ทางจิตวิญญาณ” เพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็น “ผลิตภัณฑ์ของอำนาจ ความขัดแย้ง และการต่อรองเชิงวัฒนธรรม”

ดังนั้น แนวคิดของคุมาราสวามีจึงมีทั้งมิติที่ถูกตั้งคำถามและมิติที่สร้างแรงบันดาลใจ การวิพากษ์แนวคิดของเขาทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความงามในฐานะ “พื้นที่ต่อรอง” ระหว่างจิตวิญญาณกับสังคม ความเป็นสากลกับความเป็นท้องถิ่น และอุดมคติกับความจริงร่วมสมัย

บทสรุป

ในงานนี้ ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวคิดของอานันท์ เค. คุมาราสวามี เพราะมองว่าความงามเป็น “การปรากฏของความจริงสูงสุด” ไม่ใช่เพียงความพึงพอใจทางประสาทสัมผัส แนวคิดนี้ช่วยรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของศิลปะจากการถูกลดทอนเป็นสินค้า โดยเน้นความกลมกลืนและระเบียบที่สะท้อนคุณค่าเชิงอภิปรัชญา ความงามในทัศนะของคุมาราสวามีไม่ใช่สิ่งสัมพัทธ์ แต่เชื่อมโยงกับสภาวะสูงสุดของจิต ความจริง และความสุขอมตะ ศิลปะจึงมีบทบาทเป็นสะพานเชื่อมมนุษย์กับความจริงสูงสุดในยุคที่ศิลปะถูกรอบงำด้วยตลาด แนวคิดนี้เป็นคำเตือนวัฒนธรรมสำคัญว่าศิลปะไม่ควรละทิ้งหน้าที่ทางจิตวิญญาณ เมื่อเปรียบเทียบกับเพลโตและอริสโตเติล ความงามของคุมาราสวามีต่างออกไป เพราะไม่ใช่อุดมคติในโลกแห่งแบบหรือคุณสมบัติที่สะท้อนพระเจ้า แต่คือภาวะศักดิ์สิทธิ์ที่แสดงออกผ่านศิลปะเพื่อความหลุดพ้น อย่างไรก็ตาม ทั้งสามท่านเห็นพ้องว่าความงามเป็นสิ่งสัมบูรณ์ เชื่อมโยงกับความดี ความจริง และการยกระดับจิตวิญญาณของมนุษย์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 หน่วยงานทางการศึกษาควรสนับสนุนการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องความงามของคุมาราสวามีในหลักสูตรต่าง ๆ เช่น ปรัชญา ศิลปะ และการศึกษาเชิงจิตวิญญาณ โดยมุ่งเน้นการให้ความรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างศิลปะและจิตวิญญาณอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้นักเรียนและนักวิจัยสามารถเข้าใจความงามในมิติที่ลึกซึ้งและสัมพันธ์กับโลกแห่งความจริงทางศาสนาและปรัชญา

1.2 ควรมีการส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมในระดับชาติและท้องถิ่น โดยให้การศึกษและการสนับสนุนที่เน้นคุณค่าทางศิลปะในมุมมองที่คุมาราสวามีเสนอ ซึ่งมุ่งเน้นการรักษาความงามที่มีความศักดิ์สิทธิ์และไม่ใช่เพียงแค่ความงามทางกายภาพ การสร้างความเข้าใจในมุมมองเช่นนี้จะช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและศิลปะอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาว่าแนวคิดเรื่องความงามในฐานะ "การเปิดเผยความจริง" ของคুমาราสวามีถูกนำมาปรับใช้หรือมีอิทธิพลต่อแนวทางศิลปะไทยหรือการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยในระดับนโยบายหรือทางปฏิบัติอย่างไร

2.2 ควรศึกษาว่าแนวคิดความงามแบบ “ศักดิ์สิทธิ์” ของคুমาราสวามีสามารถมีบทบาทหรือถูกวิจารณ์อย่างไรในโลกของศิลปะร่วมสมัยซึ่งเน้นเสรีภาพส่วนบุคคล ความไม่แน่นอน และแนวคิดโพสต์โมเดิร์น

เอกสารอ้างอิง

กำจร สุนพงษ์ศรี. (2556). *สุนทรียศาสตร์: หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปะวิจารณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Coomaraswamy, Ananda. K.. (1956). *Christian and Oriental Philosophy of Art*. New York: Dover Publications Inc..

Coomaraswamy, Ananda. K.. (1957). *The Dance of Shiva: Fourteen Indian Essays*. New York: the Sunwise Turn, Inc.

Coomaraswamy, Ananda. K.. (1977). *Traditional Art and Symbolism*. Princeton: Bollingen.

Coomaraswamy, Ananda. K.(2016). *Chapter IV: What Is the Use of Art Anyway? Two broadcasts for the Museum of Fine Arts*. by A. Graham Carey and John. Howard Bens on as a John Stevens Pamphlet.

Coomaraswamy, Ananda. K. (2019). *That Beauty Is a State in The Dance of Shiva*. edited by Edward E. Cooper. NJ: USA, Wiley Blackwell.

Coomaraswamy, Ananda K.. (2022). *Forgotten Books (formerly titled Why Exhibit Works of Art*, [Online], Source: www.forgottenbooks.com, [April 7, 2022]

Berger, J. (1972). *Art and revolution: Ernst Neizvestny, end of an era*. New York: Pantheon.

Danto, A. C. (1997). *After the end of art: Contemporary art and the pale of history*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Read, H. (1931). *The meaning of art*. London: Faber & Faber.

Read, H. (1960). *A concise history of modern painting*. London: Thames & Hudson.

Phramaha Yota Payutto (Chaiworamankul). (2014). Sexual Misconduct (kāmesu micchācāra) and Philosophical Implications of Sexual Deviance in Buddhist Literature and Contemporary Buddhist Sexual Ethics. *IABTC International Journal of Buddhist Thought & culture*. 22(2): 145-158.

Journal Editor. (1918). Mr. Corbett's Address. Prefixed to the First Number of his Register. *The Freeman's Journal*. (1918): 4.

- Hume, David. (1814). *Of the Standard of Taste. Essays Moral and Political*. London: George Routledge and Sons.
- Ajahn Sumedho. (2 0 2 3) . *Buddha*. [Online], Source: <https://buddhismnow.com/2013/08/07/buddha-by-ajahn-sumedho/on>. [August 7, 2023].
- Alisha Ibkar. (2 0 1 4). *Understanding Coomaraswamy's MHRD UGC ePG Pathshala: ENGLISH*. [Online], Source: <https://epgp.inflibnet.ac.in/> [March 19, 2014].
- Gaut, Berys. (2022). *The Cluster Account of Art Defended*. [Online], Source: <https://www.researchgate.net/publication/31438286> [May 3, 2022].
- Mark, Joshua J.. (2 0 2 3). “Protagoras of Abdera: Of All Things Man Is the Measure”. *World History Encyclopedia*. [Online], Source: <https://www.worldhistory.org/article/61/protagoras-of-abdera-of-all-things-man-is-the-meas/> [January 18, 2023].
- A.Raghuramaraju. (2023). *Ananda Kentish Coomaraswamy and Rabindranath Tagore: An Aesthetic Exploration*. Philosophy of Art and Aesthetics Online: Ambedkar University, Delhi Printing, [Online], Source: https://epgp.inflibnet.ac.in/epgpdata/uploads/epgp_content/S000027PH/P001110/M009033/ET/145456959214.22.1.pdf. [May 8, 2023]
- Schindler I. Hosoya G. (2 0 2 3). *Measuring aesthetic emotions: A review of the literature and a new assessment tool*. [Online], Source: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0178899>. [March 4, 2023]

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูใน
สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2
Transformational Leadership of School Administrator and
Quality of Work Life of Teachers in School Under Ratchaburi
Primary Educational Service Area Office 2

¹จุฬาลักษณ์ ปานตะระซี่ ²ศักดิ์พันธ์ ตันวิมลรัตน์

¹Julaluck Pantarasee ²Sakdipan Tonwimonrat

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: julaluck.4038@gmail.com

Received June 21, 2025; Revised December 18, 2025; Accepted: December 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 2) คุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 กลุ่มตัวอย่างเป็นสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 จำนวน 108 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลสถานศึกษาละ 2 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา/รักษาการแทนผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 1 คน และข้าราชการครู จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 216 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวความคิดของบาส และริกจิโอ และคุณภาพชีวิตการทำงานของครูตามแนวความคิดของวอลตัน สถิติที่ใช้ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัย พบว่า 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ทั้งในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับตามมัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อยดังนี้ การสร้างแรงบันดาลใจ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล 2) คุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 5 ด้าน เรียงลำดับตามมัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อยดังนี้ การบูรณาการด้านสังคม การพัฒนาความสามารถของบุคคล ระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงาน การปฏิบัติงานในสังคม และ

ความก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน และอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน โดยเรียงลำดับตามมัชฌิมเลขคณิต จากมากไปน้อยดังนี้ สิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะและปลอดภัย ความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน ค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ 3) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 มีความสัมพันธ์แบบคล้อยตามกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิตการทำงาน; ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง; ประถมศึกษา

Abstract

This research article aimed to study 1) Transformational Leadership of school administrator under Ratchaburi Primary Educational Service Area Office 2. 2) Quality of work life of teacher in school under Ratchaburi Primary Educational Service Area Office 2. 3) the relationship between transformation leadership of school administrator and Quality of work life of teacher in school under Ratchaburi Primary Educational Service Area Office 2. The samples were 108 schools under Ratchaburi Primary Educational Service Area Office 2. The respondents in each school consisted of 2 persons: school director, and 2 teachers with the total of 216. The instrument was a questionnaire regarding the transformation leadership of school administrators on the theory of Bass and Riggio and the quality of work life of teacher on the theory of Walton. the statistical used were frequency, percentage, arithmetic mean standard deviation, and Pearson's product-moment correlation coefficient. The results were found that: 1) Transformational Leadership of school administrator under Ratchaburi Primary Educational Service Area Office 2. as a whole and individual, were at a highest level; sort descending were inspirational motivation Idealized Influence Intellectual stimulation and individualized consideration. 2) Quality of work life of teacher in school under Ratchaburi Primary Educational Service Area Office 2. as a whole was at a high level and individual, when considering each aspect, it was found that 5 aspects were at the highest level, sort descending Social integration, Personal development, Work regulations, Social performance, Career advancement and job security and there were 3 aspects were in a high level; Safe and secure environment, Work-life balance, Fair and adequate compensation. 3) transformation leadership of school administrator and Quality of work life of teacher in school under Ratchaburi Primary Educational Service Area Office 2. was positive related with a statistically significant at .01 level.

Keywords: Quality of Work Life; Transformational Leadership; Primary Education

บทนำ

จากการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 โดยสำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือ สศช. ที่ได้กำหนดขึ้นบนพื้นฐานของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญและแผนงานหลักในการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็นกรอบการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาในทุก ๆ ภาคส่วน เพื่อการมุ่งสู่เป้าหมายในการสร้างประเทศที่ “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ประเด็นดังกล่าวกลายมาเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในการเชื่อมต่อการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาประเทศ ซึ่งหนึ่งในแผนการพัฒนาที่สำคัญคือการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากเป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญในการยกระดับการพัฒนาประเทศในทุกมิติไปสู่เป้าหมายการเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วที่ขับเคลื่อนโดยภูมิปัญญาและนวัตกรรม ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการวางรากฐานของประเทศอย่างเป็นระบบ โดยจำเป็นต้องมุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้ดี เก่ง และมีคุณภาพพร้อมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปข้างหน้าได้อย่างเต็มศักยภาพ เพื่อให้ทรัพยากรมนุษย์ในทุกมิติและในทุกช่วงวัยสามารถได้รับการพัฒนาและยกระดับได้เต็มศักยภาพและเหมาะสม ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์จึงได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ที่เน้นทั้งการแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน และการเสริมสร้างและยกระดับการพัฒนา ที่ให้ความสำคัญที่ครอบคลุมทั้งในส่วนของพัฒนาทุนมนุษย์ และปัจจัยและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างครอบคลุม ประกอบด้วย การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ควบคู่กับการปฏิรูปที่สำคัญทั้งในส่วนของ การปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม เพื่อให้คนมีความดีอยู่ใน ‘วิถี’ การดำเนินชีวิตและมีจิตสำนึกร่วมในการสร้างสังคมที่น่าอยู่ และมีการปฏิรูปการเรียนรู้แบบพลิกโฉม ในทุกระดับตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 มีการออกแบบระบบการเรียนรู้ใหม่ การเปลี่ยนบทบาทครู การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษา และการพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถก้าวกับการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเองได้อย่างต่อเนื่องแม้จะออกจากระบบการศึกษาแล้ว รวมถึงความตระหนักถึงพหุปัญญาของมนุษย์ที่หลากหลาย ตลอดจนพัฒนาและรักษากลุ่มผู้มีความสามารถพิเศษของพหุปัญญาแต่ละประเภท และการปฏิรูประบบเสริมสร้างความรอบรู้และจิตสำนึกทางสุขภาพ เพื่อให้คนไทยมีศักยภาพในการจัดการสุขภาวะที่ดีได้ด้วยตนเอง พร้อมกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) จากประเด็นดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาศักยภาพของประเทศไทยผ่านการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความร่วมมือของบุคคลหลายฝ่าย ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการร่วมกัน โดยเฉพาะในส่วนของบริหารจัดการสถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งผู้ที่จะมีบทบาทสำคัญที่จะสามารถช่วยขับเคลื่อนสถานศึกษาก็คือ ผู้บริหารของสถานศึกษาแต่ละแห่ง ที่ผู้บริหารจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญหลัก โดยเฉพาะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมกับวิวัฒนาการของโลก เพื่อที่ผู้นำสถานศึกษาจะสามารถนำองค์ความรู้และทักษะของตนเองมาบริหาร

จัดการสถานศึกษาให้ก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงและสามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน และสามารถบริหาร การศึกษาของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขัน ทางด้านทรัพยากรของประเทศต่อไป (Haji Rahimah Ahmad and Ghavifek Simin, 2017)

ตามกรอบการพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาในทุก ๆ ภาคส่วน โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ทำให้ประเทศจำเป็นต้องมีการวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศอย่างเป็นระบบ โดยมี สถานศึกษาเป็นปัจจัยและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ และในระบบการศึกษา ผู้นำคือตัวแปรสำคัญที่มีความจำเป็นและเป็นตำแหน่งที่ ส่งผลต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ให้สถานศึกษามีความพร้อมรับมือกับการ เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันในปัจจุบัน รวมไปถึงการบริหารการศึกษาให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการ พัฒนาประเทศ ซึ่ง เฮอร์เซย์ และ บลัน ชาร์ด (Hersey and Blanchard) ได้อธิบายว่า ภาวะผู้นำ เปรียบได้กับรูปแบบหรือกระบวนการที่จะมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ เพื่อให้ผู้ร่วมงานหรือ ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุได้ซึ่งเป้าหมายขององค์การโดยวอลตัน (Walton) ได้ อธิบายถึงคุณภาพชีวิตการทำงานของครูซึ่งประกอบไปด้วยขอบข่ายใกล้เคียงกับการปฏิบัติงานของครู ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ สิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะและปลอดภัย การ พัฒนาความสามารถของบุคคล ความก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน การบูรณาการด้านสังคม ระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงาน ความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน และการปฏิบัติงานใน สังคม ดังนั้นแล้วหากครูซึ่งเป็นผู้ร่วมงานที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของผู้นำสถานศึกษาได้รับการสนใจ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ก็จะช่วยส่งผลให้การบริหารการศึกษาใน สถานศึกษาของผู้นำเกิดความสำเร็จและบรรลุได้ซึ่งเป้าหมายตามที่ได้ว่าเอาไว้ ทั้งนี้หากผู้นำขาดซึ่ง ภาวะผู้นำที่เหมาะสมก็จะก่อให้เกิดผลในทางตรงกันข้าม อันอาจนำไปสู่ปัญหาในการปฏิบัติงานของ บุคลากร โดยเฉพาะปัญหาด้านคุณภาพชีวิตที่จะทำให้เกิดการลาออก ย้ายงาน รวมไปถึงการ ปฏิบัติงานโดยขาดประสิทธิภาพของบุคลากรในสถานศึกษาได้ (Walton, Richard E.,1973)

การศึกษาที่มีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยบุคคลหลายฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะในส่วน ของสถานศึกษา ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนสถานศึกษาไปได้ คือ ผู้บริหาร ซึ่งสถานศึกษา จำเป็นต้องอาศัยภาวะผู้นำโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสมกับวิวัฒนาการ ของโลก เนื่องจากความพึงพอใจในงานมีบทบาทสำคัญในความมุ่งมั่นและประสิทธิภาพทั้งหมดของ องค์กรโรงเรียน ความพึงพอใจในงานของครูมีอิทธิพลที่สำคัญต่อความมุ่งมั่นที่มีต่อองค์กร และครูที่ พึงพอใจในงานยังมีความมุ่งมั่นในการทำงานในองค์กร สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกยินดีหรือความพึง พพอใจของครูที่ส่งผลต่อองค์กรอันจะมีผลต่อกระบวนการโดยรวมในการปฏิบัติงานของโรงเรียนด้วย โดยเพื่อสามารถนำองค์ความรู้สู่การเปลี่ยนแปลงและสามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืนโดยมีหัวใจสำคัญ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็น ปัจเจกบุคคล ซึ่งหากสามารถสร้างให้ครูมีความพึงพอใจในการทำงานที่สูงก็จะส่งผลดีต่อการ ปฏิบัติงาน ซึ่งความพึงพอใจของครูที่มีต่อการกำกับดูแลของผู้บริหารโรงเรียนและความมั่นคงใน อาชีพคือปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครู ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ครูใน

สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 พบว่า ในสถานศึกษามีปัญหาการขาดครูเพราะจำนวนไม่พอและครูย้ายบ่อย อันเป็นผลมาจากการขอย้ายงานเนื่องจากสถานศึกษาอยู่ห่างไกลจากภูมิลำเนาทำให้ครูต้องมีภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพิ่มขึ้น ครูได้รับมอบหมายงานอื่นมากกว่าการสอนมากเกินไป ทำให้ครูไม่มีเวลาเพียงพอต่อการเตรียมการสอนหรือดูแลนักเรียนได้เท่าที่ควร และการเลื่อนขั้นเงินเดือนไม่เป็นธรรม จากการที่พบว่าการศึกษาขาดระบบการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพต่อเนื่อง ทำให้เกิดการขาดการดูแลเอาใจใส่อย่างจริงจังทำให้ครูไม่ได้มีการพัฒนาอย่างที่ควรจะเป็น ดังนั้นประสิทธิภาพการทำงานจึงน้อยลงส่งผลให้ประสิทธิภาพไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง เพราะส่วนหนึ่งมาจากการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่ขาดทักษะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการบริหารและขาดการดูแลและคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู ความสำคัญของคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาสถานศึกษาเป็นอย่างมากเพราะเมื่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูดีขึ้น การทำงานของครูย่อมดีขึ้นไปด้วยส่งผลให้มีประสิทธิภาพอย่างสูงสุด ครูมีความสุขในการได้รับผลตอบแทนหรือสิ่งจูงใจที่เอื้อต่อการทำงาน และที่สำคัญประสิทธิภาพของนักเรียนก็จะดีขึ้นเช่นกัน (Genelyn R. Baluyos, Helen L. Rivera, and Esther L. Baluyos, 2019)

จากประเด็นความสำคัญดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 เพื่อนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการส่งเสริมการทำงานของบุคลากรในสถานศึกษาทั้งผู้บริหารและครูให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2
2. เพื่อทราบคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2
3. เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive Research) ประกอบด้วย

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 จำนวน 147 แห่ง จำแนกเป็นสถานศึกษาในอำเภอตาเนินสะดวก อำเภอบ้านโป่ง อำเภอบางแพ และอำเภอโพธาราม กลุ่มตัวอย่างคือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเปิดตารางประมาณการขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 108 แห่ง จำนวน 216 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งประเภท (stratified random Sampling) จำแนกตามอำเภอ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 1 ชนิด ได้แก่ 1) แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ตามแนวความคิดของบาส และริกจิโอ (Bass and Riggio) ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครู ตามแนวความคิดของวอลตันโดยแบบสอบถามในตอนต้นที่ 2 และตอนที่ 3 มีลักษณะเป็นคำถามชนิดจัดอันดับคุณภาพ 5 ระดับตามแนวคิดของลิเคิร์ท โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.60 -1.00 และวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (reliability) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา เท่ากับ 0.99

3. การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการส่งแบบสอบถามความคิดเห็นในแบบฟอร์มออนไลน์ (Google Form) ระหว่างเดือนสิงหาคม ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2567 เมื่อได้รับแบบสอบถามทั้งหมดกลับคืนมาแล้ว ได้ดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) มัชฌิมเลขคณิต (arithmetic mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient)

ผลการศึกษา

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.54 ,S.D. = 0.60) เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่า มีค่า 0.60 แสดงว่าความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้ง 4 ด้าน เรียงลำดับตามมัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อยดังนี้ การสร้างแรงบันดาลใจ (X_2) ($\bar{X}$ = 4.60 ,S.D. = 0.60) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (X_1) ($\bar{X}$ = 4.52 , S.D. = 0.57) การกระตุ้นทางปัญญา (X_3) ($\bar{X}$ = 4.52 , S.D. = 0.60) และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (X_4) ($\bar{X}$ = 4.52 , S.D. = 0.63) ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 โดยภาพรวม

(n=108)

ด้าน	ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา (X_{tot})	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (X_1)	4.52	0.57	มากที่สุด
2	การสร้างแรงบันดาลใจ (X_2)	4.60	0.60	มากที่สุด
3	การกระตุ้นทางปัญญา (X_3)	4.52	0.60	มากที่สุด
4	การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (X_4)	4.52	0.63	มากที่สุด
รวม		4.54	0.60	มากที่สุด

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า คุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$) เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่า มีค่า 0.57 มีการกระจายข้อมูลมาก แสดงว่าความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามไม่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 5 ด้าน เรียงลำดับตามมัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อยดังนี้ การบูรณาการด้านสังคม (Y_5) ($\bar{X} = 4.62$, S.D. = 0.44) การพัฒนาความสามารถของบุคคล (Y_3) ($\bar{X} = 4.61$, S.D. = 0.47) ระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงาน (Y_6) ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.59) การปฏิบัติงานในสังคม (Y_8) ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.55) และความก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน (Y_4) ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.56) ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 โดยภาพรวม

(n=108)

ด้าน	คุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา(Y_{tot})	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	ค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ (Y_1)	4.25	0.59	มาก
2	สิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะและปลอดภัย (Y_2)	4.33	0.61	มาก
3	การพัฒนาความสามารถของบุคคล (Y_3)	4.61	0.47	มากที่สุด
4	ความก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน (Y_4)	4.50	0.56	มากที่สุด
5	การบูรณาการด้านสังคม (Y_5)	4.62	0.44	มากที่สุด
6	ระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงาน (Y_6)	4.56	0.59	มากที่สุด
7	ความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน (Y_7)	4.32	0.72	มาก
8	การปฏิบัติงานในสังคม (Y_8)	4.53	0.55	มากที่สุด
รวม		4.47	0.57	มาก

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 โดยการทดสอบสมมติฐานด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน พบว่า ภาวะ

ผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร (X_{tot}) มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครูในสถานศึกษา (Y_{tot}) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ในระดับมาก ($r_{xy} = 0.799$) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบคล้อยตามกัน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2

ภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลง ของผู้บริหาร	คุณภาพชีวิต การทำงาน ของครู (Y_1) ค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ	(Y_2) สิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องและปลอดภัย	(Y_3) การพัฒนาความสามารถของบุคคล	(Y_4) ความก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน	(Y_5) การบูรณาการด้านสังคม	(Y_6) ระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงาน	(Y_7) ความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน	(Y_8) การปฏิบัติงานในสังคม	(Y_{tot}) ภาพรวม
การมีอิทธิพลอย่างมี อุดมการณ์ (X_1)	.578**	.516**	.559**	.654**	.573**	.834**	.613**	.748**	.724**
การสร้างแรงบันดาลใจ (X_2)	.664**	.581**	.595**	.708**	.635**	.845**	.662**	.790**	.781**
การกระตุ้นทางปัญญา (X_3)	.681**	.578**	.595**	.678**	.654**	.839**	.642**	.758**	.772**
การคำนึงถึงความเป็น ปัจเจกบุคคล (X_4)	.661**	.543**	.636**	.722**	.654**	.865**	.675**	.774**	.787**
ภาพรวม (X_{tot})	.674**	.578**	.622**	.720**	.656**	.881**	.676**	.800**	.799**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากการตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในช่วง วัยวุฒิและมีคุณวุฒิที่ใกล้เคียงกันจึงตอบแบบสอบถามไปในทิศทางเดียวกัน และด้วยการจากที่โรงเรียนเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา จึงมีผลมาจากการที่ได้รับนโยบายจากกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางเดียวกัน รวมทั้ง ทางกระทรวงศึกษาธิการมีการสนับสนุนการพัฒนาเป็นอบรมบุคลากรเพื่อให้มีประสิทธิภาพสูง จึงทำให้ผู้บริหารก็จำเป็นต้องมีการ

เปลี่ยนแปลงในการบริหารมากยิ่งขึ้น เพื่อรองรับนโยบายต่างๆ ที่สอดคล้องกับสถานศึกษาเพื่อให้สถานศึกษามีประสิทธิผลมากที่สุด และ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ มีค่ามัธยฐานเลขคณิตมากที่สุด นั้นแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารมีส่วนในการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน บุคลากรจะสังเกตเห็นตัวอย่างจากผู้บริหารได้มากที่สุดและผู้บริหารสามารถช่วยให้บุคลากรเกิดแรงในการทำงาน ความมุ่งมั่นในการทำงาน รวมถึงการตั้งใจในการทำงานมากขึ้น จากแรงผลักดันจากผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่จะสามารถนำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอรรธรณ ภัทรดำเนินสุข ที่ได้ศึกษาวิจัยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารด้านการสร้างแรงบันดาลใจ อยู่ในระดับมากที่สุดเป็นอันดับแรก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลุคส์ ได้ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำหน่วยงาน และวัฒนธรรมองค์กรในโรงเรียนขนาดกลางจำนวน 12 แห่ง ทัวรัฐมิสซูรีประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและทีมงานมีลักษณะที่โดดเด่นที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลในเชิงบวกต่อวัฒนธรรมของโรงเรียน โดยผู้บริหารให้ความสนใจในการกระตุ้นสติปัญญาแก่สมาชิกในโรงเรียน ให้การส่งเสริมสนับสนุนการทำงานเพื่อการบรรลุเป้าหมาย (อรรธรณ ภัทรดำเนินสุข, 2564)

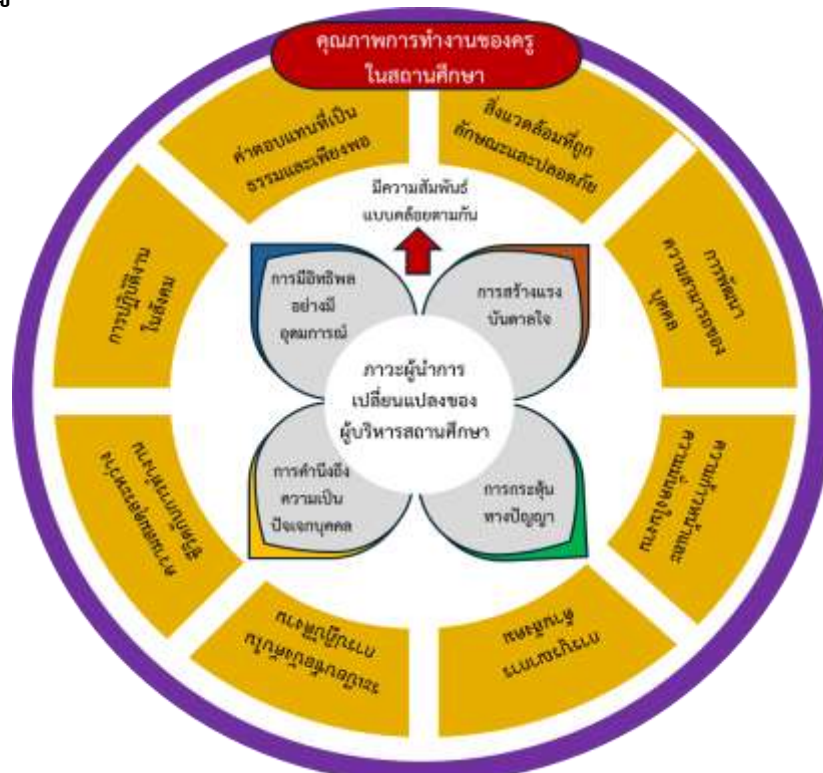
2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า คุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และยังมีบางด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้อยู่ที่ระดับปานกลางทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ซึ่งมีความพร้อมในการทำงาน รวมทั้งมีสวัสดิการและความพร้อมของสถานที่ในการทำงาน จึงทำให้คุณภาพชีวิตในการทำงานอยู่ในระดับมาก อีกทั้งยังสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 เป็นเขตการทำงานที่มีความอำนวยความสะดวกที่พร้อม จึงทำให้ไม่มีข้อเปรียบเทียบมากนัก เมื่อครูมีคุณภาพชีวิตที่ดีในการทำงานจึงทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานเกิดประสิทธิผลมากที่สุดตามไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ดนุสรณ์ คุ่มสุข ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ในโรงเรียนอนุบาลบางกรวย (วัดศรีประวัติ) ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนอนุบาลบางกรวย (วัดศรีประวัติ) ภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ดนุสรณ์ คุ่มสุข, 2564)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันอยู่ในระดับสูง ในลักษณะคล้ายตามกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำองค์กร และเป็นผู้ที่กำหนดแนวทางในการบริหารงานในสถานศึกษาให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ซึ่งถ้าหากผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลง สามารถนำพาผู้อื่นให้มีการเปลี่ยนแปลงในระดับความคิด ค่านิยม และพฤติกรรมเพื่อให้เกิดผลการดำเนินงานที่ดียิ่งขึ้น จะส่งผลให้การปฏิบัติงานในสถานศึกษาบรรลุได้ตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ รวมทั้งยัง

ส่งผลถึงความรู้สึกนึกคิดและคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษาอีกด้วย โดยเฉพาะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ซึ่งมีความสัมพันธ์กับระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงานสูงที่สุด เนื่องจาก การเป็นผู้นำควรให้การดูแลเอาใจใส่ผู้ตามเป็นรายบุคคล ทำให้ผู้ตามรู้สึกมีคุณค่าและมีความสำคัญ ผู้นำจะเป็นพี่เลี้ยงและเป็นพี่ปรึกษาของผู้ตาม ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อความเจริญก้าวหน้าของผู้ตาม ให้อิสระในการแสดงความคิดเห็น เปิดโอกาสให้ผู้ตามใช้ความสามารถพิเศษของตัวบุคคลเองอย่างเต็มที่และเปิดโอกาสให้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่ท้าทายความสามารถอยู่เสมอ จะส่งผลให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ในที่สุด นอกจากนี้จากการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษาทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของ ธัญลักษณ์ โพธิ์ช่วย ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนกับคุณภาพชีวิตในการทำงานของ ผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนกับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 มีความสัมพันธ์แบบคล้อยตามกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 (ธัญลักษณ์ โพธิ์ช่วย, 2561)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยครั้งนี้ คือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้ง 4 ด้าน ประกอบไปด้วย การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล และคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา ทั้ง 8 ด้าน ประกอบด้วย ค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ สิ่งแวดล้อมที่ถูกลักษณะ และปลอดภัย การพัฒนาความสามารถของบุคคล ความก้าวหน้าและความมั่นคงในงาน การบูรณาการด้านสังคม ระเบียบข้อบังคับในการปฏิบัติงาน ความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน การปฏิบัติงานในสังคม

บทสรุป

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด คุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเป็นความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง และมีลักษณะคล้ายคลึงกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 จากผลการวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทราบถึง สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารและคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษาต่อไป

1.2 จากการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร ด้านการสร้างแรงบันดาลใจมีความต้องการมากที่สุด ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาควรศึกษาแนวทางการพัฒนาด้วยแนวทางดังนี้ คือ ผู้บริหารเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเพื่อกระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจ ให้มีความสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้ตามแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

1.3 จากการวิจัย พบว่า คุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา ด้านการบูรณาการด้านสังคม มีความต้องการมากที่สุด ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาควรศึกษาแนวทางการพัฒนาด้วยแนวทางดังนี้ คือ ผู้บริหารควรจัดให้ครูในสถานศึกษามีส่วนร่วมกับผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อสถานศึกษาและชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 ที่สำคัญ คือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารสถานศึกษา โดยควรให้ความสำคัญกับ คุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ
ผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- دنسرئ كؤم سؤخ. (2564). คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาใน
โรงเรียนอนุบาลบางกรวย (วัดศรีประวดี). *วิทยานพธ์ปริญญาครูศาสตรมหาบัณฑิต ภาค
วิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธัญลัถ ษณ โปธิ์ช่วย. (2561). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนกับคุณภาพชีวิตในการ
ทำงานของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1. *วิทยานพธ์ปริญญา
ครูศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- อรวรรณ ภัทรดำเนินสุข.(2564). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารกับแรงจูงใจในการ
ปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
สมุทรสงคราม. *วิทยานพธ์ปริญญาครูศาสตร มหาบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา*.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- Genelyn R. Baluyos, Helen L. Rivera, and Esther L. Baluyos, (2019). Teachers' job
satisfaction and work performance, *Open Journal of Social Sciences*, 7(8):
206-221.
- Haji Rahimah Ahmad and Ghavifek Simin. (2017). School leadership for the 21st
century: A conceptual overview. *MOJEM: Malaysian Online Journal of
Educational Management*, 2: 48-61.
- Walton, Richard E. (1973). Quality of working life: what is it. *Sloan management
review*, 15, 1. 11-21.

สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน
The Competency of School Administrator
Under the Office of The Basic Education Commission

¹ซานิตา แดนโพธิ์ ²สงวน อินทร์รักษ์

¹Sanita Danpho ²Sanguan Inrux

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: sanita.ithesis@gmail.com

Received June 21, 2025; Revised June 28, 2025; Accepted: December 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ 2) ศึกษาผลการยืนยันองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา มีแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียว ศึกษาสภาพการณ์โดยไม่มีการทดลอง กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 100 โรงเรียน ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูล โรงเรียนละ 3 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา หรือ วิชาการในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และครู รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 300 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสอบถามความคิดเห็น และแบบสอบถามเพื่อยืนยันองค์ประกอบ เกี่ยวกับองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 5 องค์ประกอบ จำนวน 116 ตัวแปร 1) การวางแผนสู่การปฏิบัติ มีองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1.1) คุณธรรม จริยธรรมของผู้นำ 1.2) การทำงานเป็นทีม 1.3) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ และ 1.4) การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร 2) การพัฒนาตนเอง มีองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 2.1) การมีวิสัยทัศน์ที่ดี 2.2) การมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน 2.3) การติดต่อสื่อสาร และ 2.4) การกำกับ ติดตามและประเมินผล 3) การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ 4) การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ และ 5) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 2. ผลการยืนยันองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผู้เชี่ยวชาญเห็นสอดคล้องกันว่า องค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์

คำสำคัญ: ผู้บริหารสถานศึกษา; สมรรถนะ; การศึกษาขั้นพื้นฐาน

Abstract

The purposes of this research were 1) to identify the factors of the competency of school administrator under The Office of the Basic Education Commission, 2) to identify the confirmation of the competency of school administrators under the office of the Basic Education Commission. The Sample were 100 Schools. There were three respondents from each school. consisted of a school director or acting school director, basic education school board and teacher with totally 300 respondents. The research instruments were semi-structured interview opinionnaire and questionnaire to confirm competency of school administrators factors under The Office of the Basic Education Commission The statistics used to analyze the data were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, exploratory factor analysis. The findings revealed that: 1. the factors of the competency of school administrators under The Office of the Basic Education Commission, of 5 factors 116 variables, there were; 1) Planning into action, which comprised 4 sub-components: 1.1) Ethics of leaders 1.2) Teamwork 1.3) Achievement orientation 1.4) Human resource development 2) Self-development, which comprised 4 sub-components: 2.1) Having a good vision 2.2) Commitment to work 2.3) Communication 2.4) Supervision, monitoring and evaluation, 3) Effective Management, 4) Problem Solving and Decision Making, 5) Creativity. 2. the confirmation of the competency of school administrators under the office of the Basic Education Commission period were verified by 5 experts found that there were accuracy, propriety, feasibility, and utility.

Keywords: Administrator; Competency; Basic Education

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) เป็นแผนที่มีความชัดเจนในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายการพัฒนาประเทศที่ต้องการมุ่งเน้นและบรรลุผลภายในช่วงเวลาของแผน ให้สามารถชี้ชัดถึงเป้าหมายหลักที่ประเทศไทยต้องดำเนินการให้เกิดผล และเชื่อมโยงไปสู่เป้าหมายย่อยในมิติที่เกี่ยวข้องแต่ละด้านที่ต้องเร่งดำเนินการหรือต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เป้าหมายหลักบรรลุผล สามารถเสริมสร้างให้ประเทศสามารถปรับปรุงจุดอ่อนลดข้อจำกัดที่มีอยู่เดิม และพัฒนาศักยภาพให้สอดคล้องกับพลวัตและเงื่อนไขใหม่ของโลก เพื่อให้ประเทศไทยสามารถเติบโตต่อไปได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง ความไม่แน่นอนและความ

ซับซ้อนที่มากขึ้นของโลกยุคใหม่ (สำนักสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2565)

การพัฒนาประเทศจากปัญหาที่หลากหลายนั้นล้วนเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประเทศในระยะยาว จึงเป็นที่ตระหนักร่วมกันของทุกภาคส่วน ว่าการที่จะพัฒนาประเทศไทยให้มีความมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาวได้นั้น ประเทศต้องเร่งพัฒนาปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์ในทุกด้าน รวมถึงการพัฒนาคนในภาพรวมให้เป็นคนที่สมบูรณ์ในทุกช่วงวัยที่สามารถบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตได้ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนามนุษย์ จากการยกระดับคุณภาพการศึกษา การเรียนรู้ การพัฒนาทักษะ และการยกระดับคุณภาพบริการสาธารณสุขให้ทั่วถึงให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม องค์กรหลักที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา ต้องมีกลยุทธ์ในการจัดการศึกษาเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จ คือคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นผลผลิตที่เกิดจากการดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ไพฑูรย์ สินรารัตน์, 2560) สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงานให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพตามความต้องการขององค์กรการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา นอกจากนี้ กรมวิชาการ ได้กล่าวถึงมาตรฐานการศึกษาไว้ว่า ข้อกำหนดทางการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง เพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผลและการประกันคุณภาพทางการศึกษา ดังนั้น มาตรฐานการศึกษา จึงเกี่ยวข้องกับปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต ดังนี้ 1) มาตรฐานการศึกษาด้านผลผลิต หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 2) มาตรฐานการศึกษาด้านปัจจัย หมายถึง คน อุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ เทคโนโลยีที่จำเป็นต้องมีต้องใช้เพื่อให้ไปสู่ผลผลิตที่มีคุณภาพ 3) มาตรฐานการศึกษาด้านกระบวนการ หมายถึง ระบบ วิธีการและเทคโนโลยีเชิงระบบที่มีประสิทธิภาพ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2554)

สถานศึกษานับเป็นหน่วยขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาที่สำคัญโดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นแกนนำจัดการศึกษา เนื่องจากเป็นผู้ที่มีภาระรับผิดชอบในการบริหารจัดการให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม สามารถจัดกิจกรรมทางการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การปฏิรูปการศึกษาส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบในการจัดการศึกษา ได้แก่ การปฏิรูประบบการบริหารจัดการ การปฏิรูปหลักสูตร การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน การพัฒนาวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อหวังผลว่าคุณภาพการศึกษาและมาตรฐานการศึกษาจะสูงขึ้นโดยเฉพาะระดับสถานศึกษาต้องร่วมกันพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอนที่สนองความต้องการของผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณภาพและมาตรฐาน เอื้อต่อการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศอย่างยั่งยืนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งความสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษามุ่งเน้นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้นั้นคือ ผู้บริหารสถานศึกษา ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปฏิรูปนี้จำเป็นต้องมีการใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสม ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ภาวะการณ์แข่งขันที่ไร้พรมแดน ภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจและภาวะที่มีทรัพยากรจำกัด ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์มีความสามารถกระตุ้นให้บุคลากรในองค์กรได้ใช้ศักยภาพที่ดี บุคลากรในสถานศึกษามีความพึงพอใจสามารถทำงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด สร้างพันธมิตรทั้งภายในและภายนอกองค์การสื่อสารกับลูกค้า

ด้วยความรู้สึกที่ดีต่อกัน รวมทั้งเป็นผู้นำที่มีทักษะทางการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของงานสูงสุด (เทียน ทองแก้ว, 2555) หน่วยงานทางการศึกษาจึงควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพ

จากสภาพปัญหาพบว่า สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา มีความสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาไปสู่จุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องศึกษาค้นคว้า และผู้ที่ต้องการนำสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อศึกษาผลการยืนยันองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงพรรณนา มีแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียว ศึกษาสภาพการณ์โดยไม่มี การทดลอง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 26,530 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คือ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 100 โรงเรียน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งประเภท (Stratified Random Sampling) จำแนกตามภูมิภาค

โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนละ 3 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา หรือ รักษาการในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 1 คน และครูผู้สอน จำนวน 1 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 300 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อที่จะทำการศึกษาไว้ล่วงหน้า (interview guideline) เป็นลักษณะคำถามแบบปลายเปิดที่ผู้วิจัยต้องใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การตั้งคำถามในการสัมภาษณ์มีการกำหนดข้อคำถามกว้าง ๆ ไว้ตามองค์ประกอบที่ได้จากการวิเคราะห์แบบสอบถาม โดยผู้วิจัยจะซักถามรายละเอียดจากผู้ให้สัมภาษณ์

2. แบบสอบถามความคิดเห็น (opinionnaire) พัฒนามาจากเอกสารงานวิจัย สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้องจากการดำเนินการวิจัยในขั้นที่ 2 เป็นเครื่องมือที่ใช้สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. แบบสอบถามสัมภาษณ์เพื่อยืนยันข้อมูลประกอบ (Questionnaires) สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi structured interview) มีการสร้างและการพัฒนาเครื่องมือ ดังนี้

1.1 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร หลักการแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2 นำร่างเครื่องมือให้กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาเกี่ยวกับประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ว่ามีความครอบคลุม สอดคล้อง เหมาะสมหรือไม่

1.3 ปรับปรุงแก้ไขตามที่ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แนะนำหลังจากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน

2. แบบสอบถามความคิดเห็น (opinionnaire) มีการสร้างและการพัฒนา ดังนี้

2.1 การศึกษาวิเคราะห์สังเคราะห์และการกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัยเป็นการศึกษาเอกสารหลักการแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งในประเทศและต่างประเทศรวมถึงการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่อให้ได้กรอบแนวคิดของการวิจัยและตัวแปรที่ต้องศึกษาแล้วนำไปสร้างแบบสอบถาม

2.2 การสร้างและการพัฒนาเครื่องมือวิจัยขั้นตอนนี้เป็นการนำผลที่ได้จากขั้นที่ 1 มาสร้างแบบสอบถามและปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาจากนั้นนำแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คนพิจารณา

2.3 ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) นำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์โดยใช้เทคนิค IOC (item of Objective Congruence Index) เลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ที่มากกว่า 0.5 ขึ้นไปและปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ที่ปรึกษา

2.4 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (ty out) กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มเดียวกับที่ใช้ในการวิจัยและมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 โรงเรียน โรงเรียนละ 3 คน รวม 30 คน

2.5 ค่าความเที่ยง (reliability โดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Lee J. Cronbach,1984) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.988

3. แบบสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ (questionnaire) มีการสร้างและการพัฒนา ดังนี้

3.1 เมื่อผู้วิจัยได้ผลการวิจัยแล้ว จึงได้กำหนดประเด็นต่าง ๆ ให้ครอบคลุมกับผลการวิจัย ซึ่งกำหนดไว้ คือ มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์

3.2 นำร่างเครื่องมือเสนอกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาเกี่ยวกับประเด็นที่ใช้ในการยืนยันผลการวิจัยว่ามีความครอบคลุมหรือไม่ โดยผู้วิจัยได้กำหนดประเด็น คือ มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์

3.3 ปรับปรุงแก้ไขตามที่กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แนะนำ หลังจากนั้นนำแบบสอบถามส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อยืนยันผลการวิจัย

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำข้อมูลของเอกสารที่ศึกษามาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

2. การวิเคราะห์แบบสอบถาม

2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งหน้าที่หลักในโรงเรียน และประสบการณ์การทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน โดยใช้ค่าความถี่ (frequency) และใช้ร้อยละ (percentage) วิเคราะห์แบบสอบถาม

2.2 องค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้รูปมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยใช้ค่ามัชฌิมเลขคณิต (arithmetic mean) และหาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) และวิเคราะห์ค่าระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยนำค่าเฉลี่ยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของเบสท์ (John W. Best, 1981)

3. การวิเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถิติวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis : EFA) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

4. นำองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ได้มาทำแบบยืนยันกับผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน เพื่อยืนยันองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากผู้เชี่ยวชาญในเรื่องความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา พิจารณาจากค่ามัชฌิมเลขคณิต (arithmetic mean : $\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation : S.D.) พบว่า ตัวแปรต่าง ๆ มีค่ามัชฌิมเลขคณิต ($\bar{x}$) อยู่ระหว่าง 3.96 – 4.60 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ระหว่าง 0.58 - 1.10 ตัวแปรที่มีค่ามัชฌิมเลขคณิต ($\bar{x}$) สูงสุด คือ ตัวแปรที่ 42 มีความรัก ความภูมิใจ ความศรัทธาในวิชาชีพ ($\bar{x}$ = 4.60, S.D. = 0.58) ส่วนตัวแปรที่มีค่ามัชฌิมเลขคณิต ($\bar{x}$) ต่ำสุด คือ มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ($\bar{x}$ = 3.96, S.D. = 0.73) เมื่อพิจารณาระดับความคิดเห็น ด้วยว่าเป็นสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุด 12 ข้อ และอยู่ในระดับมาก 110 ข้อ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis : EFA) สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis : EFA) โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติทดสอบ Kaiser - Meyer - Olkin Measure of Sampling Adequacy and Bartlett's Test การสกัดองค์ประกอบด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Factor Extraction Method : Principal Component Analysis : PCA) และการหมุนแกนแบบมุมฉาก (Orthogonal Rotation) ด้วยวิธีแวนริแมกซ์ (Varimax Rotation)

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ค่า KMO and Bartlett's Test

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		0.885
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	70475.079
	df	7381
	Sig.	.000

จากตารางที่ 1 ผลการทดสอบความเหมาะสมของข้อมูล จากค่า KMO ของข้อมูลตัวแปรสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีค่า KMO เท่ากับ 0.885 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.80 และมีค่าเข้าใกล้ 1.00 หมายถึง ข้อมูลมีความเหมาะสมเพียงพอในการนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ต่อไปได้ และเมื่อทดสอบสมมติฐานด้วย Bartlett's Test of Sphericity พบว่า มีค่า Chi-Square เท่ากับ 70475.079 และค่า Sig เท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 จึงปฏิเสธ H_0 และยอมรับ H_1 หมายความว่า ตัวแปรที่เกี่ยวกับการสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความสัมพันธ์กัน และเป็นข้อมูลที่เหมาะสมในการนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ต่อไป

การวิเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการสกัดปัจจัยด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Factor Extraction Method : Principal Component Analysis : PCA) และการหมุนแกนแบบมุมฉาก (Orthogonal Rotation) ด้วยวิธีแวนริแมกซ์ (Varimax Rotation) มีข้อตกลงเบื้องต้น คือ แต่ละองค์ประกอบ (Component) มีค่าไอเกน (Eigenvalue) ที่มากกว่า 1.00 ตามแนวคิดของ Kaiser ค่าน้ำหนักปัจจัยแต่ละตัว (Factor Loading) มากกว่า 0.50 ผลการสกัดองค์ประกอบนั้น พบว่า ได้จำนวนองค์ประกอบตามเงื่อนไขข้างต้น จำนวน 11 องค์ประกอบ ซึ่งมีรายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าความแปรปรวนของตัวแปรองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

องค์ประกอบ Component	Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	ค่าความแปรปรวน (Eigenvalue)	ค่าร้อยละของความแปรปรวน (% of Variance)	ค่าร้อยละสะสมของความแปรปรวน (Cumulative % of Variance)	ค่าความแปรปรวน (Eigenvalue)	ค่าร้อยละของความแปรปรวน (% of Variance)	ค่าร้อยละสะสมของความแปรปรวน (Cumulative % of Variance)
1*	66.762	54.723	54.723	32.410	26.566	26.566
2*	12.275	10.061	64.784	29.764	24.397	50.963
3*	6.134	5.028	69.812	15.367	12.596	63.558
4*	5.156	4.226	74.038	9.778	8.014	71.573
5*	2.458	2.015	76.053	4.166	3.415	74.987
6	2.030	1.664	77.717	2.034	1.667	76.655
7	1.892	1.551	79.267	2.023	1.658	78.312
8	1.485	1.217	80.485	1.950	1.598	79.910
9	1.183	.970	81.455	1.411	1.156	81.067
10	1.111	.910	82.365	1.383	1.134	82.201
11	1.053	.863	83.228	1.253	1.027	83.228

จากตารางที่ 2 พบว่า ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการสกัดปัจจัยด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Factor Extraction Method : Principal Component Analysis : PCA) และการหมุนแกนแบบมุมฉาก (Orthogonal Rotation) ด้วยวิธีแวนิแมกซ์ (Varimax Rotation) มีองค์ประกอบที่มีค่าไอเกน (Eigenvalue) ที่มากกว่า 1.00 ตามแนวคิดของ Kaiser จำนวน 11 องค์ประกอบ ซึ่งสามารถอธิบายความแปรปรวนรวมได้ทั้งหมดเท่ากับร้อยละ 83.228 และเมื่อพิจารณาความแปรปรวนของตัวแปร (Eigenvalues) ที่มากกว่า 1.00 ในการเลือกองค์ประกอบจากจำนวนตัวแปรทั้งหมดในแต่ละองค์ประกอบที่ต้องมีตัวแปรบรรยายองค์ประกอบนั้น ๆ ตั้งแต่ 3 ตัวแปรขึ้นไป ตามแนวคิดของ Kaiser และมีค่าน้ำหนักปัจจัยแต่ละตัว (Factor Loadine) ในแต่ละตัวแปรตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปนั้น พบว่า มีจำนวน 5 องค์ประกอบเท่านั้น

ตารางที่ 3 องค์ประกอบและค่าน้ำหนักองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ลำดับที่	ชื่อองค์ประกอบ	จำนวนตัวแปร	ค่าน้ำหนัก องค์ประกอบ
1	องค์ประกอบที่ 1	48	0.520 - 0.839
2	องค์ประกอบที่ 2	47	0.502 - 0.919
3	องค์ประกอบที่ 3	11	0.547 - 0.739
4	องค์ประกอบที่ 4	7	0.510 - 0.615
5	องค์ประกอบที่ 5	3	0.543 - 0.583
รวม		116	0.502 - 0.919

จากตารางที่ 3 พบว่าองค์ประกอบที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดมีจำนวน 5 องค์ประกอบ โดยมีจำนวนตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบได้มากที่สุด คือ องค์ประกอบที่ 1 มีจำนวนตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบตัวแปร 48 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.520 - 0.839 องค์ประกอบที่ 2 มีจำนวนตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบตัวแปร 47 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.502 - 0.919 องค์ประกอบที่ 3 มีจำนวนตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบตัวแปร 11 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.547 - 0.739 องค์ประกอบย่อยที่ 4 มีจำนวนตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบตัวแปร 7 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.510 - 0.615 และองค์ประกอบที่ 5 มีจำนวนตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบตัวแปร 3 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.543 - 0.583 ซึ่งรวมมีจำนวนตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบทั้งสิ้น 116 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.502 - 0.919

เนื่องจากองค์ประกอบที่ 1 “การวางแผนสู่การปฏิบัติ” ถูกอธิบายด้วยตัวแปรที่สำคัญจำนวนมากถึง 48 ตัวแปร ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบนี้ด้วยวิธีเดิม มีค่าความแปรปรวนของตัวแปร (Eigenvalues) มากกว่า 1 และตัวแปรที่บรรยายแต่ละองค์ประกอบตั้งแต่ 3 ตัวแปร ขึ้นไป พบว่าได้ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนองค์ประกอบย่อยและค่าความแปรปรวนของตัวแปรขององค์ประกอบ “การวางแผนสู่การปฏิบัติ” ดังนี้

องค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบที่ 1 “การวางแผนสู่การปฏิบัติ” ที่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด คือมีค่าความแปรปรวนมากกว่า 1 มีน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ 0.3 ขึ้นไป และมีตัวแปรที่บรรยายแต่ละองค์ประกอบย่อยตั้งแต่ 3 ตัว ขึ้นไป มี 4 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบย่อยที่ 1 จำนวน 19 ตัวแปร องค์ประกอบย่อยที่ 2 10 ตัวแปร องค์ประกอบย่อยที่ 3 จำนวน 8 ตัวแปร และองค์ประกอบย่อยที่ 4 จำนวน 11 ตัวแปร

เนื่องจากองค์ประกอบที่ 2 “การพัฒนาตนเอง” ถูกอธิบายด้วยตัวแปรที่สำคัญจำนวนมากถึง 47 ตัวแปร ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบนี้ด้วยวิธีเดิม มีค่าความแปรปรวนของตัวแปร (Eigenvalues) มากกว่า 1 และตัวแปรที่บรรยายแต่ละองค์ประกอบตั้งแต่ 3 ตัวแปร ขึ้นไป พบว่าได้ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนองค์ประกอบย่อยและค่าความแปรปรวนของตัวแปรขององค์ประกอบ “การพัฒนาตนเอง” ดังนี้

องค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบที่ 2 “การพัฒนาตนเอง” ที่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด คือมีค่าความแปรปรวนมากกว่า 1 มีน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ 0.3 ขึ้นไป และมีตัวแปรที่บรรยาย

แต่ละองค์ประกอบย่อยตั้งแต่ 3 ตัว ขึ้นไป มี 4 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบย่อยที่ 1 จำนวน 17 ตัวแปร องค์ประกอบย่อยที่ 2 10 ตัวแปร องค์ประกอบย่อยที่ 3 จำนวน 10 ตัวแปร และ องค์ประกอบย่อยที่ 4 จำนวน 10 ตัวแปร

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า จากการยืนยันองค์ประกอบจำนวน 5 องค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิโดยภาพรวมแล้วองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์

อภิปรายผลการวิจัย

1. องค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย 5 องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ 1) การวางแผนสู่การปฏิบัติ ได้แก่ คุณธรรมจริยธรรมของผู้นำ การทำงานเป็นทีม การมุ่งผลสัมฤทธิ์ และการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร 2) การพัฒนาตนเอง ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ที่ดี การมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน การติดต่อสื่อสาร และการกำกับ ติดตามและประเมินผล 3) การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ 4) การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ และ 5) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัย ข้อที่ 1 คือสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาเป็นพหุองค์ประกอบ ทั้งนี้เป็นเพราะการบริหารงานของโรงเรียนผู้บริหารยังขาดประสบการณ์ในวิชาชีพ จึงต้องมีสมรรถนะในการบริหารทั้งด้านความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจึงควรมีสมรรถนะที่สำคัญในการบริหารงาน ดังผลการวิจัยที่ได้ 5 องค์ประกอบ ซึ่งมีความแตกต่างในเรื่องความสำคัญขององค์ประกอบตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีความสอดคล้องกับองค์ประกอบตามหลักการ แนวคิดทฤษฎี ของ Spencer and Spencer ได้กำหนดคุณลักษณะของสมรรถนะของบุคคลที่อยู่ในเบื้องลึก และฝังแน่น เป็นแนวพฤติกรรม แนวความคิดที่จะนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยสามารถแบ่งได้เป็น 5 ลักษณะ (Characteristics) 1) ความรู้ (Knowledge) 2) ทักษะ (Skill) เป็นความสามารถในการทำงานที่ใช้ความสามารถทางร่างกาย 3) อัตมโนทัศน์ (Self Concept) 4) คุณลักษณะเฉพาะ (Traits) 5) แรงจูงใจ (Motive) (Spencer L. M. and Spencer S. M., 1993) McClelland ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่าสมรรถนะ คือ บุคลิกที่ซ่อนอยู่ภายในปัจเจกบุคคล ซึ่งสามารถผลักดันให้ปัจเจกบุคคล สร้างผลการปฏิบัติงานที่ดีตามเกณฑ์ที่กำหนด ในงานที่รับผิดชอบโดยสามารถแสดงความสัมพันธ์ของสมรรถนะทั้ง 5 คุณลักษณะดังกล่าวด้วยภาพ ด้วยโมเดลภูเขาน้ำแข็ง (Iceberg Mode) ซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคลเปรียบเทียบกับภูเขาน้ำแข็ง โดยมีส่วนที่เห็นได้ง่าย และพัฒนาได้ง่ายคือส่วนที่ลอยอยู่เหนือน้ำ นั่นคือองค์ความรู้ และทักษะต่าง ๆ ที่บุคคลมีอยู่และส่วนใหญ่ที่ มองเห็นได้ยากอยู่ใต้น้ำนั่นคือ แรงจูงใจ อุปนิสัย ภาพลักษณ์ภายใน และบทบาทที่แสดงออกต่อ สังคม ส่วนที่อยู่ใต้น้ำนี้มีผลต่อพฤติกรรมในการทำงานของบุคคลอย่างมากและเป็นส่วนที่พัฒนาได้ยาก (McClelland ,1973) สอดคล้องกับงานวิจัยของประวิทย์ วงศ์จันทร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) สมรรถนะของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษามี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การมุ่ง ผลสัมฤทธิ์ 2) การบริการที่ดี 3)

การพัฒนาตนเอง 4) การทำงานเป็นทีม 5) การวิเคราะห์และ สังเคราะห์ 6) การสื่อสารและการจูงใจ 7) การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร และ 8) การมีวิสัยทัศน์ 2) การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยส่วนใหญ่ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่า องค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารของโรงเรียน ประถมศึกษา ควรมีองค์ประกอบทั้ง 8 ด้าน เพื่อจะ สามารถขับเคลื่อนนโยบายการบริหารของคณะ หน่วยงาน และส่งผลโดยตรงผลการต่อการปฏิบัติงานในสถานศึกษา ส่วนองค์ประกอบด้านที่สำคัญ ที่สุดเรียงจากมากไปย้งน้อยที่สุด ส่วนใหญ่มีความเห็น ตรงกัน คือ เป็นด้านการมุ่งผลสัมฤทธิ์ การ บริการที่ดี การพัฒนาตนเอง การทำงานเป็นทีมการ วิเคราะห์และสังเคราะห์ การสื่อสารและการจูง ใจ การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและการมี วิสัยทัศน์ 3) การประเมินความเหมาะสมของ องค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารของโรงเรียน โดย ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน พบว่า ทั้ง 8 ด้าน ได้แก่ 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) การบริการที่ดี 3) การพัฒนาตนเอง 4) การทำงานเป็นทีม 5) การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ 6) การสื่อสารและการจูงใจ 7) การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร และ 8) การมี วิสัยทัศน์ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด (ประวิทย์ วงศ์จันทร์ ,2566) และสอดคล้องกับ งานวิจัยของนฤมล พันธุ์ตัน ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียน ผลการวิจัย พบว่า ด้านองค์ประกอบสมรรถนะ ผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อขับเคลื่อนการเป็นประชาคมอาเซียนประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก 4 ด้าน 24 องค์ประกอบย่อย และ 25 ตัวชี้วัด ส่วนค่านรูปแบบ การพัฒนาสมรรถนะผู้บริหาร สถานศึกษาเพื่อการเป็นประชาคมอาเซียน ประกอบด้วย องค์ประกอบของสมรรถนะผู้บริหาร สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการเป็นประชาคมอาเซียนและกระบวนการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหาร สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการเป็นประชาคมอาเซียน และผลการประเมินความเหมาะสมและความ เป็นไปได้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหาร สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเขตภาคเหนือตอนบนเพื่อการ เป็นประชาคมอาเซียนในภาพรวมมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด (นฤมล พันธุ์ตัน,2562) สอดคล้องกับ รุ่งอรุณ รังรองรัตน์ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง ปัจจัยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่มี อิทธิพลต่อสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาการศึกษาขั้นพื้นฐานกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้ (1) ปัจจัยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (= 4.55) ปัจจัยการจัดการความรู้ (= 4.56) ปัจจัยการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (= 4.56) และปัจจัยสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา (= 4.54) (2) ตัวแปรที่มีค่าอิทธิพลรวมต่อสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาตัวแปรพยากรณ์ที่ส่งผลต่อสมรรถนะ ผู้บริหารสถานศึกษาการศึกษาขั้นพื้นฐานกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า สมรรถนะผู้บริหาร สถานศึกษาได้รับอิทธิพลทางตรงจากปัจจัยการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้การจัดการความรู้ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีค่าเท่ากับ .243, .230 และ .227 ได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การจัดการความรู้ การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีค่าเท่ากับ .190, .178 และ .109 ตามลำดับ (รุ่งอรุณ รังรองรัตน์,2562) สอดคล้องงานวิจัยของอริสา นามวงศ์พรหม ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัจจุบันสมรรถนะและความต้องการในการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาขั้น พื้นฐานในเขตภาคเหนือตอนบน ความต้องการพัฒนาสมรรถนะตามลำดับดัชนีความต้องการจำเป็น ภาพรวมอยู่ในระดับมากองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาขั้น พื้นฐานในเขตภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 หลักการและเหตุผลของรูปแบบ

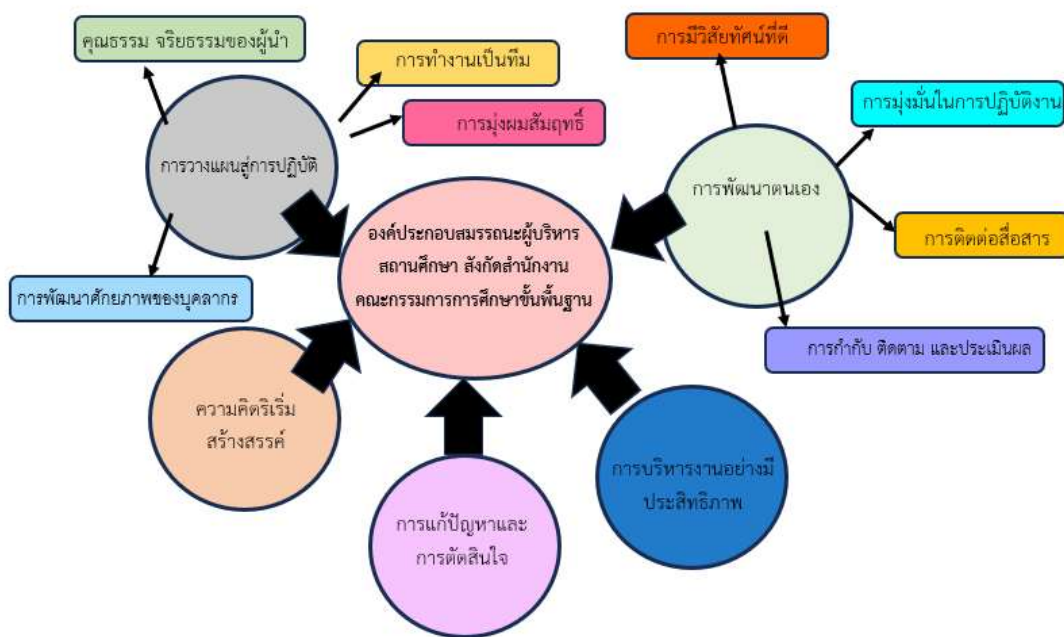

ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ส่วนที่ 3 สารสำคัญของของรูปแบบ ส่วนที่ 4 แนวทางการนำรูปแบบสู่การปฏิบัติ และส่วนที่ 5 เงื่อนไขของรูปแบบ ด้านรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคเหนือตอนบนได้สร้างรูปแบบโดยผู้วิจัย แล้วประเมินรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ ทำการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าระดับความคิดเห็นด้านความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในภาพรวมมีระดับความเหมาะสม ในการยืนยันด้านเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด (อริสา นามวงศ์พรหม, 2562)

2. ผลการยืนยันองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มีความถูกต้อง เหมาะสม ความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 2 คือ ผลการยืนยันองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความถูกต้อง เหมาะสม ความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน มีความเห็นสอดคล้องกันว่า สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ประกอบด้วย องค์ประกอบที่ 1) การวางแผนสู่การปฏิบัติ มีองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1.1) คุณธรรม จริยธรรมของผู้นำ 1.2) การทำงานเป็นทีม 1.3) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ และ 1.4) การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร องค์ประกอบที่ 2) การพัฒนาตนเอง มีองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1.1) การมีวิสัยทัศน์ที่ดี 1.2) การมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน 1.3) การติดต่อสื่อสาร และ 1.4) การกำกับ ติดตามและประเมินผล องค์ประกอบที่ 3) การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบที่ 4) การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ และ องค์ประกอบที่ 5) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ต่อสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิเชษฐ์ วันทา ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง สมรรถนะประจำสายงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบของสมรรถนะประจำสายงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560- 2579 ประกอบด้วย 9 องค์ประกอบ คือ 1) การบริหารเชิงกลยุทธ์ 2) การประชาสัมพันธ์และชุมชนสัมพันธ์ 3) การบริหารงานด้านวิชาการ 4) การบริหารงานบุคคล 5) การบริหารกิจการนักเรียน 6) การประกันคุณภาพการศึกษา 7) การวิจัย นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา 8) คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา และ 9) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง 2) จุดเด่นของสมรรถนะประจำสายงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาส่วนสมรรถนะที่ควรพัฒนา คือ การประชาสัมพันธ์และชุมชนสัมพันธ์ (อภิเชษฐ์ วันทา, 2566) ทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ มานะ ครุฑโรจน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ยุคการศึกษา 4.0 ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบของสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ยุคการศึกษา 4.0 ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1.1) คุณลักษณะ 1.2) ทักษะยุคใหม่ 1.3) ภาวะผู้นำทาง วิชาการ และ 1.4) คุณธรรมจริยธรรม 2) สภาพปัจจุบัน พบว่า สภาพปัจจุบันที่เป็นจุดแข็ง ได้แก่ ด้านความกล้าหาญทางคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณ เป็นต้น และความต้องการ พบว่า ต้องการพัฒนามากที่สุด ได้แก่ ทักษะการนำเสนอและเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการ บริหารสถานศึกษา 3) กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะ ประกอบด้วย 6 กลยุทธ์ ได้แก่ 3.1)

ส่งเสริมการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อนำมาพัฒนาสถานศึกษา 3.2) พัฒนาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและการแสวงหาความรู้ใหม่ 3.3) เพิ่มประสิทธิภาพการใช้นวัตกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อพัฒนาสถานศึกษาอย่าง เป็นระบบ 3.4) ส่งเสริมศักยภาพภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารยุคใหม่ 3.5) ส่งเสริม ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา และ 3.6) พัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ให้ใช้กระบวนการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล (มานะ ครูธาโรจน์, 2563)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพประกอบ 1 องค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

อธิบายแผนภาพได้ว่าองค์ประกอบของสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มี 5 องค์ประกอบ ประกอบด้วย องค์ประกอบที่ 1 การวางแผนสู่การปฏิบัติ มีองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบย่อยที่ 1 คุณธรรม จริยธรรมของผู้ผู้นำ องค์ประกอบย่อยที่ 2 การทำงานเป็นทีม องค์ประกอบย่อยที่ 3 การมุ่งผลสัมฤทธิ์ และองค์ประกอบย่อยที่ 4 การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร องค์ประกอบที่ 2 การพัฒนาตนเอง มีองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบย่อยที่ 1 การมีวิสัยทัศน์ที่ดี องค์ประกอบย่อยที่ 2 การมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน องค์ประกอบย่อยที่ 3 การติดต่อสื่อสาร และ องค์ประกอบย่อยที่ 4 การกำกับ ติดตาม และประเมินผล องค์ประกอบที่ 3 การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบที่ 4 การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ และ องค์ประกอบที่ 5 ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

บทสรุป

ผลสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มี 5 องค์ประกอบ 116 ตัวแปร ประกอบด้วย องค์ประกอบที่ 1 การวางแผนสู่การปฏิบัติ จำนวน 48 ตัวแปร มีองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบย่อยที่ 1 คุณธรรม จริยธรรมของผู้นำ มี 19 ตัวแปร องค์ประกอบย่อยที่ 2 การทำงานเป็นทีม มี 10 ตัวแปร องค์ประกอบย่อยที่ 3 การมุ่งผลสัมฤทธิ์ มี 8 ตัวแปร และองค์ประกอบย่อยที่ 4 การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร มี 11 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 2 การพัฒนาตนเอง จำนวน 47 ตัวแปร มีองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบย่อยที่ 1 การมีวิสัยทัศน์ที่ดี มี 17 ตัวแปร องค์ประกอบย่อยที่ 2 การมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน มี 10 ตัวแปร องค์ประกอบย่อยที่ 3 การติดต่อสื่อสาร มี 10 ตัวแปร และองค์ประกอบย่อยที่ 4 การกำกับ ติดตาม และประเมินผล มี 10 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 3 การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ จำนวน 11 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 4 การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ จำนวน 7 ตัวแปร และ องค์ประกอบที่ 5 ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จำนวน 3 ตัวแปร และสามารถอธิบายรายละเอียดขององค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์แก่สถานศึกษา โดยนำผลการศึกษารายองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปทบทวนการบริหารสถานศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล
2. ผู้บริหารสถานศึกษาได้นำแนวทางของสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปปฏิบัติตามในแต่ละประเด็นองค์ประกอบของสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาไปใช้บริหารงานได้อย่างคุ้มค่า
3. ผู้บริหารสามารถนำองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในแต่ละองค์ประกอบไปออกแบบกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพ เพื่อส่งเสริมผู้บริหารสู่ความเป็นเลิศ
4. ผู้บริหารสถานศึกษาควรได้รับการอบรมเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในด้านการบริหารจัดการ การวางแผนกลยุทธ์ และการสร้างวิสัยทัศน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อให้มีสมรรถนะที่สูงขึ้นในการตอบสนองต่อความท้าทายในระบบการศึกษาของประเทศ
5. ควรมีการประเมินสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาจากบุคลากรภายในสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ โดยมีการตั้งเกณฑ์ที่ชัดเจนในการวัดผล เพื่อให้ทราบถึงจุดแข็งและจุดที่ต้องการพัฒนา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา
2. ควรทำการวิจัยรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). *เอกสารการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐานกรอบและแนวทางการประกันคุณภาพภายใน*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ สภาลาตพ้าว.
- เทียน ทองแก้ว. (2555). ภาวะผู้นำสมรรถนะหลักของผู้บริหารยุคปฏิรูป,” *วารสารวิชาการ* 5(9),1- 15.
- นฤมล พันธุ์ตัน. (2562). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับการ เป็นประชาคมอาเซียน. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 12(3), หน้า 333-342.
- ประวิทย์ วงศ์จันทร์. (2566). การศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา. *วารสาร มจร ทริกยูชียปริทรรศน์*, 7(4), หน้า221-234.
- มานะ ครุฑโรจน์.(2563). กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ยุคการศึกษา 4.0. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(9), 221-224.
- ไพฑูรย์ สินารัตน์. (2560). *ความเป็นผู้นำทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- รุ่งอรุณ รักรองรัตน์. (2562).ปัจจัยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐานกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. *วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*, 7(2), หน้า 27-40.
- สำนักสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสาม พ.ศ.2566-2570*. กรุงเทพมหานคร.
- อริสา นามวงศ์พรหม. (2562). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขต ภาคเหนือตอนบน. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 12(1), หน้า 129-137.
- อภิเชษฐ์ วันทา. (2566). สมรรถนะประจำสายงานของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแผนการ ศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 11(1), หน้า 106-116.
- John W. Best. (1981). *Reaserch in education*, 4th ed. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice- Hall, Inc.
- Lee J. Cronbach. (1984). *Essentials of Psychological Test*. 4th ed. New York: Harper and Row.
- McClelland. (1973). *Testing for Competence Rather than for Intelligence*. Harvard: Harvard University.
- Spencer L. M. and Spencer S. M. (1993) *Competence at Work: Model for Superior Performance*. New York: Wiley & Sons.

ทักษะของผู้บริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู
ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี
Administrators' Skills and Active Learning Management of
Teacher in Schools Under the Secondary Educational Service
Area Office Suphanburi

¹มณฑนา รัตนบุรี และ ²ศักดิ์พันธ์ ตันวิมลรัตน์

¹Montana Rattanaburee and ²Sakdipan Tonwimonrat

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: montanarattanaburee532@gmail.com

Received June 21, 2025; Revised June 25, 2025; Accepted: December 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ทักษะของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี 2) การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี 3) ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะของผู้บริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา กลุ่มตัวอย่างคือ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี จำนวน 28 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลโรงละ 4 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ครูผู้สอน รวมทั้งสิ้น 112 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะของผู้บริหารตามแนวคิดของฮอยล์ อิงลิช และสเตฟฟี และการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ตามแนวคิดของ วิทวัส ดวงภูมิเมศ และวาริรัตน์ แก้วอุไร สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัย พบว่า 1) ทักษะของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี เมื่อพิจารณาภาพรวมและรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ทักษะค่านิยมและจริยธรรมในการเป็นผู้นำ ทักษะในการประเมินผลงานและการบริหารงานบุคคล และทักษะในการวิจัยทางการศึกษา การประเมินผลและการวางแผน 2) การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี เมื่อพิจารณาภาพรวมและรายด้านพบว่ามีอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อยได้ดังนี้ การขยายความรู้สู่ผู้ปกครอง การลงมือสร้างความเข้าใจและวางแผนการเรียนรู้ และการสร้างสภาพแวดล้อมและกระตุ้นความกระหาย

ใครรู้ในปัญหา 3) ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะของผู้บริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี มีความสัมพันธ์กันในระดับมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่คล้อยตามกัน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้เชิงรุก; ทักษะของผู้บริหาร; มัธยมศึกษา; จังหวัดสุพรรณบุรี

Abstract

This research article aimed to study 1) Administrators' skills in schools under the secondary educational service area office Suphanburi. 2) Active learning management of teacher in schools under the secondary educational service area office Suphanburi. 3) The relationship between administrators' skills and active learning management of teacher in schools under the secondary educational service area office Suphanburi. This research is a descriptive Research. The samples were 28 schools under the secondary educational service area office Suphanburi. The respondents in each school consisted of 4 persons: school director, school assistant director a head of department and teacher. There were totally 112 respondents. The instrument was a opinionnaire about the administrators' skills on the theory of Hoyle, English and Steffy and active learning management on the theory Withawat Duangpummes and Wareerat Kaewurai. The statistical used for analysis were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation and Pearson's product moment correlation coefficient. The results were found that: 1) Administrators' skills in schools under the secondary educational service area office Suphanburi, as a whole and each aspect were at a high level, ranking from the highest to the lowest arithmetic mean; skills in values and ethics of leadership, skills in staff evaluation and personnel management and skills educational research, evaluation, and planning. 2) Active learning management of teacher in schools under the secondary educational service area office Suphanburi, as a whole and each aspect were at a high level, ranking from the highest to the lowest arithmetic mean; expanding knowledge towards innovation, taking action to build understanding and plan learning and creating an environment and stimulating curiosity in problems. 3) The relationship between administrators' skills and active learning management of teacher in schools under the secondary educational service area office Suphanburi was found correlated as a whole were at a medium level at .01 level of significance which is positive correlated.

Keywords: Active Learning Management; Administrators' Skills; Secondary Education; Suphanburi Province

บทนำ

สังคมโลกในศตวรรษที่ 21 มีการเคลื่อนย้ายผู้คน สื่อเทคโนโลยี และทรัพยากรต่าง ๆ จากทั่วทุกมุมโลกอย่างรวดเร็ว มีความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองระหว่างภูมิภาค ประเทศ สังคม ชุมชน มีความซับซ้อนและมีการเปลี่ยนแปลงของความรู้ ข้อมูลข่าวสารตลอดเวลาทั่วโลกจึงให้ความสำคัญและทุ่มเทกับการพัฒนา การศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตนให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภูมิภาค และของโลก ควบคู่กับการดำรงรักษาอัตลักษณ์ของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566) การปฏิรูปการศึกษาจึงมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และปฏิรูประบบการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ สามารถรองรับความหลากหลายของการจัดการศึกษา และตอบโจทย์การพัฒนาของโลกอนาคต โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนทุกกลุ่มวัยได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน มีทักษะที่จำเป็นของโลกอนาคต สามารถแก้ปัญหา ปรับตัว สื่อสาร และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีวินัย มีนิสัยใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และเป็นพลเมืองที่รู้สิทธิและหน้าที่มีความรับผิดชอบ มีจิตสาธารณะ มีความรักและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย โดยมีขอบเขตครอบคลุมทั้งการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยไปจนถึงระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสู่การเรียนรู้ฐานสมรรถนะเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 การปฏิรูปกลไกและระบบการผลิตและพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพมาตรฐาน จัดการศึกษาในระดับอาชีวศึกษาโดยใช้ระบบทวิภาคีหรือระบบอื่น ๆ ที่เน้นการฝึกปฏิบัติอย่างเต็มรูปแบบเพื่อนำไปสู่การจ้างงานและการสร้างงาน รวมทั้งการปฏิรูปบทบาทการวิจัยและระบบธรรมาภิบาลของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อสนับสนุนการพัฒนาประเทศไทยออกจากกับดักรายได้ปานกลางอย่างยั่งยืน นำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) ส่งผลให้องค์กรต่างได้รับผลกระทบจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ดังกล่าว ผู้บริหารในฐานะผู้นำองค์กรจึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงองค์กรครั้งใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารโรงเรียนซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้บริหารโรงเรียนซึ่งเป็นผู้นำขององค์กรจึงจำเป็นต้องมีทักษะของผู้บริหารเพื่อบริหารงานองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ทักษะของผู้บริหารจึงเป็นกระบวนการที่ใช้ความสามารถและความชำนาญในการปฏิบัติงานตามหน้าที่และการบริหารงานในองค์กรให้มีประสิทธิภาพจึงเกิดประสิทธิผลภายใต้ความท้าทายต่าง ๆ โดยให้ทุกคนมีบทบาทหน้าที่รวมทั้งมีส่วนร่วมในการวางแผนไปสู่เป้าหมายของการปฏิบัติงานร่วมกัน (จงดี เพชรสังคุณ และจุฬารัตนภรณ์ ธนะแพทย์, 2563) จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 หมวด 1 มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา มีความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข หมวด 4 มาตราที่ 22 กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ และมาตรา

ที่ 24 ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้ 1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา 3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) ประกอบกับปัจจุบันมีองค์ความรู้ใหม่เกิดขึ้นมากมาย ทำให้เนื้อหาวิชามีมากกว่าที่จะเรียนรู้จากในห้องเรียนได้ทั้งหมด ซึ่งการสอนแบบเดิมด้วยการ “พูด บอก เล่า” ไม่สามารถจะพัฒนาให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จากการเรียนในชั้นเรียนไปปฏิบัติได้ดี ดังนั้นจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และการเรียนรู้ของผู้เรียน ในขณะที่ครูผู้สอนต้องปรับบทบาทจากผู้สอน คือ ผู้ถ่ายทอด ปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ชี้แนะวิธีการค้นคว้าหาความรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถแสวงหาความรู้ และประยุกต์ใช้ทักษะต่าง ๆ สร้างความเข้าใจด้วยตนเองจนเกิดเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย กลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35, 2562) การเรียนรู้เชิงรุกจึงเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นการจัดการเรียนรู้ให้มีทักษะและความพร้อมทางการเรียนรู้ตลอดไป การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาต้องมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุกให้ครูสามารถบูรณาการความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการจัดการเรียนรู้มาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพมากขึ้น เป็นการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการคิด การได้รับการปรึกษาชี้แนะ การนำความรู้ไปใช้การถอดบทเรียน การสะท้อนความคิด รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น เกิดแรงบันดาลใจ เกิดทักษะในการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจ ความเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน ทั้งนี้โดยคำนึงถึงการจัดการเรียนรู้ตามระดับช่วงวัย จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนที่จะต้องใช้ทั้งการคิด การลงมือทำ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น ผู้เรียนไม่ได้อยู่ในฐานะผู้รับความรู้จากครูเท่านั้น แต่จะต้องเป็นผู้ที่มีบทบาท หรือ มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างเต็มตัว ซึ่งการมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัวจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้รอบด้าน คือ การมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัวทางกาย (active participation : physical) การมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัวทางสติปัญญา (active participation : Intellectual) การมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัวทางอารมณ์ (active participation : emotional) และการมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัวทางสังคม (active participation : social) การมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัวทั้ง 4 ด้าน มีความสัมพันธ์กันและส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน หากครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ โดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเต็มตัวทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกายได้เคลื่อนไหวปฏิบัติต่าง ๆ ด้านสติปัญญาได้ใช้ความคิด ด้านสังคมได้มีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น และและด้านอารมณ์เกิดความรู้สึกอันจะช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายต่อตน ซึ่งการมีส่วนร่วมในลักษณะดังกล่าวจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง (กลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผล สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกำแพงเพชร, 2564)

จากการศึกษารายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self Assessment Report: SAR) โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ตามมาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2564 พบว่า จุดที่ควรพัฒนาในมาตรฐานที่ 1 คุณภาพของผู้เรียน

มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการ และมาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการบริหารและการจัดการของผู้บริหารโรงเรียนที่จะต้องพัฒนาทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจและเทคโนโลยี และการขับเคลื่อนสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ซึ่งจากการศึกษาจุดที่ควรพัฒนาในมาตรฐานที่ 1 คุณภาพของผู้เรียน และมาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่า ยังคงต้องพัฒนาครูให้มีความรู้และเข้าใจในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อนำความรู้ที่ได้รับไปจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน และสามารถพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้บรรลุผลตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ (โรงเรียนกรรณสูตศึกษาลัย, 2564) (โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย สุพรรณบุรี, 2564) (โรงเรียนสงวนหญิง, 2564) (โรงเรียนสระยายโสม, 2564)

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องทักษะของผู้บริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ในการศึกษาครั้งนี้มีความคาดหวังว่าจะสามารถนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมทักษะของผู้บริหารและการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ซึ่งเป็นประโยชน์ในการพัฒนานักเรียนและโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาทักษะของผู้บริหารในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะของผู้บริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive Research) ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี จำนวน 32 โรงเรียน
 - 1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี จำนวน 28 โรงเรียน ซึ่งกำหนดขนาดตัวอย่างด้วยการเปิดตารางประมาณการขนาดตัวอย่างของเคนซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) กำหนดผู้ให้ข้อมูล โรงเรียนละ 4 คน ประกอบด้วยผู้อำนวยการ จำนวน 1 คน รองผู้อำนวยการ จำนวน 1 คน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 1

คน ครูผู้สอน จำนวน 1 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 112 คน และใช้เทคนิคการเลือกตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 1 ชนิด ได้แก่ 1) แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถามในเรื่อง เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ ประสบการณ์การทำงานในตำแหน่ง ตอนที่ 2 ทักษะของผู้บริหารตามแนวคิดของฮอยล์ อิงลิช และสเตฟฟี (Hoyle, English and Steffy) (John R. Hoyle, Fenwick W. English, and Betty E. Steffy, 1998) ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ตามแนวความคิดของวิทวัส ดวงฤมเมศ และวารินทร์ แก้วอุไร, 2560 โดยแบบสอบถามในตอนที่ 2 และตอนที่ 3 มีลักษณะเป็นคำถามชนิดจัดอันดับคุณภาพ 5 ระดับตามแนวคิดของลิเคิร์ท โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.60 -1.00 และวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (reliability) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, L.J., 1974) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะของผู้บริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เท่ากับ 0.983

3. การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการส่งแบบสอบถาม ความคิดเห็นในแบบฟอร์มออนไลน์ (Google Form) ในกรณีที่โรงเรียนไม่สะดวกตอบแบบสอบถามผ่านช่องทางออนไลน์ ผู้วิจัยจะเดินทางไปส่งแบบสอบถามและเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ระหว่างเดือนมกราคม ถึงเดือนเมษายน พ.ศ.2567 เมื่อได้รับแบบสอบถามทั้งหมดกลับคืนมาแล้ว ได้ดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ แล้วนำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ด้วยสถิติ ได้แก่ ความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) มัชฌิมเลขคณิต (arithmetic mean:) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient)

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ทักษะของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = 0.87) เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับตามค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ทักษะค่านิยมและจริยธรรมในการเป็นผู้นำ ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = 0.83) ทักษะในการประเมินผลงานและการบริหารงานบุคคล (4.25, S.D. = 0.90) ทักษะในการวิจัยทางการศึกษา การประเมินผลและการวางแผน ($\bar{X}$ = 4.23, S.D. = 0.93) ทักษะในการวางแผนและพัฒนาหลักสูตร ($\bar{X}$ = 4.21, S.D. = 0.87) ทักษะในการพัฒนาบุคลากร ($\bar{X}$ = 4.20, S.D. = 0.79) ทักษะในการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ($\bar{X}$ = 4.19, S.D. = 0.90) ทักษะในการกำหนดนโยบายและธรรมาภิบาล ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = 0.84) ทักษะในการบริหารจัดการองค์กร ($\bar{X}$ = 4.17, S.D. = 0.91) ทักษะในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X}$ = 4.02, S.D. = 0.81) ทักษะในการเป็นผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ($\bar{X}$ = 3.99, S.D. = 0.71) ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทักษะของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวม

(n=112)

ด้าน	ทักษะของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวม (X_{tot})	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	ทักษะในการเป็นผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ (X_1)	3.99	0.71	มาก
2	ทักษะในการกำหนดนโยบายและธรรมาภิบาล (X_2)	4.17	0.84	มาก
3	ทักษะในการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน (X_3)	4.19	0.90	มาก
4	ทักษะในการบริหารจัดการองค์กร (X_4)	4.17	0.91	มาก
5	ทักษะในการวางแผนและพัฒนาหลักสูตร (X_5)	4.21	0.87	มาก
6	ทักษะในการจัดการเรียนการสอน (X_6)	4.02	0.81	มาก
7	ทักษะในการประเมินผลงานและการบริหารงานบุคคล (X_7)	4.25	0.90	มาก
8	ทักษะในการพัฒนาบุคลากร (X_8)	4.20	0.79	มาก
9	ทักษะในการวิจัยทางการศึกษาการประเมินผลและการวางแผน (X_9)	4.23	0.93	มาก
10	ทักษะค่านิยมและจริยธรรมในการเป็นผู้นำ (X_{10})	4.27	0.83	มาก
รวม		4.15	0.87	มาก

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$, S.D.= 0.69) เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับตามค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ได้ดังนี้ การขยายความรู้สู่ผู้ปกครอง ($\bar{X} = 4.27$ S.D.= 0.65) การลงมือสร้างความเข้าใจและวางแผนการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.25$, S.D.= 0.79) การสร้างสภาพแวดล้อมและกระตุ้นความกระหายใรู้ในปัญหา ($\bar{X} = 4.19$, S.D.= 0.84) การสรุปผลการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ ($\bar{X} = 4.19$, S.D.= 0.85) และการประเมินผลการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.15$, S.D.= 0.87) ตามลำดับดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวม

(n=112)

ด้าน	คุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา (Y_{tot})	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	การสร้างสภาพแวดล้อมและกระตุ้นความกระหายใรู้ในปัญหา (Y_1)	4.19	0.84	มาก
2	การลงมือสร้างความเข้าใจและวางแผนการเรียนรู้ (Y_2)	4.25	0.79	มาก
3	การสรุปผลการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ (Y_3)	4.19	0.85	มาก
4	การขยายความรู้สู่ผู้ปกครอง (Y_4)	4.27	0.65	มาก
5	การประเมินผลการเรียนรู้ (Y_5)	4.15	0.87	มาก

ด้าน	คุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา(Y_{tot})	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
รวม		4.21	0.69	มาก

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ทักษะของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวม (X_{tot}) กับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวม (Y_{tot}) มีความสัมพันธ์ในระดับมาก ($r_{xy}=.841$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างทักษะของผู้บริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี

ตัวแปร	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_5	Y_{tot}
X_1	.581**	.465**	.483**	.614**	.535**	.619**
X_2	.225*	.798**	.801**	.702**	.754**	.759**
X_3	.178	.801**	.771**	.690**	.704**	.726**
X_4	.170	.824**	.797**	.695**	.722**	.741**
X_5	.201*	.823**	.776**	.712**	.720**	.746**
X_6	.463**	.584**	.611**	.613**	.704**	.692**
X_7	.147	.815**	.805**	.669**	.718**	.729**
X_8	.257**	.864**	.888**	.763**	.891**	.849**
X_9	.147	.795**	.806**	.672**	.735**	.729**
X_{10}	.193*	.887**	.859**	.749**	.747**	.793**
X_{tot}	.280**	.880**	.872**	.783**	.825**	.841**

** มีความสำคัญอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* มีความสำคัญอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ทักษะของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากระบบการคัดเลือกผู้บริหารมีขั้นตอนและหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกที่มีความเหมาะสม และเมื่อได้รับการคัดเลือกแล้วจะต้องผ่านการอบรมหลักสูตรผู้บริหารก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียน ตลอดจนการประเมินสัมฤทธิ์ผลการปฏิบัติงานในหน้าที่เพื่อพัฒนาการศึกษาเป็นระยะเวลา 1 ปี นับตั้งแต่วันที่ได้รับการบรรจุและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตามองค์ประกอบ ตัวชี้วัด และวิธีการประเมินสัมฤทธิ์ผลการปฏิบัติงานในหน้าที่เพื่อพัฒนาการศึกษาและตามข้อตกลงที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีทักษะของผู้บริหารทั้งด้านบริหารและวิชาการตามมาตรฐานตำแหน่งซึ่งเป็นไปตามความมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ซึ่งผลสำเร็จของการจัดการศึกษา

นั้นสัมพันธ์กับคุณภาพของผู้บริหารและคุณภาพของครู นอกจากนี้หน่วยงานต้นสังกัดยังมุ่งเน้นการขับเคลื่อนการอบรมและพัฒนาทักษะของผู้บริหารอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการปฏิบัติตนและปฏิบัติหน้าที่ในการครองตน การครองคน และการครองงานของผู้บริหารต้องเป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพมีคุณธรรม จริยธรรม อีกทั้งในการบริหารงานผู้บริหารต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายที่ชัดเจนในการพัฒนาครู บุคลากร และนักเรียน รวมถึงการขับเคลื่อนและพัฒนาโรงเรียนต้องอาศัยความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครอง ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ส่งผลให้ผู้บริหารต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องทั้งในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น การเลื่อนวิทยฐานะ การศึกษาดูงานทั้งในประเทศ และต่างประเทศ การเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาตนเองให้มีทักษะของผู้บริหาร เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับและเป็นแบบอย่างที่ดี และสามารถพัฒนาโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จได้ จึงส่งผลให้ทักษะของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อุษา แซ่เตียว ได้ศึกษาเรื่อง “ทักษะของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม” พบว่า ทักษะของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ทั้งโดย ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ การจัดการเรียนรู้ ค่านิยมและจริยธรรมของการเป็นผู้นำ การสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน การประเมินผลงานและการบริหารบุคลากร การวางแผนและการพัฒนาหลักสูตร การบริหารจัดการองค์กร การบริหารจัดการบุคลากร การกำหนดนโยบายและการปกครองผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ การวิจัยทางการศึกษาการประเมินผลและการวางแผน การบริหารงานวิชาการ โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (อุษา แซ่เตียว, 2559) จากงานวิจัยดังกล่าวมา สามารถอภิปรายความสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ทักษะของผู้บริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ได้คือ ทักษะของผู้บริหารในโรงเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะ ทักษะด้านค่านิยมและจริยธรรมในการเป็นผู้นำ แม้จะเป็นการศึกษาในพื้นที่ต่างกันแต่ผลการวิจัยให้ข้อสรุปที่สอดคล้องกัน แสดงให้เห็นว่าทักษะเหล่านี้มีความสำคัญต่อทักษะของผู้บริหารโรงเรียนโดยไม่จำกัดเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี เมื่อพิจารณาภาพรวมและรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้านซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนให้มีการปรับลดระยะเวลาเรียนภาควิชาการหรือภาคทฤษฎีลดลง แต่ยังคงไว้ซึ่งเนื้อหาหลักที่ผู้เรียนควรรู้ตามมาตรฐานของหลักสูตร และให้ครูปรับเปลี่ยนวิธีการสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเพิ่มเวลาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงมากขึ้น ภายใต้โครงการลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้เชื่อมโยงกับการปฏิรูปการเรียนการสอนในยุคประเทศไทย 4.0 ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยความหมายให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้มากขึ้น ครูลดบทบาทการสอนด้วยการบรรยายโดยตรงเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ผู้สอนต้องเป็นครูแบบ Actively Teach คือ สอนแบบมี

ส่วนร่วม จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ตลอดเวลาซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) โดยผู้สอนสามารถนำการจัดการเรียนรู้เชิงรุกไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามมาตรฐานและตัวชี้วัดในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทุกรายวิชา รวมถึงการนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อื่น ด้วยเหตุนี้ผู้บริหารจึงต้องดำเนินการตามนโยบายให้การสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยมุ่งเน้นให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการจัดการเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสร้างนวัตกรรมได้ รวมถึงการวัดและประเมินผลที่มีความหลากหลายสามารถวัดได้จริง ด้วยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก นอกจากนี้ผู้บริหารได้จัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากร โดยการอบรมให้ความรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้เชิงรุก มีระบบการนิเทศติดตามการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในทุกภาคเรียน อีกทั้งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ได้จัดโครงการพัฒนาศักยภาพครูผู้ร่วมนิเทศ (Co-Supervisor) และเครือข่ายผู้ร่วมนิเทศ“เพื่อนิเทศติดตามและพัฒนากิจการการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียน ส่งผลให้ผู้บริหารมีความเข้มข้นในการนิเทศ ติดตามประเมินผล และพัฒนากิจการการเรียนรู้เชิงรุกของครูอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ส่งผลให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการจัดการเรียนรู้ และมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ สามารถสร้างสภาพสิ่งแวดล้อมและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระหายใคร่รู้ในปัญหาและอยากเรียนรู้ มีการวางแผนกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย และกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ทักษะกระบวนการคิดร่วมกัน สามารถจำแนก วิเคราะห์ กำหนดประเด็นวิธีการในการแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นและลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเองโดยมีครูเป็นผู้ให้คำแนะนำ อีกทั้งครูต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะการสื่อสารร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันแสดงคิดในการแก้ปัญหอย่างสร้างสรรค์และเป็นระบบ มีการสรุปและการสร้างองค์ความรู้ตลอดจนนำเสนอผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการอย่างหลากหลายและสามารถนำความรู้ไปสร้างนวัตกรรมได้ นอกจากนี้ครูมีการประเมินผลการเรียนรู้ตลอดกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยประเมินร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน กระตุ้นให้ผู้เรียนอภิปรายและแสดงความคิดเห็นร่วมกันทั้งชั้นเรียน จึงส่งผลให้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกวรรณ ฉัตรแก้ว ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการเรียนรู้เชิงรุกในยุคประเทศไทย 4.0 ของครูผู้สอน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น” พบว่า 1) การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนในภาพรวมปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 2) ความคิดเห็นของผู้เรียนเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนในภาพรวมปฏิบัติอยู่ในระดับมาก 3) ผลการเปรียบเทียบการปฏิบัติการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนมีค่าเฉลี่ยมากกว่าความคิดเห็นของผู้เรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 4) ผลการสังเกตพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนในภาพรวมปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (กนกวรรณ ฉัตรแก้ว, 2564) จากงานวิจัยดังกล่าวมา สามารถอภิปรายความสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องทักษะของผู้บริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ได้คือ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก แม้จะเป็นการศึกษาในพื้นที่ต่างกัน แต่ผลการวิจัยให้ข้อสรุปที่

สอดคล้องกัน แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมีความสำคัญโดยไม่จำกัดเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ทักษะของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีโดยภาพรวมกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีโดยภาพรวม มีความสัมพันธ์ในระดับมาก ($r_{xy} = .841$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่คล้ายคลึงกันซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ผลดังกล่าวอาจเกิดจากผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี มีทักษะในการเป็นผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ มีทักษะในการกำหนดนโยบายและธรรมาภิบาล มีทักษะในการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน มีทักษะในการบริหารจัดการองค์กร มีทักษะในการวางแผนและพัฒนาหลักสูตร มีทักษะในการจัดการเรียนการสอน มีทักษะในการประเมินผลงานและการบริหารงานบุคคล มีทักษะในการพัฒนาบุคลากร มีทักษะในการวิจัยทางการศึกษา การประเมินผลและการวางแผน และมีทักษะค่านิยมและจริยธรรมในการเป็นผู้นำ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูมีการสร้างสภาพแวดล้อมและกระตุ้นความกระหายใคร่รู้ในปัญหา มีการลงมือสร้างความเข้าใจและวางแผนการเรียนรู้ มีการสรุปผลการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ มีการขยายความรู้สู่นวัตกรรม และมีการประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งทักษะของผู้บริหารเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นในการบริหารโรงเรียนให้ประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารงานวิชาการซึ่งเป็นหัวใจหลักในการพัฒนาผู้เรียน การดำเนินตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ผู้บริหารที่มีทักษะของผู้บริหารจะสามารถขับเคลื่อนสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จในการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นายอนิรุทธิ์ อมรแก้ว ได้ศึกษาเรื่องทักษะของผู้บริหารที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ ผลการวิจัยพบว่า ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา ซึ่งแบ่งเป็นขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ.05 (อนิรุทธิ์ อมรแก้ว, 2561) จากงานวิจัยดังที่กล่าวมา สามารถอภิปรายความสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องทักษะของผู้บริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี ได้คือ ทักษะของผู้บริหารในกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นหนึ่งในจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 แม้จะเป็นการศึกษาในพื้นที่ต่างกันแต่ผลการวิจัยให้ข้อสรุปที่สอดคล้องกัน แสดงให้เห็นว่าทักษะของผู้บริหารมีความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูโดยไม่จำกัดเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพประกอบ 1 ความสัมพันธ์ของทักษะของผู้บริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยครั้งนี้ คือ ทักษะของผู้บริหาร ประกอบด้วย ทักษะในการเป็นผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ทักษะในการกำหนดนโยบายและธรรมาภิบาล ทักษะในการสื่อสารและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ทักษะในการบริหารจัดการองค์กร ทักษะในการวางแผนและพัฒนาหลักสูตร ทักษะในการจัดการเรียนการสอน ทักษะในการประเมินผลงานและการบริหารงานบุคคล ทักษะในการพัฒนาบุคลากร ทักษะในการวิจัยทางการศึกษา การประเมินผลและการวางแผนและทักษะค่านิยมและจริยธรรมในการเป็นผู้นำ มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ซึ่งประกอบด้วย การสร้างสภาพแวดล้อมและกระตุ้นความกระหายใคร่รู้ในปัญหา การลงมือสร้างความเข้าใจและวางแผนการเรียนรู้ การสรุปผลการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ การขยายความรู้สู่นวัตกรรม และการประเมินผลการเรียนรู้

บทสรุป

ทักษะของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทักษะของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี กับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรี มีความสัมพันธ์ในระดับมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรให้ความสำคัญในการอบรมพัฒนา หรือการสัมมนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องทักษะของผู้บริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะในการเป็นผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ เพื่อให้ผู้บริหารมีความสามารถในการเห็นภาพขององค์กรในอนาคต มีความสามารถในการวางแผน การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และกลยุทธ์ เพื่อนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ

1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และโรงเรียน ควรส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดย มุ่งเน้นให้ครูมีความรู้และความเข้าใจในการประเมินผลการเรียนรู้ โดยส่งเสริมการพัฒนาการจัดการ เรียนรู้ การจัดอบรมหรือสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ให้ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิง รุก และการวัดประเมินผลการเรียนรู้เป็นสำคัญ มีการนิเทศ กำกับ ติดตามเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการวัดประเมินผลการเรียนรู้ของครู อีกทั้งครูต้องนำผลการนิเทศ กำกับ ติดตาม มาพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการวัดประเมินผลการเรียนรู้เพื่อให้เกิด ประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

1.3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และโรงเรียน ควรส่งเสริม สนับสนุน ให้ครูและบุคลากร เห็นความจำเป็น ตระหนักและให้ความสำคัญในการเข้าร่วมการอบรม สัมมนา และพัฒนาตนเอง อย่างจริงจังและสม่ำเสมอ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประเมินผลการ เรียนรู้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ส่งเสริม สนับสนุน และกระตุ้นให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก สามารถสร้างสภาพสิ่งแวดล้อมและ กระตุ้นความกระหายใคร่รู้ในปัญหาให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนได้ อีกทั้งครูต้องพัฒนาตนเองเพื่อให้การ จัดการเรียนรู้เชิงรุกเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ ทักษะของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับการจัดการเรียนรู้ของครูใน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุพรรณบุรีที่สำคัญ คือ ทักษะผู้บริหาร สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารโรงเรียน โดยควรให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ของครูในโรงเรียน สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับทักษะของ ผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียนหรือการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะ ของผู้บริหารกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูในโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ ฉัตรแก้ว. (2564). “การจัดการเรียนรู้เชิงรุกในยุคประเทศไทย 4.0 ของครูระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น”. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, 7(1), หน้า 1-16.
- โรงเรียนกรรณสูตศึกษาลัย. (2564) รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self Assessment Report : SAR) ปีการศึกษา 2564 สุพรรณบุรี: โรงเรียนกรรณสูตศึกษาลัย.
- โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย สุพรรณบุรี. (2564) รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self Assessment Report : SAR) ปีการศึกษา 2564 สุพรรณบุรี: โรงเรียนกาญจนาภิเษก วิทยาลัย สุพรรณบุรี.

- กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผล สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกำแพงเพชร. (2564) *แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จังหวัดกำแพงเพชร*, (พิมพ์ครั้งที่1). กำแพงเพชร:สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกำแพงเพชร.
- จงดี เพชรสังคุณและจุฬาพรรณภรณ์ ธนะแพทย์. (2563). “ทักษะของผู้บริหารกับความเป็นเลิศของโรงเรียนเอกชน”. *วารสารมจร. อุบลปริทรรศน์*, 5(3), หน้า 1-14.
- กลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35. (2562) *แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก [Active Learning] โครงการการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้กระบวนการชี้แนะและการเป็นพี่เลี้ยง ” (เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning โดย สพม.35, 2562), (พิมพ์ครั้งที่1). ลำปาง:สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35.*
- วิทวัส ดวงภูมิเมศ และวาริรัตน์ แก้วอุไร. (2560). “การจัดการเรียนรู้ในยุคไทยแลนด์ 4.0 ด้วยการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น”. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 11(2), หน้า 1-4.
- โรงเรียนสงวนหญิง. (2564) *รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self Assessment Report : SAR) ปีการศึกษา 2564* สุพรรณบุรี: โรงเรียนสงวนหญิง.
- โรงเรียนสระยาโยโสไมวิทยา. (2564) *รายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self Assessment Report : SAR) ปีการศึกษา 2564* สุพรรณบุรี: โรงเรียนสระยาโยโสไมวิทยา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2546) *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2546.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563) *แผนปฏิรูปประเทศ ฉบับปรับปรุง*. กรุงเทพมหานคร : สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อนิรุทธิ์ อมรแก้ว. (2561). ทักษะของผู้บริหารที่ส่งเสริมการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่. *ปริญาญศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาบริหารการศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*
- อุษา แซ่เตียว. (2559). ทักษะของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม. *ปริญาญศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาภาควิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร*
- Cronbach, L.J. (1974). *Essentials of Psychological Testing*. New York: Harper & Row Publisher.
- John R. Hoyle, Fenwick W. English, and Betty E. Steffy. (1998). *Skills for Successful 21st Century School Leaders: Standards for Peak Performers*. Virginia: American Association of School Administrators.

การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนา
เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสงวนหญิง
Development of Augmented Reality Learning Media for
Buddhist Studies on Significant Buddhist Days for Grade 9
Students at Sanguan Ying School

¹จิรสุดา เชี่ยวชาญ ²สุติเทพ ศิริพิพัฒน์กุล

¹Jirasuda Chiewchan ²Sutithep Siripittanukul

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

^{1,2}Faculty of Education, Kasetsart University

¹Corresponding author, e-mail: montanarattanaburee532@gmail.com

Received June 10, 2025; Revised June 24, 2025; Accepted: December 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของผู้เรียนที่เรียนจากสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม ในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสงวนหญิงกับเกณฑ์ร้อยละ 80 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม ในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา 2) แบบประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3) แผนการจัดการเรียนรู้ประกอบการใช้สื่อการเรียนรู้ 4) แบบทดสอบวัดความรู้หลังเรียนจากการเรียนด้วยสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม และ 5) แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนหลังเรียนจากการเรียนด้วยสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item Objective Congruence: IOC) ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test (One-sample t-test) และค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ โดยใช้วิธีคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson Formulas: KR-20) ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม พบว่า ค่าเฉลี่ยภาพรวมผลการประเมินคุณภาพเท่ากับ 4.32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.74 ซึ่งบ่งชี้ว่าโดยภาพรวม สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมมีคุณภาพอยู่ในระดับมีคุณภาพมาก 2) ผลการประเมินคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้ พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมี

คุณภาพมาก (ค่าเฉลี่ย 4.25, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.53) แผนการจัดการเรียนรู้มีความสมบูรณ์ มีองค์ประกอบครบถ้วน และมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และ 3) ผลการทดสอบวัดความรู้หลังเรียน พบว่า คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนหลังเรียนด้วยสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมอยู่ที่ 17.03 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.63) เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์คะแนนที่ตั้งไว้ร้อยละ 80 พบว่าผลการทดสอบหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ($t = 2.15, p = 0.02$)

คำสำคัญ: สื่อการเรียนรู้; เทคโนโลยีความจริงเสริม; รายวิชาพระพุทธศาสนา; วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

Abstract

This research article aimed to study 1) develop augmented reality (AR) learning media for Buddhist Studies focusing on significant Buddhist days. 2) compare the learning achievements of students who utilized the AR learning media with a benchmark criterion of 80% and 3) examine the students' satisfaction with the AR learning media. The research design is Experimental Research. The research instruments included 1) AR learning media on significant Buddhist days for Buddhist Studies 2) an expert-evaluated quality assessment form for the AR learning media 3) a learning management plan integrating the AR learning media 4) a post-learning achievement test and 5) a student satisfaction survey. The statistics used for data analysis include the Index of Item Objective Congruence (IOC), mean, standard deviation, one-sample t-test, and the reliability coefficient of the entire test using the Kuder-Richardson Formula 20 (KR-20). The results were found that: 1) The expert evaluation of the AR learning media indicated an overall high quality, with specific strengths in alignment with the curriculum (rated very good), content appropriateness (rated good), and learning activity suitability (rated good). 2) The learning management plan was assessed as having an overall high quality. (3) The students' post-learning achievement scores significantly exceeded the 80% benchmark criterion ($t = 2.15, p = 0.02$) at the 0.05 level of statistical significance. 3) The satisfaction survey showed that most students expressed a high level of satisfaction with the AR learning media. In particular, interaction aspects received the highest satisfaction ratings, followed by content and media design, both rated as high. These findings underscore the potential of augmented reality as an effective educational tool for enhancing engagement and learning outcomes in Buddhist Studies.

Keywords: Learning Media; Augmented Reality; Buddhist Studies; Significant Buddhist Days

บทนำ

โลกได้ก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 เทคโนโลยีได้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วอีกทั้งสภาวะการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในทุกมิติส่งผลให้ประเทศไทยต้องมีการเตรียมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติด้านการพัฒนาการศึกษาที่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้เท่าทันกับยุคสมัยและพร้อมรับกับการเข้ามาของเทคโนโลยีดิจิทัล ทัวโลกจึงให้ความสำคัญและทุ่มเทกับการพัฒนาการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภูมิภาค และของโลก ควบคู่กับการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของประเทศ (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 โดยมีวิสัยทัศน์เพื่อมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนทุกคนเป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณลักษณะและสมรรถนะของผู้เรียนให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและมีคุณธรรม โดยเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทั้งด้านวัฒนธรรม ศาสนา และค่านิยมที่ตึงงาม (วิภาพรรณ พินลา, 2561) ดังนั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและสันติในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และถือได้ว่าเป็นความท้าทายอย่างหนึ่งในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความสนใจ ตระหนักและเห็นความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนาที่ยังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีบทบาทอย่างมากในชีวิตประจำวันของเยาวชน ผู้เรียนในยุคดิจิทัลอาจรู้สึกวุ่นวายในเนื้อหาในวิชาพระพุทธศาสนามีความซับซ้อน เป็นนามธรรม และไม่น่าสนใจเท่าที่ควร ทำให้การเรียนรู้ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ในขณะที่เดียวกันเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality: AR) ได้เข้ามาปฏิวัติรูปแบบการเรียนรู้ในหลากหลายสาขาวิชา ด้วยคุณสมบัติที่ผสานโลกแห่งความเป็นจริงเข้ากับโลกเสมือน ทำให้ผู้เรียนสามารถมองเห็นภาพสามมิติที่ซ้อนทับอยู่บนสภาพแวดล้อมจริงได้ (Azuma, 1997) เทคโนโลยี AR มีศักยภาพอย่างยิ่งในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจและมีปฏิสัมพันธ์สูง สามารถนำเสนอเนื้อหาที่เป็นนามธรรมให้มีความเป็นรูปธรรมจับต้องได้ และช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Bacca et al., 2014) ทั้งนี้การใช้สื่อการเรียนรู้ในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยการนำเทคโนโลยีความจริงเสริมมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน มีข้อดีหลายประการที่สามารถส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ (1) เพิ่มความน่าสนใจและแรงจูงใจในการเรียนรู้ ซึ่ง learning management สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมสามารถนำเสนอภาพเหตุการณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนา สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือบุคคลสำคัญในรูปแบบสามมิติที่เคลื่อนไหวได้ ทำให้เนื้อหาที่อาจดูน่าเบื่อในรูปแบบเดิมกลับมามีความน่าสนใจและดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้มากยิ่งขึ้น (Ibáñez et al., 2014) นักเรียนจะรู้สึกสนุกสนานและตื่นตัวกับการเรียนรู้ผ่านสื่อที่มีปฏิสัมพันธ์ ทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ด้วยตนเอง (2) ส่งเสริมความเข้าใจในเนื้อหาที่เป็นนามธรรมเพราะเนื้อหาบางส่วนในวิชาพระพุทธศาสนา เช่น ประวัติความเป็นมา หลักธรรม หรือ

พิธีกรรม อาจเป็นเรื่องยากต่อการจินตนาการและทำความเข้าใจสำหรับนักเรียน สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมสามารถช่วยแปลงเนื้อหาที่เป็นนามธรรมเหล่านี้ให้เป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ผ่านการจำลองสถานการณ์ หรือการแสดงผลภาพเหตุการณ์สำคัญ ทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้และสร้างความเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น (Radu, 2014) (3) พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา เนื่องจากสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมบางประเภทสามารถออกแบบให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหา เช่น การสำรวจวัตถุสามมิติ การตอบคำถาม หรือการแก้ไขสถานการณ์จำลอง ซึ่งจะส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ข้อมูล และการแก้ปัญหาของผู้เรียน (Chen et al., 2016) (4) ส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การเรียนการสอนแบบเชิงรุกที่บูรณาการเทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality) ช่วยเสริมสร้างบทบาทของผู้เรียนจากการเป็นผู้รับสารแบบเฉย ๆ ไปสู่การมีส่วนร่วมเชิงรุกในการแสวงหาความรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง สำรวจ และค้นคว้าด้วยตนเอง การมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อที่ใช้เทคโนโลยีความจริงเสริมยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถจดจำเนื้อหาได้อย่างยาวนาน และเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากกว่าวิธีการเรียนแบบท่องจำ (Billinghurst & Dünser, 2012) อีกทั้งยังสามารถรองรับความหลากหลายในรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมสามารถนำเสนอเนื้อหาได้หลากหลายรูปแบบ ทั้งภาพ เสียง ข้อความ และปฏิสัมพันธ์ ทำให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่มีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันได้ (Gardner, 1993) (6) สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่แปลกใหม่และน่าจดจำเนื่องจากการใช้เทคโนโลยีความจริงเสริมในห้องเรียน จะสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่แปลกใหม่และน่าสนใจ ซึ่งจะช่วยลดความเบื่อหน่ายและเพิ่มความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ของนักเรียน ประสบการณ์การเรียนรู้ที่แปลกใหม่นี้จะช่วยให้นักเรียนจดจำเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้นและมีความทรงจำที่ดีต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา

จากความสำคัญและข้อดีดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสงวนหญิง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสื่อที่มีคุณภาพตลอดจนเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อสื่อดังกล่าว ซึ่งผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้มีความน่าสนใจและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนา
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจากการเรียนรู้
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสงวนหญิง ที่มีต่อสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนา

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) รูปแบบการทดลองแบบกลุ่มเดียว (One - Group Posttest - Only Design) ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวณหญิง สุพรรณบุรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 ประกอบด้วย 13 ห้องเรียน จำนวน 426 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวณหญิง สุพรรณบุรี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ซึ่งเป็นการสุ่มเลือกห้องเรียนจำนวน 1 ห้องจากทั้งหมด และห้องที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/4 จำนวน 30 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 5 ชนิด ได้แก่ 1) สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม ในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 2) แบบประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3) แผนการจัดการเรียนรู้ประกอบการใช้สื่อการเรียนรู้สื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม ในรายวิชา พระพุทธศาสนา เรื่อง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา 4) แบบทดสอบวัดความรู้หลังเรียนจากการเรียนด้วยสื่อ การเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม ในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ 5) แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนหลังเรียนจากการเรียนด้วยสื่อ การเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

3. การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) ผู้วิจัยจัดการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่วางไว้โดยใช้สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 1 เรื่อง 5 วันสำคัญ ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา โดยมีกำหนดเวลาเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้ 2 ชั่วโมง 2) เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยให้นักเรียนทำบริหารและการจัดการของผู้บริหารโรงเรียนที่จะต้องพัฒนาทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับสภาวะการณ์ต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจและเทคโนโลยี และการขับเคลื่อนสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมใน แบบทดสอบวัดความรู้หลังเรียนจากการเรียนด้วยสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม ในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก และแบบประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนหลังเรียนจากการเรียนด้วยสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม ในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา 4) วิเคราะห์ข้อมูล ผลการทดสอบวัดความรู้หลังเรียนจากการเรียนด้วยสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม ในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนหลังเรียนจากการเรียนด้วยสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม ในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลการประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม (AR) ในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน การประเมินครอบคลุม 9 ด้านหลัก โดยพบว่ามี 2 ประเด็นที่มีผลการประเมินคุณภาพอยู่ในระดับมีคุณภาพมากที่สุด คือ ความสอดคล้องกับหลักสูตร (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.53) และภาษาที่ใช้ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.53) ในประเด็นอื่น ๆ มีผลการประเมินคุณภาพอยู่ในระดับมีคุณภาพมาก ได้แก่ ความเหมาะสมของจุดประสงค์การเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.87), ความเหมาะสมของเนื้อหา (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.83), ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.75), การบูรณาการสื่อ AR (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.83), ความเหมาะสมของสื่อการเรียนรู้อื่นๆ (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.75), ความเหมาะสมของวิธีการวัดและประเมินผล (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.73), การจัดลำดับขั้นตอนการสอน (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.83) ซึ่ง ผลการประเมินโดยรวมพบว่า ค่าเฉลี่ยรวมของสื่อการเรียนรู้อยู่ที่ 4.32 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.74 ซึ่งบ่งชี้ว่าโดยภาพรวม สื่อการเรียนรู้มีคุณภาพอยู่ในระดับมีคุณภาพมาก ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน

ประเด็นวัดคุณภาพ	$\bar{X}$ รายข้อ	$\bar{X}$ ราย ประเด็น	S.D.	แปลผล
1. ความสอดคล้องกับหลักสูตร				
1.1 จุดประสงค์การเรียนรู้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด	4.67	4.56	0.53	มากที่สุด
1.2 เนื้อหาสาระสอดคล้องกับสาระสำคัญของหลักสูตร	5.00			
1.3 การวัดและประเมินผลสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และตัวชี้วัด	4.00			
2. ความเหมาะสมของจุดประสงค์การเรียนรู้				
2.1 จุดประสงค์การเรียนรู้มีความชัดเจนและสามารถเข้าใจได้ง่าย	4.00	4.33	0.87	มาก
2.2 จุดประสงค์การเรียนรู้มีความเฉพาะเจาะจงและสามารถวัดได้	4.00			
2.3 จุดประสงค์การเรียนรู้มีความเหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้เรียน	5.00			
3. ความเหมาะสมของเนื้อหา				

ประเด็นวัดคุณภาพ	$\bar{X}$ รายข้อ	$\bar{X}$ ราย ประเด็น	S.D.	แปลผล
3.1 เนื้อหามีความถูกต้องตามหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนา	4.33	4.22	0.83	มาก
3.2 เนื้อหามีความครบถ้วนและครอบคลุมประเด็นสำคัญของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	4.00			
3.3 เนื้อหามีความเหมาะสมกับเวลาที่กำหนด	4.33			
4. ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้				
4.1 กิจกรรมการเรียนรู้มีความหลากหลายและน่าสนใจ	4.67	4.25	0.75	มาก
4.2 กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของผู้เรียน	3.33			
4.3 กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา	5.00			
4.4 กิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับจำนวนผู้เรียนและสภาพห้องเรียน	4.00			
5. การบูรณาการสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม (AR)				
5.1 การใช้สื่อ AR มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้	3.33	4.17	0.83	มาก
5.2 สื่อ AR ช่วยส่งเสริมความเข้าใจในเนื้อหาได้ดี	5.00			
5.3 สื่อ AR กระตุ้นความสนใจและความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ของผู้เรียนได้	4.33			
5.4 การใช้งานสื่อ AR มีความชัดเจนและไม่ซับซ้อน	4.00			
6. ความเหมาะสมของสื่อการเรียนรู้อื่นๆ				
6.1 สื่อการเรียนรู้อื่นๆ มีความหลากหลายและเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้	4.33	4.17	0.75	มาก
6.2 สื่อการเรียนรู้อื่นๆ ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ดี	4.00			
7. ความเหมาะสมของวิธีการวัดและประเมินผล				
7.1 วิธีการวัดและประเมินผลมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	5.00	4.44	0.73	มาก
7.2 วิธีการวัดและประเมินผลมีความหลากหลายและครอบคลุมด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ	4.33			
7.3 เกณฑ์การวัดและประเมินผลมีความชัดเจน	4.00			
8. การจัดลำดับขั้นตอนการสอน				

ประเด็นวัดคุณภาพ	$\bar{X}$ รายข้อ	$\bar{X}$ ราย ประเด็น	S.D.	แปลผล
8.1 ขั้นตอนการสอนมีความชัดเจนและเป็นระบบ	4.33	4.22	0.83	มาก
8.2 การจัดสรรเวลามีความเหมาะสมกับแต่ละกิจกรรม	4.00			
8.3 การเชื่อมโยงเนื้อหาในแต่ละขั้นตอนมีความต่อเนื่องและสมเหตุสมผล	4.33			
9. ภาษาที่ใช้				
9.1 ภาษาที่ใช้มีความถูกต้องตามหลักภาษา	4.67	4.56	0.53	มากที่สุด
9.2 ภาษาที่ใช้มีความชัดเจนและเข้าใจง่าย	5.00			
9.3 ภาษาที่ใช้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน	4.00			
รวม		4.32	0.74	มาก

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการประเมินคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้ประกอบการใช้สื่อการเรียนรู้สื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม ในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยมีรายละเอียด การประเมินใน 17 รายการ และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านในแต่ละรายการ ผลการประเมินโดยรวมพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.27 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.30 ซึ่งบ่งชี้ว่าโดยภาพรวม แผนการจัดการเรียนรู้มีคุณภาพอยู่ในระดับมีคุณภาพมาก และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมีความสอดคล้องกันในระดับสูง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้ประกอบการใช้สื่อการเรียนรู้สื่อเทคโนโลยีความจริงเสริม ในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ข้อที่	รายการประเมินคุณภาพ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	แผนการจัดการเรียนรู้มีความสมบูรณ์ เหมาะสม และมีรายละเอียดที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน	4.00	0.00	มาก
2	แผนการจัดการเรียนรู้มีองค์ประกอบสำคัญครบถ้วน ร้อยรัดสัมพันธ์กัน	4.00	0.00	มาก
3	การเขียนสาระสำคัญในแผนการจัดการเรียนรู้ถูกต้อง	4.67	0.58	มากที่สุด
4	จุดประสงค์การเรียนรู้มีความชัดเจนครอบคลุมสาระการเรียนรู้	4.33	0.58	มาก
5	สื่อที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และระดับชั้นของนักเรียน	4.67	0.58	มากที่สุด
6	กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และเนื้อหาสาระ	4.67	0.58	มากที่สุด

ข้อที่	รายการประเมินคุณภาพ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
7	กิจกรรมการเรียนรู้เหมาะสมระดับชั้นของนักเรียน	4.00	0.00	มาก
8	การใช้สื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสนใจ	4.33	0.58	มาก
9	การใช้สื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง	5.00	0.00	มากที่สุด
10	กิจกรรมการเรียนรู้เหมาะสมกับเวลา	4.33	0.58	มาก
11	กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมให้นักเรียนระดมสมองเพื่อแก้ปัญหา	3.33	0.58	ปานกลาง
12	การใช้สื่อเหมาะสมสัมพันธ์สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	4.00	0.00	มาก
13	การใช้สื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์	4.67	0.58	มากที่สุด
14	ระบุวิธีการวัดผลประเมินผลอย่างชัดเจน	4.67	0.58	มากที่สุด
15	ระบุเครื่องมือสำหรับการวัดผลประเมินผลอย่างชัดเจน	4.00	0.00	มาก
16	ระบุเกณฑ์การประเมินผลอย่างชัดเจน	4.00	0.00	มาก
17	การวัดและประเมินผลสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	4.00	0.00	มาก
รวม		4.27	0.30	มาก

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการทดสอบวัดความรู้หลังเรียนจากการเรียนด้วยสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม ในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ข้อมูลจากนักเรียนจำนวน 30 คน แสดงให้เห็นว่าคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบหลังเรียนอยู่ที่ 17.03 โดยมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.63 จากการวิเคราะห์ทางสถิติ พบว่า เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์คะแนนที่ตั้งไว้ที่ 16 คะแนน (ร้อยละ 80) ค่าสถิติ t คำนวณได้มีค่าเท่ากับ 2.15 และค่า p -value เท่ากับ 0.02 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงสรุปได้ว่าผลการทดสอบหลังเรียนมีความแตกต่างจากเกณฑ์ที่ตั้งไว้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังเรียนจากการเรียนด้วยสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม ในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

จำนวนนักเรียน	คะแนนเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	เกณฑ์คะแนน (ร้อยละ 80)	คะแนน t	p -value
30	17.03	2.63	16	2.15	0.02*

*นัยยะสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนหลังเรียนจากการเรียนด้วยสื่อ พบว่า การเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนหลังเรียนด้วยสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม พบว่า โดยรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยผลการประเมินเท่ากับ 4.71 ส่วนเบี่ยงเบน

มาตรฐานเท่ากับ 0.15 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการออกแบบสื่อ, ด้านปฏิสัมพันธ์, ด้านประโยชน์ต่อการเรียนรู้ และด้านภาพรวม ทุกประเด็นย่อยนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนด้านเนื้อหาพบว่านักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก 2 ประเด็นย่อยคือ คำอธิบายเนื้อหาในสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย และเนื้อหาที่นำเสนอผ่านสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมมีความเหมาะสมกับเรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาส่วนในประเด็นย่อยอื่นๆ นักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนหลังเรียนจากการเรียนรู้ด้วยสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม ในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ประเด็นพิจารณาความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านเนื้อหา			
1. เนื้อหาที่นำเสนอผ่านสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมมีความน่าสนใจ	4.60	0.72	มากที่สุด
2. คำอธิบายเนื้อหาในสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย	4.50	0.78	มาก
3. เนื้อหาที่นำเสนอผ่านสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมมีความถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา	4.70	0.47	มากที่สุด
4. เนื้อหาที่นำเสนอผ่านสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมมีความเหมาะสมกับเรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	4.43	0.82	มาก
ด้านการออกแบบสื่อ			
5. ภาพและกราฟิกในสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมมีความสวยงามและน่าสนใจ	4.73	0.45	มากที่สุด
6. การใช้งานสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมมีความง่ายและสะดวก	4.77	0.43	มากที่สุด
7. การเข้าถึงเนื้อหาต่างๆ ในสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมทำได้อย่างรวดเร็ว	4.87	0.35	มากที่สุด
8. รูปแบบการนำเสนอการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมโดยรวมมีความเหมาะสมกับการเรียนรู้	4.77	0.57	มากที่สุด
ด้านปฏิสัมพันธ์			
9. การมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมทำให้การเรียนรู้สนุกสนานมากขึ้น	4.80	0.41	มากที่สุด
10. สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมกระตุ้นให้ฉันอยากเรียนรู้เนื้อหาเพิ่มเติม	4.83	0.38	มากที่สุด
11. การได้สำรวจและโต้ตอบกับวัตถุสามมิติในสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมช่วยให้ฉันเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น	4.80	0.55	มากที่สุด

ประเด็นพิจารณาความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านประโยชน์ต่อการเรียนรู้			
12. การเรียนรู้ด้วยสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมช่วยให้ฉันเข้าใจประวัติความเป็นมาของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้ง่ายขึ้น	4.67	0.48	มากที่สุด
13. สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมช่วยให้ฉันเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้ชัดเจนขึ้น	4.70	0.47	มากที่สุด
14. สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมช่วยให้ฉันเข้าใจหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้ดีขึ้น	4.60	0.72	มากที่สุด
15. สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมนี้ช่วยให้ฉันเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้ดีขึ้น	4.83	0.38	มากที่สุด
ด้านภาพรวม			
16. ฉันมีความพึงพอใจกับการเรียนรู้ด้วยสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมนี้	4.70	0.65	มากที่สุด
รวม	4.71	0.15	มากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน พบว่ามี 2 ประเด็นที่มีผลการประเมินคุณภาพอยู่ในระดับมีคุณภาพมากที่สุด คือ ความสอดคล้องกับหลักสูตร และภาษาที่ใช้ ในประเด็นอื่น ๆ มีผลการประเมินคุณภาพอยู่ในระดับมีคุณภาพมาก ผลการประเมินโดยรวมพบว่า ค่าเฉลี่ยรวมผลการประเมินคุณภาพอยู่ที่ 4.32 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.74 ซึ่งบ่งชี้ว่าโดยภาพรวม สื่อการเรียนรู้มีคุณภาพอยู่ในระดับมีคุณภาพมาก ผลการประเมินนี้สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า สื่อการเรียนรู้ที่ดีควรมีคุณภาพในด้านเนื้อหา วิธีการ และการออกแบบ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ การที่ผู้เชี่ยวชาญประเมินว่าสื่อมีความสอดคล้องกับหลักสูตรในระดับมีคุณภาพมากที่สุดและมาก แสดงว่าสื่อนี้สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ตามมาตรฐานและตัวชี้วัดได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ไม่สูงมาก บ่งชี้ว่าความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมีความสอดคล้องกัน ซึ่งสนับสนุนความน่าเชื่อถือของผลการประเมิน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตานันท์ มลิทอง (2543: 79) และ ชูเกียรติ โพธิ์มัน (2540: 72) ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของสื่อการเรียนรู้ในการเป็นตัวกลางที่ช่วยนำและถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้เรียน นอกจากนี้ Gerlach and Ely ได้อธิบายว่าสื่อการเรียนรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญในระบบการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ จากงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคุณภาพของสื่อส่งผลต่อการถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้เรียน และส่งผลให้ผู้เรียนบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีคุณภาพอยู่ในระดับมีคุณภาพมาก (ค่าเฉลี่ย 4.27, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.30) แผนการจัดการเรียนรู้มีความสมบูรณ์ มีองค์ประกอบครบถ้วน และมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งการที่แผนการจัดการเรียนรู้

ได้รับการประเมินว่ามีคุณภาพอยู่ในระดับมีคุณภาพมาก แสดงว่าแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสมในการนำไปใช้ร่วมกับสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม เพื่อจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีจะช่วยให้ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนที่ชัดเจน และส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ตามที่งานวิจัยของฐาปณีย์ ธรรมเมธา (2541: 41: 43) และ ชม ภูมิภาค (2544: 25) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อการเรียนรู้ในการช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ผู้สอนกำหนด นอกจากนี้สุกัญญา นิมนันท์ (2545: 11) ได้เน้นย้ำว่าสื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียนจะต้องมีแผนการเรียนรู้ที่เหมาะสมประกอบด้วย จากงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าแผนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้สอนสามารถสอนได้อย่างเป็นระบบและสามารถพัฒนานักเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนหลังเรียนด้วยสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมอยู่ที่ 17.03 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.63) เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์คะแนนที่ตั้งไว้ร้อยละ 80 พบว่าผลการทดสอบหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ($t = 2.15, p = 0.02$) ผลการทดสอบนี้แสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้ด้วยสื่อเทคโนโลยีความจริงเสริมสามารถส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้จริง คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนที่สูงกว่าเกณฑ์และมีนัยสำคัญทางสถิติ บ่งชี้ว่าสื่อการเรียนรู้มีประสิทธิภาพในการช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาและพัฒนาความรู้ในเรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้ดีขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Dale (1969) และ Heinich, Molenda and Russell (1992) ที่กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพในการเรียนรู้ และงานวิจัยของกิดานันท์ มลิทอง (2548: 108 - 109) และ ศิวนิต อรรถวุฒิภูมิกุล (2555: 28 - 30) ได้กล่าวถึงคุณค่าของสื่อการเรียนรู้ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถเข้าใจเนื้อหาที่ซับซ้อนได้ง่ายขึ้น จากงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสื่อการเรียนรู้ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพประกอบ 1 สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมเป็นสื่อการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมในการใช้ประกอบการเรียนการสอนเรื่อง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยครั้งนี้ คือ สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมเป็นสื่อการเรียนรู้ที่มีเหมาะสมในการใช้ประกอบการเรียนการสอนเรื่อง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากสื่อนี้มีคุณภาพในด้านเนื้อหา วิธีการ และการออกแบบ สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ตามมาตรฐานและตัวชี้วัดได้อย่างเหมาะสม ส่งผลต่อคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนหลังเรียนสูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์คะแนนที่ตั้งไว้ และผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เรียน พบว่า โดยรวมนักเรียนมีความพึงพอใจสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในระดับมากที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการนำสื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมเป็นสื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเรื่อง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้

บทสรุป

สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวณหญิง เป็นสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการใช้ประกอบการเรียนการสอนเรื่อง วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ส่งผลให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนรายวิชาพระพุทธศาสนามากขึ้น อีกทั้งยังสามารถพัฒนาคะแนนของนักเรียนให้สูงขึ้น จึงเห็นได้ว่าการใช้สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริม มีความสำคัญในการจัด การเรียนรู้ สร้างแรงจูงใจ สอดรับกับการใช้เทคโนโลยีในปัจจุบัน และสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา สามารถเข้าถึงได้จาก Apple store และ Play store ในชื่อแอปพลิเคชัน Rattana Tri โดยนักเรียนจะต้องดาวน์โหลดแอปพลิเคชันลงในโทรศัพท์มือถือก่อนที่จะใช้งาน

1.2 สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่จัดทำขึ้นจำเป็นต้องเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ดังนั้น ครูจำเป็นต้องจัดเตรียมระบบอินเทอร์เน็ตและ AR maker ให้พร้อมเพียงพอต่อนักเรียนทุกคน

1.3 สื่อการเรียนรู้เทคโนโลยีความจริงเสริมในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่จัดทำขึ้นสามารถใช้เป็นสื่อประกอบการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้และสามารถให้เป็นสื่อส่งเสริมการเรียนรู้นอกเวลาเรียนได้ โดยครูสามารถติดตั้ง AR maker ในห้องเรียนและนักเรียนสามารถใช้แอปพลิเคชัน Rattana Tri เพื่อสืบค้นความรู้ได้ทุกเวลา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ คือ 1) ควรพัฒนาสื่อการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีความจริงเสริมในหัวข้ออื่นๆ ในรายวิชาพระพุทธศาสนาและจัดทำเป็นนิทรรศการ หรือสื่อการเรียนรู้ถาวรที่ติดตั้งในห้องเรียน เพื่อให้ นักเรียนสามารถสืบค้นความรู้และใช้งานสื่อการเรียนรู้ได้อย่างคุ้มค่า 2) ควรพัฒนาเกมการเรียนรู้ในรายวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นสื่อเสริมกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสนใจในรายวิชาพระพุทธศาสนา 3) ควรนำ

เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาบูรณาการกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงและทำความเข้าใจหลักธรรมได้อย่างลึกซึ้งและเหมาะสมกับบริบทปัจจุบัน 4) สามารถนำสื่อการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีความจริงเสริมไปปรับใช้ในรายวิชาอื่น ๆ ในสถานศึกษาได้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กิดานันท์ มลิทอง. (2543). *เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชม ภูมิภาค. (2544). เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา . *เทคโนโลยีสื่อสารการศึกษา*, 7(1), หน้า 16-17.
- ฐานิย์ ธรรมเมธา. (2557). องค์ประกอบการเลือกสื่อการเรียนรู้. ใน *เอกสารประกอบการบรรยาย รายวิชา 468 301 การเลือกและการใช้สื่อการเรียนการสอน* (น. 90). ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิภาพรรณ พินลา. (2561). การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนา. *Journal of Buddhist Education and Research*, 7(1), หน้า 260-280
- สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560 – 2579*. กรุงเทพฯ: บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- ศิวินิต อรรถวุฒิกุล. (2559). *เอกสารคำสอน รายวิชา 468 311 เทคโนโลยีการศึกษาสำหรับการฝึกอบรม (Educational Technology for Training)*.
- Azuma, R. T. (1997). A survey of augmented reality. *Presence: Teleoperators and Virtual Environments*, 6(4), 355–385.
- Bacca, J., et al (2014). Augmented reality trends in education: A systematic review of research and applications. *Educational Technology & Society*, 17(4), 133–149.
- Billinghurst, M., & Dünser, A. (2012). Augmented reality in education. *IEEE Computer*, 45(7), 56–63.
- Chen, C. H., et al (2016). Employing augmented reality to facilitate students' learning in science courses. *Computers in Human Behavior*, 2016(55), 927–933.
- Dale, E. (1969). *Audio-visual methods in teaching* (3rd ed.). New York, NY: Macmillan.
- Gerlach, V. S., & Ely, D. P. (1971). *Teaching and media: A systematic approach*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Gardner, H. (1993). *Multiple intelligences: The theory in practice*. New York, NY: Basic Books/Hachette Book Group.
- Heinich, R., Molenda, M., & Russell, J. D. (1992). *Instructional media and new technologies of instruction* (4th ed.). New York, NY: Macmillan College Division.

- Ibáñez, M. B., Di Serio, Á., Delgado Kloos, C., & García Rueda, J. J. (2014). Augmented reality for STEM learning: A systematic review. *Computers & Education*, 2018(123), 48–60.
- Radu, I. (2014). Augmented reality in education: A meta-analysis of research studies. *Computers in Human Behavior*, 2014, 385–392. 17(4), 133–149.

การพัฒนาแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียน วัดช่วงสิงห์
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

The Development of An Internal Supervision Administrative
Model at Wat Khwang Singh School, Muang District,
Chiangmai Province

พระปลัดพงศธร ประมวลการ

Phrapralard Phongsatorn Pramuankan

นักวิชาการอิสระ Independent Scholar

Corresponding author, e-mail: pramuankan123 @gmail.com

Received June 21, 2025; Revised August 12, 2025; Accepted: December 26, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการนิเทศภายในของโรงเรียน วัดช่วงสิงห์ 2) เพื่อพัฒนาแบบการนิเทศภายใน 3) เพื่อทดลองใช้รูปแบบการนิเทศภายใน 4) เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบการนิเทศภายใน กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียน จำนวน 19 คน สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI) ยืนยันรูปแบบใช้ Delphi Technique ด้วยฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญ หาค่าความสอดคล้องของเนื้อหาด้วย (IOC) หาค่าความเชื่อมั่นค่า Cronbach's จากผู้เชี่ยวชาญและวิเคราะห์ด้วยสถิติ (GLM) ที่นัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพความต้องการบริหารงานวิชาการมี 6 ด้าน จากการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ค่าสูงสุดคือด้านการนิเทศติดตามค่า (PNI) = 0.549 แสดงว่าครูและบุคลากร มีความต้องการที่จะพัฒนางานวิชาการด้วยการนิเทศติดตาม 2. พัฒนารูปแบบการบริหารการนิเทศ 2) ขั้นการยืนยันรูปแบบด้วย Delphi Technique ผลการวิเคราะห์ค่า IQR = 0 ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นที่เป็นฉันทามติรูปแบบมีความถูกต้อง 3. นำรูปแบบทดลองใช้ในโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ กับกลุ่มทดลอง 19 คน และกลุ่มควบคุมโรงเรียนวัดป่าตัน 17 คน ทดสอบก่อนและหลัง เพื่อเปรียบเทียบทักษะการอ่าน ผลการทดลองในภาพรวม ($\bar{X}$) = 4.97 ค่า Mean square = 2.35 และ ค่า p-value=.05* แสดงว่ารูปแบบ มีประสิทธิภาพสามารถพัฒนาความรู้ทักษะการอ่านของนักเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.05* 4. ผลการประเมินรูปแบบ พบว่ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีพัฒนาการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 * ประเมินความพึงพอใจของครูอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ = 4.52 SD. = 0.293

คำสำคัญ: การนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม; การพัฒนาแบบ; จังหวัดเชียงใหม่

Abstract

This research has the following objectives: 1) To study the internal supervision conditions of Wat Khwang Singh School 2) To develop an internal supervision model 3) To test the internal supervision model 4) To evaluate the results of using the internal supervision model the sample group consisted of 19 students. Statistics for data analysis the need index (PNI) was used to confirm the model using the Delphi Technique with the consensus of experts. The content consistency value was found (IOC). The reliability value of Cronbach's from experts was found and analyzed with statistics (GLM) at a statistical significance of .05. The research results found that 1. The academic administration needs had 6 aspects. From the analysis of needs, the highest value was the supervision and monitoring aspect (PNI) = 0.549, indicating that teachers and personnel wanted to develop academic work through supervision and monitoring. 2. Develop a supervision and management model 2) Model confirmation stage using the Delphi Technique The analysis result of the IQR value = 0. Experts have a consensus opinion that the model is correct. 3. Apply the trial model at Wat Khwang Singh School with an experimental group of 19 students and a control group of 17 students from Wat Pa Tan School, pre- and post-tests were conducted to compare reading skills. The overall experimental results ($\bar{x}$) = 4.97, Mean square = 2.35 and p-value = .05* showed that the model was effective in developing students' reading skills with a statistical significance of .05*. 4. The results of the model evaluation found that the experimental and control groups had statistically significant differences in development at a statistical significance of .05*. Teacher satisfaction was assessed at a high level, mean ($\bar{x}$) = 4.52 SD. = 0.293.

Keywords: Participatory Internal Supervision; Model development; Chiangmai Province

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ถ้าหากคนมีคุณภาพแล้ว ย่อมส่งเสริมให้สังคมและประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้า การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กำหนดความมุ่งหมายของการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รวมเป็นพลังสร้างสรรค์การพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) จากแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาไว้ 4 ประการ คือ 1)

เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ 2) เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะและสมรรถนะ 3) เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และคุณธรรม จริยธรรม รู้รักสามัคคี และร่วมมือผนึกกำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4) เพื่อนำประเทศก้าวข้ามกับดักประเทศมีรายได้ปานกลาง และลดความเหลื่อมล้ำภายในประเทศให้ลดลง และเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์และจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา ดังนั้นการจัดการระบบการศึกษาไทยทุกระดับชั้น จึงจำเป็นต้องมีการนิเทศการศึกษา เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาได้ตระหนัก เห็นความสำคัญและนำไปปฏิบัติในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ และได้ผลอย่างเป็นรูปธรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันมีการประสานงานช่วยเหลือกัน ในการปฏิบัติเพื่อส่งเสริม สนับสนุนและนำให้คำปรึกษาซึ่งกันและกันในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน ทำให้การศึกษา บรรลุเป้าหมายเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา และการช่วยเหลือแนะนำและส่งเสริมสนับสนุนโดยผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรในสถานศึกษาทุกคนและทุกฝ่ายได้ร่วมมือในการดำเนินงานนิเทศภายในสถานศึกษา มีวัตถุประสงค์หลักเพิ่มพูนประสิทธิภาพ การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ของครู อันนำมาซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ (ศรัณย์ภัทร์ อินทรัชชาทรัพย์, 2558)

โรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการโดยอยู่ในการกำกับดูแลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต1 เปิดการเรียนการสอน ตั้งแต่ชั้นอนุบาล-ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปี 2565-2567 โรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอีกโรงเรียนหนึ่งที่มีสภาพปัญหาการนิเทศภายในสถานศึกษา ดังที่รายงานผลการประเมินตนเอง (SAR) ของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ ปีการศึกษา 2566 พบว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรเพราะ ไม่มีรูปแบบการนิเทศภายในที่มีประสิทธิภาพ ไม่เป็นขั้นตอน และขาดการนิเทศติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลกระทบต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ตลอดจนถึงคุณภาพของผู้เรียน (รายงานผลการประเมินตนเอง (SAR), 2565) จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะนักการศึกษาจึงมีความสนใจ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน และเห็นความสำคัญของการนิเทศภายใน อันเป็นกระบวนการที่สำคัญของผู้บริหารในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่
4. เพื่อประเมินผลรูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา R&D ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาโดยใช้การศึกษาเอกสารและผลการประเมินตนเอง (SAR) โดยผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามเพื่อสอบถามความต้องการ โดยใช้สูตรดัชนี ความต้องการจำเป็น (PNI) Modified Priority Needs Index (สุวิมล ว่องวาณิช, 2550) เพื่อหาค่าความสอดคล้องของเนื้อหาให้ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบหาค่า IOC (พิศิษฐ์ ตันทวนิชและพนา จินดาศรี, 2561) มีค่าเฉลี่ยที่ยอมรับได้คือ ค่าเฉลี่ย 0.66 – 1.00 จากนั้นนำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยไปหาค่าความเชื่อมั่น ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ด้วยวิธีการของครอนบาค (Cronbach, Lee J., 1990) และมีการยืนยันรูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) (น้ำผึ้ง มีศีล, 2559) โดยผู้วิจัยได้กำหนดผู้เชี่ยวชาญจำนวน 21 ท่านด้วยการตอบแบบสอบถาม 3 รอบ รอบที่ 1 เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด โดยผู้วิจัยส่งคำถามครั้งที่ 1 ด้วยจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (Google From) เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้ตอบกลับมาแล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูล และจัดทำแบบสอบถามแบบ Rating Scale เพื่อสอบถามในรอบที่ 2 และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยสถิติ Medium (ค่ามัธยฐาน) IQR (Inter Quartiles) มีข้อคำถามที่ยังไม่เป็นฉันทามติ IR (Inter Quartiles) .00 - .50 จากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด ผู้วิจัยจะส่งแบบสอบถามไปในรอบที่ 3 สำหรับผู้เชี่ยวชาญที่มีความเห็นแตกต่างเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความคิดเห็นแตกต่างได้แก้ไขคำตอบ เพื่อเป็นการยืนยันรูปแบบและการดำเนินการทดลอง รูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยกลุ่มทดลองที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แก่ กลุ่มนักเรียนโรงเรียน วัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 19 คน และกลุ่มควบคุมมีโรงเรียนวัดป่าตัน อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 17 คน ผลการทดลองเพื่อทดสอบประสิทธิภาพ รูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยสถิติ (General Linear Model) (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2537)

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ จากการวิเคราะห์ศึกษาความต้องการ

ตารางที่ 1 ศึกษาปัญหาและความต้องการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ โดยใช้แบบสอบถามความต้องการจำเป็น และการจัดลำดับความต้องการของการพัฒนาโดยใช้สูตรดัชนี ความต้องการจำเป็น (PNI) Modified Priority Needs Index ผู้วิจัยได้ศึกษาและนำเสนอตามตารางต่อไปนี้

ข้อที่	ประเด็นปัญหา	สภาพที่เป็นอยู่จริง (I)	สภาพที่ควรจะเป็น (D)	(I-D)/D	ลำดับที่
การนิเทศติดตามเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา					
1.	มีการร่วมกันวางแผนการส่งเสริม และสนับสนุน นิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนา	44	96	0.542	1

	คุณภาพผู้เรียน				
2.	มีการกำหนดแนวทางในการส่งเสริม และสนับสนุน นิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน	50	95	0.474	2
3.	มีการสะท้อนผลการนิเทศการศึกษา ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ทราบ	52	94	0.447	3
4.	มีการนำผลการนิเทศไปปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน	56	89	0.371	4
5.	มีการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาวิชาการร่วมกับ ชุมชนและองค์กรอื่นๆ	59	93	0.366	5

จากตารางที่1 ค่าการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นสูงสุดคือ การร่วมกันวางแผนการส่งเสริมและสนับสนุน นิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มีค่าคะแนน = 0.542 (PNI) = (I-D)/D สภาพที่เป็นจริง I= 44 สภาพที่ต้องการ D=96 (I-D)/D= 0.542

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ ด้วย Delphi Technique โดยใช้ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและในการศึกษาผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นที่เป็นฉันทามติ (Consensus) และยืนยันว่ารูปแบบมีความถูกต้องสามารถนำไปใช้ในการทดลองได้

ตารางที่ 2 การยืนยันรูปแบบ ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้วยการวิเคราะห์ Delphi Technique เพื่อยืนยันว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นที่เป็น ฉันทามติ (Consensus) ว่ารูปแบบมีความถูกต้องสามารถนำไปใช้ในการทดลองได้

ข้อที่	รูปแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	มัธยฐาน	IQR
การนิเทศแบบมีส่วนร่วม					
1.	ผู้บริหารมีการประชุมปรึกษาหารือ คณะครูเกี่ยวกับแนวทางการนิเทศภายใน	4.90	.301	5	0
2.	มีการแต่งตั้งคณะกรรมการสถานศึกษา ตามสภาพปัจจุบัน และความต้องการ	4.86	3.59	5	0
3.	จัดทำแบบสำรวจข้อมูลในการดำเนินงานตามขอบข่ายภารกิจ 4 ด้าน ของโรงเรียน	4.86	3.59	5	0
4.	มีรายงานผลการนิเทศภายในโรงเรียน	4.81	.402	5	0
5.	มีการนำผลการนิเทศภายในไปใช้พัฒนา การจัดการเรียนการสอนของครูให้ดีขึ้น	4.86	3.59	5	0

6.	ผู้บริหารมีการ ประชุมคณะครู เพื่อร่วมกัน วางแผน และวิเคราะห์ปัญหา	4.86	3.59	5	0
7.	ผู้บริหารมีการกำหนดทางเลือกในการ ดำเนินงานการนิเทศภายใน	4.90	.301	5	0

จากตารางที่ 2 จากการพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ จากผู้เชี่ยวชาญ ด้วยการวิเคราะห์ Delphi Technique ผลการวิเคราะห์ค่า IQR (Inter Quartile Range) = 0 ทุกข้อแสดงว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นที่เป็นอันหนึ่งทามติ (Consensus) และยืนยันว่ารูปแบบมีความถูกต้องสามารถนำไปใช้ในการทดลองได้

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อทดลองใช้รูปแบบ ผู้วิจัยนำรูปแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ มาทดลองกับกลุ่มทดลองคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 19 คน มีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน เพื่อพัฒนาความรู้ทักษะการอ่านจับใจความ และนำแบบทดสอบความรู้ทักษะการอ่านจับใจความ ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มควบคุมนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดป่าตัน จำนวน 17 คน ที่ไม่ได้ใช้รูปแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ เพื่อเปรียบเทียบผลการทดสอบความรู้ทักษะการอ่านจับใจความ ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบภาพรวมคะแนนเฉลี่ยของผลการใช้รูปแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ด้วยการวิเคราะห์ General Linear Model

ข้อ	รูปแบบการบริหารงานการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์	การเปรียบเทียบ	General Linear Model					
			Levene's test	$\bar{X}$	Mean square	df	F	p-value
1.	ใจความสำคัญของเรื่อง	กลุ่มควบคุม	.07	1.07	4.61	1	24.05	.000**
		กลุ่มทดลอง		4.43				
2.	การอ่านจับใจความสำคัญ	กลุ่มควบคุม	.15	1.06	3.09	1	11.98	.000**
		กลุ่มทดลอง		4.22				
3.	ความหมายของการอ่านจับใจความ	กลุ่มควบคุม	.60	.62	.91	1	4.26	.05*
		กลุ่มทดลอง		4.60				
4.	ผู้อ่านต้องปฏิบัติ	กลุ่ม		1.28				

อย่างไร	ควบคุม	.07	4.18	2.30	1	6.52	.01**
	กลุ่ม						
	ทดลอง						
5. ขั้นตอนแรกของการอ่านจับใจความ	กลุ่ม		1.854.37				
	ควบคุม	.54		1.10	1	4.84	.05*
	กลุ่ม						
	ทดลอง						
6. ขั้นตอนสุดท้ายของการอ่านจับใจความ	กลุ่ม		1.71				
	ควบคุม	1.51	4.40	1.02	1	4.86	.05*
	กลุ่ม						
	ทดลอง						
7. จับใจความสำคัญอย่างง่าย	กลุ่ม		1.64				
	ควบคุม	.141	4.88	1.42	1	3.41	.05*
	กลุ่ม						
	ทดลอง						
8. ใจความสำคัญของข้อความนี้	กลุ่ม		1.044.19				
	ควบคุม	3.62		2.71	1	7.71	.01**
	กลุ่ม						
	ทดลอง						
9. ข้อความนี้มีใจความสำคัญ	กลุ่ม		1.24				
	ควบคุม	.233	4.04	2.38	1	9.21	.000**
	กลุ่ม						
	ทดลอง						
10. ข้อความนี้มีแนวคิด	กลุ่ม		.94				
	ควบคุม	1.29	4.16	4.24	1	23.66	.000**
	กลุ่ม						
	ทดลอง						
รวม		0.82	4.94	2.38	1	10.05	.01**

จากตารางที่ 3 การเปรียบเทียบภาพรวม การใช้รูปแบบการบริหารการนิเทศภายในของ โรงเรียนวัดช่วงสิงห์ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ด้วยการวิเคราะห์ General Linear Model ปรากฏว่าผลต่างของค่าเฉลี่ยหลังการใช้ของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมในภาพรวมค่า Levene's test=0.82 ($\bar{x}$) = 4.94 ค่า Mean square ในภาพรวม = 2.38 และค่า F= 10.05 p-value=.01 คะแนนข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ใจความสำคัญของเรื่อง ($\bar{x}$) = 4.43 ค่า Mean square = 4.61 การอ่านจับใจความสำคัญ ($\bar{x}$) = 4.22 ค่า Mean square = 3.09 รองลงมา ใจความสำคัญของ

ข้อความนี้ ($\bar{x}$) = 5.19 ค่า Mean square = 2.71 และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ขั้นตอนแรกของการอ่านจับใจความ ($\bar{x}$) = 4.37 ค่า Mean square = 1.10 สรุปได้ว่าหลังการใช้รูปแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ กลุ่มทดลองมีความรู้ด้านทักษะการอ่านจับใจความสำคัญสูงกว่ากลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01**

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อประเมินผลรูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ 4 แสดงระดับ ค่าเฉลี่ย, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานประเมินผลความพึงพอใจของครูในการใช้รูปแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ประเด็นการประเมิน	ความพึงพอใจต่อการนำรูปแบบ ไปใช้		
	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1. ศึกษาปัญหาและความต้องการพัฒนางานวิชาการ ด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้ เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการสอนของครูโรงเรียนวัดช่วงสิงห์	4.25	.70	มาก
2. การส่งเสริมและอบรมพัฒนาครูด้านจัดประสบการณ์เรียนรู้เพื่อออกแบบแผนการจัดประสบการณ์ Activities-Based Learning (ABL) โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	4.63	.51	มากที่สุด
3. ส่งเสริมการใช้รูปแบบ เทคนิควิธีการสอนอย่างหลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มตามศักยภาพ	4.62	.51	มากที่สุด
4. จัดประสบการณ์เรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะของผู้เรียน โดยสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	4.25	.70	มาก
5. จัดทำแผนจัดการประสบการณ์เรียนรู้สำหรับนักเรียนโดยใช้รูปแบบ Activities-Based Learning (ABL)	4.38	.74	มาก
6. พัฒนาแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ในการจัดการจัดประสบการณ์เรียนรู้	4.25	.70	มาก
7. ทดลองการใช้รูปแบบการบริหารการนิเทศภายใน ของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์	4.25	.70	มาก
รวม	4.37	0.651	มาก

จากตารางที่ 4 ในภาพรวม ครูมีความพึงพอใจในการใช้รูปแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) = 4.37, SD= 0.651 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ข้อ ได้แก่ 1.การส่งเสริมและอบรมพัฒนาครูด้านจัดประสบการณ์เรียนรู้เพื่อออกแบบแผนการจัดประสบการณ์ Activities-Based Learning (ABL) โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีค่าเฉลี่ย($\bar{x}$) = 4.63, SD.=0.51 2.ส่งเสริมการใช้รูปแบบ เทคนิควิธีการสอนอย่าง หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) =4.62, SD=0.51 ส่วนด้านอื่นๆอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงขอนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ จากการวิเคราะห์ศึกษาความต้องการจำเป็น(PNI) Modified Priority Needs ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการการศึกษาคุลากรของโรงเรียน มีความต้องการในการพัฒนางานวิชาการด้านการจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้เกิดความรู้ทักษะการอ่าน จับใจความของผู้เรียนของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ มีค่าการวิเคราะห์สูงสุด คือ ด้านร่วมกันวางแผนการส่งเสริม และสนับสนุน นิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มีค่าคะแนน = 0.54 (PNI) $= (I-D)/D$ สภาพที่เป็นจริง $I = 44$ สภาพที่ต้องการ $D = 96$ $(I-D)/D = 0.54$ ครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ มีความต้องการที่จะพัฒนางานวิชาการด้านการร่วมกันวางแผนการส่งเสริม และสนับสนุน นิเทศการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ (สรรเพชญ์ ศิริเกตุ, 2563) เรื่อง การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) วิธีดำเนินการ ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 3.1) ด้านการเตรียมการนิเทศ 3.2) ด้านวิธีและแนวปฏิบัติในการนิเทศ 3.3) ด้านเครื่องมือประกอบการนิเทศ 3.4) ด้านการดำเนินการนิเทศ 5) ด้านการสรุปและประเมินผลการนิเทศ 4) การประเมิน 5) เงื่อนไขความสำเร็จและผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษาโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

2. ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยการวิเคราะห์ (Delphi Technic) จากผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิจัยพบว่า ค่าสถิติวิเคราะห์ภาพรวมค่าพิสัยระหว่าง ควอไทล์ IQR (Interquartile Range) มีค่าเท่ากับ 0 ทุกข้อ แสดงว่าผู้เชี่ยวชาญ มีความคิดเห็นที่เป็นฉันทามติ (Consensus) และยืนยันว่ารูปแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ มีความถูกต้องในด้านหลักการ แนวคิด ทฤษฎีสามารถนำไปใช้ ในการทดลองได้ แสดงให้เห็นว่า รูปแบบมีประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (นริศรา ศิริวงศ์, 2566) เรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เรื่อง English for Daily Life ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน (Activity-Based Learning) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 1. กิจกรรมการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษ เรื่อง English for Daily Life ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่สร้างขึ้น มีประสิทธิภาพเท่ากับ 84.57/80.89 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้ คือ 75/75 2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังเรียน ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่พัฒนาขึ้น สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3.ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่พัฒนาขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด ($= 4.55$, S.D. = 0.51)

3. ผลทดลองใช้รูปแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การนำรูปแบบการนิเทศไปใช้ในการนิเทศติดตามจัดการเรียนรู้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดช่วงสิงห์ จำนวน 19 คน และทดสอบความรู้ทักษะการอ่านจับใจความสำคัญด้วยแบบทดสอบความรู้การอ่านจับใจความสำคัญกับ กลุ่มควบคุม โรงเรียนวัดป่าตัน จำนวน 17 คน เพื่อทดสอบประสิทธิภาพรูปแบบด้วยการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ก่อนและหลังการใช้รูปแบบ ซึ่งผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยประสิทธิภาพ การใช้รูปแบบ กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง โดยใช้สถิติในการทดสอบสมมติฐาน ด้วยการวิเคราะห์ General Linear Model ปรากฏว่าผลต่างของค่าเฉลี่ยหลังการใช้ของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมในภาพรวม $\bar{X} = 4.94$ ค่า Mean square = 2.38 และค่า F= 10.05 p-value=.01** คะแนนข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ใจความสำคัญของเรื่อง $\bar{X} = 4.43$ ค่า Mean square = 4.61 การอ่าน จับใจความสำคัญ $\bar{X} = 4.22$ ค่า Mean square = 3.09 ใจความสำคัญของข้อความนี้ $\bar{X} = 5.19$ ค่า Mean square = 2.71 และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ขั้นตอนแรกของการอ่านจับใจความ $\bar{X} = 4.37$ ค่า Mean square = 1.10 สรุปได้ว่าหลังการใช้รูปแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ หลังการทดลอง มีประสิทธิภาพสูงกว่าก่อนการทดลองใช้รูปแบบ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01** สอดคล้องกับวิจัยของ (กษมา สุรเดชา, 2564) ศึกษาเรื่อง ผลการใช้ชุดกิจกรรม Active Learning เพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านจับใจความและเจตคติต่อการอ่านของนักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาไทยชั้นปีที่ 2 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า ชุดกิจกรรม Active Learning เสริมสร้างทักษะการอ่านจับใจความ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 โดยได้เกณฑ์การประเมินเท่ากับ 87.67/88.65 ในส่วนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษานั้น เมื่อทดสอบโดยใช้วิธีการทางสถิติ t-test dependent ทดสอบ พบว่าคะแนนเฉลี่ยของนักศึกษาหลังใช้ชุดกิจกรรม Active Learning มีคะแนนสูงกว่าก่อนใช้ชุดกิจกรรม Active Learning อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 ในส่วนของเจตคติของนักศึกษาที่มีต่อการอ่านนั้นพบว่าโดยรวมแล้วอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.40)

4. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบนี้มีประสิทธิภาพสามารถพัฒนาความรู้ทักษะการอ่านจับใจความสำคัญของผู้เรียนได้ และผลการประเมินความพึงพอใจของครูโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ หลังการใช้รูปแบบ ครูผู้สอนมีความพึงพอใจในระดับมาก ค่าเฉลี่ย $\bar{X} = 4.42$ SD = 0.61 สอดคล้องกับวิจัยของ (ดวงพร เพ็ญฟู, 2559) เรื่อง การพัฒนาชุดกิจกรรมการอ่านจับใจความ โดยใช้เทคนิค 5W1H เพื่อส่งเสริมการอ่าน กลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 1) นักเรียนมีความสามารถในการอ่านจับใจความโดยใช้เทคนิค 5W1H โดยมีคะแนน ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 จำนวน 26 คนคิดเป็น 81.25 2) ชุดกิจกรรมการอ่านจับใจความโดยใช้เทคนิค 5W1H มีประสิทธิภาพ 84/87.50 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 3) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมการอ่านจับใจความโดยใช้เทคนิค 5W1H โดยรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย $\bar{X} = 4.34$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน SD = 0.58)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การใช้รูปแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัด เชียงใหม่ มีประสิทธิภาพคือการพัฒนาทักษะด้านการจัดการเรียนการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ จากกิจกรรม มีกระบวนการคิดวิเคราะห์ คิดวิพากษ์อย่างสร้างสรรค์ในการอภิปรายผลจากการเรียนรู้ และการนำผลจากการเรียนรู้ไปใช้ใน ชีวิตจริง ได้อย่างสร้างสรรค์ตามเป้าหมายของหลักสูตรสถานศึกษา

ภาพประกอบ 1 รูปแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์

บทสรุป

รูปแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้วยการจัดกิจกรรมการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วม (Participatory Supervision) มี 5 ขั้นตอน 1. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ 2. การวางแผนการนิเทศ 3. การสร้างสื่อและเครื่องมือในการนิเทศ 4. ดำเนินการนิเทศ 5. ประเมินผลปรับปรุงการนิเทศ และการสอนในรูปแบบที่ใช้กระบวนการสอนแบบกิจกรรมเป็นฐาน ABL (Active Base Learning) เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนต้องเรียนด้วยการลงมือทำและแก้ปัญหาด้วยกิจกรรมมีกระบวนการคิดที่เป็นระบบมีขั้นตอน 4 ขั้นตอนคือ 1. ขั้นนำ 2. ขั้นกิจกรรม 3. ขั้นอภิปรายและนำไปใช้ 4. ขั้นสรุปและประเมินผล การจัดการเรียนการสอนแบบนี้ครูผู้สอนจะออกแบบกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จากกิจกรรมโดยใช้ กระบวนการคิดและหาแนวทางแก้ปัญหาเป็นขั้นตอน เกิดองค์ความรู้ใหม่เพื่อแก้ปัญหา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่ารูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้นำไปทดลองในด้าน ความรู้ทักษะการอ่านจับใจความสำคัญของวิชาภาษาไทย ด้วยแบบทดสอบความรู้การอ่านจับใจความสำคัญ โดยมีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยรวมทุกด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านการอ่านจับใจความสำคัญ และการอ่านจับใจความสำคัญของ เรื่อง แสดงว่ารูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ มีประสิทธิภาพ สถานศึกษาในสังกัด สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถนำรูปแบบการบริหารการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วง สิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ ไปใช้ในการบริหารงานวิชาการในสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้น พื้นฐาน ในการพัฒนาและแก้ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนด้วยรูปแบบการบริหารงาน วิชาการนิเทศติดตามอย่างมีส่วนร่วม โดยนำรูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครูในสถานศึกษาของ ตนเอง เพื่อดำเนินการแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

2.1 จากผลการศึกษาพบว่ารูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีประสิทธิภาพ สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้กับสถานศึกษาอื่นที่มีบริบทใกล้เคียง ได้โดยเฉพาะโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 ควรนำผลการศึกษาด้านรูปแบบการนิเทศภายใน ในครั้งนี้มาเป็นแนวทางในการ บริหารงานด้านอื่นๆด้วยกระบวนการนิเทศแบบมีส่วนร่วมของทุกคนในแต่ละฝ่าย เพราะจะทำให้ทุก คนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง จะทำให้สถานศึกษาสามารถ พัฒนาได้ทุกฝ่ายซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนา ในภาพรวมของสถานศึกษาในสังกัดของในสังกัดสำนักงาน การศึกษาขั้นพื้นฐาน สืบไป

3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการนำรูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัด เชียงใหม่ ไปดำเนินการศึกษาวิจัย ในช่วงชั้นอื่นๆเช่น ระดับมัธยมต้นและมัธยมปลาย

3.2 ควรมีการนำผลการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ ไปศึกษาต่อในข้อที่ยังไม่ได้ค้นพบ โดยทดลองในวิชาอื่นๆเช่น วิชา คณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ หรือวิชาภาษาอังกฤษ

แหล่งอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 3 พ.ศ.2553. ราชกิจจานุเบกษา. กรุงเทพฯ : ศรุสภา.
- กษมา สุรเดชา (2564). ผลการใช้ชุดกิจกรรม Active Learning เพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านจับ ใจความและเจตคติต่อการอ่านของนักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาไทยชั้นปีที่ 2. คณะครุ- ศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

- กองพุทธศาสนศึกษา. (2557). *คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พุทธศักราช 2557*. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2537). *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดวงพร เพื่องฟู. (2560). *การพัฒนาชุดกิจกรรมการอ่านจับใจความโดยใช้เทคนิค 5W1H เพื่อส่งเสริมการอ่านกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. วิทยานิพนธ์ สาขาหลักสูตรและการสอน วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- นริศรา ศิริวงศ์. (2566). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เรื่อง English for Daily Life ตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน (Activity-Based Learning) สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4*. ปริญญาคุศตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- น้ำผึ้ง มีติล. (2559). *การวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย : การหาค่าเฉลี่ยมโนทัศน์ที่ไม่ถูกต้อง*. *Veridian E-Journal*, Silpakorn University. 9(1), หน้า 1256 - 1267.
- พิศิษฐ์ ตันทวนิชและพนา จินดาศรี. (2561). *ความหมายที่แท้จริงของค่า IOC*. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 24 (2), หน้า 3-12.
- ยุพิน ยืนยง. (2553). *การพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบหลากหลายวิธีการเพื่อส่งเสริมสมรรถภาพการวิจัยในชั้นเรียนของครู เขตการศึกษา 5 อัครสงฆมณฑล*. กรุงเทพฯ. วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุขบัณฑิต. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- โรงเรียนวัดช่วงสิงห์ (2565). *รายงานผลการประเมินตนเองของโรงเรียนวัดช่วงสิงห์ (SAR) ประจำปีการศึกษา 2565*. เอกสารอัดสำเนา.
- วัชร เล่าเรียนดี. (2556). *ศาสตร์การนิเทศการสอนและการโค้ช*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). นครปฐม โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม.
- วรรณภรณ์ มะลิรัตน์. (2562). *“การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบเชิงรุก (Active Learning) โดยใช้ชุดกิจกรรมประกอบสื่อประสม เพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนระดับชั้นอนุบาลปีที่ 3 โรงเรียนเทศบาลป้อมแมลงไฟฟ้า”* *วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 3(7), หน้า 177-186.
- ศรันย์ภัทร อินทรรักษาทรัพย์. (2558). *แนวทางพัฒนาการนิเทศภายในของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1*. วิทยานิพนธ์ *ครุศาสตร์มหาบัณฑิต*. กำแพงเพชร : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.(2560).*แผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2560 – 2579.กรุงเทพ: บริษัท พริกหวานกราฟิค จำกัด.*
- สรพชญ์ ศิริเกตุ. (2563). *การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาฬสินธุ์*. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาการบริหารและพัฒนการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2548). *การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Cronbach, Lee J. (1990). *Essentials of psychological testing (5th ed.)*. New York: Harper Collins.

รูปแบบพิธีกรรมเรื่องชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูในสังคมไทย

Ritual Practices Concerning the Afterlife in Buddhism and Hinduism in Thai Society

¹พระไพโรจน์ ปภังกร (ทรงจิตร์) ²มนต์นา ก้อนดี

¹Phra Praiwan Pabhangkaro (Songchit) ²Monnapa Korndee

^{1,2}คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: papangkaro@gmail.com

Received June 12, 2025; Revised December 17, 2025; Accepted: December 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูที่ปรากฏในบริบทของสังคมไทย โดยวิเคราะห์ทั้งในเชิงแนวคิดและเชิงพิธีกรรม แนวคิดเรื่องชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนาเน้นหลักกรรม การเวียนว่ายตายเกิด และเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน โดยมีพิธีกรรมสำคัญได้แก่ พิธีศพ การสวดพระอภิธรรม และการทำบุญอุทิศส่วนกุศล ขณะที่ศาสนาฮินดูมีแนวคิดคล้ายคลึงกันในด้านกรรมและการเกิดใหม่ แต่มีเป้าหมายสูงสุดคือโมกษะ (การหลุดพ้นจากสังสารวัฏ) โดยมีพิธีกรรมที่โดดเด่น เช่น การเผาศพตามหลักฮินดู และพิธีศราทเพื่ออุทิศส่วนบุญให้ผู้ล่วงลับ การศึกษาพบว่า แม้ทั้ง 2 ศาสนาจะมีรากฐานและเป้าหมายที่แตกต่างกัน แต่ในบริบทของสังคมไทย กลับปรากฏการผสมผสานและสังเคราะห์ซึ่งกันและกันอย่างชัดเจน เช่น พิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศล หรือพิธีวันสารทไทยที่มีลักษณะคล้ายพิธีศราทของฮินดู โดยเฉพาะในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายอินเดียที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมดั้งเดิมควบคู่กับพิธีกรรมแบบไทยพุทธ ทั้งนี้ การผสมผสานดังกล่าวเป็นผลจากประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ทางศาสนา และวัฒนธรรมที่ยาวนานระหว่างพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูในภูมิภาค

คำสำคัญ: ชีวิตหลังความตาย; พิธีกรรม; พระพุทธศาสนาเถรวาท; ศาสนาฮินดู

Abstract

This article aims to examine the ritual practices concerning the afterlife in Buddhism and Hinduism as manifested within the context of Thai society, analyzing both conceptual frameworks and ritual practices. The Buddhist perspective on the afterlife emphasizes the doctrines of karma, rebirth, and the ultimate attainment of

Nirvana, with significant rituals including funeral ceremonies, *Abhidhamma* recitation, and merit-making dedications for the deceased. In Hinduism, the concepts of *Karma* and reincarnation are also central, but the ultimate goal is *Moksha*, liberation from the cycle of *samsara*. Distinctive Hindu rituals include cremation according to Hindu tradition and the *Śrāddha* ritual for dedicating merit to the departed. The study finds that although the two religions differ in their foundations and ultimate goals, within the Thai context there emerges a clear intermingling and mutual influence. For instance, the Thai Buddhist practice of merit dedication and the observance of the Sert Thai festival reflect similarities to the Hindu *Śrāddha* ritual, especially among Thai communities of Indian descent who maintain traditional customs alongside Thai Buddhist practices. This synthesis is rooted in the long-standing historical interactions between Buddhism and Hinduism in the region, shaped by enduring religious and cultural exchanges.

Keywords: Afterlife; Ritual; Theravada Buddhism; Hinduism

บทนำ

ความตายเป็นปรากฏการณ์สากลที่มนุษย์ทุกวัฒนธรรมให้ความสนใจและพยายามทำความเข้าใจมาตลอดประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในบริบทของศาสนา ความตายมิใช่จุดจบของชีวิตเพียงทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวพันกับความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายและชะตากรรมของดวงวิญญาณในโลกหน้า พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายจึงมีบทบาทสำคัญในการให้ความหมายแก่ชีวิตและความตาย ตลอดจนเป็นเครื่องมือเชิงสัญลักษณ์ที่สื่อสารคุณค่าทางศีลธรรม ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของสังคมนั้น ๆ

ในทางความเชื่อทางศาสนามีการกล่าวถึงเรื่อง “ชีวิตหลังความตาย” พระพุทธศาสนาพิจารณาเรื่องดังกล่าวผ่านความเชื่อเรื่องสังสารวัฏหมายถึงการหมุนวนโดยเราเกิดมามีชีวิตที่มีอิสรภาพ และมีศักยภาพที่หาได้ยากยิ่งแต่ชีวิตนี้มิได้ยืนยาวทว่าเป็นของไม่เที่ยง และเราจะต้องตายในที่สุด แต่หากความตายเป็นเสมือนกองไฟที่มอดดับไป หรือเหมือนน้ำที่แห้งเหือดทุก อย่างก็จะจบสิ้นแต่เพียงเท่านั้น และจะไม่มีอะไรตามมาอย่างไรก็ดีเมื่อเราตาย ลงใจว่าเราจะดับสูญ แต่เราจะต้องกลับมาเกิดใหม่ และตราบใดที่เราต้องเกิดใหม่เราก็จะไม่อาจหลีกเลี่ยงสังสารวัฏนี้ไปได้ โดยในมิลินทปัญหาได้อธิบายถึงสังสารวัฏว่า การที่บุคคล เกิด ในโลกนี้ แล้วก็ตายในโลกนี้นั้นแหละ ครั้นตายในโลกนี้แล้วก็เกิดขึ้นในโลกอื่นเกิดในโลกนั้นแล้วก็ตายในโลกนี้นั้นแหละครั้นตายในโลกนั้นแล้วก็เกิดในโลกอื่นอีกเปรียบเหมือนคนเคี้ยวกินผลมะม่วงสุกแล้วเพาะเมล็ดมะม่วงนั้นไว้ต่อจากนั้นเมล็ดมะม่วงที่เพาะไว้นั้นก็งอกเป็นต้นมะม่วงใหญ่แล้วให้ผลลำต้นนั้นบุรุษนั้นก็จะพึงเคี้ยวกินผลมะม่วงสุกแม้จากต้นมะม่วงต้นที่ ๒ แล้วก็เพาะเมล็ดมะม่วงไว้แม่ ต่อจากนั้นเมล็ดมะม่วงที่เพาะไว้นั้น ก็งอกเป็นต้นมะม่วงใหญ่ แล้วให้ผลเมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นแรกสุดแห่งบรรดาต้นมะม่วงเหล่านั้น ก็ย่อมไม่ปรากฏ (พระติปิฎกจูฬายเถระ, 2560)

ขณะที่ชีวิตหลังความตายของศาสนาฮินดู นั้นพิจารณาเรื่องสังสารวัฏว่า เป็นการกลับชาติมาเกิดใหม่ในคัมภีร์อุปนิษัต (B.U. 3.7.22) เชื่อว่าวิญญาณหรืออาตมันที่มาจากเกิดใหม่นั้นมีตัวตน และจะไม่ตาย ไปตามร่างกาย โดยอาตมันหรือวิญญาณนั้นมีลักษณะเป็นสากลคือ สิ่งสถิตอยู่ในทุกสิ่ง และเหนือพ้น ไปจากสิ่งต่าง ๆ ไม่แปรปรวนเปลี่ยนแปลงไม่แตกสลาย และเป็นอมตะตลอดไป ซึ่งเมื่อวิญญาณออกจากร่างแล้วในคัมภีร์อุปนิษัตจะถือว่า คนที่ตายไปแล้วหากทำบุญกุศลไว้มากก็จะไปอยู่กับพระพรหมโดยผ่านเทพ (เทวยาน) ส่วนคนธรรมดาเมื่อตายไปแล้วจะไปอยู่โลกบิดร (ปิตฤยาน) ชั่วระยะหนึ่งแล้วกลับมาเกิดอีก (พระมหาแก่นเพชร วชิรสารโร (แฝงสีพล), 2541) สำหรับการกลับชาติมาเกิดใหม่นั้น เรียกว่า กรรมโยคะ ซึ่งหมายถึง “ทางเข้าถึงอันติมสัจจะด้วยการปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง” คือจะต้องเข้าถึงชญาณโยคะคือ มีความรู้ก่อนกรรมโยคะจึงจะปรากฏชัดคือ เห็นความสำคัญ ของการปฏิบัติหน้าที่บุคคล ไม่สามารถสลัดหน้าที่ของตน ให้พ้นได้เอกภาพนี้ ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละบุคคล อุดมคติของปรัชญาภควัทศิตา ไม่ใช่การปฏิเสธหน้าที่คือ ไม่ได้หมายถึงการหนีโลกหรือสละโลกเท่านั้น แต่หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ด้วยเจตจำนงอย่างแท้จริง ทั้งต้องทำในทางที่จะไม่ผูกพันตนด้วย (เพ็ญพรรณ เพียงพลอย, 2558)

ในประเทศไทยซึ่งเป็นสังคมที่มีรากฐานจากพระพุทธศาสนาเถรวาท แต่ขณะเดียวกันก็ได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดูอย่างลึกซึ้งตั้งแต่สมัยโบราณ พบว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายและชีวิตหลังความตายมีความหลากหลายและซับซ้อน ทั้งในเชิงความเชื่อและในทางปฏิบัติ พุทธศาสนิกชนไทยจำนวนมากดำเนินพิธีกรรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนา เช่น การสวดพระอภิธรรม การทำบุญอุทิศส่วนกุศล และการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เพื่อส่งผลบุญไปยังผู้ล่วงลับ ขณะเดียวกันก็มีการสอดแทรกพิธีกรรมและแนวคิดจากศาสนาฮินดู เช่น พิธีศราภ การบูชาบรรพบุรุษ และพิธีกรรมที่เน้นการปลดปล่อยดวงวิญญาณไปสู่ความหลุดพ้น

บทความนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูที่ปรากฏในสังคมไทย โดยเน้นการวิเคราะห์ทั้งแนวคิดเชิงปรัชญา ศาสนาและการปฏิบัติในเชิงพิธีกรรม อันจะช่วยให้เข้าใจถึงพลวัตของศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม ตลอดจนจนสะท้อนให้เห็นถึงการประสมประสานทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อรูปแบบการประกอบพิธีกรรมของชาวไทยในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูที่ปรากฏในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลในการศึกษาเฉพาะกรณีด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dep Interview) จากพระสงฆ์นักวิชาการ ประชาชนชาวบ้านภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้ประกอบพิธี และผู้เข้าร่วมพิธีในพื้นที่และอื่น ๆ และรวบรวม ข้อมูลในการศึกษาเฉพาะกรณีโดยจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่เป็นักวิชาการ และประชาชนท้องถิ่นที่เป็นที่ยอมรับของผู้คน

ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นก่อนทำการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Datatriangulation) คือการนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง และนำเชื่อถือจากแหล่งที่มาอย่างน้อย 3 แหล่ง คือข้อมูลที่ได้จาก (1) การเก็บรวบรวมข้อมูลความเชื่อที่เกี่ยวกับเรื่องรูปแบบพิธีกรรมเรื่องชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนา และศาสนาฮินดูในสังคมไทย โดยศึกษา ค้นคว้าจากพระไตรปิฎก คัมภีร์อุปัชฌาย์ และเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการจัดงาน และบุคคลที่คนทั่วไปให้ความเคารพนับถือ ตลอดจนผู้ที่นับถือในศาสนาทั้ง 2 โดยผู้วิจัยจะเลือกเฉพาะบุคคลที่มีความสำคัญ จำนวน 12 รูป/คน

หลังจากตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงเชิงเนื้อหาของข้อมูลแล้วผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological analysis) เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการหรืออิทธิพลทางความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายโดยเชื่อมโยงกับแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมศาสนา และปรัชญาและนำเสนอรายงานการวิจัยแบบบรรยายความ (descriptive)

ผลการวิจัย

1. แนวคิดเรื่องชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนา แนวคิดเรื่องชีวิตหลังความตายในบริบทพระพุทธศาสนา ในความหมายพระไตรปิฎก ได้ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า เหลือไว้แต่ชื่อเท่านั้น เพื่อกล่าวขานกัน อธิบายว่า ชันธที่เป็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ บุคคลย่อมละ ละเว้น ละขาด สูญหาย สลายไปก็ยังเหลือไว้แต่ชื่อเท่านั้น คำว่า จากไปแล้ว ในคำว่า สัตว์เกิดจากไปแล้ว ได้แก่ตายแล้ว ทำกาลแล้ว มรณภัย (ภัยเกิดเพราะ อาศัยความตาย) บรรดาภัย 3 นั้น ชาตภัย เป็นไฉน ความกลัว ความขยาด ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า ความสะดุ้งแห่งจิต เพราะอาศัยความเกิด นี้เรียกว่า ชาตภัย ขราภัย เป็นไฉน ความกลัว ความขยาด ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า ความสะดุ้งแห่งจิต เพราะอาศัยชรา นี้เรียกว่า ขราภัย มรณภัย เป็นไฉน ความกลัว ความขยาด ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า ความสะดุ้งแห่งจิต เพราะอาศัยความตาย นี้เรียกว่า มรณภัย เหล่านี้ชื่อว่าภัย 3 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 35 ข้อที่ 921 หน้า 576 มหาวิททยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในพระพุทธศาสนาถือได้ว่าความตายไม่ใช่น่ากลัว แต่ความเกิด อีกเป็นเรื่องน่ากลัว เพราะการเกิดทุกคราวเป็น ทุกข์ซ้ำไป ปัญหาชีวิต

พระพุทธศาสนาเถรวาทมีมโนทัศน์เกี่ยวกับชีวิตหลังความตายที่ตั้งอยู่บนหลักธรรมว่าด้วย “กรรม” และ “สังสารวัฏ” ซึ่งชี้ว่าชีวิตมิได้สิ้นสุดที่ความตายทางกายภาพ แต่ยังคงดำเนินไปในรูปแบบของการเกิดใหม่ตามผลของกรรมที่กระทำไว้ การดำรงอยู่ในสังสารวัฏจึงเป็นวงจรที่เวียนวนไม่รู้จบ ตราบใดที่ยังไม่สามารถละกิเลสและอวิชชาได้อย่างสิ้นเชิง ประกอบด้วย

1.1 หลักกรรมและการเวียนวนตายเกิด หลักกรรม (Kamma) ในพระพุทธศาสนาอธิบายว่าการกระทำทางกาย วาจา และใจที่ประกอบด้วยเจตนาเป็นตัวกำหนดผลของชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต (พระพุทธโฆษาจารย์, 2561) การกระทำอันเป็นกุศลหรืออกุศลจะส่งผลให้เกิดการเวียนวนในสังสารวัฏในรูปของการเกิดใหม่ในภพภูมิต่าง ๆ โดยจำแนกได้เป็นหกภูมิ คือ นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ และเทวดา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2555) การตายจึงมิใช่จุดสิ้นสุด แต่เป็นการเปลี่ยนผ่านจากภพหนึ่งไปสู่อีกภพหนึ่ง โดยอาศัย “ภวตัณหา” และ “อวิชชา” เป็นปัจจัยกระตุ้นให้กระแสของวิญญาณสืบต่อไปอย่างไม่รู้จบ ดังที่ระบุไว้ในหลักปฏิจจสมุปบาทว่า

“อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ...” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 16 ข้อที่ 136 หน้า 226-227 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1.2 นิพพานในฐานะจุดหมายสูงสุด แม้การเวียนว่ายในสังสารวัฏจะถือเป็นกฎธรรมชาติของการมีชีวิต แต่เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาคือ “นิพพาน” ซึ่งเป็นภาวะที่พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดโดยสิ้นเชิง นิพพานไม่ใช่สถานที่ หากเป็นสภาวะที่พ้นจากทุกข์ พ้นจากอุปาทานและกิเลสทั้งปวง โดยปราศจากความปรุงแต่งใด ๆ (Peter Harvey, 2000) ส่วนพระพุทธศาสนา การบรรลุนิพพานจึงเป็นอิสรภาพสูงสุด และเป็นการยุติวงจรแห่งภพชาติทั้งปวง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 9 ข้อที่ 92 หน้า 36 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1.3 แนวคิดเชิงอภิปรายเกี่ยวกับสังสารวัฏ ในเชิงอภิปราย แนวคิดเกี่ยวกับสังสารวัฏในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นยึดถือหลัก “อนัตตา” ซึ่งชี้ว่าสรรพสิ่งรวมทั้งมนุษย์ไม่มีตัวตนที่ถาวร ตัวตนเป็นเพียงสมมุติที่เกิดจากการรวมตัวของขันธ์ห้า (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) ซึ่งล้วนแปรเปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัย (Paul Williams, 2000) การเวียนว่ายในสังสารวัฏจึงไม่ใช่การเดินทางของดวงวิญญาณนิรันดร์ แต่เป็นกระแสของเหตุและผลที่สืบต่ออย่างไม่มีจุดเริ่มต้นหรือจุดสิ้นสุดที่แน่ชัด จนกว่าจะบรรลุนิพพานที่เป็นการดับสิ้นของกระแสดังกล่าวอย่างสมบูรณ์ (Gethin, Rupert, 1998)

ส่วนพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนาเถรวาทสะท้อนถึงความเชื่อเรื่องกรรมและสังสารวัฏ โดยเน้นการอุทิศบุญกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับเพื่อช่วยเหลือในภพภูมิภายหลังความตาย อีกทั้งยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างญาติผู้ยังมีชีวิตกับผู้ล่วงลับ (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2560) พิธีกรรมเหล่านี้มีทั้งในบริบทของวัดและชุมชน และสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม และวัฒนธรรมไทย ดังนี้

1.พิธีศพ พิธีศพในพระพุทธศาสนาเถรวาทเริ่มต้นตั้งแต่การชำระร่างกาย การตั้งศพ การสวดพระอภิธรรม การฌาปนกิจ ไปจนถึงการเก็บอัฐิและทำบุญอุทิศ โดยพิธีกรรมเหล่านี้ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อปลอบโยนผู้ตายเท่านั้น หากยังทำหน้าที่ทางสังคม เช่น การรวมตัวของญาติมิตร และการแสดงความเคารพต่อผู้ล่วงลับ (ภูวดล รอดบำรุง, 2562) ทั้งนี้ยังสะท้อนความเข้าใจเกี่ยวกับอนิจจัง ความไม่เที่ยง และการเตรียมตนเองสู่การดับขันธตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา

2. การสวดพระอภิธรรม การสวดพระอภิธรรมในงานศพมีที่มาจากคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก ซึ่งถือเป็นคำสอนระดับสูงในพระพุทธศาสนา โดยเนื้อหาว่าด้วยองค์ธรรมต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นชีวิตและโลก การสวดพระอภิธรรมจึงเป็นทั้งการระลึกถึงความไม่เที่ยงของชีวิต และเป็นการแสดงความเคารพต่อผู้ตายผ่านบทพรรณนาเชิงธรรมะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) ทั้งนี้ยังเป็นโอกาสให้ญาติและแขกผู้มาร่วมงานได้ฟังธรรมซึ่งเป็นรูปแบบของการเผยแผ่พระธรรมไปในตัว

3.การทำบุญอุทิศส่วนกุศล การทำบุญอุทิศส่วนกุศลมีรากฐานมาจากความเชื่อที่ว่าผู้ที่ยังเวียนว่ายอยู่ในภพภูมิต่าง ๆ โดยเฉพาะเปรต สามารถได้รับประโยชน์จากบุญกุศลที่ญาติพี่น้องยังมีชีวิตอยู่กระทำแล้วอุทิศให้ (ชมพูนุท มณี, 2561) ดังที่ปรากฏใน เปตวัตถุปกรณ์ ในคัมภีร์ขุททกนิกาย ว่าด้วยเปรตที่ได้รับส่วนบุญจากญาติผู้ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งถือเป็นแรงจูงใจสำคัญของพิธีกรรมหลังความตายในพระพุทธศาสนา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 26 ข้อที่ 1186-202 หน้า 197-201 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

4.วันสำคัญ เช่น วันสารท, วันอุทิศ นอกจากพิธีเฉพาะบุคคล ยังมีพิธีกรรมที่จัดเป็นวันสำคัญประจำปี เช่น “วันสารทไทย” หรือ “วันพระจันทร์เสี้ยวห้าค่ำ เดือนสิบ” ซึ่งถือเป็นโอกาสพิเศษที่ลูกหลานจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ โดยมักจะจัดพิธีถวายภัตตาหารและข้าวสารอาหารแห้งแด่พระสงฆ์ พร้อมการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ (สุภกันธ์ รัตนเพียร, 2563) อีกวันหนึ่งคือ “วันอุทิศส่วนกุศล” ที่มักตรงกับวันคล้ายวันตายของบุคคลในครอบครัว โดยมีการทำบุญตักบาตรและถวายสังฆทาน ซึ่งมีนัยยะทางจริยธรรมที่เชื่อมโยงการดำรงอยู่ของผู้ล่วงลับกับการกระทำของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่(ประคอง ณ เชียงใหม่, 2554)

2. แนวคิดเรื่องชีวิตหลังความตายในศาสนาฮินดู ศาสนาฮินดูมีแนวคิดเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายที่เป็นระบบและต่อเนื่อง โดยมีรากฐานจากคัมภีร์พระเวท อุปนิษัท ภควัทคีตา และปุราณะต่าง ๆ ซึ่งล้วนกล่าวถึงวงจรการเกิดใหม่ (สังสารวัฏ) อันเป็นผลของกรรม และความพยายามเพื่อหลุดพ้นจากวัฏสงสารไปสู่โมกษะ หรือความหลุดพ้นสูงสุดแห่งวิญญาณอาตมัน ซึ่งเป็นเป้าหมายของชีวิตในทัศนะศาสนาฮินดู (Gavin Flood, 1996) ประกอบด้วย

1.กรรมและการเกิดใหม่ หลักกรรม (Karma) ในศาสนาฮินดูคล้ายคลึงกับพุทธศาสนาในแง่ที่ว่า การกระทำของมนุษย์มีผลต่ออนาคตและชาติภพถัดไป อย่างไรก็ตาม ในฮินดู ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับบรรณและธรรมะ (Dharma) มีความสำคัญ โดยถือว่าแต่ละบรรณมีหน้าที่เฉพาะของตน และการปฏิบัติตามธรรมะของตนอย่างถูกต้องจะเป็นหนทางสู่การเกิดใหม่ในฐานะที่สูงขึ้นหรืออาจหลุดพ้นจากวัฏสงสารได้ (Radhakrishnan, S., 1927) อรรถาพของมนุษย์ในชาติภพหน้าในฮินดูจึงไม่ใช่ผลของกรรมอย่างลอย ๆ หากแต่ขึ้นอยู่กับความสอดคล้องของกรรมกับธรรมะ เช่น พรหมณ์ต้องตั้งอยู่ในธรรมของการเรียนรู้และบูชาเทพ เทียวในขณะที่กษัตริย์ต้องตั้งอยู่ในหน้าที่ของนักรบ เมื่อกระทำถูกต้อง กรรมย่อมสนับสนุนการเกิดในภพที่ดีหรือการบรรลุโมกษะ (Julius Lipner, 2010)

2. โมกษะและอาตมัน แนวคิดเรื่อง โมกษะ (Mokṣa) คือเป้าหมายสูงสุดในศาสนาฮินดู หมายถึงภาวะที่วิญญาณ (อาตมัน) หลุดพ้นจากสังสารวัฏ และกลับคืนสู่พรหมัน (Brahman) ซึ่งเป็นภาวะสูงสุดไร้รูป ไร้ตัวตน และไร้ทุกข์ ในปรัชญาเวทอันตะถือว่าอาตมันแท้จริงคือพรหมัน และการหลุดพ้นคือการตระหนักรู้ความจริงนี้อย่างสมบูรณ์ (Chandradhar Sharma, 1987) ในบางสายของฮินดู เช่น ภักติโยคะ โมกษะอาจถูกมองเป็นการหลอมรวมกับเทพเจ้าสูงสุด เช่น พระวิษณุ หรือพระศิวะ โดยผ่านการบำเพ็ญภักติและความรักศรัทธาอย่างลึกซึ้ง ซึ่งเป็นแนวทางที่พบมากในหมู่คฤหัสถ์ (John Grimes, 1996)

3. โลกหลังความตายตามคัมภีร์ฮินดู (คฤหัสถ์-พรหมณ์) คัมภีร์ฮินดูจำนวนมากมีคำอธิบายโลกหลังความตายในลักษณะซับซ้อน โดยแบ่งภพภูมิออกเป็นหลายชั้น เช่น สวรรค์ (Svarga), โลกของยมราช (Yamaloka), โลกแห่งความมืด หรือภพของผี (Preta-loka) เป็นต้น ทั้งนี้ความเชื่อจะแตกต่างกันระหว่างพรหมณ์กับคฤหัสถ์ (1) สำหรับพรหมณ์ ซึ่งมีบทบาทในฐานะผู้นำพิธีกรรมความเข้าใจเรื่องโลกหลังความตายเน้นเรื่องการทำพิธีศราทธ (Śrāddha) เพื่อช่วยวิญญาณของผู้ล่วงลับให้เดินทางไปยังภพที่ดี เช่น ไปสู่พิตฤโลกะ (Pitṛloka โลกแห่งบรรพบุรุษ) (Patrick Olivelle, 1999) โดยมีแนวคิดที่ว่าพระยมราชจะพิจารณากรรมของผู้ตาย แล้วส่งวิญญาณไปเกิดตามสมควร (2) สำหรับคฤหัสถ์ หรือผู้ครองเรือนทั่วไป ความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายเกี่ยวพันกับการทำบุญอุทิศ

เช่น การถวายของในพิธีศราห์ การตั้งแท่นบูชาให้บรรพบุรุษ และการบูชาเทพเจ้า เพื่อขอให้ดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับได้ไปสู่สุคติ (Brian K. Smith, 1994)

ส่วนพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในศาสนาฮินดู เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สะท้อนถึงความเชื่อเรื่องกรรม การเวียนว่ายตายเกิด และการแสวงหาโมกษะ พิธีกรรมเหล่านี้มีลักษณะเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อ และระบบบรรณะ และยังคงมีบทบาทในชุมชนชาวฮินดูในประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีคนเชื้อสายฮินดูตั้งถิ่นฐาน เช่น จังหวัดฉะเชิงเทรา กรุงเทพมหานคร และนครราชสีมา ประกอบด้วย

1. พิธีเผาศพ พิธีเผาศพ หรือ อันเตยชะฎิ หมายถึง “การบูชาโยคีครั้งสุดท้าย” ซึ่งเป็นพิธีกรรมสำคัญในศาสนาฮินดูที่มุ่งปลดปล่อยวิญญาณจากร่างสู่ภพใหม่หรือสู่โมกษะ โดยเชื่อว่าการเผาศพเป็นกระบวนการที่ช่วยคืนธาตุต่าง ๆ กลับสู่ธรรมชาติ และปลดปล่อยอาตมันจากพันธะทางกายภาพ (Gavin Flood, 1996) พิธีนี้ประกอบด้วยการจุดไฟศพโดยญาติสายตรง เช่น บุตรชายคนโต หลังจากนั้นจะเก็บอัฐิไปลอยในแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ เช่น คงคา ในกรณีที่อยู่ต่างแดน อาจใช้แม่น้ำสำคัญในท้องถิ่นแทน โดยในประเทศไทยพบว่าในชุมชนชาวฮินดูที่ฉะเชิงเทรา นิยมประกอบพิธีเผาศพและลอยอัฐิในแม่น้ำบางปะกง ซึ่งถือเป็นการปรับใช้ตามสภาพแวดล้อม (ศิวะ มณีวัต, 2564)

2. พิธีศราห์ พิธีศราห์ คือพิธีถวายอาหารและสิ่งของแด่บรรพบุรุษที่ล่วงลับ โดยเชื่อว่าจิตวิญญาณของผู้ตายยังคงอยู่ในภพของพิตฤ (บรรพบุรุษ) และจะได้รับกุศลผลบุญจากญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิต พิธีศราห์มีลักษณะคล้ายการทำบุญอุทิศส่วนกุศลในพระพุทธศาสนา (Radhakrishnan, S., 1927) พิธีนี้มักประกอบในช่วง “ปิตฤปักษ์” หรือ “ครึ่งเดือนแห่งบรรพบุรุษ” ซึ่งตรงกับปักข์แรมในเดือนอาษาฎะ ของปฏิทินฮินดู โดยมีการถวายน้ำ ข้าว ปลา นม ผลไม้ และอาหารที่ผู้ล่วงลับโปรดปราน ถือเป็นการรักษาความสัมพันธ์เชิงจิตวิญญาณระหว่างคนเป็นกับคนตาย (Chandradhar Sharma, 1987)

3. พิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ นอกจากพิธีศราห์แล้ว ชาวฮินดูยังมีพิธีบูชาบรรพบุรุษอื่น ๆ ที่เน้นการระลึกถึงและแสดงความกตัญญู เช่น การตั้งหิ้งบูชาบรรพบุรุษภายในบ้าน การถวายดอกไม้ น้ำ และธูปในวันครบรอบการตาย รวมถึงการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญภาตถวายแด่วิญญาณ (Brian K. Smith, 1994) พิธีกรรมเหล่านี้มักถูกรวมเข้ากับเทศกาลสำคัญ เช่น เทศกาลนวราตรี หรือ ปงคาล ซึ่งเป็นเทศกาลที่ชาวฮินดูใช้เวลาในการชำระจิตใจและอุทิศบุญกุศลให้บรรพบุรุษ ถือเป็นการสานต่อสายใยทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณในชุมชน

4. ตัวอย่างจากชุมชนชาวฮินดูในประเทศไทย ในประเทศไทย ชุมชนชาวฮินดูเชื้อสายทมิฬ มราฐี หรือเบงกอลที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่าง ๆ ยังคงรักษาพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายไว้อย่างเข้มแข็ง เช่น ชุมชนชาวฮินดูในอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมีวัดฮินดู (เช่น วัดพระศิวะ) เป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีศพ และศราห์ การประกอบพิธีกรรมในไทยอาจมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสังคมไทย เช่น การนิมนต์พระพุทธรูปมาแสดงธรรม หรือการใช้ภาษากลางในการประกอบพิธี เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ขณะเดียวกันก็ยังคงรักษารูปแบบดั้งเดิมไว้ เช่น การอ่านมนต์ภาษาสันสกฤต การใช้ไฟศักดิ์สิทธิ์จากเทวาลัย และการนิมนต์พราหมณ์เป็นผู้นำพิธี (จารุพันธ์ วัฒนสิทธิ์, 2562)

3. การเปรียบเทียบพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายในพระพุทธศาสนากับศาสนาฮินดู ในสังคมไทยที่มีความหลากหลายทางศาสนา พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายของพระพุทธศาสนา

และศาสนาฮินดูแสดงให้เห็นถึงความเชื่อและรูปแบบที่มีทั้งความคล้ายคลึงและแตกต่างกันอย่างชัดเจน การเปรียบเทียบดังกล่าวช่วยให้เข้าใจบทบาทของพิธีกรรมในบริบทวัฒนธรรมและสังคมไทยได้ดียิ่งขึ้น ประกอบด้วย

1. จุดร่วมของพิธีกรรม หนึ่งในจุดร่วมสำคัญระหว่างพิธีกรรมของทั้งสองศาสนา คือ ความเชื่อเรื่อง กรรม และการ อุทิศส่วนกุศล ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญที่มีบทบาทต่อชีวิตหลังความตายและการดำรงอยู่ของจิตวิญญาณในทั้งสองศาสนา (Anne M. Blackburn, 2001) การทำบุญอุทิศส่วนกุศล เช่น การถวายอาหาร สวดมนต์ และการทำบุญเพื่อบรรพบุรุษหรือผู้ล่วงลับ เป็นพิธีกรรมที่พบในพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูอย่างกว้างขวาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งผลบุญให้กับผู้ตาย ช่วยให้พ้นทุกข์หรือได้เกิดในภพที่ดีขึ้น ซึ่งสะท้อนความเชื่อเรื่องผลกรรมที่ต่อเนื่องหลังความตาย (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2002)

2. ความแตกต่างของพิธีกรรม อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมทั้งสองศาสนามีความแตกต่างในแง่ของจุดมุ่งหมายสูงสุด และรูปแบบพิธีกรรม โดยในพระพุทธศาสนา จุดมุ่งหมายสูงสุดคือ นิพพาน ซึ่งหมายถึงการดับทุกข์และพ้นจากวัฏจักรการเวียนว่ายตายเกิด (Peter Harvey, 2013) ขณะที่ในศาสนาฮินดู จุดมุ่งหมายสูงสุดคือ โมกษะ หรือการหลุดพ้นจากวัฏจักรแห่งความเกิดแก่เจ็บตาย โดยผ่านการหลอมรวมกับอาตมัน (Self) (Wendy Doniger, 2009) รูปแบบพิธีกรรมก็แตกต่างกัน เช่น พิธีศพในศาสนาพุทธมักเป็นการฝังหรือเผาศพตามความเหมาะสม และมีพิธีสวดอภิธรรมและทำบุญอุทิศส่วนในศาสนาฮินดูมีพิธีเผาศพที่เข้มงวดและพิธีศราทที่เน้นการถวายอาหารและสิ่งของเพื่อบรรพบุรุษ นอกจากนี้ การใช้บทสวดและพิธีกรรมพราหมณ์ก็เป็นจุดเด่นของพิธีกรรมฮินดู (Gavin Flood, 1996)

3. การผสมผสานในวัฒนธรรมไทย ในบริบทของสังคมไทย การผสมผสานระหว่างพิธีกรรมทั้งสองศาสนานี้เห็นได้ชัด โดยเฉพาะใน วันสารทไทย ซึ่งเป็นวันทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษและผู้ล่วงลับ ที่มีลักษณะคล้ายกับ พิธีศราท ของศาสนาฮินดู การจัดพิธีในวันสารทไทยจึงเป็นตัวอย่างของการบูรณาการทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการรับเอาความเชื่อและพิธีกรรมจากทั้งสองศาสนาเข้าด้วยกัน (วีระชัย ลิ้มปะปานานท์, 2561) นอกจากนี้ บางครอบครัวในชุมชนที่มีเชื้อสายอินเดียในไทย ยังคงรักษาพิธีกรรมฮินดูควบคู่ไปกับพิธีกรรมพุทธ เช่น การจัดพิธีศพแบบพราหมณ์ การสวดมนต์ภาษาสันสกฤตควบคู่กับการสวดมนต์พระอภิธรรม ซึ่งสะท้อนความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในสังคมไทย (ศิวัช มณีวัต, 2564)

4. เปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาฮินดู พระพุทธศาสนาเถรวาทปฏิเสธแนวคิดเรื่องวิญญาณอมตะ แต่เชื่อในกระแสของจิตที่ดำเนินต่อไปตามกรรม ชีวิตหลังความตายขึ้นอยู่กับผลของกรรมและภพภูมิที่เหมาะสม จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตคือการบรรลุพระนิพพาน ซึ่งเป็นการดับทุกข์และพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด มโนทัศน์เรื่องชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงเป็นแนวคิดที่เน้น "กรรม" และ "การดับทุกข์" มากกว่าการมุ่งไปสู่ภพใดภพหนึ่งอย่างถาวร ส่วนศาสนาฮินดูเชื่อว่าดวงวิญญาณ (อาตมัน) ไม่มีวันดับสูญ แต่จะเวียนว่ายตายเกิดไปตามกรรมที่ได้กระทำไว้ ผู้ที่ทำความดีสามารถไปเกิดในภพภูมิที่ดีขึ้น เช่น มนุษย์ เทวดา หรือสวรรค์ ในขณะที่ผู้ทำความชั่วอาจไปเกิดในนรก หรือเป็นสัตว์ จุดมุ่งหมายสูงสุดของศาสนาฮินดู

คือ โมกษะ (Moksha) ซึ่งเป็นการหลุดพ้นจากวัฏจักรการเกิดและตาย และกลับคืนสู่พรหมัน ดังตารางเปรียบเทียบที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบมโนทัศน์เรื่องชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาฮินดู

หัวข้อ	พระพุทธศาสนาเถรวาท	ศาสนาฮินดู
แนวคิดหลัก	กฎแห่งกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด (สังสารวัฏ) ไม่มีอัตตา (อนัตตา)	การเวียนว่ายตายเกิด (สังสาระ) และอัตมัน (วิญญาณถาวร)
ชีวิตหลังความตาย	ขึ้นอยู่กับกรรมที่ทำไว้ ไม่มีดวงวิญญาณถาวร	วิญญาณ (อัตมัน) ยังคงอยู่และเปลี่ยนภพภูมิ
ภพภูมิหลังความตาย	31 ภูมิ แบ่งเป็น สุคติ (เช่น มนุษย์ เทวดา) และทุคติ (เช่น นรก เปรต)	สวรรค์ นรก โลกมนุษย์ และภพภูมิอื่น ๆ
แนวทางการหลุดพ้น	นิพพาน ดับทุกข์และออกจากสังสารวัฏ	โมกษะ – วิญญาณหลอมรวมกับพรหมัน
เครื่องมือในการหลุดพ้น	ศีล สมาธิ ปัญญา	กรรม โยคะ ภักติ และฉานสมาธิ
ความแตกต่างหลัก	ปฏิเสธอัตตา (ไม่มีตัวตนถาวร) และเน้นการดับทุกข์	เชื่อว่ามีอัตมัน และมุ่งสู่การหลอมรวมกับพรหมัน

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่า แม้ทั้งสองศาสนาเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดและกฎแห่งกรรม แต่ พระพุทธศาสนาเถรวาท ปฏิเสธอัตตาและมุ่งสู่การหลุดพ้นโดยการดับทุกข์ (นิพพาน) ส่วนศาสนาฮินดู เชื่อว่ามีอัตมัน และจุดหมายสูงสุดคือการรวมกับพรหมัน (โมกษะ)

5. เปรียบเทียบรูปแบบพิธีกรรมชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาฮินดู

พิธีกรรมหลังจากการเสียชีวิต (ทำบุญอุทิศส่วนกุศล) ในทางพระพุทธศาสนา เช่น (1) การทำบุญวันครบรอบ (ทำบุญปี, ทำบุญตายาย) ครบรอบ 1 ปี 3 ปี 5 ปี หรือทุกปีตามธรรมเนียม นิมนต์พระสงฆ์มาทำบุญ เลี้ยงภัตตาหาร และอุทิศส่วนกุศลให้ผู้เสียชีวิต (2) การกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล เป็นการแผ่เมตตาให้แก่ผู้ล่วงลับ เชื่อว่าผู้ที่อยู่ในภพภูมิที่รับบุญได้ (เปรต หรือผู้ที่ยังไม่ได้ไปเกิดใหม่) จะได้รับอานิสงส์ (3) พิธีสวดบังสุกุล นิยมทำในโอกาสสำคัญ เช่น วันพระ วันทำบุญบ้าน หรือวันครบรอบการเสียชีวิต เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ จุดมุ่งหมายของพิธีกรรมชีวิตหลังความตาย อุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับ เพื่อช่วยให้ดวงวิญญาณไปสู่สุคติ เตือนสติและปลูกฝังธรรมะให้ญาติพี่น้องให้ตระหนักถึงอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคม เป็นโอกาสให้ญาติพี่น้องมารวมตัวกัน โดยสรุปแล้วพิธีกรรมชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ญาติพี่น้องได้แสดงความกตัญญูต่อผู้ล่วงลับ และเป็นโอกาสให้ผู้ที่ยังมีชีวิตได้สั่งสมบุญเพื่อเตรียมตัวสำหรับชีวิตหลังความตายของตนเอง

ส่วนศาสนาฮินดูมีความเชื่อเรื่อง สังสารวัฏ หรือวัฏจักรการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม พิธีกรรมหลังความตายจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งดวงวิญญาณไปสู่ภพภูมิที่ดีหรือช่วยให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด เป้าหมายของพิธีกรรมหลังความตายในศาสนาฮินดู ช่วยให้วิญญาณ

เดินทางสู่ภพภูมิที่ดี หากวิญญูณยังไม่ไปเกิด การทำบุญสามารถช่วยให้ไปสู่สวรรค์หรือโลกใหม่ที่ ดีกว่า ส่งเสริมโมกษะ การหลุดพ้นจากวัฏจักรการเวียนว่ายตายเกิด แสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ลูกหลานสามารถทำพิธีอุทิศส่วนกุศลเพื่อให้บรรพบุรุษได้รับผลบุญ สรุปได้ว่า พิธีกรรมชีวิตหลังความ ตายในศาสนาฮินดูเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้ดวงวิญญาณของผู้เสียชีวิตได้รับการอุทิศส่วนกุศล และสามารถไปเกิดใหม่ในภพภูมิที่ดี หรือบรรลุมอกษะ (การหลุดพ้น) โดยพิธีกรรมเหล่านี้ยังคงมี อิทธิพลในสังคมไทย โดยเฉพาะในชุมชนชาวไทยเชื้อสายอินเดีย ดังตารางเปรียบเทียบที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบรูปแบบพิธีกรรมชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนากับศาสนาฮินดู

หัวข้อ	พระพุทธศาสนา	ศาสนาฮินดู
แนวคิดหลัก	ส่งดวงวิญญาณไปสู่ภพภูมิที่ดีด้วยบุญ กุศล	ช่วยดวงวิญญาณ (อาตมัน) หลุด พ้นจากสังสาระ
พิธีกรรมหลังความตาย	สวดอธิษฐาน ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ ผู้ตาย	เผาศพ (ปะระเครียะ) เพื่อ ปลดปล่อยอาตมัน
การปฏิบัติของ ครอบครัว	ทำบุญ 7 วัน, 50 วัน, 100 วัน และ ครบรอบปี	ทำพิธีศราทห์ อุทิศให้บรรพบุรุษ
รูปแบบการปลงศพ	เผาศพเป็นหลัก (ยกเว้นบางกรณีอาจ ฝัง)	เผาศพเป็นหลัก และโปรยอัฐิลง แม่น้ำคงคา
คติความเชื่อ	การทำบุญช่วยให้ผู้ตายไปสู่สุคติ	วิญญาณจะเดินทางไปสู่ภพใหม่ ตามกรรม

จากตารางข้างต้น สรุปได้ว่า พิธีกรรมของทั้งสองศาสนาเน้น การส่งดวงวิญญาณไปสู่ภพภูมิที่ ดี แต่ พระพุทธศาสนาเถรวาท เน้นทำบุญอุทิศส่วนกุศล ส่วน ศาสนาฮินดู เน้นการเผาศพเพื่อ ปลดปล่อยอาตมัน และพิธีกรรมศราทห์เพื่อบูชาบรรพบุรุษ

อภิปรายผล

พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนา มีทั้งการกระทำก่อนนำไปสลายร่าง และหลังจากสลายร่างไปแล้ว เรียกว่า การจัดการศพและการบำเพ็ญบุญให้ผู้วายชนม์ เพื่อให้ ผู้ตายได้ไปสู่สุคติ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูโชติปัญญาโสภณ และคณะว่า ความเชื่อและ สถานภาพทางสังคมกับพิธีการจัดการศพของมนุษย์ ซึ่งมีมนุษย์มีความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย จึงได้จัดการพิธีศพไปตามความเชื่อ สถานภาพทางสังคม และสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ในแต่ละ ท้องถิ่น 6 วิธีการ คือ 1) การนำศพฝังดินมีความเชื่อว่าวิญญาณจะคอยปกป้องดูแลรักษาต้นไม้พืชผล ทางเกษตรให้ผลตามฤดูกาล การเก็บอัฐิบุตรให้มีโชคลาภในอนาคตและเป็นสถานที่พักผ่อนก่อน พ้นขึ้นมาชำระบาปในวันพิพากษา 2) การนำศพฝังในป่าช้าอากาศหรือใต้โลงเก็บไว้ในถ้ำมีความเชื่อว่า วิญญาณจะถูกพัดพาไปกับสายลม 3) การทำศพแห้งและเก็บศพไว้มีความเชื่อว่าวิญญาณของผู้ตายจะ เฝ้ารอศพและการเก็บศพไว้สักการบูชาในความศักดิ์สิทธิ์ 4) การนำศพไปเผามีความเชื่อว่าวิญญาณ จะออกจากร่างแล้วไปเกิดในร่างใหม่และควันไฟจะนำวิญญาณไปสู่สวรรค์ 5) การนำศพไปถ่วงน้ำมี

ความเชื่อว่าแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์จะชำระล้างบาปและนำวิญญาณผู้ตายไปสู่สวรรค์ และ 6) การนำศพให้สัตว์กินมีความเชื่อว่าเป็นการสร้างกุศลครั้งสุดท้ายด้วยการอุทิศร่างกายให้เป็นทานเป็นอาหารแก่นก กานนกและนกเหล่านั้นจะนำวิญญาณไปสู่สวรรค์ การจัดการศพทั้ง 6 วิธีการนี้เป็นการจัดการศพของคน เพื่อป้องกันผีร้ายความเน่าเปื่อย กลิ่นเหม็น และโรคระบาด (พระครูโชติปัญญาโสภณ และคณะ, 2563)

ส่วนพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในศาสนาฮินดูในสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากพิธีกรรมของอินเดียและปรับให้เข้ากับบริบทไทย พิธีกรรมการเผาศพ หรือ ฌาปนกิจ การอาบน้ำศพ: ญาติจะนำศพมาทำความสะอาดและแต่งกายให้เรียบร้อย การประกอบพิธีไฟศักดิ์สิทธิ์: บางกรณีจะมีพราหมณ์หรือผู้นำทางจิตวิญญาณทำพิธีขอมาและอัญเชิญพระเป็นเจ้า การเผาศพ ตามหลักฮินดูร่างกายเป็นเพียงสิ่งชั่วคราวและต้องกลับคืนสู่ธรรมชาติ การเผาศพจึงเป็นวิธีปลดปล่อยวิญญาณให้เดินทางสู่ภพใหม่ การโปรยอัฐิในแม่น้ำ ถือเป็นการคืนสู่ธรรมชาติและเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ดวงวิญญาณ พิธีปลงศพและการทำบุญอุทิศ ในสังคมไทย บางครอบครัวที่มีเชื้อสายฮินดูจะทำพิธีกรรมอุทิศส่วนกุศลตามหลักฮินดู เช่น การถวายเครื่องบูชา การทำบุญให้ผู้ล่วงลับ มีการทำพิธี “ศราทธ” ซึ่งเป็นการบวงสรวงบรรพบุรุษ เพื่อให้วิญญาณได้รับความสงบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาณิศา มีแสง (2565) ว่า เมื่อมีคนตายลงจะทำให้ดวงวิญญาณเป็นอิสระและจะต้องกลับไปเกิดใหม่ หากจะเป็นอิสระได้ก็ต้องมีการฌาปนกิจศพให้เรียบร้อยเสียก่อนจึงจะถือว่าเสร็จสิ้นพิธีการ เพราะการฌาปนกิจไม่ใช่แค่การกำจัดศพ แต่เป็นการส่งดวงวิญญาณให้กลับไปสู่เทพเจ้าและเป็นผีบรรพบุรุษคอยบันดาลพูนสุขแก่ลูกหลานบนโลก กระนั้นการฌาปนกิจนั้นค่าใช้จ่ายสูงมากเนื่องจากมีพิธีกรรมค่อนข้างซับซ้อน หลายครอบครัวจึงต้องฝังศพไว้ก่อนจนกว่าจะมีเงินเพียงพอที่จะจ่ายค่างานศพ ทั้งนี้ศพของนักบวชและชนชั้นสูงจะถูกเก็บไว้ เหนือผืนดินไม่ให้ฝังไว้ใต้ดิน โดยจะพบพิธีกรรมงานศพของชาวฮินดูบาหลิ เกี่ยวข้องกับไฟและน้ำ โดยร่างผู้ตายจะถูกฌาปนกิจและถ้ากระดูกจะถูกนำไปโปรยในแม่น้ำ ซึ่งพิธีกรรมนี้ มีพื้นฐานมาจากความเชื่อที่ว่า มีที่หมายปลายทางหลังความตายอยู่สองทางคือยมโลกและสวรรค์โลก ไฟจะช่วยปลดปล่อยกายเหตุให้เป็นอิสระ แต่น้ำกลับผูกมัดไว้ ชีวิตก็จะยังคงอยู่ในวัฏสงสาร ล่องลอยไปมาระหว่างดินแดนคนเป็นกับดินแดนคนตาย หรือเป็นอิสระหลุดพ้นและเสวยสุขในแต่ละชั้นสวรรค์ขึ้นอยู่กับการกระทำในอดีต สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nithi Aeusrivongse (2017) ที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพิธีกรรมในสังคมไทย ร่วมกับความหมายของอัตลักษณ์ทางศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม ได้ชี้ให้เห็นว่าพิธีกรรมทางศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำรงความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชน โดยเฉพาะในบริบทของชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น ชุมชนชาวอินเดียในไทย ซึ่งสอดคล้องกับการค้นพบว่า พิธีกรรมทั้งของพุทธและฮินดูในไทยยังคงดำรงอยู่และมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน (Nithi Aeusrivongse, 2017) ในส่วนของความคล้ายคลึงและความแตกต่างระหว่างพิธีกรรม พิจารณาได้จากงานของ Somsak J. Chaiyawat (2019) ที่เปรียบเทียบพิธีกรรมศพและแนวคิดชีวิตหลังความตายในสองศาสนา พบว่าทั้งสองศาสนามีความเชื่อเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดที่เป็นแกนกลางร่วมกัน แต่มีจุดมุ่งหมายสูงสุดที่แตกต่างกัน (นิพพานและโมกษะ) และรูปแบบพิธีกรรมที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละศาสนาอย่างชัดเจน (Somsak J. Chaiyawat, 2019)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษารูปแบบพิธีกรรมเรื่องชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูในสังคมไทย ได้องค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อในการฝึกสติรู้ตัวตนอยู่เสมอ ดังนี้

ทำที่พึงในชาตินี้

- พระพุทธศาสนา : เจริญสติภาวนา
- ศาสนาฮินดู : บำเพ็ญโยคะ

บุญนำพาสู่ภพหน้า

- พระพุทธศาสนา : บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ
- ศาสนาฮินดู : ศรัทธาต่อพระผู้เป็นเจ้า

จากองค์ความรู้ข้างต้น อธิบายได้ว่า การมัวแต่คอยหวังบุญจากคนอื่นทำให้เมื่อสิ้นชีพไปแล้วนั้น เป็นการหวังพึ่งน้ำบ่อน้ำที่ไม่รู้ว่าจะได้แค่ไหน เมื่อยังมีชีวิตอยู่ควรนำหลักการ 2 ประการนี้ไปปฏิบัติเพื่อสร้างที่พึงในชาตินี้และชาติหน้า คือ ในชาตินี้ทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู เน้นการพัฒนาเพื่อเป้าหมายสูงสุดทางศาสนาเช่นกัน คือ พระนิพพาน และโมกษะ หากไม่สามารถบรรลุได้ในชาตินี้ ก็สามารถที่จะนำไปเป็นบุญในภพต่อ ๆ ไปได้ในที่สุด

บทสรุป

การศึกษารูปแบบพิธีกรรมและแนวคิดเรื่องชีวิตหลังความตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูในสังคมไทย พบว่า ทั้งสองศาสนามีความเข้าใจร่วมในหลักการพื้นฐาน เช่น ความเชื่อเรื่องกรรม และการเวียนว่ายตายเกิด รวมถึงการปฏิบัติเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงจุดร่วมทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งในสังคมไทย

1.ความเข้าใจร่วมและความแตกต่างของพิธีกรรม แม้ว่าพิธีกรรมทั้งสองศาสนาจะมีความคล้ายคลึงกันในบางประการ เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศล และการสวดมนต์เพื่อระลึกถึงผู้ตาย แต่ก็ยังมีความแตกต่างในเรื่องจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตหลังความตาย โดยพระพุทธศาสนามุ่งสู่การดับทุกข์และนิพพาน ในขณะที่ศาสนาฮินดูมุ่งสู่การหลุดพ้นหรือโมกษะ รวมถึงรูปแบบและพิธีกรรมที่สะท้อนเอกลักษณ์ของศาสนาแต่ละกลุ่มอย่างชัดเจน

2.ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างสองศาสนา ในบริบทสังคมไทย พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายของทั้งสองศาสนาไม่เพียงแต่ดำรงอยู่คู่ขนานกัน แต่ยังมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมอย่างกลมกลืน เช่น การทำบุญอุทิศส่วนกุศลในวันสารทไทย ที่สะท้อนอิทธิพลของพิธีศราทของฮินดู ทั้งนี้ การผสมผสานดังกล่าวเป็นผลจากประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ยาวนานระหว่างพุทธศาสนาและศาสนาฮินดูในภูมิภาค

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 รัฐควรสนับสนุนองค์กรทางศาสนา เพื่อให้มีโอกาสนำหลักธรรมทางศาสนาไปใช้ในการ
หน่วยงานสาธารณะต่าง ๆ ได้อย่างเสรียิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาประเทศให้มีศักยภาพ

1.2 องค์กรทางศาสนาพึงพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางศาสนาให้เป็นผู้มีความรู้ทาง
ศาสนา สามารถที่จะนำหลักการทางศาสนาเกี่ยวกับการทำความดีไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพของ
บุคคล

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการนำผลการวิจัยไปต่อยอดในการศึกษาอิทธิพลความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย
ในพระพุทธศาสนากับศาสนาฮินดูกับการพัฒนาคุณภาพสังคมในเชิง Soft power

2.2 ควรมีการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมที่เกี่ยวกับชีวิตหลังความตายในมุมมองของ
พระพุทธศาสนากับศาสนาฮินดูกับการพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนในสังคมไทยปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

ชมพูทวีป มณี. (2561). คติเปรีตในพุทธศาสนาเถรวาท: การอธิบายภาวะหลังความตาย. *พุทธปรัชญา
และศาสนา*. 8(2), หน้า 117–125.

จารุพันธ์ วัฒนสิทธิ์. (2562). ความเชื่อและพิธีกรรมในศาสนาฮินดู: ศึกษากรณีชุมชนชาวฮินดูใน
จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.
ภูวดล รอดบำรุง. (2562). พิธีกรรมงานศพในวิถีชาวบ้านไท. *วารสารศิลปศาสตร์*. 15(1), หน้า 85–
92.

ประคอง ณ เชียงใหม่. (2554). *ประเพณีและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

พระติปิฎกจุฬามายเถระ. (2560). *คัมภีร์มิลินทปัญหาภาษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2555). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*.
กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2556). *หลักการแสดงพระอภิธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพุทธโฆษาจารย์. (2561). *วิสุทธิมรรค*. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาแก่นเพชร วชิรสารโร (แฝงสีพล). (2541). การศึกษาเปรียบเทียบบรรพชนะเรื่องโมกษะใน
คัมภีร์อุปนิษัทกับนิพพานในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เพ็ญพรรณ เพ็ญฟูลอย. (2558). การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในทัศนะของพุทธทาส
ภิกขุ. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. เล่มที่ 16,26,35. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วีระชัย ลิ้มปิ่นนานนท์. (2561). พิธีกรรมวันสารทในบริบทวัฒนธรรมไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์*. 33(2), หน้า 101–105.
- ศิระ มณีวัต. (2564). พิธีกรรมชีวิตและความตายในชุมชนฮินดูในประเทศไทย. *วารสารศาสนาและวัฒนธรรม*. 12(1), หน้า 85.
- สุทัศน์ รัตน์เพียร. (2563). วันสารทไทย: พิธีกรรมแห่งกตัญญู. *วารสารวัฒนธรรมพื้นบ้าน*. 6(3), หน้า 33–40.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2560). *พุทธศาสนาในชีวิตประจำวัน*. กรุงเทพฯ:ธรรมสภา.
- Anne M. Blackburn.(2001). *Buddhist Learning and Textual Practice in Eighteenth-Century Lankan Monastic Culture*. Princeton University Press, 2001.
- Brian K. Smith. (1994). *Classifying the Universe: The Ancient Indian Varna System and the Origins of Caste*. New York: Oxford University Press.
- Chandradhar Sharma. (1987). *A Critical Survey of Indian Philosophy*. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Gavin Flood. (1996). *The Hindu Religious Tradition*. London: Routledge.
- Gethin, Rupert. (1998). *The Foundations of Buddhism*. Oxford: Oxford University Press.
- John Grimes. (1996). *A Concise Dictionary of Indian Philosophy*. Albany: SUNY Press.
- Julius Lipner. (2010). *Hindus: Their Religious Beliefs and Practice*. London: Routledge.
- Nithi Aeusrivongse. (2017). *Religious Practices and Identity in Contemporary Thai Society*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Patrick Olivelle. (1999). *The Dharmasūtras: The Law Codes of Ancient India*. Oxford: Oxford University Press.
- Paul Williams. (2000). *Buddhist Thought: A Complete Introduction to the Indian Tradition*. London: Routledge.
- Peter Harvey. (2013). *An Introduction to Buddhism: Teachings, History and Practices*. Cambridge University Press.
- Peter Harvey. (2000). *An Introduction to Buddhist Ethics*. Cambridge: Cambridge University Pres.
- Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2002). *Buddhist Teachings on Karma and Rebirth*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Somsak J. Chaiyawat. (2019). Comparative Study of Buddhist and Hindu Death Rite. *Journal of Southeast Asian Religions*. 50(1): 40–55
- Wendy Doniger. (2009). *The Hindus: An Alternative History*. Oxford University Press.
- Radhakrishnan, S. (1927). *The Hindu View of Life*. London: George Allen & Unwin.

ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณลักษณะโรงเรียน
มาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี
Digital Leadership of Administrators and Characteristics of
World-Class Standard School under the Secondary Education
Service Area Office Ratchaburi

¹แพรวไหม แดงบำรุง ²นุชนรา รัตนศิริประภา

¹Phraemai Daengbamrung ²Nuchnara Rattanasiraprapa

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: chawakorn@treampran.ac.th

Received June 14, 2025; Revised June 25, 2025; Accepted: December 26, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี 2) คุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี กลุ่มตัวอย่างคือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี จำนวน 24 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลสถานศึกษาละ 4 คน คือ ผู้อำนวยการ จำนวน 1 คน รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ 1 คน และครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล จำนวน 2 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามแนวคิดของไซนินเจอร์ กับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถิติที่ใช้ คือ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า 1. ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ การมีส่วนร่วมการเรียนรู้และผลลัพธ์ของผู้เรียน การปรับวิสัยทัศน์สิ่งแวดล้อมและพื้นที่การเรียนรู้ การสร้างภาพลักษณ์ การสร้างโอกาส ประชาสัมพันธ์ การพัฒนาสู่ความเป็นเลิศอย่างมืออาชีพ และการสื่อสาร ตามลำดับ 2. คุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อยได้

ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนเทียบเคียงมาตรฐานสากล ผู้เรียนมีศักยภาพเป็นพลโลก และ การบริหารจัดการระบบคุณภาพ ตามลำดับ 3. ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณลักษณะ โรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี มีความสัมพันธ์กันใน ลักษณะที่คล้อยตามกันอยู่ในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: โรงเรียนมาตรฐานสากล; ภาวะผู้นำดิจิทัล; ผู้บริหารสถานศึกษา; มัธยมศึกษา

Abstract

The purposes of this research were to determine 1) the school administrator's digital leadership under the Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi 2) characteristics of World Class standard school under the Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi 3) the relationship between the school administrator's digital leadership and the characteristics of World Class standard school under the Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi. The sample of this research consisted of 24 schools under the Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi with 4 respondents per school: 1) a school director 2) an academic deputy director 3) 2 teachers from World Class standard school committee. The research instrument was questionnaire about the school administrator's digital leadership, based on the concept of Sheninger and characteristics of World Class standard school. The statistical analysis was frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation and Pearson's product moment correlation coefficient. The results of this research were as follow: 1) The school administrator's digital leadership the Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi, as a whole and each aspect were the highest level; ranking from the highest to the lowest mean: student engagement, learning, and outcomes, innovative learning spaces and environments, branding, opportunity, public relations, professional learning & growth and communication. 2) The characteristics of World Class Standard school under the Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi as almost and each aspect were a high level; ranking from the highest to the lowest mean: teaching methods correlate to World Class Standard, learners' abilities as world's citizen and quality system management 3) The school administrator's digital leadership and the characteristics of World Class Standard school under the Secondary Educational Service Area Office Ratchaburi were moderate correlation with the .01 level of statistical significance.

Keywords: World Class standard school; Digital leadership; the School Administrator; Secondary Education

บทนำ

โลกยุคปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นโลกยุคดิจิทัลที่มีลักษณะเป็นโลกไร้พรมแดน ซึ่งไม่มีขอบเขตที่แท้จริงในการเข้าถึงข้อมูล ข่าวสารและสารสนเทศ ส่งผลให้โลกนี้แคบลง การติดต่อสื่อสารมีความรวดเร็ว ประหยัด และมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งเทคโนโลยีเองไม่ได้มีบทบาทสำคัญแค่เพียงในเรื่องการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์เท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในเรื่องของการศึกษาอีกด้วย ซึ่งความเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลส่งผลกระทบให้ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องการมีทักษะ ความรู้ ความสามารถ มีความเป็นผู้นำดิจิทัล เพื่อจัดการศึกษาให้ก้าวหน้ามีการเปลี่ยนแปลง สร้างแนวทาง วิธีการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีทักษะสำคัญในอนาคตและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อีกทั้งนโยบายการจัดการศึกษาต้องสะท้อนจุดเน้นที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดแนวทางในการดำเนินงานของหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับไปในทิศทางเดียวกันคือเพื่อขับเคลื่อนการศึกษาในบรรลุมิติทัศน์ของแผนการศึกษาชาติ ซึ่งโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล (World – Class Standard School) เปนนวัตกรรมการจัดการศึกษาที่ถูกนำมาใช้ในการยกระดับการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพมาตรฐานเทียบเทาสากล โดยมีจุดหมายคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สมรรถนะสำคัญ และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมาย การพัฒนา ผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และมีคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับ ความเป็นสากล โดยหลักสูตรได้มุ่งเน้นความสามารถในการสื่อสารการคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนมีศักยภาพเทียบเคียงกับนานาชาติอารยประเทศ เป็นการเพิ่มขีดความสามารถให้คนไทยก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าของโลก มีศักยภาพในการแข่งขันในเวทีโลก (สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2565)

เนื่องจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลที่เข้ามาเปลี่ยนรูปแบบและกระบวนการบริหารคุณภาพการศึกษาในปัจจุบันที่มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ดิจิทัลของผู้เรียน ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามวิสัยทัศน์และพันธกิจขององค์กร ผู้บริหารในฐานะที่เป็นผู้ขับเคลื่อนทิศทางการศึกษาในสถานศึกษา ให้ครูและบุคลากร ได้พัฒนาตนเอง พัฒนางาน พัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีต่างๆในยุคดิจิทัล ผู้บริหารจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการนำเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานศึกษา ให้กับครูผู้สอน บุคลากรทางการศึกษา และผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนการสอน การพัฒนาบุคลากร รวมทั้งการวัดผลประเมินผลในสถานศึกษา พร้อมทั้งมีพฤติกรรมผู้นำ และพฤติกรรมมารับมือต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคสมัยใหม่ ที่มีวิวัฒนาการอยู่ตลอดเวลา ให้ก้าวหน้าก้าวหน้าด้วยเทคโนโลยี ซึ่งจากการที่ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล รายการ บทความการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตการศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี พบว่ามีสถานศึกษา จำนวน 2 แห่งที่ยังมิได้มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการงาน 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านบริหารทั่วไป และสถานศึกษาอีก 2 แห่งที่มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการงานสถานศึกษาละ 1 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ และด้านบริหารงานบุคคล

สถานศึกษาที่มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการงาน 4 ด้าน ด้านละ 1 เทคโนโลยีมีทั้งสิ้น 5 แห่ง และในจำนวนสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตการศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี จำนวน 26 แห่ง มีสถานศึกษาที่ได้มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการงาน 4 ด้าน ด้านละ อย่างน้อย 2 เทคโนโลยี จำนวน 4 สถานศึกษาเท่านั้น คิดเป็นร้อยละ 15.38 (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี, 2566)

นอกจากนี้ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) 3 ปีซ้อนหลังของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยประเมินตามมาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ซึ่งภาพรวมทุกรายวิชายังไม่อยู่ในเกณฑ์ที่ดี ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2565 มีคะแนนเฉลี่ยลดลงจากปีการศึกษาที่ 2564 มีผลต่างที่ -0.40 และปีการศึกษา 2563 มีผลต่างที่ -2.82 ส่วนผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2565 มีคะแนนลดลงเปรียบเทียบกับปีการศึกษา 2564 มีผลต่างที่ -5.10 และเมื่อเปรียบเทียบปีการศึกษา 2563 มีคะแนนลดลง - 2.79 ซึ่งแสดงถึงแนวโน้มของผลการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาอังกฤษที่ลดลง แสดงให้เห็นถึงคุณภาพนักเรียนโรงเรียนมาตรฐานสากลที่ไม่สามารถใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารได้เท่าที่ควร หลักสูตรสถานศึกษาโดยเฉพาะหลักสูตรฉบับเทียบเคียงมาตรฐานสากลยังไม่ชัดเจน หลักสูตรยังมีการปรับเปลี่ยนตลอดเวลา ครูจึงไม่ค่อยมีความมั่นใจในการที่จะยึดปฏิบัติอย่างเป้นรูปธรรมที่ยั่งยืนซึ่งส่งผลถึงการเตรียมความพร้อมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน ส่งผลให้คุณลักษณะผู้เรียนไม่เป็นไปตามตามจุดมุ่งหมายของโรงเรียนมาตรฐานสากล (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี, 2566)

จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหาด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาและด้านการจัดการเรียนรู้รายวิชาภาษาอังกฤษดังที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทราบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี
2. เพื่อทราบคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี
3. เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) พื้นที่วิจัย คือ โรงเรียนมัธยมศึกษาที่ร่วมโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

ราชบุรี จำนวน 26 โรง กลุ่มตัวอย่างจากการเปิดตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเคร์จีซี และ มอร์แกน (Krejcie & Morgan) จากโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ร่วมโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี จำนวน 26 โรง ได้กลุ่มตัวอย่าง 24 โรงเรียน การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ซึ่งกำหนดผู้ให้ข้อมูล สถานศึกษาละ 4 คน คือ ผู้อำนวยการ จำนวน 1 คน รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ 1 คน และ ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล จำนวน 2 คน รวมผู้ให้ข้อมูลจาก 24 แห่งทั้งสิ้นจำนวน 96 คน

เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม (questionnaire) จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งถามรายละเอียดเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์ทำงาน มีลักษณะเป็นแบบตัวเลือกที่กำหนดไว้ให้ (forced choice) โดยใช้ความถี่ (frequency : f) และค่าร้อยละ (percentage) ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลในของผู้บริหารสถานศึกษา ตามแนวคิดของ อีลิค ไชน์นิงเจอร์ (Eric Sheninger, 2562) ประกอบไปด้วย 1. การสื่อสาร (X_1) 2. การประชาสัมพันธ์ (X_2) 3. ภาพลักษณ์ (X_3) 4. การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และผลลัพธ์ของผู้เรียน (X_4) 5. การพัฒนาสู่ความเป็นเลิศอย่างมืออาชีพ (X_5) 6. การปรับวิสัยทัศน์สิ่งแวดล้อมและพื้นที่การเรียนรู้ (X_6) 7. การสร้างโอกาส (X_7) จำนวน 60 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี (สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย, 2565) ประกอบไปด้วย 1. ผู้เรียนมีศักยภาพเป็นพลโลก (Y_1) 2. การจัดการเรียนการสอนเทียบเคียงมาตรฐานสากล (Y_2) 3. บริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ (Y_3) จำนวน 110 ข้อ

แบบสอบถามตอนที่ 2 และ 3 มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของ ลิเคิร์ต (Likert's Five Rating Scale, 1961 : 74) ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่ามัธยฐานเลขคณิต (arithmetic mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation : S.D.) โดยการนำค่ามัธยฐานเลขคณิตของคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม เทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best, 2006 : 190)

การวิเคราะห์ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient: rxy) วิเคราะห์สถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้าง ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน พิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหากับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้ได้ โดยในการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา ของแบบสอบถามฉบับนี้ มีข้อคำถามทั้งหมด จำนวน 170 ข้อ สามารถใช้ได้จำนวน 170 ข้อ นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้ให้ข้อมูลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี สถานศึกษาละ 4 คน จำนวน 8 สถานศึกษา

ประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการ จำนวน 1 คน รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ 1 คน และครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล จำนวน 2 คน รวมผู้ให้ข้อมูล 32 คน นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมา ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือตามวิธีของครอนบาค (Cronbach, 1990, pp. 202-204) โดยพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α -coefficient) โดยหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา (X_{tot}) เท่ากับ .984

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ในภาพรวมและรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับค่ามัธยเทศจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ การมีส่วนร่วมการเรียนรู้และผลลัพธ์ของผู้เรียน การปรับวิสัยทัศน์สิ่งแวดล้อมและพื้นที่การเรียนรู้ การสร้างภาพลักษณ์ การสร้างโอกาส การประชาสัมพันธ์ การพัฒนาสู่ความเป็นเลิศอย่างมืออาชีพ และการสื่อสาร ตามลำดับ

ตารางที่ 1 มัธยเทศอันดับ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวม (X_{tot})

ด้าน	ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวม (X_{tot})	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1	การสื่อสาร (X_1)	4.57	0.55	มากที่สุด
2	ประชาสัมพันธ์ (X_2)	4.63	0.46	มากที่สุด
3	การสร้างภาพลักษณ์ (X_3)	4.70	0.50	มากที่สุด
4	การมีส่วนร่วมการเรียนรู้และผลลัพธ์ของผู้เรียน (X_4)	4.72	0.44	มากที่สุด
5	การพัฒนาสู่ความเป็นเลิศอย่างมืออาชีพ (X_5)	4.63	0.48	มากที่สุด
6	การปรับวิสัยทัศน์สิ่งแวดล้อมและพื้นที่การเรียนรู้ (X_6)	4.72	0.47	มากที่สุด
7	การสร้างโอกาส (X_7)	4.68	0.46	มากที่สุด
รวม		4.66	0.43	มากที่สุด

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า คุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่ามัธยเทศจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ การจัดการเรียนการสอนเทียบเคียงมาตรฐานสากล ผู้เรียนมีศักยภาพเป็นพลโลก และการบริหารจัดการระบบคุณภาพ ตามลำดับ

ตารางที่ 2 มัธยเทศอันดับ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวม (Y_{tot})

ด้าน	คุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดย ภาพรวม (Y_{tot})	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	ผู้เรียนมีศักยภาพเป็นพลโลก	4.45	0.55	มาก
2	การจัดการเรียนการสอนเทียบเคียงมาตรฐานสากล	4.61	0.48	มากที่สุด
3	การบริหารจัดการระบบคุณภาพ	4.48	0.52	มาก
รวม		4.49	0.47	มาก

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี มีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่คล้อยตามกันอยู่ในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรีโดยภาพรวมและรายด้าน

คุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา	ผู้เรียนมีศักยภาพเป็นพลโลก (Y_1)	การจัดการเรียนการสอน เทียบเคียงมาตรฐานสากล (Y_2)	การบริหารจัดการระบบคุณภาพ (Y_3)	ภาพรวม (Y_{tot})
1. การสื่อสาร (X_1)	.571**	.532**	.493**	.565**
2. การประชาสัมพันธ์ (X_2)	.445**	.467**	.331**	.435**
3. การสร้างภาพลักษณ์ (X_3)	.301**	.352**	.121	.271**
4. การมีส่วนร่วมการเรียนรู้ และผลลัพธ์ของผู้เรียน (X_4)	.329**	.320**	.162	.284**
5. การพัฒนาสู่ความเป็นเลิศอย่างมืออาชีพ (X_5)	.564**	.511**	.487**	.555**
6. การปรับวิสัยทัศน์สิ่งแวดล้อมและพื้นที่การเรียนรู้ (X_6)	.465**	.392**	.381**	.438**
7. การสร้างโอกาส (X_7)	.407**	.513**	.332**	.434**
ภาพรวม (X_{tot})	.496**	.496**	.373**	.480**

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการสื่อสารและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในองค์กร มีการปรับวิสัยทัศน์สิ่งแวดล้อมและพื้นที่การเรียนรู้ สู่ความเป็นเลิศอย่างมืออาชีพ อีกทั้งยังมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และผลลัพธ์ของผู้เรียน โดยส่งเสริมครูให้ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล มีการบริหารจัดการเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมืออาชีพ สร้างภาพลักษณ์ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารงานที่หลากหลายพร้อมทั้งสร้างโอกาสและแรงบันดาลใจในองค์กร จึงทำให้ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิรดา เวชญาติลักษณ์ ที่ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก พบว่า ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดพิษณุโลกโดยภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (นิรดา เวชญาติลักษณ์, 2566) และเมื่อพิจารณาภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือด้านการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพและด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านการสื่อสาร จากงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผลการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดซึ่งสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัยของผู้วิจัย

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า คุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเทียบเคียงมาตรฐานสากล โดยสถานศึกษาจัดหลักสูตรที่ส่งเสริมความเป็นเลิศที่ตอบสนองต่อศักยภาพตามความต้องการของผู้เรียน มีการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ด้วยภาษาอังกฤษ การศึกษาค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ โดยสถานศึกษาคำนึงถึงคุณภาพหลากหลายของผู้เรียน มีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการเพิ่มพูนศักยภาพของผู้เรียน จัดหลักสูตรที่ส่งเสริมความเป็นเลิศที่ตอบสนองต่อความถนัดของผู้เรียน ส่งเสริมพหุปัญญาของผู้เรียนบนพื้นฐานของความเข้าใจ ความรู้ใจ ใช้หนังสือ ตำราเรียน และสื่อที่มีคุณภาพตามมาตรฐานสากลนอกจากนี้สถานศึกษาใช้ระบบการวัดและประเมินผลโดยประเมินจากการวัดและประเมินผลที่หลากหลายตามมาตรฐานสากล มีการใช้กระบวนการคัดกรองในระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้สามารถพัฒนาไปสู่จุดสูงสุดแห่งศักยภาพ อีกทั้งยังส่งผลให้ผู้เรียนมีศักยภาพเป็นพลโลก นั่นคือผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ มีความรู้ในการหาข้อมูล มีความรู้พื้นฐานทางเทคโนโลยี ผู้เรียนมีความใฝ่รู้ รู้จักคิด วิเคราะห์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีทักษะในการเลือกใช้เครื่องมือและวิธีการในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานทางภาษา ตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีของนานาชาติ ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาหรือระดับสูงในประเทศ และต่างประเทศ รวมถึงสถานศึกษามีการบริหารจัดการ

ระบบคุณภาพ โดยสถานศึกษามีวิสัยทัศน์และสามารถนำสถานศึกษาสู่การเป็นมาตรฐานสากล ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆมาใช้ให้เกิดประโยชน์ มีการสร้างเครือข่ายในการจัดการศึกษาในทุกระดับ โดยเริ่มต้นจากการประสานความร่วมมือในชุมชน ท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ มีการใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสาร ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำทางวิชาการ มีผลงานปรากฏเป็นที่ยอมรับ การเผยแพร่ผลงาน ทั้งระบบออนไลน์ (online) และออฟไลน์ ใช้หนังสือ ตำราเรียน สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (ICT) ในการจัดการเรียนการสอนทั้งระบบออนไลน์ (online) และออฟไลน์ (offline) และสื่อที่เป็นภาษาต่างประเทศในการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาพัฒนาศักยภาพขององค์กรให้ได้มาตรฐานสากล โดยสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของตัวเอง สถานศึกษานำวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) มาใช้ในการบริหาร จัดการ ครอบคลุมภารกิจทุกด้านของสถานศึกษา สถานศึกษาใช้ผลการวิจัยเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาเทียบเคียงมาตรฐานสากล มีการวัดและประเมินผล ทั้งระบบออนไลน์ (online) และออฟไลน์ (offline) และ สถานศึกษามีเครือข่ายสนับสนุนจากสถาบันอุดมศึกษาและองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนในต่างประเทศ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรัตน์ ชุ่มทอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง คุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนสวณหญิง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า คุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากลของโรงเรียนสวณหญิง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน (สุรัตน์ ชุ่มทอง, 2562) จากงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผลการวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากซึ่งสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัยของผู้วิจัย

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้ โดยมีความสัมพันธ์ลักษณะคล้ายคลึงตามกันอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการเป็นผู้นำดิจิทัล มีความรู้ ความเข้าใจ ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีวิสัยทัศน์และสามารถสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่เป็นนวัตกรรมใหม่ ๆ ให้เกิดการยอมรับกับบุคลากรในโรงเรียน เพื่อสร้างวัฒนธรรมการทำงานขององค์กรพร้อมกับให้ความร่วมมือในการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ และขับเคลื่อนการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้พัฒนางานให้เกิดประสิทธิภาพในทุกด้าน ดังนั้น ถ้าภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากก็จะส่งผลให้คุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากลมากตามไปด้วย ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากลจึงมีความสัมพันธ์กัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิรญา ชมพูวงษ์ ที่ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสำรวจของภาวะผู้นำดิจิทัลในโรงเรียนมาตรฐานสากลในประเทศไทย พบว่าการบูรณาการเทคโนโลยีและนวัตกรรม การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัลในสถาบันการศึกษา ความเป็นผู้นำและการกำกับดูแลเชิงกลยุทธ์ ความสามารถด้านดิจิทัลและการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการส่งเสริมการทำงานร่วมกันในการทำงานและการสื่อสาร การศึกษาเน้นย้ำถึงความสำคัญของเทคโนโลยีดิจิทัลในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมการทำงานของบุคลากรทั้งหมดในสถาบันการศึกษาเพื่อปรับปรุงการจัดการการศึกษาและคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (พิรญา ชมพูวงษ์, 2568) จากงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผลการวิจัยเกี่ยวกับ

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล มีค่าความสัมพันธ์ในเชิงบวกหรือความสัมพันธ์แบบคล้อยตามกันซึ่งสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัยของผู้วิจัย

องค์ความรู้ใหม่

ภาพประกอบ 1 ภาพนี้ประกอบด้วย ภาวะผู้นำดิจิทัล ตามแนวคิดของอีลิค ไชนีนเจอร์ (Eric Sheninger, 2562)

คำอธิบาย ภาวะผู้นำดิจิทัล ประกอบด้วย 1. การสื่อสาร 2. การประชาสัมพันธ์ 3. ภาพลักษณ์ 4. การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และผลลัพธ์ ของผู้เรียน 5. การพัฒนาสู่ความเป็นเลิศอย่างมืออาชีพ 6. การปรับวิสัยทัศน์สิ่งแวดล้อมและพื้นที่การเรียนรู้ 7. การสร้างโอกาส และคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล คู่มือแนวทางดำเนินงาน โรงเรียนมาตรฐานสากล สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบด้วย 1. ผู้เรียนมีศักยภาพเป็นพลโลก 2. การจัดการเรียนการสอนเทียบเคียงมาตรฐานสากล 3. บริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้บริหารมีภาวะผู้นำดิจิทัล และความสามารถบริหารสถานศึกษาให้มีคุณลักษณะได้ครบถ้วนตามคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากลอีกด้วย

บทสรุป

จากการวิจัยได้ศึกษา ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยรวมมีความสัมพันธ์ในระดับมาก ดังนั้นภาวะผู้นำดิจิทัล จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการบริหารงานในสถานศึกษา เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาโรงเรียนให้มีคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล ซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็น

การศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัล ประกอบไปด้วย 1. การสื่อสาร 2. การประชาสัมพันธ์ 3. ภาพลักษณ์ 4. การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และผลลัพธ์ของผู้เรียน 5. การพัฒนาสู่ความเป็นเลิศอย่างมืออาชีพ 6. การปรับวิสัยทัศน์สิ่งแวดล้อมและพื้นที่การเรียนรู้ 7. การสร้างโอกาส ประกอบกับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล คู่มือแนวทางดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบด้วย 1. ผู้เรียนมีศักยภาพเป็นพลโลก 2. การจัดการเรียนการสอนเทียบเคียงมาตรฐานสากล 3. บริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ ฉะนั้นผู้บริหารควรมีภาวะผู้นำ มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในสถานศึกษาให้มีความทันสมัย ทันโลก รวดเร็วและพัฒนาสู่ความเป็นเลิศอย่างมืออาชีพ อีกทั้งนำคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากลในการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพที่จะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนเทียบเคียงมาตรฐานสากลและผู้เรียนมีศักยภาพที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

- 1.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี
- 1.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี
- 1.3 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี
- 1.4 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมการเรียนรู้และผลลัพธ์ของผู้เรียน กับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ องค์ความรู้ที่สำคัญ คือ ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา และคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารสถานศึกษา โดยควรให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา และ คุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นดังนี้

1. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี
2. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี
3. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี
4. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการมีส่วนร่วมการเรียนรู้และผลลัพธ์ของผู้เรียน กับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี

เอกสารอ้างอิง

- ณิรดา เวชญาลักษณ์. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 18 (1), หน้า 45-58.
- ปณณวิชญ์ ชวไช. ศึกษาการบริหารแบบสมดุลกับคุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล . *วารสารบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 3(1), หน้า 127-135.
- พิรญา ชมพวงษ์. (2568). การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสำรวจของภาวะผู้นำดิจิทัลในโรงเรียนมาตรฐานสากลในประเทศไทย. *Pakistan Journal of Life and Social Sciences*, 23(1), หน้า 4680-4691.
- มนัญญา พัฒนประดิษฐ์. ปัจจัยลักษณะองค์การและปัจจัยภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรีในยุคดิจิทัล. *วารสารบริหารการศึกษา มศว*, 20(38), หน้า 121 – 140.
- สุรัตน์ ชุ่มทอง. คุณลักษณะโรงเรียนมาตรฐานสากล ของโรงเรียนสงวนหญิง จังหวัดสุพรรณบุรี, *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 10(1), หน้า 623-635.
- สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). *เป้าหมายและตัวชี้วัดด้านผู้เรียนโรงเรียนมาตรฐานสากล กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด*.
- สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. (2553). *คู่มือแนวทางดำเนินงาน โรงเรียนมาตรฐานสากล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. (2553). *การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Chaiyasat P.(2017). The Developing Model of Digital Leadership for a Successful Digital Transformation. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2017, from <https://www.capgemini.com/wp>,
- Cronbach, L.(1984). *Essentials of Psychological Testing*, (4th ed.). New York: Harper and Row Publisher.
- Sheninger, E., *Digital Leadership : changing paradigms for changing times*, (Newbury Park, CA: Sage Publications, 2562). อ้างถึงใน ดารุวรรณ ถวิลการ, ภาวะผู้นำดิจิทัล, พิมพ์ครั้งที่ 1, (ขอนแก่น : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2564).
- Sutono Sutono, The Effectiveness of E-Leadership in Total Quality Management in Education. *Sinergi International Journal of Education*, 2(2), 2024, 38–46. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2568 สืบค้นจาก <https://doi.org/10.61194/education.v2i2.175>

ทักษะการบริหารกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี
Managerial Skills and Performance of Internal Quality Assurance
in School Under Secondary Education Service Area Office
Ratchaburi

¹ฉันทนิก เดชอัมพร ²สงวน อินทร์รักษ์

¹Chanchanok Detampon ²Sanguan Inrak

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: chanchanok.d214@gmail.com

Received June 14, 2025; Revised June 24, 2025; Accepted: December 26, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ทักษะการบริหารของผู้บริหาร 2) การดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารกับการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี กลุ่มตัวอย่างคือ โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี จำนวน 24 โรงเรียน โดยมีผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 4 คน คือ 1) ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 1 คน 2) รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารงานวิชาการ จำนวน 1 คน 3) หัวหน้างานประกันคุณภาพการศึกษา จำนวน 1 คน 4) ครูที่คณะกรรมการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา จำนวน 1 คน รวมผู้ให้ข้อมูล 96 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะการบริหารตามแนวคิดของดับบริน (Andrew Dubrin, 2555) กับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ตามกฎกระทรวง การประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์สเปียร์มัน ผลการวิจัยพบว่า 1. ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ทักษะด้านการเมือง ทักษะด้านเทคนิค ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะระหว่างบุคคล ทักษะด้าน การวินิจฉัย ตามลำดับ 2. การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 5 ด้าน และระดับมาก 1 ด้าน เรียงลำดับค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา คุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา จัดทำรายงานผล

การประเมินตนเอง ประเมินผลและตรวจสอบ ติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามลำดับ 3. ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารกับการดำเนินงานระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี มีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่ค่อยๆ เพิ่มขึ้นในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ: การประกันคุณภาพภายใน; ทักษะการบริหาร; สถานศึกษา

Abstract

The purposes of this research were to determine 1) management skills of school administrators 2) performance of internal quality assurance in school 3) the relationship between managerial skill and performance of internal quality assurance in school under the secondary education service area Ratchaburi office. The sample consisted of 24 schools under the Secondary Educational Service Area office Ratchaburi, with 4 informants per school 1) a school director 2) deputy director of School for Academic Affairs 3) head of education quality assurance 4) teacher member of education quality assurance, total informants were 96 people. The instrument was a opinionnaire about administrators' skills based on the concept of Dubrin and internal education quality assurance of schools based on ministerial regulations education quality assurance, B.E. 2561 (2018). The statistics were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, and Pearson's Product Moment Correlation Coefficient. The research results were as follow: 1. The management skills of school administrators Under the Secondary Educational Service Area Office overall and in each aspect, it is at a high level. Arranged by arithmetic mean from highest to lowest as follows: political skills, technical skills, conceptual skill, interpersonal skills and diagnosis skills. 2. The performance of internal quality assurance in school Under the Secondary Educational Service Area Office is at the highest level overall and in each aspect at the highest and highest levels, ranked by arithmetic mean from highest to lowest, as follows: Highest level, set educational standards of the educational institution, educational quality within the educational institution, prepare self-assessment report, evaluate and inspect, follow up on operations to develop the educational institution to have quality according to educational standards, prepare an educational management development plan of the educational institution that focuses on quality according to educational standards, operate according to the educational management development plan of the educational institution. 3. The relationship between management skills and the

performance of internal quality assurance in school Under the Secondary Educational Service Area Office, is significantly related at a moderate level at the .01 level.

Keyword: Internal Quality Assurance; Managerial Skills; School

บทนำ

ระบบการศึกษาของไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การประกันคุณภาพการศึกษาจึงนับเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาและรักษาคุณภาพการศึกษา เนื่องจากการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการดำเนินงานตามภารกิจของสถานศึกษา เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมโดยรวมว่าการดำเนินงานของสถานศึกษาจะมีประสิทธิภาพและทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพ หรือคุณลักษณะพึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ (สำนักทดสอบการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2563) ดังนั้น การประกันคุณภาพการศึกษาจึงหมายถึงการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องซึ่งจะเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้รับบริการทางอ้อม ได้แก่ สถานประกอบการ ประชาชน และสังคมโดยรวมว่าการดำเนินงานของสถานศึกษาจะมีประสิทธิภาพและทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2554) ระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษามีการพัฒนาอยู่อย่างสม่ำเสมอ มีการประกาศใช้กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ ในการปรับปรุงระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อให้มีกลไกการปฏิบัติที่เอื้อต่อการดำเนินการตามมาตรฐานการศึกษา ของแต่ละระดับและเกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และประกาศใช้มาตรฐานการศึกษา เพื่อเป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั้งประถมศึกษา และมัธยมศึกษาในการพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุน กำกับดูแล และติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา (สำนักทดสอบการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2563) การที่สถานศึกษาจะสามารถดำเนินงานต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญคือผู้บริหารที่จะนำหน่วยงานให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพราะผู้บริหารเป็นผู้มีบทบาท และอิทธิพลสูงสุดต่อการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของหน่วยงาน โดยเฉพาะหน่วยงานการศึกษาผู้บริหารหน่วยงานจะต้องมีศักยภาพและทักษะในการบริหาร จัดการงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารที่ดีควรมีทักษะในการบริหารงาน ซึ่งหมายถึงความสามารถและความชำนาญในการจัดการสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ด้วยการใช้ทรัพยากรทั้งด้านบุคคลและงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

โรงเรียนจะมีประสิทธิผลหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ ด้านซึ่งมีความสัมพันธ์กับผู้บริหารการศึกษาในการบริหารงานไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย ปัจจัยแรก ปัจจัยด้านผู้บริหาร ผู้บริหารจะต้องมีทักษะในการบริหารสถานศึกษา ซึ่งถือเป็นหนึ่งในปัจจัยด้านผู้บริหาร หากผู้บริหารมีทักษะทางการบริหารไม่เพียงพอจะส่งผลต่อการดำเนินงานต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายได้แตกต่างกันออกไป ผู้บริหารจำเป็นต้องมีทักษะการบริหารหลากหลายด้านเพื่อบริหารให้บรรลุเป้าหมายของ

สถานศึกษาต่อไป (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี, 2565) โดยการบริหารและการจัดการศึกษาจะบรรลุตามเป้าหมายของการศึกษา ย่อมต้องอาศัยทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่งนับเป็นส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของการดำเนินงานต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารจำเป็นต้องอาศัยทักษะการบริหาร ต้องมีความรู้และความสามารถในการบริหารงาน ผู้บริหารต้องมีวิธีการ กระบวนการ ขั้นตอน หรือเทคนิคที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาและสามารถดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารต้องมีทักษะที่สามารถสร้างความร่วมมือในการดำเนินงานของบุคลากรในสถานศึกษาได้ สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างสายสัมพันธ์ที่เหมาะสมและสร้างความประทับใจ ให้กับคนในสถานศึกษา ส่งผลการทำงานบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนำมาใช้ในการวางแผน และตามบริบทและความแตกต่างของโรงเรียนเพื่อสร้างหลักประกันและสร้างความเชื่อมั่นแก่ชุมชน สังคม ผู้ปกครอง อีกหนึ่งอย่างที่เป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ชุมชน สังคม ผู้ปกครอง คือ การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้ชุมชนสังคมผู้ปกครองเชื่อมั่นว่าโรงเรียนมีการบริหารจัดการที่ดี เป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด และสามารถไว้วางใจในการส่งบุตรหลานเข้ามาศึกษา แต่ผลการประเมินคุณภาพภายในรอบสปี (พ.ศ.2559-2563) จากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี รวมทั้งหมด 26 โรงเรียน พบว่ามีโรงเรียนที่ผ่านการประเมินคุณภาพรอบสปีด้วยระดับดีเยี่ยม เพียงแค่ 1 โรงเรียน และผ่านการประเมินคุณภาพภายนอกด้วยระดับดี จำนวน 25 โรงเรียน จากการสรุปผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสปี สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตการศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี สามารถชี้ให้เห็นได้ว่ายังมีสถานศึกษาที่ยังไม่สามารถดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาได้ดีเท่าที่ควร จึงทำให้มีผลการประเมินในระดับดีเยี่ยม จำนวน 1 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 3.85 ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมด

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา เรื่อง ทักษะการบริหารกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทราบทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี
2. เพื่อทราบการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี
3. เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) มีแผนแบบการวิจัยในลักษณะของกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียว ศึกษาสภาพการณ์โดยไม่มีการทดลอง (the one shot, non-experimental case study) มีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัด ราชบุรี จำนวน 26 โรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยกำหนดขนาดตัวอย่างจากตารางประมาณตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 24 โรงเรียน โดยวิธีการสุ่มแบบง่าย (simple random sampling) ผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 4 คน ได้แก่ 1) ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน 2) รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารงานวิชาการ หรือผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน 3) หัวหน้างานประกันคุณภาพการศึกษา 4) ตัวแทนคณะกรรมการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา รวมทั้งสิ้น 96 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถามในเรื่องเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์การทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะ เป็นแบบตัวเลือกที่กำหนดคำตอบไว้ให้ (force choice)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา (X_{tot}) ตามแนวคิดของดับริน (Dubrin) ประกอบด้วย 5 ตัวแปรย่อย ดังนี้ ทักษะด้านเทคนิค (X_1) ทักษะระหว่างบุคคล (X_2) ทักษะด้านความคิดรวบยอด (X_3) ทักษะด้านการวินิจฉัย (X_4) ทักษะด้านการเมือง (X_5) ของผู้บริหารในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา (Y_{tot}) ตามแนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาตามกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้ การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (Y_1) การจัดทำแผนพัฒนา การจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา (Y_2) ดำเนินงานตามแผนพัฒนา การจัดการศึกษาของสถานศึกษา (Y_3) การประเมินผล และตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา (Y_4) การติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา (Y_5) และการจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง (Y_6) ของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี

โดยแบบสอบถามในตอนที่ 2 และตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบจัดลำดับคุณภาพ 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert's Five Rating Scale, 1992) ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่ามัธยฐานคณิต (arithmetic mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation : S.D.) โดยการนำค่ามัธยฐานคณิตของคะแนนที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม เทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของเบสท์

3. การวิเคราะห์ทักษะการบริหารกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient: r_{xy}) วิเคราะห์สถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

4. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) และตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เป็นผู้พิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) ซึ่งได้ค่า IOC ของข้อคำถามทุกข้ออยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00 นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ และนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (try out) กับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากาญจนบุรี ที่มีขนาดโรงเรียนและบริบทที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง โดยแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมามีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) (Cronbach, Lee J, 1974) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α – coefficient) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.989 โดยค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา เท่ากับ 0.975 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เท่ากับ 0.983

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจวบคีรีขันธ์

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยภาพรวม (X_{tot}) และรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.36$ S.D. = 0.51) เรียงลำดับตามค่ามัธยเทศจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ทักษะด้านการเมือง ทักษะด้านเทคนิค ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะระหว่างบุคคล ทักษะด้านการวินิจฉัย ตามลำดับ เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่าอยู่ระหว่าง 0.38 – 0.67 มีการกระจายของข้อมูลน้อย แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่ามัธยเทศและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวม (X_{tot}) และรายด้าน

ด้าน	ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา (X_{tot})	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	ทักษะด้านเทคนิค (X_1)	4.40	0.51	มาก
2	ทักษะระหว่างบุคคล (X_2)	4.34	0.60	มาก
3	ทักษะด้านความคิดรวบยอด (X_3)	4.36	0.55	มาก
4	ทักษะด้านการวินิจฉัย (X_4)	4.27	0.67	มาก
5	ทักษะด้านการเมือง (X_5)	4.45	0.38	มาก
รวม (X_{tot})		4.36	0.51	มาก

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา (Y_{tot}) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$, s.d. = 0.44) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก

ที่สุดจำนวน 5 ด้าน และอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ระดับมากที่สุด 5 ด้าน ได้แก่ กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา คุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา จัดทำรายงานผล การประเมินตนเอง ประเมินผลและตรวจสอบ ติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ตามลำดับ และอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน ได้แก่ ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา และเมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพบว่าอยู่ระหว่าง 0.37 – 0.55 มีการกระจายของข้อมูลน้อย แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยภาพรวม (Y_{tot}) และรายด้าน

(n=96)

ด้าน	การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา (Y_{tot})	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1	กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา (Y_1)	4.58	0.39	มากที่สุด
2	จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา (Y_2)	4.50	0.53	มากที่สุด
3	ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา (Y_3)	4.49	0.55	มาก
4	ประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา (Y_4)	4.57	0.37	มากที่สุด
5	ติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา (Y_5)	4.52	0.51	มากที่สุด
6	จัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง (Y_6)	4.55	0.44	มากที่สุด
รวม		4.53	0.44	มากที่สุด

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกในสถิติที่ระดับ .01 ในระดับปานกลาง ($r_{xy} = .529$) โดยมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่คล้ายตามกัน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี

การดำเนินการ ระบบประกันคุณภาพ ภายในสถานศึกษา	กำหนดมาตรฐานการศึกษาของ สถานศึกษา (Y ₁)	จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา (Y ₂)	ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษา ของสถานศึกษา (Y ₃)	ประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษา ภายในสถานศึกษา (Y ₄)	พัฒนาผลสัมฤทธิ์ตามงานพัฒนา สถานศึกษา มาตรฐานการศึกษา (Y ₅)	จัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง (Y ₆)	รวม (Y _{tot})
ทักษะการบริหาร							
ทักษะด้านเทคนิค (X ₁)	.608**	.457**	.473**	.476**	.448**	.349**	.497**
ทักษะระหว่างบุคคล (X ₂)	.434**	.422**	.340**	.374**	.488**	.363**	.432**
ทักษะด้านความคิดรวบยอด (X ₃)	.440**	.441**	.421**	.396**	.472**	.371**	.455**
ทักษะด้านการวินิจัย (X ₄)	.613**	.631**	.558**	.535**	.678**	.603**	.648**
ทักษะด้านการเมือง (X ₅)	.468**	.360**	.342**	.301**	.345**	.255*	.369**
รวม (X _{tot})	.563**	.510**	.465**	.455**	.540**	.432**	.529**

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัย เรื่อง ทักษะการบริหารกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี สามารถอภิปราย ได้ดังนี้

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา มีความรู้ในการบริหารงาน ผู้บริหารมีวิธีการ กระบวนการ ขั้นตอน หรือเทคนิคที่หลากหลาย สามารถแก้ปัญหาในการดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสามารถสร้างความร่วมมือในการดำเนินงานของบุคลากรในสถานศึกษาได้ สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างสายสัมพันธ์ที่เหมาะสมและสร้างความประทับใจให้กับคนในสถานศึกษา ส่งผลการทำงานบริหารงานเป็นไปอย่างมีอาชีพ และนำมาใช้ในการวางแผนและตามบริบทและความแตกต่างของโรงเรียน จึงทำให้ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธนพร มากระจัน ได้ศึกษาเรื่อง ทักษะการบริหารกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 ผลการวิจัยพบว่าทักษะการบริหารของผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ธนพร มากระจัน, 2558) สอดคล้องกับปัทมา โสภิตชาติ ได้ศึกษาทักษะผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 ผลการวิจัยพบว่า ทักษะผู้บริหารของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9

โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก (ปัทมา โสภิตชาติ, 2558) จากงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผลการวิจัยเกี่ยวกับทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากหรือมากที่สุดซึ่งสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัยของผู้วิจัย

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากสถานศึกษามีการแต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานการศึกษาซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนผู้ปกครอง ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ ดำเนินการวิเคราะห์มาตรฐานการศึกษาให้สอดคล้องกับจุดเน้น บริบท อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของสถานศึกษา สร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับครู บุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองชุมชน และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เกี่ยวกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในมีการวิเคราะห์ (SWOT) และข้อมูลสารสนเทศมาใช้ในการวางแผนและ จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา มีระบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ส่งผลให้การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษามีการดำเนินการไปตามแผนที่วางไว้และสามารถจัดทำรายงาน การประเมินตนเองและเผยแพร่รายงานต่อสาธารณชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลจากรายงานผล การประเมินตนเอง ข้อเสนอแนะไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาซึ่งสอดคล้องกับ มยุรี วรวรรณ ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมวัดหนองแขม ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (มยุรี วรวรรณ, 2563) สอดคล้องกับปรีชา ทรัพย์ย้อย ได้ศึกษาเรื่องการประกันคุณภาพภายในกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด (ปรีชา ทรัพย์ย้อย, 2566) และสอดคล้องกับสิริพร บุญทิพย์ ที่ได้ศึกษาเรื่อง สมรรถนะของผู้บริหารกับการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (สิริพร บุญทิพย์, 2565) จากงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผลการวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดซึ่งสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัยของผู้วิจัย

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 จากการวิจัยที่พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรีมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่คล้อยตามกันอยู่ในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นความสัมพันธ์กันในทิศทางเชิงบวกหรือความสัมพันธ์ในลักษณะที่คล้อยตามกัน ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้ว่า ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ผลดังกล่าวอาจเนื่องมาจากผู้บริหารมีวิธีการ

กระบวนการ ขั้นตอน หรือเทคนิคที่หลากหลายและสามารถแก้ปัญหาในการดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการทำงานร่วมและสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับบุคคลอื่นทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา สร้างความร่วมมือในการดำเนินงานของบุคลากรในสถานศึกษาได้มองเห็นภาพรวมขององค์กรอย่างครอบคลุม สามารถจัดระบบการทำงานให้สอดคล้องกันทุกหน่วยงานภายในองค์กรและสามารถพูดคุยและติดต่อสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาดำเนินการวิเคราะห์มาตรฐานการศึกษาให้สอดคล้องกับจุดเน้น บริบท อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของสถานศึกษา รวมถึง การสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับครู บุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองชุมชน และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ทำให้ผลลัพธ์ของการดำเนินงานดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ พรทิพย์ หอมแก้ว ที่ได้ศึกษาเรื่อง ทักษะของผู้บริหารกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลในจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ทักษะของผู้บริหารสัมพันธ์กับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลในจังหวัดนครปฐม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 โดยมีค่าความสัมพันธ์ในเชิงบวกหรือความสัมพันธ์แบบคล้อยตามกัน (พรทิพย์ หอมแก้ว, 2564) จากงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผลการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาค่าความสัมพันธ์ในเชิงบวกหรือความสัมพันธ์แบบคล้อยตามกันซึ่งสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัยของผู้วิจัย

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาทักษะการบริหารกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ผู้วิจัยสามารถเสนอทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา ได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา

จากภาพมีคำอธิบายว่าทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาควรมีทักษะเพื่อใช้ในการบริหารจัดการเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามเป้าหมาย ตามแนวคิดของดัลบริน ได้แก่ 1. ทักษะด้านเทคนิค (technical skill) 2. ทักษะระหว่างบุคคล (interpersonal skill) 3. ทักษะด้านความคิดรวบยอด (conceptual skill) 4. ทักษะด้านการวินิจฉัย (diagnostic skill) 5. ทักษะด้านการเมือง (political skill)

จากการศึกษาทักษะการบริหารกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ผู้วิจัยสามารถเสนอแนวทางการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ได้ดังนี้

ภาพประกอบ 2 ทักษะการบริหารกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

จากภาพมีคำอธิบายว่าทางการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นการดำเนินการกิจกรรมและภารกิจต่าง ๆ ทั้งด้านวิชาการ การบริหารจัดการ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการทางการศึกษาทั้งผู้รับบริการด้านการศึกษาที่มีคุณภาพ โดยดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาตามกฎหมายกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 การจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 2) จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา 3) ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 4) ประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา 5) ติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาและ 6) จัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง

บทสรุป

จากการวิจัยได้ศึกษา ทักษะการบริหารกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี โดยรวมมีความสัมพันธ์ในระดับมาก ดังนั้น ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการบริหารงานในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาโรงเรียน ให้มีการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบไปด้วย 1. ทักษะด้านเทคนิค 2. ทักษะระหว่างบุคคล 3. ทักษะด้านความคิดรวบยอด 4. ทักษะด้านการวินิจฉัย 5. ทักษะด้านการเมือง ประกอบกับการดำเนินการระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาประกอบด้วย 1. กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 2. จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 3. ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 4. ประเมินผลและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา 5. ติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษา 6. จัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง ฉะนั้นผู้บริหารควรทักษะการบริหาร มีวิธีการ กระบวนการ ขั้นตอน หรือเทคนิคที่หลากหลายและสามารถแก้ปัญหาในการดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งนำดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษามาใช้ในการบริหารจัดการและวางแผนการดำเนินงานในโรงเรียนและสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการศึกษาพบว่า ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีมัชฌิมเลขคณิตน้อยกว่าด้านอื่นๆ ได้แก่ ทักษะด้านการวินิจฉัย และการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เกี่ยวกับการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา มีมัชฌิมเลขคณิตน้อยกว่าด้านอื่นๆ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 จากการศึกษพบว่าผู้บริหารควรมีทักษะที่หลากหลายด้านเพื่อที่จะสามารถดำเนินงานภายในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมาย ดังนั้นผู้บริหารควรมีกระบวนการหรือวิธีการดำเนินการวินิจฉัยปัญหาที่เกิดขึ้นให้มีประสิทธิภาพ เพื่อตรวจสอบที่มาของปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในสถานศึกษา โดยใช้เหตุผลประกอบการพิจารณา รวมถึงใช้เหตุผลในการตัดสินใจในการดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาอย่างรอบคอบเป็นระบบและเหมาะสม เพื่อให้การดำเนินงานภายในสถานศึกษาเป็นไปด้วยอย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว เรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ที่สถานศึกษากำหนดไว้

1.2 การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นงานที่มีการวางแผนในการดำเนินงาน ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรศึกษาแนวทางดำเนินงานเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีระบบการบริหารจัดการ ที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานในแต่ละแผนงานให้เหมาะสมกับความสามารถของบุคลากรภายในสถานศึกษา เพื่อให้การดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้

สถานศึกษาควรมีการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงานของแผนงานตาม ระยะเวลาที่กำหนด และประเมินผลการปฏิบัติงานของแผนงาน เพื่อให้ตามระยะเวลาที่กำหนดและ บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งสถานศึกษาควรมีการนำผลการดำเนินงานของ แต่ละแผนงานมาปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาการดำเนินงานในครั้งถัดไป

1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการ ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี พบว่า หาก ผู้บริหารสถานศึกษาต้องการพัฒนาทักษะการบริหารกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนา ทักษะการบริหารด้านทักษะด้านการเมืองเพื่อให้สามารถใช้อำนาจทำให้บุคคลากรเข้าใจในการ ดำเนินงาน ลดความขัดแย้ง และสร้างสายสัมพันธ์ที่เหมาะสมภายในสถานศึกษา รวมทั้งต้องสร้าง ความประทับใจให้กับคนในสถานศึกษา เพื่อให้การดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ดำเนินงานไปตามแผนและบรรลุวัตถุประสงค์และค่าเป้าหมายของสถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจจะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทักษะการบริหารกับการดำเนินการ ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ผู้วิจัยจึง ขอเสนอข้อเสนอแนะ เพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการแนวทางการส่งเสริมทักษะการบริหารของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี

2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทักษะการบริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี

2.3 ควรศึกษาทักษะการบริหารกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี ในเขตพื้นที่การศึกษาอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

- พรทิพย์ หอมแก้ว. (2564). “ทักษะของผู้บริหารกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของศูนย์ พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลในจังหวัดนครปฐม”. *วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธนพร มากระจัน. (2558). ทักษะการบริหารกับการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของผู้บริหารใน สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 . *วิทยานิพนธ์หลักสูตร ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปัทมา โสภิตชาติ. (2558). ทักษะผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9. *วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปรีชา ทรัพย์ย้อย. (2566). การประกันคุณภาพภายในกับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1. *วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- มยุรี วรวรรณ. (2563). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของ โรงเรียนมัธยม วัดหนองแขม. *การค้นคว้าอิสระหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สิริพร บุญทิพย์. (2565). สมรรถนะของผู้บริหารกับการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 1. *วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี. (2565). *การศึกษาสภาพการบริหารตามมาตรฐานการปฏิบัติงานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี*. ราชบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาราชบุรี, 3.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2554). *แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- สำนักทดสอบการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2563) *การเตรียมความพร้อมของสถานศึกษาเพื่อรับการประเมินคุณภาพภายนอก*. กรุงเทพมหานคร: เอ็น.เอ.รัตนะเทรตติ้ง, ก.
- Andrew Dubrin. (2012). *Essential of Management*. 9th ed. Ohio: South-Western Cengage Learning.
- Cronbach, Lee J.(1914). *Essentials of Psychological Testing*. 3nd ed. New York: Harper and Row.

กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ The Buddhahood Integration of Political Party Policy Driving Process in Case of Sammaa Sovereign Party

¹ลักขณา แซ่โซ้ว ²เทพประวิณ จันทรแรง

³พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิพย์ อาภากร) ⁴พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์

¹Lakkhana Saesow, ²Thepprawin Chanraeng

³Phrasuthirattanabundit (Sutit Aphakaro) ⁴Phrakrusiripariyatyanusath

^{1,2,3,4}บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตเชียงใหม่

^{1,2,3,4}Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiangmai Campus

¹Corresponding author, e-mail: jaiput2560@gmail.com

Received August 18, 2025; Revised August 20, 2025; Accepted: December 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพรรคสัมมาธิปไตย 2. เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตย 3. เพื่อพัฒนาโมเดลการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผลการวิจัยพบว่า พรรคสัมมาธิปไตย มีจุดมุ่งหมายในการสร้างการเมืองและสังคมที่มีคุณธรรม สัมมาแปลว่า ถูกต้องถูกตรงสู่ความดีแท้จริง อธิปไตยแปลว่า พลัง, อำนาจ, แสยวนภาพ สัมมาธิปไตยแปลว่า พลังอำนาจแห่งความดี อุดมการณ์พรรคคือ “ทำการเมืองโลกุตระ” วิสัยทัศน์พรรคคือ รวบรวมคนดีมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม รวมทีมเพื่อร่วมกันกับประชาชนในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม และหาแนวทางในการพัฒนาประเทศอย่างมีเหตุผล โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านวัตถุและการพัฒนาคุณธรรมในจิตใจประกอบกัน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน พรรคมีพันธกิจคือ รวบรวมคนดีมีศีลมีธรรม สานพลังกับประชาชนทุกสาขาอาชีพ เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนแบบครบวงจร โดยแก้ปัญหาที่ต้นเหตุเป็นหลัก ปลายเหตุเป็นรอง ประหยัดเรียบง่ายเป็นหลัก สิ้นเปลืองเป็นรอง ฟังตนเป็นหลัก ฟังผู้อื่นเป็นรอง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยประหยัดที่สุด ยุทธศาสตร์พรรคคือ สร้างคนให้เป็นนักการเมืองโลกุตระ มีลักษณะคือ ไม่มีตัวตน (ลดละกิเลสได้) ชื่อสัตย์ รับผิดชอบต่อประชาชน มีสมรรถนะความสามารถ รับรู้เข้าใจปัญหาของประชาชน นโยบายหลักของพรรคมี 5 ด้าน ได้แก่ ส่งเสริมการสร้างอาหารไร้สารพิษ ชีวิตสุขภาพดี มีเศรษฐกิจมั่นคง มุ่งตรงพลังงานฟังตน สร้างคนดีให้สังคม พรรคมีการขับเคลื่อนนโยบายโดยไม่ต้องรอการเลือกตั้ง ไม่ต้องรองบประมาณจากรัฐ เพราะขับเคลื่อนด้วยพลังจิตอาสา การประเมินผลนโยบาย เกิดผลดีต่อประชาชน

7 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สังคม ปัญญา เศรษฐกิจ คุณภาพชีวิตโดยรวม และภาวะแห่งพุทธะ โมเดลการขับเคลื่อนนโยบายพรรคมีทั้งโมเดลเชิงลึกและเชิงกว้าง เชิงลึกพัฒนา 3 ด้าน ได้แก่ โลกุตระ (ความบริสุทธิ์จากกิเลส), โลกวิทู (ความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ), โลกานุกัมปายะ (การช่วยเหลือผู้คนให้พ้นทุกข์) เชิงกว้างพัฒนา 3 ชั้น ได้แก่ พัฒนาตน พัฒนาคณะ พัฒนาประเทศ

คำสำคัญ: พรรคสัมมาธิปไตย; การขับเคลื่อนนโยบาย; พุทธบูรณาการ

Abstract

This research article has 3 objectives: 1. to study the history of the Samaa Sovereign Party, 2. to study the Samaa Sovereign Party's policy driving process, 3. to develop a Buddhahood integrated model for driving the Samaa Sovereign Party's policy. The study employs action research. The findings reveal that the Sammaa-Sovereign Party aims to create a virtuous politics and society. Sammaa means correct and direct to goodness. Sovereign (Adhipateya) means power, authority, strength. Sammaa Sovereign (Sammaadhipateya) means the power of goodness. The party's ideology is "Doing supra-worldly (Lokuttara) politics." The party's vision is to gather good people with morality, virtue and ethics, to form a team to work together with the people to solve various problems that arise in society, and find a way to develop the country rationally, taking into account the balance between material development and moral development in the mind, for the benefit of all people. The party's mission is to unite good people with morality and ethics, working together with people from all career field to solve problems and develop people's quality of life in a comprehensive manner, by solving the problem at the root cause is primary, the end of cause is secondary, saving and simplicity is primary, lavish is secondary, self-relying is primary, relying on others is secondary, in order to create the highest benefit with the most savings. The party's strategy is to create people to be supra-worldly (Lokuttara) politicians who have the following characteristics: (1) no ego (able to reduce and abandon desires), (2) honest, (3) protect and look after the people, (4) having the potentiality and capability, (5) knowing and understanding the people's problems. The party's core policies are in 5 areas: (1) promoting the creation of toxic-free food; (2) promoting the creation of a healthy life; (3) promoting the creation of a stable economy; (4) promoting the creation of self-sufficient energy; and (5) promoting the creation of good people for society. The party has already been moving forward without having to wait for an election and without having to wait for a budget from the government, because it is driven by the power of volunteers. The evaluation of the policy implementation found that, it had positive effects on people in 7 areas: physical, mental, social, intellectual, economic, overall quality of life, and

Buddhahood status. The party's policy driving model is both deep and broad model. The deep model focuses on 3 development areas: Lokuttara (purity from defilements), Lokavidu (knowledge and ability for solving various problems), Lokanukampaya (helping people to relieve suffering). The broad model focuses on 3 development areas: develop yourself, develop people, develop the country.

Keywords: Sammaa Sovereign Party; Policy implementation; Buddhist integration

บทนำ

การเมือง (politics) เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การตัดสินใจของกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม เมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากก็จำเป็นต้องมีการกำหนดกติกาขึ้นมาเพื่อกำกับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ (พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ และคณะ, 2559) ในประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สมัยรัชกาลที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2475) ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยมีรัฐธรรมนูญฉบับถาวรฉบับแรกเมื่อ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 เรียกว่า “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475” (อานันท์ เกียรติสารพิภพ, 2567)

หลักการสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข คือ 1) หลักความเสมอภาค คือ ประชาชนจะได้รับโอกาสที่เสมอภาคกันทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม 2) หลักภราดรภาพ คือ ความเป็นพี่เป็นน้อง ความมีน้ำใจต่อกัน อ่อนน้อมเหมือนคนในครอบครัวเดียวกัน 3) หลักสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ คือ ประชาชนได้รับสิทธิการคุ้มครองตามกฎหมาย มีเสรีภาพในการแสดงออกอย่างมีเหตุผล และรู้จักหน้าที่พลเมืองหรือหน้าที่พลชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ 4) หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งการมีส่วนร่วมทางตรง (เช่น การลงประชามติ, การชุมนุมแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างสงบและมีเหตุผล) และการมีส่วนร่วมทางอ้อม (เช่น การเลือกตั้ง, เลือกผู้แทนไปทำหน้าที่แทนตน) 5) หลักเหตุผล คือ การไม่เอาแต่ใจตน การทำความเข้าใจเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยเหตุผล การพิจารณาอย่างลึกซึ้งรอบคอบรอบด้าน การไม่ด่วนสรุปแบบตื้นเขิน และ 6) หลักนิติธรรม (Rule of Law) คือ การบังคับใช้กฎหมายภายใต้กระบวนการยุติธรรมแก่ประชาชนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ (คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.), 2568)

นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประชาธิปไตยของไทยกลุ่มๆ ดอนๆ มาตลอด ผู้รู้หลายท่านชี้ให้เห็นถึงปัญหาทางการเมืองการปกครองของไทยว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยนั้น เป็นแค่เพียงการนำมาซึ่งอำนาจในการปกครองเท่านั้น แต่ไม่ได้นำสิ่งที่เรียกกันว่าคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมืองติดตามาด้วย จึงทำให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองการปกครองของไทยในยุคปัจจุบัน มักลุ่มหลงแต่การใช้อำนาจที่จะทำให้เกิดปัญหาเป็นลูกโซ่ตามมาอย่างยากที่จะแก้ไขได้อย่างแท้จริง ส่วนประเทศที่มีพัฒนาการทางการเมืองอย่างต่อเนื่องจะให้ความสำคัญต่อการมีคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการมีอำนาจในการบริหารบ้านเมือง (สุรพล สุยะพรหม, 2566) ในประเทศไทย หากระบอบอุปถัมภ์ที่ดำรงอยู่ยังคงมี

บทบาทอยู่มาก เสียงข้างมากก็อาจจะไม่ใช่สิ่งที่สะท้อนความต้องการ เจตจำนง หรือสำนึกทางการเมืองของประชาชนอย่างแท้จริง หากแต่เป็นเรื่องของความเป็นพรรคพวก เพื่อนพ้อง คนรู้จัก เครือญาติ หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือ ระบบอุปถัมภ์ได้กลายเป็นสิ่งที่อยู่เบื้องหลังหลักการเสียงข้างมาก (ไอพาร์ ถิ่นบางเตียว และรุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2564)

การบริหารพรรคการเมืองของไทยที่ผ่านมาขาดการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งพรรคส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคณะผู้จัดตั้ง และพวกพ้อง ทั้งยังไม่มีระเบียบวินัยและความขัดแย้งกันเองภายในพรรค ประชาชนทั่วไปจึงมองว่าพรรคการเมืองไม่ได้เป็นตัวแทนที่จะพิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชนแต่อย่างใด และเกิดคำถามต่อพรรคการเมืองในปัจจุบันถึงรูปแบบและการบริหารพรรคการเมืองไทยว่า พรรคการเมืองเป็นองค์กรที่จะทำหน้าที่เพื่อประชาชนจริงหรือไม่ (นัฐนันต์ ศรีลาศักดิ์, 2557) ท่ามกลางวิกฤตประชาธิปไตยและการเมืองที่ล้มเหลว การนำหลักธรรมาธิปไตยเข้าสู่ระบบการเมืองระบอบประชาธิปไตย และการสร้างคนที่เข้าใจหลักธรรมาธิปไตยจึงน่าจะเป็นคำตอบและทางรอดที่เป็นจริงของรูปแบบและเนื้อหาประชาธิปไตยที่สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทสังคมการเมืองไทย (สุริยะใส กตะศิลา, 2561) รัฐศาสตร์แนวพุทธ ถือได้ว่าเป็นการปกครองที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับสังคมในทุกยุคทุกสมัย รวมทั้งสมัยนี้ เพื่อให้สังคมนั้นๆ ดำเนินไปด้วยดี คือ มีความสงบเรียบร้อย มีความยุติธรรม มีความสามัคคี ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม (พระครูวินัยธรรโธธีร์ สุวฑฺฒโน, 2564)

พรรคสัมมาธิปไตย มีอุดมการณ์ในการทำการเมืองโลกุตระ โดยเป็นพรรคการเมืองที่รวมพลคนมีศีล เพื่อเป็นหลักประกันว่า จะไม่คด ไม่โกง ไม่เอารัดเอาเปรียบ ไม่ข่มเหงผู้คนในสังคม จะเป็นผู้เสียสละช่วยเหลือสังคมอย่างแท้จริง พรรคสัมมาธิปไตยจะดำรงอยู่และสร้างประโยชน์ให้กับประชาชนได้ด้วยพลังแห่งความดี ความมีน้ำใจ ความจริงใจ และปัญญา ของคณะทำงาน สมาชิกพรรค และประชาชนในสังคม (ใจเพชร กล้าจน, 2566) นักการเมืองโลกุตระมีลักษณะคือ ‘ไม่มีตัวตน ชื่อสัตย์ รับผิดชอบต่อประชาชน มีความรู้ความสามารถ รับผิดชอบต่อปัญหาของประชาชน’ โลโก้ของพรรคสัมมาธิปไตยเป็นรูป ‘ใบโพธิ์’ และตัวเลข ‘๐, ๑, ๒’ โดยเลข ๐ หมายถึง ‘โลกุตระ’ คือ สุนฺณ (ไม่มีกิเลส) การดับสิ้นไปของกิเลส, เลข ๑ หมายถึง ‘โลกวิทู’ คือ การศึกษา เรียนรู้ การอยู่ร่วมกับสังคม, และเลข ๒ หมายถึง ‘โลกานุกัมปายะ’ คือ การขยาย การเสียสละ ช่วยเหลือสังคม เป็นผู้อนุเคราะห์โลก ‘ใบโพธิ์’ หมายถึง ‘โพธิ์’ คือ การตรัสรู้ พรรคสัมมาธิปไตยมีอริยสัจ 4 และพุทธธรรมเป็นแก่นหลักในการขับเคลื่อนงานของพรรค

ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของการสร้างการเมืองที่มีคุณธรรม จึงทำการศึกษาวิจัยการดำเนินการของพรรคสัมมาธิปไตย ในหัวข้อ “กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ” บทความนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาพรรคการเมืองในสังคมไทย ให้เป็นพรรคการเมืองที่มีคุณธรรม ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ รวมถึงกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคด้วยหลักพุทธบูรณาการ เพื่อให้เกิดภาพที่สามารถตรวจสอบได้ โดยมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติและประชาชนไทย และเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนสังคมไทยสู่การเป็นสังคมธรรมาธิปไตยอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพรรคสัมมาธิปไตย
2. เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตย
3. เพื่อพัฒนาโมเดลการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยเป็นการวิจัยเพื่อสร้างสรรค์และพัฒนานวัตกรรมร่วมกันของสมาชิกทุกคนในองค์กรพรรคสัมมาธิปไตย คือ “นวัตกรรมการเมืองโลกุตระ” พื้นที่ในการวิจัยคือ ทุกจังหวัดที่มีสมาชิกพรรคสัมมาธิปไตยอยู่ ซึ่งสมาชิกพรรคมีอยู่ในทุกจังหวัดของประเทศไทย (ข้อมูล ณ วันที่ 31 พ.ค. 2568) ผู้เข้าร่วมวิจัยจากแต่ละพื้นที่จะมีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย และมีการติดต่อสื่อสารกันทางออนไลน์ผ่านโปรแกรม Zoom

กลุ่มตัวอย่างเชิงปฏิบัติการ เป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ สมาชิกพรรคสัมมาธิปไตยที่เป็นจิตอาสาหลักในการขับเคลื่อนนโยบายพรรค และเต็มใจในการเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการประจำวันของพรรค (อปริทานิยธรรมประจำวันผ่านโปรแกรม Zoom) มาจาก 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคละ 25 คน รวม 100 คน

เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ 1.กลุ่มผู้ปฏิบัติการ 2.กิจกรรมตามนโยบายของพรรคสัมมาธิปไตย และ 3.กระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการประจำวัน (อปริทานิยธรรมประจำวัน) ของพรรคสัมมาธิปไตย การวิจัยครั้งนี้ มีวัฏจักรหรือรอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Cycle) รอบละ 1 วัน รวมทั้งหมด 180 รอบ โดยแต่ละรอบ (แต่ละวัน) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวางแผน (Planning), 2) การปฏิบัติ (Action), 3) การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis), และ 4) การสรุปผล (Conclusion)

การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ได้ในแต่ละวันจะถูกนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ทุกวัน ผ่านกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการประจำวัน (อปริทานิยธรรมประจำวัน) ซึ่งจะมีการวิเคราะห์สังเคราะห์ด้วยหลักอริยสัจ 4, หลักอปริทานิยธรรม 7, หลักสารานิยธรรม 6, หลักอธิปไตย 3, อัมมิกสูตร, หลักอบายมุข 6 และหลักพุทธธรรมอื่น ๆ โดยกระบวนการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดนี้ เกิดขึ้นทุกวันอย่างต่อเนื่องเป็นพลวัต (Dynamic)

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อ 1 ประวัติความเป็นมาของพรรคสัมมาธิปไตย พบว่า

1.1 ประวัติพรรคสัมมาธิปไตย นักการเมืองโลกุตระคือ นักปฏิบัติธรรมตามแนวทางบุญนิยม ซึ่งมีเจตจำนงในการสร้างสรรค์การเมืองใหม่ให้เป็นการเมืองที่มีคุณธรรมมีศีลธรรมในระดับโลกุตระธรรม เพื่อเป็นหลักประกันให้แก่สังคมว่า นักการเมืองของพรรคนี้จะเป็นผู้ที่ลบล้างกิเลสความโลภโกรธหลงได้เป็นลำดับ มีความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว (เพราะลบล้างอัตตาตัวตนได้) เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และมีการฝึกฝนปฏิบัติเพื่อการช่วยเหลือมนุษยชาติอยู่เป็นปกติ มีกระบวนการในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยมีอริยสัจ 4 เป็นแกนหลัก นักการเมืองโลกุตระมาจาก 2 กลุ่มหลัก ๆ คือ 1) กลุ่มชาวอโศกเพื่อมวลมนุษยชาติ มีพ่อครูสมณะโพธิรักษ์เป็นผู้นำองค์กรและผู้นำทางจิตวิญญาณ และ 2) กลุ่มจิตอาสาแพทย์วิถีธรรม* (แพทย์วิถีพุทธ) เพื่อมวลมนุษยชาติ ที่มี ดร.ใจ

เพชร กล้าจน (หมอเขียว) เป็นผู้นำองค์กรและผู้นำทางจิตวิญญาณ มีเครื่องมือในการขับเคลื่อนทางการเมืองที่เรียกว่า “บุญญาวุธ 7 หมายถึง” ได้แก่ 1.อาหารมังสวิรัต 2.กสิกรรมไร้สารพิษ 3.ตลาดออร์แกนิก 4.สุขภาพบุญนิยม 5.การศึกษาบุญนิยม 6.สื่อสารบุญนิยม และ 7.การเมืองบุญนิยม โดยบุญญาวุธหมายเลข 7 คือการเมืองบุญนิยมนั้นก็คือการนำบุญญาวุธหมายเลข 1-6 ไปช่วยเหลือประชาชนในสังคมนั่นเอง ซึ่งกระทำมายาวนานกว่า 50 ปีแล้ว (ลักขณา แซ่ไฉ่ว, 2568)

ในปี 2565 ท่านสมณะโพธิรักษ์ได้เล็งเห็นว่า ถึงเวลาที่ควรจะทำการเมืองโลกุตระให้เป็นนิตินัยด้วย (ทำพฤษัตินัยและนิตินัยให้ตรงกัน) เพื่อให้สามารถช่วยเหลือประชาชนได้กว้างขวางมากขึ้น ท่านจึงได้แนะนำลูกศิษย์ว่า ถึงเวลาที่เหมาะสมแล้วที่จะขับเคลื่อนการเมืองโลกุตระให้เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยท่านได้เมตตาตั้งชื่อพรรคการเมืองโลกุตระนี้ว่า ‘พรรคสัมมาธิปไตย’ ซึ่งมาจากรากศัพท์คือ สัมมา+อธิปไตย สัมมา แปลว่า ถูกต้องถูกต้องตรงต่อธรรมแท้ (ความจริงอันประเสริฐ) คืออริยสัจ 4 ซึ่งจะนำไปสู่ความพ้นทุกข์ เข้าถึงสุขแท้ที่แท้ยั่งยืน (นิพพาน) ส่วนอธิปไตย แปลว่า พลัง, อำนาจ, แสยนาภาพ ดังนั้น สัมมาธิปไตย จึงแปลว่า พลังอำนาจแห่งความดีงาม หรือ พลังอำนาจแห่งพุทธะ หรือ พลังอำนาจที่จะนำไปสู่สุขแท้ที่แท้ยั่งยืน ‘พรรคสัมมาธิปไตย’ จึงถูกก่อตั้งขึ้นตามอุดมการณ์บุญนิยมดังกล่าว โดยมีจุดมุ่งหมายในการสร้างการเมืองที่มีคุณธรรม และสังคมที่มีคุณธรรม เพื่อนำพาสังคมประเทศชาติไปสู่ความดีงาม ความเจริญด้วยอารยธรรม ความเข้มแข็งมั่นคง และความสงบสุขอย่างยั่งยืนแท้จริง (ลักขณา แซ่ไฉ่ว, 2568)

เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2565 จึงเกิดการประชุมก่อตั้งพรรคการเมืองที่เป็นนิตินัยคือ ‘พรรคสัมมาธิปไตย’ ขึ้น โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมก่อตั้งพรรคประมาณ 600 คน และได้รับการอนุมัติจากนายทะเบียนพรรคการเมือง สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ให้ ‘พรรคสัมมาธิปไตย’ เป็นพรรคการเมืองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เมื่อวันที่ 8 มี.ค. 2566 โดยมีชื่อย่อของพรรคคือ ‘สธต.’ และรหัสพรรคคือ 251 มีหัวหน้าพรรคคนแรกและคนปัจจุบัน คือ ดร.ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว) (ลักขณา แซ่ไฉ่ว, 2568)

1.2 อุดมการณ์ วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และนโยบายพรรคสัมมาธิปไตย มาจากกระบวนการคิดดังนี้

ก. อุดมการณ์พรรคสัมมาธิปไตย คือ “การเมืองโลกุตระ” (ลักขณา แซ่ไฉ่ว, 2568)

ข. วิสัยทัศน์พรรคสัมมาธิปไตย คือ พรรคสัมมาธิปไตยเป็นพรรคการเมืองที่รวบรวมคนดีมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม รวมทีมเพื่อร่วมกันกับประชาชนในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม และหาแนวทางในการพัฒนาประเทศอย่างมีเหตุผล โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านวัตถุและการพัฒนาคุณธรรมในจิตใจประกอบกัน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน (ลักขณา แซ่ไฉ่ว, 2568)

ค. พันธกิจพรรคสัมมาธิปไตย คือ รวมทีมคนดีมีศีลธรรม สานพลังกับประชาชนทุกสาขาอาชีพ เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนแบบครบวงจร โดยแก้ปัญหาที่ต้นเหตุเป็นหลัก ปลายเหตุเป็นรอง ประหยัดเรียบง่ายเป็นหลัก สั้นเปลือกเป็นรอง ฟังตนเป็นหลัก ฟังผู้อื่นเป็นรอง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยประหยัดที่สุด (ลักขณา แซ่ไฉ่ว, 2568)

ง. ยุทธศาสตร์พรรคสัมมาธิปไตย คือ พรรคสัมมาธิปไตยเป็นพรรคการเมืองที่ให้ความสำคัญกับการสร้างคนเป็นหลัก คือ สร้างคนให้เป็นนักการเมืองโลกุตระ เพื่อเป็นทีมขับเคลื่อน

ยุทธศาสตร์พรรค โดยนักการเมืองโลกุตรจะมีลักษณะดังนี้ (1) ไม่มีตัวตน (ลดละกิเลสได้) (2) ชื่อสัตย์ (3) รับผิดชอบต่อประชาชน (4) มีสมรรถนะความสามารถ (5) รับรู้เข้าใจปัญหาของประชาชน (ลักษณ์ แซ่โซ้ว, 2568)

จ. ยุทธศาสตร์พรรคที่จะใช้ขับเคลื่อนเป็นนโยบายสาธารณะ มี 19 ด้าน ได้แก่ 1. ยุทธศาสตร์ด้านกลาโหม 2. ยุทธศาสตร์ด้านการคลัง 3. ยุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศ 4. ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวและกีฬา 5. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 6. ยุทธศาสตร์ด้านเกษตรและสหกรณ์ 7. ยุทธศาสตร์ด้านคมนาคม 8. ยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 9. ยุทธศาสตร์ด้านดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม 10. ยุทธศาสตร์ด้านพลังงาน 11. ยุทธศาสตร์ด้านพาณิชย์ 12. ยุทธศาสตร์ด้านมหาดไทย 13. ยุทธศาสตร์ด้านยุติธรรม 14. ยุทธศาสตร์ด้านแรงงาน 15. ยุทธศาสตร์ด้านวัฒนธรรม 16. ยุทธศาสตร์ด้านศึกษาธิการ 17. ยุทธศาสตร์ด้านการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม 18. ยุทธศาสตร์ด้านสาธารณสุข และ 19. ยุทธศาสตร์ด้านอุตสาหกรรม โดยขับเคลื่อนตามแนวทางของการเมืองโลกุตร (มีจุดเด่นที่คุณธรรม, การแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ, การมีส่วนร่วมของประชาชน, และประโยชน์สุขของส่วนรวม) (ลักษณ์ แซ่โซ้ว, 2568)

ข. นโยบายพรรคสมาชิกปไตย พรรคสมาชิกปไตยมีนโยบายหลัก (Core Policy) 5 ด้าน ได้แก่ (1) ส่งเสริมการสร้างอาหารไร้สารพิษ (2) ส่งเสริมการสร้างชีวิตสุขภาพดี (3) ส่งเสริมการสร้างเศรษฐกิจมั่นคง (4) ส่งเสริมการสร้างพลังงานพึ่งตน และ (5) ส่งเสริมการสร้างคนดีให้สังคม นโยบายหลักของพรรคมีความสำคัญมาก เพราะกิจกรรมตามนโยบายหลักเป็นเครื่องมือในการฝึกฝนตนเองสู่การเป็นนักการเมืองโลกุตรของสมาชิกพรรค ซึ่งจะต้องฝึกฝนตนเองใน 3 ด้าน คือ (1) โลกุตร คือ การลดละกิเลส (2) โลกวิทู คือ การศึกษาองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ในเชิงลึก และ 3. โลกานุกัมปายะ คือ การช่วยเหลือประชาชนให้ได้รับประโยชน์สุข ส่วนนโยบายสาธารณะ (Public Policy) ของพรรคสมาชิกปไตย จะเป็นไปตามยุทธศาสตร์พรรค ซึ่งพรรคต้องส่งผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งก่อน หากได้รับเลือกตั้งจึงจะเกิดการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ เนื่องจากต้องเป็นการขับเคลื่อนผ่านกลไกของรัฐบาล (ลักษณ์ แซ่โซ้ว, 2568)

วัตถุประสงค์ 2 กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสมาชิกปไตย พบว่า

2.1 การกำหนดนโยบายพรรค (Policy Formulation) พรรคสมาชิกปไตยมีหลักการในการกำหนดนโยบายพรรค 9 ข้อ ได้แก่ (1) ต้องเป็นไปในทิศทางลดละกิเลสความโลภ โกรธ หลง (2) ต้องเป็นไปเพื่อเกื้อกูลชีวิตมนุษย์ (3) ต้องเป็นไปเพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม ไม่เป็นไปเพื่อการทำลายสิ่งที่ดีงาม (4) ต้องเป็นไปเพื่อความเสียสละแบ่งปันของผู้คนในสังคม (5) ส่งเสริมการพึ่งตนของประชาชน/ประเทศชาติ ให้มากที่สุดที่เป็นไปได้จริง (6) ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยใช้ต้นทุนน้อยที่สุด (หลักการประโยชน์สูงสุดประหยัที่สุด) (7) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน (8) ส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และ (9) ไม่ส่งเสริมอบายมุข (ลักษณ์ แซ่โซ้ว, 2568)

2.2 การนำนโยบายพรรคไปปฏิบัติ (Policy Implementation) นโยบายหลัก (Core Policy) ของพรรคสมาชิกปไตยทั้ง 5 ด้าน คณะทำงานหลักของพรรคสามารถนำไปปฏิบัติขับเคลื่อนได้ทันทีโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยงบประมาณจากรัฐ (ขับเคลื่อนด้วยพลังจิตอาสา) โดยต้องฝึกฝนปฏิบัติ

ทั้งงานใน-งานนอก ไปพร้อม ๆ กัน (งานในคือการลดละกิเลสตัณหาในตน งานนอกคือการเรียนรู้องค์ความรู้ด้านต่าง ๆ, การแก้ปัญหาต่าง ๆ และการช่วยเหลือผู้คน) เมื่อเกิดความรู้ความสามารถขึ้นในตนเองแล้วจริง ก็จะทำให้ผู้นั้นรู้ตื่น-ลึก/หนา-บาง/ข้อดี-ข้อเสีย/ประโยชน์-โทษ ในรายละเอียดด้านนั้น ๆ ทุกขั้นตอน จากนั้นจึงกระจายองค์ความรู้ต่าง ๆ ตามนโยบายพรรคออกไปสู่สมาชิกพรรคและประชาชน ด้วยการจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นการอบรมฟรีโดยไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ เนื่องจากคณะทำงานหลักของพรรคทุกคนเป็นผู้ทำงานให้พรรคฟรีทั้งหมด รวมถึงเสียสละวัตถุข้าวของ/ทรัพย์สิน/ร่างกาย/แรงใจ/พลังสติปัญญา/ความรู้ความสามารถเท่าที่ตนมี มาร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมตามนโยบายพรรค พรรคจึงมีค่าใช้จ่ายไม่มาก ทำให้สามารถขับเคลื่อนนโยบายไปได้เรื่อย ๆ เป็นการช่วยเหลือประชาชนให้สามารถพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ ได้มากขึ้น ประชาชนมีสติปัญญาและคุณธรรมสูงขึ้น มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันในสังคมมากขึ้น เกิดสังคมธรรมาธิปไตยกระจายออกไปมากขึ้น ๆ นี่คือการวางรากฐานการเมืองโลกุตรหรือการเมืองที่มีคุณธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมไทย (ลักษณะฯ ใช้, 2568)

2.3 การประเมินผลนโยบายพรรค (Policy Evaluation) ผลการขับเคลื่อนนโยบายหลัก (Core Policy) ของพรรค พบว่า เกิดผลดีต่อประชาชนอย่างเป็นองค์รวมทุกมิติ โดยผู้วิจัยเรียบเรียงเป็น ๗ ด้าน ซึ่งในแต่ละด้านเกิดผลดีทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคมประเทศชาติ ดังนี้ (1) ผลด้านร่างกาย คือ สุขภาพกายแข็งแรงขึ้น (2) ผลด้านจิตใจ คือ จิตใจเบิกบาน แจ่มใส มีความสุข (3) ผลด้านสังคม คือ มีจิตสำนึกสาธารณะมากขึ้น เกิดความรักสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (4) ผลด้านปัญญาสู่ความพ้นทุกข์ คือ เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เข้าใจชีวิตมากขึ้น แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ตรงจุดมากขึ้น (5) ผลด้านเศรษฐกิจ คือ เศรษฐกิจหมุนเวียนดี มีกิน มีใช้ มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี โดยไม่จำเป็นต้องมีเงินมาก ๆ ได้ (6) ผลด้านคุณภาพชีวิตโดยรวม คือ คุณภาพชีวิตดีขึ้นในทุกมิติ และ (7) ผลด้านการพึ่งตนและช่วยเหลือผู้อื่น (ภาวะแห่งพุทธะ) คือ ประชาชนมีความเข้มแข็งมากขึ้น พึ่งตนในเรื่องต่าง ๆ ได้มากขึ้น และมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นมากขึ้น ซึ่งเมื่อประชาชนเข้มแข็งขึ้น ประเทศชาติก็จะเข้มแข็งมั่นคง (ลักษณะฯ ใช้, 2568)

2.4 วิเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิเคราะห์พบว่า กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตย มีการบูรณาการหลักอริยสัจ 4 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 13-17 หน้า 20-24, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยเน้นการดับทุกข์ที่ต้นเหตุ (ต้นเหตุคือตัณหาหรือความอยากที่เกิดขึ้นภายในจิต), บูรณาการหลักอปริหานิยธรรม 7 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 136 หน้า 81-83, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดย 1) มีการประชุม/การปรึกษาหารือกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง 2) มีความพร้อมเพรียงกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ 3) ยึดถือตามสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ 4) ให้ความเคารพบุคคลที่ลดกิเลสได้สูงสุด 5) ทุกคนตั้งใจมาลดละกิเลสตัณหา 6) มีความสงบสงัดจากกิเลส และ 7) เป็นการรวมพลคนมีศีลมาทำสิ่งดีร่วมกัน โดยมีการบูรณาการหลักอปริหานิยธรรม 7 ในทุกขั้นตอนการดำเนินการของพรรค ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ, บูรณาการหลักสาราณียธรรม 6 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 492 หน้า 531-533, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยใช้เป็นหลักในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกพรรค และในการดำเนินกิจกรรมทุกอย่างของพรรค, บูรณาการหลักอริยสัจ 3 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 40 หน้า 210-204, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยทุกกิจกรรมการ

ดำเนินการของพรรค ล้วนเป็นการส่งเสริมการลดละกิเลสทาง (ความดีหรือความยึดมั่นถือมั่นในรูป/รส/กลิ่น/เสียง/สัมผัส) ผลคือจะทำให้เกิดความเป็นใหญ่ในตนเอง/พลัง/อำนาจในตนเอง (เป็นอัตตาธิปไตย) ส่งเสริมการลดละกิเลสพยาบาท กิเลสเบียดเบียน กิเลสโลกสันนิวาส ผลคือจะทำให้เข้าถึงความเป็นใหญ่/พลัง/อำนาจเหนือกิเลสโลกสันนิวาส (เป็นโลกาธิปไตย) และส่งเสริมการเข้าถึงธรรมอันเป็นสัจจะแท้คืออริยสัจ 4 ผลคือจะทำให้เกิดความเป็นใหญ่ในธรรม/พลัง/อำนาจในการแยกแยะดี-ชั่ว/กุศล-อกุศล/ประโยชน์-โทษได้ ตั้งแต่ระดับหยาบจนถึงระดับละเอียด ทำให้สามารถทำกรรมที่เป็นประโยชน์ ละกรรมที่เป็นโทษ บรรลุความพ้นทุกข์ได้เป็นลำดับๆ เกิดอิสรภาพทางจิตวิญญาณได้เป็นลำดับๆ (เป็นธรรมาธิปไตย) ซึ่งอภิปไตย ๓ จะทำให้ประชาชนมีความเข้มแข็งทั้งภายในและภายนอก, บูรณาการหลักอัมมิกสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 21 ข้อ 70 หน้า 114-116, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในเรื่องของผู้นำที่มีคุณธรรม โดยผู้นำของพรรคสัมมาธิปไตยคือ ดร.ใจเพชร กล่าจน เป็นผู้นำที่ตั้งอยู่ในธรรม จึงส่งผลให้ผู้ตามตั้งอยู่ในธรรมไปด้วย เกิดเป็นหมู่กลุ่มของคนดีมีคุณธรรม ซึ่งจะส่งผลให้ดินฟ้าอากาศ/ลม/ฝน/ดวงดาว/พระจันทร์/พระอาทิตย์หมุนเวียนสม่ำเสมอ ผลที่ตามมาคือพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ดังจะเห็นได้ว่า ในชุมชนบุญนิยม เช่น ชุมชนชาวอโศก ชุมชนแพทย์วิถีธรรม และสมาชิกพรรคสัมมาธิปไตย จะมีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ มีมากจนกินกินกินใช้ สามารถนำไปช่วยเหลือแบ่งปันให้กับผู้อื่นในสังคมได้ สมาชิกของชุมชนบุญนิยมทุกแห่งก็มีความสุขอยู่เย็นเป็นสุข มีกำลังใจ มีผิวพรรณผ่องใส เจ็บป่วยน้อย และอายุยืนยาว และบูรณาการหลักอบายมุข 6 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 247 หน้า 202, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ด้วยการไม่ส่งเสริมอบายมุข ดังจะเห็นได้จากหลักการในการกำหนดนโยบายพรรค ข้อที่ 9 คือ ไม่ส่งเสริมอบายมุข (ลักษณะ แซ่โซ้ว, 2568)

วัตถุประสงค์ 3 โมเดลการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ พบว่าโมเดลการขับเคลื่อนนโยบายพรรค เป็นโมเดลการพัฒนาที่มีทั้งเชิงลึกและเชิงกว้าง โดยพัฒนาเชิงลึกก่อนแล้วจึงกระจายไปเชิงกว้าง การพัฒนาเชิงลึก คือ การพัฒนาตนเองทั้งภายในและภายนอกไปพร้อมๆ กัน โดยพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ โลกุตระ (ความบริสุทธิ์จากกิเลส), โลกวิทู (องค์ความรู้ในการดำเนินชีวิต), และโลกานุกัมปายะ (การช่วยเหลือผู้คนให้พ้นทุกข์) โมเดลการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองมีลักษณะคล้ายกันหอย (Spiral Model of Self Development : SMSD) ซึ่งเป็นการพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องเดิม (โลกุตระ, โลกวิทู, โลกานุกัมปายะ) แบบซ้ำแล้วซ้ำอีก โดยเรียนรู้เป็นวงรอบที่สูงขึ้น/ลึกขึ้น/ละเอียดขึ้น/แยกคายขึ้นไปเรื่อยๆ จนถึงจุดหมายสูงสุด ส่วนการพัฒนาเชิงกว้างเป็นการกระจายองค์ความรู้ออกไปเป็นชั้นๆ คล้ายวงของหัวหอม (Onion-ring) คือ เริ่มต้นจากการพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งทั้งภายในและภายนอกก่อนเป็นอันดับแรก (Self-development) จากนั้นจึงกระจายการพัฒนาออกไปสู่ผู้คนในสังคม (Human-development) และขยายเป็นนโยบายในระดับประเทศ (Country-development) การพัฒนาทั้ง 3 ชั้น เรียกเป็นวลีย่อๆ ว่า “พัฒนาดน พัฒนาคณ พัฒนาประเทศ” หรือ SHC-Development : SHCD (ลักษณะ แซ่โซ้ว, 2568)

การพัฒนาเชิงลึก 3 ด้าน ได้แก่

(1) การพัฒนาด้านโลกุตระ คือ การพัฒนาจิตวิญญาณของตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสต้นเหตุตามหลักอริยสัจ 4 ไปเป็นลำดับๆ ลดละความโลภ โกรธ หลง ได้เป็นลำดับๆ พ้นจากความทุกข์ได้เป็นลำดับๆ เข้าถึงความสุขแท้ที่แท้ยั่งยืน (โลกุตระสุข, นิโรธ, วิมุตติ, นิพพาน) ได้เป็นลำดับๆ ส่งผลให้

มีอิสรภาพทางจิตวิญญาณมากขึ้นไปเป็นลำดับ ๆ และมีอำนาจอธิปไตย 3 (พลังอำนาจแห่งความดีงาม) ในตนมากขึ้นไปเป็นลำดับ ๆ

(2) การพัฒนาด้านโลกวิทู คือ การพัฒนาความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะของตนเอง ในการสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ด้วยการฝึกฝนเรียนรู้อย่างเต็มกำลังความสามารถของตนเอง โดยเรียนรู้ซ้ำแล้วซ้ำอีก ซึ่งการเรียนรู้ซ้ำทุกครั้งจะทำให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ที่สูงขึ้น/ลึกขึ้น/ละเอียดขึ้น/แนบคายขึ้นไปเรื่อย ๆ ทุกครั้ง มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้นเรื่อย ๆ ทุกครั้ง ทำให้เกิดปัญญาที่สามารถเข้าถึงประโยชน์สูงสุด โดยในขณะเดียวกันก็เพียรพยายามที่จะค้นหาวิธีการที่เรียบง่ายที่สุดและใช้ต้นทุนน้อยที่สุดด้วย (หลักการประโยชน์สูงสุดประหยัดที่สุด)

(3) การพัฒนาด้านโลกานุกัมปายะ เป็นการพัฒนาวิธีการที่จะช่วยเหลือมนุษยชาติให้พ้นทุกข์ ซึ่งเป็นการพัฒนาพรหมวิหาร 4 ในตน ได้แก่ เมตตา (มีจิตปรารถนาดีต่อผู้อื่น), กรุณา (การลงมือช่วยเหลือผู้อื่น), มุทิตา (การยินดีที่ผู้อื่น ๆ ได้รับประโยชน์), และอุเบกขา (จิตผ่องใสบริสุทธิ์เบิกบาน โดยแม้ว่าผู้ที่เราช่วยเหลือนั้นจะยังไม่สามารถเข้าถึงประโยชน์นั้นได้ จิตเราก็มั่นคง เพราะเข้าใจฐานจิตของแต่ละผู้คน จึงไม่ได้ยึดมั่นถือมั่นว่าผลที่เกิดขึ้นจะเป็นไปดังที่ใจเราหมาย) (ลักขณา แซ่โซ้ว, 2568)

การพัฒนาเชิงกว้าง 3 ชั้น ได้แก่

(1) การพัฒนาตน (Self-development) คือ คณะทำงานของพรรคทุกคนต้องมีการฝึกฝนพัฒนาตนเองทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรม โดยในขณะที่ฝึกฝนด้านรูปธรรมก็จะมีฝึกฝนด้านนามธรรมไปพร้อม ๆ กัน (ทำงานนอก-งานในไปพร้อม ๆ กัน) โดยต้องฝึกฝนตามนโยบายหลักของพรรคทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การทำกิจกรรมไร้สารพิษ การดูแลสุขภาพพึ่งตน การมีเศรษฐกิจมั่นคงแบบพุทธ การพึ่งตนด้านพลังงาน และการฝึกตนให้เป็นคนดีของสังคม โดยฝึกฝนตั้งแต่ชั้นหยาบ จากนั้นพัฒนาตนเองให้มากขึ้นทุกวัน ๆ เก็บรายละเอียดแง่มุมต่าง ๆ ที่สูงขึ้น-ละเอียดขึ้น-ลึกซึ้งมากขึ้นทุกวัน ๆ ซึ่งตนเองก็สามารถรับรู้พัฒนาการของตนเองได้ โดยมีหมู่กลุ่มมิตรดีสหายดีมาฝึกฝนร่วมกัน และประเมินพัฒนาการร่วมกัน

(2) การพัฒนาคน (Human-development) คือ เมื่อคณะทำงานของพรรคได้ฝึกฝนพัฒนาตนเองทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรม โดยมีพัฒนาการของความรู้ความสามารถที่สูงขึ้น-ละเอียดขึ้น-ลึกซึ้งมากขึ้นแล้ว ก็จะต้องฝึกฝนการช่วยเหลือผู้อื่น ด้วยการเป็นวิทยากรจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการให้กับประชาชน โดยพรรคสมาธิปไตยมีโครงการต่าง ๆ ที่เป็นการขับเคลื่อนนโยบายหลักของพรรคทั้ง 5 ด้านมากมายหลากหลายโครงการ โดยแต่ละโครงการจะเกิดประโยชน์ทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งบำเพ็ญบุญบารมี เป็นแหล่งรวมพลคนดี เป็นแหล่งรวมพลังอำนาจแห่งความดีงาม และเป็นแหล่งปฏิบัติการเพื่อช่วยเหลือมนุษยชาติ

(3) การพัฒนาประเทศ (Country-development) เมื่อคณะทำงานพรรค สมาชิกพรรค และประชาชน ได้ฝึกฝนพัฒนาตนเองทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรม โดยมีพัฒนาการของความรู้ความสามารถที่สูงขึ้น-ละเอียดขึ้น-ลึกซึ้งมากขึ้นแล้ว กลุ่มคนที่มีโลกุตรธรรมในตนเหล่านี้ ก็จะมาร่วมแรงร่วมใจกัน เพื่อนำเอาสิ่งที่เป็นคุณค่าเป็นประโยชน์ต่อผองชน ขับเคลื่อนสู่สังคมอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ขับเคลื่อนคุณค่าประโยชน์สู่สังคมวงกว้างโดยพลังทาง

การเมืองโลกุตระ โดยมีบุญญาวุธ 7 ประการ เป็นเครื่องมือในการสร้างพลเมืองของประเทศให้พึ่งตน และมีน้ำใจเกื้อกูลช่วยเหลือผู้อื่น เมื่อประชาชนเข้มแข็งขึ้น ประเทศชาติก็จะเข้มแข็ง มั่นคง และสงบสุข (ลักขณา แซ่ฮั่ว, 2568)

อภิปรายผลการวิจัย

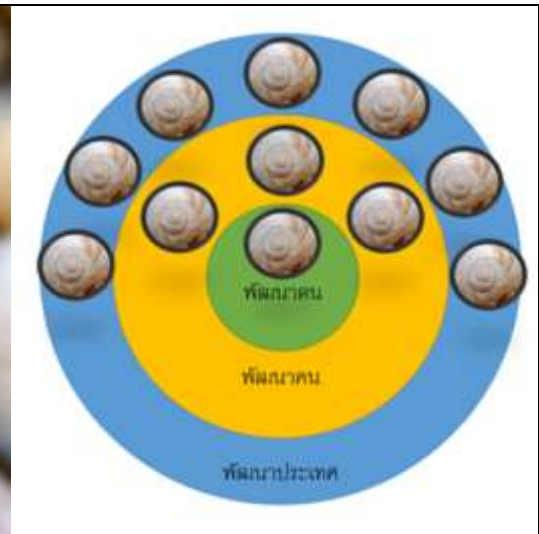
วัตถุประสงค์ที่ 1 ประวัติความเป็นมาของพรรคสัมมาธิปไตย เป็นพรรคการเมืองที่มีจุดมุ่งหมายในการสร้างการเมืองและสังคมที่มีคุณธรรม โดยสัมมาธิปไตย แปลว่า พลังอำนาจแห่งความดี ผ่านอุดมการณ์พรรคที่ว่า ทำการเมืองโลกุตระ สอดคล้องกับบทพระราชนิพนธ์เรื่องไตรภูมิพระร่วงของพระยาสิทธิ (กษัตริย์องค์ที่ ๕ แห่งกรุงสุโขทัย) ในเรื่องของนักปกครองที่มีคุณธรรมสูง (มีคุณธรรมในระดับโลกุตรธรรม) โดยในไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึง ‘จักรพรรดิ’ ว่าเป็นผู้ยิ่งใหญ่ มีคุณธรรมสูง และทำหน้าที่ปกครองที่สูงเกินกว่ากษัตริย์หรือราชาทั้งปวงขึ้นไปอีก เป็นพระโพธิสัตว์ (พระโพธิสัตว์คือผู้ที่มีโลกุตรธรรมในตน) คือ นอกจากการทำหน้าที่ปกครองบ้านเมืองแล้ว ยังมีการกิจที่จะต้องช่วยเหลือผู้คนในโลกให้ข้ามพ้นวิภังขคือการเวียนว่ายตายเกิดด้วย (พระโพธิสัตว์จะมีโลกุตรระ โลกวิทู และโลกานุกัมปายะ) (วรภูมิ มูลสิน และพระปลัดสุระ ญาณธโร, 2562)

วัตถุประสงค์ที่ 2 การขับเคลื่อนนโยบายพรรคด้วยพลังจิตอาสา สอดคล้องกับงานวิจัยของใจเพชร กล้าจน เรื่อง “จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธเพื่อมวลมนุษยชาติ” คือเป็นการขับเคลื่อนงานด้วยพลังจิตอาสาเหมือนกัน และเป็นจิตอาสาตามแนววิถีพุทธเหมือนกัน ซึ่งจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ (แพทย์วิถีธรรม) เป็นผู้ที่อาสาช่วยเหลือเกื้อกูลมนุษยชาติให้มีสุขภาวะที่ดี (ร่างกายดี จิตใจดี สังคมดี และปัญญาดี) โดยไม่คิดค่าตอบแทนใด ๆ ซึ่งกระทำไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ฝึกฝนตนให้มีสภาพแห่งความเป็นพุทธะตามลำดับ ซึ่งการปฏิบัติสู่ความเป็นพุทธะต้องเรียนรู้ฝึกฝนจากผู้รู้แท้ (ผู้มีอริยคุณในตน, สัตบุรุษ) สำหรับบุคคลใดก็ตามที่บำเพ็ญอย่างถูกต้อง ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสนั้น ก็จะสะสมความเป็นพุทธะมากขึ้นเป็นลำดับ คือ มีความสามารถมากขึ้น มีความสามารถที่กว้างขวางหลากหลายมากขึ้น มีความสามารถในการสร้างความร่าเริงเบิกบานมากขึ้น มีความสามารถที่ว่องไวมากขึ้น ในหลากหลายมิติ รวมทั้งการรับรู้ผลดีในการทำสิ่งที่ดี และผลเสียในการทำสิ่งที่ไม่ดี (เข้าใจเรื่องกรรมและวิบากอย่างแจ่มแจ้ง) มีความสามารถที่เฉียบแหลมมากขึ้น มีความสามารถในการทำลายทุกข์ได้มากขึ้น และมีปัญญามากขึ้น (อริยปัญญา) ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่า จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามสาวกแท้ (อริยสาวก) ซึ่งเป็นผู้รู้วิธีที่ถูกตรงในการดับทุกข์ (สัมมาอริยมรรคมีองค์ ๘) และสามารถปฏิบัติดับทุกข์ในตนได้จริง (ทั้งนักบวชและฆราวาสที่ดับกิเลสดับทุกข์ในตนได้แล้ว) (ใจเพชร กล้าจน, 2558)

วัตถุประสงค์ที่ 3 พบนวัตกรรมใหม่ คือ ‘โมเดลการขับเคลื่อนนโยบายพรรคการเมืองเชิงพุทธบูรณาการ’ ซึ่งนับว่าเป็นนวัตกรรมทางสังคม สอดคล้องกับคำกล่าวเกี่ยวกับ ‘นวัตกรรมทางสังคม’ ของ กฤตเมธ บุญนุ่น ที่กล่าวว่า “นวัตกรรมทางสังคม คือ กระบวนการทางความคิด นโยบาย และแนวทางในการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาความสามารถทางสังคม ทั้งขององค์กร ปวงชนบุคคล หรือแม้แต่ของรัฐบาล ภายใต้กระบวนการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตในชุมชนและสังคมไปพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้องค์การที่นำเสนอผลงานของนวัตกรรมทางสังคม มักจะเป็นหน่วยงานที่ไม่หวังผลกำไร” (กฤตเมธ บุญนุ่น, 2560)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

	
โมเดลการขับเคลื่อนเชิงลึกแบบก้นหอย (Spiral Model of Self Development : SMSD)	โมเดลการขับเคลื่อนเชิงกว้างแบบวงหัวหอม (Onion-ring Model of Development : SHCD)

รูปประกอบ 1 โมเดลการขับเคลื่อนนโยบายการเมืองโลกุตร

คำอธิบายการขับเคลื่อนพรรคสัมมาธิปไตย

กิจกรรมทางการเมือง	การเมืองทั่วไป	การเมืองโลกุตร
อุดมการณ์พรรค	มักมุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงระบบหรือโครงสร้างทางการเมืองและสังคม การแก้ปัญหาต่าง ๆ ตามแนวทางแบบโลกียะ (เพื่อให้เกิดโลกียสุข)	มีความยืดหยุ่น (Flexibility) ในด้านระบบและโครงสร้าง มุ่งเน้นการสร้างคนให้เป็นคนดีเป็นหลัก โดยเฉพาะคนดีในระดับโลกุตร การแก้ปัญหาต่าง ๆ ตามแนวทางแบบโลกุตร (เพื่อให้เกิดโลกุตรสุข)
หัวหน้าพรรค	คัดเลือกตามความรู้ความสามารถหรือความมีชื่อเสียงหรือเป็นผู้มีอิทธิพลของพรรคหรือเครือญาติผู้มีอิทธิพลของพรรคหรือระบบอุปถัมภ์ (มีเส้นสาย) หรือเป็นนายทุนของพรรค	คัดเลือกตามคุณธรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะคุณธรรมในระดับโลกุตรธรรม ซึ่งต้องมีการลดละกิเลสเป็นที่ประจักษ์ (โลกุตร) มีความรู้และประสบการณ์ในการบริหารหมู่กลุ่ม (โลกวิทู) และเป็นผู้ทำงานฟรีสามารถนำพาหมู่กลุ่มในการช่วยเหลือมนุษยชาติได้ (โลกานุกัมปายะ)
คณะทำงานหลักของพรรค	คัดเลือกตามความรู้ความสามารถหรือความมีชื่อเสียงหรือเป็นผู้มีอิทธิพลของพรรคหรือเครือญาติผู้มีอิทธิพลของพรรคหรือระบบอุปถัมภ์ (มีเส้นสาย)	คัดเลือกตามคุณธรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะคุณธรรมในระดับโลกุตรธรรม มีผลการลดละกิเลสได้ตามลำดับเป็นที่ประจักษ์เป็นผู้ทำงานฟรี ซื่อสัตย์ ลดละอัตตาตัวตน ไม่เอาแต่ใจตนเอง รับฟังมติหมู่มิตร

	หรือเป็นนายทุนของพรรค	ดีสหายดีที่มีอริยศีล อริยสมาธิ อริยปัญญา
สมาชิกพรรค	เน้นหาสมาชิกให้ได้มาก ๆ เพื่อให้มีโอกาสและอำนาจต่อรอง ผลประโยชน์ต่าง ๆ ทางการเมือง	เน้นคัดเลือกสมาชิกที่มีคุณภาพและ คุณธรรม โดยผู้ที่จะเป็นสมาชิกพรรค ต้องมีความดี คือ อย่างน้อยต้องลดละ อบายมุข ๑ เรื่อง (มีทิศทางลดลง ไม่ใช่ เพิ่มขึ้น)
การกำหนดนโยบายพรรค	มักมุ่งเน้นไปที่ - การเปลี่ยนแปลงระบบหรือ เปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎระเบียบในเรื่อง ต่าง ๆ - การสนองตอบความต้องการใน ลักษณะเอาใจประชาชน เพื่อให้ได้ คะแนนเสียง - อาจมีการเอื้อประโยชน์ต่อนายทุน ผู้สนับสนุนพรรค - การแก้ปัญหาประเทศ ส่วนใหญ่เน้น แก้ปัญหาเฉพาะหน้า มีส่วนน้อยที่จะ คำนึงถึงความมั่นคงยั่งยืนในระยะยาว - ให้ความสำคัญน้อยกว่าเรื่องศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม	มุ่งเน้นไปที่ - การสร้างคนให้เป็นคนดี ซื่อสัตย์ เสียสละ มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น มี จิตสำนึกสาธารณะ - การเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎระเบียบต่างๆ ถือเป็นเรื่องรอง หากระบบเดิม/โครงสร้าง เดิมยังใช้ได้ ก็จะไม่เปลี่ยนแปลงอะไร แต่ หากระบบหรือโครงสร้างนั้นก่อให้เกิด ปัญหา หรือทำให้ประชาชนไม่ได้รับ ประโยชน์ จึงพิจารณาปรับเปลี่ยน โครงสร้าง ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนจะต้องมี การพูดคุยหาข้อตกลงร่วมกันในแต่ละฝ่าย ที่เกี่ยวข้อง ไม่ใช่ใช้อำนาจบีบบังคับ ฝ่ายใด
การนำนโยบายพรรคไป ปฏิบัติ	ส่วนใหญ่เน้นการออกกฎหมาย หรือ กฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ เพื่อให้ ข้าราชการหรือองค์กรต่าง ๆ นำไป ปฏิบัติ	- นโยบายส่วนใหญ่ ผู้นำต้องเป็นผู้ลงมือ ปฏิบัติด้วยตนเองก่อน หรืออย่างน้อยต้อง ทราบต้นลึกลงมาบางของงานนั้นๆ เป็น อย่างดี และสามารถนำพาข้าราชการ องค์กรต่าง ๆ ปฏิบัติตามได้ - เน้นการให้องค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ แก่ ประชาชน เพื่อให้ประชาชนเข้มแข็งและ พึ่งตนเองได้ - เน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ ปฏิบัติ
การประเมินผลนโยบาย พรรค	- มักจะประเมินผลด้านรูปธรรมเป็น หลัก ขาดการประเมินด้านนามธรรม หรือจิตวิญญาณของประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง - มักจะประเมินผลเป็นเชิงปริมาณ เช่น ตัวเลข GDP ให้ความสำคัญน้อยกว่าการประเมินผล เชิงคุณภาพ	- ประเมินผลทั้งด้านรูปธรรมและ นามธรรมร่วมกัน - ประเมินผลทั้งเชิงคุณภาพและเชิง ปริมาณ - ข้าราชการ องค์กรต่าง ๆ รวมถึง ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการ ประเมินผลได้
เป้าหมายของพรรค	มุ่งเน้นการแก่งแย่งแข่งขันให้ได้มาซึ่ง อำนาจรัฐ เพื่อเข้าไปใช้อำนาจนั้นใน การบริหารประเทศให้เป็นไปตาม	ไม่มุ่งเน้นการแก่งแย่งแข่งขัน ไม่แย่งชิง อำนาจรัฐ เนื่องจากสามารถสร้างพลัง อำนาจได้ด้วยตนเอง ด้วยการลดละกิเลส

	แนวคิดและอุดมการณ์ของพรรค	ค้นหา จึงเกิดพลังอำนาจแห่งความดีขึ้น ในตน เรียกว่าอริปไตย ๓ ได้แก่ อัตตาริปไตย โลกาธิปไตย และ ธรรมาริปไตย แล้วจึงแผ่พลังอำนาจ แห่งความดีนั้นออกไปช่วยเหลือมนุษยชาติ

บทสรุป

พรรคสัมมาธิปไตยเป็นพรรคการเมืองที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อทำการเมืองโลกุตระ มีจุดมุ่งหมายในการสร้างสังคมและเมืองที่มีคุณภาพและคุณธรรม เพื่อนำพาประเทศชาติไปสู่ความดีงาม ความเจริญ ความเข้มแข็งมั่นคง และความสงบสุข โดยกระทำการผ่านนโยบายหลักของพรรค 5 ข้อ ได้แก่ ส่งเสริมการสร้าง 1) อาหารไร้สารพิษ 2) ชีวิตสุขภาพดี 3) มีเศรษฐกิจมั่นคง 4) มุ่งตรงพลังงานพึ่งตน 5) สร้างคนดีให้สังคม มีกระบวนการขับเคลื่อนที่เรียกว่าบุญญาวุธ 7 ได้แก่ 1) อาหารที่ไม่เปื้อนเปื้อน (อาหารมังสวิรัต) 2) ตลาดอาริยะ 3) กลไกธรรมไร้สารพิษ 4) สุขภาพบุญนิยม 5) การศึกษาบุญนิยม 6) การสื่อสารบุญนิยม และ 7) การเมืองบุญนิยม กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสัมมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ มีความสอดคล้องกับหลักอริยสัจ 4, หลักอภิธานิยธรรม ๗, หลักสาราณียธรรม ๖, หลักอริปไตย 3, หลักอัมมิกสูตร, และหลักอบายมุข ๖ โมเดลการขับเคลื่อนนโยบายพรรค เป็นโมเดลการพัฒนาที่มีทั้งเชิงลึกและเชิงกว้าง โดยพัฒนาเชิงลึกก่อนแล้วจึงกระจายไปเชิงกว้าง การพัฒนาเชิงลึกคือ การพัฒนาตนเองทั้งภายในและภายนอกไปพร้อมๆ กัน โดยพัฒนา 3 ด้าน ได้แก่ โลkutระ (ความบริสุทธิ์จากกิเลส) โลกวิทู (องค์ความรู้ในการดำเนินชีวิต) และโลกานุกัมปายะ (การช่วยคนให้พ้นทุกข์) โมเดลการขับเคลื่อนมีลักษณะคล้ายกันหอย (Spiral Model of Self-Development : SMSD) การพัฒนาเชิงกว้างเป็นการกระจายองค์ความรู้ออกไปเป็นชั้นๆ คล้ายวงของหัวหอม (Onion-ring) คือ เริ่มต้นจากการพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งก่อนเป็นอันดับแรก (Self-development) จากนั้นจึงกระจายการพัฒนาออกไปสู่ผู้คนในสังคม (Human-development) และขยายสู่การเป็นนโยบายระดับประเทศ (Country-development) การพัฒนาทั้ง 3 ชั้น เรียกชื่อว่า SHC-Development (SHCD)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา การศึกษา การเมืองการปกครอง และประชาชนไทยทุกคน ควรทำความเข้าใจเรื่องของการเมืองโลกุตระ เพื่อให้สามารถแยกแยะความแตกต่างของการเมืองโลกิยะและการเมืองโลกุตระได้ การเมืองโลกุตระจะก่อให้เกิดสังคมที่มีคุณธรรม เป็นการแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน ทำให้ประเทศชาติเกิดความรุ่งเรือง เป็นประโยชน์ต่อทุกชีวิต เป็นประเทศที่มีความสงบสุข เข้มแข็ง มั่นคง และนำไปสู่การเกื้อกูลมวลมนุษยชาติ

2. ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

ควรนำองค์ความรู้ด้านการเมืองโลกุตระ ไปพัฒนาตนให้สามารถเป็นนักการเมืองโลกุตระ ด้วยการฝึกฝนการพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นเท่าที่จะพึงทำได้ ใช้สร้างสังคมแห่งพุทธะ

ขึ้นในองค์กรของตน ใช้สร้างสังคมประเทศชาติ ให้เป็นประเทศแห่งพุทธะ และใช้เป็นนโยบายแก้ปัญหามวลมนุษยชาติ ตามบทบาทหน้าที่และความเหมาะสมของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งจะนำไปสู่ความเจริญเข้มแข็ง มั่นคง และความสงบสุขของประเทศชาติ

เอกสารอ้างอิง

- กฤตเมธ บุญนุ่น. (2560). นวัตกรรมทางสังคม: ความรู้สู่สังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่*. 10 (พิเศษ), หน้า 245-262.
- คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.). (2568). การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข. *การสัมมนาเชิงวิชาการ ณ โรงแรม ทีเค พาเลซ แอนด์ คอนเวนชั่น แบงค็อก*. กรุงเทพมหานคร, วันที่ 31 กรกฎาคม 2568.
- ใจเพชร กล้าจน. (2558). จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธเพื่อมวลมนุษยชาติ. *ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค (สาธารณสุขชุมชน)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ใจเพชร กล้าจน. (2566). พรรคสมาธิปไตย. *สมุทรสาคร: บริษัทพิมพ์ดี*.
- นฐินันต์ ศรีลาศักดิ์. (2557) การบริหารจัดการพรรคการเมืองไทยสู่ความเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 4(3), หน้า 262.
- พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ และคณะ. (2559). *พุทธรัฐศาสตร์ : การบูรณาการเพื่อการบรรลุความสมบูรณ์แห่งรัฐ*. รายงานวิจัย. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ลักขณา แซ่ไฉ่ว. (2568). กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายพรรคสมาธิปไตยเชิงพุทธบูรณาการ. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรฤทธิ มูลสิน และพระปลัดสุระ ญาณธโร. บทบาทของพระพุทธศาสนาที่มีส่วนพัฒนาการเมืองการปกครองของไทยสมัยสุโขทัย. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 10(2), หน้า 80-95.
- สุรพล สุยะพรหม. (2566). “ความคิดทางการเมืองตามแนวพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน”. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 1 มิถุนายน 2566 จาก <https://gps.mcu.ac.th/wp-content/uploads/2017/05/ความคิดทางการเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา.pdf>.
- สุริยะใส กตะศิลา. (2561). บทบาทของมหาวิทยาลัยรังสิตกับการขับเคลื่อนสังคมธรรมาธิปไตย. รายงานวิจัย: วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต.
- อานันท์ เกียรติสารพิภพ. (2567). “คณะราษฎร”. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 15 มกราคม 2567 จาก https://parliamentmuseum.go.th/ar63-People_team.html.
- โอฬาร ถิ่นบางเตียว และรุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. (2564). “วัฒนธรรมทางการเมืองไทยกับหลักการเสียงข้างมาก”. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 6(2), หน้า 48.

แนวคิดเรื่องท้าวจตุโลกบาลกับการสื่อสารแบบซอฟพาวเวอร์ในสังคมไทย The Concept of the Four Guardian Gods as a Form of Soft Power Communication in Thai Society

¹พระมหาขวัญชัย เขมประไพ, ²คงสฤษฏ์ แพงทรัพย์,

³ไชยา เสนแสนยา, ⁴เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย และ ⁵เกสริน บุตรา

¹Phramaha Khwanchai Hemprapai, ²khongsaris Pangthrap,

³Chaiya Sensaenya ⁴Penphan Fuangooloy and ⁵Gatesarin buttra

^{1,2,3,5}คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,5}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁴วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

⁴Suphanburi-Srisuvarnabhumi Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya

University

¹Corresponding Author's Email: khwanchai.hem@mcu.ac.th

Received November 2, 2025; Revised December 26, 2025; Accepted: December 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดท้าวจตุโลกบาลกับการสื่อสารแบบซอฟต์พาวเวอร์ 2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดท้าวจตุโลกบาลกับการสื่อสารเชิงซอฟต์พาวเวอร์ในสังคมไทย ใช้การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า 1. แนวคิดเรื่องท้าวคตความเชื่อเรื่องท้าวจตุโลกบาล ซึ่งเป็นเทพผู้พิทักษ์ทิศทั้ง 4 ในจักรวาลวิทยาทางพระพุทธศาสนา ได้ถูกนำเสนอและสืบทอดผ่านสื่อทางวัฒนธรรมอันหลากหลาย อาทิ จิตรกรรมสถาปัตยกรรม และประเพณีพิธีกรรม การแสดงออกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ได้สถาปนาอำนาจเชิงความเชื่อที่มีนัยต่อระบบการปกครองและเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ในขณะเดียวกัน แนวคิดซอฟต์พาวเวอร์ของโจเซฟออบายถึงการใช้อำนาจผ่านการสร้างแรงดึงดูดใจและการโน้มน้าวใจ แทนที่การบังคับ โดยอาศัยทรัพยากรทางวัฒนธรรม ค่านิยม และนโยบาย 2. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎีชี้ให้เห็นว่า การนำเสนอท้าวจตุโลกบาลในฐานะเทพผู้พิทักษ์เป็นการสะท้อนวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนฐานของ ความคิดดั้งเดิม และ สัมพัทธนิยมเชิงการรับรู้ ซึ่งให้ความสำคัญกับความเชื่อ จินตนาการ และอารมณ์ความรู้สึกต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก่อให้เกิดสำนึกในการเคารพบูชาเทพเจ้าในฐานะผู้มีอำนาจปกป้องคุ้มครองสังคมและบ้านเมือง ซึ่งเป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่สร้างอิทธิพลเชิงบวกโดยปราศจากการใช้อำนาจบังคับ ในเชิงปฏิบัติ ความเชื่อดังกล่าวได้แปรสภาพเป็นทุนศักดิ์สิทธิ์ ทั้งในมิติรูปธรรม (ศิลปวัตถุ สถาปัตยกรรม) และนามธรรม (คำสอน หลักปรัชญา) ทุนเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือของซอฟต์พาวเวอร์ทางศาสนา สร้างแรงดึงดูดและแผ่อิทธิพลทางความคิดและค่านิยม ปัจจุบันยังพบ

การประยุกต์ใช้ในวัฒนธรรมสมัยนิยม เช่น การสร้างสรรค์เทวรูปในรูปแบบของเล่นศิลปะ ซึ่งเป็นการตีความแนวคิดดั้งเดิมในบริบทใหม่ เพื่อขยายการรับรู้และสร้างคุณค่าในสังคมร่วมสมัย การสื่อสารผ่านคติความเชื่อทำวจตุโลกบาลจึงมิใช่การสื่อสารโดยตรงไปตรงมา หากแต่เป็นการซึมซับและยกระดับความรู้สึกของผู้คนให้เข้าถึงความหมายเชิงคุณค่า ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารเชิงซอฟต์แวร์

คำสำคัญ: ทำวจตุโลกบาล; ซอฟต์แวร์; สังคมไทย

Abstract

This research aims to: 1. investigate the concept of the Four Heavenly Kings (Thao Chatulokkaban) in relation to soft power communication; and 2. analyze the relationship between the doctrine of the Four Heavenly Kings and soft power communication within Thai society. The study is based on a documentary analysis of relevant research and literature. The findings are as follows: 1. The doctrine of the Four Heavenly Kings—deities who serve as guardians of the four cardinal directions in Buddhist cosmology—has been articulated and perpetuated through diverse cultural media, including mural paintings, architecture, and ritual ceremonies. These cultural expressions establish a faith-based authority that has implications for governance and constitutes a significant cultural foundation. Concurrently, Joseph S. Nye's concept of "soft power" delineates the exercise of influence through attraction and persuasion rather than coercion, leveraging cultural resources, values, and policies. 2. A theoretical analysis indicates that the representation of the Four Heavenly Kings as protectors reflects a culture founded on "primitive thought" and "cognitive relativism," which prioritizes faith, imagination, and affective responses to the sacred. This fosters reverence for these deities as potent protectors of the state and society, functioning as a cultural mechanism that generates positive influence without coercion. Pragmatically, this belief has metamorphosed into "sacred capital" in both tangible (e.g., artifacts, architecture) and intangible (e.g., teachings, philosophical principles) dimensions. This capital serves as an instrument of religious soft power, creating attraction and influencing thoughts and values. Contemporary applications are evident in popular culture, such as the creation of deity figures as "art toys," which reinterprets traditional concepts in a new context to broaden perception and create value in modern society. Therefore, communication through the doctrine of the Four Heavenly Kings is not direct, but rather a process of assimilating and elevating affective experiences to access value-based meanings, which is the essence of soft power communication.

Keywords: The Four Guardian Gods; Soft Power; Thai Society

บทนำ

ท้าวจตุโลกบาลปรากฏในคำสอนทางพระพุทธศาสนาอันเป็นคำสอนเกี่ยวกับจักรวาลวิทยาในแง่ของการปกป้องรักษา โดยปรากฏในแง่ว่าเทพเจ้ากลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้พิทักษ์โลกและผู้ปกครองรักษาพระธรรม คือกลุ่มเทพที่เรียกว่า ท้าวจตุโลกบาล หรือในภาษาสันสกฤตว่า จตุรมาราชา พวกเขาเป็นเทพเจ้าใหญ่ 4 องค์ที่ดูแลแต่ละทิศของจักรวาล และมีหน้าที่ปกป้องโลกมนุษย์รวมถึงสนับสนุนภารกิจของพระพุทธเจ้าในหลายตำนาน ตามคำอธิบายในหนังสือ ท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 ประกอบด้วย ธรรมฐ ผู้ปกครองทิศตะวันออก พระองค์เป็นผู้ดูแลพวกคนธรรพ์ (Gandharvas) และพวกปิศาจ มีหน้าที่ควบคุมดนตรี ศิลปะ และพลังแห่งเสียง ผู้เขียนระบุว่า ธรรมฐเป็นเทพที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารและการประสานเสียงแห่งจักรวาล วิรุฬหก ผู้ปกครองทิศใต้ ทรงดูแลเหล่ากุมภัณฑ์ ซึ่งเป็นเหล่าภูตหรือเทพจำพวกหนึ่ง วิรุฬหมีชื่อที่มีรากศัพท์จากคำว่า “การเจริญเติบโต” หมายถึงพลังในการแพร่ขยายและพัฒนา เป็นสัญลักษณ์แห่งความงอกงามของธรรมะ วิรูปักษ์ ผู้ปกครองทิศตะวันตก เป็นราชาแห่งนาค พญางูผู้ทรงฤทธิ์ วิรูปักษ์มีความเกี่ยวข้องกับธาตุน้ำ สีแดง และการปกป้องโลกด้วยดวงตาพิเศษ พระองค์ยังเป็นสัญลักษณ์ของพลังจิตและการหยั่งรู้สิ่งลึกลับ เวสวัณ ผู้ปกครองทิศเหนือ รู้จักในอีกชื่อหนึ่งว่า “กูเวร” (Kuvera) เป็นเทพแห่งทรัพย์สมบัติ และผู้นำของพวยักษ์ เวสวัณเป็นเทพผู้มั่งคั่งและยุติธรรม มักถูกวางไว้ด้านหน้าวิหารพุทธเพื่อขจัดสิ่งชั่วร้ายและคุ้มครองสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ท้าวจตุโลกบาลทั้งสี่มีบทบาทร่วมกันในการ พิทักษ์โลกมนุษย์ และปกป้องศาสนธรรมจากอิทธิพลของพลังชั่วร้าย พวกเขายังทำหน้าที่รายงานเหตุการณ์ในโลกต่อเทพชั้นสูงกว่า และช่วยเหลือพระพุทธเจ้าตามแต่เรื่องราวในพระสูตร เช่น การปราบมารหรือคุ้มครองพระภิกษุสงฆ์ แนวคิดจตุโลกบาลของพุทธศาสนา ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดพราหมณ์เกี่ยวกับเทพเจ้า แต่ถูกปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับโครงสร้างจักรวาลแบบพุทธ กล่าวคือ แม้เทพจะทรงฤทธิ์ แต่ยังคงเป็นสิ่งมีชีวิตที่เวียนว่ายในวัฏฏะ ไม่พ้นจากสังสารวัฏ จึงไม่ได้เป็นเป้าหมายสูงสุดของศาสนา (Sir Monier Monier-Williams, 2009)

อีกทั้งเทพเหล่านี้ยังได้ถูกถ่ายทอดในแง่ของจิตรกรรมรวมถึงสถาปัตยกรรมทางศาสนาตามแนวทางการรักษาทิศต่างๆ ตามที่ปรากฏในรายละเอียดของการออกแบบวัดและพระที่นั่งปราสาทต่างๆ โดยจะพบได้จากภาพและการสร้างท้าวจตุโลกบาลเป็นเทวดาประจำอยู่ในทิศทั้ง 4 รอบเขาพระสุเมรุ โดยขัณฑ์ประตูทางทิศตะวันออก ได้แก่ภาพท้าววิรูปักษ์ เทวดาประจำทิศตะวันตก สวมมงกุฎยอดนาค ถือศรนาค และมีนาคเป็นบริวาร กับภาพท้าวเวสสุวรรณ เทวดาประจำทิศเหนือ สวมมงกุฎ ยอดน้ำเต้า ถือกระบอง มียักษ์เป็นบริวาร ส่วนภาพประดับขัณฑ์ประตูทิศตะวันออก ได้แก่ ภาพท้าววิรุฬหก เทวดาประจำทิศใต้ สวมมงกุฎยอดหางไก่ ถือทวนหรือหอก มีกุมภัณฑ์เป็นบริวาร กับภาพท้าวธรรมฐ สวมมงกุฎยอดเดินหน ถือพระขรรค์ มีคนธรรพ์เป็นบริวาร ซึ่งจตุโลกบาลเหล่านี้ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อไตรภูมิ โดยเป็นเทวดาประจำทิศซึ่งสถิตอยู่บนสวรรค์ชั้นตามหาราชิกาในกามภูมิ ประติมากรรมนูนต่ำรูปท้าวจตุโลกบาลให้มียอดเป็นทรงมงกุฎและประดับด้วยเศียรเทวดาจำนวน 4 องค์ อันเป็นแนวคิดตั้งต้นจากเรื่องไตรภูมิอันแสดงถึงโลกสันฐานและเทวดาอันแสดงให้เห็นถึงการปกป้องรักษา ผ่านวิหารของพระอินทร์และมีท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 ได้แก่ ท้าวธรรมฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์ ท้าวเวสสุวรรณ อันแฝงแนวคิดถึงอาคารที่ต้องการปกป้องรักษานั้นมาจากแนวคิดเกี่ยวกับเขาพระสุเมรุซึ่งเป็นที่ตั้งของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่สถิตของพระอินทร์ ซึ่งเป็นศูนย์กลาง

จักรวาลตามความเชื่อแบบอุดมคติ โดยมีท้าวจุลโลกบาลทั้ง 4 ซึ่งสถิตในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาอยู่แวดล้อม และมีดวงจันทร์กับพระอาทิตย์โคจรรอบศูนย์กลางจักรวาล คติความเชื่อดังกล่าวนิยมถ่ายทอดผ่านงานจิตรกรรมฝาผนังตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ (พัสวีสิริ เปรมกุลนันท์, 2560)

การนำเสนอเทพในลักษณะเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นลักษณะทางด้านภูมิปัญญาและแนวทางการพัฒนาต่อยอดไปสู่จุดใจทั้งผ่านการปกครองและการนำเสนอวิถีความเชื่อสู่การสร้างเป็นภาพลักษณ์ของสังคมตามกรอบที่ปรากฏในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การศึกษาและสิ่งแวดล้อมตามกรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ตามกรอบกลยุทธ์ย่อยที่ 1.2 ที่อธิบายถึงการรักษามรดกวัฒนธรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยมไทยให้สอดคล้อง เหมาะสมกับบริบทในปัจจุบันเพื่อให้เป็นพื้นฐานของสังคมไทยและเป็น “ซอฟต์แวร์” ในการสื่อสารภาพลักษณ์ของประเทศไทยและนำเสนอความเป็นไทยสู่สากล (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570), 2565) ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนวัฒนธรรมในแง่ของซอฟต์แวร์จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นลักษณะของการเปลี่ยนความเชื่อและคุณค่าต่างที่เกิดขึ้นในสังคมของมนุษย์นั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับมนุษย์เป็นผู้ครองอำนาจเหนือสรรพสิ่งในสังคมโลก แต่เป็นการปรับเปลี่ยนให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ ในแง่ของการตั้งคำถามใหม่ๆ เกี่ยวกับความจริงทางสังคมและทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายหรือเปลี่ยนการตั้งคำถามเกี่ยวกับความจริงในสังคมผ่านการมองไปที่เปลี่ยนความหมายของสิ่งต่างๆ รอบตัวให้เห็นสิ่งต่างๆ รอบตัวนั้นมีลักษณะเชิงสัมพันธ์กัน ไม่ใช่เป็นเพียงวัตถุนิ่งตายตัวรอให้มนุษย์เข้ามาตีความหมายหรือสร้างความหมายเท่านั้น แต่โลกทางสังคมประกอบสร้างจากการนำชิ้นส่วนต่างๆ ที่เรารับรู้มาประกอบสร้างเข้าด้วยกันและสร้างการรับรู้และการเข้าใจต่อโลกด้วยกันมิได้แยกอะไรออกจากการอะไร แต่ทุกส่วนประกอบล้วนเชื่อมโยงเข้าหากัน (กนกวรรณ มะโนรมย์, 2565)

งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาให้เห็นความสัมพันธ์ของท้าวจุลโลกบาลในฐานะความเชื่อทางศาสนา และการใช้การสื่อสารแบบซอฟต์แวร์ที่จะช่วยอธิบายให้เห็นอิทธิพลบางอย่างที่มีในประเทศนั้นๆ ได้ขยายออกไปต่อสายตาชาวโลก ซึ่งวิธีคิดดังกล่าวนี้ปรากฏในการยกเอาแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อคน แล้วนำเสนอผ่านวัฒนธรรม การศึกษา ภาษา โดยไม่ต้องใช้อำนาจเชิงบังคับ (hard power) การใช้ซอฟต์แวร์ในเชิงวิเคราะห์ยังถูกใช้อย่างกว้างขวาง และนิยมของมันก็ขยายออกไปพร้อมกับการใช้ตัวอย่างที่แตกต่างกัน ศาสนาสามารถเป็นตัวอย่างของซอฟต์แวร์ที่สามารถสร้างทั้งผลกระทบเชิงบรรทัดฐานทั้งในแง่บวกและแง่ลบได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ในขณะที่ปัจจุบันแนวคิดเรื่องซอฟต์แวร์ทางศาสนาถูกหล่อหลอมโดยแนวคิดของใคร แต่ตัวเขาเองกลับไม่ได้มีบทบาทชี้ขาดในการพัฒนาแนวคิดนี้ในเชิงวิเคราะห์ ดังหน่วยงานบางแห่งที่พยายามใช้ซอฟต์แวร์ทางศาสนาในการกำหนดทิศทางการนำเสนอนโยบายต่างๆ ทั้งฝ่ายโลกวิสัยและฝ่ายศาสนาเอง รวมถึงทรัพยากรต่างๆ ที่ศาสนามีอย่างงานศิลปะ จนกลายเป็นสิ่งที่เรียกว่าทุนศักดิ์สิทธิ์ (sacred capital) (Ahmet Erdi Ozturk, Limits and Usage, Religions, Vol.14 No.135, 2023) และข้อเสนอต่อผลการศึกษานี้จะปรากฏเป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงกันระหว่างท้าวจุลโลกบาลและซอฟต์แวร์ในมุมมองทางวิชาการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดท้าวจากุโลกบาลกับการสื่อสารแบบซอฟต์แวร์
2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างท้าวจากุโลกบาลกับการสื่อสารแบบซอฟต์แวร์ในสังคมไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) ด้วยการศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมีระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้าคำสอนเรื่องท้าวจากุโลกบาลในรูปแบบซอฟต์แวร์ และพิจารณาประเด็นเกี่ยวกับการสื่อสารแบบซอฟต์แวร์ในสังคมไทยในคัมภีร์ชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ เอกสาร และหนังสือที่เกี่ยวข้อง
2. แยกแยะประเด็นเรื่องเทพตามทฤษฎีของ Rhys Davids และทฤษฎีเรื่องวัตถุมงคลของ David J. Kalupahana และทฤษฎี soft power ของ Joseph S. Nye เพื่อศึกษาวิเคราะห์และตรวจสอบเหตุผลที่ใช้อธิบาย
3. วิเคราะห์ จัดระบบหมวดหมู่ และตรวจสอบความสัมพันธ์ในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ เพื่อสร้างข้อสรุป ถัดจากนั้นนำไปเขียนเป็นข้อมูลเชิงพรรณนาพร้อมเสนอแนวคิดของผู้วิจัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตอบปัญหาที่ต้องการทราบ

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ 1 แนวคิดท้าวจากุโลกบาลกับการสื่อสารแบบซอฟต์แวร์ พบว่า ท้าวจากุโลกบาลได้ถูกนำเสนอผ่านความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและถูกสร้างเป็นจิตรกรรมและสถาปัตยกรรมอันสื่อให้เห็นอำนาจทางความเชื่อที่มีต่อระบบการปกครอง รวมถึงเป็นรากฐานของการแสดงออกทางประเพณีและวัฒนธรรม โดยมีแนวคิดพื้นฐาน ดังนี้

1.1 แนวคิดเรื่องท้าวจากุโลกบาล ท้าวจากุโลกบาลหรือจาตุมาหาราชิกามี ปรากฏในอัมมจักกัปปวัตตนสูตรว่า “ทวยเทพชั้นจาตุมาหาราชดับเสียงของทวยเทพชั้นภุมมะแล้วได้กระจายข่าวต่อไปว่า “นั่นพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยมพระผู้มีพระภาคทรงให้เป็นไปแล้ว ณ ปาอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี อันสมณะ พรหมณ์ เทวดา มาร พรหมหรือใครๆ ในโลกให้หมุนกลับไม่ได้” (สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค เล่ม 19 ข้อ 1081 หน้า 595, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ต่อมาได้ถูกอธิบายว่า พื้นที่ชั้นฟ้าอันชื่อว่าจาตุมาหาราชิกามี อันตั้งอยู่เหนือจอมเขาคุนธร์ฝ่ายตะวันตกตะวันออกก็ดี ฝ่ายหนทักษิณเขาพระสิเนรุราชมีเมืองใหญ่เทพดาอยู่ 4 เมือง โดยกว้างโดยยาวเมืองนั้นใหญ่ได้ 4,000,000 วา รอบนั้นใส่เทียรย่อมกำแพงทองประดับด้วยแก้ว 7 ประการ และกำแพงอันรอบนั้นสูงได้ 8,000 วา บานประตูเป็นแก้ว มีประสาทอยู่เหนือประตูทุกอัน ในเมืองนั้นมีประสาทแก้ว ผุ่งเทพดาอยู่ในแผ่นดินนั้นเป็นแผ่นดินทองพราญงามราบดังหน้ากลอง เทพดาผู้เป็นพระญาแก่เทพดาทั้งหลายฝ่ายตะวันออกเขาสิเนรุราชนั้นชื่อว่าท้าวธรรฐราชเป็นพระญาแก่เทพดาทั้งหลายรวดทั่วกำแพงจักรวาลฝ่ายตะวันออก เทพดาผู้เป็นพระญาแก่ฝ่ายตะวันตกชื่อว่าวิรูปักษ์เป็นพระญาแก่เทพดาแลผุ่ครุฑราช และผุ่เนาคราชรวดไปถึงกำแพงจักรวาลเบื้องตะวันตก เทพ

ดาผู้เป็นพระญาฝ่ายทักษิณชื่อท้าววิรุฬหกธรรมา เป็นพระญาแก่ผู้รักษันชื่อว่ากุมภกันต์ แลเทพยดาทั้งหลายรวดไปเฝ้ากำแพงจักรวาลฝ่ายทักษิณ และเทพยดาผู้เป็นพระญาฝ่ายอุดรชื่อท้าวไพศรพณ์ มหาราชเป็นพระญาแก่ผู้รักษันทั้งหลาย และเทพยดาฝ่ายอุดรทิศเขาพระสิเนรุราชรวดไปถึงกำแพงจักรวาลฝ่ายอุดรทิศ (พระญาลีไทย, 2564) และมีคำอธิบายที่สอดคล้องกันว่า ท้าวจตุมหาราชทั้ง 4 คือ ธรธร (Thatarot) วิรุฬหก (Virulahok) วิรุฬปักข์ (Virupak) เวสสุวรรณ (Vesuvan) ท้าวธรธรอยู่บนยอดเขาเขาคันธมาถ์ ทางทิศตะวันออกของเขาสุมเมรุ ภูเขาของท้าวเธอล้อมด้วยกำแพงทองสูง 1 ลิเออ เทวดาที่ขึ้นอยู่ในสังกัดชื่อว่า เทพคณธรรพ์ (thephakhon-than) เป็นเทพแห่งสุคนธ์ เพราะพวกเธอจุติในสถานที่อันมีกลิ่นหอมตลอดทั้ง เขตคัมภีร์ (ในตำแหน่งโลกบาล) ของท้าวเธอแม่ไปจรดกำแพงกันจักรวาลทางด้านทิศตะวันออก ท้าววิรุฬหกสถิตบนยอดเขาเขาคันธมาถ์ทางด้านทิศใต้ของเขาสุมเมรุ เขตคัมภีร์จรดกำแพงกันจักรวาล เทวดาที่ขึ้นอยู่ในสังกัดคือ เทพกุนภันท์ (thephakunphan) เป็นยักษ์ทองหม้อ ท้าววิรุฬปักข์สถิตบนยอดเขาเขาคันธมาถ์ทางด้านทิศตะวันตก เขตคัมภีร์จรดกำแพงกันจักรวาล พวกนาครทั้งมวล (งูในนิยาย อันอาจแปลงกายเป็นมนุษย์หรือในรูปลักษณะใดก็ได้ตามปรารถนา) ซึ่งอยู่ในน้ำและบนบกเป็นบริวาร ท้าวเวสสุวรรณสถิตบนยอดเขาเขาคันธมาถ์ทางด้านทิศเหนือ และเขตคัมภีร์ของท้าวเธอทางด้านนั้นแม่ไปจรดกำแพงจักรวาล ปกครองเทพทั้งมวลที่ไม่ได้สังกัดอยู่กับท้าวมหาราชทั้งสาม มีพวกอสูรหัวเป็นม้า และผีเสื้อน้ำผีเสื้อบกทั้งปวง อายุของท้าวมหาราชทั้งสิ้นยืนถึง 500 ปีสวรรค์เท่ากับ 900,000 ปีมนุษย์ บางทีก็เรียกท้าวมหาราชทั้ง 4 นี้ว่า ท้าวโลกบาล (มงเขญอร์ ปาลเลกซ์, 2552)

ต่อมาคติความเชื่อเรื่องท้าวจตุโลกบาลเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดลงในคำอธิบายจักรวาลในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในการแสดงออกทางภาพจิตรกรรมรวมถึงการสร้างสถาปัตยกรรมทางศาสนาตามแนวทางการรักษาทิศต่างๆ ตามที่ปรากฏในรายละเอียดของการออกแบบวัดและพระที่นั่งปราสาทต่างๆ โดยจะพบได้จากภาพและการสร้างท้าวจตุโลกบาลเป็นเทพดาประจำอยู่ในทิศทั้ง 4 รอบเขาสุมเมรุ โดยสัมพันธ์ทางทิศตะวันออก ได้แก่ภาพท้าววิรุฬปักข์ เทวดาประจำทิศตะวันตก สวมมงกุฎยอดนาค ถือศรนาคร และมีนาคเป็นบริวาร กับภาพท้าวเวสสุวรรณ เทวดาประจำทิศเหนือ สวมมงกุฎ ยอดน้ำเต้า ถือกระบอง มียักษ์เป็นบริวาร ส่วนภาพประดับซุ้มประตูทิศตะวันออก ได้แก่ภาพท้าววิรุฬหก เทวดาประจำทิศใต้ สวมมงกุฎยอดหางไก่ ถือทวนหรือหอก มีกุมภกันต์เป็นบริวาร กับภาพท้าวธรธร สวมมงกุฎยอดเดินหน ถือพระขรรค์ มีคณธรรพ์เป็นบริวาร ซึ่งจตุโลกบาลเหล่านี้ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อไตรภูมิ โดยเป็นเทพดาประจำทิศซึ่งสถิตอยู่บนสวรรค์ชั้นตามหาราชิกาในกามภูมิ ประติมากรรมนูนต่ำรูปท้าวจตุโลกบาลให้มียอดเป็นทรงมงกุฎและประดับด้วยเศียรเทพดาจำนวน 4 องค์ อันเป็นแนวคิดตั้งต้นจากเรื่องไตรภูมิอันแสดงถึงโลกสี่ฐานและเทพดาอันแสดงให้เห็นถึงการปกป้องรักษา ผ่านวิหารของพระอินทร์และมีท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 ได้แก่ ท้าวธรธร ท้าววิรุฬหก ท้าววิรุฬปักข์ ท้าวเวสสุวรรณ อันแฝงแนวคิดถึงอาคารที่ต้องการปกป้องรักษานั้นมาจากแนวคิดเกี่ยวกับเขาสุมเมรุซึ่งเป็นที่ตั้งของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่สถิตของพระอินทร์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางจักรวาลตามความเชื่อแบบอุทมคติ โดยมีท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 ซึ่งสถิตในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกายู่แวดล้อม และมีดวงจันทร์กับพระอาทิตย์โคจรรอบศูนย์กลางจักรวาล คติความเชื่อดังกล่าวนิยมถ่ายทอดผ่านงานจิตรกรรมฝาผนังตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ (พัสวีสริ เปรมกุลนันท์, 2560)

1.2 แนวคิดเรื่องซอฟต์แวร์ คำว่า ซอฟต์แวร์ ได้ถูกกล่าวถึงโดยโจเซฟ เอส.ไน (Joseph S. Nye) ที่กล่าวถึงซอฟต์แวร์ (Soft Power) คือ การเปลี่ยนทรัพยากรหลายอย่างที่มีในสังคมนั้นให้เปลี่ยนเป็นซอฟต์แวร์ แต่ไม่ใช่ว่าซอฟต์แวร์เป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่แสดงออกมาเท่านั้น หากเรากล่าวถึงอำนาจ การจับจ่ายใช้สอย และการสร้างข้อกำหนดต่างๆ ทางสังคมในแง่ของ hard power ขณะเดียวกัน สิ่งเหล่านั้นก็อาจกลายเป็น soft power ได้เช่นกันอย่างข้อกำหนดที่คำนึงถึงเป้าหมายเป็นหลัก (Agenda-setting with target) คือหากมีการบังคับหรือไม่มีทางเลือกจะกลายเป็น hard power แต่ควรเป็นการสร้างพฤติกรรมขึ้นเองผ่านการเชิญชวนจนอยากจะเข้าร่วม มีความคิดในแง่ดีในการสร้างแรงดึงดูดเชิงบวก (positive attraction) และมีการโน้มน้าวจิตใจ (persuasion) ก็กลายเป็น Soft Power (Joseph S. Nye, 2021)

ในประเทศไทยมีการกล่าวถึงการพัฒนาซอฟต์แวร์เกี่ยวกับเรื่องเทศกาลประเพณีไทย (Festival) การยกระดับเทศกาลไทยสู่เทศกาลนานาชาติ โดยกระทรวงวัฒนธรรมจะต้องเข้ามาเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการผลักดันสนับสนุนคัดเลือกรางวัลเทศกาล ประเพณีที่มีความโดดเด่นมาส่งเสริมและยกระดับไปสู่ระดับชาติและนานาชาติ จำนวน 16 กิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้เป็นที่รู้จักสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ประเทศและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างรายได้แก่ชุมชนและประเทศ (วิมลรักษ์ ศาสตริธรรม, 2565) โดยอธิบายซอฟต์แวร์ภายใต้การเปลี่ยนวัฒนธรรมเป็นซอฟต์แวร์ เป็นการเปลี่ยนวัฒนธรรมในแง่ของซอฟต์แวร์จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นลักษณะของการเปลี่ยนความเชื่อและคุณค่าต่างที่เกิดขึ้นในสังคมของมนุษย์นั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับมนุษย์เป็นผู้ครองอำนาจเหนือสรรพสิ่งในสังคมโลก แต่เป็นการปรับเปลี่ยนให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ ในแง่ของการตั้งคำถามใหม่ๆ เกี่ยวกับความจริงทางสังคมและทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายหรือเปลี่ยนการตั้งคำถามเกี่ยวกับความจริงในสังคมผ่านการมองไปที่เปลี่ยนความหมายของสิ่งต่างๆ รอบตัวให้เห็นสิ่งต่างๆ รอบตัวนั้นมีลักษณะเชิงสัมพันธ์กัน ไม่ใช่เป็นเพียงวัตถุหนึ่งตายตัวรอให้มนุษย์เข้ามาตีความหมายหรือสร้างความหมายเท่านั้น แต่โลกทางสังคมประกอบสร้างจากการนำชิ้นส่วนต่างๆ ที่เรารับรู้มาประกอบสร้างเข้าด้วยกันและสร้างการรับรู้และการเข้าใจต่อโลกด้วยกันมิได้แยกอะไรออกจากการอะไร แต่ทุกส่วนประกอบล้วนเชื่อมโยงเข้าหากัน (กนกวรรณ มะโนรมย์, 2565) ความสัมพันธ์จากสิ่งต่างๆ จึงเป็นไปในลักษณะความรู้สึกที่เชื่อมโยงกันทางธรรมชาติ ไม่ใช่มนุษย์กำหนดความรู้สึกนั้น แต่เป็นการสร้างความเชื่อมโยงกันในการตั้งคำถามอยู่ด้วยกันผ่านกระบวนการที่เป็นธรรมชาติ ไม่ใช่การยึดเหนี่ยวหรือบังคับให้เป็นไปตามอำนาจแต่อย่างใด แต่สร้างขึ้นตามรูปแบบของวัฒนธรรมประชานิยม (Popular Culture) ได้อธิบายถึงการนำวัฒนธรรมทางศาสนามาใช้ใน 2 รูปแบบคือ 1) วัฒนธรรมสมัยนิยมในฐานะพื้นที่แสดงออกทางศาสนา วัฒนธรรมสมัยนิยมไม่เพียงเป็นแหล่งบันเทิงหรือบริโภคเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็น “พื้นที่แสดงออกทางศาสนา” ได้ด้วย ผู้คนจำนวนมากใช้สื่อในชีวิตประจำวัน เช่น เพลง ภาพยนตร์ หรือรายการโทรทัศน์ เป็นช่องทางในการสะท้อนความเชื่อ ความศรัทธา และความหวังในเชิงศาสนา ซึ่งอาจเกิดขึ้นโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ได้ วัฒนธรรมสมัยนิยมจึงกลายเป็นเวทีสำคัญที่ความหมายทางจิตวิญญาณสามารถถูกถ่ายทอดและตีความได้ในรูปแบบใหม่ๆ ของยุคสมัย (Kelton Cobb, 2005) และ 2) การปรากฏของศาสนาในวัฒนธรรมสมัยนิยม เนื้อหาในวัฒนธรรมสมัยนิยมจำนวนมากยังคงแฝงไปด้วยสัญลักษณ์ แนวคิด และโครงเรื่องที่เกี่ยวข้อกับศาสนา ตัวอย่างที่พบได้บ่อย ได้แก่ การกล่าวถึงพระเจ้าหรือจิตวิญญาณในเพลงป๊อป ตัวละครใน

ภาพยนตร์ที่มีลักษณะคล้าย “พระผู้ช่วย” (Messiah figure) หรือเชื่อมเกี่ยวกับความบาป การไถ่บาป และความรักที่ไม่มีเงื่อนไข เหล่านี้สะท้อนว่าแม้ศาสนาอาจไม่ได้ปรากฏอย่างชัดเจนในชีวิตประจำวันของผู้คนทุกคน แต่ศาสนายังคงหล่อหลอมจินตนาการ ความเชื่อ และอารมณ์ของสังคมผ่านวัฒนธรรมสมัยนิยมอย่างลึกซึ้ง (Kelton Cobb, 2005)

วัตถุประสงค์ 2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างท้าวจากโลกบาลกับการสื่อสารแบบซอฟต์แวร์ในสังคมไทย พบว่า ความสัมพันธ์ของทั้ง 2 นี้ได้นำเสนอผ่านการวิเคราะห์ใน 2 รูปแบบ ดังนี้

2.1 วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี เป็นการเสนอทฤษฎีผ่านการใช้ลักษณะความเป็นเทพผ่านวัฒนธรรม กล่าวคือ การนำเสนอวัฒนธรรมแบบซอฟต์แวร์ได้ถูกนำเสนอผ่าน 2 แบบคือ 1. ความคิดดั้งเดิม (primitive thought) เป็นการเสนอผ่านวัตถุต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้น ส่วนหนึ่งมาจากหลักเหตุผล ตามหลักการทางคณิตศาสตร์รวมถึงกฎเกณฑ์ต่างๆ อีกแบบหนึ่งเป็นการผสมผสานหลายสิ่งหลายอย่างเข้าด้วยกัน เช่น สิ่งลึกลับและอารมณ์ต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นผ่านพิธีกรรม เวทมนต์และศิลปะ ซึ่งสิ่งต่างๆ ที่กลายเป็นวัฒนธรรมนั้นมักจะอ้างถึงการแสดงออกแบบปัจเจกมากกว่าจะกลายเป็นสถาบันทางสังคมเนื่องมาจากการกระบวนการคิดจนกลายเป็นผลผลิต ไม่ใช่เกิดจากการสร้างตามกฎหมายเชิงประจักษ์แต่อย่างใด ลักษณะแบบที่ 1 นี้จะพบจากการที่มนุษย์สร้างความเชื่อทางศาสนาขึ้นมานั้นเป็นกลไกทางความคิดหรือจินตนาการของปัจเจกบุคคลมากกว่าจะอาศัยรูปแบบภายนอกที่สังคมสร้างขึ้นจากกฎเกณฑ์เชิงประจักษ์หรือสังคมกำหนดขึ้น 2. สัมพัทธนิยมเชิงการรับรู้ (cognitive relativism) มาจากการที่มนุษย์ถึงคราวต้องตัดสินใจเลือกบางอย่าง บางครั้งต้องหลีกเลี่ยงวัฒนธรรมที่หลากหลาย แต่วัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นนั้นเป็นไปตามสมมติฐานที่แต่ละกลุ่มมีทั้งหมดมาจากการรับรู้ การเรียนรู้แบบที่ 2 นี้จึงเป็นการเปิดให้เห็นความแตกต่างของเครื่องมือที่มนุษย์คิดขึ้น ซึ่งทั้งหมดมาจากการรับรู้ การจินตนาการ การจดจำและอะไรก็ตามที่ประสบเข้าจนสร้างการแสดงออกมานั้น (Clifford Geertz, 2000) ทั้ง 2 แบบนี้นำไปสู่การเข้าใจความรู้สึกของคนเหล่านั้นและการประยุกต์ไปสู่การปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมบนฐานของความรู้สึกเป็นหลัก ไม่ใช่ในแบบที่เป็นโครงสร้างหรือถูกกำหนดให้ตายตัวแต่อย่างใด

การแสดงออกทางวัฒนธรรมบ่งบอกถึงการทำความเข้าใจในฐานะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มาจากคตินิยมทั่วไปเรื่องการเคารพนับถือบุคคลผู้มากบารมีและเทพเจ้าศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายเหล่านี้ เมื่อผ่านไประยะเวลาหนึ่ง สามัญสำนึกต่อความแตกต่างของแหล่งอำนาจและพลังงานจะเพิ่มขึ้นหรือน้อยลงก็เป็นได้ในประเทศไทย เช่นเดียวกับจีนและอินเดีย การนับถือศาสนาในชีวิตประจำวัน ขึ้นอยู่กับคตินิยมทั่วไปเรื่องความน่าเคารพนับถือ ที่เหลือขึ้นอยู่กับความรู้ถึงความแตกต่างระหว่างแหล่งที่มาของอำนาจกับพลังงานอันหลากหลายซึ่งเป็นที่มาของบุคคลสำคัญทางศาสนาที่สลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันตลอดเวลา แบบแผนการแสดงออกด้านพิธีกรรมและความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากประชุมชนนิยมในเอเชียใต้มีลักษณะเป็นชนชั้นวรรณะและแสดงออกผ่านอากัปกิริยา การบูชาด้วยความหลงใหลลุ่มลึก ทั้งทางกายและจิตใจ โดยคตินิยมสำคัญทางศาสนาในระบบความเชื่อของอินเดียว่าไม่ใช่ความเลื่อมใสต่อคำสอนแต่เป็นความเคารพซึ่งแสดงออกผ่านการประกอบพิธีกรรมร่วมกันมากกว่าแสดงออกผ่านถ้อยแถลงความเลื่อมใสหรือศรัทธาในคำสอน (ปีเตอร์ เอ.แจ็คสัน, 2566) นำไปสู่การเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถปกป้องรักษาได้ดีกว่าการใช้อำนาจหรืออาวุธในการปกป้องสังคมและบ้านเมือง จึงเป็นที่มาของการใช้ความเป็นเทพในการเป็นซอฟต์แวร์เพื่อช่วย

ปกป้องบ้านเมือง โดยจะพบว่าเป็นคติความเชื่อที่มีมาแต่เดิมที่เชื่อว่า เทพจะเป็นผู้คุ้มครองบ้านเมือง เช่น ปรากฏการณ์จตุคามรามเทพที่ท่านเป็นเทพ แต่โดยพื้นฐานก็คือมาจากผี แต่ถูกทำให้เป็นเทพ ถ้าเป็นผีเมืองก็เป็นมเหศักดิ์ของหลักเมือง ต่อมาคติความเชื่อจากศาสนาเข้ามาจึงพบจารึกที่ นครศรีธรรมราชกล่าวถึงไศเรนทรวงศ์และศรีมหาราชาในพุทธศตวรรษที่ 15 อีกด้านหนึ่งพูดถึงปทุมวงศ์ตั้งแต่อาณาจักรธรรมราชในพุทธศตวรรษที่ 18 ศรีวิชัยมาพึ่งเพราะว่าอำนาจโจฬะ 1) จินปฐิเสธไม่ร่วมมือกับศรีวิชัยในการค้า เพราะศรีวิชัยเป็นคนกลาง 2) โจฬะรุกเข้ามา แล้วครอบงำภาคใต้หมด แทนที่ศรีวิชัย เมื่อจันทรภาณนี้คือผู้ที่ปลดแอกของพวกฮินดูออกไป และจันทรภาณก็น่าจะเอา พระพุทธศาสนาหลังการวงศ์กลับเข้ามา จึงเกิดการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ที่นครศรีธรรมราช นั่นคือที่มาของพระบรมธาตุ มีอิทธิพลอย่างมาก เป็นคติทางพระพุทธศาสนาที่ว่า เมื่อสร้างพระบรมธาตุนั้น เกิดตามคติในด้านเทพของพระพุทธศาสนาเข้ามา พระบรมธาตุถูกรักษาโดยเทพจตุรบาล วิรุฬหก วิรุฬักษ์ กุเวร แฉมจตุคามรามเทพ 5 องค์ 4 องค์เป็นจตุรบาลเพราะว่าเป็นเทพ แต่จตุคามรามเทพ ไม่ได้บอก ไม่มีตำนาน แต่นักวิชาการบางคนบอกว่าเป็นผีประจำเมือง อาจมีคนที่เกี่ยวข้องกับลังกา นำมาวางไว้ แต่มีหลายคนเข้าใจผิดว่ามี 4 องค์ โดยใน 2 องค์ องค์หนึ่งนั่งคุกเข่า อันเป็นลักษณะการปกป้อง แต่ว่ามือหนึ่งของจตุคามเป็นสัญลักษณ์ของการให้พร ฮินดูจะให้พรเช่นเดียวกัน ตัวฐานเป็นที่มาของจตุคามรามเทพ เวลาไปแต่งเป็นเทพขึ้นมา เรื่องรูปแบบจึงสับสนไปหมด อย่างแรกเอาเทวรูปที่นั้งอยู่ในนาครปรกเข้าไปพวกที่รักษานาครปรกสองข้างคือพญานาคราช จึงเป็นรูปผู้ชายคุกเข่าแล้วก็มีนาครปรกอยู่ ตรงนี้เป็นลักษณะศิลปะลังกา และบางความเชื่อก็มองว่าจตุคามรามเทพคือการกลับมาเกิดของจันทรภาณศรีธรรมราช เพราะเมื่อท่านสิ้นชีวิตไปแล้วท่านเป็นเทพผู้ปกป้อง นครศรีธรรมราช จึงเป็นที่มาของจตุคามรามเทพ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2560) คติความเชื่อว่าเทพคือ พระราชาปกครองบ้านเมืองไม่ว่าจะมีชีวิตอยู่หรือสิ้นไปก็ยังคงเป็นราชาปกครองบ้านเมืองต่อจึงเป็นคติที่นำมาอธิบายท้ายจากทุโลกบาลในการปกครองบ้านเมืองไทยในสมัยอยุธยา

2.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงปฏิบัติ เป็นการนำเอาท้าวจากทุโลกบาลในฐานะวัตถุศักดิ์สิทธิ์ นั้นมาใช้ อันเป็นเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงบทบาททางศาสนา และการประยุกต์ใช้ศาสนาในช่วงหลายปีที่ผ่านมา โดยจะพบว่าที่ผ่านมามีการพยายามลบเลือนศาสนาไปจากพื้นที่สาธารณะและทางการเมือง และถูกจำกัดอยู่เพียงในขอบเขตส่วนตัว นักวิชาการยังระบุว่าผลลัพธ์ดังกล่าว ส่งเสริมให้เกิดความเป็นโลกวิสัยทั้งในการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่กลายเป็นว่า ปัจจุบันนี้ ศาสนาได้กลับมาปรากฏบนเวทีโลกอีกครั้ง ไม่เพียงแต่มีบทบาทชี้ขาดในรูปแบบที่แตกต่างกันไปหลายบริบท แต่ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับผู้แสดงบทบาทหลายฝ่าย ทั้งที่เป็นรัฐ และไม่ใช่อำนาจ สำหรับบางคน ศาสนาคืออำนาจ อย่างไรก็ตาม ศาสนามีใช้ตัวอย่างของอำนาจเชิงบังคับ (hard power) ที่มีศักยภาพ เช่น ทรัพยากรทางทหารหรือเครื่องมือทางการเงิน ในทางตรงกันข้าม ศาสนาคือซอฟต์แวร์ เช่นเดียวกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และโครงสร้างเชิงบรรทัดฐานอื่นๆ ซอฟต์แวร์เป็นหนึ่งในแนวคิดที่ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายที่สุดในการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และเมื่อโลกต้องการความสงบ จึงได้นำเรื่องศาสนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของซอฟต์แวร์ ที่พยายามอธิบายถึงกลไกเกี่ยวกับการที่ประเทศหนึ่งทำให้ประเทศอื่นต้องการในสิ่งที่ตนเองต้องการ (Joseph S. Nye, 1990)

จากข้อสันนิษฐานนี้จึงกลายเป็นว่าการที่ประเทศต่างๆ มีอิทธิพลต่อนักการเมืองและความคิดเห็นของสาธารณชนในประเทศอื่น โดยใช้วัฒนธรรม การศึกษา ภาษา โดยไม่ต้องใช้อำนาจเชิงบังคับ (hard power) การใช้ซอฟต์แวร์ในเชิงวิเคราะห์ยังถูกใช้อย่างกว้างขวาง และนิยามของมันก็ขยายออกไปพร้อมกับการใช้ตัวอย่างที่แตกต่างกัน ศาสนาสามารถเป็นตัวอย่างของซอฟต์แวร์ที่สามารถสร้างทั้งผลกระทบเชิงบรรทัดฐานทั้งในแง่บวกและแง่ลบได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ในขณะที่ปัจจุบันแนวคิดเรื่องซอฟต์แวร์ทางศาสนาถูกหล่อหลอมโดยแนวคิดของโน แต่ตัวเขาเองกลับไม่ได้มีบทบาทชี้ขาดในการพัฒนาแนวคิดนี้ในเชิงวิเคราะห์ ดังหน่วยงานบางแห่งที่พยายามใช้ซอฟต์แวร์ทางศาสนาในการกำหนดทิศทางหรือนโยบายต่างๆ ทั้งฝ่ายโลกวิสัยและฝ่ายศาสนาเอง รวมถึงทรัพยากรต่างๆ ที่ศาสนามีอย่างงานศิลปะ จนกลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า ทุนศักดิ์สิทธิ์ (sacred capital) (Ahmet Erdi Ozturk, 2023)

ทุนศักดิ์สิทธิ์นี้จะพบว่าความเกี่ยวข้องกับงานศิลปะ ทางศาสนา เช่น สถาปัตยกรรม โบสถ์, ประติมากรรม พระพุทธรูป และรูปปั้นเทพต่างๆ จิตรกรรมฝาผนัง หรือศิลปะวัตถุต่างๆ ถือเป็น ทุนศักดิ์สิทธิ์ในเชิงรูปธรรม ศิลปะเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ที่มองเห็นได้ของประวัติศาสตร์อันยาวนาน ความเชื่อ และความยิ่งใหญ่ของศาสนานั้นๆ ความงดงามและความประณีตของศิลปะสามารถสร้างความประทับใจ, ความน่าดึงดูดใจ, และความชื่นชมจากผู้คนต่างวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการแผ่อิทธิพลในรูปแบบของซอฟต์แวร์ ดังนั้น ตัวงานศิลปะจึงเปรียบเสมือนทุนที่สามารถสร้างอิทธิพลดังกล่าวได้ และยังมีความเกี่ยวข้องกับคำสอน หลักปรัชญา คัมภีร์ และวาทกรรมทางศีลธรรมของศาสนา เช่น แนวคิดเรื่องสันติภาพ ความเมตตา ความยุติธรรม ถือเป็น ทุนศักดิ์สิทธิ์ในเชิงนามธรรม และเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างเชิงบรรทัดฐาน (normative structures) ภายใต้คำสอนทางศาสนาเหล่านี้มีศักยภาพในการสร้างอิทธิพลต่อความคิด ค่านิยม และโลกทัศน์ของผู้คนในสังคมอื่น เมื่อรัฐหรือองค์กรศาสนาส่งเสริมหรือเผยแพร่คำสอนเหล่านี้ในเวทีระหว่างประเทศ ก็เท่ากับว่ากำลังใช้ทุนศักดิ์สิทธิ์ เพื่อสร้างอิทธิพลและทำให้ผู้อื่นต้องการในสิ่งที่ตนเองต้องการ ซึ่งเป็นแก่นแท้ของซอฟต์แวร์

ในแง่ของชิ้นงานที่มีการปรับให้เทพหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ถูกนำมาเป็นของเล่น (art toy) ที่จัดสร้างโดยศิลปินหรือมีความเป็นศิลปะ ออกแบบในแนว pop art จะพบว่ามีรูปแบบเทพต่างๆ ให้มีบุคลิกลักษณะแบบที่ปรากฏในลักษณะของสร้างสรรค์ให้มีรูปลักษณะลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เน้นจริงจังไปสู่การเป็นรูปอาร์ตทอยสวยๆ แต่การสร้างเหล่านี้ถูกมองเป็นศิลปะสำหรับการสะสมมากกว่าจะถูกมองในแง่ของความศักดิ์สิทธิ์ ดังเทวรูปบูชาที่สร้างตามชนบ พบในรูปแบบการสร้างเทวรูปในคัมภีร์พระไตรปิฎก หรือของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่มีคัมภีร์ทางด้านศิลปศาสตร์หลายเล่มที่ระบุถึงลักษณะรูปร่าง อาวุธ ของที่ถือ ลักษณะเพศไปจนถึงวัสดุ รวมถึงพิธีกรรมในการสร้างและหากสร้างตามคัมภีร์ เทวรูปจะมีความศักดิ์สิทธิ์ มีฤทธานุภาพ ส่วนบางคัมภีร์แข่งว่า หากศิลปินไม่สร้างตามนี้จะมีโทษภัย ปัจจุบันการสร้างเทวรูปมีน้อยที่จะตรงกับคัมภีร์ทุกอย่าง ต่างแปรเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรมและรสนิยมแต่ละท้องถิ่น แต่ก็ยังรักษาพิธีกรรมและมีระบบพยายามคงกันไว้ โดยถือเป็นเรื่องสำคัญที่สุดในการสร้างเทวรูป การผลิตเทวรูปจึงควรแยกออกเป็น 2 แบบคืองานทำตามชนบประเพณีให้ตรงตามคัมภีร์ที่มาแต่เดิม ส่วนอีกอย่างเป็นงานอาร์ตทอยที่สร้างขึ้นจากการคิดต่อยอดให้เกิดการตีความไปตามรูปแบบสมัยใหม่ (คมกฤษ อยู่เต็กเค่ง, ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ, 2568)

การทำความเข้าใจถึงการเปลี่ยนวัฒนธรรมเป็นซอฟต์แวร์ได้ถูกนำเสนอให้เห็นคุณค่าที่ถูกขยายออกเป็นรูปแบบการสื่อสารที่แตกต่างและหลากหลาย ในแง่หนึ่งการเข้าใจถึงการสื่อสารสิ่งที่ปรากฏอยู่ในลักษณะดังกล่าวนั้นอาจไม่ได้สื่อโดยตรงไปตรงมา แต่อาจปรากฏในแง่ของความหมายที่สอดคล้องหรือต้องการขยายให้เห็นตัวตนของผู้สื่อที่มีความเชื่อและค่านิยมบางอย่างที่ไม่ได้ต้องการให้เกิดผลกระทบโดยตรงไปตรงมา แต่อาจเป็นซึมซับและยกระดับความรู้สึกของผู้คนให้เข้าถึงความหมายมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. การนำท้าวจากโลกบาลไปสู่การสื่อสารแบบซอฟต์แวร์ เป็นการเปลี่ยนวัฒนธรรมในแง่ของซอฟต์แวร์จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นลักษณะของการเปลี่ยนความเชื่อและคุณค่าต่างที่เกิดขึ้นในสังคมของมนุษย์นั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับมนุษย์เป็นผู้ครองอำนาจเหนือสรรพสิ่งในสังคมโลก แต่เป็นการปรับเปลี่ยนให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ ในแง่ของการตั้งคำถามใหม่ๆ เกี่ยวกับความจริงทางสังคมและทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายหรือเปลี่ยนการตั้งคำถามเกี่ยวกับความจริงในสังคมผ่านการมองไปที่เปลี่ยนความหมายของสิ่งต่างๆ รอบตัวให้เห็นสิ่งต่างๆ สอดคล้องกับวิมลรักษ์ ศาสติธรรม ได้พูดถึงซอฟต์แวร์ว่าในประเทศไทยมีการกล่าวถึงการพัฒนาซอฟต์แวร์ที่เกี่ยวกับเรื่องเทศกาลประเพณีไทย (Festival) การยกระดับเทศกาลไทยสู่เทศกาลนานาชาติ โดยกระทรวง วัฒนธรรมจะต้องเข้ามาเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการผลักดันสนับสนุนคัดเลือกงานเทศกาล ประเพณีที่มีความโดดเด่นมาส่งเสริมและยกระดับไปสู่ระดับชาติและนานาชาติ จำนวน 16 กิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้เป็นที่รู้จักสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ประเทศและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างรายได้แก่ชุมชนและประเทศ (วิมลรักษ์ ศาสติธรรม, 2565: 5)

2. ทุณศักดิ์สิทธิ์นี้จะพบว่าความเกี่ยวข้องกับงานศิลปะ ทางศาสนา เช่น สถาปัตยกรรม โบสถ์, ประติมากรรม พระพุทธรูป และรูปปั้นเทพต่างๆ จิตรกรรมฝาผนัง หรือศิลปะวัตถุต่างๆ ถือเป็น ทุณศักดิ์สิทธิ์ในเชิงรูปธรรม ศิลปะเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ที่มองเห็นได้ของประวัติศาสตร์อันยาวนาน ความเชื่อ และความยิ่งใหญ่ของศาสนานั้นๆ ความงดงามและความประณีตของศิลปะสามารถสร้างความประทับใจ, ความน่าดึงดูดใจ, และความชื่นชมจากผู้คนต่างวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการแผ่อิทธิพลในรูปแบบของซอฟต์แวร์ ดังนั้น ตัวงานศิลปะจึงเปรียบเสมือนทุนที่สามารถสร้างอิทธิพลดังกล่าวได้ และยังมี ความเกี่ยวข้องกับคำสอน หลักปรัชญา คัมภีร์ และวาทกรรมทางศีลธรรมของศาสนา เช่น แนวคิดเรื่องสันติภาพ ความเมตตา ความยุติธรรม ถือเป็น ทุณศักดิ์สิทธิ์ในเชิงนามธรรม สอดคล้องกับอชิษฐ์ ไชยพจน์พานิช กล่าวถึงว่าสำหรับพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ ธรรมบาล และเทพเจ้าต่างๆ ที่มีเป็นจำนวนมาก ทำให้ประติมากรรมที่ปรากฏในวัดทางพระพุทธศาสนามีความหลากหลายตามไปด้วย แต่ประติมากรรมบางกลุ่มมีตำแหน่งที่ตั้งที่ตายตัวเช่นกัน โดยการจัดวางอาคารภายในวัดทางพุทธศาสนามีลักษณะเช่นเดียวกับกัณฑ์และศาลเจ้าในศาสนาเต๋า กล่าวคือ มีแนวแกนสมมาตร และมีการสร้างอาคารทางเข้ากับอาคารประธานบนแนวแกน ส่วนด้านซ้ายและขวาถือเป็นอาคารบริวาร (อชิษฐ์ ไชยพจน์พานิช, 2563: 15)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพประกอบ 1 การทำวาทะโลกบาลกับซอฟต์แวร์

หัวใจสำคัญคือการแปลงสินทรัพย์ทางความเชื่อและศิลปะให้กลายเป็น ทุนศักดิ์สิทธิ์ (Sacred Capital) ที่สามารถสร้างแรงดึงดูดและอิทธิพลทางความคิดได้ ผ่านรูปแบบ ดังนี้

ส่วนที่ 1 สินทรัพย์ทางวัฒนธรรม (The Cultural Asset) โดยส่วนนี้คือต้นทุนทางความเชื่อ และวัฒนธรรมดั้งเดิมของทำวาทะโลกบาล แล้วนำเสนอผ่านการถ่ายทอดใหม่เป็นจิตรกรรมและสถาปัตยกรรม

ส่วนที่ 2 กลไกการสื่อสาร (The Communication Mechanism) ส่วนนี้คือกระบวนการ และแนวคิดของซอฟต์แวร์ที่นำมาประยุกต์ใช้ เป็นการเปลี่ยนไปสู่วัฒนธรรมผ่านประเพณี เทศกาลและการใช้วัฒนธรรมแบบประชานิยมผ่านภาพยนตร์และบทเพลงเพื่อให้เข้าถึงง่ายมากยิ่งขึ้น

ส่วนที่ 3 การเชื่อมโยงและการประยุกต์ใช้ (The Bridge & Application) เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และแสดงให้เห็นว่าทำวาทะโลกบาลถูกใช้เป็นซอฟต์แวร์ผ่านการใช้ทฤษฎีที่โยงคติ ความเชื่อและความปกปักรักษาบ้านเมือง ไปสู่การปฏิบัติในแง่ของทุนศักดิ์สิทธิ์ที่นำเสนอผ่าน ศิลปวัตถุและสถาปัตยกรรมทางศาสนา

ส่วนที่ 4 วิวัฒนาการสู่ยุคสมัยใหม่ (Modern Evolution) เป็นการปรับเปลี่ยนทุนศักดิ์สิทธิ์ ให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบันด้วยการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม การสร้างสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์บนพิธีกรรมที่เคร่งครัด และการสร้างรูปแบบใหม่ด้วยการใช้อาร์ตทอยที่เน้นศิลปะและความสวยงาม

บทสรุป

แนวคิด ท้าวจตุโลกบาล ได้ถูกสื่อสารและส่งผ่านจากคติความเชื่อทางศาสนาสู่การเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ผ่านงานศิลปะและสถาปัตยกรรม ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเชิง ซอฟต์แวร์ที่สร้างอำนาจนำทางความเชื่อและค่านิยมในการปกป้องคุ้มครอง การสื่อสารนี้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและปรับเปลี่ยนรูปแบบไปตามยุคสมัย จากการเป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจในโครงสร้างการปกครองแบบจารีต สู่การเป็นทุนศักดิ์สิทธิ์ในเวทีสากล และล่าสุดคือการปรากฏในวัฒนธรรมประชานิยมสมัยใหม่ การสื่อสารในลักษณะนี้ไม่ได้เป็นการบีบบังคับอย่างตรงไปตรงมา แต่เป็นการค่อยๆ ซึมซับและยกระดับความรู้สึกของผู้รับสารให้เข้าถึงความหมายและความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปปฏิบัติ

หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนสามารถนำแนวคิด ขับเคลื่อนการสื่อสารซอฟต์แวร์จากเทพผู้คุ้มครองด้านพระพุทธศาสนาสู่การเรียนรู้และการอนุรักษ์อย่างจริงจัง และศึกษาถึงแนวคิดทางในการจัดทำแผนการศึกษาศาสนากับชุมชน ในรายวิชาของหมวดการศึกษาสังคม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) แนวคิดเรื่องความเป็นเทพและการกลายเป็นเทพในระบบการเมืองที่ปรากฏในสังคมไทย
- 2) แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมที่สะท้อนความหมายความศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏในสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ มะโนรมย์. (2565). *ภววิทยาแม่น้ำโขง: เชื้อน น้ำของ และผู้คน*. กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์.
- คมกฤช อยู่เติกเค่ง, ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ. (2568). *ภารตะ-สยาม มูว ไทย ไสยๆ อินเดีย*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัลลวีสิริ เปรมกุลนันท์. (2560). *วัด-วังในพระราชประสงค์พระจอมเกล้าฯ*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570). (2565). ราชกิจจานุเบกษา 1 พฤศจิกายน 2565 เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง.
- พระญาติไทย. (2564). *เตภูมิกถา*. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- มงเซญอร์ ปาลเลกัวซ์. (2552). *เล่าเรื่องกรุงสยาม*. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ไสภณการพิมพ์.
- พัลลวีสิริ เปรมกุลนันท์. (2560). *วัด-วังในพระราชประสงค์พระจอมเกล้าฯ*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- ปีเตอร์ เอ.แจ๊คสัน. (2566) *เทวา มนตรา คาถา เกจิ: ไสยศาสตร์สมัยใหม่กับทุน(ไทย)นิยม*. แปลโดย วิราวรรณ นฤปิตติ. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2560). *พุทธศาสนาและความเชื่อในสังคมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- วิมลรักษ์ ศาสติธรรม. (2565). “Soft Power พลังแห่งการสร้างสรรค์”. *วิจัยปริทัศน์*. ฉบับที่ 27 ตุลาคม 2565: 1-17.
- อชิษฐ์ ไชยพจน์พานิช. (2563). *เทพเจ้าในศาลจีนกรุงเทพมหานคร: รูปแบบ คติการสร้าง และความสัมพันธ์กับชุมชนชาวจีน*. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Ahmet Erdi Oztur. (2023). Religious Soft Power: Definition(s), Limits and Usage, *Religions*, 14(135): 1-5.
- Clifford Geertz. (2000). *Local Knowledge: Further Essays in Interpretive Anthropology*. USA: Basic Books.
- Joseph S. Nye. (2021). Soft power: the evolution of a concept, *Journal of Political Power*, 14: 7.
- Joseph S. Nye. (1990). Soft power. *Foreign Policy*. 80: 167.
- Kelton Cobb. (2005). *The Blackwell Guide to Theology and Popular Culture*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Sir Monier Monier-Williams. (2009). *Buddhism In its Connexion with Brahmanism and Hinduism and in its Contrast with Christianity*. Cambridge: Cambridge University Press.

วัฒนธรรมองค์การกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

Organizational Culture and Strategic Management in Schools Under the Bangkok Secondary Educational Service Area Office 1

¹เสาวลักษณ์ อุตตรพงษ์ ²ศักดิ์พันธ์ ตันวิมลรัตน์

¹Saowalux Uttarapong ²Sakdipan Tanwimonrat

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: Saowalux.u@gmail.com

Received June 21, 2025; Revised June 25, 2025; Accepted: December 28, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวัฒนธรรมองค์การในสถานศึกษา 2) การบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษา และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมองค์การกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา กลุ่มตัวอย่างเป็นสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 จำนวน 52 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลสถานศึกษาละ 2 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษาหรือรองผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 1 คน และครู จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 104 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์การในสถานศึกษา ตามแนวคิดของชนิดา จิตตรุทธะ และการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษาตามแนวคิดของทอมสันต์และคณะ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัย พบว่า 1) วัฒนธรรมองค์การในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 เป็นวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นงาน อยู่ในระดับมากที่สุด และอยู่ระดับมากจำนวน 3 ด้านเรียงลำดับตามค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาท ด้านวัฒนธรรมแบบเน้นความเป็นตัวตน และด้านวัฒนธรรมองค์การแบบสโมสร 2) การบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับตามค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อยได้ดังนี้ การนำกลยุทธ์ที่เลือกไว้ไปปฏิบัติ การกำหนดวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ พันธกิจ และค่านิยมหลัก การประเมินผลการดำเนินงานและการปรับปรุงแก้ไขเพื่อเริ่มต้นใหม่การจัดทำกลยุทธ์ และการกำหนดวัตถุประสงค์ 3) วัฒนธรรมองค์การกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 มีความสัมพันธ์แบบคล้อยตามกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: การบริหารเชิงกลยุทธ์; มัธยมศึกษา; วัฒนธรรมองค์การ

Abstract

This research article aims to 1) Study organizational culture in schools 2) Study strategic management in schools. 3) Study the relationship between organizational culture and strategic management in schools under the Bangkok secondary educational service area office 1. This study is descriptive research. The sample group consisted of 52 places in schools under the Bangkok secondary educational service area office 1. Two informants per school, consisting of one school director or deputy school director and one teacher, totaling 104 people. The instrument used was a questionnaire on organizational culture in schools based on the concepts of Chinida Chittaruttha and strategic management in schools based on the concepts of Thomson et al. Statistics used in data analysis include frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, and Pearson's Product moment correlation coefficient analysis. The results were found that: 1) Organizational culture in schools under the Bangkok Secondary Educational Service Area Office 1. predominantly Task Culture, which is rated at the highest level. Additionally, three other types of organizational culture are also rated at a high level. When ranked by arithmetic mean from highest to lowest, these are: Role Culture, Existential Culture, and Club Culture. 2) Strategic Management In schools under the Bangkok Secondary Educational Service Area Office 1. Is rated at a high level in all aspects. When ranked by arithmetic mean from highest to lowest, the order is as follows: Implementing and Executing the Strategy Strategic vision setting defines mission and core values Performance Evaluation and Making Corrections to Start Anew Crafting a Strategy and Setting Objectives. 3) Organizational culture and strategic management in schools under the Bangkok secondary educational service area office 1 and the conformity model with statistical significance at the .01 level.

Keywords: Strategic Management; Secondary Education; Organizational Culture

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 สังคมโลกได้เปลี่ยนผ่านสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-Based Economy) การที่ประเทศต่างๆ หันมาใช้ความรู้และนวัตกรรมเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม แทนที่จะพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติหรือแรงงานอย่างแต่ก่อน โดยเศรษฐกิจฐานความรู้จะมีเสาหลักสำคัญ คือระบบนวัตกรรม การใช้เทคโนโลยี ประชากรที่มีการศึกษาและ

ทักษะสูง รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานด้านสารสนเทศและโทรคมนาคมความรู้ในยุคนี้จึงถือเป็น “ทรัพย์สิน” ที่มีคุณค่าสูงสุดในการพัฒนาตนเองและสังคม ทำให้ประเทศมีขีดความสามารถในการแข่งขันและเติบโตอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในภาคการศึกษา การจัดการความรู้ (Knowledge Management) กลายเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาศักยภาพมนุษย์และองค์กร การจัดการความรู้เป็นกระบวนการรวบรวม แลกเปลี่ยน ถ่ายทอด และนำความรู้ที่มีอยู่ภายในองค์กรไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งช่วยให้บุคลากรสามารถปรับตัว เรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง (วัชรไตรเจริญกุลภักดิ์ จงแจ่ม, 2566) สถานศึกษาจึงต้องส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ทุกคนมีส่วนร่วมและสามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างทั่วถึง ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถแข่งขันหรือร่วมมือกับสังคมโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุงล่าสุด พ.ศ. 2567 ได้กำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม และมีจริยธรรมสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567) เป้าหมายนี้สะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาต้องมุ่งสร้างคนที่มีความรู้รอบด้านมีทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นในยุคสมัยใหม่ รวมถึงมีคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทหลักในการจัดและส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพ โดยมีนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันนโยบายและพันธกิจ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะตามหลักสูตรและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 พัฒนาผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเชี่ยวชาญส่งเสริมความเป็นเลิศของผู้เรียนเพิ่มโอกาสและความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำ และพัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ภารกิจหลัก คือ การจัดและส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563) สอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1, 2566) การพัฒนาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาให้เป็นองค์กรคุณภาพจึงต้องอาศัยการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บุคลากรและสถานศึกษาสามารถปรับตัวและตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างยั่งยืน

วัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็งเป็นรากฐานสำคัญของความสำเร็จในการพัฒนาองค์กร เพราะเป็นตัวกำหนดค่านิยม ความเชื่อ และพฤติกรรมของสมาชิกในองค์กรที่ส่งผลต่อการปรับตัวและความสำเร็จในระยะยาว (Schein, 2016) วัฒนธรรมองค์กรถือเป็นกลไกพื้นฐานที่กำหนดทิศทางและความสำเร็จขององค์กรในระยะยาว โดยมีบทบาทสำคัญหลายประการที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและแรงจูงใจของบุคลากรอย่างลึกซึ้ง วัฒนธรรมองค์กรทำหน้าที่กำหนดขอบเขตของบทบาทและหน้าที่อย่างชัดเจน ช่วยสร้างความแตกต่างระหว่างองค์กรหนึ่งกับอีกองค์กรหนึ่ง บุคลากรจึงเข้าใจบทบาทของตนเองอย่างถ่องแท้ และสามารถปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กรได้อย่างเหมาะสม (ชนิดา จิตตรุทธะ, 2560) ในขณะที่การบริหารเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการที่มุ่งวางแผนทางและ

ทิศทางขององค์กรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกและ ความต้องการขององค์กรในแต่ละช่วงเวลา ทั้งนี้ เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและยกระดับ ประสิทธิภาพขององค์กร (สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, 2566) การบริหารเชิงกลยุทธ์จึงเป็นหัวใจสำคัญของ ความสำเร็จในการบริหารองค์กรสมัยใหม่ เนื่องจากองค์กรทั้งหลาย ต่างต้องเผชิญกับการ เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลให้ผู้บริหารจำเป็นต้องมีวิธีการบริหารงานที่ ทันต่อสถานการณ์ มีความยืดหยุ่น และสามารถปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อรักษา ความสามารถในการแข่งขันและบรรลุเป้าหมายขององค์กรอย่างยั่งยืน(Thompson et al., 2018)

การบริหารเชิงกลยุทธ์จึงเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการกำหนดแนวทางหรือทิศทางในการ ดำเนินงานที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กร โดยต้องคำนึงถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่ องค์กรต้องเผชิญการวิเคราะห์และประเมินปัจจัยจากสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกจึงเป็น ขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถจัดทำแผนดำเนินงานที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างครบถ้วน นอกจากนี้ การปรับปรุงและพัฒนากระบวนการ จัดการเรียนรู้ของครูให้สอดคล้องกับหลักการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร ยังส่งผลโดยตรงต่อ คุณภาพของผู้เรียนและประสิทธิภาพโดยรวมของการบริหารสถานศึกษาในบริบทของสถานศึกษา โดยเฉพาะในเขตเมืองที่มีพลวัตสูง เช่น กรุงเทพมหานคร วัฒนธรรมองค์การและการบริหารเชิงกล ยุทธ์จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการสร้างควมสามัคคี การ พัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ หรือการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 เป็น องค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและขับเคลื่อนนโยบายด้านการศึกษาของชาติให้ เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี อย่างต่อเนื่อง การขับเคลื่อนองค์กรให้มีศักยภาพและตอบสนองต่อความท้าทายเหล่านี้ได้ จำเป็นต้อง อาศัยทั้งวัฒนธรรมองค์การที่เข้มแข็งและการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจากการศึกษา พบว่า สถานศึกษาหลายแห่งในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ยังขาดความชัดเจนในการพัฒนาวัฒนธรรมองค์การอย่างต่อเนื่อง วัฒนธรรมองค์การในแต่ละ สถานศึกษา มีความหลากหลายและบางแห่งยังเน้นเพียงบรรยากาศการทำงานมากกว่าการหล่อ หลอมให้เกิดค่านิยมร่วมและเป้าหมายเดียวกัน ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการสร้างควมร่วมมือและ ความผูกพันระหว่างบุคลากร ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการขับเคลื่อนกลยุทธ์ขององค์กร ในบริบทของ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 แม้จะมีการ วางแผนกลยุทธ์และกำหนดเป้าหมายที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและนโยบายของ กระทรวงศึกษาธิการ แต่ยังพบปัญหาในกระบวนการดำเนินงาน เช่น การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ จริงยังขาดความต่อเนื่อง ขาดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน และขาดระบบประเมินผลที่มี ประสิทธิภาพและต่อเนื่อง ส่งผลให้เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไม่สามารถบรรลุได้อย่าง เต็มที่

จากประเด็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะวัฒนธรรมองค์การ กับการบริหารเชิงกลยุทธ์ ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

กรุงเทพมหานครเขต 1 เพื่อนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาองค์กรในสถานศึกษาและการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมองค์การในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1
2. เพื่อศึกษาการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมองค์การกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive Research) ประกอบด้วย

1. **การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง** ดังนี้ 1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 จำนวน 67 แห่ง 2) กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเปิดตารางประมาณการขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 52 แห่ง จำนวน 104 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งประเภท (stratified random Sampling) จำแนกตามขนาดสถานศึกษา

2. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** คือ แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) จำนวน 1 ฉบับ และแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (forces choice) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับเกี่ยวกับ วัฒนธรรมองค์การ ตามแนวคิดของ ชินดา จิตตรุทธะ ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ตามแนวคิดของ ทอมสันต์และคณะ โดยแบบสอบถามในตอนที่ 2 และตอนที่ 3 มีลักษณะเป็นคำถามชนิดจัดอันดับคุณภาพ 5 ระดับตามแนวคิดของลิเคิร์ท โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.60 -1.00 และวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (reliability) ตามวิธีของครอนบาค (Conbach) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์การกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษา เท่ากับ 0.977

3. **การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล** ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์และด้วยตนเอง หรือมอบหมายให้ตัวแทน ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลกลับ เมื่อได้รับแบบสอบถามทั้งหมดกลับคืนมาแล้ว ได้ดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ แล้วนำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ด้วยสถิติ ได้แก่ ความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) มัชฌิมเลขคณิต

(arithmetic mean:) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient)

ผลการศึกษา

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า วัฒนธรรมองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 พบว่า วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นงาน (X_3) ($\bar{X}$ = 4.50, S.D. = 0.44) อยู่ในระดับมากที่สุด และระดับมากจำนวน 3 ด้าน โดยเรียงลำดับตามค่ามัธยเทศจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาท (X_2) ($\bar{X}$ = 4.48, S.D. = 0.32) ด้านวัฒนธรรมแบบเน้นความเป็นตัวตน (X_4) ($\bar{X}$ = 4.48, S.D. = 0.42) และด้านวัฒนธรรมองค์การแบบสโมสร (X_1) ($\bar{X}$ = 4.33, S.D. = 0.30) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของข้อมูล พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามมีความสอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่ โดยมีค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ในช่วง (0.30-0.44) แสดงว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามมีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่ามัธยเทศเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับวัฒนธรรมองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 (X_{1-4})

(n=52)

ด้าน	วัฒนธรรมองค์การในสถานศึกษา (X_{1-4})	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	วัฒนธรรมองค์การแบบสโมสร (X_1)	4.33	0.30	มาก
2	วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาท(X_2)	4.48	0.32	มาก
3	วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นงาน(X_3)	4.50	0.44	มากที่สุด
4	วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นความเป็นตัวตน(X_4)	4.48	0.42	มาก

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า จากตารางที่ 2 พบว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวม (Y_{tot}) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.40, S.D. = 0.49) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับตามค่ามัธยเทศจากมากไปน้อยได้ดังนี้ การนำกลยุทธ์ที่เลือกไว้ไปปฏิบัติ (Y_4) ($\bar{X}$ = 4.47, S.D. = 0.42) การกำหนดวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ พันธกิจ และค่านิยมหลัก (Y_1) ($\bar{X}$ = 4.41, S.D. = 0.48) การประเมินผลการดำเนินงานและการปรับปรุงแก้ไขเพื่อเริ่มต้นใหม่ (Y_5) ($\bar{X}$ = 4.41, S.D. = 0.51) การจัดทำกลยุทธ์ (Y_3) ($\bar{X}$ = 4.36, S.D. = 0.51) และการกำหนดวัตถุประสงค์(Y_2) ($\bar{X}$ = 4.36, S.D. = 0.56) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่า อยู่ระหว่าง 0.42-0.56 แสดงว่าความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามมีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ตามลำดับดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่ามัธยเทศเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวม(Y_{tot})

(n=52)

ด้าน	คุณภาพชีวิตการทำงานของครูในสถานศึกษา(Y_{tot})	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	การกำหนดวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ พันธกิจ และค่านิยมหลัก (Y_1)	4.41	0.48	มาก
2	การกำหนดวัตถุประสงค์ (Y_2)	4.36	0.56	มาก
3	การจัดทำกลยุทธ์ (Y_3)	4.36	0.51	มาก
4	การนำกลยุทธ์ที่เลือกไว้ไปปฏิบัติ (Y_4)	4.47	0.42	มาก
5	การประเมินผลการดำเนินงานและการปรับปรุงแก้ไขเพื่อเริ่มต้นใหม่ (Y_5)	4.41	0.51	มาก
รวม		4.40	0.49	มาก

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมองค์การกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 เมื่อพิจารณาจากวัฒนธรรมองค์การในสถานศึกษารายด้าน (X_{1-4}) กับการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษา โดยภาพรวม (Y_{tot}) โดยเรียงตามลำดับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) จากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ด้านวัฒนธรรมแบบเน้นความเป็นตัวตน (X_4) ($r_{xy} = .812$) มีความสัมพันธ์ในระดับสูง ด้านวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นงาน (X_3) ($r_{xy} = .637$) มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ด้านวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาท (X_2) ($r_{xy} = .398$) มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง และด้านวัฒนธรรมองค์การแบบสโมสร (X_1) ($r_{xy} = .227$) มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบค่อยๆ ตามกัน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมองค์การกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1

(n=52)

วัฒนธรรมองค์การ	การบริหารเชิงกลยุทธ์					
	การกำหนดวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ พันธกิจ และค่านิยมหลัก (Y_1)	การกำหนดวัตถุประสงค์ (Y_2)	การจัดทำกลยุทธ์ (Y_3)	การนำกลยุทธ์ที่เลือกไว้ไปปฏิบัติ (Y_4)	การประเมินผลการดำเนินงาน และการปรับปรุงแก้ไขเพื่อเริ่มต้นใหม่ (Y_5)	ภาพรวม (Y_{tot})
วัฒนธรรมองค์การแบบสโมสร (X_1)	.222**	.344**	.168**	.188**	.112**	.227**
วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาท(X_2)	.434**	.349**	.357**	.378**	.328**	.398**
วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นงาน(X_3)	.639**	.694**	.566**	.496**	.520**	.637**

การบริหารเชิงกลยุทธ์	วิธธรรมองค์กร					
	การกำหนดวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ พันธกิจ และค่านิยมหลัก (Y ₁)	การกำหนดวัตถุประสงค์ (Y ₂)	การจัดทำกลยุทธ์ (Y ₃)	การนำกลยุทธ์ที่เลือกไว้ไปปฏิบัติ (Y ₄)	การประเมินผลการดำเนินงาน และการปรับปรุงแก้ไขเพื่อเริ่มต้นใหม่ (Y ₅)	ภาพรวม (Y _{tot})
วิธธรรมองค์กรแบบเน้นความเป็นตัวตน(X ₄)	.786**	.741**	.727**	.765**	.735**	.812**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า วิธธรรมองค์กรในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 มีลักษณะที่หลากหลายและเข้มแข็ง โดยเฉพาะวิธธรรมองค์กรแบบเน้นงาน ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สูงสุด สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษาในเขตพื้นที่นี้ ให้ความสำคัญกับการบรรลุเป้าหมาย ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา และการผลักดันให้บุคลากรทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้องค์กรประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ ยังพบว่าวิธธรรมองค์กรแบบเน้นบทบาท วิธธรรมองค์กรแบบเน้นความเป็นตัวตน และวิธธรรมองค์กรแบบสโมสร ต่างมีค่าสัมประสิทธิ์อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสถานศึกษามีระบบการทำงานที่เป็นระเบียบ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่และโครงสร้างชัดเจน ลดความขัดแย้ง ส่งเสริมความยืดหยุ่น การคิดสร้างสรรค์ และความสัมพันธ์ที่ดีภายในองค์กร และเหตุผลสำคัญที่ทำให้วิธธรรมองค์กรในสถานศึกษาสังกัด มีความเข้มแข็งและหลากหลายนี้ มาจากการที่องค์กรการศึกษาต้องเผชิญกับเป้าหมายและความท้าทายที่หลากหลาย ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา การบริหารจัดการภายใน และการสร้างความสัมพันธ์ในองค์กร วิธธรรมองค์กรแบบเน้นงานและวิธธรรมองค์กรแบบเน้นบทบาท จึงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่วิธธรรมแบบเน้นความเป็นตัวตนและวิธธรรมแบบสโมสรช่วยให้เกิดการปรับตัว นวัตกรรม และความผูกพันในองค์กร ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของสมใจ เดชบำรุง ได้ศึกษาวิจัยเรื่องวิธธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าวิธธรรมองค์กรแบบมุ่งงานและวิธธรรมองค์กรแบบเน้นบทบาท มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยตรง (สมใจ เดชบำรุง, 2562) รวมถึงแนวคิดของคาเมรอนและควินน์ (Cameron and Quinn) ที่ชี้ว่าวิธธรรมแบบเน้นบทบาทและวิธธรรมแบบเน้นงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้องค์กรมีความมั่นคงและสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพวิธธรรมองค์กรที่เข้มแข็งช่วยส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกของบุคลากรและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดี (Cameron and Quinn,

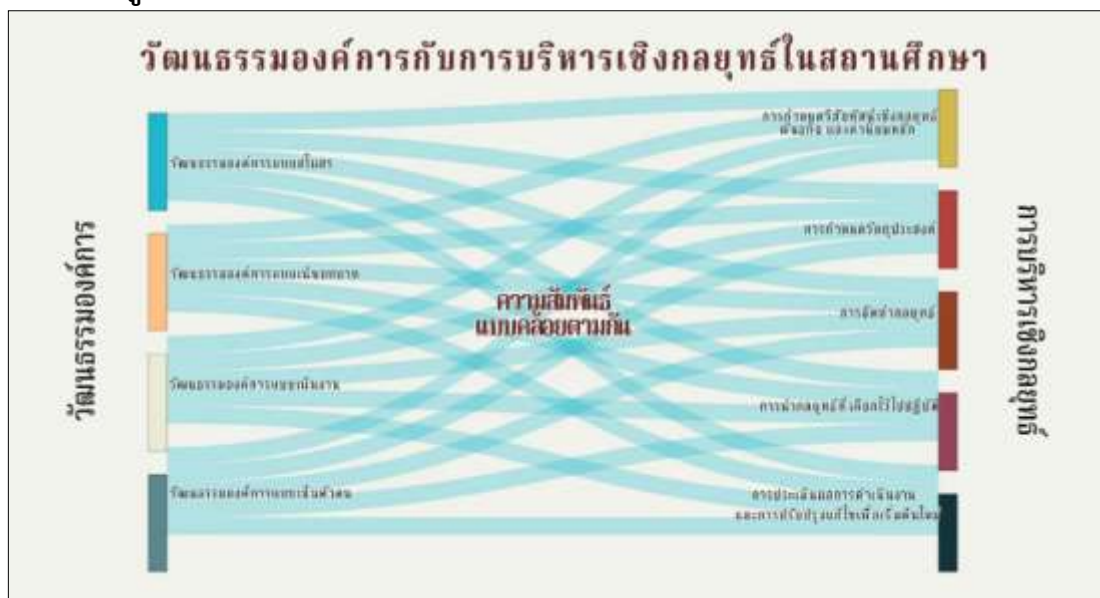
1999) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับงานวิจัยนี้ โดยเสริมสร้างความเข้าใจในเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทของวัฒนธรรมองค์การในสถานศึกษา โดยเฉพาะวัฒนธรรมแบบเน้นงานและวัฒนธรรมแบบเน้นบทบาทที่เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุเป้าหมายและสามารถปรับตัวได้อย่างยั่งยืนในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติจริงมีค่ามัธยฐานเลขคณิตสูงสุด ตามมาด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยมหลัก การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไข การจัดทำกลยุทธ์ และการกำหนดวัตถุประสงค์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษาในเขตพื้นที่นี้ให้ความสำคัญกับการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติจริงมากที่สุด ส่งผลให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และ มีระบบการดำเนินงานที่เข้มแข็ง มีการติดตามและสนับสนุนบุคลากรอย่างต่อเนื่อง การบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษาสังกัด ยังเน้นการกำหนดทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อให้ทุกภาคส่วนในองค์กรมีความเข้าใจตรงกันและทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไขกลยุทธ์อย่างต่อเนื่องช่วยให้สถานศึกษาสามารถปรับตัวกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างทันท่วงที นอกจากนี้ การจัดทำกลยุทธ์และการกำหนดวัตถุประสงค์ที่เป็นระบบยังช่วยเพิ่มความมั่นใจและแรงจูงใจให้กับบุคลากรในการขับเคลื่อนงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติจริงและการกำหนดทิศทางที่ชัดเจนช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพสูง นอกจากนี้ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของรัชพล เชิงชล ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า บริหารเชิงกลยุทธ์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพัฒนาการของทรัพยากรมนุษย์ในสถานศึกษา (รัชพล เชิงชล, 2560) และงานวิจัยของทินกร ไทยเจริญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารเชิงกลยุทธ์กับการจัดการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ด้วยกระบวนการสืบเสาะของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ (ทินกร ไทยเจริญ, 2565) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับงานวิจัยนี้ ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในประสิทธิภาพของการบริหารเชิงกลยุทธ์ในบริบทของสถานศึกษามัธยมศึกษา โดยเฉพาะการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติจริงและการกำหนดทิศทางที่ชัดเจน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จและสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า วัฒนธรรมองค์การในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 มีความสัมพันธ์กับการบริหารเชิงกลยุทธ์ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเฉพาะวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นความเป็นตัวตน มีความสัมพันธ์กับการบริหารเชิงกลยุทธ์ในระดับสูง รองลงมาคือวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นงาน ที่เน้นผลสัมฤทธิ์และการบรรลุเป้าหมายซึ่งช่วยขับเคลื่อนให้กลยุทธ์ถูกนำไปปฏิบัติจริงและเกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ขณะที่วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาท และวัฒนธรรมองค์การแบบสโมสร แม้จะมีความสัมพันธ์ในระดับรองลงมา แต่ก็มีบทบาทสำคัญในการสร้างระบบการทำงานที่เป็นระเบียบและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในองค์กร ส่งผลให้กระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์

ดำเนินไปอย่างราบรื่นและบรรลุเป้าหมายได้อย่างยั่งยืน วัฒนธรรมองค์การที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ความยืดหยุ่น และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงจะช่วยให้การบริหารเชิงกลยุทธ์มีประสิทธิภาพสูงสุด เพราะบุคลากรกล้าเสนอแนวคิดใหม่และพร้อมรับมือกับความท้าทายในอนาคต นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของคามาระ และคณะ (Kamara et al.) ที่ชี้ว่าความสำเร็จของการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถาบันการศึกษาต้องอาศัยการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การกำหนดเป้าหมาย การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ (Kamara et al., 2024) และสามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์กับงานวิจัยนี้ได้ว่า ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมองค์การที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นความเป็นตัวตนและวัฒนธรรมองค์การแบบ เน้นงาน มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าวที่เน้นความสำคัญของวัฒนธรรมองค์การและการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่ต้องดำเนินไปอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสมใจ เดชบำรุง ได้ศึกษาวิจัยเรื่องวัฒนธรรมองค์การที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นงานและวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาทมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยตรง (สมใจ เดชบำรุง, 2562) ซึ่งช่วยยืนยันว่าวัฒนธรรมองค์การที่เข้มแข็งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้บริหารเชิงกลยุทธ์มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จและความยั่งยืนขององค์การการศึกษา

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพประกอบ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมองค์การกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษา

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยครั้งนี้ คือ วัฒนธรรมองค์การ 4 ประเภท ประกอบด้วย 1) วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นความเป็นตัวตน 2) วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นงาน 3) วัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาท 4) วัฒนธรรมองค์การแบบสโมสร และการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษา 5

ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การกำหนดวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์พันธกิจและค่านิยมหลัก 2) การกำหนดวัตถุประสงค์ 3) การจัดทำกลยุทธ์ 4) การนำกลยุทธ์ที่เลือกไว้ ไปปฏิบัติ 5) การประเมินผลการดำเนินงานและการปรับปรุงแก้ไขเพื่อเริ่มต้นใหม่

บทสรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมองค์การกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 เมื่อพิจารณาจากวัฒนธรรมองค์การในสถานศึกษารายด้าน กับการบริหารเชิงกลยุทธ์ในสถานศึกษา โดยภาพรวม โดยเรียงตามลำดับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) จากมากไปน้อย ได้ดังนี้ ด้านวัฒนธรรมแบบเน้นความเป็นตัวตน มีความสัมพันธ์ในระดับสูง ด้านวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นงานมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ด้านวัฒนธรรมองค์การแบบเน้นบทบาทมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง และด้านวัฒนธรรมองค์การแบบสโมสรมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นความสัมพันธ์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 จากการวิจัย พบว่า ด้านวัฒนธรรมองค์การ ผู้บริหารในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ควรส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมองค์การที่เน้นความเป็นตัวตนและความคิดสร้างสรรค์ โดยเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและแสดงความคิดเห็น เพื่อสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและความผูกพันต่อองค์กร

1.2 จากการวิจัย พบว่า ด้านการบริหารเชิงกลยุทธ์ ผู้บริหารในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ควรให้ความสำคัญกับการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติจริง โดยกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายที่ชัดเจน พร้อมจัดทำแผนงานที่เป็นรูปธรรม ติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และปรับปรุงกลยุทธ์ให้ทันต่อสถานการณ์

1.3 จากการวิจัย พบว่า ด้านความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมองค์การกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ ผู้บริหารในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ควรบูรณาการวัฒนธรรมองค์การที่เข้มแข็งกับกระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ โดยเน้นการสร้างค่านิยมและบรรยากาศ ที่เอื้อต่อการปรับตัวและนวัตกรรม ซึ่งจะช่วยให้การบริหารเชิงกลยุทธ์มีประสิทธิภาพสูงสุดและสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ วัฒนธรรมองค์การกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 สิ่งสำคัญ คือ ควรศึกษาบทบาทและกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์การในสถานศึกษา ควรเน้นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากประสบการณ์จริงของผู้บริหารและครู เพื่อค้นหาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศและกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการสร้างวัฒนธรรมองค์การที่เข้มแข็ง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2567*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- ชนิดา จิตตรุทธะ. (2560). *วัฒนธรรมองค์การ: ปัจจัยสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทินกร ไทยเจริญ. (2565). การบริหารเชิงกลยุทธ์กับการจัดการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ด้วยกระบวนการสืบเสาะของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. (2566). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์บุ๊คส์.
- สมใจ เดชบารุง. (2562). วัฒนธรรมองค์การที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 11(2), 146–159.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). *นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานปีงบประมาณ พ.ศ. 2563*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1. (2566). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1.
- รัชพล เชิงชล. (2560). การบริหารเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วัชรวิ ไตรเจริญกุลภักดิ์ จงแจ่ม. (2566). *วัฒนธรรมองค์การ (Organizational Culture)*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Cameron, K. S., and Quinn, R. E. (1999). *Diagnosing and Changing Organizational Culture: Based on the Competing Values Framework*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Kamara, Y., et al, (2024). Application of Strategic Management in Educational Organizations. *Global Scientific and Academic Research Journal of Education and Literature*, 2(7), 1–11.
- Schein, E. H. (2016). *Organizational Culture and Leadership*. (5th ed.). San Francisco: John Wiley & Sons.
- Thompson et al. (2018). *Crafting & Executing Strategy: The Quest for Competitive Advantage: Concepts and Cases*. (22nd ed.). New York: McGraw-Hill Education.

การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตเกี่ยวกับการนิเทศ การศึกษาในประเทศไทย

A Synthesis of Doctoral Thesis on Educational Supervision in Thailand

¹ Wachirapun Promrit ² Sakdipan Tonwimonrat

¹Wachirapun Promrit ²Sakdipan Tonwimonrat

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: Wachirapun2524@gmail.com

Received June 4, 2025; Revised June 14, 2025; Accepted: December 28, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทราบลักษณะของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย และ 2) ทราบองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ดังกล่าว กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตที่จัดทำระหว่างปี พ.ศ. 2557–2566 ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจงตามความเกี่ยวข้องกับหัวข้อการนิเทศการศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร เครื่องมือที่ใช้คือ แบบบันทึกข้อมูลเชิงเอกสารตามกรอบแนวคิด 6 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การประกันคุณภาพการศึกษา การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา และการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และสถิติเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) ลักษณะของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตที่พบมากที่สุด คือ การวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และการยืนยันรูปแบบด้วยสถิติหรือผู้เชี่ยวชาญ 2) องค์ความรู้จากการสังเคราะห์สอดคล้องกับนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ครอบคลุม 6 ด้าน เช่น การพัฒนาผู้เรียนโดยใช้เทคโนโลยีและการทำงานแบบเครือข่าย การพัฒนาครูด้วย PLC และ Active Learning การนิเทศแบบมีส่วนร่วมในการจัดหลักสูตร การประกันคุณภาพอย่างเป็นระบบ การใช้ ICT ในการนิเทศ และการสร้างนวัตกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

คำสำคัญ: การนิเทศการศึกษา; วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต; การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์

Abstract

This research article aimed to (1) identify the characteristics of doctoral dissertations related to educational supervision in Thailand and (2) synthesize the

body of knowledge derived from those dissertations. The sample consisted of doctoral dissertations completed between 2014 and 2023, which were purposively selected based on their relevance to the topic of educational supervision. This study employed a qualitative research design using documentary research methods. The research instrument was a document analysis form structured around six conceptual frameworks: student development, teacher and educational personnel development, curriculum and instructional development, educational quality assurance, educational technology integration, and educational research and innovation. Data were analyzed using content analysis and descriptive statistics. The research findings were as follows: 1. The most common characteristic of the doctoral dissertations was the use of a mixed-methods approach that combined both quantitative and qualitative research. The studies employed content analysis, interviews, and questionnaires, and validated research models through statistical analysis or expert review. 2. The synthesized body of knowledge was found to align with the Ministry of Education's policies, covering six key areas: student development through technology integration and collaborative networks; teacher development through professional learning communities (PLCs) and active learning; participatory supervision in curriculum implementation; systematic quality assurance; the use of ICT in supervision; and innovation development for enhancing learning.

Keywords: Educational Supervision; Doctoral Dissertations; Thesis Synthesis

บทนำ

การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะในยุคที่ระบบการศึกษาต้องปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก การปฏิรูปการศึกษาในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้เน้นย้ำให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553, 2553) ขณะเดียวกัน นโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567–2568 ได้มุ่งเน้นพัฒนาการนิเทศการศึกษาให้ตอบสนองต่อเป้าหมายคุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567) แม้จะมีการดำเนินงานตามแนวนโยบายดังกล่าว แต่ยังคงพบว่ามีหลากหลายในแนวทาง การดำเนินการ และผลลัพธ์ของการนิเทศในระดับพื้นที่ที่ยังขาดการสังเคราะห์องค์ความรู้ในภาพรวม

พื้นที่ศึกษานิเทศในประเทศไทย โดยเฉพาะในระดับเขตพื้นที่การศึกษา พบว่ามีความแตกต่างด้านบริบทการดำเนินงานและคุณภาพการนิเทศระหว่างพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญ หน่วยศึกษานิเทศก์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำแผนพัฒนาเครือข่ายการนิเทศเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567) นอกจากนี้ ในรายงานของ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 ยังระบุถึงความท้าทายในการพัฒนาผู้ปฏิบัติงานและการบูรณาการเทคโนโลยีเข้าสู่ระบบการนิเทศ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2, 2566) นักวิจัยในฐานะศึกษานิเทศก์ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่มีประสบการณ์ตรงกับสถานการณ์จริงในการนิเทศจึงตระหนักถึงความจำเป็นในการรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์องค์ความรู้จากวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต เพื่อใช้เป็นแนวทางพัฒนางานนิเทศในบริบทของประเทศไทย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์กรอบแนวคิดเพื่อใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา โดยอ้างอิงจากเอกสารเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์การศึกษาระดับชาติ ได้แก่ แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566–2570) และนโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาของเอกสารนโยบายทั้งสามฉบับโดยละเอียด เพื่อระบุประเด็นหลักและตัวแปรเชิงนโยบายที่มีนัยสำคัญต่อการปฏิบัติงานการนิเทศการศึกษา แม้ว่าเอกสารแต่ละฉบับจะใช้ถ้อยคำและภาษาที่แตกต่างกันตามลักษณะของแผนงาน แต่จากการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบพบว่า เอกสารทั้งหมดมีแนวโน้มเชิงเนื้อหาที่สอดคล้องกัน และสามารถบูรณาการเป็นกรอบแนวคิดหลักที่สะท้อนบทบาท หน้าที่ และทิศทางของการนิเทศการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ จากการจำแนกเชิงเนื้อหา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประเด็นร่วมของนโยบายทั้งสามฉบับออกเป็นกรอบแนวคิด 6 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การพัฒนาผู้เรียน มุ่งเน้นบทบาทของการนิเทศในการส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนในด้านการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และนโยบายการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน 2) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา สะท้อนบทบาทของศึกษานิเทศก์ในฐานะผู้นำทางวิชาการ ที่มีภารกิจในการเสริมสร้างสมรรถนะของครูและบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้ การจัดการชั้นเรียน และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี ตลอดจนการส่งเสริมการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 3) การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ครอบคลุมการนิเทศที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบหลักสูตรสถานศึกษา การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการบริหารจัดการชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ 4) การประกันคุณภาพการศึกษา แสดงให้เห็นถึงบทบาทของการนิเทศในการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษา ตลอดจนการให้คำปรึกษาเชิงระบบเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานที่กำหนด 5) การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษา เน้นการนิเทศที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ระบบสารสนเทศ และสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการสถานศึกษา 6) การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา แสดงบทบาทของศึกษานิเทศก์ในฐานะผู้สนับสนุนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา ทั้งในด้านการบูรณาการเรียนรู้ วิธีสอน และการพัฒนาสื่อ รวมถึงการส่งเสริมให้ครูและสถานศึกษาดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนางานอย่างเป็นระบบ กรอบแนวคิดทั้งหมดด้านนี้จึงทำหน้าที่เป็นโครงสร้างหลักในการวิเคราะห์องค์ความรู้จากวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต โดยเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เข้ากับบริบทเชิงนโยบายและภารกิจของการนิเทศในระบบการศึกษาไทย อันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและ

ข้อเสนอเชิงนโยบายที่สามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนางานนิเทศอย่างเป็นรูปธรรม มีประสิทธิภาพ และมีความยั่งยืน

บทความฉบับนี้มุ่งนำเสนอผลการวิจัยโดยครอบคลุมทั้งการวิเคราะห์ลักษณะของวิทยานิพนธ์ระดับดุขภูภันฑิตที่เก็วข้องกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย และการสังเคราะห์หองค้ความรู้อัที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์เหล่านั้น โดยจัดระเบียบบองค้ความรู้อัตามกรอบแนวคิด 6 ด้านที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้นจากนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติ ได้แก่ ด้านการพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้อั การประกันคุณภาพการศึกษา การใช้เทคโนโลยีในการจัดการศึกษา และการวิจัยและพัฒนาวัตกรรมทางการศึกษา ซึ่งกรอบดังกล่าวสะท้อนบทบาทของงานนิเทศในเชิงระบบได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ การนำเสนอผลการวิจัยจะเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เนื้อหาของวิทยานิพนธ์เข้ากับบริบทเชิงนโยบาย เพื่อเสนอข้อค้นพบที่มีนัยสำคัญต่อการพัฒนางานนิเทศการศึกษาในระดับประเทศ ตลอดจนเสนอข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและเชิงนโยบายที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน ทั้งในระดับสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด และแวดวงวิชาการด้านการบริหารการศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบลักษณะของวิทยานิพนธ์ระดับดุขภูภันฑิตเก็วข้องกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย
2. เพื่อทราบบองค้ความรู้อัที่ได้จากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุขภูภันฑิตเก็วข้องกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก พื้นที่วิจัย คือ ประเทศไทย โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ 1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ วิทยานิพนธ์ระดับดุขภูภันฑิตที่เก็วข้องกับการนิเทศการศึกษา ในช่วงปี พ.ศ. 2557–2566 2) กลุ่มตัวอย่าง คือ วิทยานิพนธ์ระดับดุขภูภันฑิตเก็วข้องกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย จำนวน 100 เรื่อง ซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกแบบ การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากความเก็วข้องกับหัวข้อ การนิเทศการศึกษา ตามช่วงปีที่กำหนด และมีเอกสารสมบูรณ์พร้อมสำหรับการวิเคราะห์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลเอกสาร (Document Record Form) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกรอบแนวคิด 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) การพัฒนาผู้เรียน 2) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้อั 4) การประกันคุณภาพการศึกษา 5) การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา และ 6) การวิจัยและพัฒนาวัตกรรม โดยสร้างขึ้นจากแนวคิดในแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566–2570 และนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ 2566 ใช้ศึกษาเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ เพื่อสังเคราะห์หองค้ความรู้ด้านการนิเทศการศึกษา

3. การรวบรวมข้อมูล เป็นการรวบรวมข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย ซึ่งจัดทำขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2557–2566 จากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนทั่วประเทศ รวมจำนวนทั้งสิ้น 100 เรื่อง โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) พิจารณาจากความครบถ้วนสมบูรณ์ของเนื้อหา ความเกี่ยวข้องโดยตรงกับหัวข้อการนิเทศการศึกษา และความสามารถในการเข้าถึงเอกสารฉบับเต็ม กระบวนการรวบรวมข้อมูลดำเนินการอย่างเป็นระบบ ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2566 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2567 โดยใช้แบบบันทึกข้อมูลเอกสาร (Document Record Form) ซึ่งพัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิด 6 ด้าน เป็นเครื่องมือหลักในการจัดระเบียบ สกัดสาระสำคัญ และจัดประเภทเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ตามมิติที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา ได้แก่ การพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การประกันคุณภาพการศึกษา การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษา และการวิจัยและพัฒนาวัตกรรมการศึกษา ข้อมูลที่ได้จากกระบวนการนี้จึงเป็นข้อมูลทุติยภูมิที่มีลักษณะเชิงเอกสาร (Documentary Data) ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้เชิงพรรณนา โดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสังเคราะห์ข้อมูล (Data Synthesis) เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีความลึกซึ้งและครอบคลุมมิติต่างๆ ของการนิเทศการศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิต

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสังเคราะห์ข้อมูล (Data Synthesis) เพื่อนำเสนอผลในลักษณะเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2557–2566 มีจำนวนทั้งสิ้น 100 ฉบับ โดยผู้วิจัยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 61 คน ขณะที่เพศชายมีจำนวน 39 คน วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่มาจากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ จำนวน 90 ฉบับ และจากสถาบันเอกชน จำนวน 10 ฉบับ เมื่อพิจารณาลักษณะของงานวิจัย พบว่าการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ได้รับความนิยมมากที่สุด จำนวน 40 ฉบับ รองลงมาคือการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จำนวน 35 ฉบับ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จำนวน 25 ฉบับ โดยแนวโน้มดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการวิจัยแบบผสมผสานได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในช่วงปีหลัง

ส่วนในด้านการวิเคราะห์ข้อมูล พบการใช้เทคนิคที่หลากหลาย ทั้งในเชิงคุณภาพ เช่น การวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์เชิงชาติพันธุ์วรรณา ในเชิงปริมาณ พบว่ามีการใช้สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์องค์ประกอบมากที่สุด ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลแบบผสม พบว่าการวิเคราะห์แบบบูรณาการ (Integrated Analysis) เป็นแนวทางที่ใช้มากที่สุด สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย พบว่าแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่นิยมสูง ขณะที่การวิเคราะห์เอกสารเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ใช้ในทุกวิทยานิพนธ์ สะท้อนถึงแนวโน้มการใช้ระเบียบวิธีวิจัยและเครื่องมือที่หลากหลายและมีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิต

ลักษณะทั่วไปของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจำนวน 100 เรื่อง ระหว่างปี พ.ศ. 2557–2566 โดยพิจารณาเพศของผู้วิจัย สังกัดสถาบัน และประเภทของการวิจัยในแต่ละปี เพื่อสะท้อนแนวโน้มและความหลากหลายของงานวิจัยในประเด็นดังกล่าว รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ ประเภทของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย

ผู้วิจัย	จำนวน	สถาบัน	จำนวน
ชาย	39	เอกชน	10
หญิง	61	รัฐบาล	90
รวม	100	รวม	100
ปี พ.ศ.	จำนวน	ประเภทงานวิจัย	จำนวน
พ.ศ.2557	3	การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)	35
พ.ศ.2558	3		
พ.ศ.2559	5	การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)	25
พ.ศ.2560	5		
พ.ศ.2561	12	การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) + การวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research)	40
พ.ศ.2562	17		
พ.ศ.2563	14		
พ.ศ.2564	14		
พ.ศ.2565	14		
พ.ศ.2566	13		
รวม	100	รวม	100

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2557–2566 จำนวน 100 เรื่อง สะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มการพัฒนารูปแบบองค์ประกอบสำคัญในระบบการศึกษาไทยอย่างรอบด้าน โดยองค์ความรู้ที่ได้มีความสอดคล้องนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ ตลอดจนแนวทางการยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน ครอบคลุม 6 ด้านหลัก ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาผู้เรียน จำนวน 9 เรื่อง มีการเน้นการใช้แนวทางนิเทศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ เช่น การใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ การพัฒนาทักษะการคิด การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการมีบทบาทของศึกษานิเทศก์เชิงรุกในการสนับสนุนศักยภาพนักเรียนให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของสังคมปัจจุบัน

2. ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 51 เรื่อง เป็นด้านที่ได้รับความสนใจมากที่สุด โดยมุ่งเน้นการสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการ การทำงานเป็นทีม การสร้างแรงจูงใจในองค์กรวิชาชีพครู การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การสร้าง PLC (Professional Learning Community) และการพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21

3. ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ จำนวน 10 เรื่อง งานวิจัยในกลุ่มนี้เน้นให้การนิเทศสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ใช้กระบวนการวางแผน ปฏิบัติ และประเมินผลอย่างเป็นระบบ มีการใช้เครื่องมือที่หลากหลาย สนับสนุนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง และตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล

4. ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา จำนวน 17 เรื่อง มีการพัฒนากระบวนการนิเทศเพื่อสนับสนุนการประกันคุณภาพทั้งภายในและภายนอก โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูล การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งเน้นความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและการสร้างเครือข่ายวิชาการเพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษา

5. ด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษา จำนวน 9 เรื่อง สะท้อนการเปลี่ยนผ่านการนิเทศไปสู่ยุคดิจิทัล โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในทุกกระบวนการของการนิเทศ เช่น การใช้ระบบฐานข้อมูล การจัดการความรู้ผ่าน ICT การใช้แอปพลิเคชันในงานนิเทศ และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงวิชาการ

6. ด้านการวิจัยและพัฒนาวัตกรรมการศึกษา จำนวน 4 เรื่อง มุ่งเน้นการพัฒนาเครื่องมือคู่มือ หรือโมเดลการนิเทศที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในภาคสนาม ส่งเสริมให้เกิดการประยุกต์ใช้ความรู้เชิงนวัตกรรม เช่น การนิเทศแบบมีส่วนร่วม การนิเทศเชิงพัฒนา และการสร้างต้นแบบระบบนิเทศเพื่อยกระดับคุณภาพทางการศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย

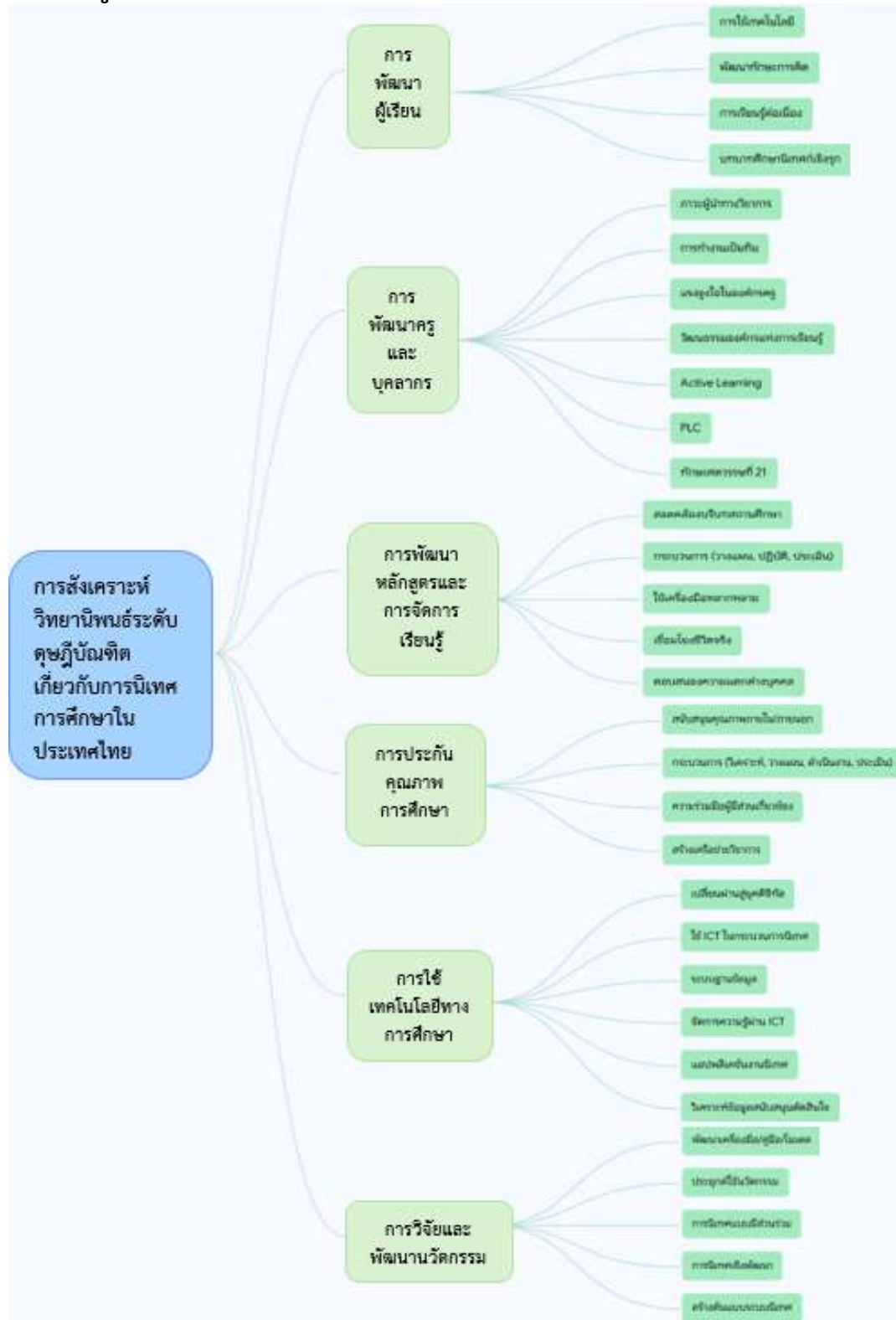
1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตที่ศึกษาด้านการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2557–2566 ส่วนใหญ่มาจากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ โดยมีแนวโน้มเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานเป็นหลัก รองลงมาคือการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพตามลำดับ ซึ่งสะท้อนถึงความพยายามของนักวิจัยในการประยุกต์ใช้แนวทางการวิจัยที่สามารถเก็บข้อมูลได้ทั้งเชิงลึกและเชิงกว้าง เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของประเด็นการนิเทศที่มักมีความซับซ้อน อ่อนไหว และเกี่ยวข้องกับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้เพราะการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริม สนับสนุน และยกระดับศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจในสถานการณ์จริงของแต่ละโรงเรียน การใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสานจึงสามารถตอบสนองต่อความจำเป็นในการสร้างองค์ความรู้ที่มีความแม่นยำและลุ่มลึก การเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูและผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการนิเทศ ยิ่งช่วยให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือ และสะท้อนภาพรวมของการดำเนินงานในระดับพื้นที่ได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยขององอาจ ศิริเมตตาภรณ์ ที่ชี้ให้เห็นว่า การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตสามารถสร้างฐานข้อมูลเชิงวิชาการที่ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบบริหารจัดการและ

กลไกการนิเทศอย่างเป็นระบบ (องอาจ ศิริเมตตาภรณ์, 2565) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ พรศพงศ์ โสมาเกต และคณะ ที่ระบุว่า วิทยานิพนธ์ในด้านการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนขนาดเล็กมักเลือกใช้การวิจัยเชิงสำรวจและการสัมภาษณ์ เพื่อให้สามารถอธิบายบริบทและความต้องการเฉพาะของสถานศึกษาได้อย่างครบถ้วน (พรศพงศ์ โสมาเกต และคณะ, 2560) ข้อค้นพบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยขององอาจ ศิริเมตตาภรณ์ และพรศพงศ์ โสมาเกต ที่ต่างเน้นย้ำความสำคัญของการใช้ข้อมูลเชิงลึกและบริบทเฉพาะในการพัฒนาระบบนิเทศการศึกษาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน โดยเฉพาะการเลือกใช้วิธีวิจัยที่เหมาะสมกับลักษณะของปัญหา การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรง ตลอดจนการจัดเก็บข้อมูลที่สามารถสะท้อนสภาพจริงของสถานศึกษาได้อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตส่วนใหญ่ในช่วงเวลาดังกล่าว

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์สามารถจำแนกได้เป็น 6 ด้าน ได้แก่ (1) การพัฒนาผู้เรียน (2) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา (3) การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้, (4) การประกันคุณภาพการศึกษา (5) การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาและ (6) การวิจัยและพัฒนานวัตกรรม ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวสามารถสะท้อนแนวโน้มการพัฒนากิจการศึกษานในอนาคต และมีความสอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้เพราะ วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถประยุกต์ใช้ในเชิงปฏิบัติ โดยมุ่งเน้นการปรับปรุงและพัฒนากิจการศึกษานในบริบทที่เปลี่ยนแปลงของสังคมไทย องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงมีคุณค่าทางวิชาการและสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาครู ผู้เรียน และระบบการศึกษานทั้งระบบอย่างเป็นองค์รวม สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของมอร์แกน (Morgan) กล่าวว่า การสังเคราะห์งานวิจัยสามารถสะท้อนองค์ประกอบสำคัญด้านการพัฒนานักเรียนโดยตรง รวมถึงความเข้าใจ ความคล่องแคล่ว และแรงจูงใจของผู้เรียนที่เชื่อมโยงกับการสอนของครูอย่างมีระบบ (Morgan, 2024) ขณะเดียวกันนั้นชาโปวาลอฟและเอแวนส์ (Shapovalov and Evans) ชี้ว่าการสังเคราะห์งานวิจัยมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาแนวปฏิบัติและเครื่องมือคัดกรองความรอบรู้ทางวิชาชีพที่สามารถใช้ในการออกแบบระบบนิเทศที่มีคุณภาพ (Shapovalov and Evans, 2022) และเฮสชอง (Heschong) ได้เน้นย้ำว่า การสังเคราะห์ควรนำไปสู่การสร้างแนวทางเชิงกลยุทธ์ในการยกระดับระบบการศึกษานอย่างยั่งยืน (Heschong, 2021) ข้อค้นพบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ มอร์แกนชาโปวาลอฟและเอแวนส์ และเฮสชอง ที่ต่างเน้นว่า การสังเคราะห์งานวิจัยไม่เพียงเป็นการรวบรวมองค์ความรู้เดิมเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการพัฒนาแนวทางใหม่ที่สามารถนำไปปรับใช้ได้จริง ทั้งในด้านการยกระดับคุณภาพผู้เรียน การพัฒนาครูมืออาชีพ และการออกแบบระบบนิเทศที่สอดคล้องกับเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของการศึกษานในระดับประเทศ ผลการศึกษานี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตด้านการนิเทศการศึกษาน สามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและขับเคลื่อนนโยบายการศึกษานได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพประกอบ 1 ผังมโนทัศน์แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับคุณวุฒิบัณฑิตเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย

จากภาพมีคำอธิบายว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตในประเทศไทย จำนวน 100 เรื่อง ได้จัดจำแนกเป็นองค์ความรู้ใหม่ออกเป็น 6 ด้านหลักซึ่งสะท้อนแนวโน้มการพัฒนาระบบการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านการพัฒนาผู้เรียน เป็นการนิเทศที่เน้นส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้เชิงรุก การพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและมีศักยภาพในศตวรรษที่ 21

2. ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นองค์ความรู้ที่ปรากฏมากที่สุดจากวิทยานิพนธ์ที่ศึกษา มีเป้าหมายในการเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการ สร้างแรงจูงใจในวิชาชีพ ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เชิงรุก การทำงานเป็นทีม และการพัฒนาเครือข่ายทางวิชาชีพ เช่น PLC

3. ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ มุ่งเน้นการวางแผน ออกแบบ ดำเนินการ และประเมินผลการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับบริบทจริงของผู้เรียน ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล และมีความยืดหยุ่นสูงในการปรับใช้

4. ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการนิเทศที่เสริมสร้างระบบ QA ทั้งภายในและภายนอก โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูล จัดทำแผน ติดตามประเมินผล และใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในระดับสถานศึกษาและระดับนโยบาย

5. ด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษา เป็นการนิเทศในยุคดิจิทัล โดยมีการใช้เครื่องมือ ICT ตั้งแต่การวางแผน การนิเทศออนไลน์ การสร้างคลังข้อมูลและระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ รวมถึงการพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อการนิเทศเฉพาะทาง

6. ด้านการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา เป็นองค์ความรู้ที่แสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้งานวิจัยเพื่อสร้างเครื่องมือและนวัตกรรมในการนิเทศ เช่น การออกแบบโมเดลนิเทศแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาแนวปฏิบัติที่เป็นต้นแบบ และการส่งเสริมนวัตกรรมเชิงพัฒนาอย่างยั่งยืน

บทสรุป

การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย สะท้อนแนวโน้มการพัฒนางานนิเทศที่ชัดเจนและเชื่อมโยงกับบริบทจริงของสถานศึกษา องค์ความรู้ที่ได้จำแนกออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาผู้เรียน ครูและบุคลากร หลักสูตร การประกันคุณภาพ เทคโนโลยี และการวิจัยนวัตกรรม โดยเฉพาะด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับความสนใจมากที่สุด สะท้อนถึงความสำคัญของการเสริมสร้างสมรรถนะและภาวะผู้นำทางวิชาการ อีกทั้งยังพบแนวโน้มการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการนิเทศมากขึ้น แสดงถึงการปรับตัวของระบบนิเทศให้ทันสมัยและตอบโจทย์ยุคดิจิทัล ผลการสังเคราะห์นี้จึงมีคุณค่าในเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย สามารถนำไปใช้กำหนดทิศทางการพัฒนางานนิเทศเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และ กระทรวงศึกษาธิการ ควรนำองค์ความรู้ทั้ง 6 ด้านที่ได้จากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการวางแผนและพัฒนาระบบการนิเทศการศึกษา ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การนิเทศสอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

1.2 สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา (สคบศ.) ร่วมกับ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ควรส่งเสริมให้มีการจัดอบรมและพัฒนาศึกษานิเทศก์ รวมถึงผู้บริหารการศึกษา ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวโน้มของการนิเทศยุคใหม่ โดยเฉพาะในด้านการใช้เทคโนโลยี การสร้างนวัตกรรม และการพัฒนาสมรรถนะของครู

1.3 สำนักพัฒนานวัตกรรมจัดการศึกษา หรือ หน่วยงานวิจัยในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ควรพัฒนาเครื่องมือหรือคู่มือการนิเทศที่อิงจากองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย เช่น แบบประเมินสมรรถนะครู แผนพัฒนาการนิเทศเชิงรุก หรือแนวปฏิบัติในการใช้เทคโนโลยีในการนิเทศ เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการทำวิจัยในอนาคต ดังนี้

2.1 ควรศึกษาวิจัยเชิงลึกในแต่ละด้านขององค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาผู้เรียน 2) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 4) การประกันคุณภาพการศึกษา 5) การใช้เทคโนโลยีในการจัดการศึกษา 6) การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา โดยเฉพาะด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งปรากฏในวิทยานิพนธ์มากที่สุด และมีผลต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ

2.2 ควรเน้นการวิจัยที่เชื่อมโยงระหว่างการนิเทศแบบมีส่วนร่วม การเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการ และการพัฒนาระบบพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติได้จริง

2.3 ควรให้ความสำคัญกับการออกแบบและพัฒนาโมเดลการนิเทศที่มีความยืดหยุ่น และสามารถปรับใช้ได้ตามบริบทของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรหรือบุคลากร

2.4 ควรบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับกระบวนการนิเทศในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน ดำเนินการ ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและขยายผลการนิเทศให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2.5 ควรศึกษาประเด็นเฉพาะเกี่ยวกับการพัฒนาไกลนิเทศเชิงนวัตกรรม เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้ของครูและนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาไทยอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). *เรื่องนโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567–2568. ศธ.360องศา*. สืบค้นเมื่อ 7 พฤษภาคม 2568 จาก <https://moe360.blog/2023/12/06/p55122/>.
- พรรคพงศ์ โสมาเกต และคณะ. (2560). การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนใน โรงเรียนขนาดเล็ก. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 23(ฉบับพิเศษ), หน้า 84–94.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. (2553, 19 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 116 ตอนที่ 47 ก, หน้า 1–17.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2. (2566). *การพัฒนาคุณภาพการนิเทศ การศึกษา: ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. สืบค้นเมื่อ 7 พฤษภาคม 2568 จาก <https://anyflip.com/ecjir/mrji/basic>
- องอาจ ศิริเมตตาภรณ์. (2565). การสังเคราะห์งานวิจัยระดับดุษฎีบัณฑิตสาขาทางการบริหาร การศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน. *วารสารวิชาการ สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(2), หน้า 178–193.
- Morgan, D. N. (2024). A 20-year guided reading research synthesis: Examining student data. *Literacy Research and Instruction*, 63: 193–260.
- Heschong, L. (2021). *Synthesis and next steps*. Retrieved February 14, 2025, from https://www.academia.edu/117285774/Synthesis_and_Next_Steps
- Shapovalov, Y. A., and Evans, C. M. (2022, August). *Research synthesis: Developing the Educator Assessment Literacy Professional Learning Screener* (p. 57). National Center for the Improvement of Educational Assessment. <https://eric.ed.gov/?id=ED624170>

การศึกษาแบบการอยู่ร่วมกันระหว่างคนมีศาสนาและคนไม่มีศาสนา :
เปรียบเทียบการอยู่ร่วมกันระหว่างศาสนาเชิงสถาบันและศาสนาเชิงธรรมชาติ
ในสังคมไทย

The Study of Coexistence Models Between Religious and
Irreligious People: A Comparison of Coexistence Between
Institution Religious and Natural Religions in Thai Society

¹พระภิกษุ โสภณ ²นัทธีร์ ศรีดี

¹Phra Phinyo Sumngern ²Naddhira Sridee

^{1,2}คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: 6401101007@mcu.ac.th

Received December 15, 2025; Revised December 27, 2025; Accepted: December 28, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการอยู่ร่วมกันของคนมีศาสนาของศาสนาเชิงสถาบัน 2) เพื่อศึกษาการอยู่ร่วมกันของคนไม่มีศาสนาของศาสนาเชิงธรรมชาติ 3) เพื่อเปรียบเทียบการอยู่ร่วมกันของคนมีศาสนาและคนไม่มีศาสนา : กรณีศึกษาการอยู่ร่วมกันระหว่างศาสนาเชิงสถาบันและศาสนาเชิงธรรมชาติ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การศึกษาเอกสาร งานวิจัย และการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 ท่าน ผลการวิจัย พบว่า 1. การอยู่ร่วมกันของคนมีศาสนาของศาสนาเชิงสถาบัน พบว่า ศาสนาเชิงสถาบันจะมีองค์ประกอบที่ชัดเจน มีหน้าที่ที่ปฏิบัติ มีเป็นศูนย์กลางของประชาชนและเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นแบบอย่างเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ประชาชนให้ความเคารพนับถือและเลื่อมใสศรัทธา เนื่องจากวัดและเจ้าอาวาส เป็นผู้ใกล้ชิดพุทธศาสนิกชนมากที่สุดและเข้าใจพื้นฐาน ขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่นของเขตพื้นที่ได้ดีที่สุด มีหน้าที่ปฏิบัติชัดเจน 2. การอยู่ร่วมกันของคนไม่มีศาสนาของศาสนาเชิงธรรมชาติ พบว่า หลักการอยู่ร่วมกันผ่านประเพณี คือ พิธีกรรมและความเชื่อตามประเพณีในสังคมไทย เนื่องจากสังคมไทยเป็นที่รวมของความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และหลากหลายทางวัฒนธรรมประเพณีที่แบ่งแยกออกไปเป็นพิธีกรรมความเชื่อ และประเพณีตามลักษณะของภูมิภาค ประเทศ เช่น ความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีของคนในชุมชนภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ 3. เปรียบเทียบการอยู่ร่วมกันของคนมีศาสนาและคนไม่มีศาสนา : กรณีศึกษาการอยู่ร่วมกันระหว่างศาสนาเชิงสถาบันและศาสนาเชิงธรรมชาติ พบว่า หลักการอยู่

ร่วมกันในวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวคิดและพฤติกรรมของชาวบ้านกลุ่มนั้นๆ อย่างลึกซึ้ง เพราะการสืบทอดความเชื่อมีการปลูกฝังต่อกันมาหลายชั่วคนในพื้นที่ต่างๆ กัน

คำสำคัญ: การอยู่ร่วมกัน; ศาสนาเชิงสถาบัน; ศาสนาเชิงธรรมชาติ

Abstract

This research article aimed to study 1) to study the coexistence of religious people in institutional religions 2) to study the coexistence of non-religious people in natural religions 3) to compare the coexistence of religious people and non-religious people: a case study of the coexistence between institutional religions and natural religions. This study employs a qualitative research design. Data collection instruments include a documentary analysis and in-depth interviews conducted with a sample group of 15 participants. The research results were found as follows; Objective 1: Coexistence of religious people in institutional religions found that institutional religions have clear components, have duties, are the center of the people and are the center of the mind, are examples of sacred places, are respected and believed in by the people because the temple and the abbot are the people who are closest to Buddhists and understand the basics of local customs and the traditions of the area the best. They have clear duties. Objective 2: Coexistence of non-religious people in natural regions found that the principle of coexistence is thought traditions, which are rituals and beliefs according to traditions in Thai society because Thai society is a collection of ethnic diversity and cultural diversity that are divided into rituals and beliefs. And traditions according to the characteristics of the landscape, such as beliefs, rituals, and traditions of people in communities in the central, northern, northeastern, and southern regions. Objective 3: Comparing the coexistence of religious and non-religious people: A case study of the coexistence of institutional religion and natural religion. It was found that the principle of coexistence in a way of life related to beliefs is a type of local culture that has a profound influence on the thoughts and behaviors of the villagers in that group because the transmission of beliefs has been cultivated for many generations in different areas.

Keywords: Coexistence; Institutional Religion; Natural Religions

บทนำ

ศาสนาเป็นสิ่งที่ควบคู่กับรัฐทุกรัฐในโลก แตกต่างกันไปตามประวัติศาสตร์ของแต่ละท้องถิ่นหรือประเทศ แต่ศาสนาที่อยู่คู่กับรัฐไทยมาตลอดนั้นคือศาสนาเชิงธรรมชาติ(วิญญาณนิยม) ที่

ดำรงอยู่มาก่อนศาสนาพุทธที่เป็นศาสนาประจำรัฐ ที่คนไทยนับถือมากที่สุดแต่อาจจะน้อยกว่าศาสนาเชิงธรรมชาติ การพัฒนาการของศาสนาเชิงธรรมชาติดำเนินการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตัวเองควบคู่กับรัฐไทยมาโดยตลอด ตั้งแต่ก่อนยังไม่เป็นรัฐหรือเป็นรัฐโบราณที่มีการแบ่งเขตแดนตามอำนาจการขยายอิทธิพลปกครองจนมาถึงรัฐที่มีการแบ่งเขตแดนแน่นอนในความหมายปัจจุบัน การดำรงอยู่ของศาสนาเชิงธรรมชาติดูจะสะท้อนให้เห็นการครอบงำการปกครองและมุมมองของประชาชนที่มีต่อรัฐ และการดำรงชีวิตประจำวันของคนในรัฐที่ยังคงผูกพันแนบแน่นกับความเชื่อโบราณอย่างศาสนาเชิงธรรมชาติอย่างกลมกลืน ศาสนาเชิงธรรมชาติดำเนินการปรับตัวต่อยุคสมัยและการปกครองของรัฐอยู่ตลอดเวลา อาจจะปรับตัวมากกว่าตัวรัฐเองด้วยซ้ำ เพื่อการดำรงอยู่ในปัจจุบันและอนาคต อีกทั้งเป็นการหล่อเลี้ยงคนในสังคมให้ดำรงชีวิตอย่างมีความหวังในรัชสมัยใหม่อย่างแยบยล (วัชรชัย วิวัฒน์คุณากร, 2564)

สังคมไทยมีความหลากหลายทางด้านการนับถือศาสนา ที่ส่งผลให้มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไป ตามความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมนั้น สิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้คือ ความแตกต่างทางวิถีคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องของความเชื่อ ความศรัทธาที่แต่ละคนต่างได้รับจากการอบรมสั่งสอนตามพ่อแม่และบรรพบุรุษที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ดังนั้น การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมจึงเป็นเรื่องสำคัญ แต่เรื่องสำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือ การเคารพในการปฏิบัติที่แตกต่างกันของศาสนาอื่น

ศาสนาในสังคมไทยนั้นปรากฏในแง่ของความเป็นสถาบันหลักคือ ศาสนาพุทธที่กลายเป็นศาสนาสถาบัน โดยดูได้จาก ก.คำสอนของพระศาสดาเริ่มกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องเคารพยำเกรงหรือในบางกรณีก็เป็นสิ่งที่ผิดไม่ได้ ไม่อาจวิพากษ์วิจารณ์ได้ พระศาสดาเอง (เมื่อล่วงลับไปแล้ว) ก็กลายเป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์ไปด้วย ข.มีกลุ่มคนบางกลุ่มที่อาจเป็นนักบวชหรือไม่ก็ได้ ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างคำสอนในศาสนากับประชาชน โดยทั่วไปกลุ่มที่ว่าเป็นเพียงผู้เดียวที่มีความชอบธรรมที่จะให้บรรดาอธิบายหลักธรรมในศาสนาอย่างเป็นทางการ สิ่งที่คนเหล่านี้วินิจฉัยคือความถูกต้องคือมาตรฐาน หรือแบบฉบับของความเชื่อถือที่ชุมชนศาสนานั้นๆ ต้องยอมรับ ค.กลุ่มคนที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างคำสอนในศาสนากับประชาชน จะค่อยๆ สั่งสมอำนาจและบารมีมากขึ้น อำนาจและบารมีนั้นมักจะครอบงำสังคมทั้งหมด ไม่เพียงแต่ในทางศาสนาเท่านั้น หากแต่รวมไปถึงเรื่องทางโลกด้วย (ปรีชา ช่างขวัญยืนและ สมภาร พรหมทา, 2552)

ในส่วนของการมองถึงการไม่มีศาสนานั้นมาจากแนวทางการพิจารณา 2 เรื่องด้วยกัน กล่าวคือ

1.การเข้าใจโลกแบบกลุ่มอโณยนิยม (Agnosticism) ที่เสนอว่า ไม่มีหลักฐานใดที่ยืนยันได้ว่ามีพระเป็นเจ้าอยู่จริงหรือไม่ ขณะเดียวกันแนวคิดนี้ยังนำไปสู่การไม่ยอมรับถึงความรู้ที่มาจากศาสนาว่า ไม่อาจจะเชื่อถือได้เช่นกันจึงเป็นการระบุให้เห็นลักษณะของการที่อะไรที่เกินเลยไปกว่าที่มนุษย์จะรับรู้ได้ สิ่งนั้นก็ไม่น่าจะมีอยู่จริง จึงเป็นหลักการที่กลุ่มนักคิดสมัยใหม่เลือกจะมองแบบนั้น จากการที่มนุษย์ไม่สามารถรับรู้สิ่งใดได้จึงเป็นการปฏิเสธต่อสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจรับรู้ได้จะง่ายกว่าการพยายามจะอยู่ในโลกที่เต็มไปด้วยข้อความที่พิสูจน์ไม่ได้ การคาดการณ์ถึงสิ่งต่างๆ ในชีวิตของมนุษย์จึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลที่จะได้มาจากการโต้แย้งและดำเนินไปตามข้อเท็จจริงเหล่านั้น แม้ว่าจะมีหลักการทางศาสนาที่ยืนยันถึงความเชื่อที่มีมาแต่เดิม แต่ชีวิตเป็นการเข้าใจถึงวิถีปฏิบัติที่สังคมรับรู้

ร่วมกันว่า จะนำไปสู่ชีวิตที่ดีขึ้น (พระมหาขวัญชัย เขมประไพ, พระภาวนาวิสุทธิโสภณ วิ.(กิตติเชษฐ์ เปรมสกุล), พระครูภาวนาวิมลบัณฑิต วิ.(เจริญ มั่นจะนา), 2568)

2.ความแสวงหาความสมเหตุสมผลในการอธิบายการมีชีวิตที่ดีขึ้นเป็นการสอดคล้องกับกลุ่มนักคิดแบบฆราวาสนิยม (Secularism) ที่มองโลกนี้สัมพันธ์กับความเป็นจริงของสังคมที่ประกอบด้วยหลักการปฏิบัติที่เป็นไปได้ ไม่ใช่เอาหลักศาสนาที่ไม่ได้สนใจต่อข้อเรียกร้องทางสังคมนำไปสู่การปฏิเสธหลักคำสอนทางศาสนา หรือหากจะมีศาสนาที่เข้ากันได้กับกลุ่มคนเหล่านี้ก็ต้องสามารถทนต่อการวิพากษ์วิจารณ์หรือสามารถโต้แย้งกันในพื้นที่สาธารณะได้ และสิ่งเหล่านี้เองศาสนาอาจถูกนำเสนออย่างตรงไปตรงมาถึงสิ่งที่ต้องอธิบายได้และสอดคล้องกับการมีชีวิตที่ดี หากคำอธิบายไม่สมเหตุสมผลหรือมีหลักการที่เพียงพอ การปฏิเสธศาสนาหรือคำสอนทางศาสนาก็น่าจะมีมากขึ้นตามคำอธิบายหรือการไม่อาจเข้ากันได้กับข้อเท็จจริงทางสังคมและการมีชีวิตที่ดีขึ้น (พระมหาขวัญชัย เขมประไพ, พระภาวนาวิสุทธิโสภณ วิ.(กิตติเชษฐ์ เปรมสกุล), พระครูภาวนาวิมลบัณฑิต วิ.(เจริญ มั่นจะนา), 2568)

จากคำอธิบายนี้จึงพบว่า การไม่มีศาสนานั้นคือการที่คนไม่เชื่อศาสนาเชิงสถาบันอันสอดคล้องกับศาสนาผีในสังคมไทยอันถือเป็นศาสนาตามธรรมชาติที่มีมาแต่เดิม มีคนจำนวนไม่น้อยคิดว่าไม่เป็นศาสนาด้วยเหตุผลต่างๆ และความเชื่อนี้จะพบได้จากวิถีการแสดงออกของคนพื้นเมืองที่นับถือผี อย่างเผ่าเผ่าที่ไม่มุ่งห้ามแบบอินเดีย ต่อมาเมื่อมีศาสนาพุทธเข้ามาจึงมีพิธีบวชคนพื้นเมืองเพศชายให้เป็นพระสงฆ์ไม่เรียกบวชคน แต่เรียกบวชนาค คือบวชคนเปลือย อำนาจของศาสนาพื้นเมืองจึงถูกนำเสนอในฐานะต่างๆ แต่พอ เมื่อพิจารณาจากศาสนาไม่มีศาสนาผ่านศาสนาธรรมชาติจะพบได้จากกลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน ทำให้สมาชิกกลุ่มมีวัฒนธรรม ประเพณี บรรทัดฐาน ภาษา และความเชื่อในแนวเดียวกัน อัตลักษณ์เหล่านี้ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น บุคคลภายนอกอาจเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มได้ด้วยการแต่งงานหรือวิธีอื่นๆ ตามที่สังคมนั้นกำหนด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2557)

ส่วนการอยู่ร่วมกันในแง่ความเป็นชาตินิยม (Nationalism) โดยรากฐานของสิ่งที่ทำให้เกิดชาตินั้นคือ ความสำนึกตัว (Self-consciousness) ว่าชาตินั้นเป็นเป้าหมายในการสร้างอัตลักษณ์ ทั้งชื่อและเครื่องหมายล้วนแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของการรวมตัวขึ้นมา (Susan Pitchford, 2008) โดยรูปแบบของวัฒนธรรมทั่วไป (Common Culture) ด้วยเหตุผลสำคัญคือ (1) เป็นลักษณะเลื่อนไหลของกลุ่มชาติพันธุ์ที่จะต้องสามารถนำเสนอวัฒนธรรมการต่อสู้จนเป็นผู้นำ และ (2) วัฒนธรรมจะช่วยให้เกิดการถกเถียงเรื่องการปกครองตนเอง โดยอ้างถึงการสร้างกฎที่ว่า ถ้าไม่มีการปกครองตนเองก็ต้องถูกคนนอกมาปกครอง จึงทำให้เกิดความเป็นชาตินิยม แม้กลุ่มต่างๆ ในชาติ บางครั้งจะมีความแตกต่างกันแต่ก็ไม่ใช่อุปสรรคหลักในชีวิตประจำวัน เพราะรูปแบบของความเป็นชาติสำคัญกว่ากลุ่มบุคคล และสุดท้ายคือความทรงจำทางประวัติศาสตร์ (Historical Memories) ถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการสร้างชาติ เนื่องจากเป็นการสร้างความเป็นอันเดียวกันระหว่างกลุ่มแต่ละกลุ่มที่เป็นศัตรูกัน แต่ในอีกทางหนึ่งเป็นความทรงจำที่เจ็บปวดในการหลอมรวมทุกอย่างนำไปสู่ผู้นำและเหตุการณ์ที่สร้างผู้นำทั้งในด้านศิลปะ วิทยาศาสตร์และศาสนา กลายเป็นวัฒนธรรมที่ถูกนำเสนอออก (Susan Pitch, 2008)

บทความนี้จึงเป็นการศึกษาในเชิงสังคมพหุวัฒนธรรม (The Multiple Cultural Societies) ที่ศึกษาบนความแตกต่างทางภาษา ขนบธรรมเนียม ความเชื่อ ศาสนา และวิถีชีวิต บนพื้นฐานของการยอมรับสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของแต่ละบุคคล โดยให้โอกาสชนกลุ่มน้อย ซึ่งมีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันได้รับการพัฒนาทุกด้าน เพื่อนำไปสู่ความเท่าเทียมกันของทุกคนในสังคม ซึ่งในท้ายที่สุดการศึกษาพหุวัฒนธรรมจะเป็นหนทางที่ช่วยนำไปสู่ความเป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์ มีคุณค่าและความสวยงามบนความแตกต่าง หลากหลาย มีศักยภาพ และสามารถนำความแตกต่างมาสร้างความเจริญก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืนแน่นอน การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม คือบุคคลมีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งทัศนคติ ความเชื่อ อาจนำมาซึ่งความเข้าใจกันได้ การเรียนรู้เพื่อยอมรับในความแตกต่างและความหลากหลายของสังคมพหุวัฒนธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่ควรเรียนรู้ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนั้น การอยู่ร่วมกันกับคนหมู่มากที่มีความแตกต่างกันในหลายด้าน อาจมีการกระทบกระทั่งกันเกิดปัญหาขึ้นมาได้ ถึงแม้ปัญหาที่เกิดจากความแตกต่างในสังคมเดียวกันจะมีอยู่ทั่วไป แต่หากเรารู้จักเรียนรู้ความแตกต่าง การเคารพและยอมรับซึ่งความแตกต่างของกันและกัน การมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความไวใจและมีความปรารถนาดีต่อกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้ประชาชนในชาติสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2556) จากการศึกษาเอกสารเบื้องต้นเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของศาสนาเชิงสถาบันและศาสนาเชิงธรรมชาติในสังคมไทย ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษากระบวนการอยู่ร่วมกัน ในด้านรูปแบบ วิธีดำเนินการ ปัญหาอุปสรรค วิธีการแก้ไข ผลลัพธ์ ว่ามีทั้งข้อที่สอดคล้องกันและแตกต่างกันอย่างไร เพื่อนำแนวทางและหลักการอยู่ร่วมกันไปปฏิบัติได้จริง และสามารถแก้ไขปัญหาในสังคมไทยได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการอยู่ร่วมกันของคนมีศาสนาของศาสนาเชิงสถาบัน
2. เพื่อศึกษาการอยู่ร่วมกันของคนไม่มีศาสนาของศาสนาเชิงธรรมชาติ
3. เพื่อเปรียบเทียบการอยู่ร่วมกันของคนมีศาสนาและคนไม่มีศาสนา : กรณีศึกษาการอยู่ร่วมกันระหว่างศาสนาเชิงสถาบันและศาสนาเชิงธรรมชาติ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การรวบรวมข้อมูลทางเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการค้นคว้าหาหลักฐานต่าง ๆ จากงานวิจัยและบทความ
2. การสำรวจ เป็นการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลโดยตรงจากประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงตรงตามสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันโดยได้ใช้การสังเกตการณ์ร่วมปฏิบัติการในสนามไปด้วย พร้อมกับการสัมภาษณ์ไม่จำกัดคำตอบซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่มีแบบคำตอบตายตัว เป็นการคุยกันเพื่อหาความรู้และรวบรวมความคิดต่าง ๆ ของบุคคลหลากหลายสาขาอาชีพ เพื่อประกอบการศึกษาวิจัยขั้นต่อไป

3. การรวบรวมข้อมูลโดยการปฏิบัติการสนาม เมื่อปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาได้นำแบบสัมภาษณ์นั้นไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 ท่านที่ถูกคัดเลือกแบบเจาะจง และมีการเก็บข้อมูลที่เน้นหนักในการสังเกตและการจดบันทึกประกอบการซักถาม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลระดับลึกตรงกับความเป็นจริงและทราบเหตุผลเบื้องหลังการสอบถามนั้นด้วย

4. การประมวลผลข้อมูล การวิเคราะห์ และการเสนอผลงานวิจัย

ผลการศึกษา

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การอยู่ร่วมกันของคนมีศาสนาของศาสนาเชิงสถาบัน ประกอบไปด้วยการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับการอยู่ด้วยกันอย่างสังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 สัปปริสธรรม 7 การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาไปใช้ในการอยู่ร่วมกันของสังคมไทย และรูปแบบข้อปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีกรรมของศาสนาเชิงสถาบัน การปฏิบัติตนของศาสนาเชิงสถาบันจะมีข้อมูลในการปฏิบัติตนที่ชัดเจน อย่างพิธีกรรมวันสำคัญทางศาสนา จะมีรูปแบบการปฏิบัติกล่าวคือ การให้ทาน ถวายทานแด่พระภิกษุสามเณรในช่วงเช้าหรือเพล บริจาคทรัพย์ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ยากไร้ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รักษาศีล สวรรค์ระว่างกายและวาจาด้วยการรักษาศีล 5 หรือศีล 8 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 176 หน้า 196, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พร้อมทั้งบำเพ็ญเบญจธรรม สันนิสนุน เจริญภาวนา บำเพ็ญภาวนาด้วยการไหว้พระสวดมนต์และปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนาตามแนวสติปัฏฐาน และเวียนเทียน การเวียนเทียนเป็นการบูชาพระรัตนตรัยด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา ในการนี้ควรแต่งกายให้สุภาพเพื่อเป็นการบูชาพระรัตนตรัย

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การอยู่ร่วมกันของคนไม่มีศาสนาของศาสนาเชิงธรรมชาติ โดยการอยู่ร่วมกัน (Coexistence) หมายถึง การอยู่ร่วมกันของกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ หรือในประเทศก่อนแล้ว กับประชากรกลุ่มที่ย้ายถิ่นเข้าไปอยู่ ถ้ามีการขจัดความแตกต่างระหว่างสองกลุ่มเพื่อให้รวมเข้าด้วยกันได้ เรียกว่า เป็นการรวมเข้าด้วยกัน (integration) ในทางตรงข้าม การแบ่งแยกระหว่างประชากรสองกลุ่มในการอยู่ร่วมกันเรียกว่า การแบ่งแยก (segregation) โดยแบ่งเป็นลักษณะ คือ 1. หลักการอยู่ร่วมกันผ่านประเพณี (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2566) คือ พิธีกรรมและความเชื่อตามประเพณีในสังคมไทยเนื่องจากสังคมไทยเป็นที่รวมของความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และหลากหลายทางวัฒนธรรมประเพณีที่แบ่งแยกออกไปเป็นพิธีกรรมความเชื่อ และประเพณีตามลักษณะของภูมิภาค เช่น ความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีของคนในชุมชนภาคกลางภาคเหนือ (มงคล เปลี่ยนบางช้าง, 2548) ภาคตะวันออกเฉิยเหนือ และภาคใต้ ซึ่งได้กลายเป็นประเพณีไทย และประเพณีไทยนอกจากหมายความว่ารวมถึงพิธีกรรมและความเชื่อแล้ว ยังรวมถึงธรรมเนียมประเพณี ขนบประเพณี และจารีตประเพณี 2. หลักการอยู่ร่วมกันในวิถีชีวิต คือ ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวคิดและพฤติกรรมของชาวบ้านกลุ่มนั้นๆ อย่างลึกซึ้ง เพราะการสืบทอดความเชื่อมีการปลูกฝังต่อกันมาหลายชั่วคน ผู้ให้การสืบทอดล้วนแต่ยึดถือปฏิบัติให้ประจักษ์ชัดเป็นต้นแบบอย่างกว้างขวางและมั่นคง และล้วนมีเจตนาที่จะปลูกฝังให้ผู้สืบสานตนเจริญรอยอย่างเคร่งครัด (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, 2542) ส่วนผู้ฝ่าฝืนย่อมไม่เป็นที่พึงปรารถนา การปลูกฝังความเชื่อล้วนมีขึ้นนับแต่วินาทีแรกที่ผู้สืบทอดเริ่มเป็นสมาชิกใหม่

ของสังคมนั้นๆ การบ่มเพาะจึงมีลักษณะเป็นการคัดกรองไม้อ่อนให้ค่อยปรับเปลี่ยนตามและเพิ่มพูนขึ้น จนกลายเป็นผู้สืบสานงานให้แก่คนรุ่นต่อไป

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า 1.ความหมายและประเภท คำว่าศาสนาในความหมายของ ศาสนาเชิงสถาบันหมายถึง สถาบันศาสนาในฐานะที่เป็นสถาบันสังคมหนึ่งของประเทศไทยที่มี บทบาทในการพัฒนาประเทศ จากทัศนะดังกล่าวสรุปได้ว่า ศาสนาเชิงสถาบันเป็นสถาบันที่สร้างความ เป็นปึกแผ่นให้แก่สังคม สร้างเสริมและถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่สังคม ควบคุมศาสนิกชนให้ปฏิบัติ ตามบรรทัดฐานของสังคม และสนองความต้องการทางจิตใจแก่ศาสนิกชน เมื่อศาสนิกชนเผชิญกับ ปัญหาต่างๆ คำว่าศาสนาในความหมายของศาสนาเชิงธรรมชาติหมายถึง ศาสนาที่นับถือธรรมชาติ มีความ เชื่อว่าในธรรมชาติมีวิญญาณสิงอยู่ ที่เรียกว่า วิญญาณนิยม (กาญจนาภรณ์ ประชาตุ, 2559) จาก ทัศนะดังกล่าวสรุปได้ว่า ศาสนาเชิงธรรมชาติมาจากธรรมชาติ 2. หลักการอยู่ร่วมกัน หมายถึง มนุษย์ จำเป็นต้องอยู่ร่วมกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ศึกษาวิธีการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาที่ตนเคารพ นับถือ ประกอบด้วยด้านบุคคล ด้านครอบครัว ด้านศาสนา และด้านสังคมประเทศชาติ การอยู่ ร่วมกันในความหมายของศาสนาเชิงสถาบัน หมายถึง การอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ คือการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติสุข ความมีน้ำใจ เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ การเสียสละ การเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน จากทัศนะดังกล่าวสรุปได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการอยู่ร่วมกัน มีหลักธรรมที่ สำคัญที่หล่อหลอมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนรักสันติ รักอิสระเสรี มีนิสัยโอบอ้อมอารี ไม่เมตตากฎา ต่อกัน ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 สปัจริยธรรม 7 รักษาศีล สวรรมระวังกายและวาจาด้วยการ รักษาศีล 5 หรือศีล 8 พร้อมทั้งบำเพ็ญเบญจธรรม สนับสนุน เจริญภavana บำเพ็ญภavana และ รูปแบบข้อปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีกรรมของศาสนาเชิงสถาบัน เป็นการปฏิบัติตนของศาสนาเชิงสถาบันจะ มีข้อมูลในการปฏิบัติตนที่ชัดเจน อย่างพิธีกรรมวันสำคัญทางศาสนา จะมีรูปแบบการปฏิบัติกล่าวคือ การให้ทาน ถวายทานแด่พระภิกษุสามเณรในช่วงเช้าหรือเพล บริจาคทรัพย์ ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ยากไร้ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ (ประเวศ อินทองปาน, 2559) ส่วนการอยู่ร่วมกันของกลุ่มศาสนาเชิง ธรรมชาติ เน้นไปที่หลักการอยู่ร่วมกันผ่านประเพณี อันเป็นพิธีกรรมและความเชื่อตามประเพณีใน สังคมไทย เนื่องจากสังคมไทยเป็นที่รวมของความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และความหลากหลายทาง วัฒนธรรมประเพณีที่แบ่งแยกออกไปเป็นพิธีกรรม ความเชื่อ และประเพณีตามลักษณะของภูมิ ประเทศ เช่น ความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีของคนในชุมชนภาคกลาง ภาคเหนือ ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ซึ่งได้กลายเป็นประเพณีไทย และประเพณีไทยนอกจากหมาย รวมถึงพิธีกรรมและความเชื่อแล้ว ยังรวมไปถึงธรรมเนียมประเพณี ขนบประเพณี และจารีตประเพณี และหลักการอยู่ร่วมกันในวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่ง ซึ่งมี อิทธิพลต่อแนวคิดและพฤติกรรมของชาวบ้านกลุ่มนั้นๆ อย่างลึกซึ้ง เพราะการสืบทอดความเชื่อมีการ ปลุกฝังต่อกันมาหลายชั่วคนในพื้นที่ต่างๆ กัน ส่วนศาสนาเชิงธรรมชาติได้นำเสนอผ่านหลักการตัดสินใจ ความดี ความชั่วของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นการตัดสินใจชีวิตของคนเมืองผูกพันอยู่กับการนับถือผี คน ล้านนามีความเชื่อในการเลี้ยงผี ถือได้ว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญของพวกเขา แม้ว่าการดำเนินชีวิตของ พวกเขาจะราบรื่นไม่ประสบปัญหาใดแต่ภายใต้จิตสำนึกที่แท้จริงแล้วที่สื่อถึงความกตัญญูกตเวที คน ล้านนาเหล่านี้ไม่อาจลืมเลือนวิญญาณของผีบรรพบุรุษที่เคยช่วยเหลือให้พวกเขามีชีวิตที่ปกติสุขมา ตั้งแต่รุ่นปู่ย่า แม้กาลเวลาจะแปรเปลี่ยนไปอย่างไร ภาพที่เรายังคงพบเห็นได้เสมอเมื่อเวลาเดินทางไป

ยังหมู่บ้านต่างๆ ในชนบท ก็คือ เรือนเล็กๆ หลังเก่าตั้งอยู่กลางหมู่บ้าน นั่นก็คือ หอเจ้าที่ประจำหมู่บ้าน ที่ยังย่ำเตือนพวกเขาไม่ให้หลงไหลไปกับกระแสสังคมนั่นเอง ส่วนหลักการตัดสินความดี ความชั่วของคนไม่มีศาสนา คือ การทำความดีนั้นต้องเป็นสากล อันได้แก่ การช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์หรือมีความสุขอย่างมั่นคงด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ให้ร่างกาย ให้ทรัพย์ ให้ความรู้ ให้ภัย ให้โอกาส ให้หลักในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ให้ความรู้ที่จะเข้าใจหรือรู้แจ้งในชีวิต เป็นต้น ส่วนการทำความชั่วที่เป็นสากล คือ การเบียดเบียนชีวิตและทรัพย์สินผู้อื่นในทุกๆ กรณี ทั้งทางกายและวาจา ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ส่วนผลจากการทำความดีโดยตรงนั่นก็คือ ความสุขใจ อิ่มใจ สบายใจจากการที่ได้ทำความดี ส่วนผลจากการทำความชั่วโดยตรงก็คือ ความทุกข์ใจ ร้อนใจ หรืออย่างน้อยก็คือ ความไม่สบายใจจากการที่ได้ทำความชั่ว

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ศาสนาเชิงสถาบันจะมียุคประกอบที่ชัดเจน มีหน้าที่ที่ปฏิบัติ มีเป็นศูนย์กลางของประชาชนและเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นแบบอย่างเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ประชาชนให้ความเคารพนับถือและเลื่อมใสศรัทธา ทั้งนี้เพราะวัดและเจ้าอาวาส เป็นผู้อยู่ใกล้พุทธศาสนิกชนมากที่สุดและเข้าใจพื้นฐาน ขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่นของเขตพื้นที่ได้ดีที่สุด มีหน้าที่ปฏิบัติชัดเจน สอดคล้องกับผลการวิจัยของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) ได้ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์นั้นไม่อาจปราศจากวัฒนธรรมได้ มิเช่นนั้นก็ไม่ต่างจากสัตว์ เพราะมนุษย์ขาดสัญชาตญาณที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ในโลก ซึ่งแตกต่างจากสัตว์อื่นๆ ที่สามารถดำรงอยู่ในโลกได้ด้วยสัญชาตญาณ มนุษย์นั้นวิวัฒนาการขึ้นจากการมีวัฒนธรรมเป็นส่วนใหญ่ การเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่ผ่านมาทำให้มนุษย์เกิดความสามารถในการปรับตัวและเรียนรู้ที่จะทำให้ตนเองอยู่รอดได้ด้วยการพึ่งพาวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นดังสัญลักษณ์ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตทางสังคมในทุกๆ ด้าน และแน่นอนว่า หากไม่มีมนุษย์ก็ไม่มีวัฒนธรรม ที่สำคัญถ้าไม่มีวัฒนธรรมก็ไม่มีมนุษย์เช่นเดียวกัน (Clifford Geertz, 2000)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักการอยู่ร่วมกันผ่านประเพณี คือ พิธีกรรม และความเชื่อตามประเพณีในสังคมไทย ทั้งนี้เพราะสังคมไทยเป็นที่รวมของความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และหลากหลายทางวัฒนธรรมประเพณีที่แบ่งแยกออกไปเป็นพิธีกรรมความเชื่อ และประเพณีตามลักษณะของภูมิภาค เช่น ความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีของคนในชุมชนภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ สอดคล้องกับ อคิน รพีพัฒน์ ที่เสนอว่ามนุษย์ไม่สามารถทนได้ถึงความรู้สึกที่ว่าตนสูญเสียความสามารถที่จะสร้างและยึดถือบางอย่างไว้จึงใช้สัญลักษณ์บางอย่าง เช่น ศาสนา เป็นต้น เพื่อให้ตนเองเชื่อมั่นได้ว่าทุกอย่างสามารถจัดการได้ด้วยตัวมนุษย์เอง เพราะถ้าหากสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว มนุษย์จะไม่สามารถช่วยตนเองได้ ถ้าปราศจากแบบแผนทางวัฒนธรรมที่สร้างขึ้น มนุษย์ก็จะเป็นเสมือนสัตว์ที่ไร้รูปร่าง ไม่รู้จะไปทางไหน ไม่รู้จะทำอะไร ไม่มีอำนาจควบคุมตนเอง จะมีก็แต่ความรู้สึกสับสนและไม่ชัดเจน มนุษย์จึงต้องพึ่งพิงสัญลักษณ์และระบบสัญลักษณ์อย่างยิ่งในการนำพาชีวิตให้อยู่รอด ฉะนั้น เมื่อใดที่เขาหันเหว่าจะไม่สามารถจัดการกับอะไรในชีวิตได้ เขาก็จะมีความวิตกกังวล (อคิน รพีพัฒน์, 2551)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า หลักการอยู่ร่วมกันในวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องความเชื่อ เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวคิดและพฤติกรรมของชาวบ้านกลุ่มนั้นๆ อย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้เพราะการสืบทอดความเชื่อมีการปลูกฝังต่อกันมาหลายชั่วตนในพื้นที่ต่างๆ กัน สอดคล้องกับพุทธทาสภิกขุที่เสนอว่า ศาสนาที่มีวิธีปฏิบัติตนที่ยุ้งยากและซับซ้อนไม่ได้รับการปฏิบัติต่อไป ทั้งนี้มาจากความไม่มีศาสนาแม้จะมีข้อพิสูจน์เรื่องที่ไม่อาจรู้ได้ก็จริง แต่ในสมัยปัจจุบันประเด็นดังกล่าวอาจไม่ได้เป็นที่สนใจมากนัก เท่ากับการที่เชื่อศาสนานั้นสามารถทำให้ชีวิตดีขึ้นได้ต่างหาก เป็นที่มาของการที่กลุ่มของคนที่มีมองศาสนาว่าไม่จำเป็นสำหรับโลกในสมัยนี้แล้ว เนื่องจากมองเห็นศาสนาว่าเป็นข้าศึกของความเจริญหรือความก้าวหน้าในโลกนี้ เขาต้องการความเจริญ ความก้าวหน้าในโลกนี้ แล้วก็เห็นศาสนาเป็นข้าศึกต่อความก้าวหน้า เพราะเข้าใจว่าศาสนาสอนให้ไม่ทำความเจริญ สอนให้สันโดษ อีกทั้งศาสนายังเป็นสิ่งที่ทำให้เสียเปรียบในการแข่งขัน คือถ้าใครเคร่งศาสนา คนนั้นจะเสียเปรียบแล้วก็ไปไม่รอดก็เลยไม่อยากจะทำเกี่ยวข้องกับศาสนาหรือถือศาสนาเป็นหลัก (พุทธทาสภิกขุ, 2561)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษารูปแบบการอยู่ร่วมกันระหว่างคนมีศาสนาและคนไม่มีศาสนา : เปรียบเทียบรูปแบบการอยู่ร่วมกันของศาสนาเชิงสถาบันและศาสนาเชิงธรรมชาติในสังคมไทย ได้้องค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ดังนี้

1. การเสริมสร้างการอยู่ร่วมกัน ก. การเข้าใจ ข. การเคารพ ค. พิธีกรรม ง. การช่วยเหลือ จ. ความเป็นมนุษย์
2. ผลกระทบ ก.ผลกระทบทางประวัติศาสตร์ ข.ผลกระทบทางสังคม ค.ผลกระทบต่อปัจเจกบุคคล ง. ผลกระทบต่อวิถีชีวิต

ภาพประกอบ 1 รูปแบบการอยู่ร่วมกันระหว่างคนมีศาสนาและคนไม่มีศาสนา

บทสรุป

การเสริมสร้างความเข้าใจการมีศาสนาและการไม่มีศาสนานั้น การศึกษาการอยู่ร่วมกันช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความเคารพต่อกันในสังคมของการมีศาสนาและไม่มีศาสนา การศึกษาเปรียบเทียบและการศึกษาในลักษณะนี้ทำให้เข้าใจถึงเจตนารมณ์และวิธีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 รัฐควรสนับสนุนองค์กรทางศาสนา เพื่อให้มีโอกาสนำหลักธรรมทางศาสนาไปใช้ในการหน่วยงานสาธารณะต่าง ๆ ได้อย่างเสรียิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาประเทศให้มีศักยภาพ

1.2 องค์การทางศาสนาพึงพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทางศาสนาให้เป็นผู้มีความรู้ทางศาสนา สามารถที่จะนำหลักการทางศาสนาเกี่ยวกับการทำความดีไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพของบุคคล

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องชีวิตหลังความตายระหว่างศาสนาพุทธกับการไม่นับถือศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนาณัฐ ประธาตุ. (2559). “พระพุทธศาสนากับสังคมไทย: การยืนหยัดและท้าทายในรอบ ทศวรรษ (พ.ศ. 2548-2558)”. *วารสารศิลปการจัดการ*, 1(1), หน้า 106.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปรีชา ช้างขวัญยืนและ สมภาร พรหมทา. (2552). *มนุษย์กับศาสนา*. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงาน วิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาขวัญชัย เขมประไพ, พระภาวนาวิจิตรสุนทร วิ.(กิตติเชษฐ์ เปรมสกุล), พระครูภาวนาวิธาน บัณฑิต วิ. (เจริญ มั่นจะนา). (2568). ความไม่มีศาสนา: ข้อเสนอความเชื่ออย่างมีเหตุผลใน พระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 10(1), หน้า 290-231. ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2568, หน้า 299.)
- มงคล เปลี่ยนบางช้าง. (2548). *บทร้องเล่นและเพลงพื้นบ้านภาคเหนือและบทวิเคราะห์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แม็ค.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย. (2542). *สารานุกรมไทยวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่มที่ 2*. กรุงเทพมหานคร: ธนาการ์ไทยพาณิชย์.
- ประเวศ อินทองปาน. (2559). “การธำรงวัฒนธรรมไทยที่มีรากฐานจากพระพุทธศาสนา”, *วารสาร มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 3(1), หน้า 68.
- พุทธทาสภิกขุ. (2561). *ศาสนาคืออะไร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ.
- ราชบัณฑิตยสถาน.(2557). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2556). *ครอบครัวในความหมายใหม่: การค้นหาชีวิตแบบใหม่*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ด ยูเคชั่น.
- วัชรชัย วิวัฒน์คุณากร. (2564). ศาสนาผีในรัฐไทย, *วารสารวิชาการไทยวิจัยและการจัดการ*, 2(2), หน้า 26-40.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2566). *นิยามประเภทประเพณี: ฐานข้อมูลประเพณี ท้องถิ่นในประเทศไทย, ประเพณีท้องถิ่นประเทศไทย, สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กันยายน 2566* จาก https://catalog.travellink.go.th/sq/dataset/sac_tradition.
- อคิน รพีพัฒน์. (2551). *วัฒนธรรมคือความหมาย: ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

Clifford Geertz. (2000). *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.

Susan Pitchford. (2008). *Identity Tourism : Imaging and Imagining the Nation*. Bingley:
Emerald Publishing Ltd.

นวัตกรรมชุมชน: การสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี

The Community's Innovators: A Cultural Tourist Valuation of Ethnic Karen Tribes in Suphan Buri Province

¹เพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย ²พระครูสถิตธรรมาลังการ ³พระครูอนุกุลกัลยาณกิจ
⁴พระครูปริยัติกิตติวงศ์ ⁵วิกานดา ศรีศักดิ์ ⁶ภาศินี โกมลมิศร์

¹Penphan Fuangfooloy ²Phrakru Sathitdhammalangkarn ³Phrakhu Anukulkallayanakit

⁴Phrakru Pariyatkittiwong ⁵Wiganda Srisakda ⁶Pasinee Komolmistr

^{1,2,3,4,5}วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4,5}Suphanburi-Srisuvarnabhumi Buddhist College,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁶มหาวิทยาลัยบูรพา ⁶Burapha University

¹Corresponding author, e-mail: penphan.fua@mcu.ac.th

Received September 9, 2025; Revised December 29, 2025; Accepted: December 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี 2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี และ 3. เพื่อการสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยนวัตกรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี ด้วยกระบวนการวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัย ในตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้ให้ข้อมูลวิจัยจำนวน 30 คน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และกระบวนการพัฒนานวัตกรรมชุมชน คณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองแล้วนำวิเคราะห์เพื่ออภิปรายผลและเสนอแนะด้วยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านกล้วยและชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านห้วยหินดามีจารีต ประเพณี วิถีชีวิต คติความเชื่อ และศาสนา เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ สามารถนำมาสร้างรายได้จากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนสู่การพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็งและมั่นคงต่อไปได้ ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านกล้วยและชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านห้วยหินดามีสมาชิกชุมชนที่มีจิตอาสา ทักษะ และความพร้อมต่อการรับการพัฒนาศักยภาพด้วยกระบวนการสร้างนวัตกรรมชุมชน และนวัตกรรมชุมชนสามารถขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนและสร้างมูลค่าจากทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: นวัตกรรมชุมชน; ทุนทางวัฒนธรรม; การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Abstract

This research aimed to achieve three objectives: 1) To investigate the cultural capital of the Karen ethnic group in Suphanburi Province, 2) To develop community innovators among the Karen people in Suphanburi, and 3) To create value for cultural tourism through community innovators of the Karen ethnic group in Suphanburi. The study employed a mixed-methods approach, combining qualitative research and participatory action research. The research was conducted in Wang Yao Sub-district, Dan Chang District, Suphanburi Province. A total of 30 informants participated in the study. The research tools included interviews and a community innovator development process. The researchers personally collected and analyzed the data, which were then used for a descriptive discussion of the findings and to provide recommendations. The research findings revealed that the Karen communities of Ban Kluay and Ban Huai Hin Dam possess significant cultural capital, including traditions, customs, ways of life, beliefs, and religion. This cultural capital has the potential to generate income for the community and can be further developed into a strong and stable cultural tourism destination. Furthermore, the members of the Ban Kluay and Ban Huai Hin Dam communities demonstrated a strong sense of volunteerism, skills, and readiness for development through the community innovator creation process. The study concluded that community innovators are capable of effectively driving community activities and creating value from their own cultural capital.

Keywords: Community's Innovator; Cultural Capital; Cultural Tourism

บทนำ

มนุษย์ เป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีค่าสูงสุดของโลก มีลักษณะของการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว ชุมชน และกลุ่มสังคม (Social Groups) (วิลาส ศรีมหาโร, 2556) มีจุดมุ่งหมายบางอย่างร่วมกัน ความพยายามในการสร้างรูปแบบพฤติกรรมร่วมกันของกลุ่มตนเองอย่างเป็นระบบ มีการพัฒนาและสร้างความเจริญก้าวหน้าที่เป็นการพัฒนาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น สิ่งที่เป็นคุณค่าและความหมายของความเป็นมนุษย์ที่แท้จริง และเป็นที่สังคมควรตระหนักและให้คุณค่านั้นก็คือ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ที่สะท้อนถึงการมีตัวตน รากเหง้าความเป็นมาที่มีคุณค่าต่อชาติพันธุ์ เดินทางผ่านยุคสมัยและดำเนินไปวิถีชีวิตความมีอยู่ ความเป็นตัวตน หรือเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มที่ควรได้รับการอนุรักษ์ ส่งเสริม และสร้างมูลค่าจากคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ให้เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการสร้างมูลค่าจากวัฒนธรรม เช่น วิถีชีวิต การแต่งกาย ภาษา อาหาร เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน การแก้ไขปัญหาความยากจนและการสร้างความเข้มแข็งด้านคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีรายได้ที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน

จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นจังหวัดที่มีความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ มีความเป็นมาที่ยาวนาน ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำท่าจีน ในเขตภาคกลางด้านตะวันตกของประเทศไทย มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและมีประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์เด่น จังหวัดสุพรรณบุรีจึงถือเป็นศูนย์รวมทางวัฒนธรรมเพราะมีเชื้อชาติรวม 11 ชาติพันธุ์ (สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี, 2564) และหนึ่งในกลุ่มกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเข้มแข็งก็คือ ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของตนเองอย่างเด่นชัดตลอดมา การจัดระบบระเบียบภายใต้เอกลักษณ์ของตน ให้เป็น “เครื่องมือ” สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ จะก่อเกิดรายได้ให้กับชุมชน ท้องถิ่น และประเทศ เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการดึง “จุดเด่น” ของสิ่งที่มีอยู่ในชาติพันธุ์หรือบุคคลทางวัฒนธรรมให้กลายเป็น “จุดขาย” ที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ที่สร้างผลกระทบต่อคุณภาพของการท่องเที่ยวในแง่มุมเชิงเศรษฐกิจ ได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดสุพรรณบุรี พ.ศ. 2566 – 2570 ประเด็นที่ 2 การพัฒนาการท่องเที่ยวและการกีฬา เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ของจังหวัดสุพรรณบุรี ในการศึกษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น บูรณาการสู่การสร้างมูลค่าและเพิ่มรายได้ให้ชุมชน การวิจัยครั้งนี้จะช่วยพัฒนาสมาชิกชุมชน สร้างจิตอาสาของชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนพร้อมทั้งร่วมกันพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมและยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาจังหวัดสุพรรณบุรีเป็นสำคัญ

จากข้อมูลดังกล่าวคณะผู้วิจัยสนใจที่จะมุ่งพัฒนานวัตกรรมชุมชนเป็นสำคัญ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางอัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรมชุมชนที่มีอยู่ และกลุ่มนวัตกรรมชุมชนที่ได้รับการพัฒนาทักษะจะสร้างรายได้จากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงได้อย่างยั่งยืน และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้อย่างไร คณะผู้วิจัยได้บูรณาการข้ามศาสตร์ คือ การพัฒนาสังคม มนุษยศาสตร์ และพระพุทธศาสนา ในการนี้วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ ได้รับความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสุพรรณบุรี สำนักงานการท่องเที่ยวสุพรรณบุรี วิสาหกิจชุมชน เป็นต้น ดังนั้น โครงการวิจัยนี้ จะช่วยให้เกิดองค์ความรู้พื้นฐานก่อให้เกิดประโยชน์ทางวิชาการเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม นวัตกรรมชุมชน และการมีส่วนร่วมในการสร้างเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน ประโยชน์เชิงชุมชนและสังคมด้านการรักษาเอกลักษณ์ คุณค่าความเป็นมนุษย์ ลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเท่าเทียมของศักดิ์ศรีของมนุษย์ ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนสังคมและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี
3. เพื่อการสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยนวัตกรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Method Research) ระหว่างการเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) พื้นที่วิจัย ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามแบบเจาะจง กิจกรรมกลุ่มแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองแล้วนำวิเคราะห์เพื่ออภิปรายผลและเสนอแนะด้วยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา โดยการนำเสนอระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยที่ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบและขอบเขตของระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยที่สำคัญมาใช้ในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยการกำหนดระเบียบวิธีวิจัย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มีแนวทางการศึกษาและรูปแบบการจัดเก็บข้อมูลดังนี้

1) การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม กิจกรรมความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวพวน กลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง และกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง จังหวัดสุพรรณบุรี

2) การสำรวจ (Survey) เป็นการดำเนินการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านกล้วยและบ้านห้วยหินดำ และกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี ประกอบด้วยกิจกรรม การสำรวจบริบทชุมชน สำรวจทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน สำรวจกลุ่มจิตอาสาของชุมชน สำรวจผลิตภัณฑ์ชุมชน สำรวจกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการสอบถาม/สัมภาษณ์แบบเจาะจง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ สมาชิกชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงชุมชนบ้านกล้วยและชุมชนบ้านห้วยหินดำ เพื่อค้นหาสมาชิกชุมชนที่มีจิตอาสาพร้อมรับการพัฒนาเป็น นวัตกรรมชุมชน วางแผนการสร้างมูลค่าท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยทุนทางวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี ในขั้นตอนนี้เรียกว่า ช่างเผือกอยู่ในป่า (ค้นหาจิตอาสา และทุนทางวัฒนธรรมในชุมชน) จัดกิจกรรมสำรวจสมาชิกชุมชนจิตอาสาและทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านกล้วยและบ้านห้วยหินดำ เพื่อสร้าง “นวัตกรรมชุมชน” ขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างมูลค่าจากทุนทางวัฒนธรรมชุมชน และการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ สมาชิกชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงชุมชนบ้านกล้วยและชุมชนบ้านห้วยหินดำ จำนวน 10 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน/ท้องถิ่น จำนวน 4 คน ปราชญ์ชุมชน จำนวน 2 คน พัฒนาชุมชนจังหวัด จำนวน 2 คน วัฒนธรรมจังหวัด จำนวน 2 คน ชมรมท่องเที่ยวด่านช้าง จำนวน 1 คน และประธานสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 3 คน พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป รวมทั้งสิ้น 27 รูป/คน วิเคราะห์ ประเมินผล แนวโน้ม วางแผนสร้าง นวัตกรรมชุมชน ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านกล้วยและบ้านห้วยหินดำแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยการกำหนดระเบียบวิธีวิจัยและกระบวนการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มีแนวทางการศึกษาและรูปแบบการจัดเก็บข้อมูลดังนี้

1) การจัดกิจกรรมประชุมสัมมนาด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วม (Process Activities Meeting) เพิ่มทักษะ (Skill) ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาท ความสำคัญและหน้าที่ของนวัตกรรมชุมชน ได้แก่ สมาชิกชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงชุมชนบ้านกล้วย จำนวน 3 คน และชุมชนบ้านห้วยหินดำ จำนวน 3 คน

2) การจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ สมาชิกชุมชนที่มีจิตอาสาที่รับการพัฒนาเป็น นวัตกรรมชุมชน เรียบร้อยแล้ว จำนวน 6 คน ปราชญ์ชุมชน จำนวน 2 คน พัฒนาชุมชนจังหวัด จำนวน 2 คน วัฒนธรรมจังหวัด จำนวน 2 คน ชมรมท่องเที่ยวด่านช้าง จำนวน 1 คน และสมาคมการท่องเที่ยวจังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 3 คน พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป รวมทั้งสิ้น 15 รูป/คน เพื่อ วิเคราะห์กิจกรรมการสร้างมูลค่าท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

3) การจัดกิจกรรมให้ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนและการสร้างมูลค่าท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยกลุ่มนวัตกรรมชุมชน สมาชิกชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงชุมชนบ้านกล้วยและชุมชนบ้านห้วยหินดำ จำนวน 20 คน ผู้นำชุมชน/ท้องถิ่น จำนวน 6 คน ปราชญ์ชุมชน จำนวน 2 คน พัฒนาชุมชนจังหวัด จำนวน 2 คน วัฒนธรรมจังหวัด จำนวน 2 คน ชมรมท่องเที่ยวด่านช้าง จำนวน 1 คน และสมาคมการท่องเที่ยวจังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 3 คน พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป รวมทั้งสิ้น 38 รูป/คน เพื่อวิเคราะห์กิจกรรมกระบวนการชุมชน และพัฒนาการสร้างมูลค่าท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม ในขั้นตอนนี้เรียกว่า พัฒนากำลังพล (กิจกรรมให้ความรู้ สร้างจิตอาสา คุณค่าทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างนวัตกรรมชุมชน) จัดกิจกรรมสร้าง นวัตกรรมชุมชน โดยทีมวิทยากรให้ความรู้ เพิ่มทักษะการคิดเสริมสร้างพลังใจ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แนวทางการสร้างมูลค่าจากทุนทางวัฒนธรรม และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรีแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ สมาชิกชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงชุมชนบ้านกล้วยและชุมชนบ้านห้วยหินดำ เพื่อสร้างนวัตกรรมชุมชน และกระบวนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมให้เป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไป

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 โดยการกำหนดระเบียบวิธีวิจัยและกระบวนการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มีแนวทางการศึกษาและรูปแบบการจัดเก็บข้อมูลดังนี้

1) กิจกรรมสัมมนา (Seminar Group) โดยกลุ่มนวัตกรรมชุมชนของสมาชิกชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงชุมชนบ้านกล้วยและชุมชนบ้านห้วยหินดำ จำนวน 6 คน ร่วมกับ ผู้นำชุมชน/ท้องถิ่น จำนวน 2 คน ปราชญ์ชุมชน จำนวน 2 คน วัฒนธรรมจังหวัด จำนวน 2 คน ชมรมท่องเที่ยวด่านช้าง จำนวน 1 คน และพระสงฆ์ จำนวน 2 รูป รวมทั้งสิ้น 15 รูป/คน วางแผนจัดกิจกรรมสร้างรายได้ด้วยทุนทางวัฒนธรรมชุมชนเพื่อเชิดชูอัตลักษณ์และวิถีชีวิต อันเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างธรรมชาติ จึงได้ข้อสรุปในการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง โดยชุมชนกะเหรี่ยงบ้านกล้วย และชุมชนกะเหรี่ยงบ้านห้วยหินดำ ได้เสนอแผนการจัดกิจกรรมชุมชนละ

1 กิจกรรม ดังนี้ 1) ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านกล้วย วางแผนจัดกิจกรรมการแสดงดนตรีในงานผูกข้อมือสู่ขวัญ เป็นรูปแบบของการแสดงรำตงประกอบดนตรีพื้นถิ่น และชุมชนกะเหรี่ยงบ้านห้วยหินดำ วางแผนจัดกิจกรรมการแสดงดนตรีในป่า และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนในงานด้วย ผู้ที่เข้าร่วมงานสามารถซื้อเสื้อหรือย่ามผ้าทอย้อมสีธรรมชาติได้ในราคาพิเศษ

2) กิจกรรมชุมชนร่วมสร้างสรรค์ (Participatory community) โดยนวัตกรชุมชน ดำเนินการจัดกิจกรรมการสร้างมูลค่าท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงชุมชนบ้านกล้วยและชุมชนบ้านห้วยหินดำ โดยนวัตกรชุมชนเป็นต้นคิด วางแผน ชี้นำ ชักชวน และลงมือทำ ร่วมกับสมาชิกชุมชน รวมถึงการจัดเตรียมพื้นที่รองรับการมาเยือนของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และประชาชนทั่วไป

สำหรับกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) จากกระบวนการสำรวจ สัมภาษณ์ และกิจกรรมสัมมนา เน้นศึกษากระบวนการได้มาซึ่งชุดความรู้เกี่ยวกับการสร้างกลุ่มนวัตกรชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี การดำเนินกระบวนการขับเคลื่อนการสร้างรายได้จากทุนทางวัฒนธรรมชุมชนด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านกล้วยและชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านห้วยหินดำ ส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจารีต ประเพณี วิถีชีวิต คติความเชื่อ และศาสนา เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ มีความพร้อม และมีความเหมาะสมต่อการส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน เช่น ประเพณีด้ายเหลือง ประเพณีบุญข้าวใหม่ ประเพณีกวนข้าวทิพย์ ประเพณีคำโพธิ์คำไพร การแสดงรำตง และผ้าทอกะเหรี่ยง สามารถนำมาสร้างรายได้จากทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน และกระบวนการสร้างรายได้ของครอบครัวและชุมชน สามารถพัฒนาต่อยอดสู่การพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็งและมั่นคงต่อไปได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านกล้วยและชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านห้วยหินดำ มีจิตใจที่เป็นหนึ่งเดียว สมัคสมานสามัคคี ยึดถือและรักใคร่ในอัตลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตน ปฏิบัติตนตามครรลองสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน และสามารถพัฒนาต่อยอดสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน ด้วยทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งและมั่นคงต่อไปได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านกล้วยและชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านห้วยหินดำ มีสมาชิกชุมชนที่มีจิตอาสา ทักษะ และความพร้อมต่อการรับการพัฒนาศักยภาพด้วยกระบวนการสร้างนวัตกรชุมชน การขับเคลื่อนจิตอาสาของชุมชนประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ช่างเผือกอยู่ในป่าสู่การพัฒนากำลังพล และขั้นตอนที่ 2 ชุมชนร่วมสร้างสรรค์ มีลักษณะเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อัตลักษณ์ชุมชน วิถีชีวิตชุมชน และผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนากลุ่มจิตอาสาของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านกล้วยและบ้านห้วยหินดำ ให้เป็นนวัตกรชุมชน ที่เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนและสร้างมูลค่าจากทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ร่วมกับการจัด workshop ถามมา - ตอบไป แลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิเคราะห์ SWOT ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนร่วมกันกับสมาชิกชุมชน ผู้นำชุมชน และเครือข่ายต่าง ๆ ด้วย โดยนวัตกรรมชุมชนนำผลการวางแผนจัดกิจกรรมพัฒนา นวัตกรรมชุมชน มาประเมินแผนงาน ผลกระทบ และแนวปฏิบัติกิจกรรมสร้างรายได้ด้วยทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเชิดชูอัตลักษณ์และวิถีชีวิต อันเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างธรรมชาติ จึงได้ข้อสรุปในการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยง โดยชุมชนกะเหรี่ยงบ้านกล้วย และชุมชนกะเหรี่ยงบ้านห้วยหินดำ ได้เสนอแผนการจัดกิจกรรมชุมชนละ 1 กิจกรรม ดังนี้

1) ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านกล้วย วางแผนจัดกิจกรรมการแสดงดนตรีในงานผูกข้อมือสู่ขวัญ เป็นรูปแบบของการแสดงรำตงประกอบดนตรีพื้นถิ่น

2) ชุมชนกะเหรี่ยงบ้านห้วยหินดำ วางแผนจัดกิจกรรมการแสดงดนตรีในป่า และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนในงานด้วย ผู้ที่เข้าร่วมงานสามารถซื้อเสื้อหรือย่ามผ้าทอย้อมสีธรรมชาติได้ในราคาพิเศษ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อการสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยนวัตกรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านกล้วยและชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านห้วยหินดำ มีรูปแบบและกระบวนการพัฒนานวัตกรรมชุมชน ที่ต้องเริ่มจากการพัฒนาการคิด การวางแผน การตรวจสอบและการประเมินผลแผนงาน สุดท้ายก็คือการนำข้อบกพร่องจากการดำเนินงานมาปรับปรุงต่อไป หรือที่เรียกว่ากระบวนการ PDCA ซึ่งคณะวิจัยพบว่า นวัตกรรมชุมชน ที่ได้รับการพัฒนากระบวนการเพิ่มรายได้จากทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองนั้น มีความกระตือรือร้น มีความปรารถนาที่จะเห็นชุมชนของตนเองเติบโต มีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ยังคงความเข้มแข็งทางอัตลักษณ์ไว้อย่างยั่งยืน และควรมีการเชื่อมโยงเครือข่ายพัฒนาร่วมกับชมรมท่องเที่ยวอำเภอด่านช้าง ร่วมกับท่านกำนันตำบลวังยาว จะร่วมกันพัฒนาบ้านพักในชุมชนให้เป็นโฮมสเตย์ ที่ได้มาตรฐาน สะอาด สะดวก ปลอดภัย แต่ยังคงความเป็นธรรมชาติและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี มีความเป็นเอกลักษณ์ทางอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม มีความเชื่อเหมือนกัน ประเพณี วัฒนธรรม และความเป็นมาของกลุ่มตน อีกทั้งอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ยังสื่อถึงวิถีชีวิตในมิติประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม (Cultural History) ที่เป็นองค์รวมอันซับซ้อนกันของความรู้ ความเชื่อ ศิลปกรรม กฎหมาย ประเพณี ความสามารถและลักษณะนิสัยอื่นๆ ที่ทุกคนต้องรับมาในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมได้ดี (อคิน รพีพัฒน์, 2551) ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงทั้ง 2 แห่ง มีความเหมาะสมด้านวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ต่อการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่โดดเด่นได้ และอาจเป็นเพราะ ชุมชนแห่งนี้มีภูมิสังคมที่สำคัญ สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ชีวภาพ วิถีชีวิต ประเพณี ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรม ในการพัฒนาภูมิสังคมจำเป็นต้องใช้ ภูมิปัญญาของสมาชิกในชุมชนร่วมกับการพัฒนาชุมชน ให้สามารถดำเนินไปด้วยกัน (ศิริพันธ์ นันธุนาพันธ์ และคณะ, 2561) สำหรับการพัฒนาชุมชน

ที่มีอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่พระมหาพรชัย สิริวิโร และคณะ ได้เรียกว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นลักษณะของอัตลักษณ์ร่วมระหว่าง อัตลักษณ์ส่วนบุคคล กับอัตลักษณ์ทางสังคม (พระมหาพรชัย สิริวิโร และคณะ, 2560) ที่เปิดโอกาสการเรียนรู้จาก ประสบการณ์จริง สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการไปท่องเที่ยวเพื่อการ เรียนรู้หาประสบการณ์และความบันเทิง โดยนักท่องเที่ยวเห็นว่าคนท้องถิ่นที่ไปเที่ยวนั้นมีวัฒนธรรมที่ แปลกโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์จนสามารถดึงดูดใจให้ไปท่องเที่ยวได้ อย่างไรก็ตามการพัฒนาภูมิสังคม จำเป็นต้องใช้ ภูมิปัญญาของสมาชิกในชุมชนร่วมกับการพัฒนาชุมชน ให้สามารถดำเนินไปด้วยกัน ตามแนวทางของวีรานุช (วีรานุช วอนแก่นน้อย และคณะ, 2560)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า กระบวนการนวัตกรชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งชุมชนกะเหรี่ยงบ้านกล้วยและชุมชนกะเหรี่ยงบ้านห้วยหินดำ มี รูปแบบการเชื่อมโยงเครือข่ายของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างดี สมาชิกชุมชนมีจิตอาสาที่พร้อมต่อการพัฒนา เป็น นวัตกรชุมชน อีกทั้งทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนก็ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกชุมชน ผู้นำ ชุมชน พระสงฆ์ ปราชญ์ท้องถิ่น ส่วนงานการปกครอง ชมรมการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมกันวางแผน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรม ด้วยความพยายามนำมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนอันเป็นทรัพยากรสำคัญมาพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนากระบวนการชุมชนสร้างสรรค์ (เพ็ญพรรณ เพ็ญพูลอย, 2563) ใน ประเด็นการพัฒนาบทบาทของสมาชิกในชุมชนไม่ว่าจะเป็น กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มจิตอาสา หรือส่วน งานราชการที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะชุมชนที่มีชาติพันธุ์เดียวกัน จะมีความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มี จิตใจเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ รักและศรัทธาในรากเหง้าและบรรพบุรุษของตน ยึดมั่นในประเพณีและ วัฒนธรรมของตน การให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ จึงเป็นไปเพราะความสัมพันธ์ญาติพื้ น้อง การจัดกิจกรรมกระบวนการพัฒนากลุ่มจิตอาสาให้เป็น นวัตกรชุมชน ก็เพื่อประโยชน์ต่อการจัด กิจกรรมสร้างสรรค์ต่อชุมชน และสามารถสร้างรายได้เสริม กระตุ้นให้เกิดความน่าสนใจของ นักท่องเที่ยวและคนทั่วไป ที่มีความสนใจสิ่งที่เรียกว่ามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน สะท้อนอัต ลักษณ์ ภูมิปัญญา วิถีชีวิตดั้งเดิม ในการส่งเสริมให้ธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนก้าวต่อไป ข้างหน้า ซึ่งทุกฝ่ายจึงต้องร่วมมือกันเพื่อคงไว้ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรม (ชนัญ วงษ์วิภาค, 2548) การ พัฒนาที่ดีจำเป็นต้องมีแนวคิด หลักการ กระบวนการและวิธีการปฏิบัติ มีนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา ตั้งแต่ต้นจน สิ้นสุดด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วม เน้นการตัดสินใจหรือความคิดเห็นจะต้องเป็นกลุ่มเป้าหมาย ส่วนใหญ่และไม่ขัดแย้ง ต่อความเชื่อต่างๆในชุมชน (โกวิทย์ พวงงาม, 2539) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการสร้างมูลค่า สิ่งที่ต้องคำนึงถึงอันดับแรก คือ ลูกค้ำ เพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการแสวงหา ความคิดใหม่ๆ ที่เป็นส่วนสำคัญในการนำความคิดเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ใหม่ๆ เพื่อนำไปวางขายตามความต้องการของลูกค้า และปัญหาสำคัญคือ ความต้องการของลูกค้าที่ แปรผันไปตามปัจจัยมากมาย เช่น รายได้ ความสนใจ ยุคสมัย สังคม กาลเวลา (สาคร คันธ์โชติ, 2528)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านกล้วยและชุมชนชาติ พันธุ์กะเหรี่ยงบ้านห้วยหินดำ สามารถสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยทุนทางวัฒนธรรม

ของตนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะด้วยกระบวนการของ นวัตกรรมชุมชน เริ่มจากการคิดเป็น การวางแผน เป็น การตรวจสอบและการประเมินผลแผนงานเป็น และการนำข้อบกพร่องจากการดำเนินงานมา ปรับปรุงได้อย่างเหมาะสม หรือที่เรียกว่ากระบวนการ PDCA (Plan, Do, Check, Action) ร่วมกับการ เชื่อมโยงเครือข่ายของกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีผู้นำที่เชื่อมโยงเครือข่ายทางชาติพันธุ์ไว้ เหนียวแน่น ตามทิศทางการสร้างเครือข่ายที่ปัจเจกบุคคล องค์กร สถาบัน ได้ตกลงที่จะประสาน เชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้วัตถุประสงค์ หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543) เช่น มีการพัฒนา ชุมชนให้เป็นที่พักในชุมชน พัฒนาบ้านให้เป็นโฮมสเตย์ ที่ สะอาด สะดวก ปลอดภัย แต่คงความเป็น ธรรมชาติและมีกลิ่นไอของวิถีวัฒนธรรม เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า การสร้างเครือข่ายนั้นจะ ทำให้มีการติดต่อ การแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้าง เครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วยวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน (พระดาบเหนือ บุตรสีเทา, 2557) ซึ่งกลุ่ม นวัตกรรมชุมชน สามารถสร้างกิจกรรมที่เพิ่มรายได้จากทุนทางวัฒนธรรมของ กลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง การร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและ อำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารระหว่างกันด้วยวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และที่สำคัญควรมีการเชื่อมโยงเครือ ข้างพัฒนาร่วมกับชมรมท่องเที่ยวอำเภอด่านช้าง ร่วมกับท่านกำนันตำบลวังยาว จะร่วมกันพัฒนา บ้านพักในชุมชนให้เป็น โฮมสเตย์ ที่ได้มาตรฐาน สะอาด สะดวก ปลอดภัย แต่ยังคงความเป็น ธรรมชาติและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและยังเป็นจุดที่สร้างรายได้อย่างยิ่งยืน สอดคล้อง กับทฤษฎีเมืองสีเขียวด้านระบบส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการค้าทุนความยั่งยืนของคุณภาพชีวิต (วรรณวิไล วยะลุน, 2557)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ จากกระบวนการทำกิจกรรมพัฒนานวัตกรรมชุมชน ออกมา เป็นองค์ความรู้ใหม่ ที่สามารถนำไปใช้กับการพัฒนาชุมชนอื่นๆ ซึ่งง่ายต่อการทำความเข้าใจและการ นำไปใช้เรียกว่า KAREN Model มีรายละเอียด ดังภาพที่ 1

ภาพประกอบ 1 KAREN Model

ความหมายของโมเดล “Karen Model” มีรายละเอียดดังนี้

K = Knowledge องค์ความรู้ ถือเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกของการเป็น นวัตกรรมชุมชน ซึ่งต้องมีความรู้ที่ดี และพร้อมพัฒนาทักษะใหม่ๆ อยู่เสมอ

A = Attitude ทักษะคน นวัตกรรมชุมชน ต้องมีทัศนคติที่ดี รู้จักใช้โอกาส รู้จักวิธีการรับมือกับปัญหาและอุปสรรค มีมุมมองที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

R = Realize ทำทุกสิ่งให้เป็นจริง นวัตกรรมชุมชน ต้องสร้างความตระหนักรู้ ให้เป็นพลังขับเคลื่อนแผนการต่างๆ ให้บรรลุผลของความเป็นจริงในทุกด้าน

E = Even เป็นประจำ สม่ำเสมอ การทำกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม โดยเฉพาะเกี่ยวกับ ประเพณี วัฒนธรรม จะต้องมีความต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

A = Action การลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง กิจกรรมใดๆ จะไม่สามารถสำเร็จลงได้ หากมีการวางแผนงาน มอบหมายงาน แต่ไม่มีการปฏิบัติอย่างเต็มกำลังความสามารถ ตามหน้าที่

N = Normal ดำเนินชีวิตอย่างปกติ นวัตกรรมชุมชน ต้องสร้างความเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นปกติ ไม่กระทบต่อวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน

บทสรุป

การศึกษากระบวนการพัฒนา นวัตกรรมชุมชน เพื่อสร้างมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในจังหวัดสุพรรณบุรี ด้วยทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโดย นวัตกรรมชุมชน ที่เป็นจิตอาสาชุมชน เริ่มจากกระบวนการพัฒนา นวัตกรรมชุมชน ที่มีจิตสำนึกรักในตัวตน

อัตลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ คุณค่าการดำรงชีวิต วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม จากนั้นจึงร่วมกันพัฒนาการคิด การวางแผน การตรวจสอบและการประเมินผลแผนงาน สุดท้ายก็คือการนำข้อบกพร่องจากการดำเนินงานมาปรับปรุง ซึ่งกลุ่มนวัตกรรมชุมชน ที่ได้รับการพัฒนาสามารถสร้างกระบวนการเพิ่มรายได้ชุมชน จากทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง มีความกระตือรือร้น มีความปรารถนาที่จะเห็นชุมชนของตนเองเติบโต มีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ยังคงความเข้มแข็งทางอัตลักษณ์ไว้อย่างยั่งยืน และควรมีการเชื่อมโยงเครือข่ายพัฒนาร่วมกับชมรมท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในเชิงการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ด้านการศึกษาองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยสามารถนำไปถอดบทเรียนเชิงพื้นที่ หรือกรณีศึกษาให้กับผู้เรียนด้านมนุษยศาสตร์ ด้านสังคมศาสตร์ ด้านศาสนา ด้านประวัติศาสตร์ หรือสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปต่อยอดองค์ความรู้ การนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ศึกษาอื่นโดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นกระบวนการฝึกและสร้างการเรียนรู้

2) ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปศึกษาต่อยอด และถอดบทเรียนกระบวนการเพื่อขยายผลองค์ความรู้ให้บุคลากร ที่ช่วยพัฒนารูปแบบการฟื้นฟูอาชีพ การสร้างรายได้ และการเชื่อมโยงและสอดคล้องกับบริบทเครือข่ายที่กำลังขับเคลื่อนองค์การแห่งการเรียนรู้

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ กระบวนการสร้างนวัตกรรมชุมชน ที่เรียกว่า KAREN Model สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้กับการสร้างนวัตกรรมชุมชนและการสร้างรายได้จากทุนทางวัฒนธรรมชุมชนแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่อื่น

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา.
- โกวิท พวงงาม. (2539). *การศึกษารูปแบบและแนวทางการเสริมความเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)*. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- ชนัญ วงษ์วิภาค. (2548). *การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระดาวเหนือ บุตรสีเทา. (2557). *การสร้างเครือข่ายและการจัดการเครือข่ายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของชุมชนบ้านพบรมมนาสูข อําเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พระมหาพรชัย สิริวิโร และคณะ. (2560). *การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- เพ็ญพรรณ เพ็ญฟูลอย. (2563). การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่และกระบวนการของชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย. อยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรรณวิไล วยะลุน (2557). ธรรมชาติความเชื่อของเมืองเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง ในภาคเหนือตอนล่างประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิลาส ศรีมหาวโร. (2556). สังคมวิทยาการเมืองการปกครอง. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- วีรณัฐ วอนแก่นน้อย และคณะ. (2660). ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชนบ้านหินฮาว อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ศิริพันธ์ นันสุนานนท์ และคณะ. (2561). ภูมิสังคมทางวิถีชีวิตและคุณค่าของพื้นที่สาธารณะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ชุ่มน้ำ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- สาคร คันธโชติ. (2528). การออกแบบและการพัฒนาผลิตภัณฑ์. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานจังหวัดสุพรรณบุรี. (2564). แผนพัฒนาจังหวัดสุพรรณบุรี พ.ศ. 2561-2565 (ฉบับทบทวน). สุพรรณบุรี: แผนงบประมาณ.
- อคิน รพีพัฒน์ (2551). วัฒนธรรมคือความหมาย: ทฤษฎีและวิธีการคิดของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

วิเคราะห์สิทธิมนุษยชนของจอห์น ล็อก ตามหลักจริยศาสตร์ The John Locke's Ethical Analysis of Human Rights

¹พระภรณโรจน์ เตชธมโม (ธรรมอนันตพล) ²พระครูวิสุทธิมณฑลบัณฑิต

¹Phrapharanroj Tachatammo (Thamanantapol) ²PhraKhruiWisutthiMongkhobandit

^{1,2}บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: thamanantapol@gmail.com

Received September 4, 2025; Revised December 29, 2025; Accepted: December 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ (1) เพื่อศึกษาสิทธิมนุษยชนในทรรศนะของจอห์นล็อก (2) เพื่อศึกษาจริยศาสตร์ในมนุษย์ และ (3) เพื่อวิเคราะห์สิทธิมนุษยชนของจอห์นล็อก ตามหลักจริยศาสตร์ ใช้ระเบียบวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพของจอห์นล็อก เน้นไปในแนวทางสังคมการเมืองและถูกนำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน สิทธิจึงมีสภาพตามธรรมชาติกับตามกฎหมายที่ปรากฏในการแสดงออกเกี่ยวกับการเรียกร้องสิทธิต่างๆ อันชอบธรรมหรือการถูกละเมิดจากองค์กรของรัฐ สิทธิ เสรีภาพ มาตรฐาน การแสดงความสุขและการต่อต้านการกดขี่มีอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ทั่วโลก จริยศาสตร์เป็นศาสตร์เกี่ยวกับความประพฤติที่เป็นนิสัยของมนุษย์ โดยศึกษาหาคำตอบใน 3 ประเด็นนี้ คือ (1) อุดมคติหรือเป้าหมายสูงสุดของชีวิต (2) คุณค่าการกระทำของมนุษย์ และ (3) เกณฑ์ตัดสินคุณค่าการกระทำของมนุษย์ พุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ศาสนา แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ (1) พุทธจริยศาสตร์ระดับพื้นฐาน คือ ศีล 5 (2) พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง คือ กุศลกรรมบถ 10 และ (3) พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง คือ อริยมรรคมีองค์ 8 ทางแห่งการดับทุกข์ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย รูปแบบสิทธิมนุษยชนของจอห์นล็อก ตามหลักจริยศาสตร์ IVJ คือ (1) Ideal อุดมคติหรือเป้าหมายสูงสุดของชีวิต คือ เชื่อในพระเจ้า เชื่อในกฎหมายยึดปรัชญาการเมืองแบบประชาธิปไตย (2) Value คุณค่าการกระทำของมนุษย์ คือ ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ และหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน และ (3) Judging Criteria เกณฑ์ตัดสินคุณค่าการกระทำของมนุษย์ ได้แก่ กฎของสวรรค์, กฎของประชาชน และ กฎแห่งสากลนิยม

คำสำคัญ: จอห์น ล็อก; จริยศาสตร์; สิทธิมนุษยชน

Abstract

This research article has 3 objectives: (1) to study human rights in John Locke's perspective, (2) to study ethics in humans, and (3) to study the John Locke's

ethical analysis of human rights. The research methodology is document research, studying documents and related research, analyzing and presenting data in the form of descriptive analysis. The research results found that John Locke's concept of human rights and freedom focuses on the socio-political approach and is applied in daily life. Rights are therefore in accordance with nature and law, which appear in expressions of legitimate rights demands or violations by state organizations. Rights, freedom, fraternity, seeking happiness and resisting oppression exist in the consciousness of people all over the world. Ethics is a science about human behavior that is a habit. It studies and finds answers to these 3 issues: (1) ideals or the highest goal of life, (2) the value of human actions, and (3) criteria for judging the value of human actions. Buddhist ethics is a religious ethics, divided into three types: (1) basic Buddhist ethics, namely the five precepts, (2) intermediate Buddhist ethics, namely the Kusala-kammapatha, and (3) high-level Buddhist ethics, namely the Noble Eight-fold Path, the path to the cessation of suffering. The knowledge gained from the research on John Locke's human rights model according to IVJ ethics is (1) Ideals, the highest ideals or goals of life, namely, believing in God, believing in the law. Adhere to the democratic political philosophy (2) Value, the value of human actions, namely human dignity and basic human rights principles, and (3) Judging Criteria, the criteria for judging the value of human actions, namely the law of heaven, the law of the people, and the law of universality.

Keywords: John Locke; Ethics; Human rights

บทนำ

สิทธิมนุษยชน (Human Right) เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายนับตั้งแต่ได้มีการก่อตั้ง “องค์การสหประชาชาติ” (United Nations) เป็นต้นมา เป็นที่สนใจของนานาชาติทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ประกอบกับกระแสจากโลกาภิวัตน์ ที่เป็นความประสงค์ของประเทศที่พัฒนาแล้วนั้นต้องการที่จะได้เห็นประเทศต่างๆ พึงปฏิบัติต่อคนในชาติของตนอย่างมีเกียรติและสมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันทั่วโลก (อุดมศักดิ์ สนิทพงษ์, 2550) ในปัญหาของสิทธิมนุษยชนนั้น เป็นเรื่องยากที่จะชี้ชัดได้ว่าจะต้องมีการปฏิบัติในระดับไหนเพียงใดจึงจะถือว่าเป็นการละเมิดในสิทธิมนุษยชน เพราะเนื่องจากในแต่ละสังคมนั้นต่างก็มีการยึดถือค่านิยมในประเพณีและวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันออกไป และความย้อนแย้งจากกระบวนการพัฒนาสิทธิมนุษยชนเอง จึงได้ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย และนโยบายของรัฐที่ถูกกล่าวหาว่าไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งรวมถึงในประเทศไทยที่รับเอาอิทธิพลของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแบบตะวันตกมาใช้ด้วย นอกจากนี้การขาดสภาพบังคับ แม้ในทวิภาคีสัญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (The United Nations Universal Declaration of Human Rights) เองก็ตาม มีผลในการแก้ไขปัญหาสิทธิมนุษยชนอันมีความเป็นด้วยความยากลำบาก

ปัญหาสิทธิมนุษยชนเป็นปัญหาที่มีความละเอียดอ่อนซึ่งมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของนานาประเทศ ซึ่งปัญหาดังกล่าวมิใช่ปัญหาของสังคมใดหรือประเทศใด แต่เป็นปัญหาของมวลมนุษยชาติที่จะต้องมีการได้รับการแก้ไขร่วมกัน

สิทธิมนุษยชนเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ ซึ่งมนุษย์จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากความมีสิทธิมนุษยชน เหตุโศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นต่อมวลมนุษยชาติ ความไม่สงบสุขที่เกิดขึ้นในทางสังคมและในทางการเมือง ความรุนแรงในสังคมที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในภูมิภาคต่างๆ ของโลก เป็นมูลเหตุที่ผลักดันในประเทศต่างๆ ได้เข้าร่วมตัวกันเพื่อจัดทำข้อกำหนดในการให้ความคุ้มครองต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานต่างๆ ซึ่งนับได้ว่าเป็นแนวความคิดร่วมกันของประชาชนทุกคน และเป็นแนวคิดของรัฐต่างๆ ทุกรัฐในความปรารถนาให้มีการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีของความเป็น มนุษยชาติ อันเป็นรากฐานของเสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรมและความมีสันติภาพในโลก (เสนห์ จามริก, 2545) คำว่า สิทธิ (right) ในทางตะวันตกนั้นเป็นสิ่งที่มีการถกเถียงกันในเชิงปรัชญาอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นผลของความคิดจากนักปรัชญารุ่นก่อนๆ โดยเฉพาะแนวความคิดเรื่องอุดมรัฐ (utopia) และการเมืองการปกครอง ในทรรศนะของจอห์นล๊อคเป็นนักปรัชญา ชาวอังกฤษ ถือว่าเรื่องสิทธินั้นเป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ โดยมีแนวความคิดว่า เรื่องสิทธิในแง่ของความเป็นเจ้าของและการครอบครองสิทธิในทรัพย์สินที่อยู่ตามธรรมชาติและสิทธิที่ถือว่าสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือสิทธิในชีวิตของปัจเจกชน ประเด็นนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการให้ความหมายอีกทั้งความสำคัญของสิทธิในชีวิต และสิทธิในการที่จะได้รับความคุ้มครองจากรัฐ รัฐมีเพียงหน้าที่ในการรับใช้ประชาชน สิทธิทางการเมือง (Political right) ทั้งหมดเป็นของประชาชน ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดและถอดถอนรัฐบาลได้ หากรัฐบาลไม่มีความเป็นธรรมและไร้ประสิทธิภาพในการบริหารประเทศ เพราะรัฐบาลมีหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของประชาชนในฐานะที่ประชาชนเป็นผู้จัดตั้งหรือเป็นเจ้าของรัฐบาลและเป็นผู้รับประโยชน์จากการบริหารงานของรัฐบาล (Locke, 1969) พร้อมทั้งการได้เข้าไปครอบครองสิทธิของปัจเจกชน (Locke, 1937) การศึกษาวิเคราะห์เรื่องเสรีภาพของจอห์นล๊อค แสดงให้เห็นว่าเรื่องเสรีภาพนี้มีความสำคัญยิ่ง เพราะนักปรัชญาหลายคนล้วนมองเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ กล่าวคือหากปราศจากเสรีภาพเสียแล้ว ชีวิตมนุษย์จะมีพื้นที่ตรงไหนให้กับการยืนยันว่าชีวิตมีความสุขสบายอย่างแท้จริง ด้วยว่าหากไม่มีเสรีภาพในชีวิตแล้ว การกล่าวว่าเป็นอยู่แบบนี้หรือเป็นอยู่แบบนั้นแล้วมีความสุขย่อมอาจจะไม่เป็นความจริงก็ได้ เพราะเมื่อพิจารณาอย่างถึงที่สุดแล้ว เสรีภาพล้วนเกี่ยวข้องกับสรรพสิ่งในชีวิตมนุษย์อย่างแน่นอน เช่น การหลุดพ้นจากกิเลสทั้งมวลหรือการเข้าถึงนิพพาน ในทางพุทธปรัชญาจัดว่าเป็นการเข้าถึงเสรีภาพอย่างแท้จริง เพราะชีวิตนี้จะไม่ถูกบงการจากกิเลสทั้งหลายอีกต่อไป

ความสำคัญของสิทธิในทางจริยธรรม เป็นมาตรฐานหรือวิธีการสำหรับการปฏิบัติ เป็นอะไรบางอย่างที่ถูกต้องตรงไปตรงมา ที่มีความยุติธรรมถูกต้องคือเมื่อไรที่ความคิดเรื่องความถูกต้องชอบธรรมได้ถูกพิจารณาในแง่จริยธรรมแล้ว พัฒนาการขั้นต่อไปคือมองจริยธรรมที่เป็นการให้สิทธิบางลักษณะแก่บุคคล เพื่อให้การยอมรับการได้มาซึ่งสิทธิ โดยการมีสิทธิที่ถูกต้องชอบธรรม จากความเชื่อที่ว่าข้าพเจ้าอาจจะกระทำบางสิ่งเพราะเป็นสิ่งที่ถูกต้อง หรือตามความเชื่อว่าข้าพเจ้าอาจปฏิบัติบางอย่างเพราะว่าข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะทำ ด้วยเหตุนี้ความคิดเกี่ยวกับสิทธิจึงสัมพันธ์กับความคิดใน

เรื่องความชอบธรรมตามเจตนารมณ์ของประชาชน ส่วนความหมายในแนวลบนั้นประชาชนมีเสรีภาพได้ภายใต้อำนาจแห่งรัฐ รัฐไม่อาจมาย่ำยีประชาชนและไม่บังคับประชาชนให้เป็นไปตามใจชอบ แต่จำเป็นต้องวางแนวทางไว้ปฏิบัติร่วมกัน

ในด้านจริยศาสตร์เป็นการศึกษาคุณค่าแห่งชีวิตมนุษย์ โดยมีความมุ่งหวังให้มนุษย์ค้นหาคุณค่าที่แท้จริงแห่งชีวิตและสรรพสิ่ง โดยใช้สติปัญญาและเหตุผลในการแสวงหาสิ่งที่ดีมีคุณค่าที่สุดในชีวิต เพื่อความเจริญก้าวหน้าแห่งตน แต่เพราะชีวิตมนุษย์มิได้ราบเรียบเสมอไป บางครั้งเกิดความขัดแย้งทางคุณค่า (Conflict of Value) การกระทำของมนุษย์ กล่าวคือ เป็นความรู้สึกสองทางที่ขัดแย้งกันจนมนุษย์ไม่สามารถตัดสินใจได้ ในท้ายที่สุดการกระทำต่าง ๆ ในสังคมจึงต้องอาศัยจริยศาสตร์มาเป็นมาตรการตัดสินคุณค่าการกระทำ จริยศาสตร์ในฐานะที่เป็นสาขาหนึ่งของวิชาปรัชญา ซึ่งจริยศาสตร์นี้ได้ศึกษาถึงคุณค่าแห่งความประพฤติ และคุณค่าแห่งชีวิตมนุษย์ จริยศาสตร์พยายามตอบคำถามที่ว่า ความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด คืออะไร มีมาตรการหรือมาตรฐานอะไรหรือไม่ ที่จะวัดหรือตัดสินว่า การกระทำดี การกระทำชั่ว ความประพฤติดี ความประพฤติชั่ว ความถูก ความผิด และชีวิตที่ดีนั้นเป็นอย่างไร อะไรคือความดีอันสูงสุดของมนุษย์ (Summum Bonum) ควรใช้ชีวิตอย่างไรจึงจะคุ้มค่าของการเกิดมาเป็นมนุษย์ ปัญหาที่จริยศาสตร์ พยายามตอบคำถามอาจแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ (1) ปัญหาเรื่องความมีอยู่ของคุณค่า คือ นักปรัชญาพยายามตอบคำถามที่ว่า ความดีคืออะไร ความดีมีอยู่ในตัวเองหรือเป็นเพียงค่านิยมที่คนสมมติขึ้นมา (2) ปัญหาเรื่องค่าของชีวิต กล่าวคือใช้ชีวิตอย่างไรจึงจะทำให้ชีวิตมีค่าสมกับที่เกิดมาเป็นมนุษย์ จริยศาสตร์กล่าวถึงชีวิตในอุดมคติโดยพยายามให้เหตุผลว่า ทำไมชีวิตเช่นนั้นจึงเป็นแบบที่ดีที่สุด และ (3) ปัญหาเรื่องมาตรฐานการตัดสินว่า อะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด อะไรควร อะไรไม่ควร นั่นคือ คำถามว่ามีอะไรเป็นเกณฑ์ในการตัดสินว่าการกระทำนั้นๆ ดีหรือไม่ดี (สำเนียง ยอดศรี, 2560) สอดคล้องกับแนวทางพุทธจริยศาสตร์ที่เป็นจริยศาสตร์ศาสนา โดยมีฐานคิดจากหลักศีลธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่มีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัวเกี่ยวกับความดี ความชั่ว ถูก ผิด บาป บุญ คุณ โทษต่างๆ ลักษณะของพุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นการใช้เหตุผลแล้วเกิดการยอมรับ หลักความประพฤติตามพุทธจริยศาสตร์นั้นจะผูกไว้กับความเชื่อเรื่อง กฎแห่งกรรม โดยส่งผลทั้งชาตินี้และ/หรือชาติหน้า จุดใหญ่ของพุทธจริยศาสตร์อยู่ภายใต้กรอบของหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งสามารถสรุปลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา (พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ วันจันทร์), 2554)

ดังนั้นการปรับเอาแนวคิดสิทธิมนุษยชนของจอห์น ล็อก ที่มีหลักคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ตามหลักจริยศาสตร์จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์สิทธิมนุษยชนของจอห์นล็อก ตามหลักจริยศาสตร์ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและมีคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในด้านสิทธิมนุษยชนตามหลักจริยศาสตร์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสิทธิมนุษยชนในทฤษฎีของจอห์น ล็อก
2. เพื่อศึกษาจริยศาสตร์ในมนุษย์
3. เพื่อวิเคราะห์สิทธิมนุษยชนของจอห์น ล็อก ตามหลักจริยศาสตร์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. รวบรวมเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary source) ได้แก่ แนวคิด Treatise of Civil Government and A Letter Concerning Toleration และ Two Treatises of Government John Locke รวบรวมงานเขียนว่าด้วยหลักจริยศาสตร์และศึกษาแนวคิดจริยศาสตร์ทั่วไปและจริยศาสตร์สิทธิมนุษยชน โดยมุ่งเน้นพุทธจริยศาสตร์ จากเนื้อหาที่บรรจุในพระไตรปิฎก
2. รวบรวมเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary source) ได้แก่ หนังสือ ตำราเอกสารวิชาการ บทความ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์และดุษฎีนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย
3. วิเคราะห์ข้อมูลด้านสิทธิมนุษยชนของจอห์น ล็อกด้วยมุมมองทางจริยศาสตร์
4. เรียบเรียงผลการศึกษาด้วยการพรรณนาวิเคราะห์
5. สรุปข้อมูลทั้งหมดรวบรวมนำเสนอผลงาน ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลผลการวิจัยในลักษณะวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการศึกษา

1. สิทธิมนุษยชนในทฤษฎีของจอห์นล็อก ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพของจอห์นล็อก มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาล้วนมีสิทธิเสรีภาพที่จะกระทำการใดๆ ก็ตามดังที่ใจปรารถนา โดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับจิตจำนงของใคร หรือต้องมีใครมาบังคับให้กระทำหรือห้ามการกระทำ และเมื่อมนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องมาอยู่ร่วมกัน จึงต้องมีกฎหมายและรัฐขึ้นมาเพื่อที่คนแต่ละคนในสังคม จะได้มีความสุขในการอยู่ร่วมกันและเหตุที่ต้องมีกฎหมายก็เพราะว่าสภาวะธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีความบกพร่องมาแต่เดิมอยู่ 3 ประการ คือ (1) ขาดกฎหมายที่เป็นที่ตกลงและยอมรับที่จะใช้ตัดสินข้อพิพาททั้งปวง (2) ขาดผู้พิพากษาที่ทุกคนยอมรับและมีความเป็นกลาง และ (3) ขาดอำนาจที่จำเป็นและสนับสนุนคำพิพากษาที่ถูกต้องและที่จะจัดให้เป็นไปตามนั้น (สมบัติธารงธัญญวงศ์, 2546) กฎหมายที่รัฐอันเป็นคณะบุคคลที่ทุกคนในสังคมให้ทำหน้าที่บริหารกิจการมต่างๆ เพื่อสร้างความสุขแก่ทุกคนในสังคมนั้นจะต้องเป็นกฎหมายที่ประกอบด้วยลักษณะ 4 ประการ คือ (1) กฎหมายต้องใช้กับคนทุกคนเท่าเทียมกัน ไม่ว่าคนร่ำรวยหรือคนจน (2) กฎหมายต้องไม่ใช้ตามอำเภอใจและเพื่อการกดขี่ แต่ต้องใช้เพื่อประโยชน์ของประชาชน (3) องค์กฤษฎีบัญญัติต้องไม่ขึ้นภาษีโดยปราศจากความยินยอมของประชาชน และ (4) องค์กฤษฎีบัญญัติ ไม่อาจมอบอำนาจในการจัดทำกฎหมายให้แก่ผู้ใดโดยเฉพาะ แนวคิดเรื่องสิทธิของจอห์นล็อก เน้นไปในแนวทางสังคมการเมืองและถูกนำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน สิทธิเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการคุ้มครองแม้ว่าบุคคลที่เป็นเจ้าของสิทธิซึ่งได้รับการคุ้มครองจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม สิทธิจึงมีสภาพตามธรรมชาติกับตามกฎหมายที่ปรากฏในการแสดงออกเกี่ยวกับการเรียกร้องสิทธิต่างๆ อันชอบธรรมหรือการถูกละเมิดจากองค์กรของรัฐ สิทธิ เสรีภาพ ภราดรภาพ การแสดงหาความสุขและการต่อต้านการกดขี่มีอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ทั่วโลก เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะหรือกลุ่มชนจำเป็นต้องมีหลักที่ต้องปฏิบัติร่วมกันที่เป็นหลักสากล เช่น ระเบียบ แบบแผน วัฒนธรรม ประเพณี กฎหมายและศีลธรรม โดยมีสิทธิเป็นจุดเชื่อมโยงของหลักปฏิบัติสากลทั้งเป็นรูปธรรมและนามธรรม

2. จริยศาสตร์ในมนุษย์ ผลการวิจัยพบว่า จริยศาสตร์เป็นศาสตร์เกี่ยวกับความประพฤติที่เป็นนิสัยของมนุษย์ และศึกษาปัญหาที่ว่าด้วย (1) ความดีสูงสุด (Summum Bonum) ของชีวิตมนุษย์คืออะไร (2) เกณฑ์ในการตัดสินความประพฤติของมนุษย์ว่าอย่างไรถูกไม่ถูก ดีไม่ดี ควรไม่ควร คืออะไร (3) สถานภาพของค่าทางศีลธรรม คืออะไร (4) ความยุติธรรม คืออะไร (5) สิทธิและหน้าที่ คืออะไร และ (6) พันธะหรือข้อผูกพัน คืออะไร (Jayatilleke, 1984) เป้าหมายของการศึกษาจริยศาสตร์ คือ พฤติกรรมอันเป็นไปในทางที่ดี เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมโดยรวมไปถึงสรรพสิ่งด้วย พฤติกรรมดังกล่าวเน้นที่มนุษย์เท่านั้นเป็นผู้นำไปใช้ อันมีผลต่อทุกสรรพสิ่ง สามารถกำหนดได้เป็น 2 คุณค่า คือ คุณค่าในตัวเอง คุณค่าต่อผู้นำไปปฏิบัติ โดยศึกษาหาคำตอบใน 3 ประเด็นนี้ คือ (1) อุดมคติหรือเป้าหมายสูงสุดของชีวิต (2) คุณค่าการกระทำของมนุษย์ และ (3) เกณฑ์ตัดสินคุณค่าการกระทำของมนุษย์ พุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ศาสนา โดยมีฐานคิดจากหลักศีลธรรม เป็นเรื่องการกล่าวถึงแนวทางการกระทำความเป็นสากลของความดี ความชั่ว ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ (1) พุทธจริยศาสตร์ระดับพื้นฐาน คือ ศีล 5 (2) พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง คือ กุศลกรรมบถ 10 จากหลักกุศลกรรมบถ 10 นี้ สามารถสังเคราะห์ในการแสดงกรรมทั้ง 3 คือ กายกรรม วจีกรรม และ มโนกรรม และ (3) พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง คือ อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นหนทางแห่งการดับทุกข์โดยสิ้นเชิงเข้าสู่พระนิพพาน (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556) เกณฑ์การตัดสินจริยศาสตร์แบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 3 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มที่ใช้เจตนา (2) กลุ่มที่ใช้ประโยชน์สุขและ (3) กลุ่มที่มีแนวคิดผสมผสานระหว่างการใช้เจตนาและประโยชน์สุข สำหรับเกณฑ์การตัดสินพุทธจริยศาสตร์นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ คือ ระดับพื้นฐาน ระดับชั้นกลาง และระดับชั้นสูง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของสังคม ความเหมาะสม และเป้าหมายของการนำไปปฏิบัติ ฉะนั้นในทัศนะพุทธปรัชญาเกณฑ์การตัดสินจริยธรรมจึงต้องมองในมุมกว้างขึ้น นอกจากจะใช้เจตนาการยังประโยชน์ตน และประโยชน์ผู้อื่นแล้ว ต้องมองถึงบริบทสังคมว่าบัณฑิตผู้รู้ดีเตยยอมรับหรือไม่ ต้องไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่นและเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขหรือทุกข์ โทษแก่ตนเอง ผู้อื่น และมาตรฐานทางสังคมด้วย

3. สิทธิมนุษยชนของจอห์นล๊อคตามหลักจริยศาสตร์ แจกแจงเป็น 3 ประเด็นคือ (1) ตามเกณฑ์อุดมคติทางจริยศาสตร์ ธรรมชาติจริยธรรมกับการเมืองตามธรรมชาติของล๊อค คือสังคมที่ดำเนินไปตามหลักเหตุผลคือความร่วมมือร่วมใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวม รัฐควรจะให้ความคุ้มครองในชีวิตและทรัพย์สินของปัจเจกชนเพื่อความอยู่ดีกินดีกล่าวคือความผาสุกและสันติภาพร่วมกันในรัฐ มี 5 ด้านคือ ด้านรากฐานทางสังคม, รากฐานของกฎหมาย, รากฐานด้านการเมืองการปกครอง, รากฐานการแก้ปัญหาเรื่องของความขัดแย้ง และ รากฐานแห่งการเกิดขึ้นของสิทธิมนุษยชนในยุคปัจจุบัน (Locke, 1969) (2) ตามเกณฑ์คุณค่าทางจริยศาสตร์ ประกอบด้วย ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานประกอบด้วย มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิในตนเอง, มนุษย์เป็นสัตว์สังคม, มนุษย์มีเกียรติภูมิ มีคุณค่าในตนเอง และ มนุษย์ทุกคนพึงได้รับการคุ้มครองจากรัฐในฐานะเป็นพลเมืองของรัฐ และ (3) ตามเกณฑ์การตัดสินทางจริยศาสตร์ ประกอบด้วยกฎ 3 อย่าง คือ กฎของสวรรค์, กฎของประชาชน และ กฎแห่งสากลนิยม นอกจากนี้ต้องมีการจัดตั้งสังคมและรัฐบาลขึ้นโดยอาศัยสัญญาประชาคมในการกำหนดหลักเกณฑ์ หรือกฎหมายที่เป็นระเบียบในสังคม

อภิปรายผลการวิจัย

1. สิทธิมนุษยชนในธรรมชาติของจอห์นล๊อค มีแนวคิด ดังนี้ คือ (1) ธรรมชาติที่เกิดจากปัจจัยทางศาสนาเป็นพื้นฐาน จอห์นล๊อค มีความเชื่อในคริสต์ศาสนาที่ว่า เมื่อพระเจ้าทรงสร้างโลกและมนุษย์ พระองค์เองได้มอบสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติให้เป็นสมบัติร่วมสำหรับให้มนุษย์ทุกคนได้กินได้ใช้เสมอหน้ากัน (Locke, 1969) ทุกคนเกิดมามีสิทธิทางธรรมชาติเช่นเดียวกัน และประโยชน์ที่จะเกิดจากสติปัญญาก็เท่าเทียมกัน ควรที่จะเสมอภาคระหว่างกัน (GOUGH, 1948) ดังนี้ คือ ความเชื่อที่ว่าคนเรามีสิทธิติดตัวมาตั้งแต่เกิด (Locke, 1969) มนุษย์มีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะอ้างความเป็นเจ้าของในทรัพย์สิน (Locke, 1969) และมนุษย์ทุกคนเป็นเจ้าของแรงงานของตน (GOUGH, 1948) (2) ธรรมชาติที่เกิดจากสภาวะธรรมชาติ สามารถรู้อะไรและเข้าใจโลกภายนอกรอบตัวได้ก็โดยการเรียนรู้จากการสังเกตและประสบการณ์ (Locke, 1969) กฎธรรมชาติที่เราได้รู้ได้ด้วยเหตุผลบอกว่าอะไรถูกอะไรผิด ถ้ามีการฝ่าฝืนกฎในสภาวะธรรมชาตินี้จะมีการลงโทษผู้ละเมิดด้วย สำหรับล๊อคเขาได้แบ่งกฎสภาวะธรรมชาตินี้ออกเป็น 3 กฎ คือ กฎของพระเจ้าหรือกฎเทวะ กฎหมาย และจารีตประเพณีสังคม ดังนั้นในสภาวะธรรมชาติดังกล่าวตามธรรมชาติของล๊อคมี 2 ลักษณะ (Locke, 1969) คือ ภาวะแห่งเสรีภาพ หมายถึง ทำให้มนุษย์สามารถกระทำในสิ่งที่ตนปรารถนาภายใต้ขอบเขตจำกัดแห่งกฎธรรมชาติ และภาวะแห่งความเท่าเทียมกันของทุกชีวิตที่อาศัยอยู่ ล๊อคให้ธรรมชาติว่า คนที่เกิดมาแล้วย่อมมีเสรีภาพที่สมบูรณ์ มีความสุขอย่างไม่มีจำกัดต่อสิทธิทั้งหลายทั้งปวง ตามกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติเสมอภาคเท่าเทียมกับผู้อื่นซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของโลก (3) ธรรมชาติที่เกิดจากปัจจัยทางการเมืองการปกครอง เป็นสิทธิในการจัดทำกฎหมายพร้อมด้วยบทลงโทษถึงชีวิตและโทษที่เบาบางลงไปทั้งหมดสำหรับวางระเบียบควบคุมและสงวนรักษาทรัพย์สินและสิทธิในการใช้พลังของประชาชนเพื่อบริหารให้เป็นไปตามกฎธรรมชาตินั้นๆ เพื่อป้องกันจักรภพให้พ้นจากการประทุษร้ายจากภายนอกและทั้งหมดนี้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมเท่านั้น (Locke, 1969) และ (4) ธรรมชาติที่เกิดจากปัจจัยทางการเมืองการปกครอง รัฐเกิดขึ้นเพราะให้มนุษย์อยู่ภายใต้กฎหมาย ถ้าไม่มีกฎหมายก็ไม่มีสิทธิเสรีภาพกฎหมายจึงเป็นหลักประกันแห่งสิทธิเสรีภาพ รัฐเข้ามาเป็นคู่กรณีในพันธสัญญากับประชาชนก็เพื่อที่จะมาควบคุมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพดังกล่าวตามกฎหมาย และถ้ารัฐไม่เคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชนก็เท่ากับรัฐละเมิดพันธสัญญาดังกล่าวและประชาชนสามารถยกเลิกเพิกถอนรัฐได้ (Locke, 1969)ทางการเมืองการปกครอง รัฐมี 3 ลักษณะ คือ (1) การสถาปนารัฐบาล ความสงบเรียบร้อยของสังคมจะเกิดขึ้นก็โดยการสถาปนารัฐบาลขึ้นมาซึ่งถือว่าเป็นสัญญาจัดตั้งรัฐบาลขึ้นปกครองสังคมการเมือง (Seliger, 1969), (2) องค์กนิติบัญญัติ มีอำนาจเหนืออำนาจอื่นใดทั้งหมดและเป็นสิ่งที่ละเมิดไม่ได้ เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ถ้าประชาชนไม่ยินยอม เป็นกฎกติกาในการอยู่ร่วมกันในสังคม (Seliger, 1969) และ (3) องค์การบริหาร การใช้อำนาจของฝ่ายบริหารเป็นไปตามกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติบัญญัติขึ้นมา (Seliger, 1969) จุดมุ่งหมายการใช้อำนาจของรัฐ ในธรรมชาติของล๊อคได้กล่าวไว้ว่าอำนาจของรัฐนั้นเกิดจากการที่ทุกคนในสังคมยินยอมให้รัฐกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของทุกคนในสังคม ดังนั้น รัฐจึงจะต้องใช้อำนาจเพื่อป้องกันชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของประชาชนในรัฐ สอดคล้องกับบทความของมีความสอดคล้องกับในทัศนะของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวไว้ว่า “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดจนกระทั่งถึงแก่ความตายไป สิทธิดังกล่าวได้แก่ สิทธิในการมีชีวิต สิทธิในการมีเสรีภาพ

ของร่างกายและสิทธิในการมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่อาจโอนให้แก่กันได้ ผู้ใดจะกระทำการล่วงละเมิดมิได้ แม้หากผู้ใดกระทำการล่วงละเมิดแล้ว อาจก่อให้เกิดอันตรายหรือกระทบกระเทือนและเสื่อมเสียต่อสภาพของความเป็นมนุษย์” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2536)

2. จริยศาสตร์ในมนุษย์ เป้าหมายของการศึกษาจริยศาสตร์ คือ พฤติกรรมอันเป็นไปในทางที่ดี เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมโดยรวมไปถึงสรรพสิ่งด้วย พฤติกรรมดังกล่าวเน้นที่มนุษย์เท่านั้น เป็นผู้นำไปใช้อันมีผลต่อทุกสรรพสิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของจอห์น ดิวอี้ เขากล่าวว่า จุดหมายทุกอันเป็นจุดหมายที่มนุษย์ตั้งใจไว้ กล่าวคือจุดหมายไม่ใช่จุดหมายอุดมคติตามแนวคิดของกรีก จุดหมายของดิวอี้จึงมีลักษณะไม่ตายตัว สัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ และเป็นผลจากการไตร่ตรอง สามารถกำหนดได้เป็น 2 คุณค่า คือ คุณค่าในตัวเอง และ คุณค่าต่อผู้นำไปปฏิบัติ จริยศาสตร์ จึงถือว่าเป็นวิชาที่ว่าด้วยมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์หรือเป็นอุดมการณ์อันสูงสุดที่มนุษย์จะต้องตัดสินใจในการดำเนินชีวิตว่าจะต้องปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมทางจริยศาสตร์ ส่วนมากอิงศาสนาที่ปรากฏอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นมาตรฐานส่วนหนึ่งในการนำไปสู่กระบวนการตัดสินใจหรือการตัดสินใจต่างๆ อาจจะเกี่ยวพันกับการเมือง แนวความคิดทางลัทธิต่างๆ เกิดจากอิทธิพลทางธรรมชาติ เป็นต้น วิธีการที่แท้จริงทางจริยศาสตร์ก็คือ การสังเกตพิจารณาความจริงทางพฤติกรรมของมนุษย์อันเป็นปรากฏการณ์ทางศีลธรรม โดยการจัดแบ่งออกเป็นพวกๆ ว่าพฤติกรรมอย่างนี้ดี อย่างนี้ไม่ดี อย่างนี้ทำถูก อย่างนี้ทำผิด ทำอย่างนี้ไม่ควร ทำอย่างนี้ควร โดยมีความดีหรือความชั่วสูงสุดเป็นบรรทัดฐาน ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกมานั้น ไม่อยู่ในวิธีการทางวิทยาศาสตร์เพราะเป็นเรื่องของคุณธรรม ธรรม หรือสัจธรรม เป็นแม่บท เป็นฐานของทุกอย่าง ต่อจากสัจธรรมก็คือสิ่งที่เรียกว่า จริยธรรม อันได้แก่หลักเกณฑ์เกี่ยวกับความดีงาม ซึ่งเป็นความจริงที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามความเป็นจริงของธรรมชาติ ความจริงของมนุษย์ต้องสอดคล้องกับความจริงของธรรมชาติ จึงจะเกิดผลสำเร็จได้ด้วยดี จากนั้นจึงจะมาถึงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบหรือเป็นวิธีปฏิบัติที่จะให้เกิดผลเป็นจริงตามที่มนุษย์ต้องการสัจธรรม คือความจริงที่มีอยู่ตามธรรมดา เป็นภาวะของธรรมชาติ จริยธรรมคือข้อผูกพันที่โยงสัจธรรมนั้นเข้ากับชีวิตและสังคมมนุษย์ วัฒนธรรม คือรูปแบบการปฏิบัติตามจริยธรรมที่ปรากฏในวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2538) ส่วนพุทธจริยศาสตร์ที่เป็นจริยศาสตร์ศาสนา โดยมีฐานคิดจากหลักศีลธรรม เป็นเรื่องการกล่าวถึงแนวทางการกระทำความเป็นสากลของความดีความชั่วมนุษย์แต่ละคนนี้สามารถเป็นผู้ควบคุมกรรมของเขาเอง ซึ่งมนุษย์สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติตามความเหมาะสมของแต่ละคน จึงกลายมาเป็นพุทธจริยศาสตร์ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ (1) พุทธจริยศาสตร์ระดับพื้นฐาน คือ ศีล 5 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) (2) พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง คือ กุศลกรรมบถ 10 จากหลักกุศลกรรมบถ 10 นี้สามารถสังเคราะห์ในการแสดงกรรมทั้ง 3 คือ กายกรรม วจีกรรม และ มโนกรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 347 หน้าที่ 362-363, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) (3) พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง คือ อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นหนทางแห่งการดับทุกข์โดยสิ้นเชิงเข้าสู่พระนิพพาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 135 หน้าที่ 126-128, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาพรชัย สิริวิโร ได้วิจัยเรื่อง พุทธจริยศาสตร์เป็นจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยาหรือกรณีธรรม สรุปผลการวิจัยพบว่า พุทธจริยศาสตร์ไม่เป็นทั้งจริยศาสตร์ประเภทอันตวิทยา(Teleological ethics) หรือจริยศาสตร์ประเภทกรณีธรรม (Deontological ethics) แต่

พุทธจริยศาสตร์เป็นระบบแนวคิดเชิงปรัชญาที่เชื่อมโยงและโต้แย้งทั้งจริยศาสตร์ประเภทกรณีธรรม ที่ให้ความสำคัญแก่บุคคลเป็นหน่วยวิเคราะห์ ซึ่งมีทั้งเจตนาของการกระทำ ผลของการกระทำและการปฏิบัติการกระทำนั้นๆ ที่ถึงพร้อมด้วยใจ แต่ไม่ได้ยึดมั่นจนเกิดตัวเราของเรา เพราะพุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นปรัชญาอนัตตา (พระมหาพรชัย สิริวิโร, 2559) เกณฑ์การตัดสินจริยศาสตร์แบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ 5 กลุ่ม (วิทย์ วิศทเวทย์, 2520) คือ (1) กลุ่มที่ใช้เจตนาเป็นเกณฑ์ตัดสินจริยศาสตร์แบบเอ็มมานูเอล ค้านท์ (2) กลุ่มที่ใช้ประโยชน์สุขเป็นเกณฑ์ตัดสินจริยศาสตร์ อยู่ที่ไหนก็ได้ ต้องเป็นสิ่งที่ให้ประโยชน์สุขยาวนานกว่า กลุ่มนี้เรียกว่า กลุ่มประโยชน์นิยม (3) เกณฑ์การตัดสินจริยศาสตร์แบบมโนธรรมสำนึก ถือว่า มนุษย์มีอินทรีย์พิเศษอีกอันหนึ่งที่เป็น เครื่องมือช่วยมนุษย์ให้รู้จักความดี ตัดสินความดีได้ อินทรีย์ช่วยให้มนุษย์ตัดสินชี้ขาดเรื่อง ความถูก ผิด ดี ชั่ว ได้ บางคนเรียกอินทรีย์พิเศษนี้ว่า ปัญญา (4) เกณฑ์การตัดสินจริยศาสตร์แบบสัมบูรณ์ หรือสัมบูรณ์นิยม คือ สิ่งที่มีอยู่และเป็นอยู่โดยตัวของมันเอง ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาหรือสถานที่ และ (5) เกณฑ์การตัดสินจริยศาสตร์แบบสัมพัทธ์นิยม (Relationism) เชื่อว่า ความดีความชั่วมิได้มีคุณค่าที่ได้อยู่ในตัวเอง แต่ขึ้นอยู่กับสิ่งอื่น คุณค่าทางจริยศาสตร์ หรือความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด เป็นสิ่งสัมพัทธ์คือผันแปรไปตามสภาพการณ์และเวลา สำหรับเกณฑ์การตัดสินพุทธจริยศาสตร์นั้นมีลักษณะคล้ายกับผสมผสานกันระหว่าง เจตนาและหลักประโยชน์นิยมแต่มีความละเอียดลึกซึ้งกว่าเนื่องจากจริยธรรมในทางพุทธศาสนานั้นสามารถแบ่ง ออกได้เป็น 3 ระดับ คือระดับพื้นฐาน ระดับชั้นกลาง และ ระดับชั้นสูง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของสังคม ความเหมาะสม และเป้าหมายของการนำไปปฏิบัติ ฉะนั้นในทัศนะพุทธปรัชญาเกณฑ์การตัดสินจริยธรรมจึงต้องมองในมุมกว้างขึ้น นอกจากจะใช้เจตนา การยังประโยชน์ตน และประโยชน์ผู้อื่นแล้ว ต้องมองถึงบริบทสังคมว่าบัณฑิตผู้รู้ดีเตียนยอมรับหรือไม่ ต้องไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่นและเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขหรือทุกข์โทษแก่ตนเอง ผู้อื่น และมาตรฐานทางสังคมด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมุห์อดิเรก อาทิจจพโล (โลกะนัง) ได้วิจัยเรื่อง “พุทธจริยศาสตร์ที่ประยุกต์ใช้กับมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น” ผลการวิจัยส่วนหนึ่งพบว่า จริยศาสตร์เกิดขึ้นจากการแสวงหาความจริงว่ามนุษย์มีชีวิตอยู่อย่างไร เพื่อให้สามารถเลือกการกระทำที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงผลกระทบแก่ตนเองสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ บรรทัดฐาน ความประพฤติ เกณฑ์ตัดสินจริยธรรม และศึกษาถึงความหมายและคุณค่าในเชิงอุดมคติของชีวิต พุทธจริยศาสตร์มีคำสอนเรื่องคุณค่าในตนเองของสิ่งมีชีวิต และ พุทธจริยศาสตร์ตัดสินคุณค่าการกระทำของมนุษย์และสัตว์เท่าเทียมกัน (พระสมุห์อดิเรก อาทิจจพโล (โลกะนัง), 2561)

3. สิทธิมนุษยชนของจอห์นล๊อคตามหลักจริยศาสตร์ สิทธิมนุษยชนของจอห์นล๊อคตามหลักจริยศาสตร์ จอห์นล๊อคถือว่าสิ่งที่ดีนั้นก่อให้เกิดความพอใจและสิ่งที่ชั่วก่อให้เกิดความเจ็บปวด กฎเกณฑ์ศีลธรรมนั้น เราได้จากประสบการณ์ แนวความคิดทางจริยศาสตร์ของล๊อคมีรากฐานมาจากประสบการณ์นิยมซึ่งจบลงด้วยความเป็นอัตสุขนิยม จริยธรรมยังมีอิทธิพลต่อผู้ตรากฎหมายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และกฎหมายที่ถูกยอมรับกันว่ามีคุณค่าสูงที่สุดในโลกปัจจุบันคือกฎหมายสิทธิมนุษยชน ในทัศนะพุทธจริยศาสตร์ คนเราจะต้องแบ่งปันความมีเมตตา กรุณา และ ความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ต้องอาศัยซึ่งการประสานหลักสิทธิมนุษยชนสู่จริยธรรมเชิงสร้างสรรค์ที่เรียกว่าสิทธิมนุษยชนในทัศนะพุทธจริยศาสตร์ สอดคล้องกับแนวคิดของโทมัส ฮอบส์ กล่าวไว้ในหนังสือ Form

and power of a common wealth Ecclesiastical and Civil ตอนหนึ่งว่า มีความเชื่อว่าคุณงามความดีเชิงศีลธรรมมีรากฐานมาจากความต้องการความสงบสุขหรือสันติภาพ ซึ่งก็คือกฎของธรรมชาติ นั่นเอง เขากล่าวว่า ความยุติธรรม ความกตัญญูความอ่อนน้อมถ่อมตัว ความเสมอภาพ ความเมตตา คือ สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมากับกฎของธรรมชาติที่อาจจะขัดแย้งกัน (Hobbes, 1967) และสอดคล้องกับแนวคิดของแฮลลี ปี คิง ได้กล่าวไว้ในบทความเกี่ยวกับการรับแนวคิดสิทธิมนุษยชนในหมู่ของพระสงฆ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในบทความเรื่องพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม สรุปได้ว่า พระสงฆ์เห็นว่าสิทธิมนุษยชนไปได้กับคำสอนทางพระพุทธศาสนา ดังนี้ (1) สิทธิมนุษยชนเชื่อในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ในขณะที่พระพุทธศาสนาเห็นว่า การได้เกิดเป็นมนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐเพียงอย่างเดียวในสังสารวัฏที่สามารถตรัสรู้ได้ (2) สิทธิมนุษยชนสันนิษฐานล่วงหน้าว่าความเท่าเทียมกันของมนุษย์เป็นเรื่องจริงและพระพุทธเจ้าได้ปฏิเสธระบบวรรณะ (3) ศิล 5 แม้ว่าเน้นเรื่องหน้าที่แต่ก็สะท้อนสิทธิ และ (4) สังคมที่มีเสรีภาพที่มีส่วนในการสนับสนุนความมั่นคงในความเป็นส่วนตัว เสรีภาพทางความคิด เสรีภาพทางศาสนาเสรีภาพทางการรวมกลุ่มล้วนเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่สำคัญในการดำเนินชีวิตในแบบพุทธ (McMahan, 2012)

สิทธิมนุษยชนของจอห์นล๊อคตามหลักจริยศาสตร์ แจกแจงเป็น 3 ประเด็นคือ (1) ตามเกณฑ์อุดมคติทางจริยศาสตร์ สังคมที่ดำเนินไปตามหลักเหตุผลคือความร่วมมือร่วมใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นหลัก เป็นสังคมที่มีสภาพมั่นคง ไม่สับสนและเปลี่ยนแปลง เพราะสังคมการเมืองของล๊อคที่ตั้งอยู่ด้วยกฎแห่งธรรมชาติ ซึ่งเป็นลักษณะที่เด่นที่สุดของสภาวะธรรมชาติ สอดคล้องกับแนวคิดของโทมัส ฮอบส์ เขากล่าวว่า ความยุติธรรม ความกตัญญูความอ่อนน้อมถ่อมตัว ความเสมอภาพ ความเมตตา คือ สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมากับกฎของธรรมชาติ (Hobbes, 1967) (2) ตามเกณฑ์คุณค่าทางจริยศาสตร์ สิทธิมนุษยชนของจอห์นล๊อคตามเกณฑ์คุณค่าทางจริยศาสตร์ ประกอบด้วย ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ และ หลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน สอดคล้องกับบทความของพระสุกรี ียโสโร (ประทุมแสง) และคณะ เรื่อง “สิทธิมนุษยชนในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท” ความตอนหนึ่งว่า สิทธิมนุษยชนก็คือสิทธิแห่งศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่มีตามธรรมชาติซึ่งติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด รวมถึงสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามกฎหมาย เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสันติสุข คือ ความมีศักดิ์ศรี มีเสรีภาพ มีไม่ตรีจิต และมีความเมตตาต่อกัน (พระสุกรี ียโสโร (ประทุมแสง) และคณะ, 2564) และ (3) ตามเกณฑ์การตัดสินทางจริยศาสตร์ จอห์นล๊อค กล่าวว่า มาตราการตัดสินความดีความชั่วขึ้นอยู่กับหัวใจของมนุษย์เอง มนุษย์เป็นมาตรการวัดทุกสิ่งทุกอย่าง มนุษย์โดยธรรมชาติมีจริยธรรมไฟสันติ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ชอบใช้เหตุผลในการอยู่ร่วมกันในสังคม มนุษย์มีประสบการณ์การเรียนรู้ในเชิงจริยธรรมตั้งแต่เด็ก และ การประพฤติตามกฎกติกาในสังคมเป็นที่มาของประโยชน์สุขร่วมกัน กฎต่างๆ ในเชิงจริยศาสตร์ตามทรรศนะของล๊อคมี 3 อย่าง คือ กฎของสวรรค์, กฎของประชาชน และกฎแห่งสากล สอดคล้องกับงานวิจัยของ แฮลลี ปี คิง ได้กล่าวในบทความเรื่องพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Socially Engaged Buddhism) สรุปว่าพระสงฆ์เห็นว่าสิทธิมนุษยชนไปได้กับคำสอนทางพระพุทธศาสนา ดังนี้ (1) สิทธิมนุษยชนเชื่อในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ (2) สิทธิมนุษยชนสันนิษฐานล่วงหน้าว่าความเท่าเทียมกันของมนุษย์เป็นเรื่องจริง (3) ศิล 5 แม้ว่าเน้นเรื่องหน้าที่แต่ก็สะท้อนสิทธิ และ (4) สังคมที่มีเสรีภาพที่มีส่วนในการสนับสนุนความ

มันคงในความเป็นส่วนตัวเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่สำคัญในการดำเนินชีวิตในแบบพุทธ (McMahan, 2012) ซึ่งเอมมานูเอล ค้านท์ มีทรรศนะในเรื่องนี้ว่า ศีลธรรมเป็นคนละเรื่องกับความสุข การกระทำที่ผิดหลักศีลธรรมแม้จะก่อให้เกิด ประโยชน์สุขแก่มนุษย์มากเพียงใดก็ยังเป็นการกระทำที่เลว ดังนั้น หลักการจึงสำคัญกว่าผลได้ ลัทธิของค้านท์มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเจตจำนง เพราะแนวคิดนี้ถือเอาเจตนาหรือแรงจูงใจเป็นเกณฑ์ตัดสินคุณค่าทางจริยธรรม (Kant, 1998)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่องสิทธิมนุษยชนของจอห์นล๊อคตามหลักจริยศาสตร์ สรุปได้ในรูปแบบ IVJ คือ (1) Ideal อุดมคติหรือเป้าหมายสูงสุดของชีวิต คือ เชื่อในพระเจ้า เชื่อในกฎหมายยึดปรัชญาการเมืองแบบประชาธิปไตย (2) Value คุณค่าการกระทำของมนุษย์ คือ ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ และหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและ (3) Judging Criteria เกณฑ์ตัดสินคุณค่าการกระทำของมนุษย์ คือกฎของสวรรค์, กฎของประชาชน และกฎแห่งสากลนิยม ดังในแผนภาพที่ 1

ภาพประกอบ 1 รูปแบบสิทธิมนุษยชนของจอห์นล๊อคตามหลักจริยศาสตร์ ตามหลักจริยศาสตร์ IVJ

บทสรุป

สิทธิมนุษยชนของจอห์น ล๊อคตามเกณฑ์การตัดสินทางจริยศาสตร์ ล็อคมีเกณฑ์การตัดสินว่ามนุษย์เราเรียกความดีว่าเป็นเหตุแห่งสุข และเรียกความชั่วว่าเป็นเหตุแห่งทุกข์ ทุก ๆ คนเรียกหาแต่ความสุข เมื่อทุกคนต้องการความสุข มนุษย์ควรจะจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับความต้องการของตน เกณฑ์การตัดสินด้วยกฎต่างๆ ในเชิงจริยศาสตร์ตามทรรศนะของล็อคมี 3 อย่าง คือ (1) กฎของ

สวรรค์ (2) กฎของประชาชน และ (3) กฎแห่งสากลนิยม นอกจากนี้ยังต้องมีการจัดตั้งสังคมและรัฐบาลขึ้นโดยอาศัยสัญญาประชาคมในการกำหนดหลักเกณฑ์ หรือกฎหมายที่เป็นระเบียบในสังคม แต่การตัดสินใจทางจริยศาสตร์ในทางพุทธจริยศาสตร์ การตัดสินใจว่าประพฤติเป็นความดีเป็นสิ่งที่เรียกว่าจริยธรรมในพุทธศาสนานั้น มีเกณฑ์ตัดสินที่เจตนาว่าเป็นตัวกรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลกานวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์สิทธิมนุษยชนของจอห์นล๊อคตามหลักจริยศาสตร์” มีข้อเสนอแนะเป็นเชิงนโยบายที่นำผลการวิจัยไปปรับใช้ในสังคม

1) รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรนำหลักการว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มาปรับใช้ในสังคมให้เหมาะสม และสอดคล้องกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชาติ

2) คณะสงฆ์ควรส่งเสริมงานด้านเผยแผ่ โดยเน้นหลักสิทธิมนุษยชนและการนำหลักพุทธจริยศาสตร์ วิเคราะห์สิทธิมนุษยชนของจอห์นล๊อค ตามหลักจริยศาสตร์ศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในสังคมส่วนรวม

3) สังคมคนจะตระหนักและเห็นคุณค่าของสิทธิมนุษยชนได้ จะต้องมีการรณรงค์ให้เกิดเป็นรูปธรรม ด้านเสรีภาพ เสมอภาค การไม่ใช้ความรุนแรง มีความรักความเมตตาต่อกัน และนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาหลักสิทธิมนุษยชนกับการปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ในทางพระพุทธศาสนา

2) ศึกษาวิเคราะห์หลักศีล 5 ในระบบการเมืองการปกครองของไทยในปัจจุบัน

3) ศึกษาหลักสิทธิมนุษยชนในกลุ่มสังคมนิยมเชิงพุทธจริยศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2556). *พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาสังคมร่วมสมัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2536). *พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2538). *วัฒนธรรมไทยสู่ยุคเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธรูปของธรรมสภา.

พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ วันจันทร์). (2554). *การศึกษาวิเคราะห์หลักจริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- วิทย์ วิศทเวทย์. (2520). *ปรัชญาทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2546). *การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เสน่ห์ จามริก. (2545). *พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- พระสมุห์อดิเรก อาทิจจพโล (โลกะนัง). (2561). “พุทธจริยศาสตร์ที่ประยุกต์ใช้กับมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น”. (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- พระสุกรี ยโสธโร (ประทุมแสง) และคณะ. (2564). “สิทธิมนุษยชนในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท”. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 8(4), 69.
- สำเนียง ยอดศิริ. (2560). จริยศาสตร์ จริยธรรม และคุณธรรม ตามแนวความคิดของนักปรัชญา. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 22(2), 38.
- อุดมศักดิ์ สนิทพงษ์. (2550). *สิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชนจำกัด.
- GOUGH, J. W. (1948). *The Second Treatise of Civil Government and A Letter Concerning Toleration by John Locke*. London: Basil Blackwell Oxford.
- Hobbes, T. (1967). *Leviathan or the Matter, Formed and power of a common wealth Ecclesiastical and Civil*. edited by Michael Oakeshot with an introduction by Richard S. Peter. New York: Collier Books.
- Jayatileke, K. N. (1984). *Ethics in Buddhist Perspective*. Kandy: BPS.
- Kant, I. (1998). *Groundwork of the Metaphysic of Morals (Translated by Thomas Kingsmill. Abbott) Digireads. com Publishing. Kindle Edition*.
- Locke, J. (1937). *Treatise of Civil Government and A Letter Concerning Toleration*. New York: Appleton Century Company, Inc.
- Locke, J. (1969). *Two Treatises of Government*. New York: Hafner Publishing Company.
- McMahan, D. L. (2012). *Buddhism in the Modern World*. London: Routledge.
- Seliger, M. (1969). *The Liberal politics of John Locke*. London: Unwin Ltd.

แนวทางอาหารการแพทย์วิถีธรรม: ระบบอาหารทางเลือกเพื่อสุขภาพ
และความยั่งยืนในการผลิตและการบริโภค
Dhamma Medicine Nutrition Approach: An Alternative Food
System for Well-being and Sustainability in Production and
Consumption

¹จิตติมา ใหม่สมเด็จ, ²ฉัตรวรวิญญ์ องค์กรสิงห์

¹Titima Maisomdat ²Chatwarun Angasinha

^{1,2}มูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย

^{1,2}Buddist Dhamma Dhamma Medicine

¹Corresponding Author's Email: Jewmcu@gmail.com

Received: August 18, 2025; Revised: December 28, 2025; Accepted: December 29, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและกระบวนการอาหารการแพทย์วิถีธรรมในฐานะระบบอาหารทางเลือกที่ส่งเสริมสุขภาพองค์รวมและการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน 2) เพื่อศึกษาการใช้อาหารแพทย์วิถีธรรมในการดูแลสุขภาพของผู้เข้าค่ายสุขภาพ และ 3) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ การดูแลตนเอง และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพของผู้ป่วยในแนวทางที่นำไปสู่สุขภาพอย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิจัยเอกสารร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งผู้วิจัยใช้การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง จำนวนทั้งสิ้น 29 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) จิตอาสาแพทย์วิถีธรรมใน 4 ภาคของประเทศไทยและประเทศออสเตรเลีย 2) นักวิชาการด้านการแพทย์วิถีธรรมและการโภชนาการ และ 3) ผู้ป่วยที่ใช้แนวทางแพทย์วิถีธรรมแล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดอาหารการแพทย์วิถีธรรม คือ การบริโภคอาหารที่มาจากพืชผักพื้นบ้านอย่างสมดุล และการฝึกจิตใจให้ร่าเริง จะทำให้เกิดสุขภาพที่ยั่งยืน โดยมีกระบวนการส่งเสริมและพัฒนารูปแบบการทำกิจกรรมไร้สารพิษ ผ่านหลักปฏิบัติ 4 ประการ ได้แก่ (1) การพึ่งตนเอง (2) การลดละกิเลส (3) การดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย และ (4) การเสียสละเพื่อส่วนรวม อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 2) การใช้อาหารแพทย์วิถีธรรมในการดูแลสุขภาพ ได้แก่ (1) ปรับอาหารและพฤติกรรมให้เป็นยา (2) สามารถพิสูจน์ผลได้จริง (3) เกิดสุขภาพอย่างยั่งยืน (4) สมดุลกายและใจ และ (5) อยู่ในกรอบแนวคิดยา 9 เม็ด และ 3) แนวทางอาหารการแพทย์วิถีธรรม มีศักยภาพในการฟื้นฟูสุขภาพของผู้ป่วยโรคเรื้อรังอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังส่งเสริมการพึ่งตน ลดการพึ่งพาระบบบริการสุขภาพหลักได้

อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายการลดความหิวโหย (SDGs 2) และการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (SDGs 1) ตามแนวทางของสหประชาชาติ

คำสำคัญ: อาหารการแพทย์วิถีธรรม; อาหารทางเลือก; สุขภาวะ; ความยั่งยืน

Abstract

This research article aims to: 1) study the concept and process of Dhamma Medicine Nutrition as an alternative food system that promotes holistic well-being and sustainable production and consumption; 2) study the use of Dhamma Medicine Nutrition in the health care of health camp participants; and 3) analyze the learning process, self-care, and health behavior change of patients in a way that leads to sustainable well-being. The research employed a qualitative research method using document analysis combined with in-depth interviews. The researcher selected 29 key informants using purposive sampling, divided into three groups: 1) Dhamma Medicine Volunteers in four regions of Thailand and Australia; 2) academics in Dhamma Medicine and nutrition; and 3) patients using the Dhamma Medicine approach. The collected data were then subjected to content analysis to answer the research objectives. The research findings revealed that: 1) The concept of Dhamma Medicine Nutrition is the balanced consumption of local plant-based foods and the cultivation of a cheerful mind, leading to sustainable well-being. This is achieved through the promotion and development of pesticide-free farming practices through four principles: (1) self-reliance, (2) renunciation of desires, (3) simple living, and (4) sacrifice for the common good. Furthermore, it provides opportunities for the public to continuously learn. 2) The use of Dhamma Medicine Nutrition in health care includes: (1) adjusting food and behavior to be medicine, (2) demonstrable results, (3) achieving sustainable well-being, (4) balancing body and mind, and (5) aligning with the nine-pill concept. 3) The Dhamma Medicine Nutrition approach has the potential to sustainably restore the health of patients with chronic diseases. Furthermore, it significantly promotes self-reliance and reduces dependence on the mainstream healthcare system, leading to the goals of reducing hunger (SDGs 2) and reducing household expenditures (SDGs 1) as outlined by the United Nations.

Keywords: Dhamma Medicine Nutrition; Alternative food; Well-being; Sustainability

บทนำ

อาหารเป็นเครื่องยังชีพของมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อาหารเป็นหนึ่งในปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งมีความสำคัญต่อทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ร่างกายจะเจริญเติบโตและมีสุขภาพที่สมบูรณ์ เมื่อได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการครบถ้วน ถูก

สุขภาพแข็งแรง เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย และไม่มีสารพิษหรือสิ่งเจือปนที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย ดังนั้นอาหารและโภชนาการจึงเป็นรากฐานของมนุษย์ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยชรา อีกทั้งการได้รับอาหารที่ไม่เหมาะสมทั้งประเภทและปริมาณ ย่อมส่งผลกระทบต่อภาวะสุขภาพทั้งในปัจจุบันและต่อไปในอนาคต พฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ไม่ถูกต้อง เช่น การบริโภคผักและผลไม้ น้อย การบริโภคหวาน มัน เค็ม ที่มากเกินไป และการบริโภคอาหารที่ปรุงไม่สุกและไม่สะอาด ส่งผลให้เกิดปัญหาสุขภาพและโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่กำลังเป็นปัญหาสาธารณสุข ได้แก่ โรคอ้วน โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ โรคกระเพาะ โรคหลอดเลือดสมอง และโรคระบบทางเดินอาหาร เป็นต้น (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2558; สำนักงานสำรวจสุขภาพประชาชนไทย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2554)

อาหารเป็นวัฒนธรรมและความเชื่อ ขณะเดียวกันพุทธศาสนาก็เป็นหลักคิดและความเชื่อที่สำคัญของคนไทย เมื่อพิจารณาถึงหลักในพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงเรื่องอาหาร พบว่ามีการบันทึกไว้ในตำราคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับเรื่องของอาหารเป็นจำนวนไม่น้อย ในจุฬารามวิมังกศสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 14 ข้อ 290-291 หน้า 350-351, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระพุทธเจ้าตรัสว่า การไม่เบียดเบียนทำให้มีโรคน้อยและอายุยืน โดยได้กล่าวถึงเนื้อสัตว์ที่ทานได้ และไม่ควรทาน เช่น เนื้อสัตว์ใหญ่จะมีพิษและมีบาปมากที่สุด อาหารในทางศาสนาพุทธ มีกล่าวไว้ในสันตมูลสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 21 ข้อ 27 หน้า 42, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ปัจจัย 4 อย่างที่มีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษ คือ 1) บรรดาจิวร บังสุกุลจิวร (ผ้าที่ได้มาจากกองฝุ่น) 2) บรรดาโภชนะ ปิณฑิยาโลปโภชนะ (โภชนะคือ คำข้าวที่ได้มาด้วยกำลังปลีแข้ง) 3) บรรดาเสนาสนะ รุกขมูลเสนาสนะ (อยู่อาศัยโคนไม้) 4) บรรดาयरักษาโรค ปุติมุตตเภสัช (ยาถอนน้ำมูตรเน่า) อันเป็นสิ่งจำเป็น 4 อย่างที่ภิกษุซึ่งเป็นผู้สันโดษด้วยปัจจัยที่มีค่าน้อย หาได้ง่าย และไม่มีโทษนี้ เป็นองค์ประกอบแห่งความเป็นสมณะอย่างหนึ่งของภิกษุ พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า อะไรชื่อว่าหนึ่ง ที่ชื่อว่าหนึ่ง คือ อาหาร เพราะแม้แต่พระองค์ยังต้องฉันอาหารเพื่อประกอบกายคันธ ในอาหารสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 16 ข้อ 11 หน้า 17-19, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระพุทธเจ้าตรัสถึงอาหาร 4 ที่เป็นไปเพื่อการดำรงอยู่ของหมู่สัตว์ผู้เกิดแล้ว หรือเพื่ออนุเคราะห์หมู่สัตว์ผู้แสวงหาที่เกิด โดยเริ่มต้นจากการรู้เรื่อง กวฬิงการาหาร คือ คำข้าวที่หยาบหรือละเอียด โดยการใช้ กามคุณ 5 เพื่อพิจารณาในการเลือก ผัสสาหาร (อาหารคือ ผัสสะ) พิจารณาเวทนา ที่ผ่านประสาทรูปมาทางหู ตา จมูก ลิ้น สัมผัส และใจ เวลาอาหารเข้ามากระทบ มโนสัญญาเจตนาหาร (อาหารคือมโนสัญญาเจตนา) เพื่อพิจารณา ตัณหา 3 ของความชอบซึ่งที่เกิดขึ้นจากการบริโภค วิญญานอาหาร (อาหารคือวิญญาน) เพื่อพิจารณาการดับให้ไม่เหลือของตัณหาด้วยวิราคะอันเกิดจากการติดยึดในความอร่อย

การเสริมสร้างสุขภาพที่ดี จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่สำคัญในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข คนส่วนใหญ่ที่รักสุขภาพจึงคิดหาวิธีการ ขั้นตอนการปฏิบัติเพื่อให้ได้มาของอาหาร การบริโภคอาหารที่ถูกวิธี เพื่อจะได้มีสุขภาพที่ดีตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้สุขภาพ หรือ สุขภาวะ องค์การอนามัยโลก (WHO : World Health Organization) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นสภาวะอันสมบูรณ์ที่ครอบคลุม 4 ด้านของชีวิต ได้แก่ 1) สภาวะด้านร่างกาย 2) สภาวะด้านจิตใจ 3) สภาวะด้านสังคม 4) สภาวะด้านจิตวิญญาณ เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุลดีใจเพชร กล่าวจน ได้สะท้อนแนวคิดองค์

รวม ในหลักการทำการกิจกรรมวิถีพุทธให้มีประสิทธิภาพสูงสุด 6 ข้อ ได้แก่ พันธุ์ดี ดินดี น้ำดี แสงดี ศีลดี มิตรดี ระบบเกษตรกรรมที่ยั่งยืนมองภาพรวมที่เชื่อมโยงทั้งการผลิตและการบริโภค บูรณาการร่วมกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และหลัก 8 อ. ในการดูแลสุขภาพของชาวบุญนิยม จึงเป็นจุดกำเนิดขององค์ความรู้การแพทย์แผนใหม่ของโลก โดยได้ตั้งชื่อการแพทย์แผนใหม่นี้ว่า “การแพทย์วิถีพุทธ” หรือ “การแพทย์วิถีธรรม” (ใจเพชร กล้าจน, 2558)

บทความวิจัยนี้จึงต้องการนำเสนอการสร้างระบบอาหารที่สามารถจัดหาอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและปลอดภัยให้ กับทุกคน โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ ทั้งนี้องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ได้ให้คำจำกัดความของระบบอาหารที่ยั่งยืนว่า เป็นระบบที่ “ส่งมอบความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการสำหรับทุกคน ในลักษณะที่ไม่กระทบต่อฐานเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมสำหรับคนรุ่นอนาคต” นอกจากนี้ เป้าหมายที่ 2 ของ SDGs คือ “ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการ และส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน” ซึ่งเน้นความสำคัญของการพัฒนาระบบอาหารที่ยั่งยืนเพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารที่เพียงพอและมีคุณภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและกระบวนการอาหารการแพทย์วิถีธรรมในฐานะระบบอาหารทางเลือกที่ส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมและการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืน
2. เพื่อศึกษาการใช้อาหารแพทย์วิถีธรรมในการดูแลสุขภาพของผู้เข้าค่ายสุขภาพ
3. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ การดูแลตนเอง และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพของผู้ป่วยในแนวทางที่นำไปสู่สุขภาวะอย่างยั่งยืน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาด้านเนื้อหา/เอกสาร/แนวคิดทฤษฎี/กฎระเบียบ (Documentary Study) ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาการทําวิจัยไว้ 3 ประการ ได้แก่ 1) ศึกษาการใช้อาหารแพทย์วิถีธรรมในการดูแลสุขภาพของผู้เข้าค่ายสุขภาพ 2) ศึกษาการใช้อาหารแพทย์วิถีธรรมในการดูแลสุขภาพของผู้เข้าค่ายสุขภาพ และ 3) วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ การดูแลตนเอง และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพของผู้ป่วยในแนวทางที่นำไปสู่สุขภาวะอย่างยั่งยืน โดยศึกษาข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับศาสตร์การแพทย์วิถีธรรม จากฝ่ายงานวิชาการของมูลนิธิแพทย์วิถีธรรมแห่งประเทศไทย ซึ่งเก็บรวบรวมไว้ในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ หนังสือ เอกสาร วารสาร งานวิจัย บทความวิชาการ แผ่นพับ ป้ายนิทรรศการ รูปภาพ คลิปวิดีโอ เครื่องบันทึกเสียง สื่อบันทึกเทปเป็นต้น
2. การศึกษาภาคสนาม/พื้นที่กรณีศึกษา (Field Study) ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในงานวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สวนป่าบุญทั้ง 4 ภาค และในประเทศออสเตรเลีย
3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ/กลุ่มประเภทประชากร (Key Informant)

ผู้วิจัยใช้การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) จิตอาสาแพทย์วิถีธรรมใน 4 ภาคของประเทศไทยและประเทศออสเตรเลีย จำนวน 17 คน 2) นักวิชาการด้านการแพทย์วิถีธรรมและการโภชนาการ จำนวน 6 คน และ 3) ผู้ป่วยที่ใช้แนวทางแพทย์วิถีธรรมจำนวน 6 คน รวมทั้งสิ้น 29 คน

4. เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567 ถึงกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568 (ระยะเวลา 1 ปี) ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 กลุ่ม โดยทำการสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ในพื้นที่สวนป่านาบุญ 3 ปทุมธานี ในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยได้พักอาศัยเพื่อทำการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ส่วนผู้ที่อยู่ต่างพื้นที่ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผ่านทางออนไลน์ด้วยระบบวิดีโอคอล (VDO call)

5. การรวบรวมข้อมูล/การตรวจสอบข้อมูล/บันทึก/ถอดเทป/ภาพ/วิดีโอ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลทั้งในภาคเอกสารและภาคสนาม

6. การวิเคราะห์ข้อมูล/จัดกลุ่ม/หมวดหมู่/เปรียบเทียบ/จัดระบบ/เรียงลำดับ โดยเชื่อมโยงข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรวบรวมในภาคเอกสารและภาคสนาม แล้วนำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และเขียนรายงานในรูปแบบของการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ประกอบกับทัศนะ แนวคิด และความคิดเห็นของผู้วิจัย

7. สรุปผลการศึกษาวิจัย และรูปแบบการนำเสนอผลการศึกษาวิจัยการวิจัยครั้งนี้ เน้นข้อมูลเชิงเอกสารเป็นหลัก ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจะนำมาใช้เพื่อประกอบกับข้อมูลเชิงเอกสารซึ่งวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์ คือ เพื่อเป็นการเติมเต็มข้อมูลที่ยังไม่มีในภาคเอกสารให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นการยืนยันข้อมูลที่มีอยู่แล้วในภาคเอกสารให้หนักแน่นมากขึ้น หรือหากมีข้อมูลบางอย่างที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจะได้มีข้อมูลที่ครบถ้วนรอบด้าน เพื่อเป็นประโยชน์ในการนำมาวิเคราะห์ให้เกิดความถูกต้องชัดเจน และตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัยมากที่สุด ผู้วิจัยได้สรุปผลที่ได้จากการศึกษา และผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเรียบเรียงเนื้อหาเป็นลำดับ เพื่อให้เข้าใจง่าย และสะดวกต่อการนำเสนอข้อมูล รวมทั้งสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผลการศึกษา

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า

1) แนวคิดอาหารการแพทย์วิถีธรรม การบริโภคอาหารที่มาจากพืชผักพื้นบ้าน ซึ่งเป็นพืชผักที่เกิดขึ้นง่าย แข็งแรง และไม่มีโทษ อย่างถูกสมดุลเป็นประจำ ไปพร้อมกับการฝึกลด ละ เลิก ความติดใจในสิ่งที่เปื้อนพิษโทษภัยต่อชีวิตทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม ไปเป็นลำดับเป็นเรื่อง ๆ จะทำให้บุคคลมีชีวิตที่พอเพียงเรียบง่าย ร่างกายแข็งแรง จิตใจดีงาม และจิตใจเป็นสุข อย่างยั่งยืน แนวคิดดังกล่าวมีพื้นฐานเดียวกับแนวคิดองค์รวม ซึ่งมีหลักการสำคัญได้แก่ (1) การเชื่อมโยง (Interconnection) คือ การมองว่าทุกสิ่งล้วนมีความสัมพันธ์กัน การแก้ปัญหาหรือการตัดสินใจใด ๆ จึงต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อองค์ประกอบอื่น ๆ ในระบบ (2) ภาพรวม (Wholeness) เมื่อมองว่าทุกสิ่งมีความสัมพันธ์กัน ในการวิเคราะห์ต้องมองที่ระบบโดยรวม ไม่ใช่แค่ส่วนใดส่วนหนึ่ง (3) สมดุล

(Balance) ในระบบต่าง ๆ ต้องการความสมดุลระหว่างองค์ประกอบ เพื่อให้สามารถดำรงอยู่และพัฒนาไปได้ (4) การเปลี่ยนแปลงและพัฒนา (Adaptation and Evolution) ทุกระบบต้องสามารถปรับตัวและพัฒนาเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง (Bertalanffy, 1968; Dewey, 1938; Lave & Wenger, 1991) หลักการดังกล่าวมีหัวใจสำคัญ คือ ภาพรวม (Wholeness) และการเปลี่ยนแปลง (Adaptation) เพราะการเรียนรู้ไม่ใช่แค่การรับความรู้แต่เป็นการปรับตัวในสภาพแวดล้อมที่เชื่อมโยงกัน โดยเน้นสมดุล (Balance) ระหว่างพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมถึงการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง จึงทำให้เกิดการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ (Miller, R., 1997)

2) ระบบการผลิตอาหารตามแนวทางแพทย์วิถีธรรม: ส่งเสริมและพัฒนารูปแบบการทำกิจกรรมไร้สารพิษ ทั้งภายในองค์กร เครือข่าย และประชาชนที่สนใจ เพื่อเสริมความมั่นคงทางอาหาร ส่งเสริมสุขภาพผ่านอาหารไร้สารพิษ และแนวคิด “อาหารเป็นยา” ตามแนวทางของ FAO (FAO, 2014) ด้วยการใช้วิธีการผลิตแบบยั่งยืน อาทิ การใช้อินทรีย์วัตถุบำรุงดิน การปลูกพืชหมุนเวียนและผสมผสาน การปรับปรุงดินและน้ำ ผลักดันให้กลายเป็นอาชีพที่เลี้ยงชีวิตได้ทั้งในระดับครัวเรือนและสังคม และมองการทำกิจกรรมแบบองค์รวมทั้งด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และเศรษฐกิจ บูรณาการร่วมกับหลักพุทธธรรม โดยมีองค์ประกอบ 6 ประการ ได้แก่ (1) พันธุ์ดี – คัดเลือกเมล็ดพันธุ์ที่แข็งแรง โตไว ทนโรค (2) ดินดี – บำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ ปุ๋ยหมัก และวัตถุดิบในท้องถิ่น (3) น้ำดี – จัดการน้ำตามภูมิสภาพ ใช้วิธีธรรมชาติ ไม่พึ่งเทคโนโลยีจนเกินความจำเป็น (4) แสงดี – ปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพแสง-อากาศของพื้นที่ (5) ศีลดี – เกษตรกรปฏิบัติศีล 5 มีคุณธรรม ขยัน มีใจแบ่งปัน และ (6) มิตรดี – ทำงานร่วมกันแบบสามัคคี อิงระบบสาธารณโภคี ไม่ยึดผลตอบแทน (ใจเพชร กล้าจน, 2563)

3) หลักปฏิบัติด้านการผลิตอาหารเพื่อสุขภาพ: การใช้วิธีการที่กลมรวมกับธรรมชาติ คือ ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ไม่ไถพรวน ไม่กำจัดวัชพืชแบบรุนแรง และให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูพลังของดิน ซึ่งพัฒนามาจากแนวคิดกิจกรรมธรรมชาติของ มาซาโนบุ ฟูกูโอกะ (Masanobu Fukuoka, 1978) และแนวคิดเรื่องการใช้จุลินทรีย์พื้นบ้านและการพึ่งพาวัสดุในท้องถิ่นของ ฮาน คิว โช (Han Kyu Cho) บูรณาการร่วมกับหลักพุทธธรรม เกิดเป็นหลักปฏิบัติการทำกิจกรรมไร้สารพิษวิถีพุทธ โดยมีหลักปฏิบัติ 4 ประการ ได้แก่ (1) การพึ่งตนเอง (2) การลดละกิเลส (3) การดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย และ (4) การเสียสละเพื่อส่วนรวม

4) รูปแบบและหลักการบริโภคอาหารการแพทย์วิถีธรรม อาศัยหลักการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมที่เน้นการปรับสมดุลร่างกายและจิตใจผ่านอาหาร ดังนี้ (1) การจำแนกอาหารออกเป็นอาหารทางร่างกายและอาหารทางจิตใจ (2) การปรับสมดุลอาหารทั้งทางร่างกายและจิตใจ สมดุลอาหารทางร่างกาย คือ สมดุลร้อน-เย็น ของอาหาร ส่วนสมดุลอาหารทางจิตใจ คือ การลด ละ เลิก ความติดใจในสิ่งที่เป็นพิษโทษภัยต่อชีวิต (3) การกินอาหารตามลำดับการย่อยง่าย คือ ลำดับแรกดื่มน้ำสมุนไพรฤทธิ์เย็น (เช่น น้ำใบเตย) เพื่อกระตุ้นระบบย่อย ลำดับที่ 2 กินผลไม้สด (ฤทธิ์เย็น น้ำตาลน้อย) เช่น แตงโม แตงกวา ฯ กินก่อนอาหารหลัก 15-30 นาที เพื่อดูดซึมสารอาหารได้ดี ลำดับที่ 3 กินผักสดหรือยำผักเพิ่มไฟเบอร์และลดความร้อน ลำดับที่ 4 กินอาหารหลัก โดยเน้นพืชต้ม/นึ่ง เช่น ข้าวกล้อง แกงจืด หลีกเลี่ยงเนื้อสัตว์และอาหารทอด ลำดับที่ 5 ดื่มน้ำสมุนไพรอุ่น เพื่อช่วยย่อย

หลักปฏิบัติสำคัญ คือ การเคี้ยวอาหาร 30-50 ครั้งต่อคำ เพื่อเป็นการช่วยย่อย ลดอาการท้องอืด และควบคุมน้ำหนัก หลีกเลียงน้ำระหว่างมื้อ เพื่อป้องกันการเจือจางน้ำย่อยและกรดไหลย้อน งดมื้อเย็น หรือกินน้อย เพื่อให้ระบบย่อยพักผ่อนและกระตุ้นการซ่อมแซมเซลล์ (4) การเข้าถึงอาหารพืช-จิต-สบาย โดย พืช คือ การเน้นพืชไร้สารพิษ หลีกเลียงเนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์จากสัตว์ เพื่อลดกรดและพิษในร่างกาย, จิต คือ การปรุงรสน้อย ใช้เกลือเล็กน้อย เพื่อไม่ให้ระบบย่อยทำงานหนัก, และ สบาย คือ การเลือกพืชสมุนไพร-เย็นตามสภาพร่างกาย กินแล้วรู้สึกเบาสบายทั้งกายและใจ และ (5) การได้รับข้อมูลสนับสนุนจากทางวิทยาศาสตร์และการแพทย์ทางเลือกอื่น ๆ (ใจเพชร กล้าจน, 2565)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า อาหารแพทย์วิถีธรรมกับการฟื้นฟูสุขภาพของผู้เข้าค่ายสุขภาพ สังเคราะห์อาหารแพทย์วิถีธรรมกับสุขภาพของกรณีศึกษาโดยแจกแจงเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1) อาหารและพฤติกรรมสุขภาพสามารถเป็นยาได้โดยไม่ต้องพึ่งยาเคมี อาหารเป็นยา แนวคิดหลัก คือ การเลือกกินอาหารธรรมชาติ พืชผักผลไม้สด ไม่ผ่านกระบวนการแปรรูปหรือใส่สารเคมี จะช่วยฟื้นฟูร่างกายและปรับสมดุลธาตุภายใน เช่น กินข้าวกล้อง ผักฤทธิ์เย็น เพื่อระบายพิษและหลีกเลียงเนื้อสัตว์ น้ำตาล ของทอด (ใจเพชร กล้าจน, 2558)

2) แนวทางแพทย์วิถีธรรมสามารถปฏิบัติได้จริงอย่างเห็นผลเป็นรูปธรรม แนวทางแพทย์วิถีธรรมของหมอเขียวสามารถปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน เพราะเน้นวิธีเรียบง่าย ประหยัด ปลอดภัย และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่รอบตัว เช่น สมุนไพร อาหารธรรมชาติ และธรรมะ ซึ่งช่วยดูแลสุขภาพทั้งกายและใจอย่างยั่งยืน โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งยาเคมีหรือโรงพยาบาลแทบทุกกรณี (ใจเพชร กล้าจน, 2555)

3) สุขภาพที่ยั่งยืนเกิดจากการเปลี่ยนพฤติกรรมภายในและวิถีชีวิต ไม่ใช่แค่การรักษาอาการ แนวทางสุขภาพที่ยั่งยืนตามแนวแพทย์วิถีธรรม คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายในและวิถีชีวิต ไม่เน้นแค่การรักษาอาการ แต่เน้นการจัดการองค์ความรู้จากศาสตร์สุขภาพทั้ง 4 แผน (แผนปัจจุบัน แผนไทย แผนทางเลือก และแผนพื้นบ้าน) ผสมผสานกับหลัก 8 อ. และหลักธรรมของพระพุทธเจ้า รวมถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ ใช้วิธีเรียบง่าย ประหยัด ได้ผลเร็วพึ่งพาตนเองได้ และใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น เพื่อสร้างสุขภาพกาย-ใจที่สมดุลอย่างยั่งยืนควบคู่กับการเกื้อกูลผู้อื่นในสังคมที่ดี (ใจเพชร กล้าจน, 2558)

4) ความเชื่อมโยงระหว่างกาย-ใจ-จิตวิญญาณ เป็นหัวใจสำคัญของการฟื้นฟูสุขภาพ ด้วยการใช้แนวทางธรรมะรักษาโรค คือ การใช้ธรรมะเป็นเครื่องมือหลักในการคลายทุกข์ ฟื้นฟูใจ เพื่อส่งผลต่อสุขภาพกายอย่างยั่งยืนตามหลัก “จิตแข็ง กายฟื้น” ของอาจารย์หมอเขียว สุขภาพดีเริ่มที่พฤติกรรม การปรับพฤติกรรม เช่น การนอนหลับให้เพียงพอ การออกกำลังกาย การขบถายให้เป็นเวลา และการมีจิตใจสงบ (ฝึกจิต) ถือเป็นวิธีการดูแลสุขภาพที่สำคัญ ช่วยให้ร่างกายรักษาตนเองได้โดยไม่ต้องใช้ยาเคมี (ใจเพชร กล้าจน, 2561)

5) แนวคิดยา 9 เม็ด เป็นกรอบในการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนเองได้อย่างเป็นระบบ ยา 9 เม็ดตามแนวทางของอาจารย์หมอเขียว คือ วิธีฟื้นฟูสุขภาพตามธรรมชาติที่สามารถทำได้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย (1) การดื่มน้ำสมุนไพรปรับสมดุล เพื่อช่วยขับพิษ, (2) การกัวซา เพื่อกระตุ้นการไหลเวียนของโลหิต, (3) การสวนล้างลำไส้ เพื่อกำจัดของเสียทางลำไส้ใหญ่, (4) การแช่มือแช่เท้า เพื่อคลายพิษทางปลายประสาท, (5) การพอก ทา ประคบ อบ อาบ เช็ด ถู ด้วยน้ำสมุนไพรที่ถูกัน เพื่อ

บำบัดเฉพาะจุด, (6) การออกกำลังกาย โยคะ กตจุตลมปราณ เดินเร็ว และฝึกลมหายใจ เพื่อกระตุ้นพลังชีวิต, (7) การกินอาหารปรับสมดุลร้อน-เย็น, (8) การใช้ธรรมะ เพื่อละบาป บำเพ็ญกุศล, และ (9) การรู้จักพัก-รู้จักเพียร เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการฟื้นฟูและการทำกิจกรรม ทั้งหมดนี้เพื่อมุ่งเน้นไปสู่การพึ่งตนเป็นหลัก พึ่งผู้อื่นเป็นรอง (ใจเพชร กล้าจน, 2561)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การฟื้นฟูสุขภาพและการเรียนรู้ของผู้ป่วยโรคเรื้อรังผ่านแนวทางอาหารแพทย์วิถีธรรม ส่งผลให้ผลการศึกษาศักยภาพของแนวทางแพทย์วิถีธรรมต่อสุขภาพสามารถแจกแจงได้ 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ภาพรวมของกรณีศึกษาและแนวทางการดูแล 2) ผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ป่วย 3) กระบวนการเรียนรู้และการดูแลตนเองของผู้ป่วย 4) ประเด็นร่วมของกรณีศึกษาและข้อค้นพบสำคัญ 5) ศักยภาพของแนวทางแพทย์วิถีธรรมต่อสุขภาพอย่างยั่งยืน จากองค์ประกอบดังกล่าวสามารถทำตารางเปรียบเทียบกรณีศึกษาผู้ป่วยโรคเรื้อรัง 6 ตัวอย่างได้แก่ 1) ผู้ป่วยมีภาวะเบาหวานและแผลติดเชื้อที่ข้อเท้า 2) ผู้ป่วยมีภาวะเบาหวาน ความดันสูง และหัวใจทำงานผิดปกติ 3) ผู้ป่วยมีภาวะภูมิแพ้ 4) ผู้ป่วยมีภาวะมะเร็งระยะลุกลามบริเวณปอด กระดูก และตับ 5) ผู้ป่วยมีภาวะมะเร็งที่ทวารหนัก และ 6) ผู้ป่วยมีภาวะมะเร็งไทรอยด์ โดยเปรียบเทียบใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ผลสุขภาพที่เปลี่ยนแปลง 2) วิธีที่ผู้ป่วยเรียนรู้และนำไปปฏิบัติ และ 3) ความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลง ได้ดังนี้

กรณีศึกษา	ผลสุขภาพที่เปลี่ยนแปลง	วิธีที่ผู้ป่วยเรียนรู้และนำไปปฏิบัติ	ความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลง
ผู้ป่วยมีภาวะเบาหวานและแผลติดเชื้อที่ข้อเท้า	แผลหายดีขึ้น ไม่ต้องผ่าตัด ค่าน้ำตาลและไตดีขึ้น	เรียนรู้จากญาติที่เป็นจิตอาสา ปรับเรื่องอาหารและล้างแผลเอง	ดูแลอย่างต่อเนื่องที่บ้าน ฟื้นฟูโดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นหลัก
ผู้ป่วยมีภาวะเบาหวาน ความดันสูง และหัวใจทำงานผิดปกติ	อาการดีขึ้น ไขมันลดลง สุขภาพสมดุลขึ้น	เรียนรู้จากการเข้าค่าย ปรับเรื่องอาหาร กัวซา เข็มมือ - เท้า และบำเพ็ญเป็นจิตอาสา	นำหลักไปปรับใช้จริง ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ
ผู้ป่วยมีภาวะภูมิแพ้	หายใจดีขึ้น มีกำลัง กำลังกายเพิ่มขึ้น	สังเกตร่างกายตัวเอง ปรับเรื่องอาหาร พักผ่อน พึงธรรมะ	หมั่นสังเกตและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อเข้าหาสมดุลอย่างสม่ำเสมอ
ผู้ป่วยมีภาวะมะเร็งระยะลุกลามบริเวณปอด กระดูก และตับ	สุขภาพดีขึ้นใน 5 วัน ค่ามะเร็งลดลง กลับมาพูดได้	อาศัยพื้นฐานเดิมจากการดูแลสามี ใช้ธรรมะ สมุนไพร ออกกำลังกาย	ปฏิบัติต่อเนื่องอย่างไม่ท้อถอย เห็นพลังกาย-ใจที่สามารถฟื้นฟูได้จริง
ผู้ป่วยมีภาวะมะเร็งที่ทวารหนัก	แผลฟื้นตัวเร็ว ไม่ติดเชื้อ จิตใจมั่นคง	ปรับเรื่องอาหาร การใช้สมุนไพร ฝึกใจและโยคะตามกำลัง	แม้เริ่มจากพึ่งพาผู้อื่น แต่มีแนวโน้มพึ่งตนได้มากขึ้น

กรณีศึกษา	ผลสุขภาพ ที่เปลี่ยนแปลง	วิธีที่ผู้ป่วยเรียนรู้ และนำไปปฏิบัติ	ความยั่งยืน ของการเปลี่ยนแปลง
ผู้ป่วยมีภาวะมะเร็ง ไทรอยด์	สุขภาพดีขึ้น หยุดการ ใช้ยาเคมีได้ จิตใจ สงบ	ฝึกหายใจปรับสมดุล ปรับเรื่องอาหาร ทำกรรมไ้สารพิษ	สร้างสุขภาพที่ยั่งยืน เชื่อมโยงสุขภาพกับ ธรรมชาติ

ตาราง 1 เปรียบผลสุขภาพที่เปลี่ยนแปลง วิธีที่ผู้ป่วยเรียนรู้และนำไปปฏิบัติ และความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลง ในผู้ป่วยที่มีภาวะโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง 6 กรณีศึกษา

กรณีศึกษาทั้ง 6 แสดงให้เห็นว่า แนวทางแพทย์วิถีธรรมสามารถเปลี่ยนแปลงสุขภาพของผู้ป่วยได้จริง ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ โดยผู้ป่วยส่วนใหญ่เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การฝึกปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของครอบครัวหรือชุมชน การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงชั่วคราว แต่มีความต่อเนื่องและยั่งยืน โดยยึดหลักการพึ่งพาตนเอง การปรับวิถีชีวิต การใช้ธรรมชาติบำบัดตามฐานะของตน และดำรงชีวิตตามหลักพุทธธรรม

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แนวทางอาหารการแพทย์วิถีธรรม มีศักยภาพในการฟื้นฟูสุขภาพของผู้ป่วยโรคเรื้อรังอย่างยั่งยืน และส่งเสริมการพึ่งตน ลดการพึ่งพาระบบบริการสุขภาพหลักได้อย่างมีนัยสำคัญ ตรงกับเป้าหมาย SDGs 1 : การลดหนี้สินและเพิ่มรายได้ ช่วยลดความยากจนในครัวเรือน ซึ่งเกิดจากหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับรายได้ ทรัพยากร และโครงสร้างสังคม และเป้าหมาย SDGs 2 : มุ่งยุติความหิวโหยและสร้างระบบอาหารที่ยั่งยืนให้ทุกคนเข้าถึงอาหารปลอดภัย และมีโภชนาการเพียงพอ โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า แนวคิดทางสุขภาพแนวธรรมชาติ (Natural Medicine) อาหารเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ร่างกายแข็งแรง ทั้งนี้เพราะการแพทย์วิถีธรรมที่มุ่งเน้นการใช้ “พืช-จิต-สบาย” เป็นยาโดยไม่ต้องพึ่งพาสารเคมีหรือยาแผนปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของพจนีย์ ทรัพย์สมาน ซึ่งพบว่า การรักษาสุขภาพด้วยความสัมพันธ์ระหว่างหยิน (yin) กับหยาง (yang) โดยการแบ่งอาหารออกเป็นอาหารให้ความร้อนกับอาหารให้ความเย็น หรืออาหารที่เป็นกรดกับอาหารที่เป็นด่าง ด้วยการกินข้าวที่ไม่ขัดสี ถั่วธัญพืช และพืชผักชนิดต่าง ๆ ในผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เช่น โรคถุงตัน โรคกระเพาะที่ลำไส้ใหญ่ เป็นต้น จะทำให้ผู้ป่วยมีสุขภาพที่แข็งแรงขึ้น เพราะได้รับทั้งโปรตีนจากถั่วธัญพืช คาร์โบไฮเดรต ไขมัน เกลือแร่ วิตามิน และใยอาหาร (Dietary fiber) อย่างเหมาะสม (พจนีย์ ทรัพย์สมาน, 2559)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า อาหารและพฤติกรรมสุขภาพสามารถเป็นยาได้โดยไม่ต้องพึ่งพาการแพทย์สมัยใหม่เพียงอย่างเดียว แนวคิดหลัก คือ การเลือกกินอาหารธรรมชาติ พืชผัก ผลไม้สด ไม่ผ่านกระบวนการแปรรูปหรือสารเคมี จะช่วยฟื้นฟูร่างกายและปรับสมดุลธาตุภายใน เช่น กินข้าวกล้อง ผักฤทธิ์เย็นเพื่อระบายพิษ และหลีกเลี่ยงเนื้อสัตว์ น้ำตาล ของทอด สอดคล้องกับแนวทางชีวจิต (Macrobiotics) ของ เสถียร โพธิ์นันทะ ซึ่งเน้นการบริโภคอาหารที่มี “พลังชีวิต” (Vital Life Energy) ได้แก่ พืชผักสด สะอาด ปลอดภัย และปลูกด้วยวิธีที่สอดคล้องกับ

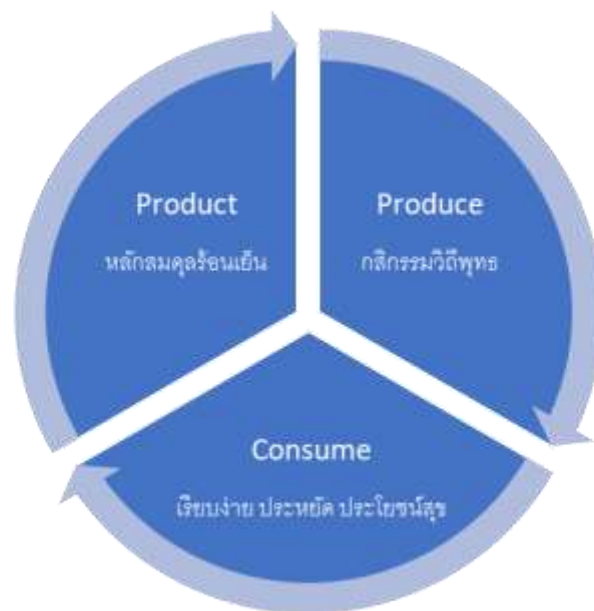
ธรรมชาติ แนวคิดนี้ถือว่าอาหารมิใช่เพียงสารอาหาร แต่ยังเป็นพลังแห่งชีวิตที่มีผลต่อจิตใจและจิตวิญญาณของผู้บริโภค (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2540) ในมิติทางจริยธรรมและศาสนา แนวคิดการไม่เบียดเบียน (อหิงสา) และการฝึกเมตตา กรุณา ปรากฏชัดในคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น ในพระไตรปิฎก (ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค) มีการกล่าวถึงวิถีชีวิตของนักบวชที่เลี่ยงการบริโภคเนื้อสัตว์เพื่อหลีกเลี่ยงการฆ่าสัตว์โดยตรง อีกทั้งแนวคิดโยนิโสมนสิการยังชี้ให้เห็นถึงการพิจารณาอาหารอย่างมีสติ ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้ความยับยั้งชั่งใจและเห็นคุณค่าของชีวิตอื่น สอดคล้องกับ พระไพศาล วิสาโล ที่เสนอว่า การกินแบบไม่เบียดเบียนมิได้เป็นเพียงข้อห้ามเชิงศีลธรรมเท่านั้น หากยังเป็นแนวทางในการฝึกจิตใจให้ลดละกิเลส อตตะตา และเสริมสร้างจิตเมตตาอันเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ ในระดับสากล (พระไพศาล วิสาโล, 2564) และสอดคล้องกับนักปรัชญาและนักจริยธรรมตะวันตก เช่น Peter Singer และ Tom Regan ได้เสนอแนวคิด “สิทธิสัตว์” (Animal Rights) ที่ให้คุณค่ากับชีวิตสัตว์ในฐานะที่มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกับมนุษย์ แนวคิดนี้ส่งผลให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อการบริโภคแบบไม่เบียดเบียน (Plant-Based Ethical Eating) และสนับสนุนวิถีมังสวิรัติหรือวีแกนในหลายประเทศ (Regan & Singer, 1976)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพตามแนวทางแพทย์วิถีธรรม มีศักยภาพในการฟื้นฟูสุขภาพของผู้ป่วยโรคเรื้อรังอย่างยั่งยืน และยังส่งเสริมการพึ่งตน ลดการพึ่งพาระบบบริการสุขภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Caldwell Esselstyn, T. Colin Campbell, และ Michael Greger ได้ยืนยันว่า การบริโภคอาหารจากพืชเป็นหลัก สามารถลดความเสี่ยงของโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ และมะเร็งบางชนิด ทั้งยังช่วยย้อนกลับพยาธิสภาพได้ในบางกรณี (McMahon, 2018) ทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “การเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ” ตามปรัชญาของ มาซาโนบุ ฟูกูโอกะ ซึ่งสนับสนุนการดำรงชีวิตอย่างไม่แทรกแซงธรรมชาติ ทั้งในการปลูกและการกินอาหาร โดยถือว่าธรรมชาติเป็นผู้รู้ ผู้สร้าง และผู้เยียวยา (Masanobu Fukuoka, 1978)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย คือ ความมั่นคงทางอาหารเกี่ยวข้องกับคามหิวโหยและความยากจนในแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน SDGs ตามแนวทางของสหประชาชาติ การลดความหิวโหย (Goal 2) คือ การมีอาหารที่เพียงพอและมีคุณภาพส่งเสริมโภชนาการที่เหมาะสม ลดความเสี่ยงของโรค การลดความยากจน (Goal 1) คือ การลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน การผลิตอาหารเองช่วยลดการพึ่งพาอาหารจากภายนอก และส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น ความมั่นคงทางอาหารช่วยกระตุ้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชนทั้งในการผลิตและการบริโภค

รูปแบบด้านล่างนี้แสดงถึงอาหารแพทย์วิถีธรรมกับการผลิตและการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพอย่างยั่งยืน โดยเริ่มต้นจากการผลิตวัตถุดิบ (Product : P) ที่ไร้สารพิษ ลำดับถัดมา คือ การสร้างความมั่นใจในการที่จะประกอบการปรุงอาหาร (Produce : P) เพื่อสุขภาพ ด้วยการใช่วัตถุดิบที่ประหยัด ใช้ง่าย ปลอดภัย ไร้สารพิษ ไร้ยาฆ่าแมลง ไร้สารเคมี ไร้สารพิษ ลำดับสุดท้าย คือ การบริโภค (Consume : C) เพื่อสุขภาพกาย-ใจที่แข็งแรงอย่างยั่งยืน

ภาพประกอบ 1 แบบแผนของการผลิตและการบริโภคอย่างยั่งยืนตามแนวทางแพทย์วิถีธรรม

ความมั่นคงทางอาหารเป็นแกนกลางที่เชื่อมโยงการลดความหิวโหยและความยากจน ผ่านกลไกการผลิตและบริโภคที่ยั่งยืน ตามโมเดล “อาหารแพทย์วิถีธรรม” ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมาย SDGs ทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม การดำเนินงานต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งรัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อสร้างระบบอาหารที่ครอบคลุมและเป็นธรรม

บทสรุป

การผลิตอาหารในแนวทางแพทย์วิถีธรรมไม่เพียงแต่เป็นกิจกรรมทางเกษตร แต่เป็นกระบวนการปฏิบัติธรรมที่รวมศีล สมณะ และการเสียสละเข้าไว้ด้วยกัน โดยชาวชุมชนและผู้ปฏิบัติจะมีส่วนร่วมในการปลูกพืช ปรับปรุงดิน ใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า และหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างอาหารที่บริสุทธิ์ทั้งกายและใจ การทำกิจกรรมในลักษณะนี้จึงไม่ใช่เพียงการผลิตอาหาร แต่เป็นวิถีชีวิตที่เชื่อมโยงกับการฟื้นฟูสุขภาพในระยะยาว เป็นการนำธรรมะมาใช้กับชีวิตจริง และช่วยฟื้นคืนคุณค่าของชุมชน การสร้างความหลากหลายของพืชอาหารตามแนวแพทย์วิถีธรรม ไม่ใช่แค่เพื่อสุขภาพร่างกายเท่านั้น แต่เป็นวิถีของการพึ่งตนที่ลึกซึ้ง เชื่อมโยงกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และความยั่งยืนของชีวิตและชุมชนในระยะยาว ซึ่งค่ายสุขภาพการแพทย์วิถีธรรมเป็นพื้นที่การเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติจริง ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงแนวทางดูแลสุขภาพด้วยตนเองผ่านธรรมชาติ บำบัด อาหารสมุนไพร และกิจกรรมธรรมะ ผู้เข้าค่ายจะได้เรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เช่น การทำอาหารฤทธิ์เย็น การอบไอน้ำ การฝึกสติและสมาธิ โดยมีเป้าหมายเพื่อลดการพึ่งพาระบบสุขภาพแผนปัจจุบัน และขยายองค์ความรู้สู่ครอบครัวและชุมชน ส่งผลให้เกิดเครือข่ายการดูแลสุขภาพแบบมีส่วนร่วม และเป็นต้นแบบของระบบอาหารและสุขภาพทางเลือกที่ยั่งยืน การบริโภคอาหารจากพืชมิได้เป็นเพียงแค่พฤติกรรมด้านโภชนาการหรือแฟชั่นสุขภาพ หากแต่มีรากฐานแนวคิดที่หลากหลายและลึกซึ้งในหลายมิติ ตั้งแต่ศาสตร์การแพทย์ทางเลือกแพทย์วิถีธรรมที่เชื่อมโยงกับ

สมดุลธาตุและการพึ่งตน ไปจนถึงปรัชญาชีวิตที่ให้ความสำคัญกับพลังชีวิตของอาหาร ในด้านจริยธรรมทั้งแนวคิดแบบพุทธศาสนาและสิทธิสัตว์ต่างสะท้อนความพยายามในการลดการเบียดเบียนและพัฒนาจิตสำนึกของผู้บริโภคให้เห็นคุณค่าของชีวิตสัตว์ ในขณะที่มิติทางวิทยาศาสตร์สุขภาพสนับสนุนอย่างมีหลักฐานว่า อาหารจากพืชสามารถช่วยฟื้นฟูร่างกายและป้องกันโรคร้ายที่เป็นปัญหาใหญ่ของสังคม รวมถึงแนวคิดแบบ “เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ” ซึ่งเน้นวิถีเรียบง่ายตามแนวพุทธโอภาที่สะท้อนให้เห็นว่า การบริโภคอาหารจากพืชมิได้เป็นแค่เรื่องของตนเอง แต่เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศโดยรวม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 เสนอแนะงานวิจัยแนวทางในการพัฒนาการผลิตและบริโภคอาหารตามแนวทางแพทย์วิถีธรรม เพื่อลดความเสี่ยงของโรคเรื้อรังต่างๆ เช่น โรคหัวใจ โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง และโรคมะเร็ง

1.2 เสนอแนะให้มีงานศึกษาอาหารสุขภาพแบบแพทย์วิถีธรรมที่เน้นผู้กระหน 9 ต้องลดกิเลสถึงขั้นฝึกใจ อ่านอาการของกิเลส เพื่อส่งเสริมสุขภาพใจและจิตวิญญาณ

1.3 แนะนำวิธีการส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจในชุมชนเกี่ยวกับประโยชน์ของอาหารตามแนวทางนี้ โดยเฉพาะความแตกต่างของแต่ละบุคคล ผลลัพธ์ของการนำแนวคิดแพทย์วิถีธรรมมาใช้ อาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น สุขภาพพื้นฐาน ความสม่ำเสมอในการปฏิบัติ และสภาพแวดล้อม และการนำหลักการแพทย์วิถีธรรมมาใช้ ควรอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจที่ถูกต้อง และควรปรึกษาแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่มีโรคประจำตัว อีกทั้งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับหลักแพทย์วิถีธรรมนั้น จำเป็นต้องมีความสม่ำเสมอและความตั้งใจอย่างจริงจัง เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เสนอแนะนโยบายที่สนับสนุนการเกษตรแบบยั่งยืน เช่น การลดภาษีสำหรับเกษตรกรที่ใช้วิธีการผลิตแบบธรรมชาติ

2.2 เสนอแนะให้รัฐบาลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง จัดทำโครงการส่งเสริมสุขภาพผ่านการบริโภคอาหารที่ปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการ โดยอาจใช้อาหารตามแนวทางแพทย์วิถีธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข. (2558). *แนวทางการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคตามกลุ่มวัย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2567, จาก <http://www.hss.moph.go.th/fileupload/document/1431-3688.pdf>
- ใจเพชร กล่าจน. (2555). *คู่มือค่ายสุขภาพแพทย์วิถีธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศูนย์สุขภาพสวนป่านาบุญ.

- ใจเพชร กล้าจน. (2558). จิตอาสาแพทย์วิถีพุทธเพื่อมวลมนุษยชาติ. (ดุชนันท์พนธ์ปรัชญาดุชนันท์บัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค (สาธารณสุขชุมชน)). สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ใจเพชร กล้าจน. (2561). มาเป็นหมอดูแลตัวเองกันเถอะ. กรุงเทพฯ: อูษาการพิมพ์.
- ใจเพชร กล้าจน. (2563). คู่มือการทำกิจกรรมไร้สารพิษวิถีพุทธ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพทย์วิถีธรรม.
- ใจเพชร กล้าจน. (2565). การแพทย์วิถีธรรม: การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมพึ่งตนเองตามแนวธรรมชาติบำบัด. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์แพทย์วิถีธรรม.
- พจนีย์ ทรัพย์สมาน. (2559). แมโครไบโอติกส์ พลังแห่งชีวิต. วารสารปาริชาติ, 7(1), หน้า 41–46.
- พระไพศาล วิสาโล. (2564). กินเจรักษาใจ. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2567 จาก, <https://www.pagoda.or.th/aj-visalo/2021-10-19-05-08-48.html>
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานสำรวจสุขภาพประชาชนไทย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. (2554). รายงานผลการสำรวจสุขภาพประชาชนไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 เมษายน 2567 จาก, <http://www.hsri.or.th/healthsurvey2011>
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2540). อาจารย์เสถียร โพธิ์นันทะ : บุคคลของพระพุทธศาสนา (รวมบทความและปาฐกถาของอาจารย์เสถียร โพธิ์นันทะ). กรุงเทพฯ: หอรัตนชัยการพิมพ์.
- Bertalanffy, L. von. (1968). *General System Theory: Foundations, Development, Applications*. New York: George Braziller.
- Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan.
- Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Masanobu Fukuoka. (1978). *The One-Straw Revolution: An Introduction to Natural Farming*. Pennsylvania: Rodale Press.
- McMahon, C. (2018). *Foods That Cure Disease*. Retrieved April 24, 2024, from <https://www.imdb.com/title/tt8569230/>
- Miller, R. (1997). *Caring for New Life: Essays on Holistic Education*. Brandon, VT: Holistic Education Press.
- Regan, T. & Singer, P. (1976). *Animal Rights and Human Obligations*. New Jersey: Prentice-Hall.

การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องกรรมในการพยากรณ์ชีวิตที่ปรากฏในโหราศาสตร์ และพุทธทำนาย

A Comparative Study of the Kamma in Life Predictions Appearing in Astrology and Buddhist Prediction

¹พระพุฒินันท์ รสิโย (ธนธรรมโรจน์) ²คงสฤษฎ์ แพงทรัพย์

¹ Phra Phutthinan Ramsiyo (Thanathammarot) ² Khongsaris Pangthrap

^{1,2}คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2} Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: faputthi@gmail.com

Received December 15, 2025; Revised December 28, 2025; Accepted: December 29, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาเรื่องกรรมกับการพยากรณ์ชีวิตที่ปรากฏในโหราศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาเรื่องกรรมกับการพยากรณ์ชีวิตที่ปรากฏในพุทธทำนาย 3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเรื่องกรรมกับการพยากรณ์ชีวิตที่ปรากฏในโหราศาสตร์และพุทธทำนาย งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก หนังสือและตำราโหราศาสตร์จากสำนักต่างๆ ที่มีความเชี่ยวชาญชำนาญการ ตลอดจน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และบทสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 13 ท่าน ผลการศึกษาการวิจัย พบว่า 1. กรรม การพยากรณ์ชีวิตในโหราศาสตร์เป็นการเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมทางศาสนากับศาสตร์แห่งการพยากรณ์ ซึ่งปรากฏอยู่ในหลายระบบความเชื่อ โดยเฉพาะในโหราศาสตร์ไทยและโหราศาสตร์อินเดีย (เวท) ที่เชื่อว่าชะตาชีวิตของมนุษย์ถูกกำหนดหรือส่งอิทธิพลจากกรรมในอดีต และสามารถสะท้อนออกมาผ่านตำแหน่งของดวงดาวในช่วงเวลาที่เกิดหลักโหราศาสตร์มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับกฎแห่งกรรม และมีบทบาทต่อความเชื่อของคนในปัจจุบัน โหราศาสตร์เป็นความเชื่อว่าการกระทำ สิ่งหนึ่งสิ่งใดและผลการกระทำสิ่งนั้น ล้วนถูกกำหนดมาแล้วทั้งสิ้น ต่างจากความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนา อันเป็นผลจากการกระทำที่ผู้กระทำต้องยอมรับผลจากการกระทำนั้นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ 2. กรรม ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท มีองค์ประกอบของกรรม คือเจตนา การให้ผลของกรรมจะเป็นไปตามความแรง ตามหน้าที่ และตามกาล ส่วนการพยากรณ์ที่เกี่ยวข้องกับกรรมที่ทั้งดี และไม่ดี อันเป็นกฎธรรมชาติ หรือที่เรียกว่ากรรมนิยาม พุทธทำนายสะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตของมนุษย์มิได้ขึ้นอยู่กับโชคชะตา แต่เป็นผลของการกระทำของตนเองทั้งสิ้น และนำไปสู่การใช้ชีวิตอย่างมีสติและรับผิดชอบในทางพุทธธรรม 3. การเปรียบเทียบเรื่องกรรมกับการพยากรณ์ชีวิตในโหราศาสตร์และพุทธทำนาย คือ การพยากรณ์ดวงชาตาก็คือการอ่านแผนที่กรรม ผู้ที่ให้คำพยากรณ์ ซึ่งต้องประกอบด้วยคุณธรรม ส่วนศาสตร์ทางโหราศาสตร์ผู้ที่ให้คำพยากรณ์ คือ นักพยากรณ์ โหราจารย์

และหมอดู ต้องเข้าใจหลักกรรม ส่วนดวงดาวนั้นมีอิทธิพลในแง่ของการกระทำของมนุษย์ หากกระทำชั่วก็ต้องได้รับผลชั่วและส่งผลกระทบต่อดวงดวงและโชคชะตาของตนเอง

คำสำคัญ: กรรม; การพยากรณ์ชีวิต; โหราศาสตร์; พุทธทำนาย

Abstract

This research article has three primary objectives: 1) to study the concept of Karma and life prophecy as presented in astrology; 2) to study Karma and life prophecy as presented in Buddhist prophecies; and 3) to comparatively study Karma and life prophecy in both astrology and Buddhist prophecies. This study employs a qualitative research methodology, collecting and synthesizing data from the Tipitaka, astrological texts from various specialized schools, relevant research papers, and interviews with 13 qualified experts. The research findings are as follows: 1. Karma and life prophecy in astrology represent a connection between religious principles and the art of divination. This is evident in several belief systems, particularly in Thai and Indian (Vedic) astrology, which posit that human destiny is determined or influenced by past Karma, reflected through planetary positions at the time of birth. While astrological principles align with the Law of Karma and significantly influence contemporary beliefs, astrology often suggests that actions and their consequences are predestined. This differs from the Buddhist Law of Karma, which emphasizes that consequences arise from actions that the doer must inevitably accept. 2. Karma in Theravada Buddhist scriptures is fundamentally composed of "Intention" (Cetana). The fruition of Karma follows its intensity, function, and timing. Regarding prophecies related to Karma-both wholesome and unwholesome this fall under the natural law known as Kamma-niyama. Buddhist prophecies reflect that human life does not depend on fate but is entirely the result of one's own actions, leading to a life of mindfulness and responsibility according to Buddhist Dhamma. 3. The comparison of Karma and life prophecy in astrology and Buddhist prophecy reveals that predicting a horoscope is akin to reading a "Karmic map." Practitioners of prophecy must possess moral virtue. In the field of astrology, prognosticators, master astrologers, and fortune-tellers must understand the principles of Karma. Celestial bodies influence human actions in the sense that if one commits evil, they must receive evil consequences, which subsequently impact their own stars and destiny.

Keywords: The Kamma; Life Predictions; Astrology; Buddhist Prediction

บทนำ

ในสังคมไทยตั้งแต่อดีตถึงยุคปัจจุบัน มีการดำเนินชีวิตไปตามความเชื่อตามศาสนา โดยจะพบว่ามนุษย์ในยุคเริ่มแรกนั้นนับถือสิ่งต่างๆ ก่อนจะพัฒนาไปตามคำสอนในทางศาสนา โดยจะพบว่าคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่พึงของมนุษย์ว่า

มนุษย์จำนวนมากผู้ถูกภัยคุกคาม ต่างถึง(ถือเอา) ภูเขา ป่าไม้ อาราม และรุกขเจดีย์เป็นสรณะ นั้นมิใช่สรณะอันเกษม นั้นมิใช่สรณะอันสูงสุด เพราะผู้อาศัยสรณะเช่นนั้น ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวง ส่วนผู้ที่ถึง(ถือเอา)พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ ย่อมใช้ปัญญาชอบ พิจารณาเห็นอริยสัจ ๔ ประการ คือ ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ และ อริยมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความสงบระงับทุกข์ นั้นเป็นสรณะอันเกษม นั้นเป็นสรณะอันสูงสุด เพราะผู้อาศัยสรณะเช่นนั้น ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 193 หน้าที่ 92, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากการหาที่พึ่งนี้เองนำไปสู่การเลือกที่จะเชื่อสิ่งที่จะทำให้ชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยจะพบว่า ความศรัทธาหรือความเชื่อ เป็นจุดเริ่มของศาสนาน้อยใหญ่ทั้งปวง ศรัทธามันมี 2 อย่าง ศรัทธาที่เป็นญาณสัมปยุต คือ ความเชื่อที่ประกอบปัญญา รู้เหตุรู้ผล และศรัทธาที่เป็นญาณวิปยุต ได้แก่ ความเชื่ออันเกิดจากความไม่รู้เหตุผล ศาสนาน้อยใหญ่ทั้งปวงเกิดจากศรัทธา 2 ประการดังกล่าว ศรัทธาประเภทใดประกอบด้วยอวิชชา เป็นญาณวิปยุต ศาสนาที่เกิดขึ้นตั้งอยู่ไม่ได้นาน เพราะไม่มีเหตุผลตามธรรม ส่วนศาสนาที่เกิดขึ้น และตั้งอยู่ได้นานเกิดจากศรัทธาอันสัมปยุตด้วยปัญญา (เสฐียร พันธงชัย, 2534)

วิชาโหราศาสตร์คือศาสตร์แห่งการพยากรณ์มีวิวัฒนาการมาจากอารยธรรมเมโสโปเตเมีย แถบลุ่มแม่น้ำไทกริส ยูเฟรติส ซึ่งเป็นชนชาติแรกที่ใช้ความรู้เรื่องการพยากรณ์ ในชีวิตประจำวัน ด้วยการสังเกตการเคลื่อนที่ของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดวงดาว ซึ่งมีวัฏฏะของการโคจรที่ต่างกัน ชาวบาบิโลเนียนโบราณในดินแดนแถบนี้ จัดเป็นชนเผ่าที่มีความรู้ในเรื่องดาราศาสตร์ เป็นพวกแรกที่นำระบบ 7 วันมาใช้ โดยให้วันขึ้นต้นด้วย ดวงอาทิตย์ ถัดมาเป็น ดวงจันทร์ และตามด้วยดาวพระเคราะห์ที่มีระยะการโคจรไล่เรียงกันไปตามลำดับ ในปีคริสตศักราช 321 จักรพรรดิคอนสแตนติน ได้ทรงออกพระราชกฤษฎีกาให้ใช้ช่วงเวลาแบบสัปดาห์ กำหนดให้ วันอาทิตย์เป็นวันแรกของสัปดาห์

โหราศาสตร์หรือศาสตร์แห่งการพยากรณ์ได้เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่ครั้งโบราณจนถึงปัจจุบันการเชื่อถือในเรื่องนี้ยังคงคู่กับคนไทยและดูเหมือนจะมีมากขึ้นด้วย การพยากรณ์แนวนิยมชีวิตในอนาคต เมื่อบุคคลประสบปัญหาในชีวิต มีข้อขัดข้องใจหาทางออกไม่ได้ มักจะไปหาหมอดู เพื่อให้ตรวจดูดวงชะตาตนว่าดีร้ายอย่างไร โชคดีจะเข้ามาเมื่อใด และเคราะห์ร้ายที่กำลังเผชิญจะสิ้นสุดลงเมื่อใด เรื่องที่คนส่วนใหญ่สนใจก็คือเรื่องของ ความมั่นคงในฐานะการเงิน การงานและคู่ครอง ความรัก ถึงแม้คนจะไม่มี ความเชื่ออย่างมั่นคงนักต่อโหราศาสตร์ แต่คำทำนายของหมอดูก็ทำให้ สบายใจ มีกำลังใจขึ้น หรือในทางตรงข้ามอาจจะมีความกังวลใจมากขึ้นจากคำพยากรณ์ที่ได้รับความที่บุคคลไม่มีความเข้าใจในโหราศาสตร์เพียงพอ ทำให้หมอดูกลายเป็นผู้มีอิทธิพลระดับหนึ่ง สังคมมนุษย์เป็นสังคมที่กำเนิดชีวิตมีความแตกต่างกันตามเชื้อชาติและชนเผ่า ในแต่ละเชื้อชาติและชนเผ่า ก็จะมีกฎเกณฑ์ กฎระเบียบและประเพณีที่แตกต่างกันออกไป โดยมีกฎ

ข้อบังคับและข้อปฏิบัติให้อยู่ภายใต้กฎหมายของแต่ละประเทศนั้นๆ แต่มีสิ่งหนึ่งที่สังคมมนุษย์มีความเหมือนกันคือความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้าที่ตนนับถือ เมื่อมีความเชื่อทางด้านศาสนาหรือลัทธิ และสิ่งที่ตนเองนับถือ แต่ก็ยังไม่มี ความเชื่อมั่นในการกระทำของตนเองก็ไปพึ่งพาแสวงหาผู้วิเศษต่างๆ เพื่อชี้แนะแนวทางในการกำเนิดชีวิตให้ตนเองดีขึ้น จึงมีผู้รู้หรือนักปราชญ์ทางด้านศาสนาและความเชื่อเรื่องเทพเจ้าต่างๆ ก็คือนักดาราศาสตร์ที่สามารถบอกเรื่องราวต่างๆ ถึงความเป็นมาเป็นไปของโลกใบนี้ นั่นก็คือ นักโหราศาสตร์ หรือที่เรียกว่า “หมอดู” นั่นเอง ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์เป็นของคู่สังคมมนุษย์มานานแสนนานกว่า 5,000 ปี เรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับโหราศาสตร์นั้น เป็นเรื่องที่น่าสนใจของผู้คนทุกชาติทุกศาสนานับตั้งแต่สมัยโบราณจนกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน สังคมมนุษย์นั้นผูกพันกับคำว่า “โหราจารย์” หรือ “หมอดู” มาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย ความสามารถในการพยากรณ์หรือทำนายของโหราจารย์หรือหมอดูมีปรากฏเป็นบันทึกหลักฐานในประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยโบราณ เกือบทุกยุคทุกสมัย โหราศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ได้รับการยกย่องมาตั้งแต่สมัยโบราณ สามารถแสดงถึงอิทธิพลของดวงดาวที่มีต่อมนุษย์ สัตว์ และพืช รวมทั้งดิน ฟ้า อากาศของบ้านเมือง และสามารถชี้ให้เห็นผลดีหรือผลร้ายที่เกิดขึ้น ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตได้อย่างมหัศจรรย์

ในโลกยุคปัจจุบันนี้มนุษย์มีการแข่งขันการทำธุรกิจและการทำมาหากินกันมากขึ้นก็เพื่อความอยู่รอดของตนเองการธุรกิจของตนเองจนบางครั้งก็ต้องพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และก้อ่อนวอนพระเจ้าให้ช่วยเหลือบ้าง บางครั้งก็ต้องพึ่งพาอาศัยทางศาสนาบ้างและก้อพึ่งพาทางโหราศาสตร์หรือที่เรียกว่า “หมอดู” เพราะว่าในปรากฏการณ์ของสังคมปัจจุบัน วิธีการดำเนินชีวิตของคนมักเป็นไปตามความเชื่อต่างๆ มากกว่าการใช้สติปัญญา ซึ่งมีแนวโน้มทวีจำนวนมากขึ้นตามลำดับ สังคมมนุษย์มีความเชื่อความศรัทธาหลากหลายเรื่องราว มีทั้งเรื่องที่ส่งผลดีและไม่ดี ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของบุคคลนั้นว่า จะใช้เหตุผลประกอบความเชื่อ หรือใช้ความเชื่อแบบอุปาทานหม้อย่างไรเหตุผล และขาดการพิจารณา ดังนั้น การเชื่อเรื่องใดๆ ก็ตาม จะส่งผลต่อการใช้ชีวิตของบุคคลคนนั้นอย่างแน่นอน ขึ้นอยู่กับการเลือกที่จะเชื่อหรือศรัทธาเรื่องใด จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการคิดพิจารณา โดยอาศัยหลักกาลามสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 505 หน้าที่ 241, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้รู้จักการไม่ให้ปักใจเชื่ออย่างงมงายไร้เหตุผล หลักกาลามสูตร 10 ประการประกอบด้วยดังนี้ อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยฟังตามกันมา ด้วยการถือสืบๆ กันมา ด้วยการเล่าลือ ด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ เพราะตรรกะ เพราะการอนุমান ด้วยการคิดตรองตามเหตุผล เพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้และเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา แต่มีหลักคิดใคร่ครวญว่า ต่อเมื่อใด รู้เข้าใจด้วยตนว่าธรรมเหล่านั้นเป็นอกุศล เป็นกุศล มีโทษ ไม่มีโทษ เป็นต้น แล้วจึงควรละหรือปฏิบัติตามนั้น เหล่านี้เป็นแนวทางปฏิบัติของมนุษย์ พระพุทธศาสนาได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งเหตุผล มีระบบความเชื่อตั้งอยู่บนรากฐานแห่งปัญญา ทำให้พระพุทธศาสนามีความแตกต่างจากศาสนาอื่น ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลเรียกว่า ศรัทธา 4 ประกอบด้วย 1) กัมมสัทธา เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อว่าเมื่อมีเจตนาในการกระทำย่อมส่งผลให้เกิดเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วแก่ผู้กระทำ 2) วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วย่อมมีผล 3) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าแต่ละสัตว์บุคคลมีกรรมเป็นของของตน จักต้องเสวยวิบากตามกรรมที่ตนกระทำ 4) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อมั่นในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระองค์ผู้ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ดีแล้ว หากฝึกฝนตนเองให้ปฏิบัติดีตาม ย่อมนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ได้

(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 322 หน้าที่ 320, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นี้เป็นหลักการความศรัทธาของพระพุทธศาสนาที่สอนเรื่องกรรมและให้ความสำคัญในเรื่องกรรมอันเป็นหลักธรรมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคม จะมีสุขหรือทุกข์นั้น มีผลมาจากกรรมของตนเองทั้งสิ้น

ในพุทธปรัชญาเถรวาทได้กล่าวถึงการทำลายจักรวาลและโลกมีสามสาเหตุได้แก่ 1) ไฟ 2) น้ำ และ 3) ลม ในประเด็นดังกล่าวพระพุทธเจ้าขณะทรงประทับอยู่ ณ อัมพปาลิวัน ใกล้เมืองเวสาลี ทรงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ภิกษุทั้งหลาย แม้ขุนเขาสิเนรุซึ่งกว้างยาว และลึกลงไปมหาสมุทรถึง 84,000 โยชน์ บางครั้งที่ ฝนไม่ตกหลายปีหลายร้อยปี หลายพันปี หลายแสนปี เมื่อฝนไม่ตกพืชพันธุ์ธัญญาหารตลอด ถึงป่าไม้ใหญ่ย่อมเหี่ยวแห้งและตายลงในที่สุด สังขารก็ฉนั้น เป็นสิ่งไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ภิกษุทั้งหลาย (วิเชียร แสนม และประภาส แก้วเกตุพงษ์, 2563) ในเรื่องที่พระอาทิตย์เกิดขึ้น 7 ดวง ทำลายแผ่นดินใหญ่และขุนเขาสิเนรุราชจนไม่มีอะไรเหลือนี้ใครจะรู้ ใครจะเชื่อว่าจะเป็นไปได้ถึงอย่างนี้ นอกจากพระอริยบุคคลชั้นโสดาบันเท่านั้นจึงจะเชื่อ แม้ในคัมภีร์ทาง พระพุทธศาสนาจะกล่าวถึงสาเหตุที่ทำลายจักรวาลและโลกมักทำลายด้วยไฟเป็นส่วนใหญ่ดังที่ทรงตรัสว่า “เริ่มต้นจากการวิปริตของดินฟ้าอากาศ มีเสียงฟ้าร้อง แต่ฝนไม่ตกเป็นเวลา สิบปี ร้อยปี พันปี หมื่นปี แสนปี จนกระทั่งน้ำที่ขังอยู่ในบ่อ บึง ลำธาร แม่น้ำ ทะเล เหือดแห้งไปหมด พืชพันธุ์ธัญญาหารก็เหี่ยวแห้งตาย บรรดาสัตว์ทั้งหลายก็พากันตาย ทั้งสิ้น ต่อมาเกิดดวงอาทิตย์เกิดขึ้นเป็นดวงที่ 2 โคจรอยู่ตรงกันข้ามกับดวงที่ 1 ทำให้ กำหนดเวลากลางกลางวันหามีไม่ ล่วงต่อมาอีกช้านาน ดวงอาทิตย์ดวงที่ 3 ก็เกิดขึ้นอีก ต่อมาอีกช้านานดวงอาทิตย์ดวงที่ 4 ก็เกิดขึ้น จนถึงดวงอาทิตย์ที่ 5-6-7 เกิดขึ้น ตอนนั้น บังเกิดวันคลั่งตลบทั่วไปทั้งจักรวาล จักรวาลลุกโชติช่วงมอดไหม้เป็นจุนวิจุนไปในไฟนั้น ไม่เหลือแม้เท้าอณูจักรวาลและโลกก็พินาศดับไป อากาศในเบื้องต่ำกับอากาศในเบื้องบน ก็ ปลอดภัยถึงกันเป็นอันเดียว” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 13 ข้อที่ 153-162 หน้าที่ 128-141, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แนวคิดเรื่องจักรวาลในพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึงจักรวาลในพระพุทธศาสนาเถรวาท จะแสดงให้เห็นว่า จักรวาลมีภูเขาสิเนรุเป็นศูนย์กลาง มีดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ โคจรโดยรอบเป็นวงกลม และมีสรรพสิ่งต่างๆ เช่น ทวีปทั้ง 4 อนุทวีปเป็นบริวาร เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดจักรวาลพุทธศาสนา เป็นเรื่องธรรมชาติ ก็เสื่อมสลายไปได้เช่นกันดังเช่นในจุฬาลงกยสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระมาลunkyบุตร โดยเรื่องราวของจักรวาลปรากฏตามพระสูตรต่างๆ ที่สำคัญ เช่น อัคคัญสูตร กล่าวถึงการกำเนิดของโลกและจักรวาล

โหราศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เป็นทางออกสำหรับความเชื่อและการเยียวยารักษา อารมณ์และจิตใจของมนุษย์มานับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ก่อนยุคพุทธกาล ซึ่งบางอย่าง ก็มีความขัดแย้งกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่สอนให้เชื่อในผลของการกระทำ (กรรมลิขิต) เชื่อความเพียรพยายามของตนเอง จะดีหรือชั่วอยู่ที่ผลของการกระทำ (พระครูสุภัทรวชิรานุกุล และคณะ, 2563) อย่างไรก็ตาม ในพระพุทธศาสนากล่าวถึงวิชาโหราศาสตร์ไว้ในวินัยปิฎก จุลลวรรค ขุททกวัตถุขันธกะว่าด้วยเรื่องเดรัจฉานวิชา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2553) ทรงบัญญัติห้ามให้ภิกษุและสามเณรเรียน หากผู้ใดเรียน ถือเป็นอาบัติทุกกฏ และทรงห้าม การเลี้ยงชีพผิดทางด้วยเดรัจฉานวิชา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 9 ข้อที่ 22 หน้าที่ 9, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แต่ในวินัยปิฎก มหาวรรค ทรงอนุญาตให้ภิกษุเรียนปักษณา คือการเรียนปฏิทินทางจันทรคติ เพื่อ ประโยชน์ใน

การนับวันลงอุโบสถสวดปาฏิโมกข์ เพราะวันข้างขึ้น ข้างแรม สามารถกำหนด ได้จากตำแหน่งดวงจันทร์บนท้องฟ้าได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 6 ข้อที่ 187 หน้าที่ 450-451, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และในวินัยปิฎก จุลวรรค ทุติยภาค อารัณญกวรรค ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อยู่ในป่า ฟังเรียน ทางนัคัศตรทั้งหมด หรือบางส่วนไว้ และพึงเป็นผู้ฉลาดในทิศ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 7 ข้อที่ 428-49 หน้าที่ 350-352, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เพื่อที่จะได้มีความรู้ทางดาราศาสตร์ และปฏิทินบ้าง รวมถึงทิศ ต่างๆ พอจะตอบปัญหาของชาวบ้านได้เท่านั้น ไม่ได้มุ่งหวังให้เรียน เพื่อการทำนายทายทัก หรือหาฤกษ์ยาม จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าไม่ทรงสนับสนุนให้เชื่อถือในคำทำนายทายทัก แม้แต่พุทธบริษัทเองก็ทรงตรัสว่า ‘ผู้นับถือพระรัตนตรัย ไม่พึงประกอบการทำอาถรรพณ์ การทำนายฝัน การทำนายลักษณะ หรือแม้แต่การดูฤกษ์ยาม ไม่พึงเรียนการทำนายเสียงสัตว์ ร้อง’ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อที่ 162 หน้าที่ 454, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

หลักกรรมในพระพุทธศาสนาจากการการที่พระพุทธศาสนาได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งเหตุผล มีระบบความเชื่อตั้งอยู่บนรากฐานแห่งปัญญา เชื่อมั่นในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า พระองค์ผู้ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ดีแล้ว หากฝึกตนเองศรัทธา 4 ย่อมนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 7 หน้าที่ 19, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักการความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่สอนและให้ความสำคัญในเรื่องกรรมอันมีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคม จะสุขหรือทุกข์นั้น มีผลมาจากกรรมของตนเองทั้งสิ้น ดังนั้น คำว่า “กรรม” หมายถึงการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ทำด้วยความจงใจหรือจงใจทำ การกระทำที่ดี เรียกว่า กรรมดี การกระทำที่ชั่ว เรียกว่ากรรมชั่ว การกระทำทางกาย เรียกว่ากายกรรม การกระทำทางวาจาเรียกว่าวจีกรรม การกระทำทางใจ เรียกว่ามโนกรรม ฉะนั้นกรรม จึงหมายถึงทั้งความดีและความไม่ดี กรรมจะมีผลมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับเจตนาคือความจงใจ ความตั้งใจในการกระทำลงไปในขณะที่นั้นๆ ถ้ามีเจตนาในการกระทำแรง กรรมก็หนัก ถ้ามีเจตนาในการกระทำอ่อน กรรมก็เบา กรรมในความหมายทางพระพุทธศาสนาต้องประกอบด้วยเจตนา ดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เจตนานั่นเองเราเรียกว่ากรรม บุคคลจงใจแล้วจึงกระทำความกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 334 หน้าที่ 463, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และตรัสอีกว่า “สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้ทราบและประณีต” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 579 หน้าที่ 376, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นเรื่องของเหตุและผล เพราะสามารถอธิบายถึงความเป็นไปในชีวิตของมนุษย์ทั้งด้านความเจริญและความเสื่อม กล่าวได้ว่าการศึกษารื่องกรรมเป็นความจำเป็นอันดับแรกของการศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การเข้าใจเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมทำให้นักศึกษาสามารถมองเห็นความจริงตรงตามความเป็นจริงได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความเชื่อหรือความศรัทธา ก็จำเป็นต้องใช้เหตุผลในการเชื่อและปฏิบัติตามทั้งสิ้น มิเช่นนั้น ความเชื่อความศรัทธาเหล่านั้นจะเป็นเหตุแห่งการกระทำที่จะนำบุคคลไปสู่ความเชื่อความศรัทธาที่ผิดๆ ส่งผลให้ไม่ได้พบความสุขดังหวัง หรืออาจจะกลายเป็นความเชื่อแบบงมงายได้

ส่วนการพยากรณ์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธองค์ และการที่พระพุทธองค์ทรงพยากรณ์เองนั้น เป็นการยืนยันอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ที่มีความถูกต้อง

เพราะพระพุทธรูปทรงพวยการณด้วยพุทธานุญาณอันเป็นญาณที่บังเกิดเฉพาะพระพุทธรูปเจ้า พระญาณอันเป็นสัพพัญญุตญาณของพระพุทธรูปทรงรู้อะไรทั้งปวงอย่างแจ่มชัด การพวยการณของพระพุทธรูปคือการยืนยันสถานะแห่งธรรมชาติของชีวิตที่เป็นไปตามกฎแห่งกรรมและไตรลักษณ์เรื่องพุทธานุญาณนั้นคือการที่พระพุทธรูปทรงมีพุทธานุญาตให้ภิกษุ ศึกษาเกี่ยวกับดาวนักษัตร ในการนับปักษ์ เพื่อประโยชน์ในการกำหนดวันอุโบสถถูกต้อง เพื่อการแสดงปาฏิโมกข์ของสงฆ์ นอกจากนั้นกำหนดให้พระภิกษุผู้อยู่ป่ามีความรู้ในเรื่องดาวนักษัตร และทิศ เพื่อจะได้เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน และป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นได้ เพราะถ้าไม่มีความรู้ในเรื่องเหล่านี้เสียเลย คนอาจไม่เชื่อว่าเป็นพระภิกษุจริง อาจถูกทำร้ายได้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าพระพุทธรูป ทรงมีพระวิจารณ์ญาณ ในการเลือกให้พระภิกษุมีจริยาวัตรที่ถูกต้องเหมาะสมกับการเป็นภิกษุ เพื่อจะได้ไม่เป็นที่ครหาได้ว่าภิกษุนุ่งหาลาภยศ เครื่องสักการะเพราะการเป็นหมอดู ผู้ทำนายทายทัก (กฤติกาวัลย์ หิริญสี, 2558) การพิจารณาหลักการเรื่องกรรมจึงเป็นแนวคิดหลักในการนำมาประกอบในการทำนายตามหลักพระพุทธรูปศาสนาอีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับการกำหนดและตรวจสอบผลที่ตามมาของคำทำนาย

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องกรรมในการพวยการณชีวิตที่ปรากฏในโหราศาสตร์และพุทธานุญาณนั้น กรรมจะให้ผลหรือไม่อาจให้ผล ย่อมขึ้นอยู่กับดวงดาวเหล่านั้น การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างดวงดาวกับมนุษย์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าโหราศาสตร์นั้นก็เพื่อทราบ หมายบังคับการของดวงดาวทั้งหลายอันจะส่งมายังมนุษย์เป็นรายตัวไป และมนุษย์ทั้งหลายจะต้องมีอันเป็นไปตามนั้นโดยมีผลกรรมของเขาทั้งหมด เป็นเพียง เรือฟอง หรือช้างเท้าหลัง แต่ตามหลักพุทธศาสนา ผลของความสุความความทุกข์ที่กรรมกระทำของตนเอง คำว่า “กรรม” นั้นเป็นคำกลางๆ ในทางพุทธศาสนาได้จำแนกกรรมออกเป็น 2 คือ กุศลกรรม กับอกุศลกรรม หรือกรรมดี กับกรรมชั่ว และลักษณะของกรรมซึ่งมีวิบากออกไปอีกในลักษณะของกัมมัตสกตา ได้แก่ กรรมเป็นของตน,กรรมเป็นเผ่าพันธุ์,กรรมเป็นที่เกิด,กรรมเป็นที่อาศัย เราทำกรรมใดไว้จักต้องรับผลของกรรมนั้น จะเห็นได้ว่า จากความเชื่อได้พัฒนามาเป็นจารีตประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมายาวนาน ในพระพุทธรูปศาสนาการบอกเหตุการณ์ที่จะเกิดในเบื้องหน้า หรือการพวยการณนั้นมาจากพระบารมีที่พระพุทธรูปเจ้าองค์ก่อนๆ ได้สั่งสมไว้ ดังปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย พุทธวงศ์ (วงศ์แห่งพระพุทธรูปเจ้า) จริยาปิฎก เริ่มต้นแต่พระที่ปึงกร จนถึงพระพุทธรูปเจ้าสมณโคดมพระองค์นี้รวมทั้งสิ้น 24 พระองค์เป็นการที่พระพุทธรูปเจ้าทรงบำเพ็ญบารมีต่างๆ ตามสมัยแห่งพระพุทธรูปเจ้าเหล่านั้น และพระองค์ทรงได้รับการพวยการณจากพระพุทธรูปเจ้าเหล่านั้นทุกพระองค์ ว่าพระองค์จะได้มาเป็นพระพุทธรูปเจ้าในภพที่นี้ ทรงพระนามว่า โคดม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าวิชาโหราศาสตร์จึงมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนาที่แฝงอยู่คัมภีร์ต่าง ๆ ที่ได้กล่าวถึงการพวยการณต่าง ๆ นั้นเอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเรื่องกรรมกับการพวยการณชีวิตที่ปรากฏในโหราศาสตร์
2. เพื่อศึกษาเรื่องกรรมกับการพวยการณชีวิตที่ปรากฏในพุทธานุญาณ
3. เพื่อเปรียบเทียบเรื่องกรรมกับการพวยการณชีวิตที่ปรากฏในโหราศาสตร์และพุทธานุญาณ

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษา ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องกรรมในการพยากรณ์ชีวิตที่ปรากฏในโหราศาสตร์และพุทธทำนาย โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของปัญหาและประเด็นที่ต้องการทราบจากแหล่งข้อมูลดังนี้

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ของงานวิจัยนี้ และค้นคว้าข้อมูลที่เชื่อมโยงในพระไตรปิฎก [มจร] อรรถกถาในพระพุทธศาสนาเถรวาท

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้องานวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องกรรมในการพยากรณ์ชีวิตที่ปรากฏในโหราศาสตร์และพุทธทำนาย ” คือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย หนังสือ ตำราเรียน วารสาร และเอกสารต่างๆ ทั้งไทย และต่างประเทศ

2 การศึกษาภาคสนาม ศึกษาจากการสัมภาษณ์ การสังเกต จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ หมอดูและพราหมณ์ และศาสนิกชนและผู้สนใจ จำนวน 35 รูป/คน

3 เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

1) การลงพื้นที่ร่วมกิจกรรม และจัดเวทีสนทนาทางศาสนา การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

2) การวิเคราะห์ ศึกษารวบรวมข้อมูล และเปรียบเทียบเนื้อหาหลักให้เห็นถึงประเด็นในความเหมือนและความแตกต่างกัน

3) การนำเสนอจัดทำเป็นรายงาน

ผลการศึกษา

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า กรรม ในโหราศาสตร์ คือ ความเชื่อด้านโหราศาสตร์นั้นว่ามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้ที่มีความเชื่อในเรื่องของโชคชะตา คนส่วนใหญ่ที่มีความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์นั้นจะเป็นคนที่กลัวกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น ในอนาคตหรือกำลังประสบปัญหาที่จะหาทางออก แต่ก็ไม่ว่าจะควรจะต้องทำเช่นไร ทำให้การไปพบหมอดูของคนกลุ่มนี้เป็นไปเพื่อการหาที่ปรึกษา ต้องการคนที่คอยให้กำลังใจหรือแม้กระทั่งเตรียมตัวพร้อมรับกับเหตุการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต หมอดูจะมีอิทธิพลมากด้านจิตใจของผู้รับฟังในฐานะเป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำวิธีการแก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิตของตนเองมากกว่าจะเชื่อเรื่องการกระทำของตนเอง บางคนดูดวงแล้วกลับรู้สึกสบายใจมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การดูดวงตามหลักโหราศาสตร์แม้จะไม่ใช่วิธีที่จะนำไปสู่การพ้นทุกข์โดยสิ้นเชิง แม้พระพุทธศาสนาจะไม่ได้ปฏิเสธความเชื่อทางโหราศาสตร์ แต่ก็ไม่ได้สนับสนุนกลับมองว่าเป็นเดรัจฉานวิชา เพราะเป็นการไปขวางทางสงบ เป็นเครื่องถ่วงมิให้ก้าวหน้าอันจะนำไปสู่พระนิพพาน พระพุทธศาสนาจึงมีหลักคำสอนที่สอนให้เชื่อในการกระทำ เชื่อผลของการกระทำ (กรรมลิขิต) เชื่อความเพียรพยายามของตนเอง จะดีหรือชั่วอยู่ที่ตัวเรา ไม่ใช่โหราศาสตร์เป็นผู้กำหนด การทำนายของโหราศาสตร์ไม่ได้มีอำนาจเหนือไปกว่าการกระทำของ บุคคล สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม ทุกอย่างเกิดด้วยเหตุและปัจจัย เราทำดีย่อมได้รับผลคือ ความสุข ทำชั่วก็ต้องได้รับผลคือความทุกข์อย่างแน่นอน (ศิรินญา นาภาศัพท์, 2551) การตีความแบบ “โหรากรรม” โหราจารย์ไทยบางท่านใช้คำว่า “โหรากรรม” (Karmic Astrology) ซึ่งผสมผสานแนวคิดกรรมแบบพระพุทธศาสนากับการ

คำนวณดวงดาว โดยถือว่า ดวงดาว คือ ผู้ลิขิตชีวิต แต่ดาวสะท้อนผลกระทบจากอดีตชาติที่กำลังปรากฏเป็น “สถานการณ์ชีวิต” ดังนั้น หากเรา “เปลี่ยนกรรม” (เช่น ทำบุญ ตั้งสติ เปลี่ยนพฤติกรรม) ก็สามารถ เปลี่ยนผลได้ แม้ดาวจะอยู่ในตำแหน่งไม่ดี อีกประการ การตีความแบบ “โหรากรรม” หมายถึง วิธีการทำความเข้าใจหรืออธิบายเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ หรือชะตาชีวิตของบุคคล โดยอาศัยแนวคิดทางโหราศาสตร์หรือศาสตร์แห่งดวงดาว ซึ่งรวมถึงการดูดวง ทำนายอนาคต เชื่อมโยงสิ่งที่เกิดขึ้นกับพลังลึกลับ หรือแรงกรรม (ผลของการกระทำในอดีต) เมื่อนำมาใช้ในบริบทของ “สังคมไทย” จะมีความหมายเชิงวิพากษ์หรือการสะท้อนลักษณะความคิดของสังคมไทย ว่าพึ่งพาความเชื่อมากกว่าเหตุผล การตีความแบบโหรากรรมบ่งชี้ว่าสังคมไทยบางส่วนยังนิยมใช้อำนาจของโหราศาสตร์มาอธิบายปัญหาในชีวิต เช่น การล้มเหลวไม่ใช่เพราะขาดความพยายาม แต่เพราะ “ดวงตก” หรือ “กรรมเก่า” ซึ่งเป็นการเลี่ยงการตั้งคำถามเชิงวิทยาศาสตร์หรือเหตุผลเชิงระบบ เน้นเรื่อง โชคชะตาและกรรม

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพยากรณ์ในพุทธศาสนาหรือ “พุทธทำนาย” นั้น ตั้งอยู่บนรากฐานของกฎแห่งกรรม และอาศัยพุทธญาณของพระพุทธเจ้า ซึ่งประกอบด้วยพระญาณที่หยั่งรู้อดีต ปัจจุบัน และอนาคต (อดีตังสญาณ, ปัจจุบันนังสญาณ, อนาคตังสญาณ) พระองค์ทรงมีความรู้แจ้งอันไม่มีสิ่งใดปิดกั้น (อนาวรณญาณ) และทรงเป็นสัพพัญญู ด้วยเหตุนี้ การพยากรณ์ของพระองค์จึงเป็นการชี้แจงเหตุและผลตามกฎแห่งกรรมที่บุคคลได้กระทำไว้ ไม่ใช่การทำนายโดยอาศัยการโคจรของดวงดาวอย่างโหราศาสตร์ ในทางพระวินัย พระพุทธองค์ทรงบัญญัติห้ามพระภิกษุศึกษาและเลี้ยงชีพด้วย “ดิรัจฉานวิชา” ซึ่งหมายถึงความรู้ที่ขวางทางพระนิพพาน อันได้แก่ การทำนายโชคชะตา การดูดุ๊กขี้ยาม การทำนายฝัน และศาสตร์พยากรณ์อื่นๆ การกระทำความผิดกล่าวถือเป็นการเลี้ยงชีพผิดและเป็นอาบัติทุกกฏ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 7 ข้อที่ 287 หน้าที่ 72-73, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระองค์ทรงสอนว่าประโยชน์เป็นทุกข์ของประโยชน์ในตัวเอง และการประพฤติดุจจริตทางกาย วาจา ใจ ถือเป็นทุกข์ดี มงคลดีอยู่แล้ว โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งดวงดาว อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นที่ทรงอนุญาตให้ภิกษุเรียนรู้ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับดาราศาสตร์ได้ใน 2 กรณีเพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติ คือ 1) ทรงอนุญาตให้เรียนรู้วิธีการนับวันตามปักข์ (ปักขคณนา) เพื่อกำหนดวันอุโบสถให้ถูกต้องและ 2) ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่จำพรรษาในป่าเรียนรู้เรื่องนักษัตรและทิศทาง เพื่อป้องกันตนเองจากอันตรายและเป็นที่พึ่งแก่ชาวบ้านได้ พุทธทำนายที่ปรากฏในพระไตรปิฎกหลายกรณี เช่น การพยากรณ์พระอัครสาวกอย่างพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ การทำนายพระสุบินของพระเจ้าปเสนทิโกศล 16 ประการ และการพยากรณ์ถึงการอุบัติขึ้นของพระศรีอาริยมตไตรยในอนาคต กรณีเหล่านี้ล้วนเป็นการแสดงให้เห็นถึงการหยั่งรู้ผลจากเหตุแห่งกรรมด้วยพระปัญญาญาณของพระพุทธองค์ ซึ่งแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับหลักการของโหราศาสตร์และศาสตร์พยากรณ์ทางโลก

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า เปรียบเทียบแนวคิดเรื่องกรรมในพุทธศาสนากับการพยากรณ์ชีวิตในโหราศาสตร์และพุทธทำนาย เพื่อทำความเข้าใจในความเหมือนและความแตกต่างของศาสตร์ทั้งสอง หลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทระบุว่า “กรรม” คือการกระทำโดยมีเจตนาเป็นที่ตั้ง ทั้งทางกาย วาจาและใจ (กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม) โดยเชื่อว่าสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรมที่ตนได้กระทำไว้ กรรมที่ได้ทำไปแล้วไม่สามารถลบล้างได้ แต่ผลของกรรม (วิบาก) สามารถเปลี่ยนแปลงหรือบรรเทาให้เบาบางลงได้ด้วยการสร้างกรรมดีใหม่ในปัจจุบัน เป้าหมายสูงสุดในทางพุทธศาสนาคือการ

ปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากวงจรแห่งกรรม หรือการบรรลุนิพพาน ในขณะที่โหราศาสตร์เป็นศาสตร์แห่งการพยากรณ์โชคชะตาและเหตุการณ์ในชีวิต โดยอาศัยตำแหน่งและการโคจรของดวงดาว ณ เวลาเกิดเป็นหลักในการวิเคราะห์ โหราศาสตร์มองว่าตำแหน่งของดวงดาวในดวงชะตากำเนิดเปรียบเสมือน “แผนที่ชีวิต” หรือ “พิมพ์เขียว” ที่สะท้อนถึงแนวโน้มและจังหวะของชีวิต ในโหราศาสตร์ไทยและอินเดีย มีความเชื่อว่าตำแหน่งของดวงดาวนั้นสัมพันธ์และสะท้อนถึง “ผลแห่งกรรมเก่า” ของบุคคลนั้นๆ เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว ทั้งสองแนวคิดมีจุดร่วมที่มองว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตล้วนมีเหตุปัจจัย ไม่ใช่เรื่องบังเอิญ และต่างอธิบายถึงความแตกต่างของชีวิตมนุษย์ที่เกิดมาไม่เท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม มีความแตกต่างในสาระสำคัญคือ พุทธศาสนาเน้นว่า “เจตนา” ซึ่งเป็นปัจจัยภายใน คือต้นเหตุที่แท้จริงของทุกสิ่ง แต่โหราศาสตร์ให้น้ำหนักกับอิทธิพลของดวงดาวซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก นอกจากนี้ เป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนาคือการพ้นทุกข์ในวัฏสงสาร ส่วนโหราศาสตร์มีเป้าหมายเพื่อการดำเนินชีวิตให้ราบรื่นและดีขึ้นในโลกปัจจุบัน ในสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมพุทธ นักโหราศาสตร์ส่วนใหญ่มักผสมผสานหลักธรรมเรื่องกรรมเข้ากับการพยากรณ์ โดยมองว่าดวงดาวเป็นเพียงเครื่องชี้วัดผลของกรรม และแนะนำให้ผู้รับคำทำนายสร้างกรรมดีเพื่อปรับเปลี่ยนหรือบรรเทาเคราะห์กรรม กล่าวโดยสรุป โหราศาสตร์สามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อทำความเข้าใจแนวโน้มของชีวิตซึ่งเป็นผลสะท้อนของกรรมได้ แต่กรรมในปัจจุบันที่เกิดจากความเพียรและสติปัญญาคือปัจจัยสำคัญที่สุดในการกำหนดอนาคตของตนเองตามหลักพุทธศาสนา

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การคำนวณทางโหราศาสตร์เข้ากับหลักกรรมทางพุทธศาสนา โดยเชื่อว่าแม้ดวงดาวจะบ่งชี้ถึงแนวโน้มของชีวิตตามกรรมเก่า แต่การสร้างกรรมใหม่ในปัจจุบัน เช่น การทำบุญ หรือเปลี่ยนพฤติกรรม สามารถเปลี่ยนแปลงผลกรรมนั้นได้ ความสัมพันธ์ของสองแนวคิดนี้ในสังคมไทยมีลักษณะที่ส่งเสริมกัน โหราศาสตร์ได้กลายเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้คนเข้าใจแนวคิดเรื่องกรรมที่เป็นนามธรรมได้ง่ายขึ้นผ่านการพยากรณ์ สอดคล้องกับวิเชียร แสนมี และประภาส แก้วเกตุพงษ์ ศึกษาแนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาท และพบว่า ความรู้ทางจักรวาลวิทยามี 2 อย่าง คือ (1) ความรู้เรื่องจักรวาลวิทยาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นเกี่ยวกับความรู้ทางประสบการณ์ตรง คือ ความรู้ที่กล่าวถึงกำเนิดของสิ่งมีชีวิตและลักษณะตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตนั้นๆ เช่น มนุษย์ สัตว์ และความรู้บางส่วนซึ่งเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับกำเนิดของโลก (2) ความรู้เรื่องจักรวาลวิทยาที่พระพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้ได้ด้วยทิพยจักขุญาณ คือเรื่องภูมิต่างๆ มีการพรรณนาสภาพอันน่าสะพรึงกลัวในทุคติภูมิหรือบาปภูมิ และมีการพรรณนาสภาพอันน่ารื่นรมย์ในสุคติภูมิ แต่ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าสรรพสิ่งในจักรวาลก็ตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์เสมอเหมือนกันทั้งสิ้นไม่มีอะไรจีรังยั่งยืน (วิเชียร แสนมี และประภาส แก้วเกตุพงษ์, 2563)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า พุทธทำนายที่ปรากฏในพระไตรปิฎกหลายกรณี เช่น การพยากรณ์พระอัครสาวกอย่างพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ การทำนายพระสุบินของพระเจ้าปเสนทิโกศล 16 ประการ และการพยากรณ์ถึงการอุบัติขึ้นของพระศรีอาริยมตไตรยในอนาคต กรณีเหล่านี้ล้วนเป็นการแสดงให้เห็นถึงการหยั่งรู้ผลจากเหตุแห่งกรรมด้วยพระปัญญาญาณของพระพุทธองค์ ซึ่งแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับหลักการของโหราศาสตร์และศาสตร์พยากรณ์ทางโลก

สอดคล้องกับพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส สรุปว่าแนวคิดเรื่องจักรวาลในพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึงจักรวาลในพระพุทธศาสนาเถรวาท จะแสดงให้เห็นว่า จักรวาลมีภูเขาสีเนรุเป็นศูนย์กลาง มีดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ โคจรโดยรอบเป็นวงกลม และมีสรรพสิ่งต่างๆ เช่น ทวีปทั้ง 4 อนุทวีปเป็นบริวาร เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดจักรวาลพุทธศาสนา เป็นเรื่องธรรมชาติ ก็เสื่อมสลายไปได้เช่นกัน ดังเช่นในจุฬาลงกยสูตร ในพระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม 13 พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับมาลุงกยบุตร โดยเรื่องราวของจักรวาลปรากฏตามพระสูตรต่างๆ ที่สำคัญ เช่น อัคคัญญสูตร กล่าวถึงการกำเนิดของโลกและจักรวาล สัตตสุริยสูตรกล่าว ถึงการพินาศของโลกโดยดวงอาทิตย์ 7 ดวง และจุฬนีสูตรที่กล่าวถึงการแบ่งประเภทจักรวาลและจำนวนของจักรวาล เป็นต้น (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุญยกร), 2550)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า พุทธศาสนานับว่า “เจตนา” ซึ่งเป็นปัจจัยภายใน คือต้นเหตุที่แท้จริงของทุกสิ่ง แต่โหราศาสตร์ให้น้ำหนักกับอิทธิพลของดวงดาวซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก นอกจากนี้ เป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนาคือการพ้นทุกข์ในวัฏสงสาร ส่วนโหราศาสตร์มีเป้าหมายเพื่อการดำเนินชีวิตให้ราบรื่นและดีขึ้นในโลกปัจจุบัน ในสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมพุทธ นักโหราศาสตร์ส่วนใหญ่มักผสมผสานหลักธรรมเรื่องกรรมเข้ากับการพยากรณ์ สอดคล้องกับสิงห์โต สุริยาอารักษ์ ให้นิยามว่า โหราศาสตร์เป็นวิชาพยากรณ์ ที่เนื่องมาจากอำนาจของดวงดาวนพเคราะห์ต่างๆ ที่โคจรรอบจักรวาลเป็นวิชาที่มีหลักฐานและเหตุผล เป็นวิทยาการที่นับว่าทันสมัยอยู่คู่กับโลกตลอดไป เพราะเกี่ยวกับดวงดาวและโลกมนุษย์ที่กล่าวถึงอำนาจของดาวที่มีต่อสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก เป็นวิชาการทางนามธรรมและรูปธรรมแสดงกาลเวลาความส่องสว่าง ความรุ่งโรจน์ ความร้อน ความดึงดูด และพลังงานที่มีต่อพฤติกรรมของคนเราโหราศาสตร์จึงเป็นวิชาที่เกี่ยวกับศาสตร์อันลึกซึ้งเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งและอาจนับเนื่องอยู่ในไสยศาสตร์ เป็นวิชาที่ลึกลับอยู่คู่กับดาราศาสตร์ซึ่งเป็นวิชาคำนวณ วิถีโคจรและขนาดน้ำหนัก ระยะ ฯลฯ ของดวงดาวในนภากาศ โหราศาสตร์ความรู้เกี่ยวกับดวงดาว โหราศาสตร์หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยการพยากรณ์ โดยอาศัยการโคจรของดวงดาว เป็นหลักนับเป็นความรู้เป็นวิชาที่เก่าแก่ศาสตร์หนึ่งบนโลกใบนี้ ที่ทุกชนชาติต่างได้ให้ความสนใจในทุกยุคทุกสมัย โหราศาสตร์เชื่อว่าเกิดขึ้นพร้อมกับความเชื่อในเทพเจ้า เช่น การบูชาพระอาทิตย์หรือพระจันทร์ (สิงห์โต สุริยาอารักษ์, 2521)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากผลการวิจัยผู้วิจัยได้เสนอองค์ความรู้ใหม่ ดังภาพที่ 1

ภาพประกอบ 1 กรรมกับการพยากรณ์ชีวิตที่ปรากฏในโหราศาสตร์และพุทธทำนาย

คำอธิบายประกอบภาพ

ส่วนที่ 1 กรรม (Karma) และ โหราศาสตร์ (Astrology) และ กรรม (Karma) อธิบายว่า สมองกับหัวใจ นำไปสู่การกระทำจึงได้ผลลัพธ์ที่ดี (Good Result) เช่น ต้นไม้เจริญเติบโต ส่วนการ กระทำไม่ดี จึงนำไปสู่ผลลัพธ์ไม่ดี (Bad Result) เช่น ต้นไม้เหี่ยวเฉา โหราศาสตร์ (Astrology) คือ แผนภูมิดวงดาวชี้แนะโน้มของเส้นทางชีวิต คนสามารถเลือกลงมือสร้างเส้นทางใหม่ได้ แม้มีแผนที่ดาว

ส่วนที่ 2 การหยั่งรู้ของพระพุทธเจ้า (Buddha's Foresight) และ การพยากรณ์ (Divination) และพุทธญาณ (Buddha's Foresight) อธิบายว่า พระพุทธเจ้ามองเห็นอดีต ปัจจุบัน อนาคต (สามกาล) ด้วยปัญญา และมีสัญลักษณ์ “ห้าม” สำหรับการพยากรณ์แบบหมอดู และ การ พยากรณ์ทางโลก (Divination)

ส่วนที่ 3 จุดเน้น (Focus) คือ จุดเน้นภายใน (Internal Focus) อธิบายผ่าน การเน้นภายใน คือหัวใจและสมองผ่านการกระทำคือคำพูดนำไปสู่ผลลัพธ์ ส่วนจุดเน้นภายนอก (External Focus) ประกอบด้วยเน้นปัจจัยภายนอก คือ ดวงดาวและเส้นทางชีวิต

บทสรุป

การเปรียบเทียบเรื่องกรรมกับการพยากรณ์ชีวิตที่ปรากฏในโหราศาสตร์และพุทธทำนายนั้น เป็นการพยากรณ์ที่ได้นำองค์ความรู้ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และคัมภีร์พระพุทธศาสนา การ ศึกษาวิจัยพบว่าองค์สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นการพยากรณ์ด้วยพุทธญาณ อัน ประกอบด้วย อดีตังสญาณ อนาคตังสญาณ ปัจจุบันนังสญาณ ซึ่งเป็นพระปรีชาสามารถอย่างยิ่งยวด ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การพยากรณ์ดวงชาตาก็คือการอ่านแผนที่กรรม ผู้ที่ให้คำ

พยากรณ์ ซึ่งต้องประกอบด้วยคุณธรรม ส่วนศาสตร์ทางโหราศาสตร์ผู้ที่ให้คำพยากรณ์ คือ นักพยากรณ์ โหราจารย์ และหมอดู จัดเป็นการสอดคล้องในด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นพื้นฐานของนักโหราศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงดวงดาว เป็นเครื่องชี้ให้เห็นท่วงทำนอง ของชีวิตเป็นแผนที่ชีวิตเผยให้เห็นเส้นทางจึงทำให้เราทราบถึงจังหวะชีวิตว่า ช่วงไหนขึ้นช่วงไหนลง เพื่อเตรียมตัวรับมือในการวางแผนจัดการกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. หน่วยงานทางด้านพระพุทธศาสนา ควรศึกษาวิเคราะห์ ค้นหา ความเป็นมาของคติความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์และพุทธทำนาย ในเอกสารดั้งเดิมคือตำราโหราศาสตร์ ที่ปรากฏในเอกสารภาษาอินเดียโบราณดั้งเดิมที่ยังไม่ได้แปลเป็นเอกสารในภาษาไทยและแปลเอกสารที่สำคัญเหล่านั้นเป็นภาษาไทยเพื่อเป็นคู่มือการแก่ผู้สนใจศึกษาในเรื่องนี้ต่อไป

2. หน่วยงานทางการศึกษา ควรศึกษาวิเคราะห์ ค้นหา อิทธิพลและบทบาทของโหราศาสตร์หรือศาสตร์แห่งการพยากรณ์ได้เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตในการประยุกต์ ใช้กับชีวิตประจำวันและสังคม ระหว่างศาสนาความเชื่อทางสังคมและพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. อิทธิพลและบทบาทของเรื่องกรรมในการพยากรณ์ชีวิตที่ปรากฏในโหราศาสตร์และพุทธทำนาย กับการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและสังคม เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม ให้เกิดความสงบสุขและสันติภาพอย่างลึกซึ้งและถ่องแท้ในรูปแบบของงานวิจัยเชิงคุณภาพ

2. เปรียบเทียบการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องกรรมในการพยากรณ์ชีวิตที่ปรากฏในโหราศาสตร์และพุทธทำนายเพื่อความชัดเจนของผู้สนใจศึกษาค้นคว้าต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กฤติกาวัลย์ หิรัญสี. (2558). “ความสัมพันธ์ในการพยากรณ์ชีวิตคนด้วยวิชาโหราศาสตร์ไทยกับกฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. (ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสุภัทรวิชารานุกูล และคณะ. (2563). “การประยุกต์ใช้หลักโหราศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนา”. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*, 11(2), 410-425.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพมหานคร: ธนัชการพิมพ์.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยนิภากร). (2550). *พุทธจักรวาลวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- วิเชียร แสนมี และ ประภาส แก้วเกตุพงษ์. (2563). แนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาในพุทธปรัชญาเถรวาท. *Journal of Modern Learning Development*, 5(3), 288-300.
- ศิริณญา นภาศัพท์. (2551). *ศึกษาพุทธศาสนากับโหราศาสตร์ในยุคปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยศาสนศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล.
- เสฐียร พันธงชัย. (2534). *ศาสนาเปรียบเทียบ*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สิงห์โต สุริยาอารักษ์. (2521). *โหราศาสตร์ไทยชั้นสูง เรื่องฤกษ์ และการให้ฤกษ์ การคำนวณดวงพิชัยสงคราม*. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียงธรรมประทีป.

แนวคิดเรื่องความสุขในมุมมองของอริสโตเติลและพุทธปรัชญา: การวิพากษ์ เชิงเปรียบเทียบ

A Concept of Happiness (Eudaimonia) in Aristotle's and Buddhist Philosophical Viewpoint: A Comparative Critique

นารีนาท เหลียงทอง Nareenath Leangtong

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: chocolabebee@gmail.com

Received August 19, 2025; Revised August 29, 2025; Accepted: December 30, 2025

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องความสุขในปรัชญาของอริสโตเติลและพุทธปรัชญา โดยเน้นความเหมือนและความต่างของทั้งสองแนวคิด รวมถึงชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของการบูรณาการแนวคิดเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน อริสโตเติลเสนอว่าความสุข (eudaimonia) คือการใช้ชีวิตอย่างมีเหตุผลตามคุณธรรมอันเป็นเลิศ ในขณะที่พุทธปรัชญา ชี้ว่าความสุขที่แท้จริงคือการพ้นทุกข์หรือนิพพาน การวิเคราะห์พบว่าทั้งสองปรัชญามีจุดร่วมในการให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเอง และ การใช้ปัญญา เพื่อบรรลุความสุข อย่างไรก็ตาม มีความแตกต่างกันในเรื่องของเป้าหมายสูงสุด และ วิธีการ โดยอริสโตเติลเน้นการกระทำในโลกนี้ ส่วนพุทธปรัชญาเน้นการละวางจากโลก

คำสำคัญ: ความสุข; ยูไดโมนี; เหตุผล

Abstract

This research aims to compare the concepts of happiness in Aristotle's philosophy and Buddhist philosophy, emphasizing the similarities and differences between the two concepts, as well as pointing out the value of integrating these concepts into daily life. Aristotle proposed that happiness (eudaimonia) is living a rational life according to excellent virtue, while Buddhist philosophy points out that true happiness is freedom from suffering or nirvana. The analysis found that both philosophies share the same points in emphasizing self-development and the use of wisdom to achieve happiness. However, there are differences in terms of the ultimate goal and method, with Aristotle emphasizing action in this world, while Buddhist philosophy emphasizes detachment from the world.

Keywords: Happiness; Eudaimonai; Reason

บทนำ

ความสุขเป็นหนึ่งในเป้าหมายสูงสุดที่มนุษย์ทุกคนปรารถนา การแสวงหาความสุขเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการกระทำและตัดสินใจต่างๆ ในชีวิต ตั้งแต่อารยธรรมโบราณจนถึงปัจจุบัน นักคิดและนักปรัชญาในแต่ละยุคสมัยได้พยายามทำความเข้าใจและให้คำนิยามเกี่ยวกับความสุขในมุมมองที่แตกต่างกันไป หนึ่งในแนวคิดที่ทรงอิทธิพลมากที่สุดในโลกตะวันตกคือปรัชญาของอริสโตเติล (Aristotle, 1980) ซึ่งเสนอว่าความสุขเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์และเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับการดำเนินชีวิตตามคุณธรรม ในขณะเดียวกัน ในโลกตะวันออก แนวคิดเรื่องความสุขใน พุทธปรัชญาได้หยั่งรากลึกและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนมาช้านานนับพันปีเช่นกันโดยเน้นการพ้นทุกข์และการเข้าถึงภาวะนิพพาน

แม้ว่าปรัชญาทั้งสองจะมีต้นกำเนิดและพัฒนาการในบริบททางวัฒนธรรมที่ต่างกัน แต่ก็มีความน่าสนใจในการให้ความสำคัญกับมิติทางด้านจริยธรรมและการพัฒนาตนเองเพื่อนำไปสู่ชีวิตที่มีความหมายและเปี่ยมสุข การเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องความสุขของอริสโตเติลกับพุทธปรัชญาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะไม่เพียงแต่จะช่วยให้เข้าใจแก่นแท้ของปรัชญาทั้งสองได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น แต่ยังช่วยชี้ให้เห็นถึงมิติที่คล้ายคลึงและแตกต่างกัน รวมถึงแนวคิดของนักปรัชญาที่สนับสนุน และคัดค้านเพื่อนำไปสู่การบูรณาการแนวคิดเหล่านี้มาใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อสร้างความสุขที่ยั่งยืนและแท้จริง อันเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันท่ามกลางความท้าทายของโลกสมัยใหม่

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษานิยามความสุขของอริสโตเติล
2. เพื่อศึกษานิยามความสุขของพุทธปรัชญาเถรวาท
3. เพื่อวิพากษ์แนวคิดเรื่องความสุขของอริสโตเติลกับพุทธปรัชญาเถรวาท

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) จากหนังสือ Aristotle Nicomachean Ethics และ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาฯ 45 เล่ม เป็นหลัก
- 2) ศึกษาและวิเคราะห์จากตำราเอกสารทางวิชาการชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ที่เกี่ยวข้องนำมาเขียนในงานวิจัยใช้เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับยูโดโมเนียว, พุทธปรัชญาหรือพุทธศาสนาที่นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้เขียนหรือเรียบเรียงไว้ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ
- 3) วิเคราะห์ วิพากษ์ และตรวจสอบเหตุผลเพื่อสร้างข้อสรุปถัดจากนั้นนำไปเขียนเป็นงานวิจัยพร้อมเสนอแนวคิดของผู้วิจัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตอบปัญหาที่ต้องการทราบ

ผลการศึกษา

1. นิยามความสุขของอริสโตเติล ตามทฤษฎีของอริสโตเติลเขามองว่ายูโดโมเนียวคือความสุขสูงสุดของชีวิตมนุษย์ ซึ่งไม่ใช่ความสุขแบบรู้สึกพึงพอใจชั่วคราวแต่เป็นการเบ่งบาน หรือการ

มีชีวิตที่ดีอย่างสมบูรณ์ตลอดช่วงชีวิต ซึ่งเป็นสิ่งที่เราปรารถนาเพื่อตัวเองไม่ใช่เพื่อสิ่งอื่นใดอีก แก่นแท้ของยูไดโมเนียอยู่ที่การดำเนินชีวิตที่เปี่ยมด้วยเหตุผล และ คุณธรรม (ทางปัญญา และทางจริยธรรม) โดยเฉพาะการพิจารณาอย่างรอบคอบจะช่วยให้เกิดการตัดสินใจอย่างถูกต้องเหมาะสม เช่น ความกล้าหาญ ความยุติธรรม ความพอประมาณ และปัญญา ซึ่งพัฒนาผ่านการฝึกฝนตามหลักทางสายกลาง (Golden Mean) การมีชีวิตตามยูไดโมเนียจึงเป็นการทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เป็นการมีชีวิตอย่างกระตือรือร้นและมีส่วนร่วมไม่ใช่แค่การมีความสุขแบบเฉื่อยชา อริสโตเติลยอมรับว่าการมีปัจจัยภายนอกบางอย่าง เช่น สุขภาพที่ดี ทรัพย์สิน มิตรสหาย และโอกาสที่ดี เป็นสิ่งจำเป็นในการเกื้อหนุนให้บุคคลสามารถแสดงออกซึ่งคุณธรรมได้อย่างเต็มที่และมีชีวิตที่ดี หากปราศจากสิ่งเหล่านี้การบรรลุยูไดโมเนียที่สมบูรณ์ก็เป็นเรื่องยาก (Aristotle, 1980)

ความสุขอีกประเภทที่ไม่ได้พึ่งพาปัจจัยจากภายนอกนั้นคือความสุขแบบพุทธปรัชญา พุทธมองความสุขในมิติที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากปรัชญาตะวันตก โดยเน้นที่การ ดับทุกข์ และการหลุดพ้นจากวัฏสงสาร พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าสรรพสิ่งในโลกล้วนเป็นทุกข์ และต้นเหตุของทุกข์คือตัณหา คือความอยากได้ อยากมี อยากเป็น หรือความอยากที่จะไม่เป็น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 34 หน้าที่ 32, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ความสุขที่แท้จริงจึงมิใช่การแสวงหาสิ่งที่ทำให้พอใจ แต่เป็นการเข้าใจและละวางตัณหาเหล่านั้น. เพื่อก้าวเข้าสู่นิพพานที่เป็นเป้าหมายสูงสุด (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4 ข้อที่ 35 หน้าที่ 32, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ความสุขในทางพุทธปรัชญาเป็นแนวคิดที่ลึกซึ้งและมีหลายระดับ ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงความพึงพอใจทางกายหรือใจชั่วคราว แต่เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การดับทุกข์โดยสิ้นเชิง พระพุทธเจ้าทรงจำแนกความสุขออกเป็นหลายชั้น ตั้งแต่ความสุขทางโลกไปจนถึงความสุขสูงสุดคือพระนิพพาน ในระดับแรกความสุขที่ผู้คนทั่วไปเข้าใจคือ กามสุข ความสุขจากการเสพกามคุณห้า ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสทางกาย ความสุขเช่นนี้เป็นเพียงชั่วคราวและแฝงด้วยความทุกข์ เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่เที่ยงและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ถัดมาเป็นสมาธิสุข ซึ่งเกิดจากการฝึกจิตให้สงบด้วยการเจริญสมาธิ เมื่อจิตตั้งมั่นในฌาน ความสุขที่เกิดขึ้นจะละเอียดและมั่นคงกว่ากามสุขพระพุทธเจ้าทรงยกย่องสมาธิสุขว่าเป็นสุขที่ประณีตกว่า เพราะไม่ต้องพึ่งพาสิ่งภายนอก แต่เกิดจากความสงบภายในใจ สุดท้ายคือ โลกุตตรสุข หรือความสุขสูงสุดที่เหนือโลก ได้แก่ นิพพานสุข พระพุทธเจ้าตรัสว่า “นิพพานัง ปรมัง สุขัง” หมายถึง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง เพราะเป็นการดับกิเลสและทุกข์ทั้งปวงโดยสิ้นเชิง ความสุขนี้ไม่ขึ้นกับการปรุงแต่ง ไม่เสื่อมสลาย และเป็นเป้าหมายสูงสุดของการปฏิบัติธรรม ดังนั้น ความสุขในทางพุทธปรัชญาไม่ใช่ เพียงการเสพสิ่งที่น่าพอใจ แต่เป็นการก้าวข้ามความสุขชั่วคราวไปสู่ความสุขที่แท้จริง ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติมรรคมรรคแปดจนบรรลุพระนิพพาน

ความสุขในทัศนะของอริสโตเติลและพุทธปรัชญามีจุดร่วมตรงที่ไม่จำกัดอยู่เพียงความพึงพอใจทางกาย แต่เน้นการพัฒนาจิตใจและคุณธรรมเพื่อบรรลุความสุขที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม อริสโตเติลมองความสุข (Eudaimonia) เป็นการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมและการใช้เหตุผลเพื่อความสุของงามของมนุษย์ ขณะที่พุทธปรัชญามองความสุขสูงสุดคือการดับทุกข์และบรรลุนิพพาน ซึ่งเป็นการก้าวพ้นโลกีย์โดยสิ้นเชิง ความเหมือนกันของอริสโตเติลและพุทธปรัชญา คือ การเน้นคุณธรรมเป็นฐาน โดยทั้งอริสโตเติลและพุทธปรัชญาเห็นว่าความสุขแท้จริงไม่ได้เกิดจากการเสพกามหรือวัตถุ แต่เกิดจากการดำเนินชีวิตที่มีคุณธรรม ซึ่งทั้งสองเน้นไปที่ความสุขที่ไม่ใช่ความสุขชั่วคราว

ทั้งสองแนวคิดปฏิเสธความสุขที่เกิดจากความพึงพอใจชั่วคราว เช่น กามสุข หรือความสุขจากทรัพย์สิน และทั้งคู่เน้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเอง ซึ่งอริสโตเติลเน้นการใช้เหตุผลและการบำเพ็ญคุณธรรม ส่วนพุทธปรัชญานับการฝึกจิตด้วยสมาธิและปัญญา ในด้านความต่างของทั้งสองเน้นที่เป้าหมายสูงสุด ความสุขของอริสโตเติลคือ Eudaimonia หรือการ “เจริญงอกงาม” ของชีวิตมนุษย์ผ่านการใช้เหตุผลและคุณธรรมในสังคม ส่วนพุทธปรัชญาเห็นว่าความสุขสูงสุดคือ นิพพานซึ่งเป็นการดับทุกข์และกิเลสโดยสิ้นเชิง ในเรื่องลักษณะของความสุข อริสโตเติลเน้นความสุขเป็นการใช้ชีวิตอย่างมีจุดหมายและคุณค่าในโลกนี้เป็นการบรรลุศักยภาพของมนุษย์ ส่วนพุทธปรัชญานับความสุขแบ่งเป็นหลายระดับ ตั้งแต่กามสุข สมาธิสุข จนถึงโลกุตตรสุข (นิพพานสุข) ทั้งสองมีวิธีการเข้าถึงที่ต่างกัน กล่าวคือ อริสโตเติลเน้นการใช้เหตุผล (logos) และการดำเนินชีวิตตามคุณธรรม เช่น ความกล้าหาญ ความยุติธรรม ความพอประมาณ ด้านพุทธปรัชญามุ่งเน้นการปฏิบัติตามมรรคมิอังก์แปด ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อดับทุกข์และบรรลุความสุขสูงสุด

2. นิยามความสุขของพุทธปรัชญาเถรวาท ความสุขเป็นหนึ่งในเป้าหมายสากลที่มนุษย์ทุกคนทุกนามปรารถนา ไม่ว่าจะยุคสมัยใดวัฒนธรรมใดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทุกคนต่างก็แสวงหาและให้ความสำคัญกับความสุขในรูปแบบของตนเอง ความสำคัญของความสุขในมุมมองของอริสโตเติลคือ “ยูโดโมนี” แต่จริงๆ แล้วสำหรับ อริสโตเติลความสุขไม่ใช่แค่สิ่งสำคัญแต่คือเป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์ เขาไม่ได้มองความสุขเป็นเพียงอารมณ์ชั่วขณะหรือความพึงพอใจทางประสาทสัมผัสแต่คือยูโดโมนี อริสโตเติลให้เหตุผลว่า ยูโดโมนีเป็นเป้าหมายในตัวเอง ทุกสิ่งที่เราทำในชีวิตไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การศึกษา การสร้างความสัมพันธ์ หรือการแสวงหาความรู้ ล้วนมีเป้าหมายเพื่อนำไปสู่สิ่งที่ดีกว่า ทำดีที่สุดแล้วสิ่งที่สูงสุดที่เราต้องการคือ ความสุข เพราะเราไม่ได้ต้องการความสุขเพื่อสิ่งอื่นได้อีก แต่ต้องการความสุขเพื่อความสุขเอง หากถามว่า “ทำไมคุณถึงอยากมีความสุข” คำตอบก็คือ “เพราะมันคือความสุข” ไม่มีเหตุผลอื่นใดที่อยู่เหนือไปกว่านั้น นอกจากนั้นอริสโตเติลเชื่อว่าสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับสิ่งมีชีวิตใดๆ คือการใช้ศักยภาพสูงสุด การได้ทำหน้าที่ของตนเองอย่างดีเยี่ยม และหน้าที่เฉพาะของมนุษย์คือการใช้เหตุผล (Aristotle, 1980)

สำหรับมนุษย์ทั่วไปในยุคสมัยใหม่ ความสุขยังคงเป็นสิ่งสำคัญสูงสุด แต่คำจำกัดความอาจมีความยืดหยุ่นและหลากหลายกว่ามุมมองของอริสโตเติลที่เน้นคุณธรรมโดยตรง มนุษย์มักให้ความสำคัญกับเป้าหมายในการดำเนินชีวิต และ ผลลัพธ์ของชีวิตที่ดี คนส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป้าหมายสูงสุดในชีวิตคือการมีความสุข ไม่ว่าจะเป็นความสุขจากการได้ทำตามความฝัน สุขที่ได้จากการเดินทางท่องเที่ยวโลกกว้าง การมีความสัมพันธ์ที่ดี หรือมีชีวิตที่สงบสุข การตัดสินใจและทางเลือกในชีวิตประจำวันจำนวนมากของเรามักถูกขับเคลื่อนด้วยความหวังว่าจะนำไปสู่ความสุขที่มากขึ้น ผู้คนมักมองว่าความสุขเป็นตัวชี้วัดว่าชีวิตของตนเองกำลังดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องหรือประสบความสำเร็จหรือไม่ หากรู้สึกมีความสุขก็หมายความว่าชีวิตนั้นกำลังเป็นไปด้วยดี โดยมีแรงจูงใจและพลังขับเคลื่อนเป็นความสุข ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการทำสิ่งต่างๆ ผู้คนขยันทำงานหนัก เรังศึกษาเล่าเรียน พัฒนาตนเอง และพยายามสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เพราะเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้จะนำมาซึ่งความสุขในท้ายที่สุด ไม่ว่าจะเป็นความสุขจากการบรรลุเป้าหมาย ความภาคภูมิใจ หรือการได้รับการยอมรับ พวกเขาอาจไม่ได้คิดถึงคุณธรรมในแบบของอริสโตเติลโดยตรง แต่การปฏิบัติตนเป็นคนดี มีวินัย และช่วยเหลือผู้อื่น ก็ล้วนนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีและการยอมรับจากสังคม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความสุข

โดยรวม นอกจากนั้นมนุษย์ทั่วไปยังเชื่อว่าความสุขจากการมีสุขภาวะที่ดี (Well-being) มีความสำคัญเช่นกัน ซึ่งเป็นมุมมองที่กว้างขึ้น ซึ่งรวมถึงสุขภาพกายที่ดี สุขภาพจิตที่ดี การมีความสัมพันธ์ที่ดี และการมีชีวิตที่มีความหมาย สุนทรียลักษณ์ ตันติวัธนะ ได้ศึกษาเรื่อง "สุขภาวะที่พึงประสงค์ตามแนวคิดพุทธปรัชญา" เขาชี้ให้เห็นว่าความสุขไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของปรัชญาชั้นสูง แต่เป็นสิ่งที่ผู้คนสามารถสัมผัสได้ในชีวิตประจำวันผ่านการปรับทัศนคติและการดำเนินชีวิตที่สมดุล ความสำคัญคือการทำให้นแนวคิดความสุขจับต้องได้และนำมาปฏิบัติได้จริงในชีวิตของผู้คนในชีวิตประจำวัน (สุนทรียลักษณ์ ตันติวัธนะ, 2550) ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของความสุขในมิติของการสร้างสรรค์สังคมและเศรษฐกิจที่ยั่งยืน นอกจากนั้นปริชา ช่างขวัญยืน กล่าวว่า ปรัชญาพุทธ แม้จะเน้นนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุด แต่เขาก็ยอมรับว่าความสุขในระดับโลกียก็มีความสำคัญในฐานะ "เครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต" เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่และพัฒนาตนเองไปสู่ความสุขที่สูงขึ้นได้ (ปริชา ช่างขวัญยืน, 2547)

โดยสรุปแล้วไม่ว่าจะเป็นในมุมมองของอริสโตเติลที่เน้นยูโดโมเนีย หรือในมุมมองของคนทั่วไป ความสุขมีความสำคัญมาอย่างยิ่งยวด ในมุมมองของอริสโตเติลมันเป็นเป้าหมายสูงสุดและเป็นแก่นสารของการดำรงอยู่ของมนุษย์ ที่มนุษย์ทุกคนควรแสวงหาผ่านการใช้เหตุผลและการปฏิบัติคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นแนวคิดที่แตกต่างจากความสุขชั่วคราวอย่างสิ้นเชิง และมันได้ปูทางให้กับแนวคิดเวลป้ออิงในยุคต่อมา ดังนั้นถ้าถามว่าความสุขมันสำคัญอย่างไร ผู้วิจัยว่ามันคือแรงผลักดันและตัวชี้วัดสำคัญของชีวิตที่ดี ที่มีคุณค่าพอ ที่จะทำให้นมนุษย์พร้อมที่จะมีชีวิตอยู่

3. วิพากษ์แนวคิดเรื่องความสุขของอริสโตเติลกับพุทธปรัชญาเถรวาท การวิพากษ์ความสุขกับพุทธปรัชญาเถรวาทได้วิเคราะห์บนแนวทาง ดังนี้

3.1 ประเภทความสุข อริสโตเติลนำเสนอแนวคิดเรื่องความสุขในมิติที่ลึกซึ้งและแตกต่างจากเพียงแค่ความพึงพอใจทางกาย เขาไม่ได้แบ่งความสุขออกเป็นประเภทอย่างชัดเจน แต่เขาได้แบ่งความสุขออกเป็น "วิถีชีวิต" ที่ดีสามวิถีหลัก ซึ่งสะท้อนถึงการแสวงหาความสุขที่แตกต่างกันของผู้คน โดยเขาเชื่อว่ามีเพียงวิถีเดียวเท่านั้นที่จะนำไปสู่ยูโดโมเนียที่แท้จริงได้ กล่าวคือ 1) ชีวิตแห่งความสุขทางกาย (The Life of Pleasure/Enjoyment - Hedonistic Life) เป็นการแสวงหาความสุขที่เกิดจากความรู้สึกพึงพอใจทางกาย ทางประสาทสัมผัส หรือความสนุกสนาน เช่น การกินดื่มอาหารอร่อย การพักผ่อนหย่อนใจ หรือความบันเทิง เขามองว่าความสุขประเภทนี้เป็นสิ่งที่ไม่จีรังยั่งยืนและมนุษย์ควรแสวงหาสิ่งที่เหนือกว่านี้ เขายอมรับว่าความสุขกายเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ดี แต่เขาเชื่อว่าเป็นความสุขที่ตื้นเขินและไม่ยั่งยืน เป็นชีวิตที่เหมาะสมกับสัตว์มากกว่ามนุษย์ผู้มีเหตุผล 2) ชีวิตแห่งเกียรติยศ (The Life of Honor/Political Life) เป็นการแสวงหาความสุขจากการได้รับการยกย่อง การยอมรับ เกียรติยศ ตำแหน่งทางสังคม หรืออำนาจจากผู้อื่น อริสโตเติลมองว่านี่เป็นสิ่งที่มีความค่ากว่าความสุขทางกาย เขาเห็นว่าการได้รับการยอมรับ หรือการมีเกียรติยศเป็นสิ่งที่ดี แต่มันไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง เพราะสิ่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับกรอบให้จากผู้อื่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มั่นคงและควบคุม ผู้ที่แสวงหาเกียรติยศอย่างแท้จริงมักทำไปเพื่อยืนยันว่าตนเองมีคุณธรรม ซึ่งแสดงว่าคุณธรรมนั้นสำคัญกว่าเกียรติยศ เช่น ผู้แทนราษฎรที่ทำงานอย่างหนักเพื่อต้องการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ผู้วิจัยวิจารณ์ว่า การแสวงหาความสุขทางกายและเกียรติยศไม่เพียงพอต่อการบรรลุความสุขแบบยูโดโมเนียเพราะมันเป็นสิ่งภายนอกที่ง่ายต่อการสูญเสีย ควบคุมไม่ได้และไม่ได้สะท้อนถึงการพัฒนาคุณธรรมที่แท้จริงภายใน 3) ชีวิตแห่งการใคร่ครวญ/ปัญญา (The Life of

Contemplation/Contemplative Life) อริสโตเติลเชื่อว่านี้คือ ชีวิตแบบนี้เป็นชีวิตที่ดีที่สุดและนำไปสู่ยูโดโมเนียที่แท้จริง เนื่องจากการใช้ความสามารถสูงสุดของมนุษย์ นั่นคือ อุตุนีให้กับการใช้เหตุผลและปัญญาในการใคร่ครวญ การแสวงหาความรู้ หาสัจธรรม ความจริง หรือสิ่งที่เป็นอมตะ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณธรรมทางปัญญา (Aristotle, 1980)

ด้านพุทธปรัชญามอง “สุข” หรือ “สุขะ” ว่าเป็นสภาวะที่ต้องพัฒนาอย่างมีวิธิต่าง ตั้งแต่สุขที่อาศัยอามิสและอารมณ์ทางประสาท ไปจนถึงสุขอันละเอียดจากการเจริญสมาธิและสุขสูงสุดจากการดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง สุขแต่ละระดับมีบทบาทในหนทางปฏิบัติ และถูกจำแนกไว้อย่างเป็นระบบ ดังนี้ คือ สุขทางกามและอามิส จะเป็นกามสุข เป็นสุขจากการเสพอารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย เช่น ความพึงพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส เป็นสุขที่เกิดดับเร็ว และพินาศจิตให้แสวงหาไม่สิ้นสุด (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 15 หน้าที่ 14-15, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และสามีสสุข (อามิสสุข) เป็นสุขที่อาศัยวัตถุหรือผลตอบแทน เช่นทรัพย์สิน ลาภ ยศ ชื่อเสียง เป็นสุขประเภท “มีเครื่องหล่อ” ซึ่งพระพุทธศาสนามองว่าเป็นฐานที่ควรรู้เท่าทันเพื่อไม่ให้กลายเป็นเครื่องผูกมัด (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 91 หน้าที่ 101, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) มีสุขอีกประเภทเป็นสุขที่ไม่อาศัยอามิส คือ นิรามิสสุขเป็นสุขที่ไม่อาศัยวัตถุภายนอก เกิดจากความสงบ เย็น และการคลายกำหนด เช่น สุขจากศีล ความไม่เดือดร้อนใจ และการวางเฉยอย่างมีปัญญา ถือเป็นสุขที่มั่นคงกว่าและเป็นสะพานไปสู่สุขชั้นสูง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 268 หน้าที่ 334-336, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และสุขของผู้ปุถุชนกับสุขของบัณฑิต ซึ่งพุทธธรรมแยกแยะสุขของผู้ยังไม่วาง (ปุถุชน) ซึ่งมักพึงพิงอามิส ออกจากสุขของบัณฑิตที่เกิดจากการลดละกิเลสและเพิ่มพูนปัญญา สุขของบัณฑิตมีเสถียรกว่าและนำไปสู่ความหลุด สุขประเภทสุดท้ายคือ สุขจากการปฏิบัติภาวนา เป็นปโมชชะ-ปิต-ปัสสัทธิ เป็นสายธารสุขที่เกิดขึ้นตามลำดับจากการปฏิบัติธรรม โดยเริ่มจากใจผ่องใส (ปโมชชะ) ก่อให้เกิดปิต (ความอิ่มใจ) แล้วคลี่คลายเป็นปัสสัทธิ (ความสงบกายใจ) ก่อนเข้าสู่สมาธิที่มั่นคง สุขเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญของทางแห่งความหลุดพ้น สุขแห่งฌาน (ฌานสุข) เป็นสุขที่เกิดจากจิตตั้งมั่นในฌาน เช่น ปิตสุขในปฐมฌาน และสุขอันละเอียดในฌานสูงขึ้น เป็นสุขทางจิตที่ปราศจากการยึดติดในกาม และเป็นฐานสำหรับการเจริญปัญญาให้ถึงการปล่อยวาง และสุขจากวิเวก (วิเวกสุข) เป็นสุขจากความแยกออกจากกิเลสและอารมณ์รบกวน ทั้งวิเวกทางกาย (อยู่ในที่สงบ) วิเวกทางจิต (ตัดกระแสฟุ้งซ่าน) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 21 ข้อที่ 98-101 หน้าที่ 112-112, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แม้ชีวิตแห่งเกียรติยศและชีวิตแห่งความสุขทางกายจะให้ความสุขในระดับหนึ่ง แต่มีเพียงชีวิตแห่งการใคร่ครวญทางปัญญาผ่านคุณธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณธรรมทางปัญญาเท่านั้นที่จะนำไปสู่ยูโดโมเนียของการแบ่งบานอย่างสมบูรณ์แบบและยั่งยืน เพราะมันคือการทำหน้าที่ของมนุษย์อย่างดีเยี่ยมในความเห็นของอริสโตเติล ส่วนพุทธศาสนาก็ให้ความเห็นไว้อย่างคล้ายๆ กันแต่สามารถไปถึงความสุขได้ถึงภายใน มิใช่เพียงแต่สุขภายนอกที่ชั่วคราว และลึกกว่า ยั่งยืนกว่า

3.2 วิธีการได้มาซึ่งความสุขในมุมมองของอริสโตเติล ในมุมมองของอริสโตเติลการได้มาซึ่งความสุขที่แท้จริง ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญหรือจากการแสวงหาความสุขชั่วคราว แต่เป็นผลมาจากการดำเนินชีวิตอย่างดีงามและสมบูรณ์ที่สุดตลอดช่วงชีวิต โดยอาศัยการใช้เหตุผลและการปฏิบัติคุณธรรมอย่างต่อเนื่องดังนี้ 1) การดำเนินชีวิตตามเหตุผลและคุณธรรม (Virtuous Activity in

Accordance with Reason) สิ่งนี้คือหัวใจสำคัญของการได้มาซึ่งความสุขตามแนวคิดของอริสโตเติล กล่าวคือ อริสโตเติลเชื่อว่าทุกสิ่งมีหน้าที่เฉพาะของตนเอง และการทำหน้าที่นั้นให้ดีย่อมจะนำไปสู่ "ความดีงาม" ของสิ่งนั้น เช่น ต้นมะม่วงทำหน้าที่ออกลูกเป็นมะม่วง สำหรับมนุษย์หน้าที่เฉพาะคือ การใช้ เหตุผล เช่น นักดับเพลิงที่เข้าช่วยเหลือผู้คนที่ติดในอาคารที่กำลังลุกไหม้ แม้จะรู้สึกกลัวแต่ก็ตัดสินใจทำในสิ่งที่ถูกต้อง 2) การปลูกฝังคุณธรรม (Cultivation of Virtues) Eudaimonia ไม่ได้มาจากการกระทำที่ดีเพียงครั้งคราวหรือชั่วครว แต่มาจากการเป็นผู้มีคุณธรรมแบบยั่งยืน ซึ่งหมายถึง การปลูกฝังอุปนิสัยที่ดีผ่านการปฏิบัติซ้ำๆ จนคุณธรรมเหล่านั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งของตัวเราเข้าไปแล้ว เข้าแล้ว จะทำให้คุณธรรมเหล่านั้นหยั่งรากลึกในตัวเรา เขาเรียกว่าคุณธรรมทางจริยธรรมและอีกประเภทคือคุณธรรมทางปัญญา ที่ได้มาโดยการพัฒนา เรียนรู้ การสอน และประสบการณ์ เช่น ปัญญาเชิงทฤษฎี (Sophia - ความเข้าใจในความจริงสากล) และปัญญาเชิงปฏิบัติ (Phronesis - ความรอบคอบในการตัดสินใจในสถานการณ์จริง) อริสโตเติลมองว่าคุณธรรมทางจริยธรรมมักจะอยู่ระหว่างสุดขั้วสองด้านที่บกพร่องหรือมากเกินไป เขาเรียกว่า "ทางสายกลาง" (Golden Mean) เช่น ความกล้าหาญคือทางสายกลางระหว่างความบ้าบิ่นกับความขี้ขลาด การค้นหาทางสายกลางนี้ต้องอาศัยปัญญาเชิงปฏิบัติ เพื่อตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ (Aristotle, 1980) 3) ปัจจัยภายนอกอื่นๆ (External Goods) เขาก็ยอมรับว่าต้องมีปัจจัยภายนอกบางสิ่ง จะมีส่วนช่วยในการได้มาซึ่งความสุขแบบสมบูรณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะมนุษย์ต้องมีสิ่งจำเป็นพื้นฐาน เช่น การมีสุขภาพที่ดี ทรัพย์สินที่เพียงพอ เพื่อนที่ดี และการมีความโชคดี ก็ช่วยให้เราสามารถดำเนินชีวิตที่ฝึกฝนคุณธรรมได้ง่ายขึ้น (Aristotle, 1980) อย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ "ความสุข" ในตัวมันเอง แต่เป็น "เครื่องมือ" ที่ช่วยให้เราไปถึงความสุขได้นอกจากนั้นเพื่อนและความสัมพันธ์รอบตัวยังมีอิทธิพลกับความสุข อริสโตเติลให้ความสำคัญกับมิตรภาพอย่างมาก โดยเฉพาะ "มิตรภาพบนพื้นฐานคุณธรรม" ซึ่งเป็นมิตรภาพที่ส่งเสริมซึ่งกันและกันให้เป็นคนที่ดีขึ้น มิตรภาพเช่นนี้เป็นส่วนสำคัญของชีวิตที่ดีที่มีความสุข อริสโตเติลมองว่าการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์และมีความสุขนั้น เปรียบได้กับการแสดงบทบาทในละครที่ยอดเยี่ยม ซึ่งนักแสดงจำเป็นต้องมีทั้งความสามารถภายใน (คุณธรรม) และอุปกรณ์ประกอบฉากที่ดี (ปัจจัยภายนอก)

อริสโตเติลแบ่งปัจจัยภายนอกออกเป็นสามประเภทหลักๆ คือ ของแห่งจิตวิญญาณ (Goods of the soul) ได้แก่ คุณธรรมและกิจกรรมที่ดำเนินไปตามเหตุผล ถือเป็นสิ่งที่ดีที่สุดและเป็นแกนหลักของ Eudaimonia; ของแห่งร่างกาย (Goods of the body) เช่น สุขภาพ, ความแข็งแรง, รูปร่าง และ ของภายนอก (External goods) ได้แก่ ทรัพย์สิน, เพื่อน, เกียรติยศ, ชาติตระกูลที่ดี, ลูกที่ดี, อิทธิพลทางการเมือง (Aristotle, 1980) แม้ว่าอริสโตเติลจะยืนยันว่า คุณธรรม (virtue) เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดและเป็นหัวใจของความสุข แต่เขาก็ไม่ได้มองข้ามความจำเป็นของปัจจัยภายนอกเหล่านี้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ จำเป็นอย่างยิ่ง (necessary condition) สำหรับการมีชีวิตที่ดีงามและสมบูรณ์ เหตุผลที่ปัจจัยภายนอกมีความสำคัญมีดังนี้ 1. การเป็นเครื่องมือและเงื่อนไขในการฝึกฝนคุณธรรมและการกระทำที่ดี อริสโตเติลเชื่อว่าการฝึกฝนคุณธรรมและการกระทำที่เป็นเลิศ มักต้องอาศัยทรัพยากรบางอย่าง เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (Generosity) จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีทรัพย์สินให้แบ่งปัน หากยากจนข้นแค้น ก็ยากที่จะแสดงคุณธรรมนี้ได้อย่างเต็มที่ ในทำนองเดียวกัน ความกล้าหาญ (Courage) อาจต้องอาศัยสถานการณ์ที่เอื้ออำนวย หรือการมีกำลังกายและทรัพยากรบางอย่างใน

การเผชิญหน้ากับอันตราย นอกจากนี้ การศึกษาและการเข้าถึงความรู้ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของชีวิตตามเหตุผล ก็ต้องอาศัยโอกาสและทรัพยากรในการศึกษา อริสโตเติลกล่าวไว้ว่า "สำหรับการกระทำนั้น จำเป็นต้องมีหลายสิ่ง และยิ่งการกระทำนั้นยิ่งใหญ่และสูงส่งมากเท่าไร ก็ยิ่งต้องการสิ่งเหล่านั้นมากขึ้นเท่านั้น" (Aristotle, 1980) 2. การเป็นส่วนประกอบที่ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิต แม้ปัจจัยภายนอกจะไม่ได้เป็น Eudaimonia โดยตรง แต่ก็ช่วยให้ชีวิตมีความสมบูรณ์และเป็นสุขมากขึ้น ลองนึกภาพคนที่มีความรู้สูงส่ง แต่ต้องเผชิญกับความทุกข์ยากแสนสาหัส ขาดแคลนอาหาร เจ็บป่วยรุนแรง หรือไร้เพื่อน อริสโตเติลมองว่าการมีชีวิตเช่นนี้ แม้จะน่าชื่นชมในแง่ของความเข้มแข็งทางจิตใจ แต่ก็ยากที่จะเรียกว่า ชีวิตที่มีความสุข (happy life) ได้อย่างสมบูรณ์ (Aristotle, 1980) เขาเชื่อว่าโชคร้ายอย่างร้ายแรง หรือการขาดแคลนปัจจัยภายนอกที่จำเป็นอย่างมาก เช่น การสูญเสียลูกหรือเพื่อนที่ดีไป สามารถทำลายความสุขของผู้ที่มีความรู้ได้ เพราะมันขัดขวางไม่ให้บุคคลนั้นสามารถใช้ชีวิตตามคุณธรรมได้อย่างราบรื่นและเป็นสุข 3. การเป็นพื้นฐานสำหรับกิจกรรมบางอย่างที่นำมาซึ่งความสุข กิจกรรมบางอย่างที่อริสโตเติลมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ดี เช่น การสมาคมกับเพื่อนฝูง การมีส่วนร่วมในชีวิตทางการเมือง หรือแม้แต่การใช้เวลาเพื่อการไตร่ตรองเชิงปรัชญา (philosophical contemplation) ซึ่งเป็นความสุขสูงสุดตามทัศนะของเขา ก็ยังต้องการปัจจัยภายนอกบางอย่าง เช่น เวลาว่าง, สถานที่ที่เหมาะสม, และการปราศจากความกังวลเรื่องปัจจัยพื้นฐานในชีวิต (Aristotle, 1980)

ในการดำเนินชีวิตตามเหตุผลและคุณธรรมเขามองว่ามนุษย์ควรมีกิจกรรมฝึกฝนที่จริงจังและต่อเนื่องเพราะอยู่โดยมโน ไม่ใช่ภาวะที่อยู่เฉยๆ หรือความรู้สึกสบายๆ แต่เป็นการ "กระทำ" ที่มีพลังและต้องทำต่อเนื่องตลอดชีวิต การไม่ใช่ความรู้สึกชั่วครว ไม่ใช่ความสุขที่มาแล้วไป (pleasure) แต่เป็นการใช้ชีวิตที่ดำเนินไปอย่างดีเยี่ยมโดยรวม เปรียบเสมือนการแข่งขันกีฬาที่ชัยชนะไม่ได้มาจากการเริ่มการแข่งขัน แต่นับตั้งแต่การฝึกซ้อม เพื่อความความยั่งยืนในการได้มาต้องอาศัยระยะเวลาที่ยาวนานและต่อเนื่อง เพราะมันเป็นผลรวมของการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักคุณธรรมตลอดชีวิต ดังนั้น ชีวิตที่มีความสุขที่แท้จริงจึงจะรู้ได้ก็ต่อเมื่อชีวิตนั้นจบลงแล้ว หรืออย่างน้อยก็ต้องผ่านพ้นไปได้ในระยะเวลาหนึ่ง (Aristotle, 1980) เช่น การสร้างธุรกิจที่ประสบความสำเร็จต้องใช้เวลากหลายปีในการสร้าง การวางแผน การทำงานหนัก การเผชิญหน้ากับความล้มเหลวตลอดทาง และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ความสุขที่ได้จากการเห็นธุรกิจเติบโตและสร้างคุณค่าให้กับผู้อื่นนั้น เป็นความสุขที่เกิดจากความพยายามที่ยาวนานและยั่งยืน

ในส่วนประเภทของความสุขในแนวทางพุทธปัญญามองว่าสุขเป็นสภาวะที่ต้องพัฒนาอย่างมีวิถิต่าง ตั้งแต่สุขที่อาศัยอามิสและอารมณ์ทางประสาท ไปจนถึงสุขอันละเอียดจากการเจริญสมาธิ และสุขสูงสุดจากการดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง สุขแต่ละระดับมีบทบาทในหนทางปฏิบัติ และถูกจำแนกไว้อย่างเป็นระบบดังนี้ สุขทางกามและอามิส แบ่งได้เป็น กามสุข เป็นสุขจากการเสพอารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย เช่น ความพึงพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส เป็นสุขที่เกิดขึ้นเร็ว และพินทุชาติให้แสวงหาไม่สิ้นสุด และ สามีสุข (อามิสสุข) เป็นสุขที่อาศัยวัตถุหรือผลตอบแทน เช่น ทรัพย์สิน ลาภยศ ชื่อเสียง เป็นสุขประเภท "มีเครื่องหล่อ" ซึ่งพระพุทธศาสนามองว่าเป็นฐานที่ควรรู้เท่าทันเพื่อไม่ให้กลายเป็นเครื่องผูกมัด และมีสุขอีกประเภทเป็นสุขที่ไม่อาศัยอามิส คือ นิรามิสสุข เป็นสุขที่ไม่อาศัยวัตถุภายนอก เกิดจากความสงบ เย็น และการคลายกำหนด เช่น สุขจากศีล ความไม่เดือดร้อนใจ

และการวางแผนอย่างมีปัญญา ถือเป็นสุขที่มั่นคงกว่าและเป็นสะพานไปสู่สุขชั้นสูง , สุขของผู้ปลุชนกับสุขของบัณฑิต ที่เกิดจากการลดละกิเลสและเพิ่มพูนปัญญา สุขของบัณฑิตมีความเสถียรกว่าและนำไปสู่ความหลุดพ้น และสุขแห่งฌาน (ฌานสุข) เป็นสุขที่เกิดจากจิตตั้งมั่นในฌาน เป็นสุขอันละเอียดในฌานชั้นสูง เป็นสุขทางจิตที่ปราศจากการยึดติดในกาม และเป็นฐานสำหรับการเจริญปัญญาให้ถึงการปล่อยวาง และ สุขจากวิเวก (วิเวกสุข) เป็นสุขจากความแยกออกจากกิเลสและอารมณ์รบกวน ทั้งวิเวกทางกาย (อยู่ในที่สงบ) วิเวกทางจิต (ตัดกระแสฟุ้งซ่าน) โดยทั้งหมด ปฏิบัติผ่านไตรลักษณ์ คือ สิล สมานะและปัญญา

ประเด็น	อริสโตเติล (Eudaimonia)	พุทธปรัชญา (สุข/นิพพาน)
เป้าหมายสูงสุด	การเจริญงอกงามของชีวิตมนุษย์	การดับทุกข์และบรรลุนิพพาน
ลักษณะความสุข	การเจริญงอกงามของชีวิตมนุษย์	ความสุขหลายระดับจนถึงโลกุตตรสุข
วิธีการเข้าถึง	การใช้เหตุผลและคุณธรรม	การปฏิบัติมรรคมืองค์แปด
ความสุขชั่วคราว	ไม่ใช่เป้าหมายหลัก	เป็นเพียงขั้นต้นก่อนก้าวสู่สุขสูงสุด

ตาราง 1 ตารางเปรียบเทียบความสุขของอริสโตเติลและพุทธปรัชญา

อภิปรายผลการวิจัย

ข้อถกเถียงที่มีต่อแนวคิดเรื่องความสุขแบบอริสโตเติล ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดที่สำคัญ ของยูโตโมเนีย ซึ่งเป็นเหตุผลหลักที่ทำให้แนวคิดนี้ไม่สามารถนำมาใช้ได้อย่างสมบูรณ์สำหรับทุกคนในปัจจุบัน นั่นคือ การพึ่งพิงปัจจัยภายนอก การเข้าถึงความสุขโดยมีปัจจัยภายนอกเป็นข้อจำกัดจึงมีความไม่เท่าเทียมกันหลากหลายด้านดังนี้

1. ความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงความสุข กับแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมในทุกสรรพสัตว์ มนุษย์มีความต่างโดยกำเนิด หากความสุขต้องอาศัยชาติตระกูลที่ดี รูปร่างหน้าตา หรือความมั่งคั่ง ก็หมายความว่าผู้ที่เกิดมาโดยปราศจากสิ่งเหล่านี้อาจมีข้อจำกัดในการบรรลุความสุขสูงสุด (Nussbaum, 1988) ในมุมมองอริสโตเติล เขายอมรับว่าความสุขต้องอาศัยปัจจัยภายนอก เช่น ชาติตระกูลที่ดี ความมั่งคั่ง และสถานะทางสังคม ผู้วิจัยเห็นว่ามันทำให้แนวคิดนี้ดูเหมือนจะเป็นอภิสิทธิ์สำหรับคนบางกลุ่มเท่านั้น ผู้ที่เกิดมาโดยปราศจากสิ่งเหล่านี้อาจมีข้อจำกัดในการบรรลุ Eudaimonia อย่างสมบูรณ์ ทำให้เกิดคำถามถึงความยุติธรรมและความเท่าเทียมในการเข้าถึงความสุข ผู้วิจัยเห็นว่ามียุทธศาสตร์คือพุทธปรัชญาที่มุ่งเน้นย้ำถึง ความเท่าเทียมกันของสรรพสัตว์ในการเข้าถึงการดับทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าไม่ว่าบุคคลจะมีชาติกำเนิดใด ฐานะทางสังคมเป็นอย่างไร ก็สามารถบรรลุการหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ผ่านการปฏิบัติมรรคมืองค์แปด พระองค์ทรงปฏิเสธการแบ่งวรรณะตามกำเนิด แต่ทรงเน้นคุณธรรมและ หน้า ความประพฤติ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 99 หน้าที่ 120, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การเข้าถึงความสุขที่แท้จริง (นิพพาน) ข้อ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก เช่น ฐานะ ทรัพย์สิน หรือเพศสภาพ แต่ขึ้นอยู่กับพัฒนาจิตใจ และปัญญาของแต่ละบุคคลเท่านั้น

2. ผลกระทบของโชคร้าย กับหลักอนิจจังในพุทธศาสนา หากความสุขสามารถถูกทำลายได้ด้วยโชคร้าย (เช่น การป่วยหนัก การสูญเสียทรัพย์สิน) ก็หมายความว่าความสุขของมนุษย์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการควบคุมของตนเองอย่างสมบูรณ์ ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดที่ว่ามนุษย์สามารถกำหนดชะตาชีวิตของตนเองได้ (Annas, 1993) ในมุมมองอริสโตเติล ความสุขของมนุษย์มีความเปราะบางสูง (Nussbaum, 1988) หากโชคร้าย (misfortune) เช่น การเจ็บป่วย การสูญเสียทรัพย์สิน หรือการพลัดพรากจากคนที่รัก สามารถทำลายความสุขของบุคคลนั้นได้ แม้บุคคลนั้นจะมีคุณธรรมสูงส่งก็ตาม นั่นหมายความว่าความสุขที่แท้จริงไม่ได้ขึ้นอยู่กับอำนาจการควบคุมของบุคคลนั้นอย่างสมบูรณ์ และขึ้นอยู่กับความไม่แน่นอนของโลกภายนอก ผู้วิจัยเห็นว่ามุมมองพุทธปรัชญาไม่ต้องเน้นโชค แต่เน้นที่หลักอนิจจัง (impermanence) คือทุกสิ่งทุกอย่างในโลกล้วนเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่ และไม่แน่นอน การยึดติดกับสิ่งภายนอก ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สิน ชื่อเสียง สุขภาพ หรือความสัมพันธ์ ล้วนนำมาซึ่งความทุกข์ (ทุกข์) เมื่อสิ่งเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไป (วิปริณามทุกข์) การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเริ่มต้นจากการเห็นไตรลักษณ์ โดยเฉพาะอนิจจังและทุกขังในสิ่งทั้งปวง (พระไตรปิฎก, อัมมจักกัปวัตตนสูตร, สังฆปริณายกสูตร) ความสุขที่แท้จริงในพุทธศาสนา คือ นิพพาน (Nibbana) ซึ่งเป็นสภาวะที่หลุดพ้นจากการยึดติดในสิ่งที่ไม่เที่ยงและเป็นทุกข์ นั้นหมายถึงการย้ายฐานของความสุขจากภายนอกมาสู่ภายในจิตใจ ที่ไม่ขึ้นกับปัจจัยภายนอกที่ไม่เที่ยงและเป็นทุกข์ ทำให้ความสุขนั้นมีความมั่นคง ความสุขที่แท้จริง มั่นคง ในพุทธศาสนาเรียกว่า นิพพาน (Nibbana)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

โครงการกิจกรรม "Eudaimonia Synthesis" บ่มเพาะชีวิตที่ดีงามผ่านยูโดโมเนีย โครงการนี้มีเป้าหมายเพื่อนำแนวคิด ยูโดโมเนีย ของอริสโตเติลมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง โดยผสมผสานกับแนวคิดจากปรัชญาอื่น เพื่อใช้แนวคิดหลักให้ถึงประโยชน์สูงสุดและพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตอย่างรอบคอบ โครงการนี้จะมุ่งเน้นการสร้าง "ชีวิตที่ดีงามและสมบูรณ์" ตามแนวทางของอริสโตเติล ควบคู่ไปกับการเปิดรับมุมมองที่หลากหลายจากปรัชญาอื่นๆ เช่น ประโยชน์นิยม พุทธปรัชญา และจิตวิทยาเชิงบวก มาบูรณาการร่วมกัน หลักการสำคัญของโครงการ: ยึดหลักของยูโดโมเนีย คือการเป็น "การกระทำที่สอดคล้องกับคุณธรรมและเหตุผล"อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต พร้อมทั้งบูรณาการแนวคิดจากปรัชญาอื่นๆ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้พัฒนาทักษะที่นำไปสู่สุขภาวะแบบองค์รวม กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียน นักศึกษา หรือบุคคลทั่วไปที่สนใจพัฒนาด้านตนเองและแสวงหาความหมายของการมีชีวิตที่ดี ระยะเวลา สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม เช่น 1 เดือน, 3 เดือน, หรือ 1 ภาคการศึกษา โครงสร้างกิจกรรม ตัวอย่าง 12 สัปดาห์ จะแบ่งกิจกรรมออกเป็นหมวดหมู่หลักๆ ที่สะท้อนถึงองค์ประกอบของยูโดโมเนียและหลักปรัชญาอื่นๆ โดยเน้นการปฏิบัติจริงและสะท้อนความคิด 1. สัปดาห์ที่ 1-3 วางรากฐานยูโดโมเนีย โดยปลูกฝังธรรมและการใคร่ครวญ มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจแก่นของยูโดโมเนีย ฝึกฝนการใช้เหตุผลและเริ่มต้นปลูกฝังคุณธรรม โดยเน้นเรื่อง หน้าที่เฉพาะของมนุษย์ และ คุณธรรมทางจริยธรรม รวมถึง คุณธรรมทางปัญญาอย่างปัญญาเชิงปฏิบัติ (Phronesis) โดยการ "บันทึกคุณธรรมรายวัน " ผู้เข้าร่วมจะต้องบันทึกสถานการณ์ในแต่ละวันที่ตนเองได้เลือกกระทำในสิ่งที่เชื่อว่าเป็น "ทางสายกลาง" ระหว่างสุดขั้วสองด้าน และสะท้อนการคิดว่าการตัดสินใจนั้นเป็นไปตามเหตุผลหรือไม่ (เช่น วันนี้ฉันแสดงความกล้าหาญในการนำเสนอความคิด

แม้จะกังวลในตอนแรก แต่ก็ไม่ใช่การก้าวร้าวหรือการหลบหลีก) จัดสรรเวลา "ชั่วโมงแห่งการใคร่ครวญ" 30 นาทีต่อวัน หรือ 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ สำหรับการเขียนบันทึกประจำวัน หรือการนั่งสมาธิสั้นๆ เพื่อฝึกการใช้เหตุผลและปัญญา

2. สัปดาห์ที่ 4-6 การขยายมิติความสุข และการสร้างคุณค่า มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจความสุขในมุมมองที่กว้างขึ้น และฝึกกระทำสิ่งที่สร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม และความแตกต่างระหว่าง ความสุขเชิงปริมาณและคุณภาพ สร้าง "โครงการบริการเพื่อสังคมขนาดเล็ก" เช่น การอ่านหนังสือให้ผู้สูงอายุในบ้านพักคนชรา หรืออ่านนิทานให้เด็กในบ้านเด็กกำพร้าฟัง หรือการระดมทุนเล็กๆ น้อยๆ เพื่อช่วยเหลือสัตว์จรจัด มี "การคำนวณประโยชน์" หลังกิจกรรม ให้ผู้เข้าร่วมประเมินผลลัพธ์ของกิจกรรมในเชิง "ประโยชน์สุข" ที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น (ตามหลักเบนแธม) และสะท้อนความคิดว่ากิจกรรมนั้นสอดคล้องกับ "ความสุขคุณภาพสูง" ของมิลล์หรือไม่อย่างไร เช่น ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือรู้สึกดีขึ้นอย่างไร

3. สัปดาห์ที่ 7-9 เข้าใจความทุกข์และการหลุดพ้นของพุทธปรัชญา มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจธรรมชาติของความทุกข์ การละวางตัณหา และการเข้าถึงความสุขที่ยั่งยืนจากมุมมองพุทธผ่านกิจกรรม การศึกษาหลักอริยสัจ 4 เรียนรู้แนวคิดเรื่อง ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค โดยเน้นความเข้าใจเรื่อง ตัณหา และแนวทางการดับทุกข์ผ่าน มรรคมิองค์ ๘ มีการ "การฝึกเจริญสติในชีวิตประจำวัน" ผู้เข้าร่วมฝึกการสังเกตอารมณ์และความคิดของตนเองที่เกิดขึ้นเมื่อเผชิญกับความไม่พอใจ ความอยาก หรือความทุกข์เล็กๆ น้อยๆ ในแต่ละวัน โดยไม่ตัดสิน แต่รับรู้และปล่อยวางเสมือนตัวเองเป็นกล้องวิดีโอ ที่จับภาพแล้วผ่านไป, "บันทึกการละวาง" บันทึกสถานการณ์ที่ตนเองสามารถละวางความอยาก (ตัณหา) หรือความยึดติดในสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้สำเร็จ และสังเกตความรู้สึกที่เกิดขึ้น เช่น ฉันทอยากได้กระเป๋าใบนี้มาก แต่ตัดสินใจไม่ซื้อ เพราะรู้ว่ามันเกินความจำเป็น เมื่อละวางได้ก็รู้สึกสงบและเป็นอิสระมากขึ้น

4. สัปดาห์ที่ 10-12 สุขแบบองค์รวม Hybridge Happiness มีวัตถุประสงค์เพื่อบูรณาการองค์ความรู้เพื่อสร้างโมเดลสุขภาวะของตนเอง และวางแผนการใช้ในชีวิตประจำวันและการดำเนินชีวิตในอนาคต ผ่านกิจกรรม การศึกษาโมเดล PERMA ของ Seligman (2011) ทำความเข้าใจองค์ประกอบของ อารมณ์เชิงบวก การมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์ ความหมาย และความสำเร็จ , สร้าง "แผนที่สุขภาวะส่วนบุคคล (My Eudaimonic Map)" ผู้เข้าร่วมสร้างโมเดลส่วนตัวที่แสดงให้เห็นว่าตนเองจะประยุกต์ใช้หลักยูโดโมเนีย (คุณธรรม เหตุผล) ผสมผสานกับแนวคิดจากประโยชน์นิยม (การสร้างคุณค่าให้ผู้อื่น) พุทธปรัชญา (การละวาง การเจริญสติ) และจิตวิทยาเชิงบวก (PERMA) ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างไร และสร้าง "โครงการชีวิตที่ดั่งาม (The Flourishing Project)" ผู้เข้าร่วมนำเสนอโครงการที่วางแผนไว้สำหรับอนาคตใน 1 ปีข้างหน้า โดยระบุเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมที่จะช่วยให้ตนเองมี Eudaimonia หรือ ความสุขที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นในแต่ละมิติของชีวิต

ทักษะที่คาดว่าจะได้รับการพัฒนาเช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงปรัชญา ,ทักษะการตัดสินใจเชิงจริยธรรม, ทักษะการควบคุมตนเองและวินัย, ทักษะการมีส่วนร่วมและการสร้างคุณค่าให้ผู้อื่น, ทักษะการเจริญสติและการใคร่ครวญ, ทักษะการวางแผนชีวิตและการสร้างเป้าหมาย, ทักษะการบูรณาการความรู้ โครงการนี้เป็นเพียงแนวทางเบื้องต้น สามารถปรับเปลี่ยนรายละเอียดกิจกรรม หรือ

เพิ่มปรัชญาอื่นๆ เช่น เต๋า (Tao) หรือ สโตอิก (Stoicism) ที่เน้นการยอมรับสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ เพื่อเพิ่มความหลากหลายของมิติแห่งความสุขที่สามารถแสวงหาได้ในชีวิตจริง

บทสรุป

แนวคิดความสุขของอริสโตเติล ซึ่งเน้น ยูไดโมนี (Eudaimonia) หรือการมีชีวิตที่ดีงามผ่านการพัฒนาคุณธรรมนั้น แม้จะให้ความสำคัญกับปัจจัยภายใน แต่ก็ยอมรับว่า ปัจจัยภายนอก เช่น ทรัพย์สิน เพื่อน และสถานะทางสังคม เป็น "เงื่อนไขที่จำเป็น" ในการบ่มเพาะและแสดงออกซึ่งคุณธรรมเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมองว่าแนวคิดของอริสโตเติลยังคงมีข้อจำกัดบางประการ ได้แก่ ความไม่สมบูรณ์และไม่เป็นอิสระในตนเอง เพราะการที่ความสุขที่ต้องพึ่งพาส่ภายนอก ทำให้ยูไดโมนีไม่สามารถยืนอยู่ได้ด้วยตัวเองอย่างแท้จริง เพราะปัจจัยเหล่านี้สามารถเปลี่ยนแปลงหรือสูญสลายไปได้โดยที่เราควบคุมไม่ได้ มีความคลุมเครือของขอบเขตที่อริสโตเติลไม่ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ปัจจัยภายนอกแต่ละอย่างจำเป็นในระดับใด ทำให้การตีความและการนำไปปฏิบัติมีความไม่ชัดเจน นอกจากนี้การละเลยบทบาทของโครงสร้างทางสังคมและโอกาสอาจนำไปสู่การพิจารณาถึงข้อจำกัดทางสังคม เศรษฐกิจ และโอกาสที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อการเข้าถึงปัจจัยภายนอกของแต่ละบุคคล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิพากษ์แนวคิดเรื่องคุณธรรมของอริสโตเติลกับสังคมไทยในปัจจุบัน
2. การวิพากษ์ความไม่เท่าเทียมระหว่างอริสโตเติลกับพุทธปรัชญาเถรวาท

เอกสารอ้างอิง

- ปรีชา ช้างขวัญยืน.(2547). *ปรัชญากับวิถีชีวิต*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุทธิลักษณ์ ตันติวัฒน์. (2550). สุขภาวะที่พึงประสงค์ตามแนวคิดพุทธปรัชญา. (*ดัชนีนิพนธ์ปรัชญาสาขาวิชาปรัชญา*). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Aristotle. (1980). *Nicomachean Ethics*. (W. D. Ross, Trans.). Oxford University Press. (Original work published ca. 350 B.C.E.)
- Annas, J. (1993). *The morality of happiness*. Oxford: Oxford University Press.
- Nussbaum, M. C. (1988). *Non-relative virtues: An Aristotelian approach*. Midwest Studies in Philosophy.
- Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-being*. Free Press.

ขันติกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน

Khanti and the Attainment of Enlightenment in Theravada and Mahayana Buddhism

¹นัฐกานต์ ชัดติโยทัยวงศ์ ²พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ) ³แสวง นิลนามะ

¹Nattkarn Ktiyotavongs ²Phramaha Khwanchai Kittimetee (Hemprapai)

³Sawaeng Nilnama

^{1,2,3}คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: chocolabebee@gmail.com

Received December 15, 2025; Revised December 29, 2025; Accepted: December 30, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีแนวทางวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยข้อมูลจากพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คัมภีร์มหายานคัมภีร์มหายาน และงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาความหมาย คุณลักษณะ ประเภท คุณค่า บทบาทและความสัมพันธ์ของขันติกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน ผลวิจัยพบว่า ขันติและกษานติเป็นความอดทนพิเศษแบบอริยะ ไม่ใช่แบบสามัญ (โดยขันติมีความหมายลึกซึ้งกว่ากษานติ) เป็นของผู้มีสัมมาทิฐิและศีลตามพระพุทธธรรมวินัย ในเถรวาท ขันติแบ่งเป็นอริยาสันติ (คุ้มครองศีล) และตติกาขันติ (ประหารกิเลส) อริยาสันติที่ผ่านธรรมส่วนสุตรอบ 4 ประการ จะพัฒนาเป็นตติกาขันติได้ ขันติแบบอริยะเป็นส่วนของมรรค (ปฏิสัมภิทามรรค) และเชื่อมบาร์มีกับมรรค ผลของอริยาสันติส่งถึงสวรรค์และพรหม ขณะที่ผลของตติกาขันตินำสู่บรรลุมรรคผล อริยาสันติช่วยรักษาวินัยเคร่งครัด ส่งเสริมอริศีล อธิจิต อธิปัญญา เพื่อบรรลุธรรม ขันติของพระโพธิสัตว์ในเถรวาทและมหายานคืออริยาสันติ การเลือกเป็นอริยสาวก ปัจเจกพุทธเจ้า หรือสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นเสรีภาพตามทฤษฎี เจตนา ปราภวนา ตั้งใจ และสังขาร ขันติแบบอริยะในวินัยที่เคร่งครัด เช่นคตปัจจาคตวัตร สามารถนำสู่บรรลุเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า โดยเชื่อมบุญเก่าที่เคยทำมา หรือส่งผลบรรลุหรือหัตผลในสวรรค์ หรือเป็นชิปปาบุคคลบรรลุเบื้องหน้าพระพุทธเจ้า ขันติที่เข้มแข็งกลายเป็นขันติบาร์มี ขันติและวิริยะเป็นเครื่องมือจำเป็นในการบำเพ็ญบาร์มีของโพธิสัตว์ทั้งสองนิกาย ในมหายาน ขันติมี 3 ชั้น โฆชนคากษานติ อนุโลมิกากษานติ อนุตปตติกธรรมกษานติสอดคล้องกับปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธในเถรวาท ช่วยให้โพธิสัตว์เข้าสู่และเลื่อนโพธิสัตว์ภูมิ ขันติแบบอริยะเป็นคุณธรรมสากล นำสู่บรรลุธรรมสูงสุด เมื่อถูกนำไปใช้ แม้เป้าหมายต่าง (โพธิญาณ vs วิปัสสนาญาณ) แต่ใช้ขันติเป็นฐานก้าวข้ามอุปสรรค ขันติแบบอริยะแปรทุกข์เป็นปัญญา เป็นฐานดำรงสติเมื่อถูกทดสอบ สอนให้ยอมรับความจริง ไม่หนีความจริงแม้เผชิญทุกข์ นำสู่การเห็นสัจธรรมแท้จริง ช่วยให้เข้าใจทุกข์ ไม่ใช่แค่ทน แต่เปิดใจผ่านโยนิโสมนสิการ เห็นทุกข์เป็น

ธรรมด้าโลก ช่วยจิตเติบโต ขันติแบบอริยะไม่มีในศาสนาอื่น เพราะมุ่งบรรลุธรรมหรือตรัสรู้ และเป็นเครื่องมือบูรณาการสรรพสิ่ง เพื่อผลลัพธ์ดีเลิศ

คำสำคัญ: ตีติกขาขันติ; อธิวาสนขันติ; โฆษนุคากาขันติ; อนุลอมิกิกขาขันติ; อนุตปัตติกธรรมกาขันติ

Abstract

This research employs a qualitative research approach, drawing data from the Tipitaka edition of Mahachulalongkornrajavidyalaya, Mahayana scriptures, and related academic works, to study the meaning, characteristics, types, value, role, and relationship of khanti with the attainment of Dhamma in Theravada and Mahayana Buddhism. The research findings indicate that khanti and ksanti are special forms of noble patience, not ordinary ones (with khanti having a deeper meaning than ksanti). They belong to those with right view and precepts according to the Buddha's discipline. In Theravada, khanti is divided into Adhivasana-khanti (protecting precepts) and Titikkha-khanti (eliminating defilements). Adhivasana-khanti, when passing through the four ultimate aspects of Dhamma, can develop into titikkha-khanti. Noble khanti is part of the Path (Patisambhida-magga) and connects perfections (parami) with the Path. The effects of Adhivasana-khanti extend to heaven and Brahma realms, while the effects of Titikkha-khanti lead to attaining noble fruits. Adhivasana-khanti helps maintain strict discipline, promoting higher morality, concentration, and wisdom for realizing Dhamma. The khanti of Bodhisattvas in Theravada and Mahayana is Adhivasana-khanti. The choice to become a noble disciple, Paccekabuddha, or Sammasambuddha is a freedom based on views, intentions, aspirations, determinations, and formations. Noble khanti in strict discipline, such as gata-paccagata-vatta, can lead to attaining Paccekabuddhahood by linking with past merits, or result in attaining Arahantship in heaven, or becoming a quick-witted person realizing Dhamma in the Buddha's presence. Strong khanti becomes khanti-parami. Khanti and viriya (energy) are essential tools for cultivating the perfections of Bodhisattvas in both schools. In Mahayana, khanti has three levels: Ghosanugaksanti, Anulomikiksanti, and Anutpattikadharmaksanti, which align with pariyatti (study), patipatti (practice), and pativedha (penetration) in Theravada. It enables Bodhisattvas to enter and advance in Bodhisattva stages. Noble khanti is a universal virtue that leads to ultimate Dhamma realization when applied. Though goals differ (bodhi-knowledge vs. vipassana-knowledge), khanti serves as a common base for overcoming obstacles. Noble khanti transforms suffering into wisdom, providing a foundation for maintaining mindfulness when tested. It teaches acceptance of truth, without fleeing from truth even when facing suffering, leading to

perceiving true Dhamma. It aids understanding suffering, not just enduring it, but opening the mind through wise attention, seeing suffering as worldly normality, and fostering mental growth. Noble khanti is unique to no other religion, as it aims for realizing Dhamma or enlightenment, and is an excellent tool for integrating all things, yielding supreme results.

Keywords: Titikkhā-khanti; Adhivāsa-khanti; Ghosānugā-kṣānti; Anulomikī-kṣānti; Anutpattikadharma-kṣānti

บทนำ

ขันติ ถูกยกย่องใน โอวาทปาฏิโมกข์ ว่าเป็น ตบะอย่างยิ่ง (ขันติปรมมัง ตโปตติกขา) โดยเน้นย้ำถึงบทบาทของขันติในการควบคุมจิตใจและป้องกันการกระทำที่เป็นบาป (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 90 หน้า 50-51, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งปรากฏในคัมภีร์ ทั้งในพระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาทและคัมภีร์มหายาน เช่น มหาสังฆิกะโลโกตตรวาทสูตร (พระปรมาภิไธยสูตร) (Prebish, Charles S., 1975) เป็นต้น การเน้นย้ำถึงขันติในคำสอนนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญอย่างยิ่ง จึงเป็นที่มาของคำถามว่าทำไมขันติจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทรงให้ความหมายเรื่องขันติไว้อย่างไร มีความพิเศษเฉพาะหรือไม่ [ซึ่งความหมายพิเศษเฉพาะนี้คืออะไร ยังเป็นคำถามในหมู่นักปราชญ์ตลอดมา] และขันติมีความสัมพันธ์กับการบรรลุธรรมหรือไม่อย่างไร และความสัมพันธ์ของขันติตามที่ปรากฏในคัมภีร์ของเถรวาทและคัมภีร์มหายานเป็นอย่างไร จึงเป็นที่มาของงานวิจัยชิ้นนี้

พระพุทธศาสนาทั้งนิกายเถรวาทและมหายานมีเป้าหมายหลักคือการพัฒนาตนเองให้หลุดพ้นจากทุกข์และบรรลุถึงสภาวะรู้แจ้งอันเป็นปรมาตมธรรม ซึ่งเป็นการยกระดับจิตใจจากความไม่รู้ (อวิชชา) สู่การประจักษ์แจ้งในอริยสัจธรรม และหนึ่งในคุณธรรมที่สำคัญยิ่งยวดในกระบวนการให้ได้ความรู้แจ้งนี้คือ ขันติ (ความอดทนอดกลั้น) อันเป็นคุณสมบัติที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถเผชิญหน้ากับความท้าทายทั้งภายในและภายนอกได้อย่างสงบและมีปัญญา อีกทั้งเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติของพระภิกษุและพุทธศาสนิกชน เช่นเดียวกับในคัมภีร์มหายานพระปรมาภิไธยสูตร (Prebish, Charles S., 1975) ดังปรากฏในรายละเอียดว่า พระพุทธองค์ทรงสอนให้มีธรรมเป็นดุจธงชัย ให้เชิดชูธรรม ยกธรรมขึ้นเหมือนยอดประพาศ คือมีธรรมเป็นใหญ่ เป็นธรรมาธิปไตย บรรดาธรรมเครื่องรักษาธรรมทั้งหลายนั้น มีขันติเป็นต้น ขันตินี้จึงเป็นของผู้บูชาธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นที่รัก อ่อนน้อมต่อธรรมและรักษาธรรมไว้ได้ด้วยขันติ รักษาผู้อื่นด้วยความไม่เบียดเบียน ด้วยความมีเมตตาจิต เอ็นดู ย่อมเชื่อว่าเป็นผู้รักษาธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 84 หน้า 62-63, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้น ขันติจึงไม่ได้หมายถึงความอดทนอดกลั้นทั่วไปตามที่เข้าใจสืบ ๆ กันมา แต่พระพุทธองค์ทรงหมายถึงความอดทนอดกลั้นที่เหนือกว่าและพิเศษกว่าความหมายแบบสามัญ เพราะเป็นขันติของผู้มีธรรมงาม มีศีลงามแล้ว เรียกได้ว่าขันติแบบอริยะ ที่ว่าพิเศษคือเป็นขันติเพื่อกำจัดกิเลสสังโยชน์ให้หลุดพ้นจากทุกข์และวัฏสงสาร เพื่อการเป็นอริยบุคคลตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไป ขันติแบบอริยะนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นและเป็นองค์ประกอบของกระบวนการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ (พระพุทธโฆสเถระ, 2560) แสดงให้เห็นถึงมิติทางจริยธรรมและมีความหมายรวมถึงการให้อภัย ไม่แสดงความ

โกรธ ไม่ผูกพยาบาท ไม่เบียดเบียน แต่กลับยกจิตขึ้นด้วยความเมตตากรุณา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 34 ข้อที่ 1348 หน้า 337, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และเป็นคุณธรรมที่สัมพันธ์กับ โพธิปักขิยธรรมซึ่งจำเป็นต่อการบรรลุอรหัตผล (พุทธทาสภิกขุ, 2549)

ในฝ่ายมหายาน กษานติ (สันสกฤต) คือคำที่ใช้แทนคำว่าขันติ (บาลี) หมายถึง ความอดทนอดกลั้นของพระโพธิสัตว์ ถูกนำเสนอให้เป็นทั้งเครื่องมือและผลในการก้าวข้ามความยึดติด ฯ (พระติปิฎกอาจารย์กุมารชีวะ, 2565) และช่วยพัฒนาความเมตตากรุณาให้เกิดมีขึ้นได้ อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยพระโพธิสัตว์พัฒนาคุณธรรมเพื่อโปรดสรรพสัตว์ (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2548) ขันติ (กษานติ) ยังสัมพันธ์กับทุกการมีเพื่อการบรรลุพุทธภูมิของพระโพธิสัตว์ (พระราชปริยัติกิจ, 2560) รวมถึงการละกิเลส การศึกษาสัจธรรม การโปรดสรรพสัตว์ (พระมหาพุทธรักษ์ ปราบนอก, 2549) ในขณะเดียวกัน ขันติ (กษานติ) ได้เป็นรากฐานสำคัญของการปฏิบัติที่ช่วยให้พระโพธิสัตว์เผชิญความท้าทายโดยไม่ยึดติดในอัตตลักษณ์ บุคคลลักษณ์ สัตว์ลักษณ์ ชีวลักษณ์ ฯ (พระติปิฎกอาจารย์กุมารชีวะ, 2565)

การเปรียบเทียบขันติในทั้งในเถรวาทและมหายานเผยให้เห็นทั้งความเหมือนและความแตกต่าง แสดงถึงการมีจุดร่วมที่สำคัญคือเป็นคุณธรรม หลักธรรมที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ ในเถรวาทขันติเน้นการพัฒนาตนเองผ่านการละกิเลสและสังโยชน์ ส่วนในมหายาน ขันติเน้นการบำเพ็ญบารมีเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและบรรลุพุทธภูมิ (พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, 2565) ในขณะที่ Agrawal, (2021) ชี้ว่า ขันติในทั้งสองนิกายสะท้อนถึงการให้อภัยและความไม่รุนแรง (*ahimsā*) (ซึ่งเป็นรากฐานของจริยธรรมในพุทธศาสนา อันเป็นแนวคิดแห่งความเมตตากรุณาและการปฏิบัติให้เกิดสมาธิแบบมีสติ จัดเป็นหลักธรรมสากลเพื่อประโยชน์สันติสุขของโลก (Wakefield, 2021)) ในขณะที่ Harvey, (2000) ให้ความเห็นว่าขันติเป็นคุณธรรมที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาสติและปัญญา แต่บางครั้งยังเชื่อมโยงไปถึงเรื่องของกรรมของใครบางคนอีกด้วย และด้วยบริบทของเป้าหมายในทั้งสองนิกาย คือนิพพานในเถรวาท และพุทธภูมิในมหายานทำให้การปฏิบัติขันติมีความแตกต่าง ซึ่งเรื่องนี้ Keown, (2003) วิเคราะห์ว่าขันติในเถรวาทและมหายานล้วนเน้นการละกิเลสภายใน แต่ในมหายานเน้นการปฏิบัติเพื่อผู้อื่นไปด้วย ในขณะที่เสถียร โพธิ์นันทะ (2548) อธิบายว่า เถรวาทมุ่งเน้นการละกิเลสภายในตนให้สำเร็จก่อนเพื่อให้สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้อย่างเต็มที่เต็มความสามารถแต่ในมหายานเน้นการละกิเลสภายในไปพร้อม ๆ กับการปฏิบัติช่วยเหลือผู้อื่น ทำให้ต้องอดทนในการปฏิบัติตามมหาปณิธานด้วยการสร้างสมบารมีที่ยาวนานกว่าเรื่องทั้งหมดนี้แสดงสะท้อนความหลากหลายทางปรัชญาและการปฏิบัติ อันเป็นไปเพื่อประโยชน์ตน ประโยชน์ท่าน (ประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย) และประโยชน์ทั้ง 3 คือประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์ภายหน้า และประโยชน์สูงสุดของทั้งสองนิกาย (อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทยเล่มที่ 30 หน้า 3, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560; พระพรหมบัณฑิตและคณะ, 2561)

การวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาขันติในมิติของการเกิดขึ้น ลักษณะเฉพาะ ประเภท คุณค่าและความสัมพันธ์กับการบรรลุธรรมในทั้งสองนิกาย โดยมีคำถามวิจัยสามข้อดังนี้: (1) ขันติเกี่ยวข้องกับบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างไร (2) ขันติเกี่ยวข้องกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศานามหายานอย่างไร และ (3) ความสัมพันธ์ระหว่าง ขันติกับการบรรลุธรรมในทั้งสองนิกายเป็นอย่างไร โดยมีขอบเขตด้านเนื้อหาการศึกษาวิจัย โดยจะศึกษาและวิเคราะห์ ในเชิงหลักการ (แนวคิด) วิธีการ (เครื่องมือปฏิบัติ) และอุดมการณ์ (เป้าหมาย) จากคัมภีร์ปฐมภูมิได้แก่พระไตรปิฎก

และคัมภีร์มหายานได้แก่พระสูตร ต่างๆ เป็นหลัก เพื่อนำเสนอบทวิเคราะห์ พร้อมทั้งเสนอองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับบทบาทของขันติในฐานะที่เป็นทั้งเครื่องมือและผลสู่การบรรลุธรรมคือการหลุดพ้นและเข้าถึงสันติสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาขันติกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาขันติกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาหมยาน
3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างขันติกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนา

เถรวาทและหมยาน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมุ่งศึกษาในเรื่องขันติและความสัมพันธ์ในเรื่องขันติกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และหมยาน โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย แนวคิดในการศึกษาวิจัย ตลอดจนแหล่งที่มาของข้อมูลสำหรับการวิจัยและความถูกต้องแม่นยำของข้อมูล

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของพระพุทธศาสนาเถรวาท ใช้ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือพระไตรปิฎก และชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่อรรถกถา ฎีกา ฯ เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค ฯ รวมถึง วิทยานิพนธ์ คุชชินพนธ์ รายงานวิจัย หนังสือ วารสาร และเอกสารต่าง ๆ ที่ปรากฏเกี่ยวข้อง ในส่วนของพระพุทธศาสนาหมยาน ใช้ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือคัมภีร์มหายานต่างๆ งานแปลจากต้นฉบับ 7 คัมภีร์จากพระไตรปิฎกจีนฉบับไทโซ งานแปลคัมภีร์จากต้นฉบับสันสกฤตที่ปรากฏในต่างประเทศ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ วิทยานิพนธ์ คุชชินพนธ์ งานวิจัย หนังสือ วารสาร เอกสารต่าง ๆ ที่ปรากฏโดยมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง

2. วิเคราะห์ในรายละเอียดเรื่องขันติที่ใคร ๆ เข้าใจกันในความหมายทั่วไปว่ามีคุณลักษณะแตกต่างไปจากขันติในพระพุทธศาสนาเถรวาทและหมยานหรือไม่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเมื่อการตีความหมายของขันติแตกต่างกันทำให้สะท้อนถึงการปฏิบัติที่แตกต่างกัน กล่าวคือขันติในพระพุทธศาสนาทั้งสองนิกายมีหลักการหรือแนวทางปฏิบัติไม่ใช่แนวทางอย่างโลกียธรรมอย่างที่เราเข้าใจกัน โดยทั้งเถรวาทและหมยาน มีความหมายของขันติเป็นไปเพื่อการพัฒนาบุคคลให้เป็นอริยะ เกิดปัญญาแก้แค้นวิสุทธิ ทำให้หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงและมีความสุขแท้จริง (นักรู้กานต์ ชัดติโยทัยวงศ์, 2568) ในขณะที่ขันติทั่วไปของปุถุชนเป็นไปเพื่อโลกียธรรมไม่อาจทำให้บุคคลเป็นอริยะได้เลย ในเชิงวิธีการหรือเป็นเครื่องมือ โดยวิเคราะห์ในเรื่องการตีความหมายของปุถุชนและพระพุทธศาสนา อันนำไปสู่การปฏิบัติตามความหมายนั้นๆ การวิเคราะห์นี้ทำให้เห็นว่า การตีความหมายเรื่องขันติของปุถุชนทั่วไปเป็นไปในทางที่ทำให้บุคคลปฏิบัติหรือใช้ขันติเป็นเครื่องมือในแนวทางที่เห็นห่างจากอริยธรรม ขาดผลเพื่อความสงบสันติสุขที่แท้จริง ทั้งนี้เพราะขาดสัมมาทิฐินำทาง แต่ในทางตรงกันข้ามขันติตามความหมายที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาทและหมยาน ทำให้บุคคลปฏิบัติหรือใช้ขันติเพื่อพัฒนาตนให้เกิดการละกิเลส ละสังโยชน์ สามารถบรรลุธรรมเป็นอริยะบุคคลเพื่อความสุขอัน

ประณิตและประโยชน์สุขตลอดกาลนานได้เพราะผู้ปฏิบัติได้มีสัมมาทิฐิและมีศีลประพจน์ที่ดีงามแล้ว (นัฏฐกานต์ ชัตติโยทัยวงศ์, 2568; พระพรหมบัณฑิตและคณะ, 2561) ในเชิงอุดมการณ์หรือเป้าหมาย โดยวิเคราะห์ในเรื่องเป้าหมายของขันติในพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน การวิเคราะห์นี้ทำให้เห็นว่า เถรวาทมุ่งการละกิเลสภายในตนก่อนจึงช่วยเหลือผู้อื่น แต่มหายานมุ่งช่วยเหลือผู้อื่นไปพร้อมๆ กับการละกิเลสภายในตน เหมือนการเรียนจบแพทย์ ผู้มุ่งจบการศึกษาเป็นแพทย์ ย่อมสำเร็จก่อนแต่สามารถช่วยผู้อื่นได้ถูกต้องกว่าผู้ที่กำลังศึกษาและช่วยผู้อื่นไปด้วย ซึ่งประการหลังนี้ต้องใช้เวลายาวนานกว่าจะสำเร็จและความอดทนพากเพียรมากกว่า แต่เมื่อสำเร็จแล้ว ก็ได้รับปริญญาเหมือนกัน (อรรถภาวะเสมอกัน) ต่างกันที่บริวาร ประสบการณ์และอำนาจแห่งบารมีที่สั่งสมมายาวนานกว่า ทำให้ความรู้ ปัญญาและประสบการณ์กว้างขวางลึกซึ้งกว่าแพทย์ผู้มีปัญญาและความรู้จากประสบการณ์น้อยกว่า มีบริวารและอำนาจบารมีน้อยกว่า สะท้อนให้เห็นว่าอุดมการณ์และเป้าหมายของเถรวาทมุ่งเน้นการเป็นอริยสาวก และมีบ้างที่มุ่งเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าซึ่งใช้เวลาการสั่งสมบารมีน้อยกว่าการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในขณะที่มหายานมุ่งเน้นบำเพ็ญบารมีอย่างพระโพธิสัตว์ ยินดีเมื่อยาวนานเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ด้วยมหากรุณาเพื่อการตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

3. สรุปผลของการศึกษาและการนำเสนอข้อมูลเป็นแบบพรรณนา (Descriptive) และแบบใช้คำอธิบาย (Explanatory) ให้เห็นถึงการวิเคราะห์และผลจากการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่าการเกิดขึ้นของขันติทั้งสองนิกาย จำเป็นต้องผ่านกระบวนการของศีลประพจน์ในรูปแบบของการมีสัมมาทิฐินำมาก่อน และการมีสัมมาทิฐิได้ก็ต้องผ่านปัจจัย 2 ประการคือปัจจัยภายนอก (คือมีผู้มีความรู้ถูกต้องเป็นกัลยาณมิตร ที่ดีที่สุดคือพระพุทธเจ้า) และปัจจัยภายใน (คือรู้จักคิดในทางที่ถูกต้อง พินิจพิจารณาในทางกุศล-อกุศล ในทางศีลธรรมหรือไม่ใช่ศีลธรรม คิดเหตุผลสืบสาวให้เห็นสภาวะทั้งหลายตามความเป็นจริง ฯลฯ) และยังพบอีกด้วยว่า

1. ในเรื่องของขันติกับการบรรลुरुธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า

1.1 ด้านความหมาย ขันติ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือความอดทนอดกลั้นที่มีศีลเป็นใหญ่ ธรรมเป็นใหญ่ ประกอบด้วยการให้อภัย ไม่โกรธ ไม่พยาบาท ไม่เบียดเบียน แต่ยกจิตขึ้นเมตตา กรุณาต่อผู้อื่น อย่างมีปัญญาและพรหมวิหารสี่ประกอบด้วย

1.2 ด้านคุณลักษณะพิเศษ เป็นขันติประกอบด้วยปัญญาพัฒนาจากสัมมาทิฐิและศีล อันเป็นคุณธรรมแบบอริยะเชื่อมโยงกับอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเกิดขึ้นเฉพาะในผู้มีสัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) และ มีศีลประพจน์ (ความประพฤติบริสุทธิ์) นั่นคือในกัลยาณบุรุษและพระอริยบุคคลแล้วเท่านั้น

1.3 ประเภทของขันติในเถรวาท แบ่งเป็นสองประเภทคือ อธิวาสนขันติ และ ตีติกขาขันติ

1.4 ด้านคุณค่า อธิวาสนขันติและตีติกขาขันติ เป็นจุดเชื่อมต่อของมรรคและปัญญาวิสุทธิ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของตนและผู้อื่น อีกทั้งประโยชน์สุข 3 (ปัจจุบัน อนาคต และประโยชน์สูงสุดเพื่อบรรลुरुธรรม)

1.5 ด้านการบรรลุลหรรณ *อิริวสนขันติ* เป็นความอดทนขั้นสูงที่มุ่งรักษาศิลบรสิทุธิ์ ท่ามกลางความท้าทายภายนอกเช่น ถูกดูหมิ่น ทำร้ายหรือเผชิญทุข์ทากยและ/หรือทางจิตใจ ฯลฯ ในสาริปุตตสุตตนิทเทศ กล่าวถึงอิริวสนขันติสามารถพัฒนาจากขั้นอ่อนสู่ขั้นกลางและขั้นสูงสุดได้เมื่อปฏิบัติร่วมกับธรรมอันเป็นส่วนสตรอบ 4 ประการ ได้แก่ ความเป็นผู้สำรวมระวังในศิลประพทุติ, ความเป็นผู้สำรวมอินทริย์ทัง 6, ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร และความเป็นผู้มีควมเพียรเป็นเครื่องตืนอยู่เสมอ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 29 ข้อ 198 หน้า 584, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อิริวสนขันติส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีศิลบรสิทุธิ์ประณีตงามยั้ง ๆ ขึ้น เกิดขันติพละ (พลังแห่งความอดทน) *อินทริย์พละ* (พลังแห่งอินทริย์) และ *ขันติบารมี* ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาสมาธิและปัญญา คุณธรรมนี้สนับสนุน *ปริยัติ* (การศึกษา) และ *ปฏิบัติ* (การปฏิบัติตามศิลและสมาธิ) ทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถเผชิญสถานการณ์ยากลำบากโดยไม่สูญเสียความมุ่งมั่นในมรรค

สติทกขาขันติ เป็นความอดทนขั้นสูงสุดที่มุ่งกำจัดกิเลสและสังโยชน์ โดยปฏิบัติร่วมกับอนุโลมขันติ ซึ่งเป็นความอดทนพิเศษที่สอดคล้องกับการพิจารณาไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) สติทกขาขันติช่วยให้ผู้ปฏิบัติเผชิญทุข์ทากยใน เช่น ความอยาก (*ตัณหา*) ความโกรธ (*โทสะ*) และความหลง (*โมหะ*) ได้ด้วยปัญญา ตัวอย่างจากงานของพุทธทาสภิกขุเล่าถึงพระอัมพพาทกมทาสสเถระที่อดทนต่อความหิวและความเหนื่อยล้าในป่า จนบรรลุวิปัสสนาญาณ (พระพุทธโฆสเถระ, 2560) *สติทกขาขันติ* นำไปสู่ *ขันติญาณ* ซึ่งส่งเสริมปัญญาอื่น ๆ ทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถละสังโยชน์ เช่น สักกายทิฏฐิ วิจิกจณา สิลัพพตปรามาส และกาวสู่อริยมรรคผล ตั้งแต่พระโสดาบันจนถึงพระอรหันต์ สติทกขาขันติต้องประกอบอนุโลมขันติจึงจะนำไปสู่การรู้แจ้ง (ปฏิเวธ) ผ่านการพัฒนาวิปัสสนาวิธและการประจักษ์แจ้งอริยสัจธรรม

ขันติ จึงเป็นทั้งเครื่องมือและผลในการเผชิญทุข์และเป็นพลังที่เปลี่ยนทุข์ให้เป็นปัญญานำไปสู่การหลุดพ้นจากวัฏสงสาร

2. ขันติกับการบรรลุลหรรณในพระพุทธศาสนาหายาน

2.1 ด้านความหมายพบว่า ขันติ (กษานติ) มีความหมายเดียวกันกับอิริวสนขันติ เป็นขันติแบบอริยะ เป็นความอดทนอดกลั้นที่มีโพธิจิตอันประกอบด้วยตริวิธานศิลเป็นใหญ่ เน้นการสร้างสะสมบารมี ขันติและวิริยะจึงมีความสำคัญต่อทุกบารมีของพระโพธิสัตว์ที่มุ่งสู่การตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า (*อนุตตรสัมมาสัมโพธิ*) เพื่อการหลุดพ้นของตนและการโปรดสรรพสัตว์

2.2 ด้านคุณลักษณะพิเศษ ขันติ (กษานติ) เป็นไปเพื่อการสำรวมระวังศิล (ศิลในที่นี้คือตริวิธานศิล, ธนกฤต พรหมศิริ, 2567) อย่างมีสัมมาทิจิ คือเคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัยและพระโพธิสัตว์ มีพระโพธิสัตว์หลายองค์เป็นแบบอย่างการปฏิบัติและเป็นที่เคารพบูชา (พระนาการชุน, 2566) ขันติที่มาถึงความแกร่งคือขันติที่มีความแกร่ง เข้มแข็งส่งผลเป็นขันติบารมีทำให้มีความอดทนปฏิบัติในโพธิปักขิยธรรมจนกว่าจะเข้าถึงความรู้คือศูนยตา แยกสมมติสัจจออกมาจากจินตนาการของจิตจึงเห็นปรมัตถสัจจได้ ทำให้ผู้ปฏิบัติละอัตตลักษณะ ปุคคตลักษณะ สัตวลักษณะ และชีวลักษณะ เกิดเป็นปัญญาวิสุทติที่จะนำเข้าสู่การตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่สุด

2.3 ประเภทของขันติ (กษานติ) ในมหายาน แบ่งเป็นสามระดับ: *โฆษนุคากษานติ* *อนุโลมิกิกษานติ* และ *อนุปัตติกธรรมกษานติ*

2.4 ด้านคุณค่า เป็นจุดเชื่อมต่อของบารมีและมรรค นำพระโพธิสัตว์เข้าและเลื่อนภูมิที่สูงขึ้นจนกระทั่งได้สู่พุทธภูมิและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

2.5 ด้านการบรรลุธรรม กษานติทั้งสามระดับสัมพันธ์กับมหาปณิธานทั้งสี่ของพระโพธิสัตว์ในมหายาน และหลักปรีชาปฏิบัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธในเถรวาท

โฆษนุคากษานติ คือขั้นเพื่อการศึกษาคำสอนในพระพุทธธรรมวินัย (ปรีชา) เพื่อสร้างความเข้าใจในหลักธรรม เช่น อริยสัจธรรม ไตรลักษณ์ และความว่าง (ศูนยตา) คุณธรรมนี้ช่วยให้พระโพธิสัตว์ได้รับความรู้ที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นคู่มือสำหรับการปฏิบัติและการช่วยเหลือสรรพสัตว์ การบรรลุมหาปณิธานข้อแรก (อดทนศึกษาสัจธรรมให้เจนจบ) ต้องใช้กษานตินี้

อนุโลมิกิกษานติ คือ ขั้นในการปฏิบัติตามคำสอน (ปฏิบัติ) โดยพิจารณาไตรลักษณ์และพัฒนาสติและสมาธิ คุณธรรมนี้ช่วยให้พระโพธิสัตว์ละกิเลสภายใน โดยละความยึดติด ละความโกรธ พยาบาท ไม่เบียดเบียน และรักษาความกรุณาต่อสรรพสัตว์ (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2506) ซึ่งเมื่อพิจารณามหาปณิธานข้อที่ 2 (อดทน ละกิเลสเรื่อยไปให้หมดสิ้น) พบว่าต้องใช้อนุโลมิกิกษานติ โดยมีปรีชาคือการศึกษพระพุทธธรรมเป็นคู่มือมาแต่ต้น ในขณะที่การทำมหาปณิธานข้อที่ 3 สำเร็จคืออดทนช่วยโปรดสัตว์ทั้งหลายให้สิ้นทุกข์ก็ต้องอาศัยการปฏิบัติอนุโลมิกิกษานตินี้ด้วยเช่นเดียวกันจึงจะเกิดเป็นบารมีสร้างสมเพิ่มเติม

อนุตปัตติกธรรมกษานติ คือ ขั้นขั้นสูงสุดที่รู้แจ้งถึงสภาวะธรรมที่ไม่มีการเกิดและดับ (อนุตปัตติกธรรม) เข้าถึงศูนยตา และสมดุลงภาพระหว่างปฏิบัติเพื่อตนและผู้อื่นโดยนำไปสู่การละอรรถลักษณะ บุคคลลักษณะ สัตว์ลักษณะ และ ชีวลักษณะ ฯ ทำให้พระโพธิสัตว์ก้าวสู่ภูมิที่สูงขึ้นจนถึงพุทธภูมิ คุณธรรมนี้เทียบเท่ากับการเข้าถึง พุทธโพธิญาณ ตัวอย่างจากวัชรปรัชญาปารมิตาสูต แสดงถึงพระโพธิสัตว์ที่ถูกตัดร่างกายแต่ปราศจากความยึดติดในตัวตน (อรรถลักษณะ ฯ) และไม่เกิดโทสะ (พระกุมารชีวะ, 2565) เมื่อพิจารณามหาปณิธานข้อที่ 4 คืออดทนบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์เพื่อบรรลุพุทธภูมิ พบว่าต้องอาศัยกษานติทั้งสามระดับเพื่อบารมีบริบูรณ์และนำไปสู่การละอรรถลักษณะฯ ถึงศูนยตาและการตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิ์ในที่สุด

ยิ่งไปกว่านั้นขั้นนี้ ในมหายานยังสัมพันธ์กับแนวคิดเอกยาน ในสังฆธรรมปุนทริกสูตร (พระนาคาชุน, 2566) ซึ่งระบุว่า สาวกยาน ปัจเจกพุทธยาน และ โพธิสัตว์ยาน เป็นกุศโลบายเพื่อนำสู่พุทธยาน [หมายถึงอภิปุทธฐานะ เป็นภาวะของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน-ผู้วิจย] (พระพรหมบัณฑิต และคณะฯ, 2561) ด้วยเหตุนี้ขั้นนี้จึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้พระโพธิสัตว์มุ่งมั่นในปณิธาน โดยเฉพาะในสภาวะยากลำบาก และส่งเสริมความสำเร็จในการบำเพ็ญบารมีทุกบารมีให้บริบูรณ์ (พระพรหมบัณฑิต และคณะฯ, 2561)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างขั้นกับการบรรลุธรรมในเถรวาทและมหายาน

การเปรียบเทียบ ขั้นในเถรวาทและมหายานเผยให้เห็นความสอดคล้องและแตกต่างในมิติต่อไปนี้:

3.1 ความหมายและหลักการ: ขั้นในทั้งสองนิกายสอดคล้องกันในฐานะที่เป็นความอดทนอดกลั้นที่ประกอบด้วยสมาธิภาวนา และ ศีล เป็นคุณธรรมของกัลยาณบุรุษและพระอริยบุคคลเท่านั้น จึงเป็นขั้นแบบอริยะ เกิดจากปัญญาที่เห็นคุณค่าของความอดทนเพื่อประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์อีกสามประการ (ปัจจุบัน ภายหน้า และ สูงสุด) แต่มีความแตกต่างกัน คือในเถรวาท

ขั้นต้นนำไปสู่อริยมรรคและอริยผล ส่วนในมหายาน ขันติ (กษานติ) นำไปสู่การรู้แจ้งปรมาตมสัทธรรม และ สัมมาสัมโพธิญาณ

3.2 มิติด้านการเป็นเครื่องมือและผล: ขันติทั้งสองนิกาย สอดคล้องกันในหน้าที่ของความเป็นขันติแบบอริยะ มีหน้าที่ (กิจ) ทางพฤติกรรม มีหน้าที่ทางธรรม และหน้าที่แสดงผล เป็นเครื่องมือและผลของการปฏิบัติที่นำบุคคลไปสู่เป้าหมาย ในเถรวาท อธิวาสนขันติ และ ตีติกขาขันติ เป็นทั้งเครื่องมือในการรักษาศีลและกำจัดกิเลส ส่งผลให้เกิด ขันติพละ และ ขันติบารมี ซึ่งสามารถหมุนกลับมาเป็นเครื่องมือที่แข็งแกร่งขึ้น ช่วยให้ปฏิบัติอดทนได้นานขึ้นและมีสติโยนิโสมนสิการที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่วนในมหายาน ขันติส่งเสริมบารมีทุกข้อให้เต็มบริบูรณ์เร็วขึ้น โดยเฉพาะปัญญา ปารมิตา และ กรุณา ทำให้พระโพธิสัตว์ก้าวสู่การตรัสรู้ได้อย่างมั่นคง ซึ่งสามารถแสดงได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของขันติกับการบรรลุธรรมในเถรวาทและมหายาน

ขันติ	องค์ธรรมที่เกี่ยวข้อง	หน้าที่ทางธรรม	หน้าที่แสดงผล
อธิวาสนขันติ	สัมมาทิฐิ/ ศีล/ ธรรมอันเป็นส่วนสุตรอบ 4 ประการคือ ศีล สังวร อิน ทริยสังวร โกช เนมัตตัญญตา ชาคริยานุโยค	อธิวาสนขันติควบคุมศีล ศีล ควบคุมพฤติกรรมกาย วาจา ใจ เพิ่มพูนปาฏิโมกขสังวร สติสังวร ญาณสังวร ขันติสังวร และวิริยสังวร	ศีลบริสุทธิ์ บริบูรณ์ ได้ขันติพละ และเกิดเป็นขันติบารมี
ตีติกขาขันติ	สัมมาทิฐิ/ ศีล/สมาธิ ภาวนา (จิตภาวนา ปัญญาภาวนา)/ อนุโลมขันติ	เติมเต็มในโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ	เกิดปัญญาญาณ ขันติ ญาณ อริยมรรค อริยผล
โฆชนุคากษานติ	สัมมาทิฐิ/ ตรีวิธานศีล/ หลักการบำเพ็ญบารมี 6 พร้อมกับการช่วยเหลือสรรพสัตว์ ด้วยเมตตากรุณา)	ให้ได้ความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อเป็นคู่มือที่ถูกต้อง	ได้ความรู้ที่ถูกต้องเป็นคู่มือ เพื่อปฏิบัติ
อนุโลมิกิกษานติ	สัมมาทิฐิ/ หลักปฏิบัติบำเพ็ญบารมีธรรม 6 (หรือบารมีธรรม 10), ตรีวิธานศีล /โพธิปักขิยธรรม	ทำให้เกิดปัญญาญาณ การรู้แจ้ง และการตรัสรู้	เข้าและเลื่อนขึ้นโพธิสัตว์ภูมิจนกว่าบารมีบริบูรณ์
อนุปัตติกธรรมกษานติ	อนุโลมขันติ/ โพธิปักขิยธรรม 37 ประการ/ ศูนยตาธรรม	ปัญญาญาณ ทำให้ละอัตตลักษณะ บุคคลลักษณะ สัตวลักษณะ ชีวลักษณะ ฯ เกิดการรู้แจ้ง เข้าศูนยตา	การรู้แจ้งและการตรัสรู้หลุดตรัสรู้สัมโพธิญาณ

3.3 มิติในด้านเป้าหมาย ขันติทั้งสองนิกาย สอดคล้องกันในฐานะเป็นปัญญาประเภทหนึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมรรค ในเถรวาท ขันติเป็น*ปฏิสัมภิทามรรค* (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 31 ข้อที่ 41 หน้า 4, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นปัญญาที่ถูกต้องอันเป็นประโยชน์สุขทั้ง 5 ประการทำให้เกิดสันติสุขแก่ตนและผู้อื่น อย่างมีเป้าหมายคือเพื่อตัด หรือประหารกิเลสสังโยชนทั้งปวงภายในตนให้สิ้นไปส่งผลให้เป็นพระอริยบุคคลตามลำดับ ในทางมหายาน ขันติ (กษานติ) ทั้งสามเป็นความอดทนแบบอริยะ เป็นบารมีที่สำคัญ ถูกใช้เป็นเครื่องมือในทุกบารมีและส่งผลโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรงได้แก่การเกิดขันติปารมิตา ญาณปารมิตา และปรัชญาปารมิตา (ในบารมี 6) และข

ญาณปารมิตา (ในบารมี 10) หรือภาวะการรู้แจ้งศูนย์ตาและการตรัสรู้ได้ โดยอ้อมคือสนับสนุนทุกบารมี (พระราชปริยัติกวี, 2560) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าขั้นตีสองนิกายเป็นของผู้มีศีลประพฤติและสมาธิปฏิบัติประกอบพร้อมด้วยปัญญาและพรหมวิหารสี่เสมอ (มหายานเพิ่มมหาปณิธานสี่ประการและหลักการสำคัญ ได้แก่ มหาปัญญา (การรู้แจ้งศูนย์ตา) มหากรุณา (ความกรุณาต่อสรรพสัตว์) และมหาอุบาย (กุศโลบายในการโปรดสัตว์) (พระพรหมบัณฑิตและคณะ, 2561) ขั้นตีสองนิกายยังเป็นจุดเชื่อมระหว่างบารมีและมรรค พบว่าขั้นตีสองนิกายของพระโพธิสัตว์ในมหายานมีลักษณะเดียวกับขั้นตีสองนิกายในพระอริยบุคคล แต่แตกต่างกันเรื่องผลสุดท้ายอันเป็นเป้าหมาย ในมหายานคือการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและในเถรวาทคือการเป็นอริยสาวก

3.4 มิติด้านจิตวิญญาณ: ขั้นตีสองนิกายในพระพุทธศาสนาทั้งในเถรวาทและมหายานสอดคล้องกันในการทำหน้าที่เสมือนเป็นจิตตภาวนาที่ช่วยให้จิตมั่นคง และแปรทุกข์ให้เป็นปัญญา ทำให้เห็นหนทางปฏิบัติต่อทุกข์และความปรุงแต่งต่างๆ เช่น ความฟุ้งซ่านหรือเบื่อหน่าย ฯลฯ ในแนวทางที่เหมาะสมด้วยปัญญาที่เห็นไตรลักษณ์นี้จะทำให้ผู้ปฏิบัติปล่อยวางทุกข์ด้วยสติสัมปชัญญะ นำไปสู่การหลุดพ้นทุกข์จากความยึดมั่น ในเถรวาทตติศึกษาขั้นตีสองสนับสนุนการบรรลุอริยมรรคอริยผล เช่น พระโสดาบันที่ละสักกายทิฐิได้เป็นต้น ในมหายานมีอนุตตตติธรรมกษานตินำไปสู่การรู้แจ้งศูนย์ตา และการละความยึดติดในลักษณะต่าง ๆ ให้พ้นทุกข์ เกิดเป็นบารมีเป็นลำดับ แต่แตกต่างกันในคุณสมบัติของหน้าที่ (กิจ) คือขั้นตีสองนิกายในเถรวาทมีอธิวาสณขั้นตีสองและตติศึกษาขั้นตีสองที่แบ่งกันทำหน้าที่ในภาคปฏิบัติ (พฤติกรรม) เพื่อปัญญาญาณมุ่งการเข้าถึงปรมาตมธรรมสูงสุดโดยเร็ว แต่ขั้นตีสองนิกายในมหายานมีโฆชนุกาษานติ อนุโลมิกิกษานติ และอนุตตตติธรรมกษานติ จัดลำดับหน้าที่ตามหลักปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธ และพัฒนาผลปฏิบัติให้เป็นบารมี ที่พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญให้ครบบริบูรณ์ แต่ถ้าบารมียังไม่บริบูรณ์ ก็ต้องบำเพ็ญต่อไปจนกว่าจะบริบูรณ์จึงจะสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ (พระพรหมบัณฑิตและคณะ, 2561)

3.6 มิติการนำไปบูรณาการด้านต่างๆ ขั้นตีสองนิกายมีความสอดคล้องกันในผลของการนำไปบูรณาการเพื่อคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคมที่ดียิ่งขึ้น ผลวิจัยพบว่า อธิวาสณขั้นตีสองนิกายส่งเสริมให้บุคคลมีศีลประพฤติก้าวหน้า มีสมาธิปฏิบัติทำให้บุคคลสามารถบูรณาการเข้ากับการเรียนรู้และพัฒนาทักษะส่วนบุคคล สร้างวินัยของตนเองและองค์กร ไม่ทำผิดศีล เกิดความซื่อสัตย์ รู้หน้าที่และมีความรับผิดชอบ มีทัศนะกว้างไกลและลึกซึ้ง เข้าใจหลักปฏิจางสมุพบาท เหตุและผลในกฎแห่งกรรม ตติศึกษาขั้นตีสองทำให้บุคคลพ้นทุกข์ถาวร มีความสุขแท้จริง ไม่หวนกลับมาทุกข์อีกต่อไป การฝึกอธิวาสณขั้นตีสองจึงสามารถนำไปใช้ในการบำบัดจิตใจและลดความเครียดในสังคมสมัยใหม่ได้เช่นเดียวกับวิธีการฝึกกษานติสามระดับในมหายาน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ในเถรวาทกล่าวถึงขั้นตีสอง 2 ขั้น แต่ในมหายานกล่าวถึงขั้นตีสอง (กษานติ) 3 ขั้นในการฝึกฝนบูรณาการเพื่อเป้าหมายสุดท้ายคือการบรรลุธรรมที่มีสถานะที่แตกต่างกัน คือในเถรวาทมุ่งการเป็นอริยสาวก หรือพระปัจเจกพุทธเจ้า ในมหายานมุ่งการเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น (Sasaki, 1958)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ขั้นตีสองกับจริยธรรมและผล ก็ในเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงแสดงอานิสงส์ของขั้นตีสองความอดทนอดกลั้นไว้ 5 ประการนี้ คือ (1) เป็นที่รักเป็นที่พอใจของคนหมู่มาก (2) มีเวรน้อย (3) มีโทษ

น้อย (4) ไม่หลงลืมสติเมื่อใกล้ตาย (5) หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ อานิสงส์เหล่านี้ถูกยกไปเผยแพร่อย่างแพร่หลาย แม้ในศาสนาอื่นด้วย คำถามที่อาจเกิดขึ้นแก่นักปราชญ์ทั้งหลายคือ เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้ปฏิบัติขั้นใดระดับใด หรือแบบใดเล่า จึงได้อานิสงส์ครบทั้ง 5 ข้อ หรือว่าขั้นตีสามัญก็พาให้ได้านิสงส์ทุกข้อได้? งานวิจัยชิ้นนี้พบว่าขั้นตีสามัญทั่วไปที่มีในปุณณผู้ยังบกพร่องในศีลห้าหรือขาดจริยธรรมอยู่เนืองๆ ย่อมไม่ใช่ขั้นติแบบอริยะะ จึงไม่สามารถรับผลและอานิสงส์ของขั้นตินี้ได้ครบทุกข้อ เนื่องจากมีฉกฉวยปฏิบัติที่มีในตนแบบเพราะความเป็นผู้ไม่มีศีลครบ แต่ขั้นติแบบอริยะะเป็นของผู้มีสัมมาทิฐิและมีศีลเป็นปกติเท่านั้นจึงจะสามารถรับผลและอานิสงส์ของขั้นติได้ครบถ้วนบริบูรณ์ทั้ง 5 ข้อ เนื่องจาก ผู้ปฏิบัติเป็นผู้ประกอบความเคารพศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัยอย่างมั่นคงไม่หวั่นไหว ยินดีอดทนอดกลั้นพัฒนาฝึกฝนตนด้วยการประพฤติปฏิบัติตามพระพุทธรธรรมวินัยด้วยทาน-ศีล-ภาวนาเป็นต้น สอดคล้องกับผลและอานิสงส์ของการมีสัมมาทิฐิ การมีความเคารพศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัยอย่างไม่หวั่นไหว และผลแห่งการรักษาศีลให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 1014 หน้า 517-518, เล่มที่ 11 ข้อที่ 316 หน้า 305, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539; ภัทรพล น้ำใจสุข, 2560) พระไตรปิฎกภาษาไทย, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จึงสรุปได้ว่า พระพุทธดำรัสนี้ พระพุทธเจ้าทรงหมายถึงขั้นติแบบอริยะะเท่านั้นไม่ใช่ขั้นติแบบสามัญอย่างที่ยกทั้งหลายเข้าใจกัน (นัฏฐกานต์ ชัตติโยทัยวงศ์, 2568)

2. ขั้นติกับการบรรลุธรรม: คำถามว่าต้องอดทนอย่างไรให้บรรลุธรรม? ผลวิจัยพบว่า ต้องใช้ขั้นติแบบอริยะะเท่านั้น เนื่องจากขั้นติแบบนี้ประกอบด้วยสัมมาทิฐิและศีล ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้อง เริ่มจากการศึกษาพระพุทธรธรรมวินัย (ปริยัติ) การลงมือปฏิบัติ ฝึกฝนตนอดทนในโพธิปักขิยธรรมให้เกิดประสบการณ์จริง (ปฏิบัติ) จนกระทั่งได้รู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริงในสัทธรรมเพราะการปฏิบัติโพธิปักขิยธรรมนั้น(ปฏิบัติ) จนกระทั่งเกิดปัญญาบริสุทธิ นำไปสู่การบรรลุอริยมรรคอริยผลได้สำเร็จ หรือได้สำเร็จพระสัมมาสัมโพธิญาณ(สอดคล้องตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกภาษาไทยเล่มที่ 11 ข้อที่ 138 หน้า 101, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539; พระสมศักดิ์ กิตติธมฺโมและสุธี แก้วเขียว, 2021)

3. ขั้นติกับทิฐิ ในมหายานมักมีคำถามเกี่ยวกับความเชื่อใน “จิตเที่ยง” และผลต่อการตรัสรู้ เมื่อวิเคราะห์ผ่านขั้นติ การวิจัยพบว่า ขั้นติที่ประกอบด้วยสัมมาทิฐิ ศีล และความศรัทธาในพระรัตนตรัยตามแบบมหายานมีอานิสงส์มาก สอดคล้องกับที่ปรากฏในเถรวาท (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 19 ข้อที่ 1014 หน้า 517-518, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และคัมภีร์ในมหายาน เช่น มหายานรัตนโคตรวิภาค (ละอองดาว นนทะสร, 2561) เป็นต้น แต่ความเชื่อเรื่องจิตเที่ยงเป็นแนวคิดหลักของมหายาน สามารถนำไปสู่ความเข้าใจผิดที่คลาดเคลื่อนซึ่งมักปรากฏในช่วงที่พระโพธิสัตว์ยังไม่บรรลุอรหัตตภาวะเนื่องจากยังมีกิเลสละเอียดที่ยังละไม่หมด (ยังไม่เข้าถึงอรหัตตภาวะ ดังตัวอย่างจากมหาโควินทสูตร แสดงถึงพระโพธิสัตว์ที่แนะนำการเกิดในพรหมโลกก่อนตรัสรู้ แต่เมื่อตรัสรู้แล้วทรงแนะนำหนทางการบรรลุธรรมสู่นิพพาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 329 หน้า 257-518, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ขั้นติจึงเป็นสะพานที่นำพระโพธิสัตว์สู่การตรัสรู้ที่สมบูรณ์ (พระติปิฎกอาจารย์กุมารชีวะ. (2564) อย่างไรก็ตาม ขั้นติแบบอริยะะและความเคารพศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัยจะเป็นพลังกุศลที่นำไปสู่การตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง เพื่อการแก้ไขความเข้าใจ

ผิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 329 หน้า 257, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือการได้พบพระพุทธเจ้า เพื่อละความเชื่อใน “จิตเที่ยง” (Suzuki, Daisetz, 1978.)

4. ขั้นตอนการบูรณาการ อาจมีใครตั้งประเด็นในการนำไปบูรณาการด้านต่างๆ ได้อย่างไร ผู้วิจัยจึงขอยกตัวอย่างเช่น ด้านขั้นต้นกับศีลวินัย เมื่อพิจารณาความที่ปุถุชนมีมิจฉาทิฎฐิโดยมาก การใช้ธวัสนขันติย่อมไม่เกิดขึ้น จะเกิดขึ้นได้เมื่อปุถุชนมีสัมมาทิฎฐิและรักษาศีล 5 หรือกุศลกรรมบถสิบเป็นนิสัยแล้วเท่านั้น เมื่อเกิดธวัสนขันติแล้วองค์ธรรมต่างๆ จะเข้ามาสนับสนุน ทำให้ศีลบริบูรณ์ยิ่งขึ้น นำมาซึ่งกำลังใจและส่งเสริมการปฏิบัติกิจต่างๆ ให้สำเร็จด้วยดี ถ้าเพิ่มการรักษาวินัยที่เคร่งครัด อาจบรรลุธรรมได้ในปัจจุบัน (อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทยเล่มที่ 1 หน้าต่างที่ 2, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) ขันติจึงมีประโยชน์มาก

ด้านขั้นต้นกับการพัฒนาตนเอง ในขณะที่เผชิญความท้าทายหรืออุปสรรค ขันติทั้งในเถรวาทและมหายานย่อมสามารถช่วยให้บุคคลรักษาความสงบของจิตใจ พัฒนาความอดทนในการแก้ปัญหาเกิดสมาธิและปัญญาพัฒนาได้เร็ว เมื่อฝึกจนเป็นนิสัยย่อมเป็นองค์ประกอบสำคัญเพื่อการพัฒนาเข้าสู่การบรรลุธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่มที่ 11 ข้อที่ 138 หน้า 101, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ด้านขั้นต้นกับความขัดแย้ง การบูรณาการขันติแบบอริยะในการแก้ไขความขัดแย้ง ทำให้เกิดสติปัญญาเห็นปัญหาที่แท้จริง และสามารถลด หรือแก้ไขข้อขัดแย้งด้วยปัญญาเป็นการแก้ไขในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม ไม่เกิดความโกรธ พยาบาท หรือเบียดเบียนกัน ไม่เป็นคู่แ้วกัน ทำให้เกิดความสงบสันติสุขทุกฝ่าย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 215 หน้า 358, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539; Dalai lama, อ้างอิงใน Gyatso, 2005)

ด้านขั้นต้นกับการบริหารจัดการและองค์กร เมื่อสมาชิกต่างก็มีธวัสนขันติและศีล บุคคลเหล่านั้นย่อมยินดีให้ความร่วมมือประสานงาน เกิดความรักความมีเมตตากรุณาต่อกัน ให้เกียรติและยินดีในการทำงานร่วมกัน เกิดความสามัคคี มีความกล้าในทำงาน ในที่ทำงาน การบริหารจัดการที่ดีย่อมเกิดขึ้น สร้างความเจริญรุ่งเรืองแก่องค์กรและสังคม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 ข้อที่ 316 หน้า 305, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ด้านขั้นต้นกับจิตวิทยาและสุขภาพจิต จะเห็นได้ว่า ขันติแบบสามัญไม่สามารถตอบโจทย์หรือปัญหาชีวิตได้มากเท่า ความรู้ความเข้าใจในธวัสนขันติและรู้จักนำไปบูรณาการใช้ให้เป็นประโยชน์ เพราะธวัสนขันติและขันติ(กษานติ) เกิดขึ้นได้เพราะสัมมาทิฎฐิและศีลเป็นสำคัญ ทำให้จิตมีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง มีศีลเป็นที่ยึดเหนี่ยวอย่างมีนัยสำคัญ ทำให้เกิดปิติปราโมทย์ขึ้นได้ เพราะการมีศีลที่บริสุทธิ์ นำไปสู่กำลังใจและเกิดสมาธิ สติปัญญาและสัมปชัญญะ จึงสามารถบำบัดจิตใจและลดความเครียดได้อย่างแท้จริง ทำให้มีสุขภาพจิตดีได้โดยไม่ยาก (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2551; Dalai lama, อ้างอิงใน Gyatso, 2005).

ดังนั้น ในทางการปฏิบัติ ขันติจึงควรถูกส่งเสริมให้เป็นคุณธรรมที่มีรากฐานจากสัมมาทิฎฐิและศีล ให้เกิดปัญญา ไม่ใช่เพียงการอดทนทางกายหรือใจแบบทื่อ ๆ เพราะการพัฒนาขันติที่แท้จริงต้องประกอบด้วยความเข้าใจในไตรลักษณ์ อริยสัจ และหลักปฏิจางสมุบาท เพื่อให้ขันติกลายเป็น "พลังแห่งการหลุดพ้น" ไม่ใช่แค่เครื่องมือของการอดทนหรืออดกลั้นเท่านั้น

องค์ความรู้ใหม่

ในงานวิจัยครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยพบว่า

(1) ขันติและกษานติ ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายานมีความหมายว่าอดทนอดกลั้นพิเศษ (ขันติแบบอริยะ) นำสู่อรรถผล ไม่ใช่ขันติแบบสามัญ โดยคำว่า ขันติ (บาลี) มีความหมายลึกซึ้งกว่าคำว่ากษานติ (สันสกฤต)

(2) ขันติและกษานติ เป็นของผู้มีสมาธิฐานและศีลแบบพระพุทธธรรมวินัยเท่านั้น

(3) ขันติในเถรวาทแบ่งเป็นอริยาสันติ (สนับสนุนและคุ้มครองศีลประพฤติ)และ ตีติกขาขันติ (กำจัดและประหารกิเลสสังโยชน์)

(4) อริยาสันติที่ผ่านธรรมอันเป็นส่วนสุตรอบ 4 ประการจะมีศักยภาพถึงระดับสูงสุด เปลี่ยนศีลสังวรให้เป็นอริศีล เปลี่ยนอินทรีย์ผู้ปฏิบัติให้เข้มแข็งและเปลี่ยนเป็นตีติกขาขันติได้

(5) ขันติแบบอริยะเป็นส่วนหนึ่งของมรรค (ปฏิสัมภิทามรรค)

(6) ขันติแบบอริยะคือจุดเชื่อมระหว่างบารมีกับมรรค

(7) ผลของอริยาสันติส่งผลให้ไกลถึงสวรรค์และชั้นพรหมได้

(8) ผลของตีติกขาขันติที่ทำงานร่วมกับอนุโลมขันติ ส่งผลให้บรรลุอริยมรรคอริยผลในปัจจุบัน

(9) อริยาสันติเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยรักษาพระวินัยให้เคร่งครัด ทำให้เกิดอริศีล อริจิต และอริปัญญา เพื่อการบรรลุธรรม

(10) ขันติในการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในเถรวาทและมหายานคืออริยาสันติ

(11) ผู้ปฏิบัติสามารถเลือกเป็นพระอริยสาวก พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้อย่างเสรี เป็นไปตามทิฐิ เจตนา ความปรารถนา ความตั้งใจและสังขารทั้งหลาย

(12) ขันติแบบอริยะในวินัยประพฤติที่เคร่งครัด (คตปัจจาคตวัตร) สามารถทำให้บรรลุเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าในปัจจุบัน โดยเชื่อมโยงกับบุญที่เคยทำมาก่อน (บุพพโยคจาร)

(13) คตปัจจาคตวัตร ส่งผลให้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าหรือตายแล้วบรรลุอรหัตผลที่สวรรค์หรือถ้าเกิดเป็นมนุษย์จะเป็นชิปปาบุคคล บรรลุธรรมเบื้องพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า

(14) ขันติแบบอริยะที่เข้มแข็งจะเป็นขันติบารมีแก่ผู้ปฏิบัติ

(15) ขันติและอริยะเป็นเครื่องมือที่จำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งยวดของการบำเพ็ญบารมีทุกบารมีของพระโพธิสัตว์ทั้งในเถรวาทและมหายาน

(16) กษานติ หรือขันติในมหายาน มี 3 ชั้น คือโฆชนุกาขันติ อนุโลมิกิกษานติ อนุตปัตติกธรรมกษานติ

(17) ขันติ (กษานติ) ทั้ง 3 ชั้นในมหายานสอดคล้องกับหลักปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ตามหลักการของเถรวาท

(18) อริยาสันติ ทำให้พระโพธิสัตว์ได้เข้าและเลื่อนชั้นในโพธิสัตว์ภูมิ

(19) ขันติแบบอริยะสามารถนำไปสู่จุดหมายคือการบรรลุธรรมขั้นสูงสุดได้

(20) ขันติแบบอริยะเป็นคุณธรรมสากลของโพธิสัตว์และอริยสาวก แม้จะแตกต่างกันเป้าหมาย (โพธิญาณ vs วิปัสสนาญาณ) แต่ใช้ขันติเป็นฐานร่วมของการก้าวข้ามอุปสรรค

(21) ขันติแบบอริยะแปรทุกข์ให้เป็นปัญญา

- (22) ขันติคือพื้นฐานของการดำรงสติเมื่อถูกทดสอบ
- (23) ขันติสอนให้ยอมรับความจริง เห็นสัจธรรมความจริง ทำให้ไม่หนีความจริงแม้ถูกรบกวนให้เกิดทุกข์ ซึ่งนำไปสู่การเห็นธรรมที่ปรากฏอย่างแท้จริง
- (24) ขันติช่วยให้เข้าใจทุกข์ ไม่ใช่แค่ทนทุกข์ ขันติสอนให้เปิดใจ ผ่านโยนิโสมนสิการให้เห็นว่าทุกข์เป็นธรรมดาแห่งโลก และกลายเป็นสิ่งที่ช่วยให้จิตเติบโต
- (25) ขันติแบบอริยะคือหนทางที่ช่วยรักษาพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน
- (26) ขันติแบบอริยะนี้ไม่มีในศาสนาอื่น มีแต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น เพราะเป็นไปเพื่อตรัสรู้เป็นพระอรหันต์ พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
- (27) ขันติแบบอริยะเป็นเครื่องมือที่ดีเลิศเพื่อบุรณาการในทุกสรรพสิ่งและในชีวิตประจำวัน เพื่อผลลัพธ์ที่ดีเลิศ เพราะผู้มีขันติแบบอริยะย่อมมีสัมมาทิฐิ มีศีลงาม ไม่เบียดเบียนทำลายคนอื่น และสิ่งแวดล้อม รู้พอเพียง ไม่โลภในสิ่งที่เกินคุณธรรม รู้รักษาความดีและสิ่งที่ดีต่อส่วนรวม รู้จักสร้างสรรค์นำความเจริญมาให้ชุมชน สังคม ฯลฯ

บทสรุป

ขันติในพระพุทธศาสนาในเถรวาท ไม่ใช่เพียงคุณธรรมเชิงศีลธรรม แต่เป็นองค์ประกอบของมรรค โดยสัมพันธ์กับอริยมรรคมีองค์ 8 อย่างใกล้ชิด เพื่อการบรรลุเป็นอรหันตสาวก ในฝั่งของมหายานพระโพธิสัตว์วินดิกษานติ (อดทนอดกลั้น มีอดสาหะบากบั่นพากเพียร) บำเพ็ญโพธิสัตว์มรรคทำกิจในโพธิปักขิยธรรม 37 ประการจนเคยชิน พร้อมกับการบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์และช่วยเหลือสรรพสัตว์ที่ตกทุกข์ได้ยากด้วยความเมตตากรุณา และด้วยปัญญาอันชาญฉลาดในอุบายกุศล (อนุโลมิกิกษานติ) ที่ได้จากการพัฒนาปรัชญา (ปัญญา) มาแต่ละชั้นภูมิ เลื่อนชั้นในโพธิสัตว์ภูมิ และเมื่อบารมีเต็มบริบูรณ์ องค์บารมีธรรมทุกประการจะรวมส่งให้กษานติ (โฆชนุคากษานติ + อนุโลมิกิกษานติ) แสดงผลอนุปัตติกรรมกษานติ คือเข้าสู่บัลลังก์แห่งการตรัสรู้ บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณและสำเร็จเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ขันติเป็นคุณธรรมที่ลึกซึ้งในพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน โดยเป็นทั้งเครื่องมือและผลของการปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม ในเถรวาทอริวาสสนขันติ และ ตีติกขาขันติ สนับสนุนการรักษาศีลและการละกิเลส นำไปสู่อรหัตผล ในมหายาน ขันติ (กษานติ) มีสามระดับ เป็นระดับของการนำไปสู่การสร้างบารมีที่นำพระโพธิสัตว์สู่การตรัสรู้และการโปรดสรรพสัตว์ สรุปได้ว่าขันติแบบอริยะเชื่อมโยงสัมมาทิฐิ ศีล สติและปัญญา เป็นพลังที่เปลี่ยนทุกข์ให้เป็นปัญญา และสร้างสันติสุขทั้งในระดับบุคคลและสังคม การวิจัยนี้ยืนยันว่า ขันติในพระพุทธศาสนาทั้งในเถรวาทและมหายาน คือจุดเชื่อมต่อ (สะพาน) ที่นำผู้ปฏิบัติสู่การหลุดพ้นและการรู้แจ้งในทุกเส้นทางของพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไปในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง “เทคโนโลยีช่วยเพิ่มหรือลดความสามารถในการฝึกชั้นดีในยุคดิจิทัลได้อย่างไร” เพื่อศึกษาแนวโน้มการใช้สมาธิผ่านแอปพลิเคชันหรือเครื่องมือดิจิทัลว่ามีอิทธิพลต่อความอดทน (ชั้นดี) ของผู้ปฏิบัติหรือไม่ และส่งผลต่อการพัฒนาไปสู่การบรรลุธรรมหรือไม่อย่างไร

1.2. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง “ชั้นดีในกลุ่มผู้ปฏิบัติที่มีความหลากหลายทางเพศและอัตลักษณ์เพื่อเส้นทางจิตตภาวนา ด้วยพุทธภักติ” แนวทางการฝึกชั้นดีในกลุ่มผู้ปฏิบัติที่มีความหลากหลายทางเพศและอัตลักษณ์ เปรียบเทียบว่ามีประสบการณ์ในการฝึกชั้นดีที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นหรือไม่ เนื่องจากอาจเผชิญกับความท้าทายทางสังคมและความท้าทายเหล่านี้ส่งผลต่อประสบการณ์ชั้นดี เพื่อเส้นทางบรรลุธรรมอย่างไร

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1. เสนอให้มีการศึกษาชั้นดีในบริบท จิตวิทยาเชิงพุทธ โดยเฉพาะการเปรียบเทียบกับแนวคิดเรื่อง RESILIENCE หรือ EMOTIONAL REGULATION ในจิตวิทยาสมัยใหม่ เพื่อค้นหาจุดร่วมและแนวทางบูรณาการ

2.2. ควรจัดอบรมหรือกิจกรรมทางธรรม ที่เน้นชั้นดีในฐานะ “เครื่องมือแห่งการเห็นธรรม” ให้กับบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะในกลุ่มที่กำลังเผชิญกับทุกข์หรือความเครียดทางจิตใจ เพื่อให้สามารถเข้าใจทุกข์อย่างมีสติและปล่อยวางได้

เอกสารอ้างอิง

- นัฏฐกานต์ ชัตติโยทัยวงศ์. (2568). การตีความเรื่องชั้นดีที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางสังคม. *วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์* ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน).
- พระนาคราช. (2566). *คัมภีร์ศีลธรรมปุณทริกสูตร* ฉบับแปลจากต้นฉบับจีนเป็นไทยโดยพระโสภณวชิราภรณ์ (ไสว โชติโก) และคณะ ฯ แปลจากต้นฉบับจีน. พระศีลธรรมปุณทริกสูตรพร้อมพระสูตรบริวาร ฉบับสมบูรณ์ ของพระมหาปิฎกโทโชหรือดำเจิ้งจั้ง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระติปิฎกาจารย์กumarชีวะ. (2564). *วัชรปรัชญาปารมิตาสูต*. แปลโดย พระมหาอานนท์ อานนโท. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธรังษี.
- พระพรหมบัณฑิตและคณะ. (2561). *พรหมพระไตรปิฎกฉบับสากล: วิถีธรรมจากพุทธปัญญา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพุทธโมสเถระ. (2560) *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. แปลโดย สมเด็จพระพุทธปาณสีลาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด
- พระมหาวิชาญ กำเหนิดกลับ. (2549). การศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์โพธิจริยยาวตาร. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสันสกฤตศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระมหาพุทธรักษ์ ปราบนอก. (2549). การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์มหายานสูตรลังการ. *วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิตสาขาสันสกฤตศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. (2551). *มงคลชีวิต ฉบับทางก้าวหน้า*. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- พระราชปริยัติกวี (สมจินต์ สมมาปญโญ). (2560). *คัมภีร์มหายานลัทธิอวตารสูตร*. กรุงเทพมหานคร:

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
พระสมศักดิ์ กิตติธมฺโมและสุธี แก้วเขียว. (2021). ศึกษาหลักธรรมและการบรรลุนิพพานของพระฝัก
คุณะ. วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม
2564).
- ภัทรพล น้ำใจสุข. (2560). แนวคิดและรูปแบบการปฏิบัติเพื่อความเป็นโสดาบันในพระพุทธศาสนา
เถรวาท. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2560).
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ละอองดาว นนทะสร. (2561). การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์รัตนโคตรวิภาค มหាយानัตตรัตนศาสตร์.
ดุขฎิณิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสันสกฤตศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2506). วิมลเกียรติคุณเทสสุตร. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- แสง มนวิฑูร. (2512). คัมภีร์ลลิตวิสูตร: พระพุทธประวัติฝ่ายมหายาน. กรุงเทพมหานคร: กรม
ศิลปากร.
- Agrawal, Mansi. (2021). *Patience and Forgiveness: The Meaning of Kṣānti (Pali: Khanti) in the Mahābhārata and the Pali Canon*. PhD diss., Yale University.
- Gyatso, Tenzin. (2005). *Essence of The Heart Sutra: The Dalai Lama's Heart of Wisdom Teachings*. Massachusetts: Wisdom Publications.
- Wakefield, Alex. (2021). Freedom From Hatred: The Role of Khanti in Complementing the Work of International Humanitarian Law (IHL)". *Contemporary Buddhism: An Interdisciplinary Journal*. 22(1-2): 281-298.
- Prebish, Charles S. (2002). *Buddhist Monastic Discipline: The Sanskrit Prātimokṣa Sūtras of the Mahāśālisthikas and Mūlasarvāstivādins*. (2nd ed.). Delhi: Motilal Banarsidass Publishers.
- Harvey, Peter. (2000). *An Introduction to Buddhist Ethics*. New York: Cambridge University Press.
- Keown, Damien. (2003). *Buddhism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Sasaki, Genjun H. (1958). Khanti, Kanti, Ksanti. *Journal of Indian and Buddhist Studies*. 7(1), 354-359.
- Suzuki, Daisetz. (1978). Trans. *The Lankavatara Sutra: A Mahayana Text*. Boulder: Prajna Press.

Transformation Chinese Kungfu to be New Design Animation and Interpretation Tao Philosophy

¹Chen Yiren, ²Veerawat Sirivesmas and ³Sone Simatrang

¹Guangdong Polytechnic Normal University

^{2,3}Silpakon University

¹Corresponding author, e-mail: 735995271@qq.com

Received June 4, 2025; **Revised** December 29, 2025; **Accepted:** December 30, 2025

Abstract

This research aims to 1) analyze the aesthetics and Taoist philosophy inherent in traditional Kung Fu and its potential expression in modern animation, 2) explore multidimensional visualization techniques to innovate Kung Fu representation, and 3) interpret Taoist philosophical concepts through animation to evoke audience reflection on the harmony between humanity and nature. A mixed-methods approach was employed, combining a qualitative analysis of Taoist texts and martial arts aesthetics with a practice-based creation of an animation prototype. This process utilized 3D motion capture and particle effects to visualize intangible concepts like "Qi" and "Wu Wei." The results demonstrate that animation is a superior medium for visualizing abstract philosophical concepts compared to traditional forms. Specifically, the integration of particle effects successfully visualized the flow of energy, while the narrative structure effectively conveyed the balance of Yin and Yang. This study concludes that transforming Kung Fu through multidimensional animation not only preserves the martial art form but also deepens the philosophical understanding of the "unity of heaven and man" for contemporary audiences.

Keywords: Chinese Kung Fu; Animation Art; Taoist Philosophy; Multi-Dimensional Visualization

Introduction

Establishing the Philosophical Core (The "Ideal") Taoist philosophy emphasizes "the unity of heaven and man," representing the harmony between humanity and nature. This concept, particularly "Tao following nature" advocated by Laozi, serves as the spiritual pillar of Kung Fu practice. Unlike mere physical imitation, Chinese

Kung Fu expresses profound philosophical thoughts and aesthetic feelings through action. Several scholars support this intrinsic connection. Sukhoverkhov, Klimenko, and Tkachenko (2021) noted that the Daoist philosophy of 'ziran' (naturalness, spontaneity) directly influenced 'animal' or 'imitation styles,' fostering natural and unforced combat moves. Furthermore, Kung Fu self-cultivation involves introverted and transcendent educational wisdom, including generation, transformation, and the unity of knowledge and practice (Sun & Chen, 2024). This aligns with the view that the "merit" of Chinese martial arts lies in virtue cultivation rather than mere combat, reflecting a craftsman spirit where art carries the Tao (Pei & Wang, 2024). Wen (2021) further suggests that Taoist philosophy should guide external body movements, which in turn helps practitioners understand philosophy, achieving the state of "returning to emptiness" for physical and mental longevity.

Identifying the Problem & The Solution (The "Gap" & "Research Focus") Despite these profound depths, current visual representations often fail to capture them. Tao (2015) argues that the importance of action design in Chinese animation films is frequently ignored, meaning the soul of the characters and the film's core ideas are not vividly reflected through actions. This creates a gap between the philosophical essence of Kung Fu and its visual presentation. To address this, this research explores the visual expression of Kung Fu through animation effects that combine philosophy, culture, and emotion, thereby breaking traditional boundaries to create a new art form.

Significance and Impact (The "Benefit") Developing this new form of expression is crucial not just for artistic innovation, but for societal benefit. Woodward (2009) highlights that martial arts provide health-promoting and meaningful exercise for millions, offering benefits such as better overall health, balance, and psychological well-being. By using martial arts as a treatment modality rather than promoting aggression, it becomes a valuable tool for at-risk youth (Woodward, 2009). Therefore, transforming Kung Fu into a multidimensional animation design that authentically interprets Tao philosophy is necessary to enhance these educational and cultural values for the new generation.

Research objectives

1. To analyze the correlation between core Taoist philosophical concepts specifically Wu Wei, Yin-Yang, and Qi and traditional Kung Fu aesthetics to establish a theoretical basis for visual representation.
2. To develop a "Multi-Dimensional Visualization" framework that integrates

modern animation technologies (3D motion capture, particle systems, and VR) with Kung Fu movements to innovatively interpret abstract Taoist philosophy.

3. To evaluate the effectiveness of the proposed animation model in communicating Taoist philosophy and enhancing audience engagement compared to traditional media forms.

4. To critically reflect on the interdisciplinary methodology combining philosophical analysis with creative animation practice, identifying its advantages and challenges to inform future cross-disciplinary research.

Research Methodology

This study employed a mixed-method research approach, combining qualitative and quantitative methods, to systematically investigate the integration and visualization of Taoist philosophy within Chinese Kung Fu animation. The research area focused specifically on animation design techniques and philosophical interpretations within the context of traditional Chinese martial arts.

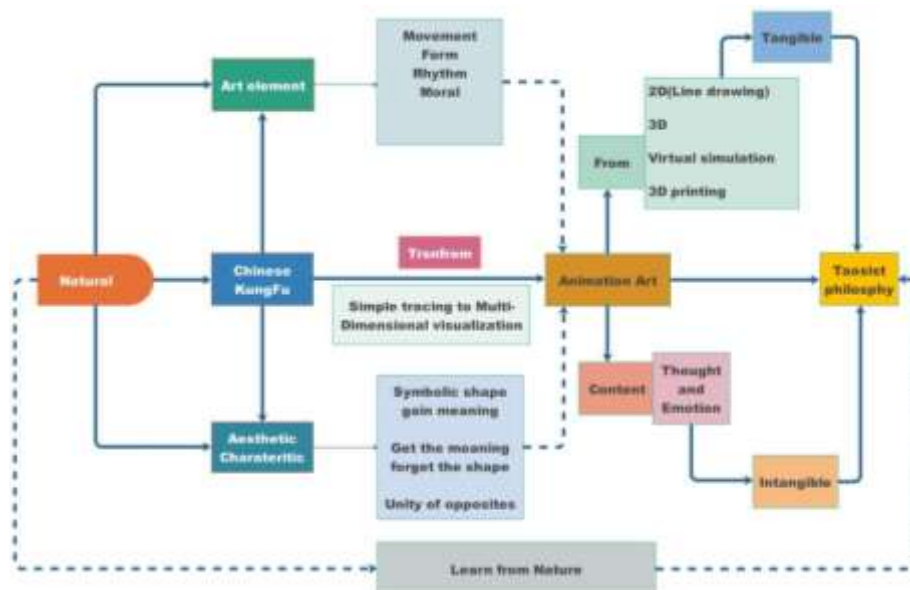

Figure 1 The Art of Animation Research Process

The research process for this study involved an interdisciplinary and integrative approach, beginning with the concept of "Nature" as the foundational source influencing both Chinese Kung Fu and Taoist philosophy. From this foundation, the research branched into two key areas: artistic elements and aesthetic characteristics.

The artistic elements explored included movement, form, rhythm, and moral aspects inherent in traditional Kung Fu, providing tangible expressions for animation. Concurrently, the aesthetic characteristics of Kung Fu—rooted in natural symbolism,

philosophical meaning, and the principle of unity between opposites—provided intangible philosophical content and emotional depth to the animation design process. The transformative process from traditional Kung Fu into animation art involved moving from simple, static tracing (as seen in traditional line drawings) to sophisticated, multi-dimensional visualizations. Techniques employed in this transformative phase encompassed various modern animation technologies such as 2D and 3D animation, virtual simulation, and advanced 3D printing. These techniques enabled the accurate and creative portrayal of Kung Fu movements, enriching their philosophical and symbolic meanings.

Finally, the integration of animation art with Taoist philosophy was realized through tangible and intangible pathways. The tangible aspects included clearly articulated representations through animation, virtual simulations, and 3D printing. The intangible dimensions encompassed the deeper philosophical thoughts and emotional resonance derived from Taoist concepts, such as symbolic shapes gaining philosophical meaning, the concept of transcending form to grasp deeper truths ("get the meaning, forget the shape), and balancing opposites to achieve harmony.

Throughout this iterative research process, the principle of "learning from nature" consistently informed and guided the integration between philosophical concepts and animation techniques, ensuring authenticity and depth in the visualized representations.

The methodological framework of this study was divided into three distinct phases as follows:

Phase 1: Analysis of Taoist Philosophy and Traditional Kung Fu Aesthetics in Modern Animation. In the first phase, the research focused on analyzing and synthesizing Taoist philosophical concepts and aesthetic elements inherent in traditional Kung Fu, exploring their application and representation in modern animation.

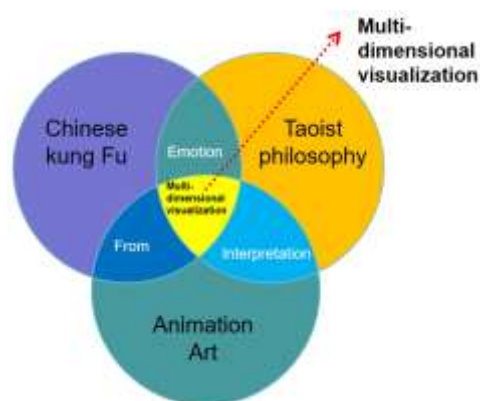

Figure 2 kung Fu, Philosophy, Animation Art Relationship Diagram (Researcher, 2024)

- **Sample Group:** This phase involved an extensive documentary analysis and literature review. Key sources included classical Taoist texts, contemporary research papers on Taoism and martial arts philosophy, and animation literature (Sukhoverkhov, Klimenko, & Tkachenko, 2021; Liu & Zhang, 2018; Wen, 2021).
- **Research Instrument:** A systematic review matrix was developed, categorizing sources by relevance, theoretical contribution, and applicability to Kung Fu aesthetics and Taoist philosophy.
- **Instrument Quality:** The content validity of the review process was ensured through expert validation by two professors specializing in philosophy and animation arts.
- **Data Collection and Analysis:** Relevant literature was collected from academic databases, scholarly journals, and authoritative publications. Data were qualitatively analyzed using thematic content analysis, focusing specifically on concepts such as *Wu Wei* (effortless action), Yin-Yang balance, and the unity of humanity and nature (*Tian Ren He Yi*).

Phase 2: Investigation of Visual Representation and Animation Techniques in Kung Fu Philosophy Interpretation. The second phase aimed at investigating innovative ways to visually interpret traditional Kung Fu movements, aesthetics, and Taoist philosophical symbolism through animation.

- **Sample Group:** A questionnaire-based survey was conducted with 200 randomly selected Chinese college students who represented typical animation audiences, providing perspectives on visual representation methods.
- **Research Instrument:** A structured questionnaire assessed audience preferences and satisfaction across four methods of visualizing Kung Fu movements: line drawings, theater/drama performances, live-action films, and animation.
- **Instrument Quality:** Questionnaire reliability was tested using Cronbach's alpha coefficient, yielding high internal consistency ($\alpha > 0.80$).
- **Data Collection and Analysis:** Questionnaires were distributed and collected digitally. Descriptive statistical analysis was performed, including means, standard deviations, and comparative satisfaction ratings across visualization methods, clearly indicating animation's effectiveness over traditional media (Weng, Duan, & Wu, 2023; Dong, 2024).

- **Virtual Reality (VR) and Augmented Reality (AR):** Through immersive technology, users are brought into a virtual environment to interact with animated scenes and characters.

Figure 1 Researchers' test on VR equipment (Researcher, 2024)

Figure 2 Action symbolization diagram (Researcher, 2024)

Figure 3 Visualization of the transformation map (Researcher, 2024)

Figure 4 3D motion capture scene (source: researchers, 2024)

Figure 5 Visualization of wind as a representation of motion effects (Researcher, 2024)

Figure 6 Representation of visualized movement effects in tigers (Researcher, 2024)

Figure 7 Representation of visualized movement effects in birds (Researcher, 2024)

Figure 8 Immersive visual VR display (source: Mirage Technology, 2024)

Figure 9 3D printing display (source: researchers, 2024)

Phase 3: Multi-dimensional Animation Design and Experimentation. In the third phase, the research conducted practical animation experiments to visually and effectively communicate Taoist philosophical concepts through innovative animation techniques and technologies.

- **Sample Group:** An expert panel consisting of three animation practitioners, two Kung Fu martial arts masters, and two philosophy scholars was formed to evaluate and provide qualitative feedback on animation experiments.
- **Research Instrument:** The research employed various innovative tools, including advanced 3D animation software (Autodesk Maya), motion capture technology, particle effect systems, and virtual reality (VR) and augmented reality (AR) interfaces, facilitating immersive, multi-sensory experiences (Hao, 2024; Liu, 2016).
- **Instrument Quality:** The validity and effectiveness of the animation prototypes were assessed by the expert panel through structured evaluation criteria including conceptual clarity, philosophical accuracy, visual impact, emotional resonance, and immersion.
- **Data Collection and Analysis:** Data were collected through semi-structured expert interviews and observational notes from experimental sessions. Qualitative thematic analysis identified key strengths, weaknesses, and areas for further philosophical integration and technical refinement. Additionally, experimental prototypes underwent iterative refinement based on expert feedback, leading to enhanced visual and philosophical coherence (Chen, 2021; Hao, 2024).

The combined results from these three methodological phases provided comprehensive insights into how Taoist philosophy can be effectively visualized and communicated through innovative animation design, contributing meaningful new knowledge to both academic philosophy and practical animation fields.

Figure 10 Video demonstration of final kung fu movement design (researcher, 2024)

Results

This section presents the findings derived from an analysis and evaluation conducted in response to the research objectives. The results are structured sequentially, directly addressing each specific objective. Firstly, it outlines the identification and representation of core Taoist philosophical concepts within traditional Chinese Kung Fu movements. Secondly, it describes the creation and evaluation of innovative animation prototypes designed to visually embody these Taoist principles. Lastly, it assesses the overall effectiveness of animation as a medium to communicate complex philosophical concepts to the audience, highlighting viewer perceptions, engagement, and comprehension. The detailed outcomes aligned with each objective are provided as follows:

1. For Research Objective 1, the analysis identified core Taoist philosophical concepts inherently embedded within traditional Chinese Kung Fu, notably *Wu Wei* (effortless action), the Yin-Yang balance, and the concept of *Qi* (vital energy). The study revealed that these principles are symbolically represented through Kung Fu movements, reflecting harmony with natural patterns, subtle balance, and fluidity. The visualization of *Wu Wei* emphasized smooth and intuitive motion, Yin-Yang was represented through complementary dynamic transitions between softness and hardness, and *Qi* was visualized using flowing particle effects symbolizing energy circulation, clearly conveying these abstract philosophical concepts.

2. For Research Objective 2, innovative animation prototypes were successfully developed and evaluated, effectively embodying Taoist philosophy using symbolic elements and Kung Fu-derived techniques. The prototypes utilized advanced 3D animation, particle simulations, motion capture, and immersive virtual reality technology. Through creative visual metaphors—such as animal-inspired movements and natural elements (wind, water)—and carefully designed narrative sequences, these prototypes significantly enhanced viewer comprehension and appreciation of Taoist philosophical teachings.

3. For Research Objective 3, animation was assessed as highly effective for philosophical communication. Audience evaluation demonstrated that animation's visual and narrative components substantially influenced viewer perception, engagement, and comprehension. Participants reported deeper intuitive understanding of Taoist concepts when experiencing animated sequences, especially regarding abstract ideas such as harmony, balance, and effortless action. This confirmed animation's capacity to convey complex philosophical principles more accessible and engagingly compared to traditional static or textual representations.

4. For Research Objective 4, The interdisciplinary methodology combining philosophical analysis with creative animation practice was critically reflected upon. The approach proved highly beneficial, enabling nuanced philosophical insights and fostering creative innovation. However, it also highlighted challenges such as balancing explicit philosophical content with artistic subtlety, and ensuring technical animation expertise aligns effectively with philosophical accuracy. Recommendations for future research include refining collaborative methods between philosophers and animators, further exploring immersive and interactive animation technologies, and enhancing audience evaluation mechanisms to better gauge philosophical communication effectiveness.

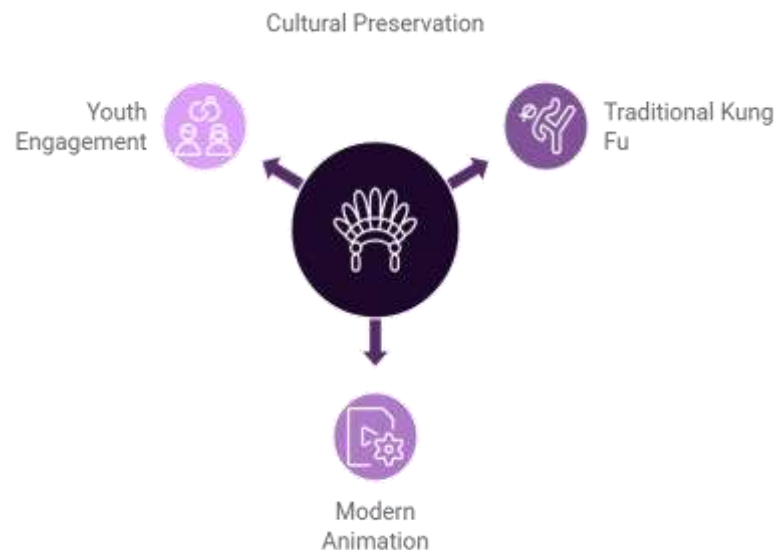

Figure 11 Cultural Preservation

This research has successfully integrated traditional Kung Fu culture with modern animation techniques, effectively addressing contemporary youth's growing interest in traditional cultural heritage. By creating engaging Kung Fu-themed animations, the study has enhanced young people's appreciation and understanding of cultural traditions. Animation acts as an effective medium, bridging ancient martial arts practices with modern visual narratives, overcoming traditional limitations by vividly capturing both physical movements and their emotional essence. Grounded in semiotic theory and enriched by Taoist philosophical principles—particularly Laozi's teachings on harmony between humanity and nature—this research deepens the interpretive dimensions of Kung Fu, contributing significantly to cultural preservation and the contemporary promotion of traditional martial arts.

Discussion

1. Findings from the first research objective indicated that core Taoist philosophical concepts such as Wu Wei (effortless action), Yin-Yang balance, and Qi (vital energy) are inherently expressed within traditional Chinese Kung Fu. This aligns with earlier research emphasizing the integration of Taoist principles into martial arts movements, symbolically illustrating deeper philosophical meanings such as harmony with nature and intuitive balance (Sukhoverkhov et al., 2021; Wen, 2021; Liu & Zhang, 2018).

2. The second research objective demonstrated that innovative animation prototypes effectively embodied Taoist philosophical ideas through creative visualization techniques. The use of visual metaphors, narrative structuring, and dynamic motion design successfully enriched the interpretation and appreciation of these Taoist teachings, consistent with previous findings that suggest animation significantly enhances philosophical communication compared to traditional methods (Dong, 2024; Zhang, 2019; Candy & Edmonds, 2018).

3. Results addressing the third research objective affirmed animation's effectiveness as a powerful medium for philosophical communication. Visual and narrative elements within animation significantly influenced audience engagement, perception, and understanding of Taoist philosophical ideas. These outcomes support earlier assertions that animation provides intuitive and accessible channels for audiences to engage deeply with complex philosophical content (Wang, 2024; Zhou, 2024; Hao, 2024).

4. The fourth research objective provided critical insights into the interdisciplinary methodology that integrated philosophical analysis with animation design practices. The study highlighted substantial advantages, including enriched philosophical depth and creative innovation, alongside specific challenges such as balancing philosophical accuracy with artistic subtlety. These reflections concur with prior research emphasizing the benefits and complexities inherent in interdisciplinary collaborations, suggesting careful methodological considerations and further refinement in future philosophical visual media projects (Chen, 2021; Liu, 2016; Weng, Duan, & Wu, 2023).

Research Finding and New Knowledge

1. The visualization of traditional Chinese Kung Fu has evolved significantly, transforming from simple representations of movements into diverse, multi-dimensional forms of artistic expression. This new approach greatly enhances visual

impact and provides audiences with more vivid, immersive, and engaging experiences of Kung Fu.

2. Kung Fu animation art embodies a successful multidisciplinary integration, combining traditional Chinese Kung Fu, Taoist philosophy, and modern animation technology. This fusion enables a deeper philosophical interpretation and creative reconstruction of traditional Kung Fu practices, facilitating enriched cultural expression.

Subject areas	Integration of content	Fusion effects	Achievement of objectives
Chinese Kung Fu	Kung Fu movements, martial arts aesthetics	Foundation for accurate movement, demonstrating strength and poise	Preserving and passing on Kung Fu skills and aesthetics
Taoist philosophy	Unity of Heaven and humanity, Yin-Yang balance, concept of Wu Wei (non-action)	Adding philosophical depth and symbolism to Kung Fu movements	Cultural transmission and spiritual expression
Animation techniques	2D/3D animation, particle special effects, VR/AR	Enhanced visualization, immersive, interactive experiences	Expanded methods of expression and increased visual impact
Multidisciplinary integration	Integration of Kung Fu, Taoist philosophy, and animation technology	Multi-dimensional interpretation and artistic innovation	<i>Promoting innovation and wider dissemination of Kung Fu animation</i>

Table 1 Multidimensional Interpretation of Traditional Kung Fu (Researcher, 2024)

3. The study found that Kung Fu movements consistently maintain a dynamic balance through rhythmic transformations of opposing forces. Specifically, Kung Fu integrates hardness and flexibility, speed and slowness, and attack and defense, exemplifying core Taoist concepts such as "overcoming hardness with softness." Movements flow dynamically, resembling natural phenomena such as wind, rain, and clouds. This balance and continuous transformation reflect Taoist philosophy's emphasis on harmony, rhythm, and the appropriate application of force within continuous change.

This research provides significant new insights and contributions to the integration of Taoist philosophical principles, Kung Fu aesthetics, and modern animation techniques. By merging these interdisciplinary areas, the study introduces novel perspectives that enhance both theoretical understanding and practical applications, resulting in innovations that enrich the cultural and philosophical depth of contemporary Kung Fu animations. The key contributions from this research are as follows:

1. The successful integration of Taoist philosophy and aesthetics within contemporary Kung Fu animation practices, enabling creators to develop personal artistic styles and transition from mere technical practitioners (draftsmen) to true creative artists.
2. The innovative fusion of traditional Kung Fu movements with advanced animation technology, highlighting the unique rhythmic and dynamic qualities inherent in animation art. This integration significantly enhances the expressive capabilities, cultural reflections, and emotional resonance of Kung Fu animation, thereby deepening audience immersion.
3. A reinforced philosophical insight emphasizing Kung Fu's intrinsic connection with nature. The research positions Kung Fu not merely as a martial practice but as an embodiment of nature's true beauty, underscoring the harmony and unity between human artistic expression and the natural world.

Conclusion

This research successfully integrates Taoist philosophical principles with traditional Chinese Kung Fu movements through advanced animation techniques. The findings highlight that multi-dimensional animation significantly enhances audience understanding of philosophical concepts such as Wu Wei, Yin-Yang balance, and Qi. Furthermore, the interdisciplinary fusion of Kung Fu, Taoist philosophy, and modern animation provides deeper cultural and emotional resonance, fostering creative innovation. Recommendations include promoting interdisciplinary curricula, extending animation applications to psychological training, and exploring cross-cultural contexts to enhance global appreciation of Kung Fu and Taoist philosophy.

Recommendations

Based on the findings and conclusions of this research, the following recommendations are proposed:

1. Recommendations for Utilizing Research Findings

1.1 Animation design students should engage more deeply with theoretical connections between Taoist philosophy, Chinese Kung Fu, and multi-dimensional animation visualization. Such deeper engagement would enhance both the philosophical understanding and aesthetic quality of Kung Fu animation productions.

1.2 Art practitioners are encouraged to explore beyond the specific field of Kung Fu animation. Cross-disciplinary collaboration with other art forms can broaden understanding of how Taoist philosophical concepts influence various artistic fields, thereby enriching creative practices.

1.3 Educators and institutions could apply multi-dimensional animation experiences integrated with psychological theories in psychological training programs for college students. Utilizing Kung Fu animation in interactive and gaming contexts could strengthen students' psychological resilience and reduce stress effectively.

1.4 Universities are recommended to include interdisciplinary courses that combine Kung Fu, Taoist philosophy, and various art disciplines in their curricula. Such courses will provide students with broader cultural and philosophical perspectives, stimulating their creativity and enhancing their critical thinking skills.

2. Recommendations for Future Research

2.1 The methodological approach of multi-dimensional visualization developed in this research should be extended to other cultural areas. Such extensions can facilitate greater understanding and appreciation of diverse cultural traditions through innovative visual media.

2.2 Future studies are encouraged to explore and advocate for animation effects in film and television productions as sustainable alternatives to traditional special effects. This aligns with Taoist principles emphasizing harmony between humans and nature, contributing positively to environmental conservation.

2.3 A longitudinal study examining the sustained effects of integrating Chinese Kung Fu and Taoist philosophy into physical exercise programs could be highly beneficial. Such research would provide insights into the long-term physical and mental health benefits of practicing Kung Fu under philosophical frameworks.

2.4 Cross-cultural research is recommended to explore how Kung Fu and Taoist philosophy are adapted and received in various cultural contexts worldwide. Such research would support the global dissemination of Kung Fu culture and enhance international appreciation and understanding of Taoist philosophical traditions.

References

- Chen, Y. (2018). Chinese martial arts under the influence of Chinese classical philosophy. *Chinese Martial Arts (Research)*, 2018(05).
- Chen, Y. (2021). The intrinsic operational logic of Chinese martial arts: Observing, modeling, embodying ideas, and attaining "intent beyond form" as a systemic and holistic process. *Research on Physical Education*, 35(2).
- Dong, C. (2024). Application of digital compositing technology in special effects film production. *Digital Technology and Application*, 2024(08).
- Hao, H. (2024). Cultural construction of micro-narrative mechanisms in interactive narrative in VR film and animation. *Movie Literature*, 2024(13).
- Hu, J., & Hu, W. (Eds.). (2013). *Hu Jinqian on film*. Fudan University Press.
- Liu, H. (2016). Aesthetic experience in stereoscopic images of 3D films. *Movie Review*, 2016(01).
- Liu, S., & Zhang, C. (2018). Tai Chi: The Daoist philosophy of Chinese culture. *Journal of Nanjing Institute of Physical Education*, 1(8), 73–80.
- Pei, J., & Wang, B. (2024). Achieving "success" through "martial arts": The developmental logic of Chinese martial arts. *Martial Arts Research*, 9(4), 58–62.
- Sukhoverkhov, A., Klimenko, A. A., & Tkachenko, A. S. (2021). Daoist philosophy of 'ziran' (naturalness, spontaneity) influenced 'animal' or 'imitation styles' and the paradigm of natural, unplanned, and unforced combat movements. *Journal of Philosophy of Sport*, 48(2), 235–246.
- Sun, Y., & Chen, G. (2024). Educational implications and modern transformation of traditional Chinese "Kung Fu": A discussion on innovative approaches to Chinese educational discourse. *Educational Research*, 45(7), 59–69.
- Tao, R. (2015). *Research on culturally distinctive action design in animation* [Master's thesis, Wuhan University of Technology].
- Wen, J. (2021). Using Daoist philosophy to guide external bodily movements; conversely, bodily movements also facilitate understanding of Daoist philosophy, ultimately achieving the state of "returning to emptiness and aligning with the Dao." *2021 International Conference on Intangible Cultural Heritage in Chinese Sports*, Special Report.
- Weng, Y., Duan, D., & Wu, D. (2023). Challenges and responses to the inheritance of Chinese martial arts classics. *Martial Arts Research*, 2023(03).
- Woodward, T. W. (2009). Martial arts provide health-promoting and meaningful exercise for millions of practitioners. *WMJ: Official Publication of the State*

Medical Society of Wisconsin, 108(1), 40–43.

Zhang, R. (2019). Study on the evolution of impact effects in Chinese action films.

Electronic Journal of Master's Thesis Publications, 2019(02).

Zhang, W. (2018). *Study of the artistic characteristics of Chinese Kung Fu in animated works* [Master's thesis, China Academy of Art].

ความพร้อมของผู้สูงอายุไทยต่อการใช้งานเทคโนโลยี AI: ศึกษาเชิงพฤติกรรม Readiness of Thai Elderly for AI Technology Usage: A Behavioral Study

อุมารณ์ เมธมาลี Umaporn Methmaolee

นักวิชาการอิสระ Independent Scholar

Corresponding author, e-mail: umethmaolee@gmail.com

Received April 19, 2025; Revised June 10, 2025; Accepted: December 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาและวิเคราะห์ความพร้อมของผู้สูงอายุไทยต่อการใช้งานเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ซึ่งประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ข้อมูลจากภาครัฐและเอกชนชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุไทยจำนวนไม่น้อยเริ่มมีการใช้งานสมาร์ทโฟน อินเทอร์เน็ต และแอปพลิเคชันที่เกี่ยวข้องกับ AI ในหลากหลายด้าน เช่น การติดต่อสื่อสาร ความบันเทิง และการดูแลสุขภาพ บทความนี้ใช้กรอบแนวคิด Technology Acceptance Model (TAM) ในการวิเคราะห์พฤติกรรมการยอมรับเทคโนโลยี AI โดยครอบคลุมองค์ประกอบหลัก ได้แก่ การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้ความง่ายในการใช้งานทัศนคติต่อเทคโนโลยี และความตั้งใจใช้งาน พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก เช่น แรงสนับสนุนจากครอบครัว การสนับสนุนจากภาครัฐ และความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานทางดิจิทัล นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางการออกแบบเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ เช่น ระบบที่สั่งการด้วยเสียง อินเทอร์เน็ตที่ไม่ซับซ้อน และฟังก์ชันที่ตรงความต้องการ ตลอดจนการจัดอบรมและสร้างความรู้ความเข้าใจอย่างเป็นระบบแก่ผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมการใช้งานอย่างปลอดภัย มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้สูงอายุไทยในยุคดิจิทัล

คำสำคัญ: ความพร้อมทางเทคโนโลยี; ปัญญาประดิษฐ์; ผู้สูงอายุไทย; พฤติกรรมผู้บริโภค

Abstract

This article aims to study and analyze the readiness of Thai older adults to use artificial intelligence (AI) technologies in their daily lives-especially within Thailand's transition into an entirely aged society, where the population aged 60 and above is rapidly growing. The study is based on a review of related documents and research studies. Findings reveal a continuous increase in elderly individuals using smartphones, the internet, and AI-related applications for communication,

entertainment, and healthcare. The article applies the Technology Acceptance Model (TAM) to examine behavioral aspects influencing AI adoption. Key components include perceived usefulness, perceived ease of use, attitudes toward technology, and intention to use. It also considers external factors such as family support, government involvement, and digital infrastructure readiness. Furthermore, the study offers policy recommendations and design guidelines to make AI more elderly-friendly-such as voice-command systems, simplified user interfaces, and functions tailored to seniors' needs. The article emphasizes the importance of systematic training and digital literacy programs to ensure the safe, effective, and meaningful use of AI, ultimately enhancing the quality of life for Thai seniors in the digital era.

Keywords: Technology Readiness; Artificial Intelligence; The Thai Elderly; Consumer Behavior

บทนำ

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ โดยในปี พ.ศ. 2566 มีจำนวนผู้สูงอายุประมาณ 13.64 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 19.5 ของประชากรทั้งประเทศ และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็นกว่า 30% ภายในปี พ.ศ. 2580 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567) ความเปลี่ยนแปลงนี้นำมาซึ่งความท้าทายด้านสุขภาพ การดูแล และคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัย โดยเฉพาะเมื่อประชากรสูงวัยมีแนวโน้มในการใช้ชีวิตอย่างเป็นอิสระมากขึ้นแต่ขณะเดียวกันก็ต้องการการสนับสนุนจากสังคมในด้านการเข้าถึงข้อมูล การดูแลสุขภาพ และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างมีคุณภาพ ในขณะเดียวกันเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่เข้ามามีบทบาทในการอำนวยความสะดวกและยกระดับการใช้ชีวิต ไม่ว่าจะเป็นด้านการสื่อสาร เช่น การใช้ผู้ช่วยเสียงบนสมาร์ตโฟนที่สามารถช่วยโทรออก ส่งข้อความ หรือเปิดเพลงให้ได้โดยไม่ต้องพิมพ์ ด้านสุขภาพ เช่น ระบบแจ้งเตือนการทานยาผ่านแอปพลิเคชัน หรือเครื่องวัดสัญญาณชีพที่เชื่อมต่อกับแพทย์ผ่านระบบออนไลน์ และด้านความบันเทิง เช่น การดูวิดีโอบนแพลตฟอร์ม YouTube หรือ Facebook ที่มีระบบแนะนำเนื้อหาตามความสนใจของผู้ใช้งานโดยอัตโนมัติ (OpenGov Asia, 2024) อย่างไรก็ตาม แม้ AI จะมีศักยภาพในการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ แต่การเข้าถึงและการใช้งานเทคโนโลยีเหล่านี้ยังคงมีข้อจำกัด โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุวัยปลาย หรือผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทที่อาจมีข้อจำกัดด้านทักษะการใช้เทคโนโลยี อุปกรณ์ที่เหมาะสม หรือขาดการสนับสนุนจากครอบครัว ตัวอย่างเช่น ผู้สูงอายุที่ไม่มีสมาร์ตโฟนหรือไม่เคยใช้แอปพลิเคชันมาก่อน อาจรู้สึกกลัวหรือไม่มั่นใจที่จะลองใช้งาน AI และบางคนอาจไม่มีบุตรหลานที่สามารถช่วยเหลือด้านเทคนิคได้ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567)

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออภิปรายเชิงวิชาการเกี่ยวกับระดับความพร้อมของผู้สูงอายุไทยต่อการใช้งาน AI โดยพิจารณาจาก 4 มิติหลัก ได้แก่ (1) ความรู้ความเข้าใจ (2) ทักษะการเข้าถึง (3)ทัศนคติ และ (4) แรงสนับสนุนทางสังคม ตลอดจนวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับเทคโนโลยี AI โดยใช้แนวคิด Technology Acceptance Model (TAM) คือแบบจำลองที่พัฒนาโดย (Davis,

1987) ใช้ในการศึกษาว่า “ผู้ใช้” จะยอมรับหรือไม่ยอมรับเทคโนโลยีขึ้นอยู่กับ การรับรู้ถึงประโยชน์ และ การรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน ของเทคโนโลยีนั้นๆ และเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายในการ พัฒนาเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ เช่น แอปพลิเคชันที่มีอินเทอร์เฟซขนาดใหญ่ เข้าใจง่าย และ ใช้คำสั่งเสียงภาษาไทย เพื่อเตรียมความพร้อมของสังคมไทยในการเผชิญกับยุคดิจิทัลอย่างทั่วถึงและ เท่าเทียม อย่างไรก็ตามพฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือและการใช้โซเชียลมีเดียของผู้สูงอายุเป็น ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้ AI ในผู้สูงอายุไทย

พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีของผู้สูงอายุในสังคมไทย

อัตราการใช้โทรศัพท์มือถือในกลุ่มผู้สูงอายุไทยอยู่ในระดับสูง เมื่อเทียบกับอดีต ปัจจุบัน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีและใช้โทรศัพท์มือถือเป็นของตนเอง โดยข้อมูลการสำรวจไอซีทีในครัวเรือนปี ล่าสุดชี้ว่า ผู้สูงอายุไทยทั่วประเทศประมาณร้อยละ 64 มีการใช้อุปกรณ์ดิจิทัล โทรศัพท์มือถือ ในช่วง 3 เดือนล่าสุด (อีก ประมาณร้อยละ 36 ที่ยังไม่ได้ใช้) ซึ่งในจำนวนผู้สูงอายุที่ใช้โทรศัพท์นี้ เกือบ ทั้งหมด (ราวร้อยละ 90 ขึ้นไป) ใช้โทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ทโฟน แทนที่จะเป็นพีเจอาร์โฟนทั่วไปแล้ว ข้อมูลปี 2566 ระบุผู้สูงอายุที่ใช้มือถือ แบ่งเป็น สมาร์ทโฟนร้อยละ 93 และมือถือปกติ ร้อยละ 7 (พลอย จากกาญญาประทีป, 2566) อย่างไรก็ตาม อัตราการใช้มือถือแตกต่างกันตามกลุ่มอายุย่อยใน ผู้สูงอายุเอง – ผู้สูงอายุช่วงต้น (อายุ 60–64 ปี) มีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีมากที่สุด โดยกว่าร้อยละ 94 ของกลุ่มนี้ใช้โทรศัพท์มือถือ และ ร้อยละ 78 ใช้อินเทอร์เน็ต เป็นประจำ สูงที่สุดในบรรดากลุ่มผู้ สูงวัย ขณะที่ผู้สูงอายุวัยปลาย (เช่น 80 ปีขึ้นไป) มีอัตราการใช้โทรศัพท์ลดลงอย่างมาก เนื่องจาก ข้อจำกัดด้านสุขภาพ (การมองเห็น การได้ยิน) และทักษะการใช้เทคโนโลยีที่ต่ำกว่า โดยแบ่งเป็น พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยี ดังนี้

1. **ประเภทการใช้งานโทรศัพท์มือถือของผู้สูงอายุไทย** ในยุคดิจิทัลปัจจุบัน โทรศัพท์มือถือ ได้กลายเป็นอุปกรณ์สำคัญที่เชื่อมโยงผู้สูงอายุไทยเข้ากับครอบครัว สังคม และข้อมูลข่าวสารรอบตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสมาร์ทโฟนกลายเป็นเทคโนโลยีหลักที่ถูกใช้อย่างแพร่หลาย ทำให้พฤติกรรม ของผู้สูงอายุเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่เน้นการสื่อสารพื้นฐาน มาเป็นการทำงานในหลากหลายมิติของ ชีวิตประจำวัน ทั้งด้านการติดต่อสื่อสาร การบริโภคสื่อ การหาความรู้ ไปจนถึงการทำธุรกรรมทางการเงิน แม้ผู้สูงอายุจะไม่ใช้กลุ่ม “Digital Native” แต่สถิติและงานวิจัยหลายฉบับสะท้อนให้เห็นว่า พวกเขา กำลังปรับตัวและเปิดรับเทคโนโลยีใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อได้รับแรงสนับสนุนจาก ครอบครัวหรือหน่วยงานภาครัฐที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะดิจิทัล การใช้งานโทรศัพท์มือถือของผู้สูงวัย ในปัจจุบันจึงครอบคลุมกิจกรรมที่หลากหลายและซับซ้อนยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 5 ประเภทหลัก ดังนี้:

1) การติดต่อสื่อสารขั้นพื้นฐาน: ผู้สูงอายุยังคงใช้มือถือเพื่อติดต่อทางเสียง (การโทรศัพท์ พูดคุย) เป็นประจำ โดยเฉพาะการโทรหาและรับสายจากบุตรหลาน ญาติ และเพื่อนฝูง ถือเป็นการใช้ ประโยชน์พื้นฐานของมือถือสำหรับผู้สูงวัย

2) การส่งข้อความและแชท: นอกจากการโทร ผู้สูงอายุไทยจำนวนมากใช้แอปพลิเคชันแช ทบนสมาร์ทโฟน (เช่น LINE) เพื่อส่งข้อความ รูปภาพ หรือวิดีโอคอลพูดคุยกับครอบครัวและคนรู้จัก

การใช้ LINE ในผู้สูงอายุไทยเป็นที่แพร่หลายเพราะใช้งานง่ายและเป็นช่องทางที่ลูกหลานนิยมสื่อสารด้วย

3) การใช้แอปพลิเคชันและอินเทอร์เน็ต: ผู้สูงอายุยุคปัจจุบันเริ่มปรับตัวเข้าสู่โลกดิจิทัลมากขึ้น กว่า 55% ของผู้สูงอายุไทยใช้งานอินเทอร์เน็ตแล้ว ซึ่งกิจกรรมยอดนิยมเมื่อใช้อินเทอร์เน็ตผ่านมือถือ ได้แก่ การใช้โซเชียลมีเดีย (เช่น Facebook, LINE) การดูวิดีโอ/ฟังเพลงออนไลน์ และการค้นหาข้อมูลข่าวสารต่างๆ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566)

4) การใช้งานเพื่อความบันเทิงและฆ่าเวลา: ผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยใช้สมาร์ทโฟนเพื่อแก้เหงาหรือความเบื่อหน่าย เช่น ไล่ออนไลน์โซเชียลมีเดียวันละหลายชั่วโมง หรือดูคลิปวิดีโอบน YouTube สิ่งเหล่านี้กลายเป็นกิจกรรมใหม่ของผู้สูงอายุยุคดิจิทัล ซึ่งแตกต่างจากอดีตที่อาจมีกิจกรรมจำกัดอยู่กับทีวีหรือวิทยุ

5) การทำธุรกรรมและบริการออนไลน์: แม้สัดส่วนยังไม่มากเท่าวัยหนุ่มสาว แต่ผู้สูงอายุไทยเริ่มใช้มือถือในการทำธุรกรรมต่างๆ มากขึ้น เช่น ซื้อของออนไลน์ผ่านแอปฯ (E-Commerce) หรือใช้ Mobile Banking โอนเงิน จ่ายบิล ทั้งนี้มีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเรียนรู้การชำระเงินแบบดิจิทัล (Cashless) มากขึ้นเพื่อความสะดวกและลดความเสี่ยงจากการถือเงินสด

นอกจากนี้ การสำรวจยังพบลักษณะที่น่าสนใจคือ ผู้สูงอายุที่ใช้สมาร์ทโฟนมักใช้งานวันละหลายชั่วโมง โดยเฉพาะบนสื่อสังคมออนไลน์: ข้อมูลระบุว่าผู้สูงอายุที่ใช้สมาร์ทโฟน ใช้เวลากับโซเชียลมีเดียเฉลี่ยถึง~5 ชั่วโมงต่อวัน (พลอย จาตุกัญญาประทีป, 2566) ซึ่งสะท้อนว่ามีมือถือนกลายเป็นอุปกรณ์หลักในการเข้าถึงโลกออนไลน์และส่งคมดิจิทัลสำหรับผู้สูงอายุยุคนี้ อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุที่ยังไม่ใช้โทรศัพท์มือถือหรืออินเทอร์เน็ตให้เหตุผลหลักๆ ว่า “ใช้ไม่เป็นหรือไม่มีทักษะ” และ “ไม่เห็นความจำเป็น” เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ยังไม่ใช้งานเทคโนโลยีเหล่านี้ (รองลงมาคือกังวลเรื่องค่าใช้จ่ายและความปลอดภัย) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการอบรมทักษะและสร้างความรู้ความเข้าใจด้านดิจิทัลสำหรับผู้สูงอายุ

2. การใช้โซเชียลมีเดียของผู้สูงอายุไทย ผู้สูงอายุไทยกลายเป็นกลุ่มผู้ใช้โซเชียลมีเดียที่มีบทบาทมากขึ้นเรื่อยๆ ในปัจจุบัน จากอดีตที่คนวัยนี้อาจห่างไกลโลกออนไลน์ แต่ช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุบนโซเชียลมีเดียเป็นไปอย่างมีนัยสำคัญ จนหลายฝ่ายมองว่าผู้สูงวัยกำลังก้าวมาเป็นฐานลูกค้าสำคัญในโลกออนไลน์ยุคนี้ แม้กลุ่มที่ใช้อินเทอร์เน็ต/โซเชียลมีเดียมากที่สุดยังคงเป็นวัยหนุ่มสาว (Gen Y) แต่กลุ่มเบบี้บูมเมอร์ (อายุประมาณ 54-72 ปี) มีจำนวนผู้ใช้งานเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และกำลังก้าวขึ้นเป็นหนึ่งในกลุ่มผู้ใช้โซเชียลมีเดียหลักที่ส่งผลต่อตลาดอีคอมเมิร์ซและธุรกิจออนไลน์ (ศูนย์วิจัยกรุงไทย Compass, 2567) สำหรับแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย ที่ผู้สูงอายุไทยนิยมใช้บ่อย มีดังนี้:

1) Facebook: เป็นแพลตฟอร์มอันดับหนึ่งในหมู่ผู้สูงอายุไทย ใช้เพื่อรับข่าวสารและติดต่อเครือญาติ/เพื่อนฝูง ผู้สูงอายุไทยจำนวนมากชื่นชอบการใช้ Facebook เป็นพิเศษ เนื่องจากมีชุมชนเพื่อนวัยเดียวกันและสามารถติดตามชีวิตครอบครัวผ่านรูปและโพสต์ได้ง่าย ข้อมูลวิจัยพบว่าผู้สูงอายุไทย เลือกรับข้อมูลข่าวสารผ่าน Facebook มากที่สุด เมื่อเทียบกับช่องทางอื่นๆ นอกจากนี้ Facebook ยังถูกใช้เป็นช่องทางสนทนาการ เช่น การเข้ากลุ่มตามความสนใจและการดู/แชร์วิดีโอสั้น

2) LINE: ถือเป็นช่องทาง แห่/ส่งข้อความยอดนิยม ในทุกช่วงวัย รวมถึงผู้สูงอายุไทย นิยมใช้ LINE ในการคุยกับครอบครัว ลูกหลาน และกลุ่มเพื่อนวัยเดียวกัน เพราะใช้งานง่ายและคนไทยส่วนใหญ่ใช้งานอยู่แล้ว ผู้สูงอายุหลายคนใช้ LINE เป็น “ประตู” สู่ออนไลน์ เช่น รับส่งลิงก์ข่าวสาร รูปภาพ และวิดีโอที่แบ่งปันกันในกลุ่มไลน์ครอบครัว อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุบางส่วนยังประสบปัญหาในการใช้งาน LINE เช่น อ่านตัวอักษรขนาดเล็กยาก หรือไม่เข้าใจบางเมนู จึงมีการแนะนำเทคนิคปรับหน้าจอและสอนการใช้ไลน์สำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ

3) YouTube: แพลตฟอร์มวิดีโอที่ผู้สูงอายุนิยม “เสฟสื่อ” ไม่น้อยไปกว่าวัยอื่น ผู้สูงอายุไทยจำนวนมากใช้เวลาบน YouTube เพื่อดูรายการย้อนหลัง เพลงเก่า ละคร ข่าว หรือวิดีโอสุขภาพ/ธรรมะ YouTube จึงเป็นแหล่งความบันเทิงและความรู้สำคัญของคนสูงวัยยุคนี้ งานวิจัยชี้ว่าผู้สูงอายุนิยมใช้ YouTube รองจาก Facebook ในแง่ช่องทางรับข้อมูลและความบันเทิงออนไลน์ (Prapan Leenoi, 2567) แพลตฟอร์มสตรีมมิงออนไลน์อื่นๆ (เช่น Netflix) ก็เริ่มมีผู้สูงอายุใช้งานบ้าง แต่ส่วนใหญ่ยังนิยม YouTube ซึ่งเข้าถึงฟรีและมีเนื้อหาหลากหลายกว่า

4) TikTok: แม้จะเป็นโซเชียลมีเดียที่ฮิตในกลุ่มคนรุ่นใหม่ แต่ก็มีผู้สูงอายุไทยจำนวนหนึ่งเริ่มใช้งาน TikTok เพื่อความบันเทิงและติดตามกระแสเช่นกัน โดยเฉพาะช่วงโควิด-19 ที่หลายคนลองเล่นแอปใหม่ๆ TikTok มีคอนเทนต์บางส่วนที่เจาะกลุ่มผู้สูงอายุ (เช่น คลิปออกกำลังกายเบาๆ หรือเคล็ดลับสุขภาพสำหรับวัยเกษียณ) ทำให้ เกิดผู้ใช้งานวัยสูงอายุและ “TikToker รุ่นใหญ่” เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบสัดส่วนแล้ว การใช้ TikTok ในกลุ่มนี้ยังถือว่าน้อยกว่า Facebook/LINE มาก และมักจำกัดในกลุ่มผู้สูงอายุที่เปิดกว้างรับเทคโนโลยีใหม่ๆ

สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุไทยในปัจจุบันแม้จะไม่ใช่ “Digital Native” แต่ก็กำลังปรับตัวเข้าสู่โลกดิจิทัลอย่างรวดเร็ว ข้อมูลชี้ว่ากว่า ร้อยละ 70 ของผู้สูงอายุไทยมีการใช้งานโทรศัพท์มือถือ และครึ่งหนึ่งเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตเป็นประจำ ทำกิจกรรมหลากหลายตั้งแต่คุยไลน์กับหลาน ดูข่าวบนเฟซบุ๊ก ไปจนถึงซื้อของออนไลน์ ความท้าทายที่เหลืออยู่คือการลดช่องว่างทักษะดิจิทัลและดูแลให้การใช้อยู่ของเทคโนโลยีของผู้สูงอายุ เกิดประโยชน์และปลอดภัย มากที่สุด ทั้งการป้องกันภัยออนไลน์และการออกแบบบริการที่เหมาะสมกับวัยนี้ ขณะเดียวกัน สังคมไทยกำลังเข้าสู่ยุคที่ผู้สูงอายุจะกลายเป็นกลุ่มประชากรขนาดใหญ่ที่มีพลังซื้อและมีเสียงบนโลกออนไลน์ ธุรกิจและภาครัฐจึงควรเตรียมกลยุทธ์รองรับ “สังคมสูงวัยดิจิทัล” นี้อย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนานวัตกรรมเพื่อผู้สูงอายุ หรือการสร้างสภาพแวดล้อมออนไลน์ที่เป็นมิตรกับคนทุกวัย

3. รูปแบบการใช้เทคโนโลยี AI ในผู้สูงอายุไทย สังคมไทยจึงให้ความสนใจในการนำเทคโนโลยีต่างๆ โดยเฉพาะปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence – AI) มาช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ การศึกษานี้รวบรวมข้อมูลล่าสุดเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี AI ในกลุ่มผู้สูงอายุไทย โดยครอบคลุม (1) สัดส่วนผู้สูงอายุที่เคยใช้หรือกำลังใช้ AI (2) ประเภทเทคโนโลยี AI ที่นิยมในหมู่ผู้สูงอายุ (3) ลักษณะการใช้งาน AI ในชีวิตประจำวัน และ (4) อุปสรรค/ข้อจำกัดรวมถึงทัศนคติของผู้สูงอายุต่อ AI ทั้งนี้อ้างอิงข้อมูลจากหน่วยงานรัฐ งานวิจัย และสื่อที่เชื่อถือได้ เพื่อให้เห็นภาพแนวโน้มและความท้าทายสำคัญในประเด็นนี้

1) สัดส่วนการใช้เทคโนโลยี AI ในผู้สูงอายุไทย ปัจจุบันยังไม่มีตัวเลขทางการที่ระบุชัดเจนว่าผู้สูงอายุไทยกี่คนที่ใช้งาน “AI” โดยตรง เนื่องจากการสำรวจส่วนใหญ่เน้นการเข้าถึง อินเทอร์เน็ต

และ อุปกรณ์ดิจิทัล เป็นหลัก อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี สามารถอนุมานเบื้องต้นได้จากสถิติการใช้งานดิจิทัลของผู้สูงวัยดังนี้:

ปี	ประชากรผู้สูงอายุ (60+ ปี)	(ร้อยละ) ผู้สูงอายุที่ใช้ อินเทอร์เน็ต	(ร้อยละ) ผู้สูงอายุที่ใช้ โทรศัพท์มือถือ
2565	~13.1 ล้านคน	52.4	82.5
2566	~ 13.6 ล้านคน	58.3	83.2

ตารางที่ 1 สัดส่วนการใช้ AI ในผู้สูงอายุไทย: ที่มาของข้อมูล สำนักงานสถิติแห่งชาติ

2) การใช้อินเทอร์เน็ต: จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สำรวจไอซีทีครัวเรือน) ปี 2566 พบว่าผู้สูงอายุไทยอายุ 60 ปีขึ้นไปประมาณ 13.6 ล้านคน ในจำนวนนี้ร้อยละ 58.3 มีการใช้งานอินเทอร์เน็ต เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 52.4 ในปีก่อนหน้า (2565) สะท้อนว่าผู้สูงวัยมีอัตราเข้าถึงโลกออนไลน์มากขึ้นเรื่อย ๆ การใช้โทรศัพท์มือถือ: ผู้สูงอายุไทยกว่าร้อยละ 83.2 ใช้งานโทรศัพท์มือถือ (ไม่ว่าจะเป็นเครื่องตนเองหรือของผู้อื่น) โดยราร้อยละ 73.2 เป็นเจ้าของหรือมีโทรศัพท์มือถือใช้ส่วนตัว ซึ่งส่วนใหญ่ในปัจจุบันเป็นโทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ทโฟน ความแพร่หลายของสมาร์ทโฟนทำให้ผู้สูงวัยจำนวนมากสามารถเข้าถึงฟังก์ชันและแอปพลิเคชันที่มี AI แฝงอยู่ เช่น ผู้ช่วยเสียง หรือแอปพลิเคชันโซเชียลมีเดีย (สถิติแห่งชาติ, 2566) แม้ว่าการเข้าถึงของผู้สูงวัยไทยจะออนไลน์ได้ แต่การ “ใช้งาน AI โดยตรง” (เช่น ใช้แชทบอทอัจฉริยะหรือระบบวินิจฉัยโรคด้วยตนเอง) ยังคงอยู่ในวงจำกัดเมื่อเทียบกับคนรุ่นใหม่ สัดส่วนผู้สูงอายุที่เคยทดลองเครื่องมือ AI ใหม่ ๆ อย่าง ChatGPT หรือแชทบอทสนทนาอื่นๆ ยังมีไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยได้สัมผัสกับ AI ทางอ้อมอยู่แล้วในชีวิตประจำวัน ผ่านฟีเจอร์ต่างๆ ของสมาร์ทโฟนและบริการออนไลน์โดยที่บางครั้งไม่รู้ตัว ยกตัวอย่างเช่น การใช้ ผู้ช่วยเสียง ในมือถือในการค้นหาข้อมูลด้วยเสียง, การเลื่อนฟีดข่าวใน โซเชียลมีเดีย ที่ระบบ AI คัดเนื้อหามาให้, หรือการได้รับคำแนะนำสินค้าในแอป อีคอมเมิร์ซ เป็นต้น

แนวโน้มที่น่าสนใจคือ ผู้สูงอายุไทยกำลังก้าวมาเป็นกลุ่มผู้ใช้งานออนไลน์ที่มีความสำคัญมากขึ้น งานวิจัยของ Krungthai COMPASS ปี 2024 วิเคราะห์ว่ากลุ่ม Baby Boomer (อายุประมาณ 54-72 ปี) เป็นกลุ่มที่จำนวนผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตและโซเชียลมีเดียเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และกำลังก้าวขึ้นมาเป็นฐานผู้ใช้หลักของสื่อสังคมออนไลน์และตลาดอีคอมเมิร์ซ (ศูนย์วิจัยกรุงไทย Compass, 2567) ซึ่งหมายความว่าผู้สูงวัยจำนวนมากขึ้นกำลังซื้อสินค้าและบริหารจัดการชีวิตบนโลกดิจิทัลกลายเป็นลูกค้าสำคัญในโลกออนไลน์ ดังนั้น แม้การใช้งาน AI เชิงรุก (เช่น ใช้แชทบอทคุยโต้ตอบ) ในกลุ่มนี้อาจยังไม่แพร่หลายมาก แต่ศักยภาพการเติบโตมีสูง เนื่องจากฐานผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสูงวัยกำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว

3) เทคโนโลยี AI ที่นิยมใช้ในหมู่ผู้สูงอายุ เมื่อผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงอุปกรณ์ดิจิทัลได้แล้ว เทคโนโลยี AI รูปแบบใดบ้างที่ผู้สูงวัยนิยมใช้หรือมีโอกาสได้ใช้งาน? ปัจจุบันสามารถจัดกลุ่มประเภทของ AI ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุไทยได้ดังนี้:

(1) ผู้ช่วยอัจฉริยะด้วยเสียง (Voice Assistants): ผู้ช่วยเสียงอย่าง Google Assistant (รองรับภาษาไทย) และ Siri (บน iPhone) เป็น AI ที่แฝงมากับสมาร์ทโฟนและลำโพงอัจฉริยะ ซึ่งผู้สูงอายุหลายคนได้ใช้งานเนื่องจากสะดวก ไม่ต้องพิมพ์หรืออ่านหน้าจอ ผู้ช่วยเหล่านี้สามารถทำตามคำสั่งเสียงง่าย ๆ เช่น โทรออก หาเบอร์โทร แจ้งเตือนนัดหมาย ค้นหาข้อมูล หรือถามคำถามทั่วไป โดย AI จะประมวลผลภาษาธรรมชาติและตอบกลับด้วยเสียงที่เป็นมิตร การสั่งงานด้วยเสียงภาษาไทย ช่วยลดอุปสรรคด้านทักษะการพิมพ์และการอ่านของผู้สูงอายุ ทำให้เทคโนโลยีนี้ได้รับความนิยมในหมู่ผู้สูงอายุที่ใช้สมาร์ทโฟนอยู่แล้ว (Chula/ThaiPR, 2567) นอกจากนี้ผู้ช่วยเสียงยังผนวกอยู่ในบริการอื่น ๆ เช่น การสั่งงานเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านอัจฉริยะ หรือการนำทางด้วยแผนที่ ซึ่งล้วนขับเคลื่อนด้วย AI

(2) แชทบอท (Chatbots) และระบบถามตอบ: แชทบอทเป็นโปรแกรมสนทนาอัตโนมัติที่ตอบคำถามผู้ใช้งานข้อความหรือเสียง ปัจจุบันหน่วยงานราชการและเอกชนไทยหลายแห่งนำแชทบอทมาใช้ให้ข้อมูล/บริการเบื้องต้น เช่น แชทบอทบน LINE ของธนาคารหรือโรงพยาบาล ผู้สูงอายุที่ติดต่อหน่วยงานผ่านช่องทางออนไลน์จึงมีโอกาสดูแลกับแชทบอทเหล่านี้ ตัวอย่างเช่น การพิมพ์ถามข้อมูลสิทธิผู้สูงอายุในเขตของสำนักงานเขต แล้วได้รับคำตอบอัตโนมัติทันที นอกจากนี้ ในช่วงปี 2566-2567 มีแชทบอทปัญญาประดิษฐ์รุ่นใหม่อย่าง ChatGPT ที่สามารถตอบโต้ได้อย่างเป็นธรรมชาติเกิดขึ้น แม้กลุ่มผู้ใช้หลักจะเป็นคนรุ่นใหม่ แต่ก็เริ่มมีผู้สูงอายุไทยบางส่วนที่สนใจลองใช้งาน ChatGPT เพื่อประโยชน์ต่าง ๆ เช่น หาข้อมูล ความรู้ หรือแม้แต่คลายเหงา อาจกล่าวได้ว่าแชทบอทกำลังเป็น “AI เพื่อนใหม่วัยเก๋า” ที่มอบประสบการณ์โต้ตอบคล้ายสนทนากับมนุษย์ให้แก่ผู้สูงอายุที่ลองใช้งาน

(3) AI ด้านสุขภาพ (Health AI): สุขภาพเป็นเรื่องใกล้ตัวของผู้สูงอายุ เทคโนโลยี AI เพื่อสุขภาพจึงมีบทบาทสำคัญและได้รับความสนใจมากในกลุ่มนี้ กิจกรรมออนไลน์ที่คนไทยทุกวัยนิยมที่สุดในปี 2565 คือ การปรึกษาและรับบริการทางการแพทย์ออนไลน์ (e-Health) ไม่ว่าจะเป็นการจองคิวพบแพทย์ ปรึกษาหมอผ่านวิดีโอคอล หรือค้นหาข้อมูลสุขภาพ โดยร้อยละ 86.16 ของผู้ตอบแบบสอบถาม (ทุกช่วงอายุ) ระบุว่าใช้อินเทอร์เน็ตทำกิจกรรมเหล่านี้ (Brand Buffet, 2565) สะท้อนว่าผู้สูงอายุจำนวนมากก็ใช้ประโยชน์จากแพลตฟอร์มสุขภาพดิจิทัลเช่นกัน เบื้องหลังบริการเหล่านี้มักมี AI ช่วยอยู่ เช่น ระบบถามอาการเบื้องต้น ระบบแนะนำบริการที่เหมาะสมกับผู้ใช้แต่ละราย หรือแม้แต่ระบบวิเคราะห์ข้อมูลสุขภาพส่วนบุคคลเพื่อช่วยแพทย์วินิจฉัย นอกจากนี้ ยังมีแอปสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ เช่น แอปบันทึกการกินยา/เตือนเตือนเวลาใช้ยา แอปออกกำลังกายเบาๆ หรือเทคโนโลยี Well-Living System ที่ใช้เซ็นเซอร์และ AI เฝ้าระวังผู้สูงอายุที่อยู่บ้านลำพัง ซึ่งพัฒนาโดยสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช. หรือ NSTDA) ร่วมกับสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) เพื่อช่วยแจ้งเตือนกรณีหกล้มหรือเกิดเหตุ แม้เทคโนโลยีเหล่านี้ยังอยู่ในขั้นทดลองใช้งานจริงในบางครัวเรือน แต่ก็แสดงถึงแนวโน้มการนำ AI มาช่วยดูแลสุขภาพและความปลอดภัยของผู้สูงอายุไทย

(4) ระบบแนะนำอัจฉริยะ (Recommendation Systems): ผู้สูงอายุไทยที่เล่นโซเชียลมีเดียหรือซื้อของออนไลน์ กำลังใช้งานระบบ AI ประเภทหนึ่งอยู่เป็นประจำ นั่นคือระบบแนะนำเนื้อหา/สินค้าอัจฉริยะของแพลตฟอร์มต่างๆ ตัวอย่างเช่น ฟีดข่าวของ Facebook ที่ผู้สูงอายุเลื่อนดูรูปหลานหรืออ่านข่าวประจำวันนั้น แท้จริงถูกควบคุมโดยอัลกอริทึม AI ที่เลือกโพสต์มานำเสนอให้ตรงความ

สนใจของแต่ละคน หรือเมื่อผู้สูงอายุเปิดดู YouTube เพื่อชมรายการสุขภาพหรือเพลงเก่าๆ ระบบก็จะแนะนำคลิปอื่นที่ใกล้เคียงให้โดยอัตโนมัติ นอกจากนี้ในการซื้อของผ่าน แอปอีคอมเมิร์ซ อย่าง Lazada/Shopee ระบบ AI จะแนะนำสินค้าที่ผู้ใช้น่าจะสนใจหรือจัดโปรโมชั่นส่วนตัวให้ สิ่งเหล่านี้กลายเป็นเรื่องปกติไปแล้วในการใช้งานอินเทอร์เน็ต ยิ่งเมื่อผู้สูงวัยกลายมาเป็นกลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ต และโซเชียลมีเดียกลุ่มใหญ่ (ร้อยละ 74 ของชาวเบบ์บูมเมอร์ไทยที่ตอบแบบสำรวจเคยชม “ไลฟ์ คอมเมิร์ซ” เพื่อซื้อสินค้าออนไลน์) (Brand Buffet, 2565) ก็หมายความว่าผู้สูงอายุจำนวนมากกำลังเพลิดเพลินกับเนื้อหาและสินค้าที่คัดกรองโดย AI ในทุกๆ วัน ระบบแนะนำเหล่านี้ช่วยให้ผู้สูงวัยค้นพบสิ่งที่ตรงใจได้ง่ายขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็อาจกลายเป็นช่องโหว่ให้มิจฉาชีพใช้หลอกลวง (เช่น โฆษณาออนไลน์ที่เป็นเท็จ) หากขาดความรู้เท่าทันสื่อ

นอกเหนือจากที่กล่าวมา ผู้สูงอายุบางส่วนยังได้เริ่มทดลองเทคโนโลยี AI อื่น ๆ เช่น หุ่นยนต์ ผู้ช่วย และ ระบบบ้านอัจฉริยะ ยกตัวอย่าง หุ่นยนต์ “ดินสอ Home AI” ซึ่งเป็นหุ่นยนต์ดูแลผู้สูงวัยที่บ้านรุ่นล่าสุดของไทย เปิดตัวในปี 2024 มีความสามารถใช้ AI เพื่อสื่อสารโต้ตอบเป็นเพื่อนแก้เหงา และแจ้งเตือนด้านสุขภาพให้ผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังได้ ฟังก์ชันของหุ่นยนต์นี้ อาทิ วัดสัญญาณชีพ แจ้งแพทย์เมื่อมีเหตุฉุกเฉิน เตือนทานยา และพูดคุยสร้างความเพลิดเพลินด้วยเพลงหรือบทสวดธรรมะ เป็นต้น แม้จะยังไม่แพร่หลายเชิงพาณิชย์ แต่เทคโนโลยีลักษณะนี้มีแนวโน้มเติบโตเพื่อตอบโจทย์สังคมสูงวัยในอนาคต (The Nation Thailand, 2567)

สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุไทยนิยมใช้ AI ที่เข้าถึงง่ายและผนวกมากับบริการที่คุ้นเคย เป็นหลัก โดย ผู้ช่วยเสียงและระบบแนะนำในสื่อออนไลน์ถือเป็น AI ที่ผู้สูงวัยใช้บ่อยที่สุด (แม้บางคนอาจไม่ตระหนักว่าเป็น AI) ส่วน AI ขั้นสูงอย่างแชทบอทอัจฉริยะและระบบวิเคราะห์สุขภาพกำลังเริ่มเข้ามา มีบทบาทและมีแนวโน้มเติบโตในกลุ่มนี้

4. การใช้งาน AI ในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาได้นำพาปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันอย่างแนบเนียน ทั้งในรูปแบบของแอปพลิเคชัน ผู้ช่วยอัจฉริยะ แชทบอท ระบบแนะนำข้อมูล และอุปกรณ์อัจฉริยะต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุ เทคโนโลยีเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงนวัตกรรมที่ทันสมัยเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือที่สามารถช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิต เพิ่มความสะดวก ปลอดภัย และลดช่องว่างทางสังคมในยุคดิจิทัล แม้ผู้สูงอายุบางกลุ่มอาจยังไม่ตระหนักว่าเทคโนโลยีที่ตนใช้อยู่ในชีวิตประจำวันนั้นขับเคลื่อนด้วย AI แต่จากการศึกษาหลายแหล่งพบว่า ผู้สูงอายุไทยจำนวนมากได้สัมผัสกับ AI ผ่านการใช้งานแอปพลิเคชันและอุปกรณ์ต่างๆ อยู่แล้ว เช่น การใช้ผู้ช่วยเสียงสั่งงาน การดูวิดีโอที่ระบบเลือกให้โดยอัตโนมัติ หรือการแชทกับระบบตอบกลับอัตโนมัติของหน่วยงานรัฐหรือโรงพยาบาล เพื่อให้เห็นภาพรวมของการมี AI เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น หัวข้อต่อไปจะกล่าวถึงลักษณะการใช้งานที่แพร่หลาย ซึ่งแบ่งออกตามบริบทของกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้สูงอายุมักดำเนินในชีวิตประจำวันดังนี้:

(1). การสื่อสารและการติดต่อ: ผู้สูงอายุไทยจำนวนมากใช้ แอปแชท (LINE, Facebook Messenger) เป็นช่องทางหลักในการติดต่อกับครอบครัว ญาติ และเพื่อนฝูง ในแอปเหล่านี้มีฟีเจอร์อย่างการ พิมพ์ด้วยเสียง (speech-to-text) ที่ช่วยให้ผู้สูงวัยสามารถพูดแทนพิมพ์ข้อความ ส่งเป็นข้อความสั้นให้ลูกหลานได้ AI เบื้องหลังจะรู้จำเสียงพูดและแปลงเป็นข้อความภาษาไทยให้อัตโนมัติ

นอกจากนี้การใช้งาน ผู้ช่วยเสียง เพื่อสั่งให้โทรออกหรือส่งข้อความก็เป็นที่ยอมรับ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ สายตาไม่ดีหรือพิมพ์ไม่คล่อง การสั่งงานด้วยเสียงช่วยลดขั้นตอนยุ่งยากลงมาก เช่น พูดว่า “โทรหาแม่” ระบบก็โทรออกทันที อีกตัวอย่างของ AI ในการสื่อสารคือ การแปลภาษา: ผู้สูงอายุบางคนใช้แอปแปลภาษา (เช่น Google Translate) เพื่อสื่อสารกับลูกหลานหรือคู่สนทนาต่างชาติ โดย AI จะช่วยแปลประโยคและอ่านออกเสียงให้ ทำให้การสื่อสารข้ามภาษาง่ายขึ้น (สุชุม เฉลยทรัพย์, 2567)

(2) ความบันเทิงและการเข้าถึงข้อมูล: ผู้สูงอายุรุ่นใหม่จำนวนไม่น้อยหันมาเสพความบันเทิงผ่านช่องทางดิจิทัล เช่น ดู รายการย้อนหลัง และ ฟังเพลง ผ่าน YouTube หรือแอปสตรีมมิงเพลง แทนการดูโทรทัศน์แบบเดิม ระบบ AI ของแพลตฟอร์มเหล่านี้จะศึกษาพฤติกรรมและรสนิยมของผู้ใช้ เพื่อ แนะนำคอนเทนต์ ที่น่าจะชอบให้โดยอัตโนมัติ เช่น แนะนำเพลงลูกกรุงยุคเก่าที่ได้รับความนิยม หรือขึ้นรายการสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุบนหน้าฟีด สิ่งนี้ช่วยให้ผู้สูงอายุค้นพบเนื้อหาใหม่ๆ ที่ตรงใจได้ต่อเนื่อง (เช่น YouTube เล่นวิดีโอถัดไปให้อัตโนมัติ) ในด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ผู้สูงอายุสามารถใช้ คำสั่งเสียงถามผู้ช่วยอัจฉริยะ เพื่อฟังข่าว ฟังพยากรณ์อากาศ หรือค้นหาคำตอบเรื่องที่สงสัยได้ทันที ยกตัวอย่าง “วันนี้ตลาดหุ้นเป็นอย่างไร” หรือ “พรุ้งนี้ฝนจะตกไหม” AI จะสรุปคำตอบสั้นๆ ให้ฟัง ช่วยลดขั้นตอนการเปิดเว็บไซต์หรือหนังสือพิมพ์เอง สำหรับผู้สูงอายุที่ยังชอบอ่าน หนังสือดิจิทัลและบทความออนไลน์ก็หาอ่านได้สะดวก และ AI อาจเข้ามาช่วยปรับขนาดตัวอักษรหรือแนะนำบทความใกล้เคียงให้อีกด้วย

(3) การดูแลสุขภาพและกิจกรรมประจำวัน: ในชีวิตประจำวัน ผู้สูงอายุหลายท่านพึ่งพา อุปกรณ์และแอปสุขภาพ ที่มี AI ทำงานอยู่เบื้องหลัง ตัวอย่างเช่น นาฬิกาอัจฉริยะ (Smart Watch) ที่ผู้สูงอายุใส่เพื่อติดตามอัตราการเต้นหัวใจ การเดินออกกำลังกาย หรือการนอนหลับ อุปกรณ์เหล่านี้ใช้ AI วิเคราะห์ข้อมูลสุขภาพเบื้องต้น แจ้งเตือนเมื่อหัวใจเต้นผิดปกติ หรือแนะนำให้ลุกเดินเมื่อจပ်ได้นานเกินไป อีกตัวอย่างคือ แอปพลิเคชันเตือนทานยา ซึ่งผู้สูงอายุสามารถบันทึกว่าแต่ละวันต้องทานยากี่เม็ดเวลาไหน แอปจะใช้ AI ช่วยส่งเสียง/ข้อความเตือนตามเวลาที่ตั้งไว้ ลดปัญหาลืมทานยา โดยข้อมูลเหล่านี้ยังสามารถแชร์ให้ลูกหลานรับทราบผ่านระบบคลาวด์ได้ด้วย สำหรับผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวหรืออยู่ระหว่างพักฟื้น การพบแพทย์ทางไกลผ่านแอป (Telemedicine) ก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตช่วงหลังโควิด ระบบนัดหมายและพูดคุยกับหมอผ่านวิดีโอมี AI ช่วยจัดคิวและบันทึกสรุปการรักษา ทั้งยังมี แชนบอทสุขภาพ คอยตอบคำถามพื้นฐานให้ตลอด 24 ชั่วโมง ทำให้การดูแลสุขภาพต่อเนื่องแม้อยู่ที่บ้านเป็นไปได้ง่ายขึ้น (ศรินทร์ จูฬา, 2567)

(4) การช่วยเหลือดูแลและความปลอดภัย: ในครอบครัวที่ผู้สูงอายุอยู่บ้านลำพังขณะลูกหลานไปทำงาน เทคโนโลยี AI เข้ามาช่วยเพิ่มความปลอดภัยได้มาก ปัจจุบันมีการติดตั้ง เซ็นเซอร์อัจฉริยะในบ้าน ที่เชื่อมกับระบบแจ้งเตือน หากตรวจพบการเคลื่อนไหวผิดปกติ เช่น คนล้มลงหรือไม่ได้ขยับเป็นเวลานาน ระบบจะส่งสัญญาณเตือนไปยังญาติหรือหน่วยฉุกเฉินทันที ซึ่ง AI มีบทบาทในการวิเคราะห์รูปแบบการเคลื่อนไหวและแยกแยะสถานการณ์ฉุกเฉิน นอกจากนี้ยังมีการนำ กล้องวงจรปิด AI ที่รู้จำใบหน้าและกิจกรรมมาใช้เฝ้าดูผู้สูงอายุที่มีภาวะสมองเสื่อม เพื่อป้องกันเดินพลัดหลงออกนอกบ้านโดยไม่รู้ตัว รวมถึงช่วยติดตามตารางกิจวัตร (เช่น ลูกจากเตียง กินข้าว) ให้เป็นปกติ เทคโนโลยีเหล่านี้แม้ยังไม่แพร่หลายทั่วไป แต่เริ่มถูกทดลองใช้ในไทยแล้ว เช่น โครงการวิจัย “AI เฝ้าระวังผู้สูงอายุที่บ้าน” ที่ทดสอบระบบดูแลผู้สูงอายุลำพังในสถานการณ์จริง เพื่อปรับปรุงให้พร้อมใช้

งานในวงกว้างต่อไป อีกตัวอย่างหนึ่งคือ หุ่นยนต์ผู้ช่วยดูแล ที่กล่าวถึงก่อนหน้านี้ (อย่างหุ่นยนต์ ดินสอ) ซึ่งสามารถทำหน้าที่เป็นเพื่อนพูดคุย ลดความเหงา และเป็นหูเป็นตาให้เจ้าหน้าที่หรือ ครอบครัวในการติดตามสุขภาพของผู้สูงอายุแบบเรียลไทม์ได้ ผู้สูงอายุที่มีโอกาสได้ลองใช้มักรายงาน ว่ารู้สึกอุ่นใจและผ่อนคลายขึ้นเมื่อมี AI คอยเฝ้าดูแลตลอดเวลา

โดยภาพรวม การใช้งาน AI ของผู้สูงอายุในชีวิตประจำวันมักจะผสมผสานอยู่กับกิจกรรมเดิมที่ทำ อยู่แล้ว เพียงแต่มี AI เข้ามาเสริมให้สะดวก ปลอดภัย หรือสนุกขึ้น เช่น เดิมดูทีวีก็กลายเป็นดู YouTube ที่เลือกเนื้อหาเองได้ เดิมทานยาตามเวลาเองก็มีแอปมาช่วยเตือน แม้การใช้งาน AI ขั้นสูง (เช่น เขียนโค้ดให้ AI ทำงานใหม่ๆ) อาจไม่ใช่สิ่งที่ผู้สูงอายุทั่วไปทำกัน แต่ การเป็นผู้ใช้ (user) ของ บริการหรืออุปกรณ์ที่ขับเคลื่อนด้วย AI นั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตกลุ่มนี้มากขึ้นเรื่อยๆ

วิเคราะห์อุปสรรคและทัศนคติของผู้สูงอายุต่อการใช้ AI

แม้เทคโนโลยี AI จะมีประโยชน์หลายด้าน แต่ในการนำมาใช้กับผู้สูงอายุไทยก็มีทั้งอุปสรรค ข้อจำกัดและมุมมองทัศนคติที่ต้องพิจารณา ดังนี้:

1. ทักษะดิจิทัลและความรู้เทคนิคที่จำกัด: ผู้สูงอายุจำนวนมากยังขาดความรู้และทักษะใน การใช้เทคโนโลยี ทำให้ลังเลหรือไม่สามารถใช้ AI ได้อย่างเต็มที่ จากข้อมูลสำนักงานสถิติฯ เหตุผล อันดับหนึ่งที่ผู้สูงอายุไทยซึ่งยังไม่ใช้อินเทอร์เน็ตให้ไว้คือ “ใช้ไม่เป็น/ไม่มีความรู้หรือทักษะ” (คิดเป็น ร้อยละ 25.4) สะท้อนว่าการขาดทักษะพื้นฐานในการใช้อุปกรณ์และบริการดิจิทัลเป็นอุปสรรคใหญ่ใน การก้าวไปสู่การใช้งาน AI นอกจากนี้ ผู้สูงอายุบางคนแม้ใช้งานโทรศัพท์พื้นฐานได้ แต่การตั้งค่าหรือใช้ ฟีเจอร์ซับซ้อนขึ้น (เช่น ลงแอปใหม่, สมัครบริการออนไลน์) ก็ยังเป็นเรื่องยาก หากไม่มีผู้เชี่ยวชาญ หรือญาติช่วยเหลือ

2. ความเข้าใจและความมั่นใจในเทคโนโลยี: AI เป็นเรื่องใหม่และอาจดูซับซ้อนในมุมมองของ ผู้สูงอายุ หลายคนยังไม่เข้าใจว่า AI ทำอะไรได้บ้างหรือจะเริ่มใช้อย่างไร ทำให้รู้สึกไม่มั่นใจที่จะลอง ตัวอย่างเช่น บางคนไม่แน่ใจว่าเซพบอทให้ข้อมูลถูกต้องแค่ไหน หรือกลัวว่าถ้าพูดออกคำสั่งแล้ว ระบบไม่เข้าใจจะทำอย่างไร ความกลัวความผิดพลาด และการรู้สึกว้าเหว่กับเทคโนโลยีเหล่านี้ “ยากเกินไป” เป็นกำแพงด้านจิตใจที่พบได้บ่อย ผู้สูงอายุบางคนจึงเลือกที่จะไม่ยุ่งกับของใหม่เพราะเกรงจะใช้ผิดหรือ ทำเครื่องเสียหาย นอกจากนี้ยังมีกรณีที่ ผู้สูงอายุไม่ทราบว่ AI อยู่รอบตัว เช่น ไม่รู้ว่าในมือถือมีผู้ช่วย อัจฉริยะให้ใช้ ทำให้พลาดโอกาสใช้ประโยชน์ การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องว่าควรใช้อะไร อย่างไร จึง เป็นเรื่องจำเป็น

3. ความไว้วางใจและความปลอดภัย: ผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยยังไม่ไว้วางใจเทคโนโลยี เท่า คนรุ่นใหม่ ทั้งในแง่ความถูกต้องและความปลอดภัยของข้อมูล ความกังวลเรื่องการถูกหลอกลวงหรือ โดนโจรกรรมข้อมูล ส่งผลต่อทัศนคติในการใช้งาน AI อย่างมาก จากรายงานของ สสส. (สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ) พบว่ากลุ่มเด็กและผู้สูงอายุที่ขาดทักษะดิจิทัลเป็นกลุ่มเสี่ยงที่ จะตกเป็นเหยื่อมิจฉาชีพออนไลน์ได้ง่าย เช่น หลอกให้โอนเงินผ่านเซพบอทปลอม หรือส่งลิงก์ไม่ ประสงค์ดี ผู้สูงอายุที่เคยได้ยินข่าวทำนองนี้อาจจะแหวงการใช้ AI หรือบริการออนไลน์ใด ๆ ที่ไม่คุ้นเคย นอกจากนี้ ในบริบทการแพทย์ ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งยัง เชื่อมั่นในการวินิจฉัยของหมอมนุษย์มากกว่า

AI จึงถึงเลที่จะใช้ระบบตรวจอาการอัตโนมัติ เพราะกลัวความผิดพลาดที่อาจเกิดผลร้ายแรงต่อสุขภาพ

4. ค่าใช้จ่ายและการเข้าถึงอุปกรณ์: แม้ปัจจุบันสมาร์ทโฟนและอินเทอร์เน็ตจะแพร่หลายขึ้น แต่สำหรับผู้สูงอายุบางกลุ่ม (โดยเฉพาะชนบทหรือผู้มีรายได้น้อย) ค่าใช้จ่าย ยังคงเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงเทคโนโลยีใหม่ ๆ การจะใช้งาน AI มักต้องมีอุปกรณ์ที่รองรับ เช่น โทรศัพท์รุ่นใหม่ที่สามารถติดตั้งแอปพลิเคชัน หรือต้องจ่ายค่าบริการอินเทอร์เน็ตรายเดือน ซึ่งผู้สูงอายุบางคนเห็นว่าไม่คุ้มค่ากับรายได้ที่มี ทำให้ “ไม่มีความจำเป็น/ไม่สนใจ” ที่จะใช้เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งไม่ใช้เทคโนโลยี (คิดเป็นร้อยละ 21.8 สำหรับการไม่ใช้อินเทอร์เน็ต และร้อยละ 9.7 สำหรับการไม่ใช้โทรศัพท์มือถือ) ดังนั้น หากต้องซื้ออุปกรณ์พิเศษหรือจ่ายค่าบริการ AI เพิ่ม ก็อาจยังเป็นข้อจำกัด เว้นแต่จะมีการสนับสนุนจากรัฐหรือครอบครัว

5. ทักษะและความรู้สึกต่อ AI: ในด้านทัศนคติ ผู้สูงอายุไทยมีความหลากหลายตั้งแต่กลุ่มที่เปิดรับเทคโนโลยีใหม่อย่างกระตือรือร้น ไปจนถึงกลุ่มที่ยึดติดกับวิถีเดิมและมอง AI ด้วยความสงสัย ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งรู้สึกว่า “แก่เกินเรียน” ที่จะเริ่มฝึกใช้ของไฮเทค ทำให้ไม่พยายามลอง ทั้งยังคิดว่า AI อาจมาแทนที่ปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์ (เช่น หุ่นยนต์ดูแลแทนลูกหลาน) ซึ่งบางคนไม่ต้องการให้เป็นเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุอีกไม่น้อยที่ได้ทดลองใช้ AI กลับมีทัศนคติที่ดีเมื่อพบว่าเครื่องมือเหล่านี้ ใช้งานง่ายและมีประโยชน์จริง ตัวอย่างเช่น การมี AI เป็นเพื่อนคู่คิดถามตอบ ทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกละเคอะเขินที่จะซักถามสิ่งที่ตนไม่รู้กับผู้อื่น AI จึงกลายเป็นตัวช่วยเติมเต็มในสิ่งที่ขาดและเพิ่มความมั่นใจให้ผู้สูงอายุได้ นอกจากนี้การจัดอบรม/สอนผู้สูงอายุให้รู้จักใช้ AI อย่างปลอดภัยยังมีส่วนช่วยปรับทัศนคติให้มุมมองเป็นบวกมากขึ้น ปัจจุบันมีความพยายามจากหลายภาคส่วน เช่น งาน “วันผู้สูงอายุแห่งชาติ 2568” ที่มีการแจกคู่มือการใช้งาน AI สำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งเน้นการสั่งงานด้วยเสียงโดยไม่ต้องพิมพ์ และยกตัวอย่างคำสั่ง ChatGPT ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สนใจได้ลองฝึกใช้ เป็นต้น สรุปประเด็นอุปสรรค: ผู้สูงอายุไทยยังเผชิญความท้าทายทั้งด้านทักษะ ความเข้าใจ และความไว้วางใจในการใช้ AI การแก้ไขต้องอาศัยการให้ความรู้และสร้างความมั่นใจอย่างต่อเนื่อง เช่น การสอนวิธีใช้ที่ง่าย ปลอดภัย เน้นประโยชน์ที่จับต้องได้ และมีระบบสนับสนุนเมื่อเกิดปัญหา

องค์ความรู้ใหม่

ภาพประกอบ 1 ความพร้อมของผู้สูงอายุไทยต่อการใช้เทคโนโลยี AI

จากภาพมีคำอธิบายว่า องค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความพร้อมของผู้สูงอายุไทยในการใช้งานเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) โดยเริ่มต้นจากบริบทและความสำคัญของสังคมไทยที่กำลังก้าวเข้าสู่ “สังคมผู้สูงวัย” อย่างสมบูรณ์ ซึ่งหมายถึงการที่ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้บทบาทของ AI มีความสำคัญมากขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ เช่น การสื่อสาร การดูแลสุขภาพ และความบันเทิง ถัดมา แผนภาพได้อธิบายกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ Technology Acceptance Model (TAM) ซึ่งเป็นแบบจำลองที่ใช้วิเคราะห์ว่าผู้ใช้งานจะยอมรับเทคโนโลยีหรือไม่ โดยดูจากองค์ประกอบหลัก เช่น การรับรู้ประโยชน์ของเทคโนโลยี การรับรู้ถึงความสะดวกในการใช้งาน และปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการตัดสินใจ เช่น ครอบครัว รัฐ หรือโครงสร้างพื้นฐาน ในหมวดพฤติกรรมการใช้งานเทคโนโลยีของผู้สูงอายุ พบว่าผู้สูงอายุจำนวนมากไม่น้อยมีพฤติกรรมการใช้งานโทรศัพท์มือถืออย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะสมาร์ตโฟน และยังมีแนวโน้มในการใช้งานโซเชียลมีเดีย เช่น LINE และ Facebook เพิ่มขึ้นซึ่งกลายเป็นช่องทางหลักในการติดต่อสื่อสารและรับข่าวสาร เมื่อพูดถึงการใช้งาน AI โดยตรงพบว่าผู้สูงอายุเริ่มมีการใช้งาน AI ผ่านรูปแบบต่าง ๆ เช่น ผู้ช่วยเสียงอัจฉริยะ (Google Assistant, Siri), ระบบแนะนำเนื้อหาบน YouTube หรือ Facebook และแชทบอทของหน่วยงานราชการ การใช้งานเหล่านี้แม้จะไม่ได้รู้ตัวว่าเป็น AI แต่ก็เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีอุปกรณ์สมาร์ตโฟนพร้อมใช้งาน อย่างไรก็ตาม แผนภาพยังชี้ให้เห็นว่ายังมีอุปสรรคและทัศนคติ ที่เป็นข้อจำกัด เช่น ความไม่มั่นใจ ความกลัวการใช้งาน ผิดพลาด ความไม่เข้าใจว่า AI คืออะไร รวมไปถึงข้อจำกัดด้านค่าใช้จ่ายและการเข้าถึงอุปกรณ์ รวมทั้งทัศนคติบางส่วนที่ยังมองว่าเทคโนโลยีไม่จำเป็นสำหรับวัยตนเอง

ท้ายที่สุด แผนภาพเสนอแนวทางในการส่งเสริมความพร้อมของผู้สูงวัย เช่น การออกแบบเทคโนโลยีที่ใช้งานง่าย เช่น ใช้เสียงแทนการพิมพ์ มีหน้าจอขนาดใหญ่ หรือแอปที่เรียบง่าย รวมถึงการส่งเสริมนโยบายภาครัฐและการจัดอบรมอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และความมั่นใจในการใช้งาน AI อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ

บทสรุป

ผู้สูงอายุไทย ผู้สูงอายุไทยมีการเชื่อมต่อโลกดิจิทัลมากขึ้น ทำให้เริ่มเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในชีวิตประจำวันไม่ทางตรงก็ทางอ้อม สัดส่วนกว่าครึ่งของผู้สูงวัยใช้อินเทอร์เน็ต และส่วนใหญ่มีโทรศัพท์มือถือใช้ ส่งผลให้ AI แฝงตัวอยู่ในกิจกรรมหลายอย่าง ของกลุ่มนี้ ตั้งแต่การสื่อสาร ความบันเทิง สุขภาพ ไปจนถึงการจับจ่ายใช้สอย AI ประเภทที่ผู้สูงอายุเข้าถึงบ่อย ได้แก่ ผู้ช่วยอัจฉริยะด้วยเสียง แชทบอทพื้นฐาน และระบบแนะนำบนโซเชียล/อีคอมเมิร์ซ ขณะเดียวกันก็มี การนำ AI ขั้นสูงเช่น หุ่นยนต์ดูแลและระบบวิเคราะห์สุขภาพมาใช้ในวงจำกัด และคาดว่าจะขยายตัวเมื่อเทคโนโลยีพร้อมและราคาเอื้อมถึงมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมการใช้ AI ในผู้สูงวัย จำเป็นต้องคำนึงถึง ข้อจำกัดด้านทักษะและความเชื่อมั่น ของพวกเขาเป็นสำคัญ การฝึกอบรมให้ ผู้สูงอายุรู้เท่าทันสื่อและใช้งานเทคโนโลยีอย่างปลอดภัยเป็นหัวใจที่จะทำให้พวกเขา ไว้วางใจและ เปิดรับ AI มากขึ้น หลายหน่วยงานภาครัฐและเอกชนของไทยเริ่มดำเนินโครงการเพิ่มทักษะดิจิทัลแก่ ผู้สูงวัย รวมถึงการพัฒนาแอปพลิเคชันที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ (เช่น ตัวอักษรใหญ่ ใช้งานง่าย ไม่ ซับซ้อน) เพื่อให้แน่ใจว่าทุกคนจะไม่ถูกทิ้งไว้ข้างหลังในยุคดิจิทัล ในภาพรวม หากสามารถลดช่องว่าง

ด้านทักษะและสร้างสภาพแวดล้อมการใช้งานที่ผู้สูงอายุรู้สึกสะดวกใจได้แล้ว ผู้สูงวัยไทยก็พร้อมที่จะเป็นอีกแรงขับเคลื่อนหนึ่งในการใช้ประโยชน์จาก AI อย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ ทั้งเพื่อดูแลตนเองและมีส่วนร่วมในเศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567). *การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2567*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2568 จาก https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/survey_detail/2025/20241209145003_27188.pdf National Statistical Office+1National Statistical Office+1
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567). *สถิติรายปีของประเทศไทย 2567 (ตาราง 1.7)*. หน้า 82-83. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2568 จาก [https://www.nso.go.th/public/e-book/Statistical-Yearbook/SYB-2024/83/National Statistical Office+4National Statistical Office+4](https://www.nso.go.th/public/e-book/Statistical-Yearbook/SYB-2024/83/National%20Statistical%20Office+4National%20Statistical%20Office+4)
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). “*การมีการใช้ไอซีทีของผู้สูงอายุ พ.ศ.2566*” (รายงานการสำรวจการเข้าถึงและใช้เทคโนโลยีของครัวเรือนไทยปี 2566). สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2568 จาก [nso.go.th](https://www.nso.go.th)
- สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. (2567). “*เทคโนโลยี AI เฝ้าระวังผู้สูงวัยที่บ้าน...สู่การใช้งานจริง*” (รายงานผลการวิจัย 15 พ.ย. 2567). สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2568 จาก hsri.or.thhsri.or.th
- สุขุม เฉลยทรัพย์. (2567). *คุณภาพชีวิตผู้สูงวัย: AI Sharing is Caring* หนังสือพิมพ์สยามรัฐ วันที่ 30 ตุลาคม 2567. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2568 จาก https://siamrath.co.th/c/577143?utm_source=chatgpt.com
- พลอย จาตุกัญญาประทีป. (2566, 7 กันยายน). “*สูงวัย*” โฉมหน้าจอแก้เหงา 5 ชั่วโมงต่อวัน เน้นโซเชียลมีเดีย-ชื่อของ. เดลินิวส์. dailynews.co.th
- ศูนย์วิจัย Krungthai Compass. (2567, 9 พฤษภาคม). “*เปิดสถิติคนไทยใช้อินเทอร์เน็ต ปี 2024 กลุ่มผู้สูงอายุมาแรง! กลายเป็นกลุ่มลูกค้าสำคัญในโลกออนไลน์*”. Krungthai Compass. <https://ch7.com>
- ศรินทร์ จุฬา. (2567). “*ปัญญาประดิษฐ์ AI เพื่อนใหม่วัยเก๋า*”. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2568 จาก https://www.chula.ac.th/news/170100/?utm_source=chatgpt.com
- Brand Buffet. (2565). “*ETDA เผยพฤติกรรมใช้อินเทอร์เน็ต 2565 – e-Health ครองแชมป์*” (บทความวันที่ 26 ส.ค. 2565). สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2568 จาก brandbuffet.in.th
- Chula/ThaiPR. (2567). “*ปัญญาประดิษฐ์ AI เพื่อนใหม่วัยเก๋า*” (บทความโดยจุฬาฯ 18 มิ.ย. 2567). สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2568 จาก ryt9.comryt9.com
- Davis, F. (1987). *User Acceptance of Information System: The Technology Acceptance Model (TAM)*. University of Michigan School of Business

Administration Ann Arbor Michigan 48109. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2568 จาก <https://quod.lib.umich.edu/lib/collist/>

OpenGov Asia. (2024). *A Digital Inclusion Project to Empower Thailand's Seniors*. สืบค้นข้อมูลจาก <https://opengovasia.com/2024/01/17/empowering-thailands-seniors-a-digital-inclusion-project/> OpenGov Asia

Prapan Leenoi, (2567). *สังคมสูงวัย โจทย์ใหญ่ที่มาพร้อมกับโอกาส* (บทความวันที่ 11 เมษายน 2567). สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2568 จาก <https://www.krungsri.com/th/research/research-intelligence/silver-economy>

The Nation Thailand. (2567). *“Thailand revolutionises elderly healthcare with ‘Home AI Assistance’”* (ข่าว 23 ก.ย. 2567). สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2568 จาก nationthailand.com nationthailand.com

มโนทัศน์เรื่องภพกับตัวตนในพระพุทธศาสนาหายาน A Concept of Existence and Self in Mahayana Buddhism

พระภวานาวชิรสุนทร, วิ. (กิตติเชษฐ เปรมสกุล)

Phra Bhavanavajirasundon Vi. (Kittiched Premsakul)

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Email: 6701101001@mcu.ac.th

Received December 15, 2025; Revised December 26, 2025; Accepted: December 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามโนทัศน์เรื่องภพกับตัวตนในพระพุทธศาสนาหายาน ด้วยการศึกษาด้านเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ภพกับตัวตนในพระพุทธศาสนาหายานถูกอธิบายใน 2 ลักษณะประกอบด้วย 1. การอธิบายทางคัมภีร์ผ่านคำสอนหรือพุทธพจน์สื่อถึงภพกับตัวตนนั้นเป็นไปในลักษณะทางจริยศาสตร์ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติต่อกันที่โยงกับความดีและความชั่ว หากทำดีก็จะมีตัวตนและภพที่ดี หากทำชั่วก็จะมีผลชั่วตามมา 2. การอธิบายผ่านคำสอนยุคหลัง เป็นการอธิบายถึงความมีอยู่และตัวตนในแบบที่ต้องการยืนยันว่าเป็นจริงหรือเป็นมายา โดยความเป็นจริงนั้นตรงตามความหมายของการปฏิเสธภพกับตัวตนตามหลักความจริงสูงสุดอีกแง่หนึ่งคือการอธิบายภพและตัวตนที่เป็นความจำเป็นต้องอธิบายให้เข้าใจความหมายจะเกี่ยวข้องกับข้อมูลที่อยู่เหนือความเข้าใจของมนุษย์

คำสำคัญ: ตัวตน; พระพุทธศาสนาหายาน; ภพ

Abstract

This article aims to study the concept of existence and self in Mahayana Buddhism by studying documents and related research. It was found that existence and self in Mahayana Buddhism are explained in 2 ways: 1. Explanation in scriptures that Buddha's teachings that communicate the existence and self are in the form of ethics that focus on the treatment of each other that is linked to good and evil. If you do good, you will have a good self and world. If you do evil, you will have evil results. 2. Explanation in the other teachings is an explanation of existence and self in a way that wants to confirm whether it is real or an illusion. The truth is in line with the meaning of denying existence and self-according to the principle of highest truth. In another aspect, the explanation of existence and self that needs to be

explained to understand the meaning will involve information that is beyond human understanding.

Keywords: Self; Mahayana Buddhism; Existence

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้วางหลักการอธิบายเรื่องวิญญานไว้ในคำสอนจำนวนมาก มีข้อความหนึ่งในพระไตรปิฎกกล่าวว่า “เราจะดูนรกซึ่งเป็นที่อยู่ของเหล่ามนุษย์ที่มีกรรมเป็นบาป สถานที่อยู่ของเหล่ามนุษย์ที่มีกรรมหยาบช้าก่อน” พระศาสดาจึงตรัสว่า “มาตลีเทพสารถิฟังพระดำรัสของพระราชาแล้ว ได้แสดงแม่น้ำที่ชื่อเวตตรณี ซึ่งข้ามได้ยากประกอบด้วยน้ำต่างที่ร้อนเดือดพล่าน เปรียบด้วยเปลวเพลิง” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 28 ข้อที่ 451-452 หน้าที่ 251, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จะพบว่า การอธิบายภพและตัวตนของสัตว์ที่เกิดในภพนั้นเป็นการอธิบายถึงกฎแห่งกรรมตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนา แต่ขณะเดียวกันก็อาจมีคำถามตามมาว่า การอธิบายแบบนี้จะทำให้เกิดการยึดมั่นว่าสัตว์นั้นเป็นตัวตนตามนั้นหรือไม่ เพราะปรากฏในข้อความอื่นที่อธิบายถึงการเกิดว่าไม่มีตัวตนอยู่แบบนั้น เช่นในมหาตัมหาสังขยสูตรกล่าวว่า

“ท่านสาติ ท่านอย่าได้กล่าวอย่างนี้ ท่านอย่าได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาค การกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคเป็นการไม่ดีเลย เพราะพระผู้มีพระภาคมิได้ตรัสอย่างนี้เลย ท่านสาติ วิญญานอาศัยปัจจัยเกิดขึ้น พระผู้มีพระภาคตรัสแล้วโดยปริยายเป็นอนุสาวนกว่า ‘ปราศจากปัจจัย ก็ไม่มี ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาน’ สาติภิกษุบุตรชาวประมงถูกภิกษุเหล่านั้นชักใช้ โล่เลี้ยง สอบสวนอยู่แม้อย่างนี้ ก็ยังยึดมั่นถือมั่นทิฐิขันธ์อย่างรุนแรง กล่าวอยู่ว่า “ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า วิญญานนี้นั้นแลมิใช่อื่น ท่องเที่ยวไป แล่นไป” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 396 หน้าที่ 428, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

วิญญานในแง่นี้เป็นการอธิบายว่ามีอัตตา และกลายเป็นคำอธิบายที่เชื่อมโยงกันระหว่างภพที่เป็นการอธิบายถึงการมีอยู่หรือภพกับตัวตน คำอธิบายเพิ่มเติมนี้ยังถูกเกี่ยวข้องกับคำว่า สังสารวัฏ ในคำว่า ทีโฆ พาลานํ สํสารี ที่แปลว่า สังสารวัฏของคนโง่มีเวลายาวนาน หมายถึงสงสารวัฏกล่าวคือความเป็นไปตามลำดับของขันธอายตนะเป็นต้นที่เป็นตัววิญญะคือกิเลสกรรมและวิบากยึดยาว แม้แต่พระพุทธญาณก็กำหนดไม่ได้ สำหรับเหล่าคนเขลาเหมือนคนตาบอด เงื่อนต้นของการผูกติดไว้กับภพ ย่อมไม่ปรากฏ เพราะกำหนดอวิชชาตณหาไม่ได้ เหตุตัตตยังมิใช่ขาดอย่างใด แม้เงื่อนปลายก็ไม่ปรากฏอย่างนั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 2 ข้อที่ 4 หน้าที่ 520, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การแสดงให้เห็นความไม่สิ้นสุดนี้เองที่เป็นข้อมูลที่อาจเข้าใจได้อีกว่าตัวตนนั้นเปลี่ยนแปลงได้และถูกอธิบายว่า ไม่มีอยู่จริงเป็นเพียงจินตนาการเท่านั้น ดังที่สุพินธุได้อธิบายว่าเรื่องนายนิรบาลในนรกถ้าเขาทำกรรมแล้วต้องไปเกิดในนรกก็ต้องได้รับผลคือความทุกข์ในนรกเช่นกัน แต่ถ้านายนิรบาลปรากฏในนรกเพียง เพื่อทรมานสัตว์นรกให้ได้รับความเจ็บปวด นายนิรบาลนั้นก็เพียงจินตนาการของสัตว์นรกเอง เป็นการจินตนาการของสัตว์นรกที่สร้างภพนายนิรบาลมาเพื่อทรมานตนเองตามอำนาจกรรม ถ้ากล่าวแบบนี้แสดงให้เห็นว่าตัวตนนั้นมีขึ้นได้โดยไม่ต้องอาศัยแรงกระตุ้นจาก

ภายนอก แต่เป็นผลจากภายใน เช่นเดียวกับเราไม่จำเป็นต้องรู้จักกฎหมายใดๆ เราก็ทุกข์ทรมานได้ยามเมื่อเห็นภาพวาดเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ (สันตินา ปีเตอร์ เดลลา, 2561)

จากคำอธิบายนี้ การมีอยู่ของตัวตนจึงกลายเป็นสิ่งไม่มีอยู่จริง เช่นเดียวกับที่เสาตรานติกะไม่ถือเอาตัวตนหรือความรู้สึกว่าเป็นตัวตน แต่เสาตรานติกะถือว่า การกระทำต่างๆ เกิดจากเจตนา และเจตนาที่กระทำที่เก็บไว้ในขันธสันดาน ไม่สูญหาย ย่อมส่งเป็น พืช หรือ พืช ไปเก็บไว้ในภวังคจิต ไม่ใช่อยู่ในรูปของตัวตน แต่เป็นเจตสิก ซึ่งฝ่ายเสาตรานติกะถือว่าเจตสิกก็คือจิต เป็นต้นเหตุให้เกิดจิต ในขณะหลัง จิตในขณะหลังเรียกว่า เจตสิก เหมือนกับบุคคลหลายคนเดินไปในหนทางที่แคบ ต้องเดินทีละคน ไม่สามารถไปด้วยกันได้ ฉะนั้น จิตโดยมีทั้งกุศล อกุศล อบรมจิตตสันดานให้เป็นไปเมื่อประสบกับเหตุและปัจจัยอันสมควรแก่กัน พืชก็จะเติบโตกล้าแข่งสำแดงลักษณะออกมา ทำให้เกิดกุศลวิบาก อกุศลวิบากแก่สัตว์นั้นๆ ความคิด (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2543)

การเข้าใจว่าภพกับตัวตนจึงเป็นการอธิบายเรื่องเจตสิกแทน แต่ขณะเดียวกันก็ยังพบการอธิบายที่สอดคล้องกับ คำว่า “กาล” ที่เกี่ยวข้องกับอดีต ปัจจุบัน อนาคต เช่นในข้อความ “กาลล่วงเลยไป คืบผ่านพันไปช่วงแห่งวัยละไปตามลำดับบุคคลพิจารณาเห็นภพนี้ในขณะควรละโลกามิสมุ่งสู่สันติเกิด” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 15 ข้อที่ 4 หน้าที่ 5, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และข้อความว่า

“บุคคลไม่ควรคำนึงถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว ไม่ควรหวังสิ่งที่ยังไม่มาถึง สิ่งใดล่วงไปแล้ว สิ่งนั้นก็พ้นอันละไปแล้วและสิ่งใดที่ยังไม่มาถึง สิ่งนั้นก็พ้นอันยังไม่มาถึง ส่วนบุคคลใดเห็นแจ้งธรรมที่เป็นปัจจุบันไม่ถ่วงไม่คลอนแคลนในธรรมนั้นๆ บุคคลนั้นควรเจริญธรรมนั้นให้แจ่มแจ้งบุคคลควรทำความเพียรตั้งแต่วินาทีเดียวใครเล่าจะรู้ว่า ความตายจักมีในวันพรุ่งนี้ เพราะว่าความผิดเพี้ยนกับมัจจุราชผู้มีเสนามากนั้น ย่อมไม่มีแก่เราทั้งหลาย พระ牟尼ผู้สงบเรียกบุคคลผู้มีความเพียรไม่เกียจคร้านทั้งกลางวันและกลางคืนซึ่งมีปกติอยู่อย่างนั้นนั่นแล้วว่า ผู้มีราตรียุติเจริญ...วิญญานมีความผูกพันกับฉันทราคะในจักขุและรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และธรรมารมณนั้นว่า ‘ในอดีต ในอนาคต ในปัจจุบันจักขุอย่างนี้ มีรูปอย่างนี้’” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 14 ข้อที่ 280 หน้าที่ 332, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากข้อความนี้จะเห็นว่า ทั้ง “ขณะ” และ “กาล” ถูกนำมาใช้โดยอ้างถึงการรับรู้ทางสัมผัสเป็นหลัก โดยการรับรู้เหล่านั้นเสาตรานติกะถือว่าขณะเป็นจริงในตัวเอง มีสวลักษณะคือลักษณะเฉพาะในตัวเองแต่รับรู้ในแบบปกติไม่ได้ ส่วนสิ่งที่เรารับรู้ได้ทั่วไปนั้นเป็นเรื่องที่ความคิดปรุงแต่งขึ้นแล้ว ซึ่งจะต่างจากสรวาสติกวาทที่ยอมรับว่าสิ่งทั้งหลายเป็นภาวะที่มีอยู่จริง โดยไม่ต้องอาศัยการรับรู้ของใครหรืออย่างใดทั้งสิ้น โดยแต่ละขณะมีอยู่จริง แต่ละขณะแบบนั้นจึงเป็นภาวะที่มีแก่นสารในตัวเองและส่งต่อกันไป เป็นสวภาวะ (substantial entities) ที่มีความจริงสากล ส่วนเสาตรานติกะยอมรับแต่ปัจจุบันขณะว่าจริง ส่วนที่เรารู้มันไม่จริง ความจริงของเสาตรานติกะจึงไม่ใช่เป็นภาวะสากลแบบสรวาสติกวาท โดยแต่ละขณะมีลักษณะเฉพาะของตนที่เรียกว่า มีสวลักษณะ (essential quality) แต่สวลักษณะแบบนี้ไม่ใช่สวภาวะ เพราะสำหรับเสาตรานติกะแล้ว ขณะอยู่ในรูปแบบลักษณะ มีอยู่ในรูปของภาวะ ทั้งนี้เนื่องมาจากภาวะบ่งถึงการดำรงอยู่ ส่วนลักษณะบ่งถึงการทำหน้าที่ คือสร้างหรือก่อให้เกิดผลบางอย่างเท่านั้น (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2548) คำอธิบายว่า ภพ

มีจริง แต่การอธิบายตัวตนที่อยู่ในภพนั้นอาจไม่จริง ถ้าอธิบายตามเงื่อนไขนี้ จึงสะท้อนคำโต้แย้งระหว่างสรวาสติกวาทินกับเสาตรานติกะที่โยงความหมายระหว่างกาลทั้ง 3 ในแง่ของภพกับตัวตนว่า

“ผู้ที่ถือว่าตนเป็นฝ่ายสรวาสติกวาทินพึงรับรองว่ามีสภาวะธรรม (สวภาวะ) คือตัวตนยืนตรงอยู่ตลอดกาลทั้ง 3 ผู้นั้นแลชื่อว่า เป็นฝ่ายสรวาสติกวาทิน ฯลฯ อาจารย์ฝ่ายเสาตรานติกวาทินปจฉาว่า ดังท่านถือว่า สภาวะธรรมมีอยู่ตลอดกาลทั้ง 3 ก็พึงเป็นว่าในกาละทั้งหลายนั้นสภาวะธรรมมีอยู่ตลอดกาลทั้ง 3 ก็พึงเป็นว่าในกาละทั้งหลายนั้นสภาวะธรรมต้องสำแดงพหุติกล่าวคือการียคุณออกมา หรือว่ามีกำลังกิดขวางอันใดบังคัลให้การณธรรมบางสมัยมีการียะ บางสมัยไม่มีการียะเล่า ถ้าท่านกล่าวว่าที่เป็นดังนั้นเพราะการณธรรมได้ปัจจัย บางสมัยยังไม่ได้ปัจจัยสมบูรณ์ดังนี้ไซ้ คำแก้ตัวของท่านยังไม่ถูกต้อง ข้อนั้นเพราะเหตุใด เพราะเหตุว่า ท่านถือว่าสภาวะธรรม (สวลักษณะ) มีเหตุปัจจัยเป็นต้นก็มีอยู่ตลอดกาลนั้นเอง อนึ่งการียคุณนั้นจักกล่าวว่าในอดีต ปัจจุบัน อนาคตได้อย่างไร ฯลฯ ฝ่ายสรวาสติกวาทินวิสัชนาว่า อาจารย์ฝ่ายเสาตรานติกปจฉาว่า ถ้าท่านถือว่าการียะก็ควรมีลักษณะอย่างนั้น ไฉนจึงเรียกว่าได้ว่ามีอดีต ปัจจุบัน อนาคตเล่า ฝ่ายสรวาสติกวาทินวิสัชนาว่า เพราะสังขตธรรมเหล่าใดยังไม่ปรากฏ ยังไม่สำแดงซึ่งพหุติของมันออกมาเรียกว่า อนาคต ถ้ากำลังสำแดงพหุติอยู่เรียกว่าปัจจุบัน ถ้าสำแดงพหุติดับไปเรียกว่าอดีต ฝ่ายเสาตรานติกไม่ยอมรับ” (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2543)

การอธิบายตัวตนให้ปรากฏในแง่ของความเป็นสวภาวะจึงทำให้เกิดความชัดเจนขึ้นเมื่ออธิบายผ่านกาลทั้ง 3 คือ อดีต ปัจจุบัน อนาคต แต่วิธีการอธิบายแบบอภิปริชญา แต่ไม่ใช่อธิบายเชิงจริยศาสตร์ตามที่ถูกอธิบายในคัมภีร์บางพระสูตรของมหายาน เช่นที่กล่าวถึงการมองเห็นการทำบุญอุทิศให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ที่ว่า

“ศีลพระโพธิสัตว์ว่าด้วยการช่วยเหลือสัตว์ มีดังนี้ ในวันที่พ่อแม่หรือพี่น้องร่วมท้องอุทรเสียชีวิต ควรนิมนต์พระธรรมอาจารย์มาสาธยายพระสูตรว่าด้วยศีลพระโพธิสัตว์ เพื่อประโยชน์แก่ผู้ตาย เพื่อที่เขาจะได้พบพระพุทธเจ้า หรือเกิดเป็นมนุษย์ หรือเป็นเทวดา พระโพธิสัตว์ที่ไม่ปฏิบัติตามนี้ ได้ชื่อว่าทำความผิด เป็นลหุกาบัติ (ความผิดสถานเบา)” (พระพรหมบัณฑิต, 2561)

การเข้าใจว่าตัวตนของผู้ไปเกิดเป็นคนเดียวกันทำให้เกิดการเชื่อมโยงกับหลักปฏิบัติต่อกันในแง่ของการสนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติจริยธรรมในแง่ของความเป็นพระพุทธานุศาสนมหายาน อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนให้เห็นวิธีการปฏิบัติในโลกนี้เพื่อไปเกิดในโลกหน้าตามหลักกฎแห่งกรรมที่ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วโดยวางบนฐานของการกำเนิดในนรกและสวรรค์เป็นการเชื่อมโยงทั้งภพและตัวตนเข้าด้วยกัน

บทความนี้จึงต้องการเสนอให้เห็นถึงมโนทัศน์เรื่องภพกับอัตตาในแง่ของการอธิบายเชิงภววิทยาและจริยศาสตร์ เพื่อเข้าใจเป้าหมายที่มีต่อการอธิบายเรื่องดังกล่าวในบริบทต่างๆ ต่อไป

แนวคิดเรื่องภพในพระพุทธศาสนา

การเข้าใจเรื่องภพในทางพระพุทธศาสนามีคำอธิบายทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิดเชิงหลักฐานและเชิงสมมติฐาน ดังนี้

1. การอธิบายภพเชิงคัมภีร์ เป็นการอธิบายในมหายานในแง่ของการมองว่าภพนั้นคือสถานที่เกิดอันเป็นผลจากการทำกรรมต่างๆ ซึ่งจะพบจากการที่บุคคลทุกคนที่มาเกิดในโลกนั้นจะต้องมีการทำกรรมไม่ว่าจะทำดีหรือชั่ว ซึ่งผลของกรรมนั้นจะส่งผลให้แก่ผู้นั้นไม่เวลาใดก็เวลาหนึ่ง และเป็นหน้าที่ของพระโพธิสัตว์ที่จะมาช่วยคนเหล่านั้นจากผลกระทบเหล่านั้น ตามข้อความว่า

“พระโพธิสัตว์ มหาสัตว์ ไม่กระทำการที่จะนำไปสู่ทุกข์ แต่ท่านตั้งปณิธานที่จะไปเกิดในนรก เพื่อช่วยเหลือสัตว์นรกทั้งหลาย บุตรแห่งอริยสกุลในอดีตอันไกลโพ้น เมื่อผู้คนมีอายุชัชราว 100 ปี หมูสัตว์เป็นจำนวนมากประสบทุกข์ในนรกอันเป็นผลมาจากการกระทำของตน เมื่อเราเห็นเช่นนั้น จึงตั้งปณิธานว่าจะไปเกิดในนรกโดยทันที ในความเป็นจริงแล้ว ในขณะที่พระโพธิสัตว์มิได้ทำอกุศลกรรมอันใดเลย แต่ที่ต้องประสบทุกข์ในนรกก็เพื่อที่จะช่วยเหลือสรรพสัตว์ เราเคยอยู่ในนรกมานานอย่างมีอาจประมาณได้ และได้สาธยายคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ 12 หมวดให้แก่สัตว์นรก เมื่อพวกเขาได้สัจธรรม พวกเขาได้สลัดผลอันน่ากลัวของอกุศลกรรมในอดีตทิ้งจนหมดสิ้น และนรกพลันกลายเป็นภูมิว่างเปล่า ยังเหลืออยู่แต่ผู้มากด้วยตัณหา” (พระพรหมบัณฑิต, 2561)

การเข้าใจเรื่องภพกับการเกิดขึ้นนั้นเป็นไปตามกรรมซึ่งสร้างบุคลิกลักษณะของสัตว์ที่จะมาเกิดที่มีความเฉพาะตามกรรมที่แตกต่างกันไป ตามปรากฏในโลกธาตุเชื้อสุขาวดีของพระผู้มีพระภาคเจ้าอมิตาภะนั้นมีลักษณะน่ารื่นเริง มีความสุข มีภิกษาดี เป็นที่รื่นรมย์ เคลื่อนไปด้วยเทวดาและมนุษย์จำนวนมาก โลกธาตุนี้ไม่มีสัตว์นรก ไม่มีสัตว์เดรัจฉาน ไม่มีเปรตวิสัย ไม่มีสุรกาย ไม่มีการเกิดของสิ่งที่ผิดกาลละ รัตนทั้งหลายที่มีอยู่ในสุขาวดีโลกธาตุจะไม่มีทั่วไปในโลกนี้ สุขาวดีโลกธาตุนั้นอบอวลไปด้วยกลิ่นหอมต่างๆ ของดอกสารภีสะพรั่งด้วยดอกและผลไม้นานาชนิด ประดับด้วยรัตนพลุกซ์ที่พระตถาคตนิรมิตให้หมู่ภิกษุภิกษุณีที่ส่งเสียงอย่างน่าประทับใจได้อยู่อาศัยที่รัตนพลุกซ์เหล่านั้น มีสีต่างๆ มีไฉ่เพียงหนึ่งสี มีไฉ่เพียงแสนสี รัตนพลุกซ์ในสุขาวดีโลกธาตุนั้น มีสีทองสำเร็จมาจากทอง มีสีน้ำเงินสำเร็จมาจากเงิน มีสีแก้วไพฑูรย์สำเร็จมาจากแก้วไพฑูรย์ มีสีแก้วผลึกสำเร็จมาจากแก้วผลึก มีสีปะการังสำเร็จมาจากหินปะการัง มีสีเพชรพลอยสำเร็จมาจากเพชรพลอย มีสีมรกตสำเร็จมาจากสีมรกต (ชะเอม แก้วคล้าย และจำลอง สารพัดนึก, 2553)

การปรากฏในลักษณะภพตามคัมภีร์จึงเป็นคำอธิบายที่แสดงให้เห็นลักษณะของการเกิดและการมีลักษณะบางอย่างที่สอดคล้องกับการเกิดนั้นด้วยจะพบข้อยืนยันในสัทธรรมปฐกสูตรว่า “ในพระสูตรนี้หากว่าผู้ใด เป็นผู้ไม่ศรัทธาเกิดความสงสัยก็จักตกไปสู่ทุกข์ได้ บัดนี้ ขอพระองค์ได้โปรดอธิบายเถิด พระโพธิสัตว์ไม่มีประมาณเหล่านั้น เหตุไฉนในช่วงเวลาเพียงน้อยนิดนี้ จึงได้รับการสั่งสอนชี้แนะให้ตั้งจิต และตั้งอยู่ในภูมิอันไม่เสื่อมถอยได้อย่างไร” (คณะโพธิ์นันทประทีป, 2566) รวมถึงการกลายเป็นลักษณะบุคคลที่อยู่ในพื้นที่นั้น อีกทั้งยังปรากฏคำอธิบายภพในแง่ของการเป็นสถานที่ กล่าวคือ ผืนดินของที่นั้นราบเรียบเป็นแนวตรง มีผลึกเป็นแผ่นดิน ต้นรัตนพลุกซ์งดงามอลังการ ทองคำเหลืองอร่ามเป็นด้าย กันเขตระหว่างข้างทาง บุปผาชาติงามวิจิตรปกคลุมทั่วพื้นดิน บริเวณโดยรอบบริสุทธิสะอาดใส ผู้พบเห็นต่างชื่นชมยินดี ปราศจากทุกข์ 4 ได้แก่ นรก เปรต เดรัจฉาน อสุรคติ มีเทวดา มนุษย์จำนวนมาก หมู่พระสาวกทั้งหลายกับทั้งเหล่าพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย หมั่นปฏิบัติไม่มีประมาณ โลกธาตุนั้นงดงามอลังการ พระพุทธเจ้ามีพระชนมายุ 12 จุลกัป พระสัทธรรมตั้งอยู่ในโลก 20 จุลกัป และธรรมปฏิรูปก็ตั้งอยู่ 20 จุลกัปเช่นกัน (คณะโพธิ์นันทประทีป, 2566)

ในคัมภีร์จึงอธิบายภพในแง่ของความเป็นลักษณะสัตว์และสถานที่เกิดของสัตว์ โดยจะพบวิธีการเดียวกันนี้ในคำอธิบายภพแบบพระพุทธศาสนาเถรวาท ไม่มีรายละเอียดที่แตกต่างกันมากนัก

2. การอธิบายภพในยุคหลัง เป็นการอธิบายในเชิงทฤษฎีที่นำเสนอผ่านมุมมองของการมองว่าธรรมทั้งหลายว่างจากสวลักษณะ (ลักษณะที่มีเอง เป็นอยู่เองได้) โดยพระโพธิสัตว์จะต้องหยั่งเห็นว่าบุคคลจะต้องมองทุกอย่างด้วยจิตที่ปล่อยวาง คือ ชันธ 5 เป็นของว่าง บารมีเป็นของว่าง ไม่มีหนทางการฝึกฝนตัวเอง ไม่มีผู้ฝึกฝน ไม่มีเป้าหมาย มีเพียงการฝึกฝนเดียวคือการสร้างปัญญาบารมีให้จิตพิจารณาตลอดเวลาว่า ไม่มีแก่นสารในธรรมทั้งหลาย ไม่มีทวิภาพใดๆ เกิดขึ้นระหว่างจิตกับธรรม แต่เป็นการที่เรากำลังศึกษาธรรม จึงทำให้เกิดการแบ่งแยกกว่าเป็นเราเป็นธรรม ทำให้เกิดทวิภาวะ รวมถึงการเกิดทวิภาวะในเรื่องความไม่รู้แจ้งด้วย ฉะนั้น การฝึกฝนตนเองจึงต้องไม่มีการแบ่งแยกระหว่างรู้กับไม่รู้ ไม่แยกจิตกับธรรม ต้องปล่อยวางทวิภาวะ (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2548) โดยในนัยมีคำอธิบายที่พยายามอธิบายถึงที่มาของแนวความคิดทวิภาวะคือระหว่างอัตถิภาวนิยมคือความเห็นว่ามี และนัตถิภาวนิยมคือความเห็นว่ามีไม่มี จากลักษณะการอธิบายถึงความมีอยู่ในแง่ของการเป็นไปตามเหตุปัจจัย

แนวคิดของกลุ่มพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานที่ยืนยันความมีอยู่จริง กล่าวคือมีกลุ่มที่ยืนยันความจริงอยู่นอกเหนือการรับรู้ของจิต เรียกว่า ฝ่ายอภิธรรมหรือพวกสังนิยม คือ นิกายสรวาสติวาทะ กับเสถียรานติกะ กลุ่มที่สองเน้นความจริงที่อยู่พ้นการรับรู้ของจิต เรียกว่า โลกุตตรวาทะ เป็นอีกกลุ่มหนึ่งของสงฆ์ใหญ่ โดยสรวาสตีกวาทะมีทัศนะแบบสนับสนุนแก่นสวภาวะ (substantialism) ส่วนเสถียรานติกะมีทัศนะแบบสนับสนุนแก่นสวลักษณะ (essentialism) กล่าวคือภาวะที่มีแก่นสารในตัวเองและส่งต่อกันไป เป็นสวภาวะ (substantial entities) ที่เป็นความจริงสากล ส่วนเสถียรานติกะยอมรับแต่ปัจจุบันขณะว่าจริง ส่วนที่เรารู้นั้นไม่จริง ความจริงของเสถียรานติกะจึงไม่ใช่เป็นภาวะสากลแบบสรวาสตีกวาท โดยแต่ละขณะมีลักษณะเฉพาะของตนที่เรียกว่า มีสวลักษณะ (essential quality) ขณะที่อีกกลุ่มปฏิเสธและยืนยันภาวะเหนือโลก (อูตรภาวะ Transcendentalism) นำไปสู่ความแนวความคิดแบบสัมบูรณ์นิยม (Absolutism) (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2548) ซึ่งพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทแม้จะปฏิเสธอดีตว่า ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา แต่ยอมรับว่ามีขันธ 5 อายุตนะ 12 เป็นต้น อยู่จริง โดยเรียกแบบสมมติว่า สัตว์ บุคคล เป็นต้น แต่ก็ยังถือว่ามีความเป็นจริงแบบปรมัตถ์อยู่ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวถือว่าทั้งบุคคลและธรรม คือยืนยันทั้งบุคคลและธรรมว่าเป็นศูนย์ตา เรียกว่า บุคคลศูนย์ตา และธรรมศูนย์ตา

หากพิจารณาแบบนี้เป็นการปฏิเสธภพในแง่ของการมีอยู่โดยถือว่าทุกอย่างเป็นความว่างเปล่า ในแง่นี้อาจมองได้อย่างที่นาคคารุณอธิบายว่า “ไม่มีความเกิดขึ้น ไม่มีความดับ ไม่มีความขาดสูญ ไม่มีความเที่ยงแท้ ไม่มีอรรถแต่อย่างเดียว ไม่มีอรรถนানাประการ ไม่มีการมา ไม่มีการไป ท่านใดกล่าวไว้ เป็นปฏิจจนุปบาทธรรม ท่านผู้นั้นคือพระพุทธเจ้า” (อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์, 2539) คำอธิบายเชิงปฏิเสธข้อมูลการมีอยู่เป็นวิธีการอธิบายถึงลักษณะสวภาวะที่เป็นจริงตามนั้น แต่การระบุถึงการมีอยู่เป็นแค่เพียงเหตุปัจจัยตามคำอธิบายของสวลักษณะเท่านั้น ซึ่งเท่ากับว่าการอธิบายแบบยุคหลัง เป็นการอธิบายที่เป็นลักษณะตามคัมภีร์อภิธรรมมากกว่าจะเป็นไปในแบบพระสูตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การอธิบายเรื่องภพกับตัวตนในพระพุทธศาสนาหายาน

“ภพ” กับความมีอยู่เป็นความหมายที่ตรงกัน เช่นเดียวกับคำว่า วิญญาณ กับคำว่า ตัวตน ซึ่งในแง่ของคำอธิบายที่ถูกใช้ในทางพระพุทธศาสนาหายาน ได้ถูกอธิบายต่อเนื่องใน 2 ลักษณะ คือ

1. การอธิบายแบบจริยศาสตร์ เป็นการอธิบายความมีอยู่กับตัวตน ผ่านการอธิบายในแง่ของการปฏิบัติและผลที่เกิดจากการปฏิบัติต่อกันในแง่ของการทำบุญหรือการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวที ดังข้อความว่า

“บิดาซึ่งได้ไปเกิดเป็นเปรตอาจได้รับส่วนบุญที่ถูกเป็นผู้สั่งสม หากมี การอุทิศส่วนบุญนั้นไปให้ท่าน ถ้าท่านไปเกิดเป็นเทวดา ท่านจะไม่สนใจ เกี่ยวกับกิจของมนุษย์ เหตุใดถึงเป็นเช่นนั้น? เป็นเพราะท่านได้รับสิ่งเลอค่าในสวรรค์อยู่แล้ว แต่หากไปเกิดในนรก ท่านก็จะไม่ได้รับส่วนบุญเช่น กัน เพราะจะประสบความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส จนไม่มีโอกาสที่จะคิดคำนึงถึงสิ่งอื่น หากไปเกิดเป็นมนุษย์หรือเป็นสัตว์เดรัจฉาน ก็ไม่อาจ รับผลจากการอุทิศส่วนบุญเช่นกัน เหตุใดจึงมีแต่เปรตเท่านั้นที่จะได้รับ ส่วนบุญที่เขาอุทิศให้? ทั้งนี้เพราะคนที่เป็นเปรตเป็นคนโลภและ ใจแคบในชาติก่อน เมื่อไปเกิดเป็นเปรต จึงสำนึกผิดในสิ่งที่ตนได้กระทำ และเฝ้าแต่คิดว่าจะสามารถรับส่วนบุญที่มีผู้อุทิศให้ได้อย่างไร ด้วยเหตุนี้ เปรตจึงสามารถรับส่วนบุญได้ หากมีการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ผู้ที่เป็นเปรตในภพภูมิอื่น ผลบุญจะไปไม่ถึงเขา แต่บรรดาญาติ (ของผู้อุทิศ) ที่ เป็นเปรตทั้งหลาย จะได้รับส่วนบุญแทน ด้วยเหตุนี้ ผู้ฉลาดควรหมั่น สั่งสมบุญและอุทิศบุญให้เปรต” (พระพรหมบัณฑิต, 2561)

ในการอธิบายเรื่องภพกับตัวตนยังสอดคล้องกับหลักการปฏิบัติตามหลักศีล หากปฏิบัติได้ก็จะนำผลที่ถูกต้องมาให้ หากปฏิบัติไม่ได้ก็จะต้องได้รับผลตามมา ตามข้อความว่า

“ดูก่อน มัณชูศรี หากมีสรรพสัตว์เหล่าใดได้สมาทานสิกขาบทจากเราตถาคต แต่กลับประพฤตินิสัยผิดศีล หรือแม้ไม่ได้ผิดศีล แต่ได้ละเมิดวัตรปฏิบัติ หรือมิได้ผิดศีล มิได้ละเมิดวัตรปฏิบัติ แต่กลับขาดสมาธิภาวนา หรือมีสมาธิภาวนา แต่กลับละทิ้งการฟังให้มาก จึงไม่อาจเข้าใจในความหมายอันลึกซึ้งของพระสูตรที่เราได้แสดง หรือแม้เป็นผู้ฟังมาก แต่ถือตนว่าเป็นผู้เลิศกว่าเขา ถูกมานะความถือตนครอบงำจิตใจจนเป็นเหตุให้ยึดถือความเห็นของตนว่าถูกต้อง ปฏิเสธความเห็นของคนอื่น ละบลู่พระธรรมคำสอน คบค้าสมาคมกับหมู่มาร คนโง่เขลาเช่นนี้ไม่เพียงหลงเดินทางผิด เพราะมีจัญหาภิภูแห่งตน ทั้งยังชักนำหมู่สัตว์ อันมีจำนวนนับโกฏิ ไม่อาจประมาณให้ตกลงไปยังหลุมพรางอันตรายนั้นด้วย สรรพสัตว์เหล่านั้นจักต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในนรกภูมิ ดิรัจฉานภูมิและเปรตภูมิ อยู่ร่ำไปไม่มีสิ้นสุด ตรงข้ามหากสรรพสัตว์ได้สดับพระนามแห่งโภชชยคุรุไวฑูรยประภาสยตถาคตเจ้าจักสามารถละทิ้งการประพฤตินิสัย หันกลับมากระทำความดีทั้งหลาย จนไม่ต้องตกสู่อบายภูมิ หรือเขาอาจไปจุติบนสวรรค์เสวยทิพย์สุข” (เกวลี เซราทิพย์ และกนกพร นุ่มทอง, 2564)

การอธิบายความหมายเชิงจริยศาสตร์จึงเป็นการระบุด้วยหลักการปฏิบัติที่โยงกับความหมายของคำว่า “ดี” และ “ชั่ว” รวมถึงผลที่เกิดขึ้นหากปฏิบัติถูกหรือผิดก็ตาม ในลักษณะการปฏิบัตินี้อาจโยงไปถึงระดับของการปฏิบัติที่สูงขึ้นไปของบุคคลที่ถูกยกขึ้นเป็นลำดับตั้งแต่ปุถุชนจนถึงอริยบุคคลซึ่งในพระพุทธศาสนาหายานได้มองถึงบุคคลที่ปฏิบัติได้นั้นถูกยกย่องภายในผ่านการปฏิบัติที่ถูกต้อง

ตามหลักคัมภีร์ ไม่ใช่เพียงการยกสถานะด้วยรูปแบบการยกย่องสรรเสริญจากภายนอก หรือถ้าให้ตรงตามลักษณะของตัวตนประกอบกับภพนั้นด้วย

2. การอธิบายแบบภววิทยา การอธิบายภพกับตัวตนในแบบนี้จะพบกับข้อมูลที่ตรงกับข้อความเชิงปฏิเสธ (negative way) ว่า สิ่งที่ไม่ใช่ไม่ควรจะมีอิทธิพลต่อจิตใจของคนเรามาก่อนให้เกิดความคิดต่างๆ ขึ้นมาได้ ฉะนั้น การใช้คำที่ระบุถึงบางสิ่งที่ไม่ใช่ จึงไม่อาจเป็นไปได้ กล่าวคือ หากเราลองออกแบบสิ่งที่ต่างกันอย่างสุดขั้วของสิ่งที่มีอยู่ ถ้าสิ่งนั้นเป็นบางสิ่งบางอย่างไม่สำคัญว่าจะเป็นอะไร แต่ถ้าเป็นจริง ก็ต้องมีสิ่งที่ไม่ใช่ที่ใช่เลยที่เป็นจริงเช่นกัน ซึ่งแน่นอนว่าเป็นไปไม่ได้ เพราะสิ่งที่ไม่ใช่ไม่น่าจะทำให้เราไม่อาจจะคิดถึงได้เช่นกัน นั่นคือ สิ่งที่ไม่ใช่ไม่อาจทำให้คิดได้ว่าไม่ใช่ เหมือนกับที่เราคิดถึงบางสิ่งได้ ก็เพราะสิ่งนั้นเป็นอะไรสักอย่าง (Kenny, 2004) แต่การอธิบายภพกับตัวตนในเชิงภววิทยาเป็นการเน้นอธิบายความมีอยู่ ซึ่งอาจถูกอธิบายว่าเป็นความมีอยู่ในฐานะไม่ใช่ตัวตน ตามข้อความว่า “เธอจงอย่ากล่าววาทถาคตได้กระทำไว้ในใจว่า เราพึงโปรดสรรพสัตว์ เพราะแท้จริงแล้วความมีอยู่ของถาคต ผู้โปรดสัตว์ไม่มี หากมีก็ต้องมีอิตตา ปุคคละ สัตตวะและชีวะ ถาคตกล่าวว่า “มีเราอยู่” ก็หาความมีอยู่แห่งเรามีได้ แต่ปุณฺณชนเข้าใจว่ามีเรา” (พระมหาอาณนโท อาณนโท, 2564) การเข้าใจว่ามีตัวตนจึงไม่ปรากฏในแง่ของสิ่งที่มีอยู่จึงถูกอธิบายผ่านการไม่มี

อีกความหมายหนึ่งการอธิบายถึงการมีอยู่ของการเกิดนั้นเป็นไปในลักษณะการเข้าใจของคำอธิบายที่สอดคล้องกับลักษณะของการอธิบายถึงการมีอยู่แบบจำเป็นการดำรงอยู่อย่างจำเป็น (necessary existence) เป็นการกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าดำรงอยู่จริงและไม่สามารถคิดได้ สิ่งนั้นจะต้องยิ่งใหญ่กว่าความคิดของเรา (Martin, 1990) เช่นเดียวกับการอธิบายความมีอยู่ของอันตรภพกับตัวตน สรวาสติวาทถือว่าในกามภพและรูปภพ เมื่อบุคคลหลุดจากปัจจุบันแล้วแล้วก่อนจะไปถือปฏิสนธิในภุมิอื่นจะต้องมีภาวะตั้งอยู่ในระหว่างภพต่อภพ เรียกว่า “อันตรภาวะ” ในคัมภีร์สันสกฤต อภิธรรมโกศศาสตร์ของวสุพันธ์ุได้อธิบายว่า อันตรภาวะนี้จะเห็นได้เฉพาะสัตว์ที่อยู่ในจำพวกเดียวกัน และเห็นได้ด้วยทิพยจักขุ อันตรภาวะมีรูปอันละเอียด และเฉพาะอันตรภาวะในกามภพก็มีกวัฬงการารอาหารอย่างละเอียดเป็นภักษา นอกจากนี้ยังมีกลิ่นหอมเป็นภักษาอีกด้วย และเพราะมีกลิ่นหอมเป็นอาหารจึงเรียกว่า “คันธัพพะ” แต่กลิ่นหอมนี้เป็นอาหารแก่อันตรสัตว์ผู้มีบุญเท่านั้น สำหรับอันตรภาวะที่ไม่มีบุญก็จะมีกลิ่นเหม็นเป็นอาหาร โดยมีหลักฐานในกรณียเมตตสูตรว่า “เย จ ทูเร วสนติ อวิหเร ภูตา วา สมภเวสี วา สพเพ สตตะ ภาวนตุ สุขิตตตะ” คำแปล เหล่าสัตว์ที่อยู่ในใกล้และอยู่ไกลก็ดี ภูตหรือสัมภเวสีก็ดี ขอสัตว์เหล่านั้นทั้งหมดจงมีตนเป็นสุขเกิด (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 10 หน้าที่ 13, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สรวาสติวาท อธิบายว่า สัมภเวสีคือผู้แสวงหาสมภพคือพวกอันตรภาวะนั่นเอง คืออันตรภาวะเป็นชั้น 5 เหมือนกันที่เกิดดับสืบสันตติ ไม่ได้เป็นตัวอิตตาหรืออิตตมัน

การอธิบายอันตรภพสัมพันธ์กับสัตว์ที่เกิดในอันตรภพ ซึ่งในคัมภีร์อภิธรรมโกศภาศยะถึงลักษณะของอันตรภพหรือภาวะของสัตว์ในอันตรภพว่า กรรมที่ทำให้สัตว์ในอันตรภพไปเกิดเป็นกรรมเดียวกับที่ส่งสัตว์ไปเกิดในภพหน้า สัตว์ในอันตรภพนี้จะมีรูปร่างเหมือนสัตว์ในภพที่เขาจะไปเกิดที่เรียกว่า “ปฐกาลภว” ท่านวสุพันธ์ุชี้ให้เห็นว่า สัตว์ในอันตรภพมีหลายชนิดและมีลักษณะต่างกัน โดยทั่วไปจะมีรูปร่างเหมือนเด็ก 5-6 ขวบ มีอวัยวะน้อยใหญ่ครบถ้วน แต่ถ้าเป็นพระโพธิสัตว์จะมีลักษณะเป็นเหมือนพระโพธิสัตว์ที่โตเป็นหนุ่มสาวประดับด้วยลักษณะน้อยใหญ่อันวิจิตร ซึ่งสัตว์ใน

อันตรายจะมองเห็นกันได้ก็ต้องเป็นสัตว์ประเภทเดียวกันเท่านั้น หรือมองเห็นด้วยทิพพจักขุที่เกิดด้วย อภิญญา แต่ตาทิพย์ของสัตว์ทั่วไปอย่างของเทวดาที่ได้มาโดยกำเนิดไม่สามารถมองเห็นได้ ในส่วนของ ร่างกายนั้นสัตว์ในอันตรายจะมีอิทธิฤทธิ์หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ มีอวัยวะหรืออินทรีย์ครบถ้วน และมีกลิ่นอาหารหรือเป็นพวกเสเพลกลิ่นที่เรียกว่า “คันธรรวะ” หรือ “คันธัพพะ” ซึ่งมีคำอธิบาย ลักษณะดังกล่าวของสัตว์ชนิดหนึ่งที่มีศรีษะแผ่ฐานออกจากร่างกาย มีฤทธิ์เหาะเหินเดินอากาศได้ ไม่ ต้มกินอาหารหยาบ เพียงแต่มีชีวิตอยู่ด้วยกลิ่น จึงเรียกว่า “คันธรรวะ” หรือ “คณธรรพ” (วัชระ งาม จิตรเจริญ, 2551)

ท่านวสุพันธุ์ได้อธิบายว่า สัตว์ในอันตรายไม่ใช่ “ไม่เกิด” แต่ “กำลังเกิด” คือไม่เรียกว่า “เกิดขึ้นแล้ว” หรือเกิดขึ้นเสร็จสิ้นสมบูรณ์ เพราะคำว่า เกิด หมายถึง เข้าถึงแล้ว จึงเป็นการเกิดหรือ การเข้าถึงหรือบรรลุถึง แต่สัตว์ในอันตรายยังไม่ถึงสถานที่ที่จะเสวยวิบากกรรม โดยสัตว์ในอันตราย จึงเป็นสัตว์ที่เกิดในความหมายหนึ่ง แต่ไม่ได้เกิดในสถานที่หรือภพที่จะได้รับกรรม เหมือนคร่ำท่า บาบที่ตายแล้วไปเกิดเป็นโอปปาติกะก่อนถูกนำไปลงโทษในรก ซึ่งสัตว์เหล่านี้ถือได้ว่ากำลังเกิด หรือ เกิดแล้วในอีกความหมายหนึ่ง เพราะการรับผลกรรมในภพนั้นเหมือนนักโทษที่กำลังจะไปสู่หลัก ประหาร ซึ่งท่านวสุพันธุ์เพิ่มเติมว่า ภพหรือสัตว์ในภพต่างๆ จะมีความต่อเนื่องไม่ขาดตอนระหว่าง ความตายและการเกิดใหม่ เหมือนข้าวที่เกิดต่อเนื่องไม่ขาดตอน โดยสภาวะธรรมที่เป็นขณะกะ คือเกิดดับทุกขณะก็มีลักษณะเป็นชุดต่อเนื่อง การที่สภาวะธรรมหรือสัตว์ไปปรากฏในสถานที่แห่งหนึ่งที่ ห่างไกลจากเดิม ก็เพราะสภาวะธรรมเหล่านั้นเกิดขึ้นใหม่โดยไม่มีความขาดตอนในระหว่างเหมือนคน ขนเมืงลัดข้าวกินไปปลูกในที่หมู่บ้านอีกแห่งหนึ่งที่ห่างไกลโดยผ่านหมู่บ้านระหว่างทางในทำนอง เดียวกัน สภาวะธรรมทางจิตก็เกิดขึ้นโดยปราศจากความขาดตอน นั่นคือ มีอันตรายหรือความมีอยู่ใน ระหว่างจากสถานที่อันเป็นที่ต่างก็เช่นกัน (วัชระ งาม จิตรเจริญ, 2551)

การเข้าใจภพกับตัวตนจึงเป็นการยืนยันความมีอยู่ในแบบปฏิเสธ และเป็นการยืนยันในแบบ จำเป็นที่สะท้อนให้เห็นถึงคำอธิบายที่อยู่เหนือเงื่อนไขของการอธิบายด้วยความเข้าใจของมนุษย์ แต่ เป็นการอธิบายที่อาจารย์ในยุคหลังทำเสนอ

องค์ความรู้ใหม่

ภาพประกอบ 1 ภพและตัวตนในคำอธิบายของพระพุทธศาสนาหายาน

จากภาพมีคำอธิบาย ดังนี้ 1. มิติเชิงจริยศาสตร์ ภาพในฐานะพื้นที่แห่งผลลัพธ์และการก่อเกิด คือ กฎแห่งกรรม ตัวตนในเชิงสมมติ 2. มิติเชิงภววิทยา ภาพในฐานะกระแสนแห่งสภาวะที่ไร้ตัวตนคงที่ คือ การปฏิเสธตัวตนที่แท้ ขณะปัจจุบันและความว่าง 3. ตัวเชื่อมโยงคือ อัตรภาพ เป็นลักษณะการ เชื่อมภาพเก่าและภาพใหม่ เป็นภาวะกำลังเกิด คือ ไม่ใช่ไม่เกิด แต่กำลังเกิด การสืบทอดของกระแสจิต

บทสรุป

การอธิบายภาพกับตัวตนในพระพุทธศาสนาเกี่ยวเนื่องกับคัมภีร์ผ่านคำสอนหรือพุทธ พจน์อันเป็นคำสอนที่ตรงกับความต้องการสื่อถึงจะพบว่าภาพกับตัวตนนั้นเป็นไปในลักษณะ ทางจริยศาสตร์ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติต่อกันที่โยงกับความดีและความชั่ว หากทำดีก็จะมีตัวตนและภาพที่ดี หากทำชั่วก็จะมีผลชั่วตามมา ขณะที่ยุคหลังกล่าวถึงการอธิบายถึงความมีอยู่และตัวตนในแบบที่ ต้องการยืนยันว่าเป็นจริงหรือเป็นมายา โดยความเป็นจริงนั้นตรงตามความหมายของการปฏิเสธภาพ กับตัวตนตามหลักความจริงสูงสุด หากจะมีความหมายที่เป็นภาพและตัวตนก็จะเกี่ยวกับความจำเป็น ของข้อมูลที่อยู่เหนือความเข้าใจของมนุษย์ แต่จำเป็นต้องกล่าวถึง

เอกสารอ้างอิง

- เกวลี เซราทิพย์ และกนกพร นุ่มทอง. (2564). *ไภษัชยคุรุไวฑูรยประสาธยปุรวปณิธานสูตร*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การแปลคัมภีร์พุทธศาสนาไทย-จีน มูลนิธิพุทธรังษี.
- คณะโพธิ์นันทประทีป. (2566). *พระสังฆธรรมปูลงกสูตรพร้อมพระสูตรบริวาร ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เชอเม แก้วคล้าย และจำลอง สารพัดนึก. (2553). *สุขาวดีวยุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำรา และวิชาการมหายาน คณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทย ชมรมมหายาน และคณะศิษยานุ ศิษย์.
- พระพรหมบัณฑิต. (2561). *พระไตรปิฎกฉบับสากลวิถีสรรพจากพุทธปัญญา*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอานนท์ อานนโท. (2564). *วัชรปรัชญาปารมิตาสูต*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การแปลคัมภีร์ พุทธศาสนาไทย-จีน มูลนิธิพุทธรังษี.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.
- วัชรระ งามจิตต์เจริญ. (2551). “แนวความคิดเรื่องอัตรภาพในพุทธศาสนาเถรวาท”. *วารสารศิลปปะ ศาสตร์*, 8(1), 28-29.
- สันตินา ปีเตอร์ เดลลา. (2561). *ต้นไม้แห่งโพธิ์: คำสอนพื้นฐานแห่งพระพุทธศาสนา มหายาน วัชรยาน และอภิธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). นนทบุรี: ภาพพิมพ์.

เสถียร โพธิ์นันทะ.(2543). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุมาลี มหณรงค์ชัย.(2548). *พระนาคาชูณะกับคำสอนว่าด้วยทางสายกลาง*. กรุงเทพมหานคร : ศยาม.

อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์. (2539). *พระพุทธศาสนาหายาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

Kenny, A. (2004). *A New History of Western Philosophy: Volume 1 : Ancient Philosophy*. New York: Oxford University Press.

Martin, M. (1990). *Atheism: A Philosophical Justification*. Philadelphia, PA: Temple University Press.

การบริหารองค์กรแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21

Organizational Management Amid the Dynamics of Social and Technological Change in the 21st Century

เสาวคนธ์ ศักดิ์ชัยศรี Saowakhon Sakchaisri

นักวิชาการอิสระ Independent Scholar

Corresponding author, e-mail: strategicpretty@gmail.com

Received May 17, 2025; Revised June 15, 2025; Accepted: December 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การบริหารองค์กรในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคที่องค์กรต่างๆ ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายและรวดเร็ว ทั้งจากกระแสโลกาภิวัตน์ การพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างก้าวกระโดด และการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสังคม เช่น การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการเพิ่มขึ้นของความคาดหวังต่อความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร บทความนี้ได้นำเสนอกรอบแนวคิดร่วมสมัยในการบริหารการเปลี่ยนแปลง อาทิ แนวคิด Dual Operating System ของ Kotter และการจัดการเชิงพฤติกรรมของ Gibbons เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งวิเคราะห์กรณีศึกษาจากประเทศไทย เอเชีย และอเมริกาในด้านการปรับตัวขององค์กร ทั้งในภาคธุรกิจ ภาครัฐ และภาคประชาสังคม นอกจากนี้ บทความยังสำรวจผลกระทบของเทคโนโลยี เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) และระบบคลาวด์ ต่อกระบวนการบริหารจัดการองค์กร ตลอดจนเสนอแนวทางการปรับกลยุทธ์ การพัฒนาภาวะผู้นำ และการวางรากฐานวัฒนธรรมองค์กรที่ยืดหยุ่นและยั่งยืน เพื่อให้องค์กรสามารถอยู่รอดและเติบโตได้ในยุคแห่งความไม่แน่นอน ข้อเสนอจากบทความนี้เน้นย้ำถึงความจำเป็นของการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับคุณค่าทางสังคมและภาวะผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ อันเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารองค์กรให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ผู้อ่านจะได้รับประโยชน์จากการเข้าใจแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในบริบทปัจจุบัน พร้อมทั้งสามารถประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดและแนวทางปฏิบัติที่เสนอไว้ในบทความนี้ เพื่อพัฒนาองค์กรของตนเองให้สามารถตอบสนองต่อความท้าทายที่ซับซ้อนและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในระยะยาวได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังช่วยให้ผู้อ่านสามารถประเมินศักยภาพการเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรของตนเองได้อย่างเป็นระบบ และเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนองค์กรในยุคดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การบริหารองค์กร; การเปลี่ยนแปลงทางสังคม; การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี; การปรับตัวขององค์กร

Abstract

This article aims to analyze organizational management within the context of social and technological transformations in the 21st century. In this era, organizations face multifaceted and rapid dynamics driven by globalization, exponential growth in digital technologies, and structural shifts in society, such as ageing populations, cultural diversity, and rising expectations regarding corporate social responsibility. The article presents contemporary frameworks for managing change, such as Kotter's Dual Operating System and Gibbons' behavioral management model, as responses to these evolving conditions. It also examines case studies from Thailand, Asia, and the United States, highlighting how organizations across business, government, and civil society sectors have adapted to these changes. In addition, the article explores the impact of emerging technologies such as Artificial Intelligence (AI), the Internet of Things (IoT), and cloud computing on organizational management processes. It proposes strategic adjustments, leadership development, and the establishment of flexible and sustainable organizational cultures to ensure long-term survival and growth amid uncertainty. The article emphasizes the critical importance of integrating technology with social values and visionary leadership as central elements in managing organizations effectively in the 21st century. Readers will benefit from understanding key transformation trends in today's context and will be equipped to apply the proposed frameworks and practices to strengthen their organizations. This includes systematically assessing their organization's capacity for change and selecting suitable strategies to navigate and lead effectively in the digital age.

Keywords: Organizational Management; Social Change; Technological Change; Organizational Adaptation

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 องค์กรต่าง ๆ ทั่วโลกกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว รุนแรง และไม่แน่นอน ซึ่งส่งผลกระทบต่อบริบทการดำเนินงาน การบริหารจัดการ และแนวทางการเติบโตขององค์กรอย่างมีนัยสำคัญ สังคมในปัจจุบันกำลังก้าวเข้าสู่สังคมฐานความรู้ (Knowledge-Based Society) ที่เน้นบทบาทของนวัตกรรม ข้อมูล และความรู้เป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) ขณะเดียวกัน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะปัญญาประดิษฐ์ (AI), อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) และระบบคลาวด์ ได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินงานขององค์กรในทุกภาคส่วน

หนึ่งในแนวโน้มสำคัญที่มีอิทธิพลสูงต่อโครงสร้างองค์กรคือ โลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งเชื่อมโยงเศรษฐกิจ การสื่อสาร และวัฒนธรรมให้ใกล้ชิดกันมากขึ้น องค์กรจำเป็นต้องเผชิญกับการ

แข่งขันในระดับสากล ความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมผู้บริโภค และแรงงานที่มีความหลากหลายมากขึ้น Thomas and Ely (1996) นอกจากนี้ การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Fourth Industrial Revolution) ได้กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากระบบอุตสาหกรรมแบบดั้งเดิมไปสู่ระบบที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงเข้ามามีบทบาท เช่น การผลิตอัจฉริยะ (Smart Manufacturing) และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ ซึ่งทำให้โครงสร้างองค์กรแบบลำดับขั้น (Hierarchy) ต้องปรับตัวเป็นแบบเครือข่าย (Networked Organization) ที่มีความยืดหยุ่นสูงขึ้น Schwab (2015)

ในศตวรรษที่ 21 องค์กรต้องเผชิญกับความซับซ้อนและความไม่แน่นอนที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล การแข่งขันในตลาดโลก และพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ทฤษฎีการบริหารแบบดั้งเดิมที่เน้นการควบคุมและโครงสร้างแบบลำดับขั้นเริ่มไม่เพียงพอต่อการรับมือกับสภาพแวดล้อมที่มีความผันผวนสูง องค์กรจึงต้องการแนวทางการบริหารจัดการที่สามารถสร้างความยืดหยุ่น ส่งเสริมนวัตกรรม และเสริมสร้างความสามารถในการเรียนรู้และปรับตัวอย่างรวดเร็ว ความท้าทายดังกล่าวทำให้เกิดความจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงและสร้างแรงบันดาลใจให้กับบุคลากรในองค์กร ซึ่งนำไปสู่ความสำคัญของการเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบ Transformational Leadership ที่เป็นกลไกสำคัญในการนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จในยุคของการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

จากความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ทำให้องค์กรจำเป็นต้องปรับวิธีการบริหารจัดการให้มีความยืดหยุ่น มีพลวัต และสามารถปรับตัวต่อความไม่แน่นอนของโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการบริหารองค์กรที่สามารถปรับตัวได้อย่างยั่งยืนในยุคแห่งความเปลี่ยนแปลง โดยเน้นการบูรณาการกลยุทธ์ทางเทคโนโลยี การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงนวัตกรรม การพัฒนาองค์ความรู้ของบุคลากร และการเปิดพื้นที่ให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในองค์กร ซึ่งจะเป็นรากฐานที่สำคัญของการอยู่รอดและเติบโตขององค์กรในระยะยาว

กรอบแนวคิดการบริหารการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

ในศตวรรษที่ 21 โลกเผชิญกับความปั่นป่วนและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและไม่หยุดนิ่งจากหลากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจระดับโลก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่พลิกโฉมวิถีการดำเนินธุรกิจ และกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างลึกซึ้ง องค์กรในยุคปัจจุบันจึงต้องเผชิญกับความไม่แน่นอน (Uncertainty) และความซับซ้อน (Complexity) มากกว่าที่เคยเป็นมา การบริหารแบบเดิมซึ่งเน้นความมั่นคงและการควบคุมภายในไม่เพียงพออีกต่อไป ผู้นำองค์กรจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พร้อมกับสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการเรียนรู้ การเปิดรับนวัตกรรม และความคล่องตัวทางกลยุทธ์ (Strategic Agility) กรอบแนวคิดการบริหารการเปลี่ยนแปลงจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความอยู่รอดและการเติบโตขององค์กรในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นให้เห็นถึงกลยุทธ์ใหม่ที่สอดคล้องกับพลวัตของโลกปัจจุบัน ซึ่งการทำความเข้าใจในมิติต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน ทั้งในด้านโครงสร้าง กลยุทธ์ และวัฒนธรรมองค์กร

บทความนี้จะนำเสนอกรอบแนวคิดหลัก 3 ประการที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล และมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารการเปลี่ยนแปลงในยุคใหม่ ได้แก่ 1) แนวคิดระบบการดำเนินงานคู่ของ John Kotter ที่เน้นความยืดหยุ่นและความเร็วในการเปลี่ยนแปลง 2) แนวคิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมควบคู่กับ Agile Transformation ซึ่งเน้นการพัฒนาองค์ประกอบเชิงวัฒนธรรมภายในองค์กร และ 3) แนวคิดองค์กรที่มีความคล่องตัวเชิงกลยุทธ์ (Strategic Agility) ซึ่งเน้นการปรับตัวเชิงรุกในบริบทที่ไม่แน่นอน แนวคิดการจัดการแบบระบบคู่ของ John Kotter แนวทางการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมและการเปลี่ยนผ่านสู่องค์กรแบบ Agile ตลอดจนแนวคิดเรื่องความคล่องตัวเชิงกลยุทธ์ที่สามารถสร้างความได้เปรียบอย่างยั่งยืนในระยะยาว

1. แนวคิดของ John Kotter เรื่อง "Accelerate" และระบบการดำเนินงานคู่ (Dual Operating System) Kotter (2014) ได้นำเสนอแนวคิด "Accelerate" เพื่อเสริมสร้างความสามารถขององค์กรในการปรับตัวอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องต่อการเปลี่ยนแปลงภายนอกที่มีความไม่แน่นอนสูง โดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยีและการแข่งขันทางธุรกิจเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน Kotter ชี้ให้เห็นว่าระบบบริหารจัดการแบบลำดับชั้น (Formal Hierarchy) เพียงอย่างเดียวนั้น ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการด้านความเร็ว ความยืดหยุ่น และนวัตกรรมได้อย่างเพียงพอ เขาจึงเสนอระบบการดำเนินงานแบบคู่ (Dual Operating System) ซึ่งผสมผสานระหว่าง:

(1) ระบบลำดับชั้น (Hierarchy) ที่เน้นโครงสร้าง ความชัดเจนในอำนาจหน้าที่ และประสิทธิภาพในการจัดการงานประจำ

(2) ระบบเครือข่าย (Network) ที่ยืดหยุ่น เปิดกว้างสำหรับการสื่อสาร 2 ทาง การริเริ่มนวัตกรรม และการตัดสินใจที่รวดเร็วจากทีมงานที่กระจายอยู่ทั่วทั้งองค์กร

หัวใจสำคัญของระบบเครือข่ายนี้คือ "ทีมแนวหน้า" (Guiding Coalition) ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรจากหลากหลายระดับในองค์กรที่มีความมุ่งมั่น มีพลัง และมีอิทธิพลเชิงบวกในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง แนวคิดนี้ไม่ได้เน้นการสั่งการจากเบื้องบน แต่สร้างกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายใน โดยการปลดล็อกศักยภาพของคนในองค์กรทุกระดับ แนวทางของ Kotter ทำให้องค์กรสามารถดำเนินงานที่มีเสถียรภาพในขณะเดียวกันก็สามารถปรับตัวและเติบโตได้อย่างยืดหยุ่นในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

2. Behavioral Change และ Agile Transformation การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม (Behavioral Change) เป็นรากฐานสำคัญในการบริหารจัดการองค์กรที่ต้องการเปลี่ยนผ่านสู่อนาคตอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในยุคที่องค์กรต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่องต่อเทคโนโลยีใหม่ ความคาดหวังของผู้บริโภค และรูปแบบการทำงานที่เปลี่ยนไป การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไม่ใช่เพียงแค่การปรับปรุงกระบวนการภายนอก แต่หมายถึงการเปลี่ยนแปลงภายในที่ลึกซึ้ง ทั้งในระดับความคิด (Mindset) ความเชื่อ ค่านิยม และวัฒนธรรมองค์กร ซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมการทำงานของบุคลากร ในบริบทของ Agile Transformation แนวทางนี้มุ่งเน้นการทำให้องค์กรมีความยืดหยุ่นสูง สามารถเรียนรู้ ปรับตัว และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมได้อย่างทันทั่วทั้งที่ ผ่านโครงสร้างการทำงานแบบ iterative หรือการพัฒนาเป็นรอบสั้นๆ โดยเน้นการเรียนรู้แบบต่อเนื่องจาก feedback จริง ลดขั้นตอนที่ซับซ้อน และให้ความสำคัญกับลูกค้าเป็นศูนย์กลาง การปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้างนี้ต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้นำองค์กรในฐานะผู้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเน้นสร้าง

พื้นที่ปลอดภัยให้พนักงานกล้าทดลองสิ่งใหม่ๆ และเรียนรู้จากความล้มเหลว ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และมีความสามารถในการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเปลี่ยนแปลงจะเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญ ทำให้ Agile ไม่ใช่แค่กระบวนการ แต่เป็นการเปลี่ยนวิธีคิดของทั้งองค์กร และนี่คือหัวใจของ Behavioral Change ที่จะทำให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน (Gibbons, 2019)

3. แนวคิดองค์กรที่มีความคล่องตัวเชิงกลยุทธ์ (Strategic Agility) Manyika and Tuin (2020) อธิบายว่า Strategic Agility คือ ความสามารถขององค์กรในการเปลี่ยนทิศทางเชิงกลยุทธ์ และปรับเปลี่ยนทรัพยากรอย่างรวดเร็วเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่ไม่คาดคิด ความสามารถนี้ไม่ใช่เพียงการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น แต่รวมถึงการคาดการณ์แนวโน้มล่วงหน้าและการริเริ่มการเปลี่ยนแปลงเชิงรุกก่อนที่แรงกดดันจากภายนอกจะเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ Strategic Agility มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

(1) ความยืดหยุ่นในการจัดสรรทรัพยากร (Resource Fluidity) ซึ่งช่วยให้องค์กรสามารถเคลื่อนย้ายคน เงินทุน และเทคโนโลยีไปยังส่วนที่จำเป็นได้อย่างรวดเร็ว

(2) การสร้างขีดความสามารถในการคาดการณ์ (Strategic Foresight) โดยอาศัยข้อมูลเชิงลึกและการวิเคราะห์แนวโน้ม (trend analysis) เพื่อรับมือกับโอกาสและความเสี่ยง

(3) การตอบสนองเชิงรุก (Proactive Response) ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถในการดำเนินการล่วงหน้า ไม่ใช่ออกให้เกิดวิกฤตจึงเริ่มลงมือ

องค์กรที่มี Strategic Agility สูงจะสามารถสร้างนวัตกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ตอบสนองต่อตลาดได้อย่างทันทั่วทั้งที่ และรักษาความสามารถในการแข่งขันได้ในระยะยาว โดยเฉพาะในบริบทของยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีและพฤติกรรมผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

บริบททางสังคม: การเปลี่ยนแปลงประชากร วัฒนธรรม และความคาดหวัง

บริบททางสังคมในศตวรรษที่ 21 ได้เปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง ส่งผลต่อการดำเนินงานขององค์กรในทุกภาคส่วน ปัจจัยสำคัญที่ต้องพิจารณาคือ การเปลี่ยนแปลงเชิงประชากร วัฒนธรรม และความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งกลายเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญของการปรับตัวเชิงนโยบาย กลยุทธ์ และวัฒนธรรมองค์กรดังนี้ 1. การเปลี่ยนแปลงประชากร (Demographic Change) หลายประเทศรวมถึงประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Aged Society) โดยประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลกระทบต่อโครงสร้างแรงงาน การออกแบบสวัสดิการ และความต้องการของตลาดแรงงาน นอกจากนี้ยังเกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างครอบครัว เช่น ครอบครัวเดี่ยว และการเพิ่มขึ้นของประชากรในเมือง ซึ่งก่อให้เกิดความต้องการที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้นในการจัดบริการสาธารณะและการบริหารทรัพยากรบุคคล (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566) 2. ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ (Cultural Diversity and Identity) การเคลื่อนย้ายของประชากร การเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากทั่วโลก และแนวคิดเรื่องความเท่าเทียม ได้ก่อให้เกิดวัฒนธรรมที่หลากหลายมากขึ้นในที่ทำงานและสังคมโดยรวม องค์กรจำเป็นต้องมีนโยบายที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายและการอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณค่า โดยเฉพาะในเรื่องชาติพันธุ์ เพศวิถี ศาสนา และความเชื่อ เพื่อสร้างความเข้าใจและลดความขัดแย้งภายในองค์กร รวมถึงเสริมสร้างศักยภาพในการดึงดูดบุคลากรคุณภาพ (Thomas and Ely, 1996)

3. ความคาดหวังใหม่ของผู้บริโภคและแรงงาน (Rising Expectations) คนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับความโปร่งใส ความยุติธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรมากกว่ารุ่นก่อน พนักงานรุ่นใหม่ต้องการองค์กรที่ให้ความสำคัญกับความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน การพัฒนาอย่างยั่งยืน และบทบาทขององค์กรในสังคม ขณะที่ผู้บริโภคก็เริ่มให้คุณค่ากับแบรนด์ที่แสดงออกถึงจริยธรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความรับผิดชอบต่อชุมชน (Porter and Kramer, 2011)

บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ ทำให้องค์กรต้องมีความสามารถในการปรับตัว และตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งในด้านกลยุทธ์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการบริหารองค์กรแบบมีส่วนร่วมและยึดโยงกับสังคม ผู้เขียนวิเคราะห์ว่า การปรับตัวนี้ไม่ควรมองเป็นเพียงมาตรการชั่วคราว แต่ควรถูกฝังอยู่ในกระบวนการตัดสินใจขององค์กรในฐานะกลยุทธ์ระยะยาว การเปลี่ยนผ่านสู่การบริหารแบบยืดหยุ่นต้องเริ่มจากผู้นำที่เข้าใจบริบทสังคมและสามารถแปรข้อมูลเชิงสังคมให้เป็นแนวทางการตัดสินใจที่สะท้อนความเป็นธรรม ความโปร่งใส และความยั่งยืน การฟังเสียงของประชาชนและพนักงาน รวมถึงการเปิดรับแนวคิดจากภาคสังคม จะช่วยให้องค์กรสามารถสร้างคุณค่าร่วมและได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วนในสังคม

1. การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี: โอกาสและความท้าทาย ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เทคโนโลยีดิจิทัลได้กลายเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่ทรงอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางขององค์กรในทุกภาคส่วน การมาถึงของเทคโนโลยีล้ำสมัยไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการเพิ่มประสิทธิภาพเท่านั้น หากแต่เป็นกลไกสำคัญที่หล่อหลอมวิถีคิดทางยุทธศาสตร์ รูปแบบการดำเนินงาน และความสามารถในการแข่งขันขององค์กรอย่างรอบด้าน การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 จึงมิใช่เพียงการปฏิรูปด้านเทคนิคเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงพลวัตทางเศรษฐกิจ สังคม และแรงงานที่องค์กรไม่อาจมองข้ามได้ภายใต้กรอบแนวคิดนี้ บทความจะวิเคราะห์ 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

(1) ผลกระทบของเทคโนโลยีเกิดใหม่ที่เปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการองค์กรโดยตรง เทคโนโลยีเกิดใหม่ในศตวรรษที่ 21 ได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรจากรากฐาน ไม่ว่าจะเป็น AI, IoT, Cloud Computing หรือ Blockchain ต่างมีบทบาทในการเร่งกระบวนการตัดสินใจ เพิ่มความแม่นยำ และลดการพึ่งพาระบบลำดับชั้นแบบดั้งเดิม องค์กรในยุคปัจจุบันจึงต้องปรับตัวจากระบบที่เน้นขั้นตอนแบบตายตัว ไปสู่โครงสร้างที่เน้นความยืดหยุ่น ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล และเปิดรับนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนผ่านนี้ไม่เพียงส่งผลต่อประสิทธิภาพเชิงปฏิบัติการ แต่ยังเปลี่ยนบทบาทของผู้นำและโครงสร้างการตัดสินใจในองค์กรโดยตรง องค์กรที่สามารถใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ได้อย่างเหมาะสม ย่อมสามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน และรับมือกับความไม่แน่นอนในสภาพแวดล้อมธุรกิจสมัยใหม่ได้อย่างยั่งยืน ตัวอย่าง: บริษัท DHL ใช้ระบบ AI และ IoT ในการบริหารห่วงโซ่อุปทาน (supply chain) โดยติดตั้งเซนเซอร์และแพลตฟอร์มวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อคาดการณ์ความล่าช้าในการขนส่ง รวมถึงเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการคลังสินค้าและทรัพยากร ส่งผลให้บริษัทสามารถลดต้นทุนการดำเนินงาน และเพิ่มระดับความพึงพอใจของลูกค้าได้อย่างมีนัยสำคัญ Knight (2020) นอกจากนี้ บริษัท Amazon ยังนำ หุ่นยนต์อัตโนมัติ (robotics) มาช่วยในการหยิบสินค้าและแพ็คเกจของภายในคลังสินค้า ซึ่งสามารถลดเวลาเฉลี่ยในการดำเนินงานได้ถึง 20% และลดอัตราความผิดพลาดในการจัดส่งสินค้า ผลกระทบ: โครงสร้างการจัดการภายในองค์กรเปลี่ยนจากระบบ “คนบริหารเครื่องมือ” ไปสู่ “ระบบ

อัตโนมัติที่บริหารโดยข้อมูล” และการตัดสินใจทางธุรกิจพึ่งพา ข้อมูลเรียลไทม์ (real-time data) มากกว่าการวางแผนแบบคาดการณ์ล่วงหน้า

(2) ความท้าทายด้านแรงงานและการพัฒนาทักษะให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีไม่ได้ส่งผลเฉพาะต่อโครงสร้างองค์กรเท่านั้น แต่ยังส่งแรงสะท้อนโดยตรงต่อระบบแรงงาน โดยเฉพาะเมื่อระบบอัตโนมัติและ AI เริ่มเข้ามาทดแทนงานที่ใช้แรงงานซ้ำซากและทักษะต่ำ ความท้าทายสำคัญจึงอยู่ที่การเตรียมแรงงานให้สามารถปรับตัวและมีส่วนร่วมในระบบเศรษฐกิจดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาทักษะใหม่ (reskilling) และการยกระดับทักษะเดิม (upskilling) กลายเป็นนโยบายสำคัญของทั้งรัฐและองค์กร เพื่อสร้างแรงงานที่มีความพร้อมในด้านทักษะดิจิทัล การคิดวิเคราะห์ และการทำงานร่วมกับเทคโนโลยีขั้นสูง โดยเฉพาะในบริบทที่ความต้องการด้าน soft skills และ digital intelligence ได้กลายเป็นปัจจัยกำหนดศักยภาพในการแข่งขันของแรงงานยุคใหม่ ตัวอย่าง: รายงานของ McKinsey ระบุว่า 50% ของแรงงานทั่วโลกต้องมีการ reskill หรือ upskill ภายในปี 2030 โดยเฉพาะแรงงานในภาคอุตสาหกรรมดั้งเดิม เช่น การผลิต การบริการ และโลจิสติกส์ ตัวอย่างในประเทศไทยคือ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้จัดทำ “โครงการพัฒนาทักษะดิจิทัล” สำหรับพนักงานกลางถึงระดับปฏิบัติการ ซึ่งรวมถึงหลักสูตรด้าน Data Analytics, Cybersecurity และ Digital Communication เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมอัจฉริยะ (Smart Industry) ผลกระทบ: เกิดช่องว่างทักษะ (skill gap) ระหว่างแรงงานดั้งเดิมกับความต้องการของตลาดแรงงานยุคใหม่ และแรงงานที่ไม่สามารถปรับตัวอาจประสบปัญหาการว่างงาน หรือถูกกลดบทบาทในองค์กร

(3) บทบาทของภาครัฐและธุรกิจในการวางโครงสร้างระบบนิเวศเทคโนโลยี เน้นกรณีศึกษา Thailand 4.0 การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีจะไม่สามารถขับเคลื่อนสู่ระดับระบบได้ หากปราศจากโครงสร้างพื้นฐานและนโยบายที่เอื้อต่อการปรับตัวของภาคธุรกิจและประชาชน ภาครัฐจึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทาง วางกลไกสนับสนุน และสร้างระบบนิเวศที่เหมาะสมต่อการเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจดิจิทัล ในขณะเดียวกัน ภาคธุรกิจก็มีหน้าที่ในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติจริงผ่านการลงทุน การพัฒนานวัตกรรม และการยกระดับขีดความสามารถของแรงงาน ตัวอย่าง: รัฐบาลไทยได้ริเริ่มนโยบาย Thailand 4.0 เพื่อยกระดับประเทศจากกับดักรายได้ปานกลางไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม โดยมุ่งเน้นการลงทุนใน 10 อุตสาหกรรมเป้าหมาย อาทิ อุตสาหกรรมหุ่นยนต์ การบินและโลจิสติกส์ อุตสาหกรรมดิจิทัล และการแพทย์สมัยใหม่ นอกจากนี้ยังจัดตั้งโครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่รัฐจัดให้มีการลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน เช่น รถไฟความเร็วสูง ท่าเรือน้ำลึก และ 5G เพื่อรองรับการเติบโตของอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง ผลกระทบ: เกิดระบบนิเวศนวัตกรรมที่เชื่อมโยงภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคการศึกษาอย่างเป็นระบบ ทำให้ภาคธุรกิจไทยสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลเพื่อพัฒนาผลิตภาพและแข่งขันในระดับโลก

2. การปรับตัวขององค์กร: โมเดลและกรณีศึกษา การเปลี่ยนแปลงเชิงเทคโนโลยีและบริบทโลกที่ไม่แน่นอน ส่งผลให้องค์กรทั่วโลกจำเป็นต้องพัฒนาโมเดลการปรับตัวที่สอดคล้องกับความท้าทายและโอกาสใหม่ๆ ในยุคดิจิทัล ทั้งในด้านโครงสร้าง ระบบงาน การจัดการข้อมูล และรูปแบบความเป็นผู้นำ องค์กรที่สามารถปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพล้วนมีคุณลักษณะร่วมกันคือ การ

เปิดรับเทคโนโลยีใหม่ การใช้ข้อมูลเป็นฐานของการตัดสินใจ และการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ และนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยมีโมเดลและกรณีศึกษาดังต่อไปนี้

(1) กรณีศึกษาองค์กรไทยที่ใช้เทคโนโลยีในการปรับตัว องค์กรไทยโดยเฉพาะในภาค SMEs ได้มีการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้เพื่อความอยู่รอดในยุคที่ความผันผวนทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ตัวอย่างเช่น การใช้ E-commerce และแพลตฟอร์มออนไลน์ สำหรับการกระจายสินค้าและบริการหลังวิกฤตโควิด-19 รวมถึงการใช้งาน ระบบบัญชีและการบริหารภายในผ่าน Cloud Platform เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการต้นทุน Tanapaisankit et al. (2024) นอกจากนี้ ตลาด LiVEx ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มการระดมทุนของบริษัท SME และ Startup ในตลาดทุน ได้เปิดโอกาสให้องค์กรขนาดเล็กสามารถเข้าถึงเงินทุนด้วยต้นทุนต่ำภายใต้การกำกับดูแลที่ยืดหยุ่นมากขึ้น Tongdaeng and Mahakanjana (2022) สำหรับภาครัฐ ระบบ G-Cloud ได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารโครงสร้างราชการแผ่นดินอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการทำงานซ้ำซ้อน และเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลภาครัฐของประชาชน

(2) โมเดลจากเอเชีย: ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สิงคโปร์ ประเทศในเอเชียตะวันออก เช่น ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ได้นำโมเดล “Smart Enterprise” และ “Connected Industry” มาใช้ โดยเน้นการบูรณาการระบบอัตโนมัติ AI และการเรียนรู้ของเครื่อง (Machine Learning) เข้ากับสายการผลิตและการบริหารองค์กรอย่างเต็มรูปแบบ ขณะเดียวกัน สิงคโปร์ ได้กลายเป็นผู้นำในด้าน “Digital-by-Default” โดยส่งเสริมให้ทุกกระบวนการภาครัฐและภาคธุรกิจสามารถดำเนินการผ่านระบบดิจิทัลได้ ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ (OECD, 2020) องค์ประกอบสำคัญของความสำเร็จในโมเดลเหล่านี้คือ การลงทุนอย่างต่อเนื่องในโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล การยกระดับทักษะแรงงาน และการสร้างพันธมิตรระหว่างภาครัฐและเอกชน

(3) แนวปฏิบัติจากสหรัฐอเมริกา: Big Data และการจัดการความรู้ (Knowledge Management) องค์กรในสหรัฐอเมริกามีความก้าวหน้าในการใช้ Big Data เพื่อสร้างความได้เปรียบเชิงกลยุทธ์ โดยบริษัทเทคโนโลยีระดับโลก เช่น Google, Amazon และ Microsoft ต่างลงทุนในระบบการเรียนรู้ขององค์กรผ่านการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลแบบเรียลไทม์ ตัวอย่างเช่น Amazon ใช้ระบบวิเคราะห์พฤติกรรมลูกค้าเพื่อปรับเปลี่ยนประสบการณ์การใช้งานแบบ personalized ในขณะที่ Microsoft พัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ภายในเพื่อสร้างวัฒนธรรมของ “องค์กรที่เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Learning)”

3. แนวทางการบริหารองค์กรแห่งอนาคต องค์กรแห่งอนาคตจะต้องเผชิญกับพลวัตของความไม่แน่นอน G Harris (2022) ความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว และความซับซ้อนของปัจจัยภายนอกที่ทวีความเข้มข้นอย่างต่อเนื่อง การบริหารองค์กรจึงไม่สามารถยึดตามกรอบความคิดแบบคงที่ แต่ต้องปรับเข้าสู่แนวคิดแบบ “พลวัตและยืดหยุ่น” (dynamic and adaptive) ซึ่งสะท้อนผ่านแนวทางสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การวางกลยุทธ์การเปลี่ยนผ่าน การบริหารความยืดหยุ่น และการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง

(1) การวางกลยุทธ์การเปลี่ยนผ่าน (Change Strategy) กลยุทธ์การเปลี่ยนผ่านหมายถึงการกำหนดแนวทางที่ชัดเจนและเป็นระบบในการปรับโครงสร้าง วัฒนธรรม กระบวนการ และเทคโนโลยีขององค์กรให้สามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องเริ่มจากการประเมิน

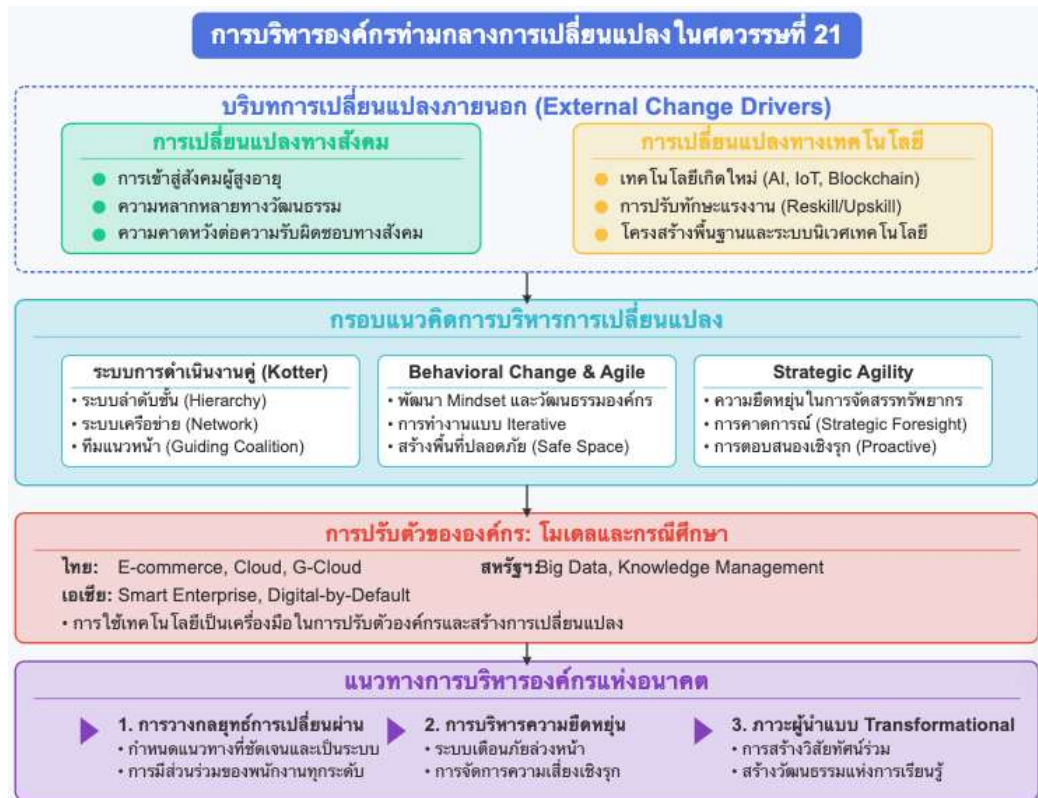
สภาพแวดล้อมอย่างรอบด้าน ระบุปัจจัยเสี่ยง และออกแบบแนวทางการนำการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นขั้นตอน ทั้งในเชิงโครงสร้าง (Structure) ระบบ (System) และพฤติกรรม (Behavior) Paul G Harris (2022) เสนอว่าองค์กรที่ต้องการความอยู่รอดในโลกใหม่ จำเป็นต้องมี “Change Strategy Playbook” ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของพนักงานทุกระดับ การสื่อสารอย่างโปร่งใส และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการ feedback loop ที่มีประสิทธิภาพ

(2) การบริหารความยืดหยุ่น (Resilience Management) ความยืดหยุ่นในองค์กร (Organizational Resilience) มิได้หมายถึงการฟื้นตัวจากวิกฤตเท่านั้น แต่รวมถึงความสามารถในการ “เติบโตจากความเปลี่ยนแปลง” และสร้างระบบที่พร้อมรับมือกับความผันผวนในอนาคต องค์กรที่มีระบบบริหารความยืดหยุ่นจะมองวิกฤตเป็นโอกาสในการปรับตัว ทดลองนวัตกรรมใหม่ และพัฒนาความสามารถใหม่ให้เกิดขึ้นตลอดเวลา แนวคิด Resilience Management เน้นการพัฒนา ระบบเตือนภัยล่วงหน้า (early warning systems) การจัดการความเสี่ยงเชิงรุก (proactive risk mitigation) และการวางแผนฉุกเฉินที่ผนวกอยู่ในระบบปฏิบัติการปกติขององค์กร (Georgescu et al., 2024)

(3) การเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบ Transformational Leadership ผู้นำยุคใหม่ไม่อาจทำหน้าที่เพียงผู้บริหาร แต่ต้องเป็น “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” (change leader) ที่สามารถจุดประกายแรงบันดาลใจ ดึงศักยภาพของทีมงาน และนำองค์กรไปสู่ทิศทางใหม่อย่างมั่นใจ ภาวะผู้นำแบบ Transformational Leadership มุ่งเน้นการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (shared vision) การสื่อสารที่ชัดเจน และการสร้างความสัมพันธ์บนฐานของความไว้วางใจและคุณค่า ผู้นำที่มีความสามารถเชิง Transformational จะสามารถสร้าง “วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้” และ “ความสามารถในการปรับตัวร่วมกัน” ซึ่งเป็นสองปัจจัยหลักในการนำองค์กรให้เติบโตภายใต้บริบทที่ไม่แน่นอน (Fong-Yi Lai et al., 2020)

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพต่อไปนี้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบริบทการเปลี่ยนแปลงภายนอก กรอบแนวคิดการบริหาร โมเดลการปรับตัวขององค์กร และแนวทางการบริหารองค์กรแห่งอนาคต ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันและความยั่งยืนองค์กรในระยะยาวผู้เขียนได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่นี้

ภาพประกอบ 1 แผนภาพองค์ความรู้: การบริหารองค์กรท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21

แผนภาพนี้แสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารองค์กรท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 โดยจัดโครงสร้างเป็นระดับชั้นที่มีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล ดังนี้

1. โครงสร้างของแผนภาพ แผนภาพได้จัดองค์ความรู้เป็น 4 ระดับหลักที่เชื่อมโยงกันตามลำดับจากบนลงล่าง:

ระดับที่ 1: บริบทการเปลี่ยนแปลงภายนอก (External Change Drivers) องค์ประกอบภายนอกที่เป็นแรงขับเคลื่อนให้องค์กรต้องปรับตัว แบ่งเป็น 2 ส่วนหลัก: (1) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม - สังคมผู้สูงอายุ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความคาดหวังด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (2) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี - เทคโนโลยีเกิดใหม่ การปรับทักษะแรงงาน และระบบนิเวศเทคโนโลยี

ระดับที่ 2: กรอบแนวคิดการบริหารการเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีและแนวคิดหลักที่ใช้รับมือกับการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย 3 แนวคิดสำคัญ: (1) ระบบการดำเนินงานคู่ของ Kotter - การผสมผสานระบบลำดับชั้นกับระบบเครือข่ายอย่างสมดุล (2) Behavioral Change & Agile - การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวัฒนธรรมองค์กรให้มีความคล่องตัว (3) Strategic Agility - ความยืดหยุ่นเชิงกลยุทธ์ในการจัดสรรทรัพยากรและการตอบสนองเชิงรุก

ระดับที่ 3: การปรับตัวขององค์กร: โมเดลและกรณีศึกษา ตัวอย่างการประยุกต์ใช้แนวคิดในพื้นที่ต่างๆ: (1) ไทย-การใช้ E-commerce, Cloud, G-Cloud (2) เอเชีย-โมเดล Smart Enterprise, Digital-by-Default (3) สหรัฐอเมริกา-การใช้ Big Data และ Knowledge Management

ระดับที่ 4: แนวทางการบริหารองค์กรแห่งอนาคต กระบวนการเชิงกลยุทธ์ที่องค์กรควรดำเนินการเพื่อความยั่งยืน: (1) การวางกลยุทธ์การเปลี่ยนผ่าน – กำหนดแนวทางที่ชัดเจนและมีส่วนร่วมจากทุกระดับ (2) การบริหารความยืดหยุ่น – สร้างระบบเตือนภัยล่วงหน้าและการจัดการความเสี่ยงเชิงรุก (3) ภาวะผู้นำแบบ Transformational – การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมและวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้

2. ความสัมพันธ์เชิงลำดับและเหตุผล แผนภาพแสดงความสัมพันธ์เชิงลำดับอย่างชัดเจนด้วยลูกศรเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบต่างๆ: บริบทภายนอก กรอบแนวคิดการบริหาร การปรับตัวองค์กร แนวทางการบริหารองค์กรแห่งอนาคต โครงสร้างนี้สื่อให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดและทฤษฎีในการบริหาร ซึ่งถูกนำไปประยุกต์ใช้ในรูปแบบต่างๆ และสุดท้ายสรุปเป็นแนวทางเชิงกลยุทธ์ที่องค์กรควรดำเนินการในอนาคต

แผนภาพนี้สรุปองค์ความรู้สำคัญจากบทความ โดยสะท้อนให้เห็นว่าการบริหารองค์กรในศตวรรษที่ 21 ต้องเป็นองค์รวม ที่บูรณาการทั้งความเข้าใจในบริบทภายนอก การประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีที่เหมาะสม การเรียนรู้จากกรณีศึกษา และการวางแนวทางเชิงกลยุทธ์ที่มีความยืดหยุ่นและปรับตัวได้

บทสรุป

การบริหารองค์กรในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องยกระดับจากการจัดการเชิงรับไปสู่การออกแบบองค์กรที่พร้อมรับมือกับอนาคตในทุกมิติ ทั้งในด้านโครงสร้างองค์กรที่ยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง (ผ่านโมเดลการบริหารแบบคู่ของ Kotter) การพัฒนาและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมภายในองค์กร (ผ่านการสร้างวัฒนธรรมแบบ Agile และการเรียนรู้ร่วมกัน) ตลอดจนการเข้าใจและตอบสนองต่อบริบทสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว องค์กรไม่ควรมองการเปลี่ยนแปลงเป็นเพียงเหตุการณ์เฉพาะหน้า แต่ควรออกแบบให้การเปลี่ยนแปลงเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้าง ระบบคิด และวัฒนธรรมองค์กร กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงควรถูกทำให้เป็นเรื่องปกติ (normalize change) และถูกขับเคลื่อนจากทุกระดับขององค์กร องค์กรที่สามารถผสานแนวคิดทั้งสามประเด็นหลักเข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวมจะมีความได้เปรียบในการแข่งขันระยะยาว ความสำเร็จขององค์กรในศตวรรษที่ 21 มิได้ขึ้นอยู่กับขนาดหรือทรัพยากรเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเรียนรู้ ปรับตัว และนำนวัตกรรมมาใช้ในการขับเคลื่อนองค์กรอย่างเป็นระบบ การเปลี่ยนแปลงจึงมิใช่เป็นเพียง "บริบท" ที่องค์กรต้องเข้าใจเท่านั้น แต่เป็น "แรงผลักดัน" ที่ต้องตอบสนองด้วยการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570)*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2568 จาก <https://www.nesdc.go.th>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). *สถิติประชากรและเคหะ พ.ศ. 2566*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2568 จาก <https://stat.bora.dopa.go.th>

- Thomas, D. A., and Ely, R. J. (1996). Making differences matter: A new paradigm for managing diversity. *Harvard Business Review*, 74(5), 79–90.
- Gibbons, P. (2019). *The Science of Organizational Change: How Leaders Set Strategy, Change Behavior, and Create an Agile Culture* (2nd ed.). Pearson Education. Retrieved [2025, May 10] Amazon Kindle Edition
<https://www.amazon.com/Science-Organizational-Change-Strategy-Behavior-ebook/dp/B07QL2M9GK>
- Georgescu, I., et al. (2024). Enhancing Organizational Resilience: The Transformative Influence of Strategic Human Resource Management Practices and Organizational Culture. *Sustainability*, 16(10), 4315.
- Kotter, J. P. (2014). *Accelerate: Building Strategic Agility for a Faster-Moving World*. Harvard Business Review Press. Retrieved [2025, May 10]
<https://hbr.org/2012/11/accelerate>
- Knight, W. (2020). *Companies Are Rushing to Use AI-but Few See a Payoff*. Retrieved [2025, May 10] https://www.wired.com/story/companies-rushing-use-ai-few-see-payoff/?utm_source=chatgpt.com
- Lai, F. Y., et al. (2020). Transformational leadership and job performance: The mediating role of work engagement. *SAGE Open*, Retrieved [2025, May 10]
<https://doi.org/10.1177/2158244019899085>
- Manyika, J., and Tuin, M. (2020). *The future is not what it used to be: Resilience in the era of uncertainty*. McKinsey Global Institute. Retrieved [2025, May 10]
<https://www.mckinsey.com/featured-insights/leadership/the-future-is-not-what-it-used-to-be-thoughts-on-the-shape-of-the-next-normal>
- OECD. (2020), “*The OECD Digital Government Policy Framework: Six dimensions of a Digital Government*”, *OECD Public Governance Policy Papers*, No. 02, OECD Publishing, Paris. Retrieved [2025, May 10]
https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2020/10/the-oecd-digital-government-policy-framework_11dd6aa8/f64fed2a-en.pdf
- Harris, P. G. (2022). *Routledge Handbook of Global Environmental Politics*. Retrieved [2025, May 10] https://api.taylorfrancis.com/content/chapters/oa-edit/download?identifierName=doi&identifierValue=10.4324%2F9781003008873-23&type=chapterpdf&utm_source=chatgpt.com
- Porter, M. E., and Kramer, M. R. (2011). Creating shared value. *Harvard Business Review*, 89(1/2), 62–77.

- Schwab, K. (2015). The Fourth Industrial Revolution: *What It Means and How to Respond*. Retrieved [2025, May 10] <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourth-industrial-revolution>
- Tanapaisankit, C., et al. (2024). Digital transformation strategies for Thai SMEs: Case studies in the post-COVID era. *Journal of Asian Business Innovation*, 12(1), 45–67.
- Tongdaeng, T., and Mahakanjana, C. (2022). *LiVEx and access to capital for Thai SMEs: Innovation in equity markets*. *Journal of Capital Markets*, 18(3), 22–39.

คุณลักษณะของคนดีตามหลักค่านิยม 12 ประการ Characteristics of a Good Person According to the 12 Principles of Values

¹มานิตา รักชัย ²สุรัชชัย แก้วคุณ ³พระมหาสมบุญ สุธมโม

¹Manita Rukchai ²Surachai Kaewkoon ³Phramaha Somboon Sudhammo

^{1,2,3}คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Faculty of Education, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: nomototakada@gmail.com

Received May 28, 2025; Revised June 7, 2025; Accepted: December 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ 1) คุณลักษณะของคนดีตามหลักค่านิยม 12 ประการ 2) พัฒนาพฤติกรรมที่สะท้อนถึงคุณลักษณะความเป็นคนดี และ 3) ประเมินและรับรองระบบการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นคนดี ผลการศึกษาพบว่า 1. คุณลักษณะของคนดีตามหลักค่านิยม 12 ประการ พบว่า (1) ความเป็นคนดี หมายถึง ลักษณะผู้ที่ประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรมภายในจิตใจ และแสดงออกผ่านพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่คนส่วนใหญ่ยอมรับ (2) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ แบ่งขั้นการพัฒนาจริยธรรมเป็น 3 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 ขั้นก่อนจริยธรรม ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติตามคำสั่งและขั้นที่ 3 ขั้นยึดหลักแห่งตน (3) วิธีการพัฒนาความเป็นคนดีและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ 1) การให้ความรู้ขั้นสูงสุด 2) การอบรมทางศาสนา 3) การให้แสดงบทบาท 4) ใช้อิทธิพลกลุ่มให้คล้อยตามและ 5) การให้เลียนแบบจากตัวแบบ 2. แนวทางพัฒนาพฤติกรรมที่สะท้อนถึงคุณลักษณะความเป็นคนดี พบว่า แนวทางที่ 1 สอนให้เข้าใจ ปฏิบัติจริง แนวทางที่ 2 กระบวนการสอนต่อเนื่องช่วยให้ผู้เรียนยอมรับไปปฏิบัติ แนวทางที่ 3 ใช้รูปแบบการสอนหลากหลายวิธีและจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน รวมทั้งใช้อุปกรณ์การสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงและมีส่วนร่วมในกิจกรรมและ 3. ประเมินและรับรองระบบการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นคนดี พบว่าเกณฑ์ระดับจริยธรรมตามแนวคณะกรรมการโครงการศึกษาจริยธรรมไทย แบ่งระดับจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ (1) ทำความดีเพื่อประโยชน์ตนเอง (2) ทำความดีเพื่อผู้อื่นและ (3) ทำความดีเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวม

คำสำคัญ: คุณลักษณะของคนดี; ตัวบ่งชี้; คุณลักษณะความเป็นคนดี; หลักค่านิยม 12 ประการ

Abstract

The purpose of this article is 1) to present characteristics of a good person according to the principles of 12 values. 2) To develop behavior that reflects the characteristics of a good person. and 3) To evaluate and certify the system for

developing the characteristics of a good person. The results of the study found 1. Characteristics of a good person according to the principles of 12 values. It was found that (1) being a good person refers to the characteristics of a person who has morality and ethics within the mind and expresses it through positive behavioral indicators that most people accept. (2) Piaget's theory of ethical development. Divide the stages of ethical development into 3 stages: Step 1 is the pre-ethical step, Step 2 is following orders, and Step 3 is the step of adhering to one's principles. (3) Methods for developing good people and promoting morality and ethics include 1. providing the highest level of knowledge, 2. religious training, 3. giving roles, 4. using group influence to conform and 5. imitating from role models. 2. Develop behavior that reflects the characteristics of being a good person. It was found that Method number 1 teaches understanding and actual practice. Method number 2 is a continuous teaching process that helps learners accept and practice. Method number 3 uses a variety of teaching methods and organizes activities for teaching and learning. Including using teaching materials to give students direct experience and participation in activities. 3. Assessing and certifying the system for developing good person characteristics, it was found that the ethical level criteria were in line with the Thai Ethics Study Project Committee. Divided into 4 levels of ethics: (1) Do good deeds for your own benefit, (2) Do good deeds for others, and (3) Do good deeds for the benefit of society as a whole.

Keywords: Characteristics of a Good Person; Indicators; Good Character Traits; The 12 Principles of Values

บทนำ

สังคมไทยยุคสมัยปัจจุบันกำลังประสบวิกฤตทางด้านคุณธรรม คนในสังคมขาดคุณธรรมและจริยธรรมเพิ่มมากขึ้น นายเทียนฉาย กีระนันท์ ประธานสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) กล่าวปาฐกถาพิเศษ เรื่อง คุณธรรมสร้างคนสร้างชาติ ในระหว่างการสัมมนาสมัชชาคุณธรรมประเทศไทยฯ วันที่ 26 มี.ค.2557 ที่โรงแรมเซ็นทารา ศูนย์ราชการและคอนเวนชันเซ็นเตอร์ แจ้งวัฒนะว่า ปัญหาใหญ่สุดขณะนี้ คือ การทุจริต ประพฤติมิชอบ สังคมไทยที่กำลังเผชิญกับปัญหามากมาย จนกล่าวได้ว่าเมืองไทยป่วย อาการเจ็บป่วยของสังคมไทย มีพื้นฐานมาจากการขาดคุณธรรม วิธีแก้ต้องเริ่มจากการหันกลับมาดูตัวเอง เพื่อตรวจสอบอาการเจ็บป่วย สมัชชาคุณธรรมเชื่อว่า 3 ตัว จะช่วยแก้อาการป่วยของแผ่นดินได้ คือ ความดี ซื่อตรง ซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบ แต่ความยากของการรักษาอยู่ที่การเอาคุณธรรมไปทำความเข้าใจกับคนให้ปฏิบัติ การแก้ปัญหาคนขาดคุณธรรม ด้วยการออกกฎหมายไม่ได้ผล ต้องเรียนรู้ด้วยตัวเอง หันกลับมาดูตัวเอง เรียนรู้ปัญหาแล้วหาทางแก้ร่วมกัน ขอให้มีความสำคัญกับคำว่า พลเมือง ซึ่งหมายถึงทุกคนที่มีหน้าที่ร่วมกัน (ไทยรัฐ, 2568) จากข้อมูลของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ในปีงบประมาณ 2566 พบว่า เด็กและเยาวชนก่อคดีเกี่ยวกับชีวิต

และร่างกายมากถึง 3,330 คติ เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ที่มีเพียง 2,098 คติ เด็กและเยาวชนใช้อาวุธ ก่อความรุนแรงเพิ่มขึ้นด้วย ผลสะท้อนจากคดีเกี่ยวกับอาวุธและวัตถุระเบิดที่เพิ่มขึ้น จาก 867 คดีจากปี 2562 เป็น 1,683 คดี ในปี 2566 ผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่อยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยเมื่อแบ่งผู้กระทำความผิดตามช่วงอายุ จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นเยาวชนที่มีอายุ 15-17 ปี คิดเป็นร้อยละ 80 ขณะที่ ร้อยละ 20 เป็นผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กอายุ 11-14 ปี และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (การเมือง, 2568) พบว่า 1) การเลี้ยงดูไม่เหมาะสม ร้อยละ 70.7 ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ ร้อยละ 53.8 ถูกกลั่นแกล้งด้วยความรุนแรง 2) เมื่อถูกบูลลี่ ร้อยละ 42.9 อยากตอบโต้เอาคืน ร้อยละ 26.3 เครียด ร้อยละ 15.7 ไม่อยากไปโรงเรียน 3) อยู่ในแหล่งมั่วสุม ทะเลาะวิวาทประจำ ร้อยละ 79.1 4) เลียนแบบสื่อเนื้อหาไม่เหมาะสม ร้อยละ 57.6 5) ก่อคดีเกี่ยวกับเพศ อาวุธและระเบิด ร้อยละ 85.3 (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2566) นอกจากนี้ จากการสะท้อนปัญหาของนักเรียนและครูพบว่า ในปัจจุบันนักเรียนยังมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ พฤติกรรมขาดวินัย เช่น มาสาย หนีเรียน แต่งกายไม่ถูกระเบียบ ใช้โทรศัพท์มือถือถือติดกายตลอดเวลา ไม่ใส่หมวกกันน็อค พฤติกรรมขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น เข้าแถว-เดินแถวไม่เป็นระเบียบ ไม่มีสัมมาคารวะ พูดคำหยาบ พฤติกรรมขาดความรับผิดชอบ เช่น ไม่ตั้งใจเรียน ลอกการบ้าน ไม่ส่งการบ้าน ดิต 0 (=คะแนนไม่ถึง 50) ร. = ส่งงานไม่ครบ, ขาดสอบ, มส = ไม่มีสิทธิ์สอบ ขาดเรียนเยอะเกิน, มผ = ไม่ผ่านเกณฑ์กิจกรรม, ไม่ปิดน้ำ-ไฟหลังเลิกใช้ ไม่รักษาความสะอาดในโรงเรียน ขาดจิตสำนึกสาธารณะ พฤติกรรมขาดความซื่อสัตย์สุจริต ฯลฯ

กระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่ดูแลด้านการศึกษาโดยตรง ได้เห็นถึงความสำคัญที่จะต้องพัฒนาคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ดังจะเห็นได้จากการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน 8 ประการไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้แก่ (1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ (2) ซื่อสัตย์สุจริต (3) มีวินัย (4) ใฝ่เรียนรู้ (5) อยู่อย่างพอเพียง (6) มุ่งมั่นในการทำงาน (7) รักความเป็นไทย และ (8) มีจิตสาธารณะ และกระทรวงศึกษาธิการตระหนักถึงความสำคัญที่จะสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ พัฒนาเด็กและเยาวชนไทยให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่สร้างความมั่นคงแก่ประเทศชาติและแก้ไขวิกฤตของสังคมอย่างยั่งยืน โดยให้คนในชาติมีค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ บทความนี้จะนำเสนอในประเด็น ความหมายของคนดี แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นคนดี แนวทางการพัฒนาความเป็นคนดีในสถานศึกษา

บทความนี้จะจึงเป็นการวิเคราะห์คุณลักษณะคนดีทั้ง 12 ประการด้วยการใช้ทฤษฎีการเรียนรู้การสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะดังกล่าวรวมถึงกระบวนการตรวจสอบคุณลักษณะเหล่านั้นให้เห็นถึงผลที่เกิดจากการคุณลักษณะเหล่านั้นให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นต่อไป

คุณลักษณะของคนดีตามหลักค่านิยม 12 ประการ

1. ความหมายของคนดี ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมาย คนดี หมายถึง คนมีคุณความดี คนที่มีคุณธรรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) รวมถึง บุญมี แท่นแก้ว กล่าวว่า คนดี หมายถึง คนที่มีความนิยมไม่เจือปนด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลงผิด หรือสิ่งที่กระทำลงไปแล้วตนเองไม่เดือดร้อนและเป็นประโยชน์ (บุญมี แท่นแก้ว, 2550) ดังนั้นการเป็นคนดี หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมของความมีวินัยและค่านิยมประชาธิปไตย (ธิดารัตน์ จันทะโก, 2556) ที่มีลักษณะ

ผู้ที่ประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรมซึ่งเป็นคุณงามความดีภายในจิตใจและแสดงออกผ่านพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่คนส่วนใหญ่ยอมรับ (วนิดา ไหมพรม, 2560) และคุณลักษณะความเป็นคนดี ทางพระพุทธศาสนาเรียก สัปปุริสธรรม หมายถึง คุณสมบัติคนดี 7 ประการ ได้แก่ 1) อัมมัญญตา รู้หลักหรือรู้จักเหตุ 2) อตฺถัญญตา รู้ความมุ่งหมายหรือรู้เหตุผล 3) อตฺตัญญตา รู้จักตน 4) มัตตัญญตา รู้จักประมาณ 5) กาลัญญตา รู้จักกาลเวลา 6) ปริสฺสัญญตา รู้จักชุมชน/สังคม และ 7) ปุคฺคสฺสัญญตา รู้จักบุคคล (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) สรุปได้ว่า ความเป็นคนดี หมายถึง ลักษณะผู้ที่ประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรมอันเป็นคุณงามความดีภายในจิตใจและแสดงออกผ่านพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่คนส่วนใหญ่ยอมรับ เป็นการปฏิบัติตามระเบียบ กติกา ข้อตกลง และกฎเกณฑ์ของโรงเรียน ชุมชนและสังคม โดยถูกบ่มเพาะ กล่อมเกลา ทำให้เป็นความเคยชินในจิตใจได้สำนึกของผู้ปฏิบัติ มีความประพฤติชอบด้วยกายวาจาและใจ ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองขึ้นในสังคม

2. แนวคิดในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นคนดี พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ในโอกาสปีเด็กสากล วันที่ 1 มกราคม 2522 ความตอนหนึ่งว่า ..เด็กเป็นผู้ที่ได้รับช่วงทุกสิ่งทุกอย่างต่อจากผู้ใหญ่ รวมทั้งภาระรับผิดชอบในการดำรงรักษา อิสราภาพและความสงบสุขของบ้านเมือง ดังนั้น เด็กทุกคนจึงสมควรและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้องเหมาะสม ให้มีความสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ต่าง ๆ พร้อมทั้งการฝึกหัด ขัดเกลาจิตใจให้ประณีต ให้มีความศรัทธามั่นคงในคุณความดี มีความประพฤติเรียบร้อยสุจริต และมีปัญญาฉลาดแจ่มใสในเหตุในผล หน้าที่นี้เป็นหน้าที่ของทุกคน ที่จะต้องร่วมมือกันกระทำโดยพร้อมเพรียงสม่ำเสมอ พระบรมราโชบายด้านการศึกษาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ที่กล่าวว่า การศึกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน 4 ด้าน ได้แก่ 1. มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง 2. มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง-มีคุณธรรม 3. มีงานทำ-มีอาชีพ 4. เป็นพลเมืองดี แนวทางปฏิบัติในการ ‘มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง-มีคุณธรรม’ ได้แก่ 1. มีรู้จักแยกแยะ ผิด-ชอบ-ชั่ว-ดี 2. ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม 3. ปฏิเสธสิ่งที่ผิด สิ่งชั่วร้าย 4. ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง (ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560) ดังนั้น ลักษณะ สรวิวัฒน์ กล่าวว่า แนวคิดการควบคุมตนเอง เป็นการรู้จักควบคุมจิตใจตนเองให้อยู่ในแนวทางที่ตนต้องการ มีการบังคับจิตใจตนเองให้เป็นไปทางที่เราตั้งจุดมุ่งหมายไว้หรือในทางที่ชอบที่ควร กล่าวคือ ถ้าบุคคลมีความตั้งใจจริง บุคคลนั้นย่อมสามารถเอาชนะใจของตนเองได้ (ลักษณะ สรวิวัฒน์, 2556) รวมถึง วิทยากร เชียงกูล กล่าวว่า แนวคิดทางสังคมวิทยา เป็นการที่บุคคลเป็นสัตว์สังคมทำให้บุคคลต้องมีกลุ่มเพื่อน มีการดำเนินชีวิตโดยการปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มเพื่อน เมื่อบุคคลได้รับการชักชวนให้ดำเนินชีวิตด้วยการทำสิ่งต่างๆ ร่วมกัน บุคคลจะมีการรับรู้ความคิดและความคาดหวังจากกลุ่มเพื่อน ทำให้บุคคลมีความพยายามจะปฏิบัติตามตามที่กลุ่มเพื่อนต้องการ เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน รวมถึงการสร้างความเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มเพื่อน แต่ในทางกลับกันถ้าบุคคลไม่พยายามปฏิบัติตามที่กลุ่มเพื่อนต้องการ อาจทำให้บุคคลมีความแตกแยกในกลุ่มเพื่อน อาจถูกข่มเหงรังแกในกลุ่มเพื่อน ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมเสี่ยงไปในทางลบได้ (วิทยากร เชียงกูล, 2552)

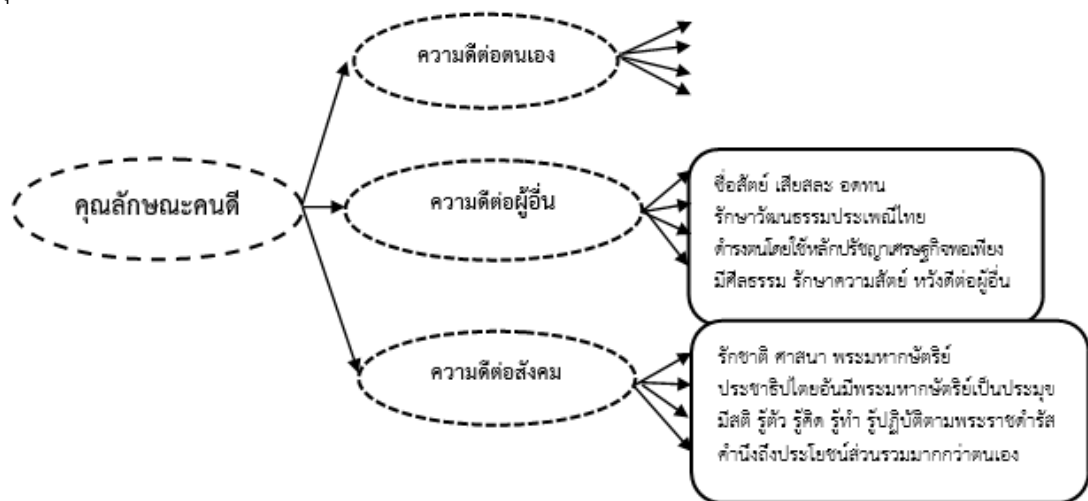
ดันตัน (Dunton) สรุปแนวคิดที่เป็นข้อค้นพบจากการวิจัยว่า การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่กับการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็ก พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักและความอบอุ่น มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับของเด็กในขณะที่มีการปกครองแบบ

เข้มงวดของพ่อแม่มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับต่ำของเด็ก นอกจากนี้ ยังพบว่าเด็กที่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูงจะมีภูมิปัญญาและความสามารถสูงด้วย (Donton, 1989)

รัตนการ วงศ์ศรี สรุปว่า การปลูกฝังและหล่อหลอมเพื่อให้นักเรียน นักศึกษามีคุณธรรม จริยธรรมครบถ้วน และเหมาะสมตามความมุ่งหมายของการศึกษา ในแผนการศึกษาแห่งชาติต้องดำเนินการให้ครบถ้วนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน แหล่งที่จะหล่อหลอมจริยธรรมแก่นักเรียน นักศึกษาโดยรวม ในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม และสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา การบริหารจัดการ และการให้บริการในสถานศึกษา มีสื่อและเครื่องมือที่ช่วยในการสืบค้นข้อมูลที่หลากหลาย เช่น วิดีทัศน์ ภาพยนตร์ ภาพนิ่ง (รัตนการ วงศ์ศรี, 2550) เพราะฉะนั้น ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม เป็นทฤษฎีการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมและมีอิทธิพลต่อตนเอง บุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านใดด้านหนึ่ง หรือบุคคลที่มีชื่อเสียง ย่อมทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และมีประสบการณ์ในเรื่องนั้นเพิ่มมากขึ้น ทำให้บุคคลมีการเลียนแบบโดยการแสดงพฤติกรรมของบุคคลนั้นออกมา (ณัฐกร อินทุยศ, 2556)

3. ทฤษฎีส่งเสริมคุณลักษณะความดี องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อยและตัวบ่งชี้คุณลักษณะความเป็นคนดี ประกอบด้วยองค์ประกอบดังภาพที่ 1

ภาพประกอบ 1 องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อยและตัวบ่งชี้คุณลักษณะความเป็นคนดี

3.1) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจท์ (Piaget's theory of moral development)

Jean (1962) นักจิตวิทยาชาวสวิตเซอร์แลนด์ เป็นผู้ริเริ่มความคิดที่ว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ย่อมขึ้นอยู่กับความฉลาดที่จะทำให้รับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่างๆ ทางสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้นๆ เขาเชื่อว่าจริยธรรมเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน (Complex Process) ระหว่างความรู้ ความรู้สึก และการสร้างในการศึกษาค้นคว้าเขาพบว่าเด็กจะพัฒนาการทางสติปัญญาได้ถึงขั้นสูงสุดเมื่ออายุประมาณ 8-10 ปี

ดังนั้น พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กจะบรรลุถึงขั้นสูงสุดเมื่ออายุประมาณ 8-10 ปี เช่นเดียวกัน เพียเจต์ได้แบ่งขั้นการพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์เป็น 3 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นก่อนจริยธรรม เริ่มตั้งแต่เด็กแรกเกิดจนถึง 2 ขวบ ในขั้นนี้เด็กยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างละเอียด มีแต่ความต้องการทางกาย ซึ่งต้องการที่จะได้รับบำบัดโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะ เมื่อเด็กมีความสามารถในการพูดก็จะเริ่มเรียนรู้สภาพแวดล้อมและบทบาทของตนเองต่อบุคคลอื่น

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติตามคำสั่ง เริ่มตั้งแต่อายุ 2 ถึง 8 ปี เด็กจะมีพัฒนาการในขั้นปฏิบัติตามคำสั่ง มีความเกรงกลัวผู้ใหญ่ และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่คือสิ่งที่ตนต้องการทำตาม

ขั้นที่ 3 ขั้นยึดหลักแห่งตน เกิดจากการพัฒนาทางสติปัญญาและมีประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อนเด็กด้วยกัน ความเกรงกลัวอำนาจภายนอกกลายเป็นหลักภายในจิตใจเด็กเกี่ยวกับความยุติธรรม เมื่อเด็กพบว่ากฎเกณฑ์ทางศีลธรรมที่บ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมแตกต่างกันจะตัดสินใจเลือกเกณฑ์เอง โดยปรับเกณฑ์ทั้งหลายเข้าด้วยกัน

เกณฑ์จากการแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ จากทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ สามารถแบ่งหลักการพัฒนาทางจริยธรรมเป็น 2 ระดับคือ ระดับยึดหลักจริยธรรมจากผู้อื่น และระดับยึดหลักจริยธรรมของตนเอง ถ้าอาศัยทฤษฎีเพียเจต์มาพิจารณาผลการตอบสามารถจะให้คะแนนเพียง 2 ระดับ คือระดับคะแนนต่ำ เมื่อผู้ตอบให้เหตุผลการตอบโดยยึดปริมาณการกระทำเป็นสำคัญ ไม่ได้ให้เหตุผลทางเจตนาของผู้กระทำ ระดับคะแนนสูง เมื่อผู้ตอบให้เหตุผลคำนึงถึงความยุติธรรมและพิจารณาผลการกระทำว่ามีเจตนาด้วยหรือไม่

3.2) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก Kohlberg (1969) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมโดยศึกษาตามแนวทฤษฎีของเพียเจต์แล้ว พบว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ส่วนมากไม่ได้บรรลุถึงขั้นสูงสุดเมื่ออายุ 10 ปี แต่จะมีพัฒนาการอีกหลายขั้นตอน จากอายุ 11 ปี ถึง 25 ปี โคลเบอร์กเชื่อว่า การบรรลุภาวะเชิงจริยธรรมของบุคคล จะแสดงออกทางการให้เหตุผลทางจริยธรรม ซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่ง เป็นเหตุผลที่ลึกซึ้งบริสุทธิ์ มีลักษณะเป็นสากล กว้างขวาง มีหลักการไม่ขัดแย้ง ไม่เข้าข้างตนเอง และเป็นอุดมคติ โคลเบอร์ก ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมเป็น 3 ระดับ คือ

1) ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Preconventional Level) เป็นระดับที่บุคคลดำเนินตามบทบาท ถูกต้องและไม่ถูกต้อง บุคคลจะสนองตอบกฎเกณฑ์โดยกระทำตามผู้ที่มีอำนาจเหนือตนและพิจารณาสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการถูกลงโทษหรือการได้รับรางวัล พัฒนาการระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 ขั้นหลบหลีกการลงโทษ (The Punishment and Obedience Orientation) ช่วงอายุ 2-7 ปี ในขั้นนี้ใช้หลักการหลีกเลี่ยงมิให้ได้รับโทษจากการกระทำ เด็กจะทำดีตามกฎเกณฑ์ผู้มีอำนาจเหนือตน และอยู่ใต้อำนาจของผู้ใหญ่เพราะกลัวการถูกลงโทษ ถ้าถูกลงโทษในสิ่งที่กระทำเด็กจะไม่กระทำอีก แต่ถ้าไม่ได้รับการลงโทษในสิ่งที่กระทำเขาจะทำอีก ขั้นที่ 2 ขั้นแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) ช่วง 7-10 ปี ในขั้นนี้เด็กไม่ได้คิดว่ากฎระเบียบเป็นสิ่งที่แน่นอนตายตัว ถือความพอใจของตนเองเป็นหลักในการตัดสินใจกระทำตามใจตนเอง จะเห็นความสำคัญของการได้รางวัลหรือคำชมเชยซึ่งเป็นแรงจูงใจให้กระทำความดี

2) ระดับกฎเกณฑ์ (Conventional Level) เป็นระดับที่เด็กจะเห็นความสำคัญของหน้าที่ความรับผิดชอบของกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ เช่น ครอบครัว กลุ่มชนหรือชาติ เด็กจะสนับสนุนการกระทำและอ้างเหตุผลสนับสนุนตามสังคม รู้จักรักษากฎเกณฑ์ จะไม่กระทำความผิดเพราะต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ พัฒนาการระดับนี้แบ่งเป็น 2 ขั้นคือ ขั้นที่ 1 ขั้นทำตามสิ่งที่คนอื่นเห็นว่าดี (The Interpersonal Concordance Orientation) ช่วงอายุ 10 -13ปี ในขั้นนี้เด็กเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นซึ่งเข้าใจว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่คนดีควรกระทำ เด็กจะกระทำในสิ่งที่ตนเองคิดว่าคนอื่นจะเห็นด้วยและพอใจเพื่อให้เป็นที่ชื่นชอบของเพื่อนฝูง เพราะต้องการยอมรับจากผู้อื่นขั้นที่ 2 ขั้นการกระทำตามหน้าที่และระเบียบทางสังคม (The law and order Orientation) ช่วงอายุ 13-16ปี ความคิดขยายกว้างขึ้นครอบคลุมระเบียบสังคมต่างๆ ไป บุคคลจะเข้าใจในกฎเกณฑ์ บรรทัดฐานของสังคม ตลอดจนบทบาทและหน้าที่ที่พึงปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อกลุ่มสังคมของตน

3) ระดับเหนือกฎเกณฑ์หรือระดับหลักการ (Postconventional Level) ระดับนี้บุคคลจะเข้าใจถึงค่านิยม คุณค่าทางจริยธรรม หลักเกณฑ์ที่นำไปใช้โดยพิจารณาถึงสภาพการณ์ที่แตกต่างกันออกไป พยายามเลียนแบบค่านิยมทางศีลธรรมจรรยาบรรณ ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางเหมาะสมและเที่ยงธรรม ระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 ขั้นการมีเหตุผลและการเคารพตนเอง หรือขั้นทำตามสัญญา (The Social Contract Legalistic Orientation) ช่วงอายุ 16 ปีขึ้นไป ในช่วงนี้จะเห็นความสำคัญของคนหมู่มาก ความถูกต้องเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาถึงค่านิยมเฉพาะตัวบุคคล โดยคำนึงถึงสภาพการณ์และกฎเกณฑ์ที่มีเหตุผลซึ่งได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ มีทักษะต่อกฎเกณฑ์ในลักษณะที่ยืดหยุ่นได้ ถ้ามีเหตุผลที่เหมาะสมกว่า เคารพมติที่มาจากการลงความเห็นอย่างเป็นประชาธิปไตย และมีข้อตกลงที่ยอมรับร่วมกัน บุคคลจะทำตามสัญญาที่ให้กับผู้อื่น โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ และเห็นค่าแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ขั้นที่ 2 ขั้นทำตามหลักอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle orientation) เป็นขั้นในวัยผู้ใหญ่ บุคคลมีความคิดรวบยอดทางนามธรรมเกี่ยวกับสากล ความถูกต้อง คือ ความสำนึกถึงคุณค่าของความถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่บุคคลนั้นได้พิจารณา โดยคำนึงถึงเหตุผลอย่างกว้างขวางตามหลักสากลของผู้ที่เจริญแล้ว คำนึงถึงประโยชน์ของมนุษยชน มีความเชื่อว่า ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน คุณธรรมในขั้นนี้จะเกิดขึ้นได้ในบุคคลที่มีความเจริญทางสติปัญญาในขั้นสูง มีความรู้และประสบการณ์กว้างขวาง โคลเบอร์กเชื่อว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะเป็นไปตามลำดับขั้นจากขั้นที่ 1 ไปจนถึงขั้นที่ 6 จะพัฒนาข้ามขั้นไม่ได้ เพราะการให้เหตุผลในขั้นที่สูงขึ้นได้ จะต้องการความสามารถจากขั้นที่ต่ำกว่า ต่อมาได้รับประสบการณ์ทางสังคมใหม่ๆ เข้าใจประสบการณ์เก่าได้ดีขึ้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและเหตุผล ทำให้การให้เหตุผลในขั้นสูงมีมากขึ้นเหตุผล ขั้นที่ต่ำกว่าก็จะถูกใช้น้อยลงและละทิ้งไปในที่สุด พัฒนาการทางจริยธรรมของแต่ละคนไม่จำเป็นต้องไปถึงขั้นสูงสุด อาจหยุดชะงักในขั้นหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางสติปัญญาและประสบการณ์ทางสังคมของบุคคลนั้นๆ

กัญจน์คัทธู ปิยะกาญจน์ (2553) กล่าวถึง วิธีการพัฒนาความเป็นคนดีและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมไว้ ดังนี้ 1) การให้ความรู้ขั้นสูงสุด วิธีการฝึกฝนเด็กโดยการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นต่ำ ให้สามารถใช้หลักเหตุผลเชิงคุณธรรมขั้นที่สูงขึ้นไป เริ่มจากการศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเล็กตามทฤษฎีของเพียเจท์ นักจิตวิทยาชาวสวิสได้ใช้วิธีการให้เหตุผลที่เหนือกว่าที่เด็กใช้ ให้เด็กได้

ความรู้สูงขึ้นสูงกว่าที่ตนมีอยู่เมื่อได้รับเหตุผลใหม่ก็จะนำไปใช้เปรียบเทียบกับเหตุผลเดิม ความไม่สมดุลนี้จะกระตุ้นให้เด็กมีการปรับปรุงโครงสร้างทางความคิดของตนให้เกิดความสมดุลขึ้นใหม่ซึ่งจะช่วยให้เด็กเข้าใจและยอมรับเหตุผลในขั้นที่สูงกว่าขั้นของตนได้ 2) การอบรมทางศาสนา ประเพณีของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธเปิดโอกาสให้ชาวบ้านโดยเฉพาะเพศชายมีโอกาสเข้ารับการอบรมทางพุทธศาสนา โดยการบวชเป็นสามเณรและภิกษุในช่วงเวลาที่แตกต่างกันตามสะดวกแต่ที่ปฏิบัติกันมาก คือใช้เวลาประมาณ 3 เดือน ในระยะเข้าพรรษาคือระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนตุลาคมของทุกปี การได้บวชเรียนในวัฒนธรรมไทยถือว่า เป็นการเตรียมบุคคลให้พร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ สามารถรับผิดชอบในหน้าที่การงานครอบครัวและประเทศชาติ ผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้วสังคมถือว่าเป็นผู้ที่มีความเปลี่ยนแปลงทางจิตลักษณะและพฤติกรรมไปในทางที่ดีความเห็นแก่ตัวและเพิ่มการเห็นแก่ส่วนรวม เห็นแก่มนุษยชาติ ผู้ที่ผ่านการบวชเรียนแล้วยังเป็นผู้ที่มีความซาบซึ้งในพระพุทธธรรมมากกว่าผู้ที่ไม่มีโอกาสใกล้ชิดพระศาสนาอีกด้วย 3) การให้แสดงบทบาท วิธีการนี้เกิดจากความเข้าใจว่า การที่จะเข้าใจผู้อื่นได้นั้นต้องให้เขาได้มีโอกาสสวมบทบาทอื่นๆ นอกเหนือจากที่ตนมีอยู่ วิธีเดียวที่จะทำให้คนได้คิดหรือรู้สึกแตกต่างไปจากที่เขาเป็นอยู่ คือให้เขาแสดงออกในบทบาทที่แตกต่างไปจากเดิม และควรเกี่ยวข้องกับจริยธรรม การสวมบทบาท ได้แก่ การรับเอาทัศนคติของผู้อื่น การรับรู้ในความคิดและความรู้สึกของคนอื่น การนำตนเองไปอยู่ในฐานะของคนอื่นด้วยกระบวนการดังกล่าวจะทำให้มีความคิดกว้างขวางและเกิดความคิดความเข้าใจแตกต่างไปจากเดิมไม่ยึดติดอยู่กับตนเอง 4) การใช้อิทธิพลของกลุ่มให้เกิดความคล้อยตาม การแสดงเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นการยกระดับจิตใจของเด็ก โดยการใช้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนซึ่งแสดงออกทางจริยธรรมในระดับเดียวกัน เด็กจะยึดถือเพื่อนเป็นแบบอย่าง และคล้อยตามลักษณะของเพื่อนไปโดยง่าย นับว่าเพื่อนเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อเด็กเป็นอันมากและ 5) การให้เลียนแบบจากตัวแบบ การใช้ตัวแบบแสดงพฤติกรรมต่างๆ ให้ผู้ถูกทดลองเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ผู้ถูกทดลองแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ตามตัวแบบได้ การจัดตัวแบบให้เป็นการให้ความรู้แก่ผู้ทดลองวิธีหนึ่ง นอกเหนือจากการเขียนให้อ่านแบบวิธีแรก การให้แสดงบทบาทเพื่อรับคำแนะนำจากเพื่อนหรือให้เพื่อนแสดงความคิดเห็นที่เหมือนกันเป็นเอกฉันท์จะทำให้ผู้ถูกทดลองคล้อยตามเพื่อนได้มาก การจัดตัวแบบให้เกิดการเลียนแบบเป็นวิธีที่มีการศึกษาค้นคว้ากันมาก นักจิตวิทยาเชื่อว่าการเรียนรู้จากสังคมได้มากที่สุดเป็นวิธีการเดียวที่เด็กทำตามโดยไม่รู้สึกลัวถูกชักจูง ตามทฤษฎีอิทธิพลทางสังคม เป็นวิธีที่มนุษย์ใช้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวัน

วิธีการพัฒนาความเป็นคนดี และส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ดังที่โยธิน จันทร์สว่าง (2552) กล่าวถึง วิธีการพัฒนาความเป็นคนดี และส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมไว้ ดังนี้ 1) ปรับปรุงหลักสูตรการปลูกฝังอบรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับวัยเด็กและพัฒนาวิธีการสอนให้ถูกต้องตามหลักวิชาการพัฒนาและปรับปรุงวิธีการประเมินผลให้สามารถวัดพัฒนาการทางจริยธรรมได้อย่างแท้จริง 2) จัดสภาพแวดล้อมโรงเรียนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก จัดให้เด็กปฏิบัติตามคุณธรรมจริยธรรมที่ปลูกฝังในกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง 3) หลักสูตรการฝึกหัดควรเพิ่มวิชาทางจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์อีก 5-10 หน่วยกิต นอกจากนี้ ควรมีการสอนวิชาเอกด้าน “การปลูกฝังอบรมจริยธรรม” 4) ควรมีการสร้างนักวิชาการชั้นสูง ที่จะทำหน้าที่วิจัย สอนและพัฒนาเยาวชนไทยอย่างมีประสิทธิภาพให้มากขึ้น โดยการให้ทุนการศึกษาระดับปริญญาโท และปริญญาเอกทางด้านจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ 5) ให้สถานศึกษาเชิญชวน

บุคลากรทางศาสนาช่วยปลูกฝังจริยธรรม 6) ปรับปรุงระบบการประเมินผลครูโดยไม่เน้นเป้าหมายเชิงปริมาณ ไม่เน้นการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตัวเด็กในทันที แต่เน้นการประเมินคุณภาพและปริมาณการจัดกิจกรรมการพัฒนาที่จัดอย่างถูกหลักวิชา 7) การพัฒนาครูประจำการเกี่ยวกับหลักและวิธีการปลูกฝังอบรมจริยธรรม 8) ปรับปรุงสภาพแวดล้อมการทำงานของครูอาจารย์ ลดภาระงานด้านธุรการ เพื่อให้ครู อาจารย์ ดูแลอบรมนักเรียนอย่างใกล้ชิด ให้สวัสดิการความช่วยเหลือและบริการต่างๆ ที่จะช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดี รวมทั้งติดตามดูแลพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของครูอาจารย์เพื่อแก้ไขปรับปรุง และศึกษา แชนมณี (2554) เสนอแนวทางการปลูกฝังคุณลักษณะความเป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรม 3 แนวทาง ได้แก่ แนวทางที่ 1 สอนให้เข้าใจให้มีการปฏิบัติจริง ให้รู้จักหาเหตุผลทางจริยธรรมและตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง แนวทางที่ 2 เป็นการสอนที่เป็นกระบวนการสอนต่อเนื่องกันให้ผู้เรียนบรรลุถึงขั้นยอมรับไปปฏิบัติจนเป็นนิสัย แนวทางที่ 3 ควรใช้รูปแบบการสอนหลากหลายวิธีและจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน รวมทั้งใช้อุปกรณ์การสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงและมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากที่สุด

วีระพงศ์ ถิ่นแสนดี (2550) กล่าวว่า การพัฒนาความเป็นคนดี สามารถกระทำได้ ดังนี้ 1) เร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยการพัฒนาหลักสูตรปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม 2) เร่งรัดการฝึกอบรมและส่งเสริมความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมของบุคลากร 3) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียน สถาบันครอบครัวและหน่วยงานอื่นๆ เผยแพร่งานพัฒนาคุณธรรม 4) ส่งเสริมให้ครอบครัวมีบทบาทในการเลี้ยงดูเพื่อสร้างรากฐานที่ดีงาม 5) ส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาจิตใจ 6) จัดกิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติข้าราชการครูและบุคลากรที่อุทิศเวลาและตั้งใจปฏิบัติงาน 7) ส่งเสริมให้สื่อมวลชนทุกประเภทมีส่วนร่วมในการเผยแพร่และพัฒนาคุณธรรม 8) จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก ให้เด็กได้ปฏิบัติคุณธรรมสม่ำเสมอ 9) มีการวัดและประเมินผลการพัฒนาความเป็นคนดี หรือพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทุกระยะ 10) นำผลมาปรับปรุงให้นักเรียนมีคุณธรรมที่สมบูรณ์

สรุปได้ว่า การพัฒนาความเป็นคนดี เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามในโรงเรียนขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสำคัญ เช่น การจัดการเรียนการสอน บรรยากาศในชั้นเรียน ความสนใจความนับถือสภาพแวดล้อมและการสนับสนุนของสถาบันครอบครัว นักเรียนต้องได้รับความรู้และมีความสุขจากการเรียน

เกณฑ์ระดับจริยธรรมตามแนวคณะกรรมการโครงการศึกษาจริยธรรมไทย

เกณฑ์นี้แบ่งระดับจริยธรรมออกเป็น 4 ระดับ (สงบ ลักษณะ, 2524) ได้แก่ (1) ทำความดีเพื่อประโยชน์บางประการของตนเองเป็นใหญ่ (2) ทำความดีเพื่อผู้อื่นในวงแคบได้รับผลประโยชน์ เช่น เพื่อญาติพี่น้อง เพื่อนสนิท (3) ทำความดีเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวม เช่น ชุมชน ประเทศชาติ (4) ทำความดีเพื่ออุดมการณ์อันเป็นสากล ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อยและตัวบ่งชี้คุณลักษณะความเป็นคน

คุณลักษณะคนดีตามหลักค่านิยม 12 ประการ		
องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้คุณลักษณะความเป็นคนดี
ความดีต่อตนเอง	1. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย	ปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ข้อบังคับ เคารพกติกา ไม่ทำผิดกฎหมาย รู้หน้าที่ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย ตรงต่อเวลาปฏิบัติกิจชีวิตประจำวัน
	2.กตัญญูต่อพ่อแม่ครูอาจารย์	เคารพพ่อแม่ครูอาจารย์ทั้งต่อหน้า ลับหลัง รักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูลเชื่อฟังปฏิบัติตามคำสอนพ่อแม่ครูอาจารย์ ช่วยแบ่งเบาภาระ
	3.ใฝ่หาความรู้หมั่นศึกษา	มีความพากเพียรแสวงหาความรู้ สนใจร่วมกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง แลกเปลี่ยนถ่ายทอดเผยแพร่ความรู้ นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน มุ่งมั่น ตั้งใจเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองบันทึกวิเคราะห์ตรวจสอบ สรุปเป็นองค์ความรู้
	4.มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ	ไม่ฉุนเฉียวโกรธง่าย ทนทานต่อความเหนื่อย ความเจ็บปวด รู้จักแยกแยะความดีชั่วรู้สิ่งถูก ละเอียดเกรงกลัวบาป ไม่ทำความชั่ว
ความดีต่อผู้อื่น	5. ซื่อสัตย์ เสียสละอดทน	ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ประพฤติตนได้ตามที่พูดหรือคิด สละทรัพย์ สิ่งของ เวลา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น อดทนต่อสิ่งยั่ววนความอยากได้
	6.รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทย	ทักทายด้วยการไหว้ตามมารยาทไทย ร่วมสืบสานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ใช้ภาษาไทยสื่อสารได้ถูกต้องเหมาะสม
	7.ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ความพอดีต่อความจำเป็นเหมาะสมแก่ฐานะ สามัคคี สร้างความเข้มแข็งครอบครัว ชุมชน รู้จักแยกแยะและเลือกรับวัฒนธรรมอื่นๆ ใช้ทรัพยากรอย่างรู้ค่า เกิดประโยชน์สูงสุด
	8. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ ห่วงดีต่อผู้อื่น	ตัดสินใจถูกผิดโดยหลักกฎหมาย/ศีลธรรม นำหลักธรรมมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ไม่พูดเท็จ ไม่หลอกลวง ไม่เห็นแก่ตัว ความหวังดีคือการมองเห็นคุณค่า/ข้อดี มิใช่จ้องจับผิดและบั่นทอนคุณค่าของอีกฝ่าย
ความดีต่อสังคม	9. รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	ใช้สินค้าไทย ไม่สนับสนุนสินค้าต่างประเทศ ปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่นับถือ ร่วมกิจกรรมวันสำคัญชาติศาสนา พระมหากษัตริย์ ปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่พลเมืองดี
	10. มี ความเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็น	รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ตัดสินใจโดยใช้หลักเสียงข้างมาก เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ปฏิบัติตามข้อตกลง/กฎเกณฑ์ของกลุ่ม

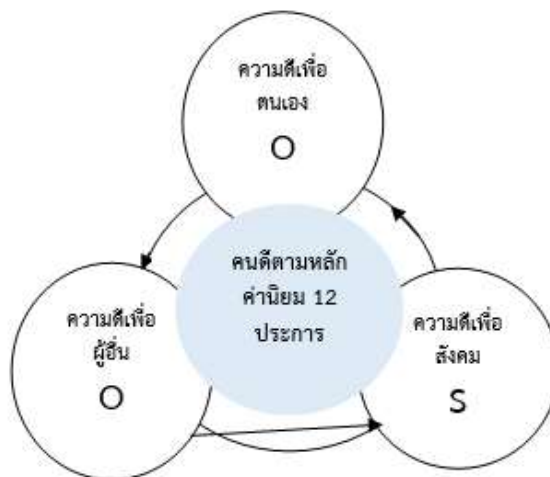
	ประมุข	
	11. มีสติ รู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราช ดำรัสฯ	คิดก่อนทำ คิดก่อนพูด คิดก่อนเขียน กระทำการทำงานด้วย ความรอบคอบ ควบคุมการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ สามารถยับยั้งใจตัวเองได้ทั้งกาย วาจา ใจ
	12. คำนึงประโยชน์ ส่วนรวมมากกว่าตนเอง	ช่วยเหลือกิจกรรมโรงเรียน ชุมชน สังคม ไม่ถือเอาสมบัติ ส่วนรวมไว้เป็นของตน ร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อ ส่วนรวม และประเทศชาติ และ แบ่งปันสิ่งของให้กับผู้ที่ เดือดร้อนลำบาก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ ศธ 04010 / ว 13010 ลงวันที่ 29 กันยายน 2555 เรื่อง แนวปฏิบัติเกี่ยวกับค่านิยมหลัก 12 ประการสู่การปฏิบัติสถานศึกษาต้องดำเนินการ ปลุกฝังและพัฒนาค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ ดังนั้น สถานศึกษาอาจเลือกแนวทางใด แนวทางหนึ่งในการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพและบริบทของตนเอง แนวทางที่ 1 บุคลากรเข้ากับการจัดการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ แนวทางที่ 2 บุคลากรในการจัดกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน แนวทางที่ 3 สอดแทรกในกิจวัตรประจำวันของสถานศึกษา แนวทางที่ 4 จัดทำโครงการเพื่อ ปลุกฝังและพัฒนาค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

สรุปได้ว่าการปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ข้อบังคับ เคารพกติกา ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณีไทย ใช้ภาษาไทยสื่อสารได้ถูกต้องเหมาะสม และตรงต่อเวลาในการปฏิบัติหน้าที่รวมถึงมี ความ پاکเพียรแสวงหาความรู้ สนใจร่วมกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ใช้ ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ควบคุมการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ สามารถยับยั้งใจตัวเองได้ทั้งกาย วาจา ใจ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและส่วนตนต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

สังเคราะห์ออกมาในลักษณะแบบจำลองโอโอเอส (OOS Model) ดังแผนภาพ

ภาพประกอบ 2 องค์ความรู้ใหม่ แบบจำลองโอโอเอส (OOS Model)

คำอธิบายลักษณะแบบจำลองโอโอเอส (OOS Model) คือ

O = Goodness for Oneself: ความดีเพื่อตนเอง ได้แก่ 1. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย 2. กตัญญูต่อพ่อแม่ครูอาจารย์ 3. ใฝ่หาความรู้หมั่นศึกษา 4. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ

O = Goodness for Others: ความดีเพื่อผู้อื่น ได้แก่ 5. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน 6. รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทย 7. ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 8. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ ห่วงดีต่อผู้อื่น

S = Goodness for Society: ความดีเพื่อสังคม ได้แก่ 9. รักษาดี ศาสนา พระมหากษัตริย์ 10. มีความเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข 11. มีสติ รู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัส 12. คำนึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าตนเอง

บทสรุป

คุณลักษณะความเป็นคนดี หมายถึง ลักษณะผู้ที่ประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรม อันเป็นคุณงามความดีภายในจิตใจและแสดงออกผ่านพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่คนส่วนใหญ่ยอมรับ เป็นการปฏิบัติตามระเบียบ กติกา ข้อตกลง และกฎเกณฑ์ของโรงเรียน ชุมชน และสังคม โดยถูกบ่มเพาะทำให้เป็นความเคยชินในจิตใจได้สำนึกของผู้ปฏิบัติ มีความประพฤติชอบด้วยกายวาจาและใจ ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองขึ้นในสังคม พระบรมราโชบายด้านการศึกษาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณดินทรงเทพยวรางกูรว่า การศึกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน 4 ด้าน ได้แก่ 1. มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง 2. มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง-มีคุณธรรม 3. มีงานทำ-มีอาชีพและ 4. เป็นพลเมืองดี การพัฒนาความเป็นคนดี เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่ดั่งามในโรงเรียนด้วยค่านิยม 12 ประการ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสำคัญ เช่น การจัดการเรียนการสอน บรรยากาศในชั้นเรียน ความสนใจความถนัด สภาพแวดล้อมและการสนับสนุนของสถาบันครอบครัว นักเรียนต้องได้รับความรู้และมีความสุขจากการเรียนรู้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

กัญจนคหฺหฐ ปิยะกาญจน์. (2553). “วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน”. (วิทยานิพนธ์พัฒนา แร่งงานและสวัสดิการมหาบัณฑิต). คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2558, 20 มกราคม). สถิติคดีเด็กและเยาวชน ปี พ.ศ. 2566.

สืบค้นข้อมูลเมื่อ 24 มีนาคม 2568. <https://voicetv.co.th/read/V0wLhzwp1>

การเมือง. (2556). สถิติคดีเด็กและเยาวชน 2566 เจาะเหตุพฤติกรรม ป้องกันความรุนแรง. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 24 มีนาคม 2568.

<https://voicetv.co.th/read/V0wLhzwp1https://www.thairath.co.th/news/politic/>.

ณัฐกร อินทุยศ. (2556). จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทศนา แคมมณี. (2554). ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ไทยรัฐ. (2568, 5 กุมภาพันธ์). ปช.สปช. ห่วง ปัญหาทุจริตจุดเมืองไทยป่วย. ไทยรัฐ.
<https://www.thairath.co.th/news/politic/489262>
- ธิดารัตน์ จันทะโก. (2556). การศึกษาคุณลักษณะดี เก่ง มีความสุขของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการแก้ปัญหา เรื่องโมลและปริมาณต่อโมล. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาเคมี). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุญมี แทนแก้ว. (2550). จริยธรรมกับชีวิต. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- โยธิน จันทรสว่าง. (2552). “สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 1”. (การค้นคว้าอิสระปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- รัตนการ วงศ์ศรี. (2550). การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน นักศึกษาโรงเรียนลำปาง พานิชัยการและเทคโนโลยี จังหวัดลำปาง. ลำปาง: โรงเรียนลำปางพานิชัยการและเทคโนโลยี จังหวัดลำปาง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ลักขณา สริวัฒน์. (2556). มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- วนิดา ไหมพรม. (2560). การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นคนดีของนักเรียน โดยใช้ “กิจกรรมสร้างสรรค์ 5 ลักษณะ” โรงเรียนตะเคียนวิเทศวิทยา. รายงานการวิจัย. สงขลา: สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 16.
- วิทยากร เชียงกุล. (2552). จิตวิทยาในการสร้างความสุข. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร.
- วีระพงศ์ ถิ่นแสนดี. (2550). ความต้องการของครูในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับ นักเรียน. สมุทรปราการ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ. (2560). คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม. พิมพ์ ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แนวทางการพัฒนาและประเมินค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- Donton, K. J. (1989). “Parental practices associated with their children’s Moral lessoning development”. *Dissertation abstracts International*, 49(4), 3306-A.
- Kohlberg, L. (1969). *Development of Moral Character and Moral Ideology*. In M. T. Hoffman & L. W. Hoffman (Eds.) *Review of Child Development Research*. Hartford.
- Jean, P. (1962). *The Moral Judgement of Child*. New York: Collier Book.

การปฏิบัติสมถกรรมฐานในพระพุทธศาสนาและการเข้าเงียบในศาสนาคริสต์ The Practice of Concentration Development in Buddhism and the Practice of Silence Meditation in Christianity

กุลธิดา ศุภวานิชยานนท์

Kultida Supavanichyanon

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: 6701101015@mcu.ac.th

Received October 1, 2025; Revised December 27, 2025; Accepted: December 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและแนวทางการปฏิบัติสมถกรรมฐานในพระพุทธศาสนาเปรียบเทียบกับ การเข้าเงียบในศาสนาคริสต์ โดยวิเคราะห์ถึงความหมาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และหลักการสำคัญของทั้งสองแนวปฏิบัติ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสอดคล้อง และความแตกต่างอย่างเป็นระบบ จากการศึกษาพบว่า สมถกรรมฐาน ในพระพุทธศาสนาเป็นอุบาย วิธีในการฝึกฝนจิตให้เกิดความสงบและตั้งมั่นเป็นสมาธิ มีจุดประสงค์หลักเพื่อระงับนิวรณ์ 5 ประการ อันเป็นเครื่องขัดขวางความดีและความสงบของจิต การปฏิบัติเริ่มต้นด้วยการชำระศีลให้บริสุทธิ์ เพื่อเป็นรากฐานที่มั่นคงของการเจริญสมาธิและปัญญา เป้าหมายสูงสุดของสมถกรรมฐานคือการทำให้จิตสงบและมีพลัง เพื่อเป็นบาทฐานในการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน นำไปสู่การรู้แจ้งอริยสัจและบรรลุนิพพานอันเป็นการดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง ส่วนการเข้าเงียบ ในศาสนาคริสต์ คือการปลีกตัวจากความวุ่นวายในชีวิตประจำวันเพื่อใช้เวลาส่วนตัวกับพระเจ้า ผ่านการอธิษฐาน การอ่านและใคร่ครวญพระคัมภีร์ วัตถุประสงค์สำคัญคือการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับพระเจ้าให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพื่อรับการฟื้นฟูจิตวิญญาณ แสวงหาน้ำพระทัยของพระองค์ และเตรียมความพร้อมสำหรับการรับใช้ผู้อื่น โดยมีพระเยซูเป็นแบบอย่างในการแสวงหาที่สงบเพื่ออธิษฐานต่อพระบิดา แม้การปฏิบัติทั้ง 2 จะมีเป้าหมายสูงสุดที่แตกต่างกัน โดยสมถกรรมฐานมุ่งสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ด้วยตนเอง ขณะที่การเข้าเงียบมุ่งเน้นการพัฒนาความสัมพันธ์กับพระเจ้า แต่ก็พบความสอดคล้องกันในหลักการพื้นฐาน คือ การพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณ ทั้งสองแนวทางต่างให้ความสำคัญกับการสร้างความสงบภายใน การปลีกตัวจากสิ่งรบกวนภายนอก และการเพ่งพินิจภายในตนเอง ซึ่งล้วนเป็นวิธีการที่นำไปสู่ความสงบสุขในการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาของตน

คำสำคัญ: สมถกรรมฐาน; การเข้าเงียบ; พระพุทธศาสนา; ศาสนาคริสต์

Abstract

This article aims to present a comparative analysis of the concepts and practices of Samatha meditation in Theravada Buddhism and the practice of spiritual retreats in Christianity. It analyzes the meaning, objectives, goals, and core principles of both practices to systematically highlight their similarities and differences. The study reveals that Samatha meditation in Buddhism is a method for training the mind to achieve tranquility and stability through concentration (samādhī). Its primary objective is to suppress the five hindrances (nīvaraṇa), which are obstacles to goodness and mental peace. The practice commences with the purification of moral conduct (sīla), establishing a firm foundation for the development of concentration and wisdom (paññā). The ultimate goal of Samatha meditation is to pacify and empower the mind, thereby creating a basis for the development of insight meditation (Vipassanā), which leads to the realization of the Four Noble Truths and the attainment of Nibbāna, the complete cessation of suffering. Conversely, a spiritual retreat in Christianity involves withdrawing from the distractions of daily life to spend personal time with God through prayer, reading, and contemplation of the Holy Scriptures. The principal objective is to deepen one's relationship with God, receive spiritual renewal, seek His will, and prepare for serving others. This practice is modeled after Jesus Christ, who sought solitary places to pray to the Father. Although the ultimate aims of the two practices differ—with Samatha meditation directed toward self-liberation from suffering and spiritual retreats focused on developing a relationship with God—a notable congruence is found in their fundamental principle: the cultivation of the mind and spirit. Both traditions emphasize the importance of cultivating inner peace, withdrawing from external disturbances, and engaging in introspection. These are methods that lead to a peaceful life in accordance with their respective religious tenets.

Keywords: Concentration Development; Silence Meditation; Buddhism; Christianity

บทนำ

การปฏิบัติสมถกรรมฐานในพระพุทธศาสนา หมายถึง อุบายวิธีสำหรับฝึกจิตให้สงบภาวะที่จิตสงบอันเกิดจากการเจริญสมถกัมมัฏฐานไม่ว่าจะได้สมาธิในระดับใดก็ตามก็ถือว่าได้สมาธิแล้ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 31 ข้อ 43 หน้า 65, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เหตุที่ต้องฝึกจิตให้เกิดสมาธิตามหลักสมถภาวนา 40 ประการ เพราะว่าโดยธรรมชาติปุณฺณมกจะถูกกิเลสทำให้จิตไม่สงบสมถกรรมฐานที่จิตไม่สงบนั้นเป็นเพราะจิตถูกนิวรณ์ 7 ชนิดเข้าครอบงำเมื่อมนุษย์ถูกกิเลสเหล่านี้ครอบงำแล้วจิตจะแกว่งไปตามอำนาจกิเลสไม่สามารถทรงตัวอยู่ในความนิ่งสงบได้การที่

จิตจะเป็นกลางหยุดนิ่งไม่ไหลเวียนไปตามอำนาจของกิเลสเป็นสิ่งที่กระทำได้อย่างยิ่งพระพุทธศาสนาสอนว่าการที่จะเอาชนะกิเลสเหล่านี้ได้ต้องเปิดโอกาสให้ตนเองได้พัฒนาสมาธิจึงจะสามารถระงับกิเลสเหล่านี้ให้ลดลงโดยลำดับ ดังนั้นการปฏิบัติสมถภาวนาในพระพุทธศาสนามีหลายวิธีด้วยกัน แต่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทมีความเชื่อและยอมรับแนวการปฏิบัติตามที่มีปรากฏหลักฐานอยู่ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาว่าเป็นวิธีการที่ถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้าและสามารถทำให้พุทธศาสนิกชนได้พัฒนาตนในการเจริญสมณะและวิปัสสนาภาวนาจากระดับปุถุชนธรรมดา เป็นพระอริยบุคคลซึ่งเป็นบุคคลในอุดมคติของพระพุทธศาสนา (พระครูพิพิธธรรมาภิชาต, หลักการและวิธีการปฏิบัติสมถภาวนา, 2567)

การเข้าเฝ้าหรือการเฝ้าเดี่ยวในศาสนาคริสต์ หมายถึง คือการใช้เวลากับพระเจ้าเป็นการส่วนตัวในแต่ละวันผ่านทางภาวนา การอ่าน/ท่องจำ/ใคร่ครวญพระคัมภีร์ หรือการอ่านหนังสือที่ช่วยให้เราเข้าใจพระเจ้าและพระประสงค์ของพระองค์มากขึ้น จุดประสงค์หลักของการเข้าเฝ้าเพื่อเป็นการสื่อสารระหว่างบาทหลวง นักบวช และสัตบุรุษเพื่อที่จะนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและการเสริมสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันในครอบครัวของพระเจ้า ในแต่ละวันการเฝ้าเดี่ยวนั้นเป็นเวลาที่เราจะป้อนอาหารทางฝ่ายจิตวิญญาณของผู้ปฏิบัติ ในขณะที่อาหารที่สัตบุรุษรับประทานในแต่ละวันเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย แต่การเฝ้าเดี่ยวหรือการเข้าเฝ้าเป็นประโยชน์ต่อชีวิตทางฝ่ายจิตวิญญาณของผู้ปฏิบัติ ในการดำรงชีวิตคริสเตียนของสัตบุรุษในแต่ละวันนั้นที่ต้องเจอกับสิ่งต่าง ๆ เยอะแยะมากมาย เมื่อผู้ปฏิบัติต้องการสติปัญญาและกำลังจากพระวจนะเพื่อนำไปปรับใช้ในการชีวิตประจำวัน พระเยซูทรงตรัสไว้ว่า “มนุษย์จะดำรงชีวิตด้วยอาหารเพียงอย่างเดียวไม่ได้แต่ต้องดำรงชีวิตด้วยพระวจนะทุกคำซึ่งออกมาจากพระโอษฐ์ของพระเจ้า” (มธ. 4:4, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

จากข้อพิจารณาการทำสมาธิแบบสมณะและการเข้าเฝ้าเดี่ยวนั้นถูกมองว่าเป็นเครื่องมือ (mean) คือเป็นหลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานในการที่บุคคลจะเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดในแต่ละศาสนา และการทำสมาธิและการเข้าเฝ้าเดี่ยวนั้นจะมุ่งเน้นไปที่ความสงบภายในและมีการเพ่งเป็นหลักปฏิบัติสำคัญ บทความนี้จึงต้องการนำเสนอแนวคิดเรื่องการปฏิบัติกรรมฐานตามแนวทางพระพุทธศาสนาและการเข้าเฝ้าในศาสนาคริสต์ ในแง่ของการเปรียบเทียบทั้งในด้านแนวคิด และแนวทางการปฏิบัติว่ามีความเหมือนและความต่างกัน อีกทั้งยังเกี่ยวกับเป้าหมายของการปฏิบัติที่เป็นผลอันเกิดขึ้นที่สอดคล้องกับแนวคิดได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

แนวคิดเรื่องสมถกรรมฐานในพระพุทธศาสนาเถรวาท

1. ความหมายของของการปฏิบัติสมถกรรมฐาน สมถกรรมฐาน หมายถึง “สมณะ” มีปรากฏในคัมภีร์พระอภิธรรม ว่า สมณะ หมายถึง ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไปมา เป็นสภาพของจิตที่มีความสมดุล ตั้งมั่น และสงบแห่งสมาธิส่วน “กรรมฐาน” นั้นหมายถึง ฐานที่ตั้งการทำงานของจิตที่ผูกจิต หรือสิ่งที่ใช้เป็นอารมณ์ใน การเจริญภาวนา ดังนั้น “สมถกรรมฐาน” ก็คือ ฐานที่ตั้งการทำงานของจิต ให้ตั้งมั่น เป็นสมาธิ ส่วนในคัมภีร์ธัมมสังคณีให้ความหมายไว้ว่า “กตโม ตสฺมี สมเย สมโณ โหติ ยา ตสฺมี สมเย จิตตสฺส ลลิตี สณฺณลลิตี อวฺนฺนลลิตี อวิสาหาโร อวิกฺเขโป อวิสาหฺณฺณมานสตา สมโณ สมาธิโนหฺริยํ สมาธิพลํ สมมาสมาธิ อโย ตสฺมี สมเย สมโณ โหติ แปลความว่า สมณะ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นเป็นโฉนความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ซัดส่าย ความไม่ฟุ้งซ่าน ความ

ที่จิตไม่ขัดสาย สมถะ สมาธิในทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิ ในสมัยนั้น นี้ชื่อว่าสมถะ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นดังนั้น สมถกัมมัฏฐาน จึงหมายถึงอุบายวิธีสำหรับฝึกจิตให้สงบ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 34 ข้อ 45 หน้า 30, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สมถกรรมฐานหรือสมถภาวนา หมายถึงการฝึกสมาธิเพื่อระงับจากกิเลสและความรู้สึกปฏิบัติเพื่อให้จิตสงบ มีสมาธิ อันเป็นการบริหารจัดการที่มีกปฏิบัติควบคู่กับวิปัสสนากรรมฐานซึ่งเป็นการปฏิบัติเพื่อให้จิตเกิดปัญญารู้แจ้งในความเป็นจริง การปฏิบัติสมถกรรมฐานเป็นแนวทางทำสมาธิที่สามารถนำไปใช้กับการฟังธรรมก่อนเจริญก่อนนอน ได้ดีเพราะช่วยให้จิตใจของเราเกิดความสงบ ทำให้หลับสบาย หรือหากทำระหว่างวันก็เป็นตัวช่วยให้เกิดสมาธิและทำให้อารมณ์มั่นคงขึ้นได้ด้วย (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2553)

จุดประสงค์ของการปฏิบัติสมถกรรมฐาน นั้นเป็นไปเพื่อการทำให้จิตใจสงบ: สมถกรรมฐาน ช่วยลดความฟุ้งซ่านและคลายความวุ่นวายในจิตใจ ทำให้จิตใจมีความสงบและมั่นคง และยังเป็นการสร้างสมาธิอันมาจากการปฏิบัติสมถกรรมฐานเป็นการฝึกจิตให้มีสมาธิ มุ่งให้จิตตั้งมั่นอยู่กับอารมณ์เดียว (เช่น การบริกรรมภาวนา การกำหนดลมหายใจ) รวมถึงเป็นพื้นฐานในการเจริญปัญญา: เมื่อจิตใจสงบและมีสมาธิแล้ว จะเป็นพื้นฐานที่ดีในการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งเป็นการเจริญปัญญาเพื่อรู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะธรรม นำไปสู่การบรรลุธรรม ในระดับสูงของการปฏิบัติสมถกรรมฐาน ผู้ปฏิบัติอาจบรรลุธรรมหรือสมาบัติ ซึ่งเป็นสภาวะที่จิตสงบแน่วแน่และมีพลัง อีกทั้งการปฏิบัติสมถกรรมฐานยังมีประโยชน์อื่นๆ เช่น ช่วยให้มีสติปัญญาในการทำงานและแก้ปัญหาชีวิต

ส่วนเป้าหมายของการปฏิบัติสมถกรรมฐาน คือ การทำให้จิตใจสงบ มีสมาธิ และพร้อมสำหรับการเจริญปัญญา. สมถะช่วยให้จิตใจสงบจากนิวรณ์ (กิเลสที่ขัดขวางการปฏิบัติธรรม) และสร้างสมาธิ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเจริญวิปัสสนา (การเจริญปัญญาเพื่อความรู้แจ้ง) อันแสดงถึงหลักการสำคัญของการปฏิบัติสมถกรรมฐาน คือการฝึกจิตให้สงบและมีสมาธิ โดยการเลือกอารมณ์กรรมฐานที่เหมาะสม เช่น การบริกรรมพุทโธ การกำหนดลมหายใจ หรือการเพ่งกสิณ เพื่อให้จิตตั้งมั่นและไม่ฟุ้งซ่าน. การปฏิบัติสมถกรรมฐานมีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมจิตให้พร้อมสำหรับการเจริญปัญญา (วิปัสสนากรรมฐาน) (สุชาติ ทองมาลัย และคณะ, 2561)

2. แนวคิดเรื่องสมถกรรมฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาแบ่งกัมมัฏฐานออกเป็น 2 วิธีปฏิบัติด้วยกัน วิธีที่ 1 เรียกว่า สมถกัมมัฏฐาน วิธีที่ 2 เรียกว่า วิปัสสนากัมมัฏฐาน ในงานเขียนนี้ จะไม่นำเสนอขั้นตอนวิธีการฝึกจิตให้เกิดสมาธิในคัมภีร์วิสุทธิมรรคโดยละเอียด เพียงแต่จะชี้ให้เห็นว่า ภาวะที่จิตสงบอันเกิดจากการเจริญสมถกัมมัฏฐานไม่ว่าจะได้สมาธิในระดับใดก็ตามก็ถือว่าได้สมาธิแล้ว เหตุที่ต้องฝึกจิตให้เกิดสมาธิ เพราะว่าโดยธรรมชาติ ปุถุชนมักจะถูกกิเลสทำให้จิตไม่สงบเสมอ พระพุทธศาสนาอธิบายว่า การที่จิตไม่สงบนั้น เป็นเพราะจิตถูกนิวรณ์ 5 ขนิน เข้าครอบงำ กล่าวคือ นิวรณ์ 5 ขนินนั้น คือ (1) กามฉันทะ ภาวะที่จิตมีความอยากได้รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (ผัสสะ) อัมมารมณีนานาใคร่ น่าพอใจ (2) พยาบาท ภาวะที่จิตมีความขัดเคืองใจ มองคนในแง่ร้าย (3) ถีนมิทธะ ภาวะที่จิตมีอาการหดหู่ เชื่องซึม ไม่เข้มแข็ง (4) อุทธัจจกุกกุกจะ ภาวะที่จิตฟุ้งซ่าน เตือนรอนใจ จิตไม่หยุดนิ่ง และ (5) วิจิกิฉา ภาวะที่จิตมีความสงสัย ลังเล มีความคิดแยกเป็น 2 ทาง เลือกไม่ถูกว่าจะไปทางไหน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 23 ข้อ 64 หน้า 549, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เมื่อนุชย์ถูกกิเลสเหล่านี้ครอบงำแล้วจิตก็จะ

แก่งไปตามอำนาจกิเลส ไม่สามารถทรงตัวอยู่ในความนิ่งสงบได้ จริตอยู่ การที่จิตจะเป็นกลาง หยุดนิ่ง ไม่ไหลเวียนไปตามอำนาจของกิเลสเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากยิ่ง พระพุทธศาสนาสอนว่าการที่จะเอาชนะกิเลสเหล่านี้ได้ ต้องเปิดโอกาสให้ตนเองได้พัฒนาสมาธิ จึงจะสามารถระงับกิเลสเหล่านี้ให้ลดลงโดยลำดับได้

ส่วนการฝึกฝนจิตด้วยหลักสมถกัมมัฏฐานเป็นการเจริญสมาธิเพื่อให้จิตสงบและตั้งมั่น โดยมีวิธีการหลักคือการเลือกอารมณ์กรรมฐานที่เหมาะสมกับตนเอง และฝึกฝนจิตให้มีความสงบ สติ และสมาธิ โดยมีเป้าหมายเพื่อลดความฟุ้งซ่านและกิเลสต่าง ๆ ดังนี้

1) การชำระศีลให้บริสุทธิ์ตามหลักการปฏิบัติสมถกรรมฐาน การเจริญสมถภาวนาย่อมสำเร็จแก่ผู้มีศีลบริสุทธิ์เท่านั้น หากผู้ปฏิบัติเป็นพระภิกษุ ควรบำเพ็ญอธิมาจาริกศีล ให้บริบูรณ์ดีเสียก่อน เช่น กวาดลานพระเจดีย์ลานต้นโพธิ์อุปัฏฐาก พระอุปัชฌาย์ เป็นต้น ถ้ามีผู้กล่าวว่าอธิมาจาริกวัตรไม่จำเป็นต้องรักษาก็ได้ ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะเมื่ออธิมาจาริกวัตรบริบูรณ์ ศีลก็จะบริบูรณ์เมื่อศีลบริบูรณ์สมาธิก็ถึงความเป็น อัปปนาได้ ดังพระพุทธพจน์ว่า “การที่ภิกษุนั้นไม่บำเพ็ญอธิมาจาริกวัตรให้บริบูรณ์ แล้วจัก บำเพ็ญศีลทั้งหลายให้บริบูรณ์ได้ นั้นไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 3 ข้อ 21 หน้า 29, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ฉะนั้น ภิกษุผู้ปฏิบัติควรบำเพ็ญวัตรต่าง ๆ ให้บริบูรณ์ด้วยดีเสียก่อน ต่อจากนั้นชำระศีลให้หมดจดคือไม่ล่วงละเมิดที่เป็นทางกายและวาจา ของบุคคลผู้สมทานศีล (พระพุทธโฆสเถระ, 2548) ศกฺขัสมิ์ทั้งหลายพึงตั้งตนอยู่ในศีล 5 หรืออาชีวัฏฐกศีล อุบาสกและอุบาสิกาตั้งอยู่ในศีล 8 สามเณรตั้งอยู่ในศีล 10 ภิกษุตั้งอยู่ในปาฏิโมกขสังวรศีล 227 เรื่องดังกล่าวนี้ มีหลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า

ข้อปฏิบัติหรือกิจแรกที่พระสงฆ์จะต้องศึกษาอันเป็นจุดหมายสำคัญในพระพุทธศาสนา คือ ไตรสิกขา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 3 ข้อ 529 หน้า 465, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เพื่อแก้ความข้องใจของผู้ปฏิบัติที่ต้องการหาวิธีตัดขายตัณหา ที่เกิดเพราะอายตนะภายในและภายนอก ให้ขาดไป โดยมีขั้นตอน

ก. เบื้องต้น ผู้ปฏิบัติต้องตั้งอยู่ในปาริสุทธิศีล เพื่อความสำรวมระวัง 4 ประการ คือ

1) ปาติโมกขสังวรศีล ความสำรวมในพระปาติโมกข์ เว้นจากข้อห้าม ทำตามข้ออนุญาต ประพฤติ เคร่งครัดในสิกขาบท

2) อินทริยสังวรศีล ความสำรวมอินทริยระวังไม่ให้บาปอกุศล ครอบงำ เมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทริย 6

3) อาชีวาปาริสุทธิศีล การเลี้ยงชีวิตโดยทางที่บริสุทธิ์ไม่ ประกอบอบเนสนา (หลอกลวงเขาเลี้ยงชีพ เป็นต้น

4) ปัจจยสันนิสิตศีล พิจารณาใช้สอย ปัจจย 4 ให้เป็นไปตามความหมายและประโยชน์ของสิ่งนั้น ไม่บริโภครด้วยตัณหา จะเห็นว่า ศีลจัดได้ ว่าเป็นจุดเริ่มแรก เป็นปทัฏฐานแห่งการบรรลุมรรค เพราะเมื่อศีลบริสุทธิ์แล้ว ย่อมทำให้สมาธิ แน่วแน่ไม่เกิดความกังวลในการปฏิบัติธรรม (พระพุทธโฆสเถระ, 2548)

ข. สมาธิ คือ การตั้งใจมั่น เพื่อฝึกฝนอบรมใจตนให้ข้ามพ้นบ่วงกิเลส หมายถึงสมาบัติ 8 คือ รูปฌาน 4 และอรูปฌาน 4 อันเป็นบาทแห่งวิปัสสนา คือ เป็นเบื้องต้นที่ผู้ปฏิบัติจะยกจิตขึ้นสู่ การ

พิจารณาสังขารตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นการปฏิบัติเริ่มจากสมณะเป็นพื้น เมื่อบรรลุที่สุดแห่ง ทุกข์ได้ เรียกว่าเจโตวิมุตติ คือ ความหลุดพ้นด้วยสมณะเป็นบาพฐาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 459 หน้า 497, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ค. ปัญญา คือ รู้อย่างไม่วิปริต ใช้สติพิจารณากุศลธรรมและอกุศลธรรม รู้สิ่งที่เกื้อกูล และสิ่งไม่เกื้อกูลแห่งสัตว์ทั้งหลายด้วยปัญญาตามความเป็นจริง มีปัญญาพิจารณาเห็นความเกิด และความดับอันเป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ผลที่เกิดจากการฝึกปฏิบัติ ดังกล่าวเรียกว่า ปัญญาที่ทำให้เห็นภัยในวัฏสงสาร เป็นปัญญาอันชอบ หมายถึง มัคคปัญญา ก่อให้เกิดความหลุดพ้นด้วยปัญญาที่เรียกว่า ปัญญาวิมุตติ เพราะเป็นความหลุดพ้นด้วยวิปัสสนาฉะนั้น ข้อวัตรปฏิบัติที่สำคัญ คือ การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญซึ่งเป็นการศึกษาในสิ่งที่อยู่ ภายในระบบพฤติกรรมของแต่ละบุคคล หรือศึกษาตัวเอง โดยศึกษาและปฏิบัติในไตรสิกขา เริ่มต้น ด้วยศีล ได้แก่ ความสำวร สมาธิ ได้แก่ ความที่จิตไม่ฟุ้งซ่าน และปัญญา ได้แก่ ความรอบรู้ (พระพุทธโฆสเถระ, 2548)

3. การฝึกฝนจิตด้วยหลักสมถกัมมัฏฐาน เป็นการอธิบายถึงลักษณะการฝึกจิตให้เกิดสมาธิ ในลักษณะการเพ่งอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง ในลักษณะดังต่อไปนี้

ก. การฝึกจิตไม่ให้ลุ่มหลง อยากรูปร่าง เสียง กลิ่น รส ผัสสะ ที่น่าพอใจ ผู้ปฏิบัติต้องฝึกหัดมองสิ่งที่น่าใคร่ น่าพอใจเหล่านี้ว่า เป็นของไม่มีความสวยงามที่แท้จริง ไม่คงทนถาวรอย่างที่เราคิดไว้ เมื่อเราฝึกฝนความคิดมองให้เห็นความจริงเช่นนี้ จิตที่เคยยึดมั่นถือมั่นก็จะค่อย ๆ คลายจากความยึดมั่นน้อยลงไปบ้าง การปล่อยวางจะทำได้ง่ายขึ้นกว่าเดิม เพราะการฝึกหัดมองให้เห็นความจริง จะทำให้เราได้ประสบกับความจริงด้วยตนเอง

ข. การฝึกจิตไม่ให้ความขัดเคือง ไม่มองคนอื่นในแง่ร้าย ผู้ปฏิบัติจะต้องปลูกจิตที่มีแต่เมตตา รู้จักรักผู้อื่น อีกทั้งเพ่งกสิณที่มีสี่ต่าง ๆ เช่น สีเขียว (นิลกสิณ) สีเหลือง (พิตทกสิณ) สีแดง (โลหิตกสิณ) สีขาว (โอทาทกสิณ) จะทำให้จิตที่ชอบขัดเคือง มีปิติ (เอิบอิ่มใจ) โสมนัส (ความยินดี) เพิ่มขึ้น ความโกรธ ความขัดเคืองที่เคยมีมาก่อนก็จะค่อย ๆ จางหายไป

ค. การฝึกจิตไม่ให้ถูกถิ่นมิทธะอันเป็นภาวะที่จิตง่วงนอนเศร้าซึมเข้าครอบงำ ผู้ปฏิบัติต้องฝึกหัดการกำหนดลมหายใจเข้าหายใจออก (อานาปานสติ) เมื่อฝึกบ่อย ๆ จิตใจก็จะเข้มแข็ง ไม่ง่วงนอน ไม่เศร้าซึม เป็นจิตมีสมาธิเพิ่มขึ้น

ง. การฝึกจิตไม่ให้ความฟุ้งซ่านรำคาญ ผู้ปฏิบัติต้องฝึกหัดกำหนดลมหายใจเข้าหายใจออก (อานาปานสติ) เช่นเดียวกับผู้ถูกถิ่นมิทธะเข้าครอบงำ สภาวะจิตที่มีความเข้มแข็ง ก็จะมีสมาธิมากขึ้น ความฟุ้งซ่านหายไป มีแต่สมาธิเข้ามาแทนที่

จ. การฝึกจิตไม่ให้ความสงสัย (วิจิกิจฉา) เข้าครอบงำ ผู้ปฏิบัติจะต้องฝึกหัดให้เป็นคนมีเหตุผลตามหลักที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ การที่เราจะพัฒนาความสามารถทางปัญญาตามแบบอย่างของพระพุทธเจ้า ก็จะทำให้เราพบอุปสรรคน้อยลงจนหมดอุปสรรคในที่สุด

ดังนั้น ตามหลักพระพุทธศาสนา การที่จิตถูกนิวรณ์ตัวใดตัวหนึ่งในนิวรณ์ 5 เข้าครอบงำ ถือว่าจิตถูกรบกวนไม่เป็นสมาธิแล้ว ในความรู้สึกของคนทั่วไป การฝึกสมาธิต้องให้มีสมาธิมาก ๆ (ขั้นอัปปนาสมาธิ) จึงจะถือได้ว่า ประสบความสำเร็จในการฝึกสมาธิ หากฝึกสมาธิได้เพียงชั่วขณะ (ขณิกสมาธิ) ไม่ถือว่าประสบความสำเร็จ แต่ตามหลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน จิตที่เป็นขณิกสมาธิ ก็เป็นพื้นฐานที่

สำคัญยิ่งในการพัฒนาวิปัสสนาปัญญา อย่างไรก็ตาม การที่จะใช้หลักสมถกัมมัฏฐาน เป็นเครื่องมือฝึกจิตให้ระงับนิวรณ์ตัวใดตัวหนึ่งหมดในทันทีทันใดนั้น นับว่าเป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่จะปราศจากนิวรณ์ได้ทั้งหมดก็คือ พระอรหันต์ (ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจนหมดกิเลสแล้ว) เท่านั้น การที่ปุถุชนทั่วไปจะเจริญสมถกัมมัฏฐานไปจนกว่าจะละนิวรณ์ได้ทั้งหมดแล้ว จึงหันไปฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐาน นับว่าเป็นสิ่งที่เน้นช่วงระยะเวลาในการปฏิบัติธรรมขั้นสูงสำหรับผู้ใคร่ต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ดังนั้น บุคคลทั่วไป แม้ยังไม่สามารถละนิวรณ์ได้หมดทุกตัว และมีสมาธิชั่วประเดี๋ยวเดียว (ขณิกสมาธิ) ก็สามารถนำสมาธิชนิดนี้ มาเป็นเครื่องมือในการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานต่อไปได้ ขณะที่ผู้ปฏิบัติเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานอยู่ หากมีนิวรณ์ตัวใดตัวหนึ่งเข้ามาครอบงำในระหว่างนั้น ผู้ปฏิบัติก็จะสามารถฝึกกำหนดได้ทันที โดยการกำหนดรู้ตามความเป็นจริง จิตก็จะไม่ตกอยู่ในอำนาจของนิวรณ์เหล่านั้นและเมื่อผู้ปฏิบัติฝึกกำหนดรู้นิวรณ์ 5 อยู่บ่อย ๆ ก็สามารถเพิ่มความสงบขึ้นขณิกสมาธิ เป็นเครื่องมือในการประหัตนิวรณ์ได้ โดยผ่านกระบวนการของวิปัสสนากัมมัฏฐาน ด้วยเหตุนี้ขณิกสมาธิก็จะเปลี่ยนสภาพเป็นมัคคสมาธิต่อไป

ประโยชน์ของการปฏิบัติสมถกรรมฐาน การปฏิบัติสมถกรรมฐานมีประโยชน์มากมาย ทั้งในด้านจิตใจและร่างกาย ช่วยให้เกิดความสงบ สมาธิ และยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย โดยประโยชน์หลักๆ ได้แก่ การลดความเครียด การมีสติ การจัดการอารมณ์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น (พระบุญล้อม จารุธมโม และคณะ, 2567)

แนวคิดเรื่องการเข้าเจียบในศาสนาคริสต์

พระเยซูคริสต์ตรัสว่า “เราอาหารแห่งชีวิต”(ยน .6:35, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) เราจะได้เห็นได้ว่า การมีความสัมพันธ์กับพระเยซูคริสต์ทุกวันเป้าหมายการเป็นคริสเตียนคือเราจะเป็นเหมือนพระเยซูคริสต์มากขึ้น คิดแบบพระองค์ พูดแบบที่พระองค์ตรัส วิธีการที่จะสัมพันธ์กับพระองค์ คือ การจัดเวลาไว้อย่างสม่ำเสมอทุก ๆ วัน คุยกับพระองค์โดยการอธิษฐาน ฟังพระองค์ตรัสโดยการอ่านพระวจนะของพระองค์ และ สงบเจียบกับพระองค์อย่างตั้งใจเพื่อฟังพระสุรเสียงของพระองค์โดยตรง สิ่งนี้เราเรียกว่า การเข้าเจียบ

1. ความหมายของการเข้าเจียบในศาสนาคริสต์ ในพันธสัญญาใหม่ การเข้าเจียบ มาจากคำภาษากรีก ใช้หมายถึงความเจียบในพันธสัญญาใหม่ สื่อถึงบุคคลที่เก็บความลับหรือเก็บงำความรู้สึก และสื่อถึงการถูกทำให้เจียบ เช่น พระเยซูทรงสอนสาวกของพระองค์ให้ใช้ความเจียบ ความสันโดษ และการพักผ่อน เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับพันธกิจในอนาคต (มาระโก 6:30-32, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) พระเยซูทรงใช้เวลาแห่งความเจียบและความสันโดษ 40 วันเพื่อเข้าเฝ้าพระบิดา (มธ. 4:1, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

การเข้าเจียบ หมายถึง การใช้เวลาส่วนตัวเข้าเฝ้าพระเจ้าเพื่ออยู่สนิทกับพระองค์ พระเยซูคริสต์ทรงทำเช่นนี้ไว้เป็นแบบอย่างให้แก่เรา ดังที่บันทึกไว้ในพระธรรม (มาระโก 1:35, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ว่า “ครั้นถึงเวลาเช้ามีดพระองค์ได้ทรงลุกขึ้นเสด็จไปทีเปลี่ยว และทรงอธิษฐานที่นั่น” พระธรรมอีกตอนหนึ่งบันทึกว่า “เมื่อให้ประชาชนเหล่านั้นไปหมดแล้ว พระองค์เสด็จขึ้นภูเขาโดยลำพังเพื่ออธิษฐาน เวลาที่ตกลง พระองค์ยังทรงอยู่ที่นั่นแต่ผู้เดียว” (มัทธิว 14:23, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) เราควรใช้เวลาเฝ้าเดี่ยวประจำทุกวันโดยการอ่านพระคัมภีร์และ

อธิษฐาน (เกรียงศักดิ์ วรธนาศิริกุล, 2560) ดังนั้น “การเข้าเงียบ” จึงเป็นโอกาสที่จะมาอธิษฐานภาวนาส่วนตัว ในบรรยากาศที่สงบ โดยมีใจจดจ่อที่จะแสวงหาพระเจ้า และเป็นวิธีหนึ่งในการแสวงหาพระเจ้าโดยตั้งใจและเชื่อมโยงกับพระองค์ในระดับส่วนตัว (นียาห์ ซิโมน, 2568) “เมื่อทรงให้ฝูงชนกลับไปแล้ว พระองค์เสด็จขึ้นไปบนภูเขาโดยลำพังเพื่ออธิษฐาน จนกระทั่งค่ำลง พระองค์ยังทรงอยู่ที่นั่นแต่ผู้เดียว” (มธ. 14:23, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) หลักการสำคัญของการเข้าเงียบ (retreat) ในศาสนาคริสต์คือการปลีกตัวจากความวุ่นวายภายนอก เพื่อใช้เวลาอยู่กับตัวเองและพระเจ้าเป็นการส่วนตัว ผ่านการอธิษฐาน การอ่านพระคัมภีร์ และการใคร่ครวญในความเชื่อ โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์กับพระเจ้าและเติบโตในจิตวิญญาณ

ขณะที่วัตถุประสงค์ของการเข้าเงียบในศาสนาคริสต์ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์กับพระเจ้า เพื่อเรียนรู้และเติบโตในความเชื่อ เพื่อพักผ่อนและฟื้นฟูจิตวิญญาณ เพื่อหาคำตอบให้กับคำถามในชีวิต เพื่อเตรียมตัวสำหรับการรับใช้พระเจ้า การเข้าเงียบเป็นประสบการณ์ส่วนบุคคล และแต่ละคนอาจมีวิธีการปฏิบัติที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความเชื่อ, ความต้องการ, และสถานการณ์ของแต่ละคน

ส่วนเป้าหมายหลักของการเข้าเงียบ (Retreat) ในศาสนาคริสต์คือการปลีกตัวจากความวุ่นวายในชีวิตประจำวัน เพื่อใช้เวลาอยู่กับพระเจ้าอย่างเงียบสงบ, ไตร่ตรองถึงความเชื่อ, และเสริมสร้างความสัมพันธ์กับพระเจ้าให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น. การเข้าเงียบอาจรวมถึงการอธิษฐาน, การอ่านพระคัมภีร์, การใคร่ครวญ, และการพักผ่อนเพื่อฟื้นฟูจิตวิญญาณ

2. การเข้าเงียบในพระคัมภีร์ศาสนาคริสต์ พระเยซูทรงสอนสาวกของพระองค์ว่าการใช้เวลาตามลำพังกับพระองค์ต้องมาก่อน พระองค์ตรัสกับพวกเขาว่า “มาเถิด จงปลีกตัวออกมาหาที่สงบเพื่อหยุดพักสักหน่อยหนึ่ง” (มาระโก 6:31, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) และพวกเขาก็ออกไป “ไปยังที่สงบตามลำพัง” (มธ. 14:13, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) จากพระคัมภีร์มีหลายครั้งที่พระเยซูแยกตัวออกมาจากผู้อื่นเพื่อจะได้เข้าเฝ้าพระบิดาของพระองค์เป็นประจำ อย่างที่ข้อพระคัมภีร์เหล่านี้ได้บอกแก่เราคือ “แล้วพระเยซูกับเหล่าสาวกของพระองค์มายังที่แห่งหนึ่งเรียกว่า เกทเสมนี พระองค์ตรัสกับพวกเขาว่า “จงนั่งอยู่ที่นี่ขณะที่เราไปอธิษฐานที่นั่น” (มธ. 26:36, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)) “ครั้งเวลาเช้ามีดพระเยซูทรงลุกขึ้นแล้วเสด็จออกจากบ้านไปยังที่สงบเงียบและอธิษฐาน” (มาระโก 1:35, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)) “แต่พระเยซูมักจะทรงปลีกตัวไปอยู่ในที่สงบและอธิษฐาน” (ลูกา 5:16, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

ในพันธสัญญาเดิม กล่าวถึงความเงียบว่าเราก็คควรนิ่งเงียบไว้ด้วยกัน โดยเฉพาะเมื่อเราถูกยั่วยุให้โมโห. สภษ.ข้อหนึ่งกล่าวว่า “บุคคลผู้ไม่โกรธเร็วเป็นคนประกอบด้วยความเข้าใจดี; แต่บุคคลผู้มีใจฉุนเฉียวส่งเสริมความโหดเหี้ยมให้ยิ่งขึ้น.” (สภษ. 14:29, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) การรีบตอบกลับไปในสถานการณ์ที่ตึงเครียดอาจทำให้เราใช้คำพูดอย่างหุนหันพลันแล่นซึ่งทำให้รู้สึกเสียใจในภายหลัง. ในสภาพการณ์เช่นนั้น เราอาจใช้คำพูดที่ไม่ฉลาดและทำให้เรารู้สึกกระวนกระวายใจ

ในพันธสัญญาใหม่ได้กล่าวถึงการเข้าเงียบของพระเยซูว่า “ในตอนเช้าขณะที่ยังมีดอยู่พระเยซูทรงตื่นขึ้นและเสด็จออกไปยังที่เปลี่ยว และทรงอธิษฐานที่นั่น” (มาระโก 1:35, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) นั่นเป็นวิธีหนึ่งในการลดเสียงรบกวนจากภายนอก พระเยซูยังทรงสอนเราอีกวิธีหนึ่ง: “เมื่อท่านอธิษฐาน จงเข้าไปในห้อง ปิดประตู และอธิษฐานต่อพระบิดาของท่านผู้ทรงสถิตในที่

ลับ” (มธ. 6:6, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) และยังกล่าวอีกว่า “ผู้ที่ยับยั้งริมฝีปากของตนย่อมประพฤติเป็นคนมีปัญญา.” “คนที่มีความสังเกตเข้าใจลึกซึ้งคือคนที่นิ่งเงียบอยู่.” (สภษ. 10:19, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ขอให้พิจารณาว่าพระเยซูทรงแสดงให้เห็นความสุขและความเข้าใจอย่างยอดเยี่ยมเพียงไรด้วยการนิ่งเงียบ เมื่อทรงสังเกตว่าไม่มีประโยชน์ที่จะพูดในสถานการณ์ที่พวกศัตรูมุ่งร้ายต่อพระองค์ “พระเยซูจึงทรงนิ่งอยู่.” (มธ. 26:63, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ต่อมา เมื่อถูกพิจารณาคดีต่อหน้าปีลาต พระเยซู “ไม่ได้ตอบ.” ด้วยความสุข พระองค์ทรงเลือกปล่อยให้การกระทำของพระองค์ที่รู้กันดีอยู่แล้วตอบข้อกล่าวหาของพวกเขา (มธ. 27:11, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

3. วิธีการปฏิบัติการเข้าเงียบในศาสนาคริสต์ การอยู่ในพระคริสต์ และให้พระคริสต์อยู่ในเราเป็นเป้าหมายของคริสเตียน พระเยซูตรัสว่า “ถ้าท่านทั้งหลายเข้าสนิทอยู่ในเรา และถ้อยคำของเราฝังอยู่ในท่านแล้ว ท่านจะขอสิ่งใด ซึ่งท่านปรารถนาที่จะได้สิ่งนั้น พระบิดาทรงรักเราฉันใด เราก็จะรักท่านทั้งหลายฉันนั้น จงยึดมั่นอยู่ในความรักของเรา ถ้าท่านทั้งหลายประพฤติตามพระบัญญัติของเรา ท่านก็จะยึดมั่นอยู่ในความรักของเรา เหมือนดังที่เราประพฤติตามพระบัญญัติของพระบิดา และยึดมั่นอยู่ในความรักของพระองค์ นี่คือน้ำที่เราได้บอกแก่ท่านทั้งหลายแล้ว เพื่อให้ความยินดีของเราดำรงอยู่ในท่าน และให้ความยินดีของท่านเต็มเปี่ยม” (ยน. 15:7-11, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

สิ่งหนึ่งที่ต้องเข้าใจก็คือ เราถูกสร้างมาให้มีสสารและมีสำนึกศีลธรรมกับพระเจ้าพระผู้สร้าง พระเจ้าปรารถนาที่จะใช้เวลากับเรา ช่วยให้เกิดการเติบโตฝ่ายวิญญาณ ได้เรียนรู้ถึงน้ำพระทัยของพระเจ้าที่มีต่อเรามากขึ้น ทำให้เราเห็นการทรงนำของพระเจ้าในชีวิตและสุดท้าย เป็นการเสริมสร้างกล้ามเนื้อฝ่ายวิญญาณให้แข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น การเข้าเงียบลำดับขั้นตอนต่อไป

3.1 การปลีกตัว การเข้าเงียบมักเกี่ยวข้องกับการปลีกตัวจากสิ่งรบกวนภายนอก เช่น โทรศัพท์, โซเชียลมีเดีย, และภาระผูกพันต่างๆ เพื่อให้มีสมาธิกับการภาวนาและการใคร่ครวญ ได้แก่

3.1.1 เริ่มต้นจากทำที่ในใจของเราก่อน หมายความว่าเราต้องมีความตั้งใจที่หิวกระหายหาพระเจ้า (สดด.63:1, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

3.1.2 เลือกเวลาที่เหมาะสม การใช้เวลานานแค่ไหน ความจริงเป็นเรื่องยากที่จะบอกว่า เราควรใช้เวลานานแค่ไหน 20 นาที, ครึ่งชั่วโมง, 1 ชั่วโมง หรือมากกว่านั้น เนื่องจากการเฝ้าเดี่ยว เราต้องมีเวลาอ่านพระคัมภีร์ด้วย จึงเห็นว่า 10 -20 นาที จะน้อยเกินไป อย่างไรก็ตาม เราควรกำหนดเวลาไว้ว่าจะใช้เวลาแต่ละวันนานแค่ไหน บางคนแบ่งเวลาเฝ้าเดี่ยวออกเป็น 2 ครั้ง คือ ตอนเช้าและก่อนนอน ถ้าเช่นนั้นก็ควรกำหนดเวลาให้แน่นอนไว้ทั้ง 2 ครั้ง การกำหนดเวลาแน่นอน เป็นการบังคับตัวเอง และสร้างนิสัยให้ตัวเราด้วย หลายคนใช้เวลา 1 ชม.เป็นจุดเริ่มต้น พระเยซูคริสต์ตรัสกับปด.ว่า “เป็นอย่างไรนะ ท่านทั้งหลายจงคอยเฝ้าระวังอยู่กับเราสักหุ่เดียว (1 ชม.) ไม่ได้หรือ จงเฝ้าระวัง และอธิษฐาน เพื่อท่านจะไม่ต้องถูกทดลอง จิตใจพร้อมแล้วก็จริง แต่กายยังอ่อนกำลัง (มธ. 26:40, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

3.1.3 การแบ่งเวลาเมื่อปฏิบัติการเข้าเงียบ เป็นการจัดสรรเวลาให้เหมาะสม โดยมีลักษณะดังนี้

ก. สำรวจจิตใจตนเอง ถ้ามีอะไรที่ไม่ถูกต้อง เราควรสารภาพต่อพระเจ้า เพื่อเราจะมีจิตใจกล้าเข้าเฝ้าพระองค์ต่อไป (1 ยน. 1: 9, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

ข. สรรเสริญและขอบพระคุณ คิดถึงสิ่งที่พระเจ้าทรงโปรดประทานแก่เรา เฉพาะเจาะจง และเป็นเรื่องจริง พิจารณาความรอดที่ประทานให้ อาหาร เสื้อผ้า ,แสงแดด, ที่อยู่อาศัย ,เพื่อน ฯลฯ และขอบพระคุณ (อฟ. 5:19, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

ค. สรรเสริญพระลักษณะของพระเจ้า (สดด. 22: 3, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ความสัตย์ซื่อ ความบริสุทธิ์ และความประเสริฐ

ง. รับฟังพระสุรเสียงของพระเจ้าโดยการอ่านพระคัมภีร์ และสงบใจฟังพระองค์ (สดด. 62: 3, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) การเข้าเฝ้าพระเจ้าต้องมีเวลาให้พระองค์ตรัสกับเราบ่อยครั้ง หลังจากการอ่านพระคัมภีร์ พระองค์ทรงนำความคิดของเราให้เข้าใจพระทัยของพระองค์ ซึ่งเราควรจดบันทึกสิ่งเหล่านี้เอาไว้ บางครั้งพระองค์อาจจะนำเราระลึกถึงคนบางคน, บางเรื่อง เพื่อเราจะได้อธิษฐานเผื่อ บางครั้งพระองค์ประทานความคิดใหม่ในการสร้างสรรกรางานของพระองค์

จากในพระคัมภีร์ เวลากำหนดเวลาที่แน่นอนให้ตนเอง พระเยซูคริสต์เฝ้าเดี่ยวตอนเช้าตรู่ (มาระโก 1: 35, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) คุณเขาลงวันละ 3 เวลา (ดนล. 6:10, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) กษัตริย์ดาวิด เข้าเฝ้ากลางคืน ก่อนนอน (สดด. 119:147, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) หรือเวลาที่เงียบสงบสำหรับเรา แต่เราควรกำหนดแน่นอน และควรเลือกเวลาที่เราสดชื่น

การเตรียมความพร้อม โดยมีการเลือกสถานที่ที่เหมาะสม สถานที่ที่ดีที่สุดคือที่สงบเงียบ ไม่วุ่นวายเพราะเป็นที่ที่เราจะสงบใจเข้าเฝ้าพระเจ้า สถานที่เหมาะสมในพระคัมภีร์ ที่เปลี่ยว (มาระโก 1:35, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ,บนที่นอน (สดด. 63 :6, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010), อยู่ตามลำพัง (ลูกา 9 :18, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) บนภูเขา (ลูกา 21:37, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010), ริมฝั่งแม่น้ำ (กิจการ 16:13, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ที่ได้ก็ให้เป็นมุมสงบสำหรับเรา บางคนอยู่ในบ้านที่มีคนพลุกพล่าน เราอาจต้องใช้เวลาที่คนอื่นพักผ่อน และอาจต้องใช้เตียงนอนของตนเอง และเตรียมสิ่งที่จำเป็นสำหรับการเข้าเฝ้า เช่น พระคัมภีร์ สมุดเล็กๆสักเล่ม ดินสอปากกา เพื่อจดบันทึกสิ่งที่พระเจ้าตรัสกับเราเป็นพิเศษสิ่งที่เราได้เรียนรู้ หรือแม้แต่เรื่องที่เราทูลขอ

3.2 การเข้าเฝ้าด้วยการอ่านพระคัมภีร์ การอ่านพระคัมภีร์เป็นส่วนสำคัญของการเข้าเฝ้า เพื่อทำความเข้าใจพระวจนะของพระเจ้าและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิต ดังนี้

3.2.1 การท่องจำข้อพระคัมภีร์ เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ทำให้พระวจนะนั้นเป็นเรื่องส่วนตัวสำหรับเรา เราจะต้องประยุกต์พระคำในการดำเนินชีวิตของเราด้วย ต้องยอมให้พระวจนะเป็นคอมส่องเท้าในทางที่เดินไป (สดด. 119:105, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) เราต้องถามตัวเองว่าพระคำตอนนี้ตรัสอะไรกับเราเดี๋ยวนี้ และเราจะทำอย่างไร พระคำของพระเจ้าให้คำแนะนำแก่เราว่าควรใช้อย่างไร

3.2.2 ตั้งใจค้นหาสิ่งที่พระเจ้าปรารถนาให้เราประยุกต์ใช้ในชีวิตส่วนตัว ตัวอย่าง เช่น เรื่องการดูแลพระวิหารพระเจ้าตอนนี้พระคัมภีร์พูดตรงๆ คือร่างกาย เราสามารถนำมาพิจารณาได้มากมาย เช่น อุปนิสัยเดิมอะไรที่เราทำหรือยังมีสิ่งเสพติดที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย หากเรายังทำอยู่ให้เราเชื่อพระคัมภีร์และทำตามโดยการเลิกสิ่งเหล่านั้นเสีย “ท่านรู้แล้วไม่ใช่หรือว่า ร่างกายของพวกท่านเป็นวิหารของพระวิญญาณบริสุทธิ์ผู้สถิตในท่าน ผู้ซึ่งพวกท่านได้รับจากพระเจ้า และท่าน

ทั้งหลายไม่ใช่เจ้าของตัวท่านเอง? เพราะว่าพระเจ้าทรงซื้อท่านไว้แล้วด้วยราคาสูง ฉะนั้น จงถวายพระเกียรติแด่พระเจ้าด้วยร่างกายของพวกท่านเถิด” (1 คร. 6:19, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

“จงให้เวลาที่ผ่านมาไปแล้วนั้น เพียงพอสำหรับการทำสิ่งที่คนต่างชาติชอบกระทำ คือการปล่อยตัวตามราคะตัณหา ตามใจปรารถนาชั่ว การเมาเหล้าองุ่น การเลี้ยก่นอย่างถึงใจ การกินเหล้าวันวายนกัน และการไหว้รูปเคารพอันน่ารังเกียจ” (1 ปต. 4:3, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) หรือแม้แต่เรื่องการเทียมแอก หมายถึง การลงหุ้นส่วนชีวิต การแต่งงาน เราต้องพิจารณาให้ดี พระเจ้าคัมภีร์สอนให้เราไม่เทียมแอกกับคนที่ยังไม่เชื่อพระเจ้า “อย่าเข้าเทียมแอกกับคนที่ไม่เชื่อ เพราะว่าความชอบธรรมจะมีส่วนอะไรกับความอธรรม? และความสว่างจะมีส่วนกับความมืดได้อย่างไร?” (2 โครินธ์ 6:14, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

3.2.3 ควรศึกษาในเรื่องหลัก ๆ ก่อนลงลึกในรายละเอียด “เพราะแผ่นดินเองทำให้พืชงอกงามโดยขึ้นเป็นลำดับก่อน ภายหลังก็ออกรวง แล้วก็มิเมล็ดข้าวเต็มรวง” (มาระโก 4:28, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) พระเยซูให้ภาพการเติบโตในความเชื่อของเราจะเกิดขึ้นค่อยเป็นค่อยไป และมีลำดับ ในการศึกษาพระคัมภีร์ก็เป็นอย่างนั้น เหมือนการศึกษาแผนที่ในเมืองใหญ่ๆ สักเมือง เราต้องจับทางก่อนว่าถนนสายหลักอยู่ตรงไหน แล้วจึงค่อยๆ ลงไปไล่ดูในตรอกซอกซอยจนเข้าใจภาพทั้งหมดมากขึ้นเรื่อย ๆ

3.2.4 ตั้งใจเรียนพระคัมภีร์ในโปรแกรมที่คริสตจักรสร้างขึ้นว่า “แฮม ข้าพระองค์รักพระธรรมของพระองค์จริงๆ เป็นคำภาวนาของข้าพระองค์วันยังค่ำ” (สดด. 119:97, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) คริสตจักรมีระบบการสอนพระคัมภีร์เป็นขั้น ๆ เพื่อให้เราเรียนรู้พระคัมภีร์อย่างค่อยเป็นค่อยไปตั้งแต่รากฐานจนถึงขั้นสูง เนื้อหาคำสอนได้รับการกลั่นกรองในความถูกต้องและเป็นประโยชน์แก่สมาชิก ฉะนั้นการเข้าโปรแกรมพระคัมภีร์ของคริสตจักรจึงช่วยเราได้มากให้เข้าใจพระคัมภีร์อย่างเป็นระบบและครบถ้วน

3.2.5 เมื่อมีคำถามให้สอบถามมายังพี่เลี้ยงหรือผู้นำในคริสตจักร “เมื่อไม่มีการชี้แนะประชาชนก็ล้มลง แต่โดยมีที่ปรึกษามาก ก็มีความปลอดภัย” (สภษ. 11:14, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ทุกครั้งก่อนจะเลิกอ่านพระคัมภีร์ให้อธิษฐานขอบพระคุณพระเจ้าที่ได้ทรงประทานพระพรให้เราได้อ่านพระวจนะของพระองค์ และขอให้พระองค์ได้ให้พระวิญญาณที่ช่วยให้เราได้ทราบถึงข้อพระวจนะของพระองค์อย่างลึกซึ้งและถูกต้อง เพื่อว่าเราจะได้นำพระวจนะไปใช้ตามพระประสงค์ของพระองค์ “พระองค์ได้สะสมพระดำรัสของพระองค์ไว้ในใจของข้าพระองค์ เพื่อข้าพระองค์จะไม่ทำบาปต่อพระองค์” (สดด. 119:11, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

3.3 การเข้าเฝ้าด้วยการอธิษฐานทูลขอ การเข้าเฝ้ามีความสำคัญมากต่อชีวิตคริสเตียน เพราะเป็นช่วงเวลาที่คริสเตียนผู้นั้นได้พบพระเจ้าเป็นการส่วนตัว จำเป็นอย่างยิ่งที่คริสเตียนต้องสามัคคีธรรมกับพระเจ้าเป็นการส่วนตัวทุกวัน “จงอธิษฐานวิงวอนทุกอย่างจงขอโดยพระวิญญาณทุกเวลา ทั้งนี้จงระวังตัวด้วยความเพียรทุกอย่างจงอธิษฐานเพื่อธรรมิกชนทุกคน และอธิษฐานเพื่อข้าพเจ้าด้วยเพื่อจะทรงประทานให้ข้าพเจ้ามีคำพูดและเกิดใจกล้าประกาศและสำแดงข้อลับลึกลับแห่งข้าพเจ้าประเสริฐได้” (อฟ. 6:18, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

3.3.1 การอธิษฐานทูลขอ ไม่เพียงเพื่อตัวเราเอง แต่เพื่อคนอื่น ๆ เช่น ญาติของเราที่ยังไม่รู้จักพระเจ้า เพื่อปัญหาที่กำลังเผชิญ เพื่อครอบครัว เพื่อผู้ใช้ การอธิษฐานทูลขอควรเฉพาะเจาะจงระบุไปว่า เราขออะไรแน่นอน (รม.1: 9, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

3.3.2 อธิษฐานในพระนามพระเยซู และขอบพระคุณด้วยความเชื่อจบคำอธิษฐานด้วยการกล่าวว่า “อธิษฐานในพระนามพระเยซูคริสต์เจ้า อาเมน” เป็นการสรุปว่าทุกสิ่งที่ทูลขอนั้น โดยผ่านทางพระเยซู พระบิดาทรงสัญญาตอบเราเมื่อเราอาศัย พระนามพระเยซู ด้วยความศรัทธา และจริงใจ (ยน.14 :14, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)คำว่า “อาเมน” แปลว่า ” ขอให้เป็นไปดังนั้น”

3.4 การเข้าเฝ้าด้วยการไคร่ครวญ เป็นการใช้เวลาเฝ้าๆ เพื่อไคร่ครวญถึงความเชื่อ, ประสบการณ์ชีวิต, และความสัมพันธ์กับพระเจ้า

พระคัมภีร์บอกเราเกี่ยวกับคนที่ดำเนินในแนวทางที่ขอบธรรมว่า “เขาคิดรำพึงอยู่ในพระธรรมของ [พระเจ้า] ทั้งกลางวันและกลางคืน.” (พคค. 1:2, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) สภาพแวดล้อมแบบไหนที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการไคร่ครวญอย่างนั้น

ยิศาหาคบุตรของอับราฮามปฐมบรรพบุรุษ ‘ออกไปที่ทุ่งนาเพื่อจะตรึงตรองถึงเรื่องต่าง ๆ ในเวลาเย็น.’ (ยรม. 24:63, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ท่านเลือกเวลาและสถานที่ซึ่งเงียบสงบเพื่อจะไคร่ครวญ. ช่วงที่เฝ้าสวดยามกลางคืนเป็นเวลาที่กษัตริย์ดาวิดใช้เพื่อไคร่ครวญ. (พคค. 63:6, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) แม้แต่พระเยซูซึ่งเป็นมนุษย์สมบูรณ์ก็ยังพยายามหาโอกาสที่จะอยู่คนเดียวและคิดไคร่ครวญ ห่างจากเสียงโหวกเหวกของฝูงชน ที่ภูเขาซึ่งห่างไกลจากผู้คน ที่ทะเลทราย และในสถานที่อื่น ๆ ซึ่งห่างจากผู้คน (ลก. 4:42, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

ผลดีของความเฝ้าซึ่งช่วยฟื้นฟูสุขภาพเป็นเรื่องที่ไม่อาจปฏิเสธได้. สภาพแวดล้อมที่เฝ้าสงบส่งเสริมให้เราสามารถตรวจสอบตัวเองได้ดี ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการปรับปรุงตัวเอง. ความเฝ้าสามารถส่งเสริมให้เรามีจิตใจที่สงบ. การไคร่ครวญในช่วงเวลาที่เฝ้าสงบสามารถก่อให้เกิดความเฝ้าตัวและความถ่อมใจในตัวเรา และสามารถช่วยให้เราเห็นความสำคัญมากขึ้นต่อสิ่งที่สำคัญอย่างแท้จริงในชีวิต

ผู้นมัสการแท้ในปัจจุบันกำลังประกาศข่าวดีเรื่องราวอาณาจักรของพระเจ้า “ไปทั่วแผ่นดินโลกที่มีคนอาศัยอยู่” อย่างขยันแข็ง. (มธ. 24:14, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) เสียงอันน่ายินดีที่เกิดจากการประกาศนี้ดังขึ้นเรื่อย ๆ ขณะที่จำนวนของพวกเขาเพิ่มขึ้น. (มีคาห์ 2:12, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ขอให้เราเป็นส่วนหนึ่งในหมู่ผู้คนที่ประกาศข่าวดีเรื่องราวอาณาจักรและพูดเกี่ยวกับพระราชกิจอันมหัศจรรย์ของพระเจ้าด้วยใจแรงกล้า. ขณะที่เราร่วมในงานสำคัญนี้ ขอให้รูปแบบชีวิตของเราสะท้อนให้เห็นด้วยว่าเราตระหนักว่าในบางครั้งความเฝ้ามีค่าดุจทองคำ (คุณพ่อนพรัตน์ เรือนกุล, 2567)

ความสอดคล้องและความแตกต่างของการปฏิบัติสมถกรรมฐานในพระพุทธศาสนากับการเข้าเฝ้าในศาสนาคริสต์

การเข้าใจหลักการการปฏิบัติสมถกรรมฐานในพระพุทธศาสนากับการเข้าเฝ้าในศาสนาคริสต์มีจุดมุ่งหมายและวิธีการที่แตกต่างกัน โดยศาสนาพุทธเน้นการเจริญสติเพื่อการหลุดพ้นจากทุกข์

ในขณะที่ศาสนาคริสต์มุ่งเน้นการฝึกสมาธิเพื่อความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับพระเจ้าและการพัฒนาคุณธรรม โดยจะพบถึงความสอดคล้องและความแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

1. ความสอดคล้องในแง่ของหลักการปฏิบัติสมถกรรมฐานและการเข้าเงียบคือการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณ โดยทั้งสองศาสนาเน้นไปที่การสร้างความสะดวกสบายในจิตใจเป็นสำคัญ รวมถึงการใช้การอยู่กับปัจจุบันขณะ อีกทั้งการฝึกกรรมฐานกับการเข้าเงียบถือว่าเป็นวิธีการเจริญสมาธิตรงกับคำว่า meditation อันเป็นวิธีการเพ่งพินิจภายในจิตใจ รวมถึงเข้าใจตัวตน แม้ว่าตัวตนในความหมายของสมถกรรมฐานจะหมายถึงการเพ่งไปที่ตัวตนในแต่ละด้านเป็นหลักเพื่อสร้างความสงบทางจิตใจ ขณะที่ตัวตนในการเข้าเงียบคือการใช้การเข้าใจตัวเองตามหลักการพินิจอันเกิดจากความสัมพันธ์กับพระเจ้าและหลักความรักเป็นสำคัญ

2. ความแตกต่าง จะพบว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทมีหลักการที่การรู้เท่าทันอารมณ์และความรู้สึก การยอมรับสภาวะที่เป็นจริงโดยไม่มีการปรุงแต่ง ส่วนวิธีการอยู่กับการฝึกสมาธิในรูปแบบต่าง ๆ เช่น อานาปานสติ (การมีสติอยู่กับลมหายใจ) การเจริญสติในอิริยาบถต่างๆ (การเดิน การนั่ง การยืน การนอน) ส่วนเป้าหมายนั้นมุ่งเน้นที่การเจริญสติเพื่อการดับทุกข์และบรรลุถึงการหลุดพ้น (นิพพาน) ขณะที่ศาสนาคริสต์มีหลักการที่ความเชื่อในพระเจ้า การสำนึกผิดในบาป ความรักและความเมตตาต่อผู้อื่น ส่วนวิธีการมุ่งเน้นไปที่การสวดภาวนา (การพูดคุยกับพระเจ้า) การใคร่ครวญพระวจนะของพระเจ้า การฝึกสมาธิในรูปแบบต่างๆ ที่เน้นการอยู่กับพระเจ้าและความเงียบ และมีเป้าหมายไปที่การพัฒนาความสัมพันธ์กับพระเจ้า การฝึกฝนคุณธรรม การรับใช้ผู้อื่น และการเข้าถึงความสะดวกสบายภายใน

องค์ความรู้ใหม่

ภาพประกอบ 1 แนวทางการปฏิบัติสมถกรรมฐานและการเข้าเงียบ

คำอธิบาย

1. พื้นฐานแห่งจริยธรรม ทั้งสองแนวทางให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมของชีวิตก่อนเข้าสู่ความสงบ พระพุทธศาสนาเน้นการชำระศีลให้บริสุทธิ์เพื่อให้สมาธิถึงระดับอัปปนาได้ง่ายขึ้น

และลดความกังวล ส่วนศาสนาคริสต์ เน้นการสำรวจจิตใจและสารภาพบาปต่อพระเจ้า เพื่อให้มีจิตใจที่กล้าพอจะเข้าเฝ้าพระองค์

2. วิธีการ เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมและเทคนิคเพื่อตัดสิ่งรบกวนภายนอก พระพุทธศาสนาใช้อารมณ์กรรมฐาน เช่น ลมหายใจหรือกลิ่น เพื่อระงับนิวรณ์ ขณะที่ศาสนาคริสต์ใช้พระวจนะและการอธิษฐานเป็นช่องทางสื่อสาร

3. เป้าหมายปลายทาง แม้จะมีวิธีการที่คล้ายกัน แต่เป้าหมายสุดท้ายมีความต่างทางแนวคิด พระพุทธศาสนา มุ่งเน้นความสงบเพื่อเป็นบาทฐานของวิปัสสนา นำไปสู่ปัญญาและการหลุดพ้นในที่สุด ส่วนศาสนาคริสต์ มุ่งเน้นการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับพระเจ้า เพื่อให้เข้าใจพระประสงค์และเติบโตในความเชื่อ

บทสรุป

การปฏิบัติสมถภาวนา พบว่า ประการแรก คือต้องชำระศีลให้บริสุทธิ์ ได้แก่ 1) การชำระศีลให้บริสุทธิ์ตามหลักการปฏิบัติสมถกรรมฐาน คือ การเจริญสมาธิเพื่อให้จิตสงบและตั้งมั่น ซึ่งจะส่งผลให้การรักษาศีลเป็นไปอย่างบริสุทธิ์และมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยสมถกรรมฐานจะช่วยระงับกิเลสและความฟุ้งซ่านของจิตใจ ทำให้จิตใจมีความสงบและมีสมาธิ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานและนำไปสู่การดับทุกข์ได้อย่างแท้จริง 2) การฝึกฝนจิตด้วยหลักสมถกัมมัฏฐาน เป็นการปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกฝนจิตใจให้สงบ มีสมาธิ และตั้งมั่น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อลด ละ เลิก กิเลสและความฟุ้งซ่านต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานต่อไป

การเข้าเฝ้าในศาสนาคริสต์ เป็นการปลีกตัวจากชีวิตประจำวันเพื่อใช้เวลาในการภาวนาใคร่ครวญ และใกล้ชิดกับพระเจ่มากขึ้น การเข้าเฝ้าอาจทำได้ทั้งแบบส่วนตัว หรือร่วมกับกลุ่มคนอื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูจิตวิญญาณและเสริมสร้างความสัมพันธ์กับพระเจ้า

ความแตกต่างของการปฏิบัติสมถกรรมฐานในพระพุทธศาสนากับการการเข้าเฝ้าในศาสนาคริสต์ คือ เป้าหมาย วิธีการ หลักการสำคัญ ความคล้ายคลึง ทั้งสองศาสนามีการฝึกสมาธิเพื่อการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณ เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ วรรณนาศิริกุล. (2560). *การฟื้นฟูจิต*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- สมาคมพระคริสตธรรมไทย.(2010). *พระคริสตธรรมคัมภีร์*. พิมพ์ครั้งที่ 27. กรุงเทพมหานคร: สมาคมพระคริสตธรรมไทย, ค.ศ. 2010.
- พระพุทธโฆสเถระ. *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ), พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด. 2548.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. *คู่มือการปฏิบัติสมถกรรมฐาน*.
นครปฐม : บริษัทเพชรเกษม พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด. 2553
- คุณพ่อนพรัตน์ เรือนกุล. (2567).การรู้จักใช้เวลาและใช้ชีวิตให้ช้าลงบ้าง. *อุตมสาร*,48(36), หน้า3-4.

- พระบุญล้อม จารุธมฺโม และคณะ.(2567). ประโยชน์ของกรรมฐานสำหรับพระสงฆ์ใน
พระพุทธศาสนา. *วารสารเสถียรวิทยปริทัศน์*, 4(1), หน้า 43-54.
- พระครูพิพิธวรกิจจานุการ และคณะ.(2567). หลักการและวิธีการปฏิบัติสมถภาวนา. *วารสาร มจร
บาศิศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*. 10(1), หน้า 189-206.
- สุชาติ ทอมาลัย และคณะ.(2561). วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการปฏิบัติสมถภาวนาและวิปัสสนา
ภาวนาต่อการบรรลุนิพพาน. *วารสารมนุษยศาสตร์*. 25(2), หน้า 376-409.
- คุณพ่อสมเกียรติ ตรีนิกร.(2568). *เข้าเจียบพื้นฟูจิตใจ 9 วัน สู่อาทิตย์อัสดงดีสิที*. สืบค้นเมื่อวันที่ 8
สิงหาคม 2568,จาก<http://www.bangkokbible.net/index.php/9-about-us/1000-9-3>
- นิยาร์ ชิโมน. (2568). *การเข้าเจียบ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2568, จาก
<https://beinnotof.com/post/quiet-time-how-to>

บทวิจารณ์หนังสือ: Book Review Classical Indian Philosophy: A Critical Introduction

พระมหาสมปอน สุจิตโต (ศรีประเสริฐ)

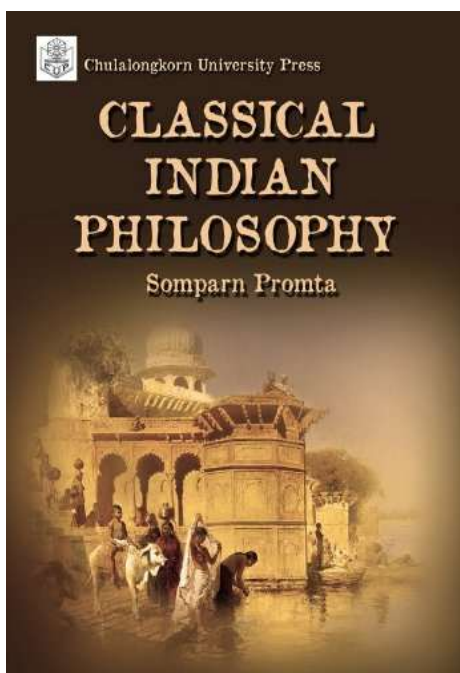
Phramaha Sompone Sucitto (Sipaseuth)

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: 6701101015@mcu.ac.th

Received August 4, 2025; Accepted: December 30, 2025

ชื่อหนังสือ: Classical Indian Philosophy: A Critical Introduction

ผู้แต่ง: Somparn Promta

ปีที่พิมพ์: 2011

พิมพ์โดย: Chulalongkorn University Press

บทนำ

หนังสือเรื่อง Classical Indian Philosophy: A Critical Introduction เขียนโดย สมภารพรหมทา (Somparn Promta) เป็นหนังสือที่พูดถึงแนวคิดหลักของปรัชญาอินเดียแต่ละสำนักเช่น พราหมณ์ พุทธ และเชน ผู้เขียนเป็นศาสตราจารย์ทางด้านปรัชญา อดีตอาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการศูนย์พุทธปรัชญามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หนังสือเล่มนี้ เขียนเป็นภาษาอังกฤษ มีจำนวน 292 หน้า พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2554 หนังสือเล่มนี้เริ่มต้นด้วยบทกวีที่วาดด้วยเรื่องพระพรหมของ

ราล์ฟ วอลโด เอเมอร์สัน (Ralph Waldo Emerson) สิ่งที่เราควรรู้และบทนำ หนังสือได้แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ ตอนที่ 1 เริ่มจากบทที่ 1-7 ว่าด้วยปัญหาในปรัชญาอินเดีย ส่วนตอนที่ 2 เริ่มจากบทที่ 8-15 เนื้อหาว่าด้วยภาพรวมของปรัชญาอินเดียเป็นการวิเคราะห์แนวคิดของฮินดู พุทธ และเชน

สรุปสาระสำคัญของเนื้อหา

บทนำของหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนเริ่มต้นด้วยการชี้แจงว่าเขียนขึ้นเพื่อต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจแนวคิดหลักที่เป็นพื้นฐานของปรัชญาอินเดีย เพราะเท่าที่ผู้เขียนในฐานะที่เป็นอาจารย์สอนวิชาปรัชญาคนหนึ่งเห็นว่า มีช่องว่างบางอย่างที่ทำให้นักเรียนปรัชญาไม่ถือว่าแนวคิดของนักคิดคนสำคัญในอินเดียเป็นปรัชญา ทั้ง ๆ ที่แนวคิดของนักคิดเหล่านี้มีประโยชน์ต่อชาวโลกไม่น้อยไปกว่าแนวคิดของนักปรัชญาตะวันตก ผลที่เกิดขึ้นคือทำให้นักเรียนปรัชญาไม่ค่อยซาบซึ้งและยากต่อการทำความเข้าใจปรัชญาอินเดีย ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า ในตะวันตก เมื่อนักปรัชญาต้องการเสนอแนวคิดของตนเองเกี่ยวกับความจริงของโลกและชีวิต พวกเขาไม่ได้มุ่งเสนอแนวคิดเพื่อทำให้ชีวิตดีขึ้นในแง่คุณธรรมจริยธรรม แต่เป็นการเสนอแนวคิดเพื่อให้รู้ความจริงของสิ่งต่าง ๆ คล้ายกับนักวิทยาศาสตร์ที่ศึกษาสิ่งต่าง ๆ เพื่อรู้ความจริงของสิ่งนั้น เมื่อรู้แล้วก็จบเพียงเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะถือว่าความรู้หรือความจริงเป็นสิ่งที่มิจดหมายในตนเอง ซึ่งแตกต่างจากนักคิดในอินเดียที่ถือว่า ความรู้เป็นเครื่องมือนำชีวิตไปสู่สภาวะบางอย่างที่เรียกว่า สันติสุข ปรัชญาอินเดียเป็นระบบปรัชญาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งมีทัศนะว่าโลกและจักรวาลคือส่วนผสมระหว่างแนวคิดที่ประกอบด้วยเหตุผล และประสบการณ์อันลึกลับ ความรู้และคุณค่าทางสุนทรียะต้องมีควบคู่กันไป ปรัชญา และวิถีชีวิตคือสิ่งเดียวกัน การศึกษาปรัชญาอินเดียจึงไม่ใช่เพียงการเล่นเกมทางความคิดเท่านั้น แต่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

สำหรับเนื้อหาทั้ง 15 บท สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ ในบทที่ 1 ผู้เขียนให้ชื่อบทว่า Man and Animal ซึ่งมีประเด็นหลักคือมนุษย์ควรปฏิบัติต่อสัตว์อย่างไร โดยผู้เขียนได้นำแนวคิดของปรัชญากลุ่มต่าง ๆ มาวิเคราะห์ กล่าวคือนักคิดกลุ่มชาลส์ ดาร์วิน ฮินดู พุทธ และเชน มองว่าสิ่งมีชีวิตทั้งคนและสัตว์ต่างก็มีจริยธรรมเป็นของตนเอง เพียงแต่ว่าจริยธรรมของสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดอาจจะมีระดับที่แตกต่างกัน การที่เราปฏิบัติต่อสัตว์อย่างไม่เป็นธรรมเช่น การฆ่า การทรมานหรือการทดลองทางการแพทย์ถือว่าผิดจริยธรรม ส่วนศาสนาคริสต์ถือว่าจริยธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เท่านั้นที่มีได้ เพราะเมื่อพระเจ้าสร้างโลกพระองค์ทรงใส่วิญญาณให้เฉพาะมนุษย์ การที่เราปฏิบัติต่อสัตว์อย่างไม่เป็นธรรมไม่ถือว่าผิดจริยธรรม นักคิดบางกลุ่มเห็นด้วยกับแนวคิดของศาสนาคริสต์ นักคิดกลุ่มนี้มีเหตุผลสนับสนุนแนวคิดของตน 3 ข้อคือ (1) สัตว์ไม่มีความตระหนักรู้ในตนเองและอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น ๆ (2) สัตว์ไม่มีสำนึกทางจริยธรรม และ (3) มนุษย์ไม่มีหน้าที่ทางจริยธรรมที่จะต้องปฏิบัติต่อสัตว์เหมือนที่ปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเพราะสัตว์ไม่ใช่มนุษย์ ผู้เขียนนำเหตุผลทั้งสามนี้เองมาวิเคราะห์โต้แย้ง โดยการชี้ให้เห็นว่าเหตุผลของนักคิดกลุ่มนี้มีจุดอ่อนตรงไหนบ้าง และผู้เขียนมีข้อโต้แย้งอย่างไร

ในบทที่ 2 ผู้เขียนได้วิเคราะห์คุณค่าของชีวิตในทัศนะของปรัชญาอินเดีย นักคิดอินเดียมองว่าชีวิตเป็นสิ่งสำคัญที่สุด การกระทำอะไรก็ตามที่ทำให้ชีวิตได้รับการพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่เป็นอุดมคติไม่ว่ามากหรือน้อย การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ควรกระทำ ด้วยเหตุนี้ ปรัชญาอินเดียจึงให้ความสำคัญแก่จริยศาสตร์มากกว่าเรื่องอื่น ในจริยศาสตร์มีคำถามพื้นฐาน 2 อย่างคือ อะไรคืออุดมคติของชีวิต และ

อะไรคือเกณฑ์ตัดสินการกระทำของมนุษย์ ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่าแต่ละสำนักปรัชญาในอินเดียมีทัศนะเกี่ยวกับประเด็นเหล่านี้อย่างไร

ในบทที่ 3 ผู้เขียนพูดถึงปัญหาจริยธรรมที่เรียกว่า ความอิหลักอิเลื่อทางจริยธรรมหรือความขัดแย้งทางจริยธรรม โดยแบ่งความขัดแย้งออกเป็น 2 อย่างคือ (1) ความขัดแย้งทางกายภาพเป็นความขัดแย้งที่แก้ไขได้ไม่ยากถ้าเทียบกับความขัดแย้งประเภทที่สอง และ (2) ความขัดแย้งทางจริยธรรมเป็นความขัดแย้งที่ไม่ว่าจะเลือกทางไหนก็ยังรู้สึกว่ามีบางอย่างที่ไม่เป็นธรรม ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างเรื่องการนำเลือดบิดามารักษาบุตรชายสองคนที่กำลังเจ็บป่วย ซึ่งเลือดที่ได้จากบิดานั้นสามารถรักษาได้เพียงคนเดียวเท่านั้น หมายความว่าบิดาต้องเลือกคนใดคนหนึ่ง ปัญหาลักษณะนี้เองที่เรียกว่า ความอิหลักอิเลื่อทางจริยธรรม ซึ่งในบทนี้ผู้เขียนได้นำเสนอทัศนะของนักคิดในอินเดียประกอบมี แนวคิดของปฤทธกัจจายณะ แนวคิดของฮินดู พุทธ และเซน ว่ามีวิธีการจัดการกับความอิหลักอิเลื่อทางจริยธรรมอย่างไร

ในบทที่ 4 ผู้เขียนได้วิเคราะห์เรื่องกามารมณ์กับชีวิตที่ประเสริฐ โดยทั่วไปชีวิตที่ประเสริฐกับกามารมณ์เป็นเรื่องที่อยู่ฝั่งตรงกันข้ามกัน นักบวชในหลายศาสนาไม่สามารถสร้างครอบครัวได้เช่น เซน พุทธ คริสต์ เป็นต้น เพราะถือว่าการเป็นนักบวชกับกามารมณ์ไม่สามารถไปด้วยกันได้ กามารมณ์เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงความหลุดพ้น แต่มีบางศาสนาเช่น ฮินดู อิสลาม ยูดาห์ มีทัศนะเกี่ยวกับกามารมณ์อีกแบบหนึ่งซึ่งถือว่าการกามารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ประเสริฐ เพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้เขียนได้ตั้งคำถามไว้ 3 ข้อ ดังนี้ (1) อะไรที่เรียกว่ากามารมณ์ (2) ทำไมมันจึงถูกใส่เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ (3) กามารมณ์มีปัญหาอะไร ทำไมเราจึงมองกามารมณ์ด้วยทัศนะแบบนั้น ผู้เขียนพยายามตอบปัญหาทั้งสามข้อนี้ โดยได้นำแนวคิดของฮินดู พุทธ คริสต์ อิสลาม เซน เต๋า และนักปรัชญาบางท่านมาอธิบายว่ามีคำตอบเกี่ยวกับประเด็นปัญหานี้อย่างไร

ในบทที่ 5 ผู้เขียนได้พูดถึงเหตุแห่งการเกิดขึ้นของศาสนาว่าเกิดมาจากความกลัวต่อบางสิ่งบางอย่างที่มีอำนาจมากกว่ามนุษย์ เพื่อให้สิ่งที่มีอำนาจนั้นพอใจมนุษย์จึงทำการเซ่นไหว้บูชา ต่อมาเราเรียกสิ่งที่ถูกเซ่นไหว้ว่าพระเจ้า ผู้เขียนได้อธิบายแนวคิดเรื่องพระเจ้าในทัศนะของฮินดู และพัฒนาการของความเชื่อนี้ ถัดมาผู้เขียนได้นำแนวคิดของพุทธเจ้ามาวิจารณ์ว่าพระองค์ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดเรื่องพระเจ้าที่ฮินดูเชื่อถืออยู่ เพราะไม่มีใครเคยเห็นพระเจ้า เปรียบเหมือนชายหนุ่มที่เที่ยวโพกหนวดว่าชอบหญิงงามคนหนึ่ง แต่เมื่อมีคนถามว่า หญิงงามที่วานั้นชื่ออะไร อยู่ที่ไหน เป็นลูกเต้าของใคร คำตอบของชายคนนั้นคือ ไม่รู้อะไรเลยเกี่ยวกับหญิงที่ตนกล่าวถึง พระองค์บอกว่า ความเชื่อเรื่องพระเจ้าของชาวฮินดูเหมือนเรื่องราวชายหนุ่มคนนี้ ซึ่งไม่มีเหตุผลที่น่าเชื่อถือได้ ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตต่อคำวิจารณ์ของพุทธเจ้านี้ว่า พุทธเจ้าใช้แนวคิดที่ปัจจุบันเรียกว่า ประจักษ์นิยมที่ถือว่าความจริงต้องเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัส ไปวิจารณ์เรื่องพระเจ้าของฮินดู ซึ่งความจริงในทัศนะของฮินดูไม่ได้หมายถึงสิ่งที่มีอยู่จริง ๆ แต่ความจริงหมายถึงสิ่งที่สามารถนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้

ในบทที่ 6 ผู้เขียนได้พูดถึงเหตุผล และศาสนา โดยทั่วไปทั้งสองอย่างนี้มักจะถูกมองว่าอยู่ฝั่งตรงกันข้ามกัน ศาสนาเป็นเรื่องของศรัทธา และเหตุผลเป็นเรื่องของศาสตร์ต่าง ๆ แต่ในปรัชญาอินเดียผู้เขียนยืนยันว่าทั้งเหตุผล และศาสนาเป็นสิ่งที่เคียงคู่กันไป โดยให้เหตุผลว่า คำสอนของศาสนาในอินเดียมีหลักการสำคัญอย่างหนึ่งคือ เหตุกับผลต้องมีความสัมพันธ์กัน เป้าหมายของทุก

ศาสนา คือ ความหลุดพ้นออกจากทุกข์ทั้งปวง หลักการกับเป้าหมายต้องสอดคล้องกัน ตัวอย่างที่ผู้เขียนนำมาประกอบในการสนับสนุนข้อยืนยันนี้คือ การฝึกสมาธิในพุทธศาสนา ในอินเดียมีการฝึกสมาธิ 2 แบบคือ (1) สมาธิแบบลึกลับ (Mystic Meditation) เป็นสมาธิที่ต้องอาศัยบางสิ่งบางอย่างเป็นอารมณ์ซึ่งเป็นผลทำให้จิตสงบนิ่ง แต่ไม่สามารถทำให้จิตตื่นรู้และหลุดพ้นได้ (2) สมาธิแบบมีเหตุผลอธิบายได้ (Rationalistic Meditation) เป็นการฝึกจิตให้เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริง พุทธศาสนาถือว่าสมาธิแบบที่สองนี้เองที่ทำให้จิตหลุดพ้นได้ เพราะเห็นว่าความทุกข์ในชีวิตมนุษย์มีสาเหตุจากความไม่รู้ (อวิชชา) การฝึกสมาธิก็คือการกระทำอะไรบางอย่างกับจิตเพื่อให้เกิดความตื่นรู้

ในบทที่ 7 ผู้เขียนได้พูดถึงความรู้และความเชื่อ โดยทั่วไปทุกทฤษฎีมีหน้าที่สองอย่างคือ (1) อะไรคือความเป็นจริงของโลก (2) ความเป็นจริงที่ว่านั้นมีเนื้อหาว่าอย่างไร ศาสนาคือหนึ่งในทฤษฎีที่พยายามแสวงหาคำตอบเรื่องความเป็นจริงของโลก แต่ศาสนาใช้ความเชื่อเป็นเครื่องมือในการตอบว่าอะไรเป็นอะไร ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดปัญหาตามมา โดยได้ยกเอาเรื่องกาลิเลโอมาเป็นตัวอย่างท้ายที่สุด แม้ว่าแนวคิดกาลิเลโอจะถูกต้อง แต่เขาก็ถูกลงโทษเพราะอำนาจของศาสนจักร เมื่อมีปัญหาลักษณะนี้จึงก่อให้เกิดปรัชญาสาขาหนึ่งซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบว่าอะไรคือความรู้ที่น่าเชื่อถือ อะไรที่ไม่ใช่ความรู้ ผู้เขียนบอกว่า ในปรัชญาอินเดียมีทั้งความรู้และความเชื่อ ซึ่งอธิบายว่า ความรู้ในทัศนะของปรัชญาอินเดียเกิดมาจาก 5 แหล่งคือ การรับรู้ทางประสาทสัมผัส เหตุผล ศาสนบุคคล คัมภีร์ทางศาสนา และการหยั่งรู้ แต่สำหรับพุทธเจ้า พระองค์ยอมรับเพียงความรู้ที่เกิดจากการรับรู้ทางประสาทสัมผัสเท่านั้น ส่วนที่เหลือสี่อย่างก็ถือว่าเป็นความรู้ แต่เรายังสงสัยได้ และนำมาประยุกต์ใช้อย่างระมัดระวัง

ในบทที่ 8 ผู้เขียนได้พูดถึงภาพรวมของปรัชญาอินเดียว่า เกิดมาจากศาสนาโดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์ที่เป็นศาสนาเก่าแก่ที่สุดของอินเดีย เป็นศาสนาที่ไม่มีศาสดาในฐานะผู้ก่อตั้ง แต่วิวัฒนาการมาพร้อมกับสังคมอินเดีย ต่อมาจึงเกิดศาสนาอื่นเช่น พุทธ และเชน ศาสนาที่เกิดขึ้นภายหลังนี้ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะการตั้งคำถามกับแนวคิดของศาสนาพราหมณ์นั่นเอง กล่าวโดยย่อ ปรัชญาอินเดียมี 4 สำนักคือ ฮินดู พุทธ เชน และจารวาก ผู้เขียนอธิบายเพิ่มเติมว่า คนที่สนใจศึกษาปรัชญาอินเดียมักจะเข้าใจว่า ฮินดูสอนว่าการทรมานตนให้ลำบากเป็นสิ่งที่ดี ทั้งนี้ เพราะเชื่อว่าการทรมานตนเป็นข้อปฏิบัติที่จะนำผู้ปฏิบัติไปสู่โลกสวรรค์ภายหลังความตาย แต่ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า แนวคิดเรื่องการทรมานตนเป็นข้อปฏิบัติของใครก็ตามที่ต้องการบำเพ็ญตนให้เป็นผู้บริสุทธิ์ในสังคมอินเดียตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ใช่คำสอนของฮินดูเท่านั้น ถือได้ว่าเป็นข้อปฏิบัติเชิงสังคมมากกว่าเป็นคำสอนทางศาสนา แต่การทรมานตนก็มีให้เห็นในแทบทุกศาสนาของอินเดียเช่น ฮินดู พุทธ และเชน ต่างกันเพียงความเข้มข้นของการปฏิบัติเท่านั้น ทั้งนี้เพราะเชื่อว่า การทรมานตนเป็นปัจจัยหนึ่งที่สนับสนุนชีวิตที่ประเสริฐ (Holy Life)

ในบทที่ 9 ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดของศาสนาฮินดูว่า เป็นศาสนาที่เชื่อในพระเจ้า ซึ่งเบื้องต้นเชื่อว่าพระเจ้ามากมายที่สถิตอยู่ในธรรมชาติแต่มีเพียงสามองค์ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างรักษา และทำลายโลก ฮินดูถือว่าสังคมก็เปรียบเหมือนร่างกายมนุษย์ที่อวัยวะส่วนต่าง ๆ ช่วยกันทำหน้าที่ของตนเองเพื่อให้ร่างกายดำเนินต่อไปได้ วรรณะสี่เปรียบเหมือนอวัยวะของสังคม วรรณะใดมีหน้าที่อย่างไรก็ทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ถัดมา เป็นการนำเสนอแนวคิดหลังยุคพระเวทและอุปนิษัท โดยแบ่งออกเป็น 6 สำนัก กล่าวคือ นยายะ ไวเศศิกะ สาณขะ โยคะ มีมางสา และเวทานตะ ในยุคนี้

เชื่อว่าพระเจ้าองค์เดียว (One Being) เรียกว่า พรหมัน มีคุณสมบัติ 3 อย่างคือ มีวิญญูญาณ เป็นภาวะที่มีอยู่จริง และไม่มีรูปร่าง ส่วนพระเจ้าสามองค์ในยุคพระเวทและอุปนิษัทนั้นถูกทำให้กลายเป็นภาคแสดงของพรหมัน ในยุคปรัชญาทหสำนักนี้ แต่ละสำนักมีจุดเด่นเป็นของตนเอง ผู้เขียนพยายามอธิบายแนวคิดหลักของแต่ละสำนักว่ามีแนวคิดอย่างไรบ้าง พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

ในบทที่ 10 ผู้เขียนได้วิเคราะห์ และให้เหตุผลโต้แย้งข้อกล่าวอ้างที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นนิกายหนึ่งของศาสนาฮินดู ผู้เขียนพยายามให้เหตุผลว่า ในฐานะที่เป็นชาวพุทธคนหนึ่ง การกล่าวอ้างในลักษณะนี้ก็พอรับได้ ไม่สำคัญว่าพุทธเจ้าเป็นฮินดูหรือเป็นอะไร แต่สำคัญตรงที่ว่าคำสอนสอนของพระองค์นั้นหลายอย่างไม่ปรากฏมีในฮินดู คำสอนที่ว่านั้น มีดังนี้ หนึ่ง-พุทธเจ้าเป็นมนุษย์ธรรมดาคนหนึ่ง ไม่ใช่เทพเจ้าหรือบุคคลที่ถูกเลือกโดยเทพเจ้า สอง-พระพุทเจ้าเป็นที่รู้จักกันดีว่าทรงระมัดระวังอย่างมากในการให้เหตุผลเพื่อสนับสนุนหรือคัดค้านสิ่งต่าง ๆ พระองค์ไม่ได้ยอมรับหรือปฏิเสธแนวคิดเรื่องพระเจ้าในศาสนาฮินดู สาม-ฮินดูจัดอยู่ในศาสนากลุ่มเทวนิยม แต่พุทธเป็นธรรมชาตินิยม ไม่เชื่อในพระเจ้าว่าเป็นผู้สร้างโลก แต่เชื่อว่ามีกฎธรรมบางอยู่เป็นสิ่งที่ควบคุมความเป็นไปของสิ่งต่าง ๆ

ในบทที่ 11 ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดของปรัชญาเซน และวิเคราะห์เปรียบกับพุทธและฮินดู โดยมีประเด็นหลักคือเรื่องจริยธรรม ระบบจริยธรรมของเซนเป็นอย่างไร มีความคล้ายคลึงกับระบบจริยธรรมของพุทธและฮินดูอย่างไรบ้าง เป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นข้อแตกต่างของจริยธรรมทั้งสามศาสนา ในขณะที่เซนมองว่าร่างกายคือศรัตรูของวิญญูญาณ แต่พุทธกับฮินดูกลับมองว่า ร่างกายส่งเสริมให้จิตวิญญูญาณพบความหลุดพ้นได้ง่าย เพราะหากร่างกายไม่แข็งแรง จิตมักจะอ่อนแอไปด้วย ผู้เขียนบอกว่า สาเหตุที่พุทธ ฮินดู และเซนปฏิบัติต่อร่างกายแตกต่างกัน เป็นเพราะแนวคิดทางอภิปรัชญาแตกต่างกัน

ในบทที่ 12 ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดจากรวก โดยทั่วไป ปรัชญาฮินดูทุกสำนักมีความเชื่อเกี่ยวกับสังสารวัฏ แต่จากรวกเชื่อเฉพาะความจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัสเท่านั้น เรียกว่าปรัชญาวัตถุนิยม ผู้เขียนได้ใช้แนวคิดแบบวัตถุนิยมนี้เองมาวิจารณ์แนวคิดศาสนาในประเด็นเหล่านี้คือ (1) ศาสนาคือยาฝิ่นที่ผู้สอนศาสนาใช้มอมเมาประชาชน (2) จริยธรรมไม่จำเป็นต้องอิงอยู่กับศาสนาเท่านั้น (3) นักวัตถุนิยมเชื่อในศักยภาพของมนุษย์เท่านั้น ผู้ได้นำเอาเหตุผลฝ่ายศาสนา มาโต้แย้งว่า หากคิดแบบนี้วัตถุนิยมจะมีสักกี่คนที่มีความเข้มแข็งพอในการปฏิบัติจริยธรรมเพื่อนำตนให้พ้นทุกข์ เพราะหากเปรียบมนุษย์กับผู้สร้างถือว่าเรามีศักยภาพน้อยมาก ศาสนาทั้งหลายล้วนเชื่อว่าลำพังเพียงมนุษย์ไม่สามารถปลดปล่อยตนเองออกจากความทุกข์ได้ แต่จำเป็นต้องเดินตามกฎบางอย่างที่ธรรมชาติหรือพระเจ้าสร้างไว้แล้ว

ในบทที่ 13 ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดของพุทธศาสนาในยุคพุทธกาล และมองว่าพุทธศาสนาในยุคเริ่มต้นมีลักษณะเป็น Positivism ซึ่งมีทัศนะว่าความรู้เกิดจากประสบการณ์และการสังเกต ในตอนต้นของบทนี้ผู้เขียนพยายามจำแนกให้เห็นถึงความแตกต่างกันระหว่างศาสนา ปรัชญา และวิทยาศาสตร์ว่า มีคุณค่าอย่างไร มีวิธีในการดำเนินงานในศาสตร์ของตนเองอย่างไร ถัดมา ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึงคุณค่าของปรัชญาฮินดูว่ามีอะไรบ้าง คุณค่าที่ว่ามันมีคุณูปการต่อโลกสมัยใหม่อย่างไร โดยมีประเด็นหลักคือ เรื่องอภิปรัชญาที่ว่าด้วยกายกับจิตเป็นสิ่งเดียวกันหรือเป็นคนละสิ่ง จากนั้น จึงนำแนวคิดปรัชญาฮินดูสำนักต่าง ๆ และแนวคิดของนักปรัชญาสมัยใหม่บางคน มานำเสนอว่ามีทัศนะอย่างไรเกี่ยวกับปัญหานี้ สำหรับแนวคิดของพุทธศาสนาในยุคเริ่มต้นนั้น พุทธเจ้าไม่สนใจตอบ

คำถามทางอภิปรัชญา เพราะเห็นว่าไม่สามารถทำให้พ้นทุกข์ได้ แนวคิดของพุทธศาสนาในยุคเริ่มต้นจะไม่ยืนยันสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัส คล้ายกับนักปรัชญากลุ่ม Positivists ที่ไม่ยืนยันสิ่งใดก็ตามที่อยู่นอกเหนือประสบการณ์ของมนุษย์

ในบทที่ 14 ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดของศาสนาฮินดูว่าเป็นแนวคิดที่มาจากหลากหลายความเชื่อคล้ายกับศาสนายูดาห์ นักสังคมวิทยาด้านศาสนาบางคนถือว่าศาสนาเกิดขึ้นจากความทุกข์บางอย่างของผู้คน ศาสนาตระกูลยูดาห์เกิดจากชาวยิวที่ตกเป็นทาสของคนอียิปต์ ศาสนาฮินดูก็เกิดจากความทุกข์บางอย่างของคนอินเดีย ถัดมา ผู้เขียนได้อธิบายว่าศาสนาฮินดูเกิดขึ้นมาได้อย่างไร มีความเชื่ออะไรบ้างในยุคเริ่มแรก และยุคต่อมาได้มีพัฒนาการอย่างไร นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้อธิบายเกี่ยวกับหลักการ 4 อย่างอันเป็นจุดหมายของชีวิตที่มีความสุข ผู้เขียนบอกว่า สิ่งที่ได้เรียนจากฮินดูคือศาสนาไม่ควรมีศูนย์กลางอำนาจแห่งความเชื่อ เมื่อไม่มีศูนย์กลางก็ไม่มีคำว่า ความเชื่อนี้เท่านั้นที่ถูกต้อง ความนั้นผิด หากเป็นเช่นนั้นศาสนาจะกลายเป็นวิถีชีวิตของผู้คน และจะสามารถปรับตัวไปตามสภาพของสังคมได้เหมือนที่ศาสนาฮินดูยังคงอยู่กับสังคมอินเดียมาตั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน

ในบทที่ 15 ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิด 2 ส่วนคือ หนึ่ง-ศาสนาเซน และระบบจริยธรรมที่เข้มข้น สอง-จารวากในฐานะที่เป็นศาสนา และการต่อต้านศาสนา ผู้เขียนเริ่มจากการอธิบายว่าเซนมีทัศนะอย่างไรระหว่างมนุษย์กับโลก ทัศนะที่ว่ามันแตกต่างจากพุทธกับฮินดูอย่างไร นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้นำเสนอแนวคิดเรื่องญาณวิทยาของเซน ซึ่งมีเกณฑ์ 3 อย่างคือ (1) ความรู้เกิดจากประสาทสัมผัส (2) ความรู้เป็นสิ่งสัมผัส และ (3) ไม่มีใครสามารถกล่าวอ้างได้ว่าสิ่งที่ตนรับรู้มันจริงที่สุด ซึ่งจารวากก็คิดแบบเดียวกันนี้ เพราะถือว่าความจริงสมบูรณ์นั้นไม่มีอยู่จริง ผู้เขียนบอกว่าคุณูปการของจารวากคือการวิพากวิจารณ์คำสอนศาสนาในแง่ที่ว่า การเผยแผ่ศาสนาต้องวางอยู่พื้นฐานของเหตุผลหรือปัญญา ไม่ใช่อาศัยศรัทธาเพียงอย่างเดียว

ข้อวิจารณ์

หลังจากได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว ผู้วิจารณ์ขอเสนอประเด็นในการวิจารณ์ 2 อย่างคือ 1) รูปแบบการนำเสนอ 2) ด้านเนื้อหา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) **รูปแบบการนำเสนอ** ผู้วิจารณ์เห็นว่าหนังสือเล่มนี้มีรูปแบบการนำเสนอที่ชัดเจน โดยผู้เขียนได้เริ่มจากการกล่าวถึงจุดประสงค์ในการเขียนหนังสือเล่มนี้ว่าเขียนขึ้นเพื่ออะไร จากนั้น จึงกล่าวถึงคุณค่าของปรัชญาอินเดียว่ามีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าปรัชญาตะวันตก แม้ว่าวิธีนำเสนอปรัชญาทั้งสองระบบจะไม่เหมือนกันก็ตาม ซึ่งส่วนนี้ถือว่าการกระตุ้นผู้อ่านให้เกิดความสนใจในปรัชญาอินเดียได้เป็นอย่างดี ผู้เขียนได้แบ่งหนังสือออกเป็น 2 ส่วน แต่ละส่วนมีบทย่อยสำหรับพูดถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ สำหรับส่วนที่ 1 หนังสือได้พูดถึงปัญหาในปรัชญาอินเดียว่ามีอะไรบ้าง และปรัชญาอินเดียแต่ละสำนักมีวิธีการจัดการปัญหาเหล่านั้นอย่างไร จากนั้น ในส่วนที่ 2 จึงนำเสนอเนื้อหาเฉพาะของปรัชญาอินเดียแต่ละสำนัก ผู้วิจารณ์เห็นว่ารูปแบบการนำเสนอของหนังสือเล่มนี้ช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพรวมของปรัชญาอินเดียได้ในระดับหนึ่ง เมื่อเทียบกับหนังสือ A Sourcebook in Indian Philosophy เขียนโดย Sarvepalli Radhakrishnan และ Charles A. Moore ที่ฉายภาพรวมปรัชญาอินเดียได้อย่างชัดเจน มีการจัดเรียงลำดับก่อนหลังของความคิดปรัชญาอินเดีย โดย

เริ่มจากยุคพระเวท อุปนิษัท ยุคมหากาพย์ และยุคร่วมสมัยตามลำดับ ทำให้ผู้อ่านเห็นพัฒนาการทางความคิดปรัชญาอินเดียได้ไม่ยากนัก

แต่ในแง่การนำเสนอแนวคิดปรัชญาที่มีต่อปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งในหนังสือเล่มนี้ค่อนข้างชัดเจนว่า แต่ละสำนักมีจุดยืนอย่างไร ตัวอย่าง ในบทที่ 3 ที่ว่าด้วยความขัดแย้งทางจริยธรรมอันเป็นความขัดแย้งที่ไม่ว่าจะเลือกทางไหนก็ยังรู้สึกว่ามีบางอย่างที่ไม่เป็นธรรม แต่สำนักคิดในอินเดียก็มีวิธีในการจัดการกับปัญหาลักษณะนี้เป็นของตนเอง ซึ่งผู้เขียนจำแนกออกเป็น 3 กลุ่มคือ 1) จัดการด้วยการลดทอนปัญหาทางจริยธรรมทุกอย่างให้เป็นปัญหาทางอภิปรัชญาซึ่งไม่สามารถบอกได้ว่าถูกหรือผิด 2) จัดการด้วยแนวคิดเรื่องหน้าที่ การทำตามหน้าที่คือการกระทำที่ถูกต้อง และ 3) จัดการด้วยการยอมรับความจริงที่ว่าโลกนี้คือภาวะแห่งความขัดแย้ง มนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ จะสังเกตเห็นว่า ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นจุดยืนของบรรดาสำนักรัษฎาอินเดียต่อปัญหาต่าง ๆ ในหนังสือเล่มนี้ตลอดทั้งเล่มได้ค่อนข้างชัดเจน

จุดเด่นอีกอย่างหนึ่งของหนังสือเล่มนี้คือ ผู้เขียนได้นำเสนอประเด็นต่าง ๆ อย่างเป็นระเบียบ เป็นการยกประเด็นใดหนึ่งขึ้นมาเสนอแล้วชี้ให้เห็นว่าประเด็นดังกล่าวนั้นมีปัญหาอย่างไร จากนั้นจึงโต้แย้งไปที่ละประเด็น พร้อมทั้งให้เหตุผล และยกตัวอย่างประกอบ ถือว่าเป็นการนำเสนอเนื้อหาที่มีการลำดับความสำคัญเป็นขั้นตอนผ่านข้อถกเถียงในประเด็นต่าง ๆ ตัวอย่าง ในบทที่ 1 ที่ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดของนักคิดกลุ่มหนึ่งเรื่องการปฏิบัติต่อสัตว์ในฐานะเป็นเครื่องมือไปสู่ผลประโยชน์บางอย่างของมนุษย์ไม่ถือว่าเป็นผิดจริยธรรม เพราะถือว่า 1) สัตว์ไม่มีสำนึกในความเป็นตัวเอง 2) สัตว์ไม่มีสำนึกทางจริยธรรม และ 3) มนุษย์ไม่มีหน้าที่ทางจริยธรรมที่จะต้องปฏิบัติต่อสัตว์เหมือนที่ปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เมื่อเสนอแนวคิดนี้เสร็จแล้ว จึงนำแนวคิดที่ไม่เห็นด้วยมาโต้แย้ง โดยเฉพาะแนวคิดของสามศาสนาที่เกิดในอินเดียคือฮินดู พุทธ และเชน โดยการชี้ให้เห็นว่าเหตุผลทั้งสามข้อที่กล่าวมานั้นมีจุดแข็งและจุดอ่อนอย่างไร พร้อมทั้งแสดงทัศนะของตนร่วมด้วย ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่านำเสนอได้อย่างเป็นระเบียบ มีการเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหาว่าอะไรควรมาก่อน อะไรมาทีหลัง ทำให้เนื้อหาไม่วกวน อ่านเข้าใจง่าย

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจารณ์เห็นว่า การนำเสนอและการโต้แย้งบางประเด็นนั้นมีเนื้อหามากเกินไป บางจุดกว่าจะเข้าประเด็นที่กำลังพูดถึง ผู้อ่านก็ลืมประเด็นหลักไปแล้ว ทำให้ยากแก่การประมวลผล ตัวอย่าง ในบทที่ 13 ที่ว่าด้วยพุทธศาสนายุคพุทธกาล ซึ่งผู้เขียนเริ่มต้นบทนี้ด้วยการพยายามจำแนกให้เห็นถึงความแตกต่างกันระหว่างศาสนา ปรัชญา และวิทยาศาสตร์ ศาสตร์ทั้งสามมีวิธีการดำเนินงานอย่างไร ผู้วิจารณ์เห็นว่าเป็นการตีกรอบการนำเสนอที่กว้างเกินไป ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านสับสนในประเด็นที่ผู้เขียนตั้งใจอยากนำเสนออีกเป็นได้

2) ด้านเนื้อหา ผู้วิจารณ์มีทัศนะเกี่ยวกับด้านเนื้อหาของหนังสือ Classical Indian Philosophy: A Critical Introduction นี้ 2 ด้าน ดังนี้

ก. การนำเสนอประเด็นเนื้อหา ในส่วนนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 อย่างคือ (1) เนื้อหาหลัก และ (2) เนื้อหารอง สำหรับในส่วนเนื้อหาหลักผู้เขียนได้เริ่มจากการพูดถึงปัญหาต่าง ๆ ในปรัชญาอินเดียว่ามีอะไรบ้างเช่น ปัญหาเรื่องมนุษย์และสัตว์ มนุษย์ควรปฏิบัติต่อสัตว์อย่างไร ความหมายของชีวิต อะไรคือสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความหมาย ความอิหลักอิเลื่อทางศีลธรรม เราควรตัดสินใจอย่างไรเมื่อเกิดความอิหลักอิเลื่อทางศีลธรรม ขึ้นเป็นต้น จะสังเกตเห็นว่าเนื้อหาในส่วนนี้เป็นการกระตุ้น

แนวคิดของผู้อ่านให้หันมาสนใจแนวคิดของปรัชญาอินเดียในแง่ที่ว่า จะมีคำตอบหรือวิธีจัดการกับปัญหาต่าง ๆ อย่างไร สำหรับส่วนต่อมาเป็นการอธิบายถึงเนื้อหาของปรัชญาแต่ละสำนักว่ามีแนวคิดพื้นฐานอะไรบ้าง ซึ่งผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดของปรัชญา 4 สำนักคือ ฮินดู พุทธ เซน และจารวาก จากนั้น ในส่วนสุดท้าย เป็นการวิเคราะห์ปรัชญาทั้ง 4 สำนักนี้ และชี้ให้เห็นว่าปรัชญาสำนักนั้น ๆ มีลักษณะพิเศษอย่างไร เช่น การมองว่าศาสนาฮินดูเป็นศาสนาที่เกิดมาจากหลากหลายความเชื่อ แต่ไม่มีศูนย์อำนาจแห่งความเชื่อ ทำให้ฮินดูสามารถดำรงอยู่คู่กับสังคมอินเดียมาจนถึงปัจจุบันได้ การมองว่าพุทธศาสนาในยุคเริ่มต้นมีลักษณะเป็น Positivism ซึ่งมีทัศนะว่าความรู้เกิดจากประสบการณ์และการสังเกต การมองว่าศาสนาเซนเป็นศาสนาที่มีระบบจริยธรรมที่เข้มข้นกว่าสำนักอื่นในอินเดีย การมองจารวากในฐานะที่เป็นศาสนา และการต่อต้านศาสนาเป็นต้น ผู้วิจารณ์เห็นว่าการนำเสนอประเด็นเนื้อหาในลักษณะนี้ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่ (1) ปรัชญาอินเดียไม่ได้มีเนื้อเฉพาะส่วนที่เป็นเรื่องลึกลับเท่านั้น (2) หลายปัญหาที่คนอินเดียถกเถียงกันในอดีตก็ยังไม่มียคำตอบที่ชัดเจนมาจนถึงปัจจุบัน (3) เห็นภาพรวมปรัชญาอินเดียว่าในยุคหนึ่งคนสนใจศึกษาเรื่องอะไรบ้าง

สำหรับเนื้อหารอง หนังสือเล่มนี้ได้อธิบายเพิ่มเติมในบางจุดที่เห็นว่าจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจในประเด็นนั้น ๆ ชัดเจนขึ้น เช่น การอธิบายคำศัพท์เฉพาะไว้ในรูปของเชิงอรรถเช่น The Pali canon, Human beings, Catholic nun and Buddhist nun เป็นต้น นอกจากนี้ แต่ละบทยังได้ใส่รูปภาพที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่กำลังพูดถึงไว้ด้วย ทำให้ผู้อ่านเข้าใจในประเด็นนั้นมากขึ้น

ข. ด้านภาษา ผู้เขียนได้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายในการอธิบายประเด็นต่าง ๆ โดยเขียนเป็นประโยคสั้น ๆ ส่วนมากใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่สามารถพบได้ในชีวิตประจำวัน เช่น In the case of being human, we know: “Who am I,” and we know further: “It is me perceiving the world,” and we know more: “I have some objectives in living a life” อาจจะมีบ้างที่ใช้คำศัพท์ทางวิชาการหรือศัพท์เฉพาะ แต่ก็น้อยมาก เมื่อใดก็ตามที่ใช้ศัพท์เฉพาะ ผู้เขียนได้อธิบายเพิ่มเติมว่าหมายความว่าอย่างไร ยกตัวอย่าง ในบทที่ 7 ที่พูดถึงนักคิดตะวันตกบางคนเห็นว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแบบมนุษยนิยม (Humanistic Religion) จากนั้น ผู้เขียนได้อธิบายความหมายของมนุษยนิยม (Humanistic) ว่าในที่นี้ใช้เพื่อเทียบกับเทวนิยม (Theistic) เท่านั้น เพราะคำว่า Humanistic โดยทั่วไปหมายถึง แนวคิดทางจริยศาสตร์ที่มีความหมายว่า มนุษย์มีศักยภาพเพียงพอในการพิจารณาว่าอะไรถูกอะไรผิดด้วยตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพระเจ้า ผู้เขียนสรุปประเด็นนี้ว่า การบอกว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาแบบมนุษยนิยม อาจจะไม่ถูกต้องซะทีเดียว เพราะในแง่หนึ่งพุทธศาสนาก็สอนเรื่องกฎธรรมชาติดึงซึ่งทำหน้าที่คล้ายกับพระเจ้าในศาสนาเทวนิยม

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนจะใช้ศัพท์ง่ายที่สามารถพบได้ในชีวิตประจำวัน แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งเนื้อหาที่ลึกซึ้ง บางประเด็นอาจจะเป็นเรื่องเข้าใจยากสำหรับคนทั่วไปหากอ่านงานต้นฉบับของแนวคิดนั้นโดยตรง โดยเฉพาะงานเขียนต้นฉบับที่เป็นคัมภีร์ทางศาสนา แต่เมื่อผู้เขียนนำมาถ่ายทอดด้วยภาษาของตนจึงทำให้เข้าใจง่ายขึ้น เช่น การอธิบายเรื่องสัญญาตาฏนสองอย่างที่มีมนุษย์ และสัตว์มีเหมือนกันคือ รู้สึกว่ามีตัว “ฉัน” และ “ของฉัน” เป็นต้น นอกจากนี้ การจัดวรรคตอน และใช้เครื่องหมายต่าง ๆ ที่มีความหมายทางภาษาก็ทำให้เข้าใจในประเด็นที่ผู้เขียนกำลังนำเสนอได้ง่ายขึ้น

สรุปและคำแนะนำ

ผู้วิจารณ์ขอสรุปว่า หนังสือเล่มนี้เหมาะสมสำหรับนักศึกษา นักวิชาการ และบุคคลทั่วไปที่สนใจศึกษาปรัชญาอินเดีย เพราะผู้เขียนได้แสดงเนื้อหาอันเป็นสาระหลักของปรัชญาอินเดียแต่ละสำนักมาไว้ในหนังสือเล่มนี้ เช่น แนวคิดเรื่องอภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมของปรัชญาอินเดียได้ดีขึ้น พร้อมกันนี้ยังได้ชี้ให้เห็นลักษณะของปรัชญาอินเดียว่าไม่ใช่เพียงการเล่นเกมทางความคิดเท่านั้น แต่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตไม่ว่าทางใดก็ตาม ทั้ง ปรัชญา และวิถีชีวิตคือสิ่งเดียวกัน นอกจากนี้ ผู้อ่านยังจะได้เห็นการวิเคราะห์ การยกตัวอย่าง และการโต้แย้งในประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้เขียนแสดงไว้อย่างชัดเจน ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเห็นระเบียบวิธีในการทำงานทางปรัชญา (Philosophize) อีกด้วย อนึ่ง สิ่งที่ทำให้หนังสือเล่มนี้น่าสนใจก็คือ สามารถอ่านให้เข้าใจได้ไม่ยากนัก เพราะผู้เขียนใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่สามารถเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ถึงจะมีคำศัพท์ทางวิชาการบ้าง แต่น้อยมาก ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าหนังสือเล่มนี้เหมาะสมสำหรับนักศึกษา นักวิชาการ และบุคคลทั่วไปสนใจศึกษาปรัชญาอินเดีย

เอกสารอ้างอิง

- Radhakrishnan, S. & Moore, C. A. (1967). *A Sourcebook in Indian Philosophy*. 6th Ed.. Newjersey: Princeton University Press.
- Somporn Promta. (2011). *Classical Indian Philosophy: A Critical Introduction*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

JOURNAL OF MCU

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์

PHILOSOPHY REVIEW

